

Søren

Kierkegaard

Dagbøger

i udvalg

1834-1846

67 O Gud, men hvor let glemmer man ikke sligt Forsæt! Jeg har atter været ve... til... afsat i mit eget In... han vandt den ganske Verden; men tog Skade paa sin Sjæl. Ogsaa idag (d. 8 Mai) har jeg forsøgt at... støiende Larm det Surrogat... Rørdam og tale med Bolette, og ved (om muligen) at faae Vittigheds-Djævelen til at blive hjemme, den Engel, der med det lunde Glavind, som jeg har fortjent det, stille sig... Pige-hjerte – da Du indhentede mig, o Gud hav tak at du ikke lod mig strax blive af-sindig, – jeg har... Tak, at Du endnu engang bøiede... mig.

68 Idag igjen det samme Optrin – Jeg naaede dog ud til Rørdam – mil-de Gud, hvorfor skulde den Tilbøilighed netop nu vaagne – O hvor jeg føler, at jeg er ene – o Forbandelse over hiin hovmodige Tilfreds-hed med at staae alene – Alle ville nu foragte mig – O men Du min Gud slaae Du ikke Haanden af mig – lad mig leve og forbedre mig –

69 Da Adam levede i Paradiis, da heed det: beed; da han blev uddrevet, da heed det: arbeid; da Chrstus kom til Verden da heed det: beed og arbeid. (ora et labora).

77 Naar man ikke nøie fastholder Forholdet mell. Philosophien (den ree n msklige Verdens Anskuelse – det humane Standpunct) og Chrstd.; men uden synderlig penetrerende Undersøgelser derom, strax begynder at speculere i... man let faae insynsløsende glædelige, rige Resultater; men Borgen gaae som det i sin Tid gik med Merglet, da man uden at have undersøgt dette og Jorsmon-det anbragte det paa hvilken som helst Art – man fik yppig Vegeta-tion nogle Aar; men dernæst befandtes Jorden at være udmarvet.

Danske Klassikere

Det danske Sprog- og Litteraturselskab

Borgen

Dagbøger i udvalg
1834-1846

SØREN KIERKEGAARD

Dagbøger
i udvalg
1834–1846

TEKSTUDGIVELSE, EFTERSKRIFT OG NOTER AF

Jørgen Dehs

UNDER MEDVIRKEN AF

Niels Jørgen Cappelørn

Danske Klassikere

Det danske Sprog- og Litteraturselskab

Borgen

Danske Klassikere udgives med støtte af Kulturministeriet. Redaktionsudvalg: Charlotte Madsen fra Nyt Dansk Litteraturselskab, Peter Seeberg for Dansk Forfatterforening, Mogens Brøndsted, Erik Dal og Jørgen Hunosøe for DSL. Serien redigeres af de to sidstnævnte, dette bind desuden af Erik Petersen. Tekstgrundlag: *Søren Kierkegaards Papirer*. Udg. af P. A. Heiberg og V. Kuhr. I-VII. 1909-1915. Fot. optr. 1968. Nr. 292143.

Efterskrift og noter © DSL/Borgen 1992 · ISBN 87-418-6536-7
Omslag: Stig Brøgger · Tryk: Rounborgs grafiske Hus, Holstebro

*Til direktør for C. A. Reitzels Forlag Svend Olufsen
på 60-års fødselsdagen 26. november 1992
med tak for uundværligt arbejde for den gode bog.*

il

2.

.

~~Handwritten scribble~~

1. Dag ijnow ad fagum Oxtins - sy uacend
 dog ud li ~~Handwritten scribble~~ - uni Gud, juafor
 - fteru An Eibinligad unty uir saagen!
 2. O, luv syj folov, at syj er un! - ~~Handwritten scribble~~
 3. ~~Handwritten scribble~~ af fime fagumdig Eilfudfad unnd
 - at fteru akud - alu uille ut froyt
 4. unig - o, unu fu, min Gud,
 5. ftead die ild haaften af unig - lad
 unig her og forbuden [?] unig!

2

2

Udskrift
Kongelige Bibliotek

~~Handwritten signature~~

3
bud

3

tenpin far fime and affandling and

Faksimile af teksten side 145, II A 68

1 Man behøver altid 1 Lys for bestemt at see et andet. Thi tænkte man sig aldeles mørkt og nu eet Lyspunct, saa vilde man slet ikke kunne bestemme, hvilket det var, da man jo i Mørke ei kan bestemme noget Rumforhold. Først naar endnu et Lys kom til, vilde man kunde bestemme det førstes Sted i Forhold til det andet.

d. 15/4 34.

2 En stræng Prædestinations Lære tilbagefører det Ondes Oprindelse til Gud, og bliver derved ikke engang saa consequent som Manichæerne, idet dette sidste System sætter 2 Væsener; det første forener disse to Modsætninger i eet Væsen.

d. 30/5 34.

3 Synden kan ikke fremkomme alene af Msk. selv, ligesaa lidt som det ene Kjøen alene kan frembringe et nyt Individ, derfor er Chrstd. Lære om Djævelens Fristelse rigtig. Det er det andet Moment, og tillige er derfor Msk. Synd specifik forskjellig fra Djævelens (Arvesynd - Omvendelsens Mulighed). Den anden Sætning vilde stride mod Analogie.

4 Det forundrer mig, at Ingen af de Theologer, som ellers tidt nok have bemærket, at Chrdommen i det N. T. endnu meget smagte af Jødedom, at de ikke ogsaa have behandlet Læren om det absolute Naadevalg paa en saadan Maade. Naar vi nemlig bemærke, at hos Jøderne optraadte Particularismen i sin allerstærkeste Form, saaledes at den endog grændsede til Fetischismus (cfr. Schleiermacher), saa var det jo rimeligt, at Christendommens universelle Tendents ikke vilde behage Jøderne. Exempler paa en saadan Misfornøielse afgive noksom Acta. Imidlertid maatte dette saa væsentlige Element i Chrstd. (dens Uni-

versalisme) ogsaa gjøre sig gjeldende. Nu gik da Jødechristnene et Skridt videre, (først mente de jo, at man skulde lade sig omskjære etc.) idet de nemlig meente, at ogsaa de øvrige Christne vare Gjenstand for den gudd. Omsorg, men dog saaledes, at Jødechristnene maatte have nogle Forrettigheder. Saaledes stod det sig med Jødechristnene. Men hvor let kunde nu de igjen smitte Hedninge-Christne. Da disse imidlertid bestandig vare vante til i Forhold til Jøderne at betragte sig selv som et Hele, saa modificeredes deres Particularisme ikke som hos Jøderne med H. t. Folk og Sted, og da de desuden tillige anerkjendte Jøderne staaende paa lige Trin med dem, saa mente de, at denne Particularisme ei indskrænkedes paa hiin Maade; men de antog dog, at indenfor det store Hele vare nogle enkelte udmærkede fremfor andre.

d. 8. Juli 34.

- 5 Begrebet: Prædestination maa betragtes aldeles som et Misfoster, da den vistnok værende opkommen for at sætte Frihed og Guds Almagt etc. i Forbindelse, løser Gaaden ved at negere eet af Begreberne og altsaa Intet forklarer.

d. 19. Aug: 34.

cf. nedenfor.

- 6 ἀφεσις των παραπτωμάτων . Dette Udtryk bruges bestandig hvor der handles om Retfærdiggjørelse. Det synes derfor ikke saa meget at betegne: Eftergivelse af Synderne som: Slappelse af Synderne. Det er: Msk. er ved Retfærdiggjørelsens Act stillet i det rette Forhold, derved er Forholdet til Synderne saa at sige overhugget. Men Msk. kan dog godt vedblive at føle Efterveerne deraf.

d. 19. Aug. 34.

- 7 *cf. ovenfor.* See vi hen til, hvorledes Prædestinationslæren er opkommen, da er det tydeligt, at saalænge der ikke er Tale om nogen Frihed, som i Verden gjør sig gjeldende, saalænge er det ogsaa umuligt, at Spørgsmaalet om en Prædestination kunde opkomme, først altsaa, da Forestillingen om den msklige Frihed udviklede sig, og nu ved

Reflexion sattes i Forbindelse med Forestill. om Guds Verdens-Styrelse, først da kunde det opkomme, og maatte da opkomme som et Forsøg paa at opløse Opgaven. Men herved bliver det dog mærkeligt, at det, der skulde løse Opgaven, nu stiller sig for os som Opgaven, nemlig, hvorledes disse 2 Forestillinger forenes.

d. 23 Novb. 34.

- 8 Grunden, hvorfor jeg egenlig ikke kan sige, at jeg bestemte nyder *Naturen*, er fordi det ikke ret vil gaae op for min Reflexion, *hvad* jeg nyder. Et Kunststykke derimod kan jeg fatte; jeg kan – om jeg saa maa sige – finde hiint archimediske Punct, og naar jeg først har fundet det, da klarer Alt sig let for mig. Jeg kan nu forfølge denne ene store Tanke og see, hvorledes alle Enkeltheder tjene til at oplyse den. Jeg seer ligesom Forfatterens hele Individualitet som det Hav, hvori alt Enkelt reflecterer sig. Forfatterens Aand er mig beslægtet, den er vel maaskee mig langt overlegen men dog indskrænket som jeg. Guddommens Værker ere mig for store; jeg maa tabe mig i Enkeltheder. Deraf kommer det ogsaa, at Folks Ytringer ved Betragtningen af *Naturen*: Det er herligt, stort, osv. – ere saa flaae, thi de ere altfor anthropomorphistiske; de blive staaende ved det Ydre; det Indre, Dybe kunne de ei udtale. I den Henseende synes det mig ogsaa høist mærkeligt, at de store Genier af Digttere (som en Ossian, Homer) ere fremstillede som blinde. Det er mig naturligviis ligegyldigt, om de virkelig vare blinde eller ei; jeg holder mig kun til, at Folk har tænkt sig dem som blinde, thi dermed synes ligesom at betegnes, at det, de saae, naar de besang *Naturens* Skjønhed, det saae de ei med det udvortes Øie, det viste sig for en indre Intuition. Hvor mærkeligt er det ikke, at en af de bedste, ja den bedste Forfatter over Bierne var blind fra sin tidlige Ungdom af; det synes ligesom her, hvor man dog skulde troe, at den ydre Iagttagelse var saa vigtig, at betegne, at han havde fundet hiint Punct, og nu derfra ved en reen sjelig Virksomhed sluttede sig tilbage til alle Enkeltheder og reconstruerede dem i Analogie med *Naturen*.

d. 11. Sept. 34

[Til 8]

- 9 Eller som det dybest er udtalt i Pauli Omvendelses Historie (Act. IX, 8): Da hans Øine aabnedes – saae han Ingen.

d. 26. Juni 37.

- 10 Prædestinations-Læren synes mig ligesom Myreslugeren at trække mig ned i en Tragt; det første Fald betinger alle de følgende ved en rædsom Consequents. Lig Myreslugeren opretter den sin Tragt (et vistnok træffende Billede paa en slig logisk Tankerække) i det løse Sand (de religieus-fromme Følelser), og den, der engang er falden ned, ham omslynger liig Laokoon alle Slutnings-Consequentser som Slinger.

11. Sept. 34.

- 11 Det forundrer mig, at aldrig (saavidt jeg veed) Nogen har behandlet *Ideen til en »Mestertyv»*, en Idee, som vistnok i høi Grad vilde egne sig for dramatisk Behandling. Vi maae nemlig bemærke, hvorledes næsten alle Nationer have havt Ideen til en saadan, at for dem alle har der svævet et Ideal af Tyv, og vi vil see, at, hvor forskjellig end en Fra Diavolo kan være fra en Peer Mikkelsen eller Morten Frederiksen, de dog have visse Træk tilfælles. Saaledes coursere mange Historier om Tyve, som tillægges af Nogle Peer Mikkelsen, af Andre Morten Frederiksen, af Andre en Anden osv., uden at det bestemt kan afgjøres, hvilken af dem, det er, de egenlig tilhøre, hvilket netop viser, at man har tænkt sig et vist Ideal af en Tyv med enkelte store Træk, og nu har man tillagt denne eller hiin concrete Tyv dem. Ved denne Idee maa vi nu fornemlig erindre, at man slet ikke har tænkt sig det Slette, det Tyvagtige osv. som det ene og alene til Grund liggende. Nei tvertimod, man har tillige tænkt sig Mestertyven forsynet med Godmodighed, Elskværdighed, Godgjørenhed og derhos med overordentlig Conduite, Forslagenhed, Snildhed, som egenlig ikke stjal for at stjæle : for at tilvende sig en Andens Eiendom, men han stjal af en eller anden Grund. Ofte maae vi tænke os ham som den, der er misfornøiet med det Bestaaende, og som nu udtrykker sin Misfornøielse dermed ved at krænke Andres Rettigheder og som deri søger en Leilighed til at illudere og komme i Kast med Øvrigheden. I den-

ne Henseende er det mærkeligt, at man (hvilket her fortælles om Peer Mikkelsen) tænker sig ham stjælende fra de Rige for at hjælpe de Fattige, som jo viser Ædelmodighed, og at han ei stjæler for egen Nyttens Skyld. Vi kunne dernæst ogsaa godt tænke os ham med varm Kjærlighed til det andet Kjøen, f. Ex. Foster (Feuerbach, 2den Deel), Noget, som paa den ene Side betegner et Lyspunct i hans Character, paa den anden Side netop giver ham og hans Liv det Romantiske, som udkræves til at adskille ham fra simple Tyve, – hvad enten saa Tyveriet skeer for om mulig derved at skaffe ham en bedre Fremtid i hans Elsktes Arme (som Foster); eller han bliver sig sin Virksomhed som Tyv bevidst som en Opponenen mod det Bestaaende; eller som en Hævner paa Øvrigheden af en ham af denne maaskee tilføiet Uretfærdighed. Nu træder hans Pige til ligesom en Skytsengel ved hans Side og skaffer ham Lise i hans Besværligheder, medens Øvrigheden forfølger ham for at gribe ham, og Mængden derimod seer mistænkelig paa ham som den, der dog er Tyv, uagtet en Stemme i dens Indre stundom maaskee dog taler til hans Forsvar, medens han ingen Trøst og Opmuntring kan finde hos andre Tyve, da de staae alt for langt under ham, og det Slette netop er fremherskende hos dem. Den eneste Omgang, han kan have med dem, kan kun være for at benytte dem til sine Hensigters Opnaelse; iøvrigt maa han foragte dem.

d. 12. Sept. 34.

- 12 En saadan Mestertyv vil ogsaa dristigt (f. Ex. Kagerup) og frimodigt tilstaae sin Forbrydelse og lide Straffen for den som en Mand, der bliver sig bevidst at have levet for en Idee; og netop herved anerkjender han Realiteten af en Stat og fornægter den ikke – som man muligens kunde sige – i sit Liv; han opponerer kun mod Misbrug. Vel kunne vi ogsaa tænke os ham som den, der vilde drille en Ret, men deri maae vi da see en Slags Spotten over det Hele og en Udtalelse i Gjærning af en Forfængelighed, som ganske hører med til hans Idee. Frimodigheden vil han aldrig glemme, og han vil komme med egen Tilstaaelse, naar han først har viist, hvorledes han *kunde* illudere en Ret.

d. 17. Sept. 34.

- 13 Naturligviis maa han ogsaa tænkes udrustet med en høi Grad af Humor†, som meget vel kan forenes med hans Misfornøielse, der netop vil gjøre ham satirisk og – om han end ei altid maa tænkes misfornøiet, – dog let kan forenes med hans Udspring af den simplere Folkeklasse, af Nationens Rod. En Ugelspil vil han i enkelte Tilfælde ligne.

d. 29. Jan. 1835.

[Til 13]

- 14 † Som Exempel derpaa vil jeg anføre, naar en Peer Mikkelsen meddeler vedkommende Øvrighedsperson, at nu vil han forlade Byen. Eller naar en saadan Karl svarer en Politiebetjent – som, ved anden Gang at støde sammen med ham, bemærkede: vi kjende hverandre, –: ja vi have spadseret sammen (hiin Politiebetjent havde nemlig maatte løbe efter ham første Gang helt ud til Vibenshuus). Eller naar en Cartouche selv indfinder sig for at hente den udsatte Præmie.

d. 29de Jan. 1835.

- 15 Han er ikke en Mand, der søger at forføre Andre, tvertimod fraaader han dem at føre et saadant Liv; han har smagt dets Bitterhed, og kun fordi han lever for en Idee, udholder han det; de usle Tyve foragter han, og dog fører Skjebnen ham stedse sammen med dem. Den, der nærmest slutter sig til ham, hans sande Ven i Liv og Død, er ingen Tyv, elsker ham og vil opoffre Alt for ham, vil gjerne føre ham bort fra den Afvei, han er kommen paa, men tør ikke tale til ham derom; thi hun kjender hans Heftighed. Ofte føler han (Mestertyven) sig ogsaa høist ulykkelig ved sin Stilling, ved at staa brændemærket i Manges Øine, han føler sig *misforstaaet* (tragisk).

Jeg vilde helst tænke mig en saadan Mestertyv som En, der tidlig havde mistet sin Fader og nu kun havde en gammel Moder igjen, som han elsker inderlig og hun ham, som dog gruer over sin Søns Afveie, medens netop hans Elskede reent overseer hans slette Sider, føler sig salig i Besiddelsen af hans Kjærlighed, medens hun maaskee knap tør tale om sin Kjærlighed for ei at røbe ham. Dette Forhold til

Moder og Kjæreste ønskede jeg især at fremhæve for at betegne hans Gemytlighed.

d. 29de. Jan. 1835.

- 16 Som en Scene vilde jeg tænke mig ham i en skovrig Egn i Maaneskin. Han henvender sig til Maanen: »Tak Maane, Du tause Vidne til de Elskendes Stevнемøde, til Røverens Luren, til den Gjerriges Angst, til Politiets Søvnighed, – dog især ynder Du Tyveriet, Du, som selv er en Tyv og stjæler Dit Lys fra Solen!« –

Maaskee kunde ogsaa min Commentar over Politiets Vaaben passende lægges ham i Munden. Jfr. den hoslagte Seddel.

Jeg kunde ogsaa tænke mig ham træffende sammen i en Kro med en Landstryger (en forulykket Copist eller maaskee tituleret Secretair, som da ogsaa søgte at udmærke sig ved sin Titel, sin Dannelse osv. – forresten en lav comisk Person), som nu søgte at ophidse Bønderne ved sine Taler om Bestyrelsens Mangler osv. og som netop derved vilde contrastere mod Mestertyvens alvorlige Misfornøielse med mangan Indretning.

d. 9. Feb. 35.

[Til 16]

- 17 Det er formodentlig derfor, at Politiet bruger et Vaaben, som forestiller en Haand med et Øie midt i, for dermed at betegne, at det har et Øie paa hver Finger; men at dette Øie ikke strækker sig ogsaa til Tommelfingeren betegner, at det ogsaa har en Finger for naar – det gjøres nødvendigt – at lægge *den* paa Øiet.

d. 16. Dec. 34.

- 18 Naar man sammenstiller Mestertyven med den italienske Røver, vil man netop see en væsenlig Forskjel deri, at hos den Sidste det sociale Element er det fremherskende. Vi kunne ikke godt tænke os ham uden i Spidsen for en Røverbande, i hvis Midte han, naar Farer og Besværligheder ved Røveriet ere overstandne, overgiver sig til Lystighed, medens netop hos Mestertyven det langt Dybere gjør sig

gjældende, et vist melancholsk Træk, en Indesluttethed i sig selv, en mørk Anskuelse af Livsforholdene, en indre Utilfredsstillethed.

d. 15. Marts 35.

- 19 Hvor vanskeligt det er at gaae ret ind i Prædestinations-Theorien, synes jeg vil let indlyse ved følgende psykologiske Experiment. Dersom jeg tænkte mig, at det blev forudsagt et Menneske, at han vilde blive en af de største Lærde, saa vilde han vist, dersom det var Noget, han ønskede, strax sige: Ja, jeg vil ogsaa strax begynde at læse ret ivrigt; eller: – hvis han ikke ønskede det – Jeg vil ikke see i en Bog. Hvilke Yttringer begge netop vare lige gale. Thi han vilde jo i ethvert Tilfælde blive det, han skulde blive, og han glemte reent, at var Alt forudbestemt, saa var denne hans Yttring ogsaa forudbestemt, og saaledes forviklede han sig i de værste Modsigelser med sig selv.

26. Sept. 1834.

[Til 19]

- 20 Naar jeg derimod tænkte mig, at Guds Indretning af det Hele var grundet i Guds Forudvidenhed, og altsaa indrømmede Menneskene en virkelig Frihed, saa fik det Hele et andet Udseende; thi tænkte jeg mig nu, at et Menneske fik Lov til at skue ud i Fremtiden og nu der saae, at han var bleven en Forbryder, saa kunde det maaskee have til Følge, at han forandrede sig. Imod dette var da Intet at indvende med Hensyn til Gud, thi ifølge hans Forudvidenhed maatte han da ogsaa vide, at Mennesket vilde forandre sig saaledes.

d. 6. Dec. 1834.

- 21 Det forekommer mig, at i Dogmatiken gjorde samme Opdagelse som i Astronomien Copernicus, da man opdagede, at Gud ikke var den, der forandrede sig (Gud kunde hverken blive mild ell. vred); men at Msk. forandrede sin Stilling til ham – med andre Ord: Solen gik ikke omkring Jorden; men Jorden omkring Solen.

d. 29. Septbr. 1834.

- 22 Som et Sidestykke til Prædestinationslæren som den, der bringer ved at fastholdes Msk. i Modsigelse med sig selv, kunde man vel anføre: naar man tænker sig et Msk. udlede Alt af Egoisme; man vilde derved bestandig komme i Modsigelse; man blev sig bevidst, at det var af ædel Opoffelse, og ifølge sin Theorie maatte man sige det var Egoisme. (Fichtes Identitets Lære er ogsaa et Exempel).

d. 29 Sept. 1834.

- 23 Som Exempel paa, hvorledes Noget fra een Side kan tjene til i høi Grad at styrke Illusionen, fra en anden til at forstyrre den, vil jeg anføre af »Qvækeren og Dandserinden« Lordens Ord: »Det er en forstilt Rørelse«. Disse kunne enten bringe os til at tænke, at det Øvrige, vi see, er Virkelighed, eller erindre os om, at det Hele er en Comœdie.

d. 5. Octbr. 34.

[Til 23]

- 24 Saaledes ogsaa i »Aprilsnarrene« Trine: »det er en gammel Mand, der hedder Rosenkilde, som copierer Dig«.

d. 6. Novbr. 34.

- 25 Blev Jacob v. Thyboe, naar vi tænke os ham døe ved at falde over sine Sporer i 5te Act; eller Lenore (behandlet som Skuespil), naar man lod Wilhelm virkelig komme og hende døe af Glæde – Tragoedier?

d. 5. Octbr. 34.

- 26 En Inspiration maa *enten* tænkes alene at være indskrænket til Apostlenes Virksomhed, medens de forfattede det N. T., *ell. ogsaa* maa den være udvidet til hele deres Levetid. Til det første finde vi ingen Grund i d. N. T., tvertimod er jo det, man anfører: d. H. Aands Meddelelse noget, der maa tænkes udstrakt til hele deres Levetid. (Noget som overhovedet er characteristisk for det N. T.: denne Bliven over). Vilde vi nu tænke os en Inspiration i strængeste Forstand, saa maatte jo den være udstrakt til hele deres Levetid. Men, naar vi ikke kunne

antage, at de, Chr: selv havde udvalgt og undervist, var istand til at opfatte Chrstendommen rigtig, saa var jo vel de sikkrede ved denne Inspiration, men den følgende Slægt vilde da misforstaae den o: s: f., medmindre vi ville antage ogsaa en Ufeilbarhed for den ved Inspiration, og da dermed sige, at Chrstendommen var noget som slet ikke lod sig forene med Msklivet, thi ved en Inspiration vare de jo netop rykkede udenfor det almdl. msklige Standpunct. – Ja den catholske Theorie om Pavens Ufeilbarhed var ei tilstrækkelig, da den rene Lære dog kun hos ham blev som en Reliquie, men idet den udtaltes, blev den misforstaaet. Hell. ei var det nok, at det udvidedes til Lærerne; thi deres egl. Virksomhed som Lærere vilde jo Intet gavne, og man blev nødt til at forudsætte og hos hvert enkelt Msk. Ufeilbarhed, og saa behøvede han jo ingen Lærer.

d. 10 Octbr. 34.

- 27 Christelig Dogmatik maa, synes jeg, blive en Udvikling af Chrsti Virksomhed, og det saa meget mere, som Chr. ikke opstillede nogen Lære; men virkede; han lærte ikke, at der var en Forløsning for Msk., men *han forløste Msk.* En muhamedansk Dogmatik (sit venia verbo) vilde blive en Udvikling af Muhameds Lære; men en chrestelig Dogmatik er en Udvikling af Chr. Virksomhed. Ved Chrsti Virksomhed var ogsaa hans Natur givet, hans Forhold til Gud, Msk. Natur, Msk. *Tilstand betinget ved Chrsti Virksomhed* (som egl. blev Hovedsagen). Alt det øvrige vilde kun blive at betragte som Indledning. –

d. 5 Novb. 1834.

[Til 27]

- 28 Det vil sige: hele hans Liv i alle dets Momenter maatte afgive Normen for den følgende Christens og saaledes for hele Kirkens Liv. Man maatte da tage hver enkelt Moment af Chr. Liv, og nu vise, hvorledes det tilsvarende var i Kirken, lige fra hans Daab og til hans Opstandelse. – Iøvrigt er det naturligt, at mod den Anskuelse, at Chr. var blot for at virke, (en Anskuelse, som jeg iøvrigt naturligviis ikke vil urgere, og det saa meget mindre som Ordets Prædikelse vedbliver i Kirken, og maatte altsaa ansees for det Tilsvarende til Chr. Læren) er det, siger jeg, naturligt, at Mange have meget at indvende imod, deals

de, som mene, at Chr: dog egl. var sendt for at meddele Msk. en fuldkommen Sædelære, deels f. E. Catholikerne, som mene, at de dog vilde være istand til at opfylde Loven. Men desuagtet mener jeg at hans Virken dog var Hovedsagen, fordi nemlig hiin Leven, som han indskjærper (Mth: 5.), ikke kan fremblomstre før efter Gjenfødselen, saa at altsaa denne er *conditio sine qua non*, og paa den anden Side dette Liv nødvendig maa udfolde sig hos den i Sandhed gjenfødte. –

d. 26 Nov. 34.

1 Cor. 5,7 – Eph. 5,2 – Rom. 3,25.

- 29 Det hedder i Almdl. i de rationalistiske Dogmatiker som en Hovedsætning, at Gud er uforanderlig (kjærlig), og at Chr: Fremtræden egl. kun var en Declaration herom. Man kan nu altsaa bringe et skarpt filosofisk Hoved ind paa det christelige Standpunct uden at nævne Chr., naar dette Msk. nemlig kan fastholde Ideen om Guds Uforanderlighed; thi det er jo dog det eiendommelig christ.: Men for nu dog at vindicere Chr: nogen Betydenhed, siger man, at man ei kan overbevise Msk. derom (Guds Uforandl.), ell. at de ei kunne fastholde det uden et overordentlig Middel og det bliver da Chr: Fremtræden; men man kan dog ikke nægte at det da bliver en eiendommelig Maade for Gud at vise sin Kjærlighed paa, at han lader den, som blot er sendt for at underrette Msk. herom lide og døe, medens der ingen Straf rammer de syndige Msk.

d. 8 Novb. 34.

- 30 Ved den Udvikling af Forsoningslæren, som Clausen fremhæver, forsvinder den Bevæggrund, som Skriften saa meget fremhæver, nemlig Kjærlighed til Gud. Ved saaledes at statuere, at der slet ikke er foregaaet nogen Forandring i Gud med Hensyn til os, var vi førte tilbage paa et aldeles kantiansk Standpunct; vi bør da forbedre os, fordi vor Fornuft tilsiger os det, og Gud kommer da til at spille en meget underordnet Rolle.

- 31 Det er vistnok kun faa Videnskaber, der skjænke Mennesket det rolige og glade Sind, som Naturvidenskaben. Han træder ud i Naturen,

Alt er ham bekendt, han har ligesom talt før med Planter og Dyr; han seer ikke blot den Nytte, Mennesket har af dem (thi det er noget aldeles underordnet), men han seer deres Betydenhed i det hele Universum. Han staaer ligesom Adam fordum, og alle Dyrene komme til ham, og han giver dem Navne.

d. 22. Nov. 34.

- 32 Forskjellen imellem en Skribent, som optager sit Stof allevegne fra men ikke bearbejder det til et organisk Hele, og den, der gjør det, forekommer mig at være den samme som imellem forlorn og virkelig Skilpadde. Den virkelige Skilpaddes Kjød smager paa nogle Steder som Kalvekjød, paa andre som Høsekjød osv., men det Hele er gaaet sammen i een Organisme. I den forlorne Skilpadde kommer man alle disse forskjellige Arter Kjød, men det, der forbinder de enkelte Dele, er en Sauce, som dog ofte er kraftigere end det Pjæt, som i mange Skrifter træder istedet derfor.

d. 22. Nov. 1834.

- 33 Det mest Ophøiede-Tragiske ligger uden Tvivl i at være *misforstaaet*. Derfor er Christi Levnet den høieste Tragoedie, misforstaaet som han er af Folket, Pharisæere, Disciple, kort af Alle, uagtet det var de høieste Ideer, han vilde meddele. Derfor er Jobs Liv tragisk; omgivet af misforstaaende Venner, af en spottende Kone, lider han. Derfor bliver Konens Situation i Familien Riquebourg saa rørende, fordi netop hendes Kjærlighed til hendes Mands Brodersøn tvinger hende til at skjule sig og deraf den tilsyneladende Kulde. Derfor er Scenen i Goethes Egmont (5. Act, 1ste Scene) saa ægte tragisk; Clara bliver aldeles misforstaaet af Borgerne. Derfor er det vistnok ogsaa, at enkelte af Holbergs comiske Personer blive tragiske. Jeg vil som Exempel anføre den Stundesløse. Han seer den uhyre Masse af Forretninger hvile paa sig; alle andre smile ad ham og see Intet. Derfra ogsaa det Tragiske i den Hypochondrises Liv, ogsaa i dens, som en Længsel efter noget Høiere har grebet og som nu støder paa Folk, som misforstaa ham.

d. 22. Novbr. 34.

[Til 33]

- 34 Hvor nær det Tragiske ligger det Comiske (en Bemærkning, man især skylder Holbergs Fortjeneste af Comoedien, f. Ex. hans Jeppe paa Bjerget, Erasmus Montanus, den Stundesløse osv.) synes ogsaa at ligge til Grund for, at et Menneske *kan lee, saa han kommer til at græde.*
d. 19. Januar 1835.

Paa den anden Side ligger det Comiske det Tragiske saa nær, at man f. Ex. i Goethes Egmont 5. Act 1ste Scene er tilbøielig til at smile over Hollænderne.

- 35 Stenen, der blev lagt for Christi Grav, synes jeg passende kunde kaldes *de Vises Steen*, forsaavidt dens Fravæltelse har givet ikke blot Pharisæerne men nu igjennem 1800 Aar de Vise saa meget at bestille.
d. 24. Novb. 34.

- 36 Til Troen hører dog vel vistnok en Villiesyttring, og det endog i en anden Betydning, end naar jeg f. E. maa sige, at til enhver Erkjendelse hører en Villiesyttring; thi hvorledes kan jeg ellers forklare mig, at det hedder i d. N. T., at den, som ikke troer skal straffes. –
d. 25 Novb. 34.

- 37 Jeg synes, at man kunde bringe Sagen paa Spidsen mellem Catholiker og Protestanter ved at spørge, om det Valg, hvorved Msk. antager den gudd. Naade, er forberedt ved den h. Aands Virksomhed ell. alene har sin Grund i Msk. For det første har Protestanterne vistnok erklæret sig ved at antage, at den hele msklige Natur var uduelig, og først maatte saa at sige omskabes. Men hvad Catholikerne angaaer, da synes Dr: Möhler (thi det er ham, jeg her nærmest har Hensyn til) ikke bestemt at erklære sig; han siger nemlig (Clausens og Hohlenbergs Tidsskrift. (2d B. 1 H. p. 137.): »det guddommelige Kald, der udgaaer til Msk. for Chr. Skyld, udtaler sig ikke blot i den udv: Indbydelse ved Ev: Forkyndelse, men tillige i en indv: Virksomhed af den hellig Aand, der vækker de slumrende Kræfter hos Msk.«, – thi skal vi heraf slutte, at Msk., efter Catholikernes Lære, ei selv kan

modtage Naaden (som tilbydes ? dem), men først maa indv: forberedes til at modtage den, derved at dets Kræfter vækkes, saa kan man vistnok ikke beskyldte dem for Pelagianisme. Men det synes Möhler paa andre Steder ikke at ville indrømme. I det hele, troer jeg, at Besvarelsen af dette Spørgsmaal fra begge Sider, vilde lede til bedre at forstaae hverandre. —

d. 26 Nov. 34.

- 38 Forsaavidt som Catholikerne fordre (Möhler, Clausens og Hohl.: Tidsskrift 2d B. 1 H. p. 182) Opfyldelsen af Moralloven, synes de kun at tillægge Pauli Udvikling af Msk. Forhold til Loven et underordnet Værd, nemlig den, at det var umuligt for de syndige ugjenfødte Msk. at opfylde den, og indsee ikke den langt dybere Betydning. Thi enten maa, saavidt jeg kan see, Loven træde op for Msk. som noget Udv., og da ligger deri allerede en Umulighed til at opfylde den, ell. den maa ganske være gaet over i Msk., og optaget i det som Princip; men da er den ikke mere Lov. —

d. 26 Nov 34.

- 39 Det synes, at i Vægtverset Kl. 10 den halve Deel: »vær klog og snild« maa i Modsætning til det Følgende: »vogter Lys og Ild« være sagt til Tyvene; thi Snildhed og Klogskab synes mere at burde anbefales de vaagende end de sovende.

d. 27 Nov: 34.

- 40 Ideen til Hedningernes Fordømmelse maa, synes mig, netop med Hensyn til Chrstendommen faae de modsatte Følger af dem, som denne Sætnings Forsvarere have troet; thi derved nedsættes aabenbart Christendommens Værd, idet den da ikke længer viser sig som en universel Indretning af Guddommen, som et Hvilepunct for Alle, men som en paa Tid og Sted beregnet Indretning. Men ved den Theorie kan naturligviis Chrstendommen ikke skjenke Msk. den evige Salighed, men kun en timelig, og Chrstd. bliver stillet paa lige Trin med Muhameds Lære etc., hvor jo aabenbart ogsaa Hedninger-

ne o: de, som ikke kjendte denne Lære, blive udelukkede fra den Salighed, som Muhamed vil skaffe Msk., kun med den Forskjel, at Muhamed og Moses etc. erkjendte det Timelige i deres Indretning, og derfor ei ansaae den for det, der i Evigheden vilde gjøre sig gjeldende.

d. 2 Dec. 34.

[Til 40]

- 41 Man seer saa ofte Exempler paa, hvorledes Magnetiserede komme til Kundskab om med H. t. Msk. Tilstand efter Døden at Alt dreier sig om Chr., at den, der ikke har troet ganske efter Ev. bliver overgivet til den evige Pine etc. –; det kunde i den Henseende være ret interessant som Tutti Frutti et Sted bemærker (3 B.) at anstille et magnetisk Forsøg med et Msk. af den muhamedanske Religion og see om det kom til de samme Resultater.

d. 22 Jan. 1835.

- 42 Skal en stor Mand bedømmes efter andre Principer end ethvert andet Menneske? Dette Spørgsmaal har man ofte besvaret med »Ja«, men jeg mener »Nei«. Thi en stor Mand er netop stor, fordi han er et udvalgt Redskab i Guddommens Haand; men i det Øieblik, han indbilder sig, at det er ham selv, der handler, at *han* kan skue ud over Fremtiden og med Hensyn til den lade Hensigten adle Midlet – saa er han lille. Ret og Pligt gjælder for Alle, og deres Overtrædelse kan ligesaa lidet undskyldes hos den store Mand som hos Stater, hvor man dog bilder sig ind, at Politiken har Tilladelse til at gjøre Uret. Vel har en saadan Uret ofte havt gavnlige Følger, men disse have vi da ikke hiin Mand eller Stat at takke for men Forsynet.

d. 23. Dec. 34.

- 43 Naar man forklarer Prædestinationen blot som grundet i Forudvidenhed, saa kommer man jo til at antage, at Msk. fortjener Naaden. Dette synes ogsaa at ligge i Origenes Ord, der forsvare denne Theorie i hans Commentar over Rom: Aarsagen til Forudbestemmelsen

ligger i vor egen fri Villie. Paulus var bestemt for Guds Evangelium! Hvorfor? fordi han var *værdig* dertil, formedelst hans af Gud forudsete Handlinger. –

- 44 Som et Bidrag til Bestemmelsen af Begrebet »Tro« maa bemærkes, at man siger om en Syg, som er ængstelig for at døe, at den troede at den skulde døe, hvor netop Villiesyttringen mangler, saaledes ogsaa om Een, der er bange for Spøgelse – at man paa den anden Side kan sige: jeg vilde gjerne troe men jeg kan ikke; thi her synes jo netop Villiesyttringen at være tilstæde.

d. 31 Dec. 1834.

45 Det gaaer med Begrebet »Orthodoxie« som med Begrebet »Consequents«; mange mene, at det Sidste bestaaer i bestandig at gjøre det samme, og ville formodentlig saaledes, at fordi man gaaer med Paraplui i Regnveier, man ogsaa skulde gaae med den i Solskin. –

d. 28 Januar 1835.

46 Det synes mig, at Spørgsmaalet om Christendommens Perfectibilitet kan besvares alene ved at tage Hensyn til, at den knytter sig til Jødedommen. Thi da den selv kun anerkjender Jødedommen for relativ sand og knytter sig til denne, kan den aldrig selv være den absolute Sandhed; thi den vilde aldrig kunde anerkjende den relative og allermindst selv knytte sig til den. –

d: 3 Febr: 1835

[Til 46]

47 Maaske er det derfor betydningsfuldt, at, ligesom Messiaë Ankomst forkyndes i det gl. T., saaledes Chr: selv forkynder en Gjenkomst. (1 Cor: 11,26).

d: 3 Febr: 1835.

[Til 46]

48 Nu er det rigtignok sandt, at f. E. Paulus i Brevet til Galaterne kalder den (IV,3) στοιχεια του κοσμου ; og netop paa dette Sted stilles den i det Hele taget paa lige Trin med Hedenskabet. Men det hjælper os ikke stort; thi det bringer os kun ind i en Modsigelse, da der i N: T: paa andre Stæder tydelig læres, at Mosaismen og Jødedommen var en gudd. Aabenbaring. –

d. 2 Mai 35.

[Til 46]

- 49 For den Christne, der nu betragter Jødedommen, viser det sig vel, at Jødedommen kun var et Gjennemgangspunct; men hvo indestaer os for, at ikke det Samme er Tilfælde med Christendommen. Thi det er nu godt nok, at Loven blev givet for at forhindre Overtrædelser, og altsaa var en pædagogos (Gal. 3,21-23.); men hvorledes forklare vi os det, at den virkelig tilsiger Msk. Salighed, naar de opfylde den. Jeg kan godt forklare mig, at den kunde indeholde Straf for Overtrædelser; men Guddommen maatte jo (ligesom nu den Christne) indsee, at det var umuligt, at opfylde den, og hvorledes kunde den da love Salighed under Indtrædelsen af en Betingelse, som den selv anerkjendte for umulig?

d. 2 Mai 35.

- 50 Man taler ved at udvikle Begrebet af Inspiration om det nære Forhold Apostlene stode i til Chr som en Betingelse for deres rigtige Opfatning fremfor alle Andre – men erindrer ikke, at paa den anden Side de, der leve efter at Chrstendommen har bestaaet i 1800 Aar have et stort Fortrin da nu Chrstendommen har gjort sig gjeldende i alle Livsforhold, udviklet sig mere, medens derimod Apostlene maatte kæmpe med mangehaande Misbrug, Misforstaaelser etc. netop fordi Chrstendommen nu først begyndte at udvikle sig. –

d. 5 Feb. 1835.

- 51 Uglespejel synes at repræsentere det Satyragtige i Nordboen.

d. 16. Marts 35.

- 52 Ligesom der gives Mennesker, der som de franske Modeboutiker skilte med Alt, hvad de har, saaledes gives der ogsaa Mennesker, hos hvem man bestandig aner Noget dybt, men hvis hele Dybde dog kun er som en Sjat Vand eller Speilglas – Alt viser sig selv deri.

d. 3. April 35.

53 Hvad Jøderne og senere Mange have fordret af Chr., at han skulde bevise sin Guddommelighed, er en Urimelighed; thi *var* han virkelig Guds Søn, da vilde Beviset derfor være en Latterlighed, ligesaa latterligt, som naar et Msk. vilde bevise sin Tilvær, da jo for Chr: i dette Tilfælde hans Tilværen og hans Gudværen er det samme – og var han en Bedrager, da vilde han vel nok saa godt kunne være gaet ind i Characteren, at han indsaar, at netop i det Øieblik han beviste sin Gudværen, slog han sig selv paa Munden. –

d. 19 April 35.

54 Det forekommer mig, at den uhyre Masse Fortolkere i det Hele taget mere skader end gavner Forstaaelsen af det Nye Testamente. Man bliver derfor nødt til ligesom ved et Skuespil, hvor en Mængde af Tilskuere og Reflecteurer saa at sige vil forhindre os i Nydelsen af det egentlige Skuespil og i det Sted opvarte os med smaa Scener, man bliver nødt til om muligen at overse dem – eller see at komme ind ad en Vei, som dog endnu ikke er spærret.

d. 1. Mai. 35.

55 Det gaaer ofte med at følge Commentatorernes Vei som med den Reisende i London; Veien fører nok til London; men naar man vil derhen, maa man vende sig om. –

56 Den Subjectivitet, som jeg mener, at det for det første maa komme til med Hensyn til Kirken, – idet der lader sig indvende det Samme imod enhver ny Norm, man vil stille over Kirken, som man rigtigt har indvendt mod Bibelen – *er* allerede forbilledlig deri, at det meest Objective: Troesbekjendelsen begynder saaledes: **Jeg** troer.

57 Jeg bliver mig bevidst jeg existerer. (K.) ei om jeg har existeret ell. hvorledes

consequent Udvikling Indledning til det ap. Symbolum

58 Der ligger i en vis Henseende noget Rigtigt i hvad de Orthodoxe si-ge, at Kirken maa blive sig sin Existents umiddelbart bevidst; det er noget, jeg finder ligesaa rigtigt, som at ethvert Menneske bliver sig sin Existents umiddelbar bevidst. Men ligesaa urimeligt, som det vilde være, om et Menneske vilde sige: »Jeg bliver mig bevidst, jeg er til, ergo var jeg til igaar«, – thi dette sidste bliver han sig dog ikke bevidst, – ligesaa urimeligt er det, at Kirken siger: Jeg bliver mig min Existents bevidst, ergo er jeg den oprindelige apostolske Kirke. Denne sidste Bestemmelse maa den naturligviis indlade sig paa at vise og bevise, da det er et historisk Spørgsmaal.

59 Ligesom den consequente Udvikling af den protestantiske Anskuelse af Bibelen, som constituerende K., ledede til Opstillingen af en ny Videnskab, nemlig Indlednings Vidensk., hvori man søgte at bevise, at den ved sin oprindelige Udspringen fra Apostlene havde Ret til at constituere K., saaledes maa ogsaa Theorien om det apostolske Symbolum føre til en Indlednings-Videnskab.

60 Nogle Bemærkninger angaaende Grundtvigs Kirke-Theorie. –

1. Grundtvig mener, at K. baserer sig paa Sacramenterne, og at hvo, der gjør en Forandring i dem, søger at forandre K., og er eo ipso traadt ud af den. Men i den Anledning maa jeg bemærke: Hvorfor rettede Grundtvig ikke sit Angreb mod Nadveren, som noget virkeligt, men mod Daaben som Noget, der først skulde skee; thi det er jo endnu ikke indført i Kirken. – (ingen Forandring i Indstiftelsesordenen. – Commentar – Modpartiet forlanger kun: det vil sige det Onde – Dilemma: enten begge Kjettere ell. begge Christne.) –

2. Man havde dog altid anseet Noget for væsentligt christ., noget for mindre væsentlig chr., man troede i den Henseende, at Bibelen indeholdt det væsentlige Christ., hvori er altsaa Grundtvigs Theorie forskjellig fra de andre. Deri, at hine lod det være mere vagt, Gr: derimod mener, at have fundet et Udtryk, som engang for alle afgjør, hvad der er chr. Tro, hvad ikke. Det maa han da nu ogsaa væsentlig fastholde, og maa naturligviis urgere det paa det skarpeste, noget som ogsaa Lindberg meget consequent har gjort, han maa urgere hvert

Bogstav, ja hver tusinde Deel af en Tøddel; thi ell. er jo Døren strax igjen aabnet for Bestemmelser fra Msk. Side af, hvad der er chr., hvad ikke, og i dette Tilfælde maa han da indrømme fonuftigviis et hvert andet Msk. den samme Ret, og i dette Tilfælde bliver da hans Theorie paa samme Trin som de andre. – Men see vi nu hen til det Udtryk af chr: Tro, som han mener at K. baseres paa, saa maae vi jo dog tilstaae, at det i og for sig betragtet er en Umulighed at en Idee kan finde det aldeles adæquate Udtryk i Ord, der bliver da altid, om Gudd. selv udtalte disse Ord, en lille Hage derved, saasnart Msk. skulle forstaae det. Jeg indrømmede her hvilket jeg foreløbig vil indrømme, at det var givet af indspirerede Msk., men naar vi saaledes urgere Inspirationsbegrebet, som vi her efter Mag. Lindb. Theorie maae gjøre, saa maa vi dog vel ogsaa indskrænke denne Virksomhed til det Sprog, hvori det oprindelig er givet, men nu have dog alle de K., som væsentlig have det samme Symbolum det i Oversættelse og netop den græske K. afviger i sit Symbolum fra de andre (hvorfor Grundtvig ogsaa et Sted i Theol: Maanedsskrift siger, at den er som en vissen Green). Men skal vi nu da indrømme et Mirakkel med H. t. Oversættelsen? Det berettiger ingen os til. (Sæt ogsaa, saa galdt det før Anførte). – Men nu ved Oversættelsen er naturligt, at en Deel flere Hager ere komne frem etc. – altsaa jo mere consequent hiin Theorie fastholdes desto mere divergerer den fra Sandheden, men fastholdes den ikke consequent, saa ere vi ligesaa nær som før, og Grundtvigs Theorie har slet ingen Betydning. –

3. I hvilken Qualitæt gav Apostlene dette Symbolum – (over – under – Kjætter – hørte selv til Kirken.).

Det forekommer mig langt naturligere, at tænke mig, at Nadveren som det egl. centrale i K. oprindelig har været ret levende fastholdt, og at ud fra dette Centrale det ydre Omrids efterhaanden er bleven tegnet. Hvorfor Chr. i Indstiftelsen af Nadveren, saaledes som det fortællers i det N. T., er langt vidtløftigere end i Daaben.† (det Mysterieuse for Hedning- ogsaa for Jødechristne.).

Man har forlangt af Gr., at han skulde bevise at det nuværende Symbolum var det oprindelige; men i den Anledning udfandt Mag., at det paalaae de Andre, at bevise, at det ikke var det oprindelige. Og det kan man forsaavidt ikke nægte; thi Grundtvig kan altid beraabe sig paa, at det er der nu eengang, og han veed ikke hvorledes det har

været før; men lad de Andre ogsaa det. Imidlertid bliver det dog en egen Sag med Grundtvig; thi da han selv har sagt, at det ikke kom an paa de døde Bogstaver (∴ Bøger) men paa det levende Ord, og det ikke er synderligt rimeligt, at vi kan nu opdrive et levende Ord for 1800 Aar siden, saa sees, at Grundtvig opfordrer til at modbevise sin Theorie, men i det samme siger det skal I nok lade være; thi jeg har afskaaret Eder al Mulighed til at kunne bevise ved selve min Theorie. – Anderledens derimod med Mag.; thi han har for at faae noget ud af Alterbogen gjort opmærksom paa, at det 300 Aar tilbage i Tiden ikke var der, han har altsaa indladt sig paa at argumentere af det døde Bogstav, og forsaavidt kunde man dog fordre af ham om ikke juridisk saa dog med en vis Billighed, at han beviste, at dette Symbolum var det oprindelige.

Man har fra Modpartens Side gjort opmærksom paa, at Symbolet ikke findes i det N. T. (hvorvidt det i og for sig selv er rigtig at angribe ham paa den Maade??). Dertil har Lindb. og Grundtvig etc. svaret, 1) ja det var naturligt, thi det var til Christne han skrev, og de kjendte Symbolet saa godt, saa han ikke behøvede at citere det. Men dermed er det dog en egen Sag; thi de Christ. kjendte dog vel ogsaa Nadveren, og dog citerer Paulus Indstiftelsesordene 1 Cor. XI; nu kan man dog vel ikke nægte, at de Christne ogsaa ofte forsyndede dem mod Artiklerne i det apost. Symb., hvorfor citere Apostlene det aldrig, om end ikke heelt og holdent, saa dog Dele deraf; men NB. med den Vægt, som det tilkom som Symbolum ligesom han netop i 1 Cor. XI siger *εγω παρελαβον απο του κυριου, ο και παρεδωκα υμιν*. etc. 2) har Mag. Lindb. gjort opmærksom paa med H. t: at man heller ikke fandt det hos de ældste Kfædre, at de holdt det hemmeligt. Men sæt nu ogsaa at det var saa, saa har den Grund dog vel ikke afholdt Apostlene fra at citere det, da der jo dog var langt større Rimelighed for at man netop havde betragtet Nadveren (hvilket man jo ogsaa gjorde) som noget saadant mysterieust, og det omtales dog heelt i 1 Cor. XI.; men sæt nu ogsaa at det har været Tilfælde, saa bliver dog saa meget vist, at vi omtrent fra det 4de Aarh: finde det optegnet; men ei ganske som vort, her kan vi altsaa sige (med H: t. Lindberg, der argumenterer af det døde Bogstav), her har vi noget, som vi nu eengang veed om er til, hvordan det før har været vide vi ikke; men antage at det har været ligesaadanne, og fordre ganske consequent af Dig, at dersom Du troer det Modsatte Bevisbyrden paalig-

ger Dig. Men da nu det nuværende Symbolum og det fra det 4 Aarh. ikke ganske er det samme, da tvertimod det fra det 4de Aarh. mangler en og anden Artikel, og dog du, naar du vil være consequent, maa indrømme, at jeg netop efter Din Udvikling ligesaa godt kan sige, at det ene er oprindel. som det andet, saa maa Du indrømme, at vi ikke have det oprindelige. Denne Conclusion bliver nu kun slem for Dig som mener, at naar vi ikke have den, saa er hundrede og eet ude med K.; saa er Pagten brudt, og ingen Lyksalighed kan blive Msk. til Deel, for os derimod ikke, som mene, at K: væsentligen udtaler sig i det concrete Tidsmoment i sine Symboler, og at de altsaa ere at betragte som Milepæle paa den chr. Udviklings Vei. –

Grundtvig meente ogsaa at denne Theorie skulde i theologisk Henseende hjælpe til Bestemmelsen af hvad der er chr. og hvad ikke. Han meente, at Bibelen var døvtum, at man kunde give den alle Fortolkninger, men nu meente han, at disse Ord vare saa simple, at Ingen kunde misforstaae dem. Men for det første er det i og for sig selv en Latterlighed, at paastaae, at en saadan Udvikling som den i Bibelen, der er affattet af de samme Apostle, skulde forvirre Ideerne, som om det skadede en Sags Klarhed, at den belystes fra flere Sider, især af de samme Mænd. Og dernæst er det at bemærke, at nu har Bibelen bestandig maatte udholde Angrebet, men lad os nu tænke os, at denne Theorie om Symbolet blev ligesaa almdl. antaget, som hiin om Bibelen, saa gad jeg dog vel vide, om det skulde falde en Modstander vanskeligere, at angribe blot det enkelte Ord: Syndernes Forladelse, end den hele Lære i Bibelen ligesom om det enkelte Ord ikke indvolerede en langt større Mulighed af Forestillingsmaader, end den hele fuldstændige Udvikling, hvor netop det enkelte Udtryk har fundet sin Belysning i det Hele. –

Mk. det er ret mærkeligt, at Grundtvig ikke har protesteret mod, at Præsterne læse Daabsformularen op af Alterbogen; thi det døde Bogstav bliver dog vel ikke levende Ord ved at læses høit; thi saa kunde man snart hjælpe paa Bibelen.

Mk. det synes mig at Clausen har forfeilet Striden ved at gaae ind paa en Undersøgelse, om det var en væsentlig Forandring ell. ikke, thi det kan der fra Grundtvigs Standpunct ei blive Spørgsmaal om,

thi Theorien er netop fremkommet (cfr. ovenfor) for at forhindre msklige Bestemmelser om hvad der var chr. ell. ikke. – Men paa den anden Side have naturligviis Grundtvig, Lindberg, Engelbrecht etc. ogsaa feilet ved at svare paa Realiteten deraf; thi consequent burde de reent have afviist den Undersøgelse.

d. 28 Mai 1835.

† og skulde der nogetsteds være Grund til Hemmeligholdelse, da maatte det jo langt snarere være her end ved Daaben.

[Til 60]

- 61 Misforstaaelse af Theorie om »λογος« overført paa Ordet, da dog det levende Ord hvor levende det end er ikke er skabende i den Forstand, netop fordi det ikke er absolut skabende, netop derfor kommer hell. ikke hele Fylden frem, og derfor er der ingen absolut Forskjel mell: det levende og det skrevne Ord.

De samme Indvendinger kunne gøres mod Symbolet som de selv gjøre mod Bibelen – den hele udv. Maade hvorpaa man kommer til Resultat – Indlednings Videnskab til Symbolet – forandret Nadveren.

- 62 Det forekommer mig, at Grundtvig betragter den chr: Erkjendelses Udvikling ikke gaaer fremad som paa en vanskelig Vei; men som en Dampbefordring, der kører paa en Jernbane, ved Damp som er antændt af Apostlene, saa at altsaa den chr. Erkjendelse tilberedes i lukkede Maskiner. –

d. 1 Juni 35.

63

Gilleleie.

Under mit Ophold her paa Gilleleie har jeg besøgt Esrom, Fredensborg, Frederiksværk, Tidsvilde. Den sidste By er fornemlig bekjendt ved *Helene-Kilde* (cfr. Thiele: Danske Folkesagn, 1ste Samling p. 29 ff.), til hvilken hele Omegnen valfarter ved St. Hansdags Tider. Naar man kommer lige udenfor Landsbyen, henledes Opmærksomheden strax paa en temmelig høi trekantet Støtte, der ved sin Inscription

underretter om, at Flyvesandet her engang har anrettet store Ødelæggelser og i sine Bølger begravet en heel Landsby, Tibirke; men at det tillige ved vor fortræffelige Regjerings utrættelige Virksomhed er bleven standset. Naar man nu fra dette Høidepunct, efter ved Støtens Inscription og den paa begge Sider frodige Boghvede at være underrettet om Terrainets Beskaffenhed, skuer ned i Dalen, hvor *Tidsvilde* By ligger og vort Øie *der* møder en venlig, smilende Natur: de smaa men ret nette Huse ligge hvert især omgivne med frisk Grønt (ikke som naar man nærmer sig til større Byer, hvor den hele Masse af Bygninger imponerer os med sit skarpe Omrids, men hvor en Mængde af – om jeg saa maa sige – Individualiteter venligen række hinanden Haanden til en smilende Totalitet), thi hele den Strækning, hvor Flyvesandet meest har raset, er nu beplantet med Fyr, – saa fristes man næsten til at troe, at det Hele var en Fiction, en underlig Fiction: at netop i den Egn, hvor Sundheden er at søge, at netop *der* saa Mange have fundet deres Grav. Det Hele staaer, seet i Aftenbelysning, som en for Øiet anskueliggjort Legende, et Slags Jobs Historie, hvori fornemlig *Tibirke Kirke* spiller Hovedrollen. Ene paa en stor Sandbakke staaer den der som et Gravminde over den ulykkelige By men tillige som et Exempel paa en Kirke, der er bygget paa en Klippe, over hvem Storm og Sand Intet formaaer. Men da Kirken holdt sig, fremspirede ogsaa en Skov, der hvor før Flyvesandet havde været. – Naar man nu kommer ind i Byen, da bliver man høist ubehagelig stemt ved istedetfor stille landlig Ro, her maaskee med Hensyn til Omstændighederne blandet med lidt Veemod, at finde støiende Larm, Telte og Borde, hvor mærkeligt nok næsten alle Sælgersker ere tydske, ret ligesom for at betegne, at ikkun Fremmede kunne opføre sig her saaledes, at ikkun i fremmede Tungemaal skulde Stedet profaneres. Man gaar udenfor Byen og kommer til den Mark, hvorpaa *Helene-Grav* er. Der staaer den da stille, simpel, omgivet med et Hegn af Kampestene; Døren, som fører ind paa den lidt ophøiede Grav, staaer aaben. Men for ogsaa her at forstyrre ethvert høitideligt Indtryk har et Telt udsøgt sig sin Plads ligeoverfor, hvor der støies og svi-res, og hvor en Deel Mennesker have valgt sig deres Opholdssted for at spotte over dem, der komme for at bese det. Her føres da en eien-dommeligt Art af Discours. Da nemlig disse Mennesker ere fra Egnen af, have de med Modermelken indsuget en heel Deel Ærefrygt for denne Grav og de formeentlige Helbredelser ved Hjælp af den.*)

Disse kunne de ikke ganske fornægte, men nu ville de dog overbevise sig selv og Andre om, at de kunne sætte sig ud derover og vælge dertil den Vei at gjøre Nar af det Hele. Underligt contrasterer mod disses hele Adfærd en Mands Bemærkninger og Relationer, der fungerer som en Slags Inspecteur og bærer Nøglen til det Brædeskur, indenfor hvilket Kilderne findes (der er nemlig tre, hvorfor det paa Egnen heller ikke hedder: at reise til Kilden men til Kilderne), hvorved han fortjener sig nogle Penge. Han fortæller nemlig, at han, som har været der nu i 20 Aar, har seet flere, som ere blevne helbredede. Imidlertid mærker man snart, at han heller ikke synderlig sætter Lid til det Hele men for Interessens Skyld lovtaler Stedet. Ligesom jeg nu ved min Ankomst ikke behøvede at frygte for at blive Gjenstand for hines Spot, – thi i et Menneske med moderne Klæder, Brillen paa og Cigar i Munden ventede de snarere at finde et Væsen, der staaer paa det samme Erkjendelsens Høidepunct som de selv, end En, der i fromme Hensigter reiser derhen, hvilket sidste da just heller ikke var Tilfældet, – saaledes bragtes hiin omtalte Nøglebevarer i Forleghed, idet han nemlig befrygtede, at hans Interesse skulde komme i mulig Collision med det Indtryk, hans Fortælling vilde gjøre paa mig. Han greb derfor til den Udvei, som jeg lagde Mærke til, at flere benyttede, at nemlig Vedkommende ere blevne helbredede ved disse Midler »næst Guds Bistand«. Det er imidlertid ret characteristisk, at saadanne Folk netop komme til det Resultat; thi da de ikke kunne forklare sig Helbredelsen af Anvendelsen af hine Midler, saa skyde de den over paa Noget, der ligger dem fjernere, for at blive af med det Hele, men herved gjøre de netop Sagen mærkelig; thi det var jo i Sandhed mærkeligt, at Guds Bistand havde knyttet sig til *den* Vei. Consequent fra deres Forstands-Standpunct maatte de enten negere det Hele og forlange et fuldkommen beviist Factum eller, dersom de vare meget beskedne, udsætte Forklaringen indtil videre.

Naar man nu træder ind paa Gravhøien, indgiver det Hele En en vis melancholsk Stemning, fremkaldt ved det underlig Mystiske, ved den dunkle, sig for lagttagerens Øie ligesom unddragende og dog alligevel paa et heelt System eller Nexus hentydende Side, som Overtroen altid fører med sig. Man seer sig omgivet af Haarlokker, Klude, Krykker; man hører, saa at sige, de Lidendes Skrig, deres Bøn til Himlen; man hører den Enkeltes fortvivlede Klager over ikke at kunne falde i Søvn (i det Hele synes det noget ret smukt, at det net-

op er gjort til Betingelse, at man skal *sove* paa dette hellige Sted, for ligesom at betegne den stille, Gud hengivne R.o), og alt dette ved Midnatstid paa en Gravhøi, hvor de ere omgivne af lutter smaa Træflader i Form af de Minder, man sætter paa Gravene, og som indeholde Efterretning om de Helbrededes lykkeligt overstandne Lidelser. Og nu gryer det ad Dag, Morgendæmringen med dens underlige levende Bevægelighed samt klamme Fugtighed forsvinder; Solen i sin Majestæt beskiner Landskabet og hører maaskee de Helbrededes Jubelhymner. – Af de omtalte Brætter findes der en Deel, der kort og simpelt berette de Helbrededes Navn og Fødeby, deres Tak til Gud f. Ex.: »Johanne Anders Datter 1834, lidt meget af Hovets Smerter, Underu, d. 23 Juni 1834«; – »Sidse Anders Datter, solo gloria«. – Nogle ere meget længere og fuldstændigere; Nogle have ikke skrevet deres Navne heelt ud; Nogle have skrevet det i første Person; Andre have fortalt det om Vedkommende f. Ex. »Pigen den og den blev helbredet her« osv.***) I det Hele er det ret mærkeligt, at de fleste ere Fruentimmere. Midt paa Pladsen er da egenlig Graven; en Steen eller rettere et Stykke af en ligger paa den; dens Indskrift kunde man ikke læse.

Et kort Stykke herfra lige oppe ved Stranden findes Kilderne i et Brædehuus. Landet gaer temmelig brat ned til dette Punct. Til Erindring om Arveprinds Frederiks Besøg her har Chr. W. Schröder forfattet en Relation desangaaende.***) – Nede i Stranden ligger nu den Steen, hvorpaa Helene skal være kommet seilende; den skal være synlig ved Ebbe-Tid. Sagnet fortæller, at da de vilde bære hendes Lig til Kirkegaarden, kunde de ikke komme længere end hertil, hvor hendes Gravhøi findes, og at ved samme Leilighed de tre Kilder sprang frem af Jorden. –

*) Den Cour, der anvendes, bestaaer i at sove 3 Aar i Træk hver St. Hansdags Nat paa Graven, i at forsyne sig med noget Jord fra Graven; hertil laae ogsaa en egen Skee. Desuden maa man ikke glemme de Fattige, til Fordeel for hvem en Bøsse er fremsat i Byen.

***) Saaledes interesserer det ogsaa at læse f. Ex. i Normandsdalen i Fredensborg den Mængde Navne, der findes paa Støtterne, idet man fra ethvert især combinerer sig saa at sige en heel Historie.

***) »Anno 1774. d. 18. Juni. Den Ære og den Gunst Helene Kilde fik, at den blev naadigst seet af Kronprinds Frederik, da han i Egnen sig det store Værk lod vise, hvorfor man evig skal hans store Fædre prise. Ham Kilden vel befoel; men bedre stod ham an, at her paa Amtet nu er Fred for Flyvesand. Hvad kan ei Riget sig af ham med Tiden vente, som Efterretning vil med egne Øine hente i første Ungdomsaar om det, der være kan til Tarv og Nytte for hans Stat, hans Folk og Land. – Til uforglemmelig Erindring allerunderdanigst opsat af nuværende Inspecteur ved Flyvesandet.

Chr. Wilhelm Schröder.«

64 Den 5te Juli besøgte jeg *Gurre* Slot, hvor man nu er ifærd med at udgrave Ruinerne. Slottet selv (cfr. Thiele: Danske Folkesagn, 1ste Samling p. 90 ff. – Et andet ved Vordingborg? bygget af Valdemar Atterdag, ødelagt i Grevens Feide? »Gud maa beholde sit Himmerig, naar jeg maa beholde *Gurre* Slot«; hans vilde Jagt i Luften paa den hvide Hest; den sorte Høne med de sorte Kyllinger) har haft en deilig Belliggenhed, overalt omgivet med Skov. En meget stor Strækning findes endnu, og Egnen tyder paa, at der i sin Tid har været mere. Hertil kommer nu *Gurre* Sø; temmelig lang og i Forhold dertil ikke meget bred strækker den sig og har paa den ene Side velvoxet Bøgeskov og paa den anden Side Skov af mindre, mere forkrympede Træer. Søen selv er paa mange Steder bevoxet med Siv. Naar man seer dette Landskab ved Eftermiddags-Belysning, hvor Solen endnu staaer høit nok til at give det venlige Landskab de fornødne skarpe Omrids, som en melodisk Stemme, der er skarp nok accentueret til ikke at blive læspende, synes hele vor Omgivelse at tilhviske os: her er godt at være. Det er af den Art hjemlige, fortrolige Indtryk, som en Indsø med Skovomgivelse (stor nok til paa eengang at adskille og forene) kan fremkalde, men som Havet ikke formaar. Ret eiendommeligt for dette Parti er ogsaa de langs Kysten sig bølgende Siv. Medens Trærnes Susen lader os høre Kong Valdemars Jagt, Hornenes Klang og Hundenes Gøen, synes hine Siv at tilaande Bifald, – de blonde Møer, som beundre Ridderens raske Ridt og ædle Holdning. Hvor forskjelligt er ikke i denne Henseende Partiet ved *Søborg* Sø? De mægtige Rør bøie sig ogsaa for Vinden, men deres Susen forkynder Kamp og Magt. Og nu Havet, der som en kraftig Aand altid er i Be-

vægelse, og endog i sin største Stilhed bebuder voldsomme Sindslidelser. Over Egnen ved Gurre-Sø hviler en stille Veemod; den lever saa at sige mere i Fortiden. Derfor voxer den ogsaa til; Havet derimod erobrer fra Landet – som to fjendtlige Magter staae de ligeoverfor hinanden. Kyststrækningen er øde og sandet; Landet høiner sig op for ligesom med Kraft at gjøre Modstand. Havet er paa sit højeste, naar Stormen istemmer sin Bas, naar dets egen dybe Brusen kappes med Himmelens Torden og det Hele oplyses af Lyn. Gurre-Sø er smukkeste, naar en sagte Luftning kruser dens blaa Overflade, og Fuglesang accompagnerer Sivenes Hvislen; Havet accompagneres kun af den eensomme Maages hæse Skrig. Det første (Havet) er som et Mozarts Recitativ; det sidste som en Webersk Melodi. – Herfra gik Veien til *Hellebæk*. Den sidste Mils Vei dertil gaer igjennem den deilige Skov, hvor nu Partier af en egen Art frembyde sig. Skoven selv er temmelig stor og vildsom, og ikkun Kjøresporet (ikke Vei) erindrer os om, at vi endnu staae i Forbindelse med Menneskeverdenen. Hist og her springer et Stykke Vildt op, der i Buskenes Skygge har ligget skjult for Middagssolens Straaler. Fuglene løfte sig skrigende i Veiret. Det temmelig bakkede Land danner nu inde i Skoven en Mængde smaa Søer. Saavel derved, at Landet skraaner ned imod dem, som ogsaa ved det Mørke, som Træernes Blade udgyde derover, paa tvinger sig en Forestilling om, at de ere meget dybe. I Contrast til denne mørke Speilflade hæver nu en enkelt Blomst sig frem, der voxer paa dens Overflade: en *nymphæa alba* (hvid Aakande), der svømmer omkring med sit store brede grønne Blad; hvid og reen, uskyldig er den dukket op af Havets Dybder. Ikke langt fra Hellebæk ligger Odins-Høi, hvor Schimmelmänn ligger begravet. Den Udsigt er noksom anpriset og omtalt, hvorved desværre meget af Indtrykket forsvinder. At Folk dog ikke kunne blive kjede af at rende omkring saa geskjæftige for at paa vise de romantiske Situationer (f. Ex. K... paa Fredensborg). Nu gik Veien til Esrom og derfra til Gilleleie.

- 65 Den 8de Juli gjorde jeg en Excursion til *Esrom*. Naar man gaer fra Esrom til Nøddebo langs med Søen passerer man en af de yndigste Veie, jeg i lang Tid er kommen. Først paa venstre Side Sølyst, der næsten er bygget paa Søen selv, længere hen Fredensborg. Paa den høire Haand har man bestandig Skov, afvexlende Bøge og Gran. Paa enkel-

te Steder finder man yndige Plantager af 3 à 4 Aars Graner. Paa Veien indhentede et Tordenveir mig. Jeg glædede mig allerede til at faae et saadant Uveir at see drage op over Esrom Sø og Grib Skov; men det blev kun til Regnen. Imidlertid interesserede det mig dog at see Præliminairene til et saadant Skuespil. Jeg har vel seet Havet ved en saadan Leilighed at blaagraanes i skarpe Krusninger, og jeg har vel bemærket, hvorledes de Vindstød, der bebude Tordenens nære Ankomst, hvirvle Græsset og Sandet langs Kysten i Veiret; men jeg har ikke seet før, hvorledes et saadant Parti tager sig ud, naar det ikke blot er Græs men en heel Skov, som disse Vindstød (disse Basunstød, der bebude Dommen) have at sætte i Bevægelse. Da det imidlertid ikke blev til andet end Regn, ansaae jeg det for rigtigst at tye et eller andetsteds ind. Et saadant Sted viste sig nu ogsaa. Uagtet jeg længe søgte efter en Indkjørsel, viste der sig dog ingen. En Skikkelse, der lod sig see ved Vinduet, vinkede jeg af; men hun fandt sig formodentlig ikke beføiet til at uleilige sig ud i en saadan Regn, og at lukke Vinduet op kunde her vel ligesaa lidt være Tale om som hos nogen Bonde overhovedet. Mit Kjøretøi maatte jeg altsaa holde ind under nogle Træer, der bøiede sig ud over Veien for ligesom at give mig et Tilflugtssted. Selv traadte jeg nu iført min uhyre Chenille ind i Stuen, hvor jeg fandt Selskabet, bestaaende af 3 Personer, ifærd med at holde Middaften. Af Meublementet forefandtes naturligviis det lange store Bord, ved hvilket vore Bønder behage at æde; fremdeles en Himmelseng i Ordets egenlige Betydning; thi jeg tænker, at man maatte, naar man vilde i Seng, gaae op paa Loftet for derpaa at lade sig falde ned – et Fald, som da efter Bondeskik er temmelig dybt. Det følgende Værelse, hvortil Døren stod aaben, var et Oplagssted for Linned, Lærred, Dreiel osv. i uordentlige Masser, hvilket let kunde fremkalde Forestillinger om, at det var en lille Røvercoloni, man var i, hvortil saavel Stedets Beliggenhed (paa den ene Side Esrom Sø, paa den anden Side Grib Skov og i en Fjerdingveis Afstand intet Huus) som Folkenes Udvortes syntes at egne sig. Dem ville vi nu tage en Smule i Øiesyn. Ved den øverste Ende af hiint omtalte lange Bord sad Manden selv med sit Smørrebrød og en Brændeviinsflaske foran sig. Ganske rolig hørte han paa min Fortælling om min sørgelige Skjebne og nippede blot en Gang imellem til sit Glas, Noget, som hans Næses Cubikindhold syntes at vise, at han ofte havde gjort. Imidlertid havde den hyppige Nydelse paa ingen Maade svækket

dens Behagelighed, og jeg er sikker paa, at han drak sin Snaps endnu med samme Velbehag som En, der nylig er traadt ud af et Maadeholdenheds Selskab. Konen var ikke synderlig høi, med et bredt Ansigt og en hæslig opadstaaende Næse, et Par lumske Øine, og som med Hensyn til deres Levevei (at blege for Folk) forsikkrede mig, at man skulde tjene sin Mundbid paa een Maade. Hertil kom en lille skrutrygget Pige, det samme Væsen, der havde viist sig ved Vinduet, og som jeg dengang antog for et Barn.

Snart ophørte Regnen, og jeg ilede videre frem. Dog dette var kun Præliminairerne, og da jeg kom ind i Grib Skov begyndte det først rigtigt at tage paa. Nu begyndte Lynild og Torden for Alvor. Regnen gjennemblødte os snart, og saaledes behøvede vi da i den Henseende ikke at ile; men den lille Dreng (Rudolph), som var med mig, var ganske bange. Der sad jeg da, dyngvaad, i øsende Vande, midt i Grib Skov i Lynild og Torden, med en Dreng ved Siden, der skjælvede for Lynild; i strakt Trav naaede vi da endelig et Huus, hvorind vi toge vor Tilflugt. Usselt og forfaldent. Folkene fattige. Konen huslig. Sad og spandt. Manden snøvlende. Det første, mit Øie faldt paa ved Indgangen, var en Slags Dør til et Lukaf, som var dannet af en gammel Fjel, hvorpaa der var malet en Pige i simpel, landlig Dragt med følgende Underskrift: »Min Ager mig føder, mig klæder mit Faar; her tager jeg min Næring, som Huset formaaer«. Jeg bad dem om lidt Brød til mine Heste, hvilket de ikke vare meget villige til, da de kun havde et halvt. Dog lod de dem bevæge, og da jeg betalte temmelig godt, svarede Konen, at *saa* meget skulde hun ikke have; men hun lod sig dog ved min Bemærkning: at jeg kunde undvære det og hun behøve det, bevæge til at tage derimod.

Efter en betydelig Marsch igjennem Skov, hvor jeg gjorde Bekjendtskab med flere af den Art Smaasøer, som jeg holder saa meget af, kom jeg da til *Hestehaven* og *Carls-Sø*. Her viste sig da et af de skønneste Partier, jeg nogensinde har seet. Terrainet er temmelig frit og skraaner brat ned mod Søen, dog ikke nøgent men ud af Siderne bevoxet med Bøgeskov. Baggrunden dannes af Siv, og Forgrunden danner Søen selv; et temmelig stort Stykke er klart, men et endnu større Stykke er bevoxet med Aakandens store grønne Blade, hvorunder Fi-

sken ligesom søger at skjule sig men dog en enkelt Gang titter frem og tumler sig paa Overfladen for at bade sig i Solskin. Paa den modsatte Side høiner Landet sig, stor Bøgeskov, og Morgenbelysningen giver de enkelte belyste Puncter en underlig Contrast til de beskyggede. Og Kirkeklokkerne kalde En til Andagt, dog ikke i Templet af Menneskehænder. Behøver Fuglen ikke at erindres om at prise Gud, skulde da Mennesket ikke ogsaa stemmes til Andagt uden Kirke, i det sande Guds-Huus, hvor Himmelens Hvælving danner Kirkeloftet, hvor Stormens Brusen og den lette Zephyr erstatte Orgelets Bas og Discant, hvor Fuglenes Triller danne Menighedens Jubelsang, hvor ikke som i Steenkirken Hvælvingens Echo gjentager Præstens Røst, men hvor Alt opløser sig i en uendelig Vexelsang – ?

67 – Den 27de og 28de Juli gjorde jeg i Forening med Pastor Lyngbyes*) Fætter en Tour til *Sverrig* til Mølleleie; besøgte paa Krabberup Herregaard Baron, Friherre von Gyldenstjerne og besaae hans Fiske-samling; besteg de høieste Puncter Östra Höggull og Vestra Höggull; kjørte igjennem et ikke saa lille Stykke Bøgeskov (smaae Indsøer) oppe paa selve Kullan til Fyret; anstillede en lille botanisk Excurs paa Kullan, og en Deel af de der samlede Planter var Pastor Lyngbye saa god at skikke mig tørrede og indsvøbte i Papir.

*) NB. »Ung Inger sig svinger i Askelunds Top,« –
»Vind, vift gelind!«

68 Den 29de Juli. Naar man gaaer fra Kroen over Sortebro (saakaldet, fordi Pesten i sin Tid skal være standset her) ind paa de nøgne Marker, der ligge langs med Stranden, omtrent en Fjerdingvei mod Nord, kommer man til det høieste Punct her, nemlig *Gilbjerget*. Dette Punct har bestandig været et af mine Yndlingssteder. Og naar jeg da stod her en stille Aften, naar Havet med dyb men stille Alvor istemmede sin Sang; naar mit Øie ikke mødte en eneste Seiler paa den uhyre Flade, men Havet begrændsede Himlen og Himlen Havet; naar paa den anden Side Livets travle Syslen forstummede, og Fuglene sang deres Aftenbøn – da fremsteg ofte af Graven for mig de faa kjære Afdøde, eller rettere sagt, det forekom mig, som de ikke vare

døde. Jeg følte mig saa vel i deres Midte, jeg hvilte mig i deres Favn, og det var for mig, som om jeg var ude af Legemet og i en høiere Æther svævede om med dem – og Maagens hæse Skrig erindrede mig om, at jeg stod ene, og Alt forsvandt for mit Øie, og jeg vendte tilbage med veemodsfuldt Hjerter for at blande mig i Verdens Vrimmel uden dog at glemme saadanne salige Øieblikke. – Ofte stod jeg der og skuede ud over mit forbigangne Liv og over de forskjellige Omgivelser, der havde udøvet Magt over mig, og det Smaalige, der saa ofte giver Anstød i Livet, de mange Misforstaaelser, der saa ofte skille Gemytter fra hverandre, som, hvis de ret forstode hinanden, vilde knyttes sammen med uopløselige Baand, svandt hen for mit betragende Blik. Naar det Hele – saaledes seet i Perspectiv – kun viste de større, de kraftigere Omrids, og jeg saaledes ikke, som man saa ofte gjør, tabte mig i Momentet men saae det Hele i sin Totalitet, da styrkedes jeg til at gribe Tingene anderledes an, til at tilstaae, hvor ofte jeg selv havde begaaet Misgreb, til at tilgive Andres. – Naar jeg stod der, uden at Forstemthed eller Forsagthed lod mig see mig selv som et Encliticon til de Mennesker, der sædvanligen omgive mig, eller uden at Stolthed gjorde mig selv til det constituerende Princip i en lille Kreds, – naar jeg saaledes stod der ene og forladt, og Havets Magt og Elementernes Kamp erindrede mig om min Intethed, og paa den anden Side Fuglenes sikke Flugt erindrede mig om Christi Ord: »Ikke en Spurv falder til Jorden uden Eders himmelske Faders Villie«: da følte jeg paa eengang, hvor stor og hvor ringe jeg er; da havde hine to store Magter: Stolthed og Ydmyghed venligen forenet sig. Og lykkelig er den Mand, for hvem *det* er muligt i hvert enkelt Moment af hans Liv; i hvis Bryst hine to Factorer ikke blot have sluttet Forlig men rakt hverandre Haanden og holdt Bryllup – et Giftermaal, som hverken er et Fornuftgiftermaal eller en Mesalliance men et i Sandhed Stille-Bryllup, holdt i Menneskets dybeste Lønkammer, i det Allerhelligste, hvor ikke mange Vidner ere tilstede, men hvor Alt foregaaer alene for *dens* Øie, der alene bivaanede det første Bryllup i Edens Hauge og velsignede Parret, – et Giftermaal, der heller ikke vil blive ufrugtbart men have velsignede Frugter, hvad der ogsaa vil vise sig i Verden for den erfarne Iagttagers Blik; thi med disse Frugter gaaer det som med Cryptogamerne i Planteverdenen: de unddrage sig Mængdens Opmærksomhed, og kun en enkelt Forsker opsøger dem og glæder sig ved sit Fund. Roligt og stille vil hans

Liv flyde hen, og han vil hverken tømme Stolthedens berusende Bæger eller Fortvivlelsens bittere Kalk. Han har fundet, hvad hiin store Philosoph, – der ved sine Beregninger tilintetgjorde Fjendernes Anrebsredskaber, – ønskede men ikke fandt: hiint archimediske Punct, hvorfra han kunde løfte hele Verden, hiint Punct, som netop derfor maa ligge udenfor Verden, udenfor Tids og Rums Indskrænkninger.

Herfra har jeg seet Havet kruses ved en sagte Lufning, seet det lege med Smaastene; herfra har jeg seet dets Overflade forvandles til et uhyre Sneefog og hørt Stormens Bas begynde at fistulere; her har jeg seet, saa at sige, Verdens Fremkomst og dens Undergang, – Syn, der i Sandhed paabyde Taushed. Dog hvortil dette Udtryk, som saa ofte vanhelliges? Hvor ofte møde vi ikke disse sentimentale Blondiner, der, som Nympher i hvide Klæder, med bevæbnet Øie*) betragte slige Phænomener for da at udbryde i »taus Beundring« – ? Hvor forskjellige fra den sunde, livsfro, naturlige Pige, der med Uskyld i sit Øie og paa sin Pande betragter Sligt. Ogsaa hun forstummer; men ligesom Jomfru Maria fordem gjemmer hun det dybt i sit Sind.

For nu saaledes at lære sand Ydmyghed (med dette Udtryk vil jeg betegne den omtalte Sindstilstand) er det godt, at Mennesket trækker sig ud af Verdens Tummel (vi see ogsaa, at Christus drager sig tilbage, saavel naar han skal til at betræde den tornefulde Vei, som naar Folket vil udraabe ham til Konge); thi i Livet er enten det deprimerende eller det eleverende Indtryk for overveiende til at den sande Ligevægt kan komme istand. Her afgjør naturligviis Individualiteten meget; thi ligesom næsten enhver Philosoph troer at have fundet Sandheden, næsten enhver Digter troer at have naaet Parnas-Høide, saaledes finde vi paa den anden Side Mange, der knytte deres Existents aldeles til en Anden, ligesom Parasiten til Planten, leve i ham, døe i ham (f. Ex. Franskmanden i Forhold til Napoleon). Men midt i Naturen, hvor Mennesket, frit for Livets ofte qualme Luft, aander friere, her aabner Sjælen sig villigen for ethvert ædelt Indtryk. Her træder Mennesket ud som Naturens Herre, men han føler ogsaa, at der i den viser sig noget Høiere, Noget, han maa bøie sig for; han føler en Nødvendighed af at hengive sig til den Magt, som styrer det Hele. (Jeg gider naturligviis ikke tale om dem, som Intet høiere see i Naturen end Masse – Folk, der i Sandhed betragte Himlen som en Oste-klokke og Menneskene som Maddiker, der leve deri). Her føler han sig stor og lille paa eengang og det uden at trænge til den Fichteske

Bemærkning (i hans: »die Bestimmung der Menschen«) om et Sandkorn som constituerende Verden, en Sætning, der ligger Afsindighed meget nær.

*) Om dem gjælder, hvad Gynther ved en anden Leilighed siger: »Folk, der komme med bevæbnet Øie men ogsaa med bevæbnet Hjerte«.

69 Den 4de August besøgte jeg Pastor Lyngbye i hans Præstebolig og foretog med ham en lille Tour ud paa Søborg Sø. Denne forhen umaadelige Sø er nu godt ifærd med at forsvinde. Igennem Udløbet af Søen arbejdede vi os med megen Møie; Vandet er nemlig meget lavt og saa fuldt af Mudder, at vi ligesom Hvalfisken ved Sildene drev en Mængde Mudder et godt Stykke foran. Men naar vi abstrahere herfra, var den os omgivende Natur meget interessant; de favnelange, svære Siv og den frodige Vegetation af allehaande Sølplanter lod os virkelig drømme os i et ganske andet Clima. Endelig kom vi da ud paa Søen selv. Ogsaa her er Vandet maaskee knap en halv Alen dybt og bevoxet med Alger, hvoraf Lyngbye samlede en Deel for Molluskernes Skyld. En uhyre Larmen af Vildænder, Maager, Krager osv. og de svømmende Øer gjorde et ret behageligt Indtryk.

Ruinerne af Slottet besaae jeg ogsaa; dog viste der sig ikke noget Nyt (Alt findes omtrent hos Becker i hans Beskrivelse af danske Borge). – Kirken viser strax ved sine tre Rader Stole, at det ikke er en almindelig Landsbykirke. Paa Væggen op mod Alteret findes der en Fortegnelse paa Præsterne siden Reformationen, og det havde virkelig noget Høitideligt ved sig at tænke paa disse Mænd – de vare Slotspræster, – der efter Angivelsen ofte havde siddet 30 à 40 Aar (ja een endog 48 Aar) i samme Kald, ved den samme Menighed. – Lyngbye havde paa Kirkegaarden fundet en Gravsteen, som nu bliver sendt til Kjøbenhavn for at opstilles paa Rundetaarn, hvorpaa der med Slynge-Runer stod skrevet »Ave Maria!« Han meente, at det muligen kunde være en Gravskrift over Dronning Helvig, der som bekjendt levede her.

70 Som Fiskerleie og som det nordligste Punct i Sjælland og desaarsag temmelig afsondret fra den øvrige Omgivelse har *Gilleleie* noget Eiendommeligt, som blandt andet ogsaa viser sig f. Ex. i Beboernes »Gavleforsamlinger« og deri, at de efter enhver Fangst deeltage alle Mand i »et Maaltid« – som det kaldes, – et Selskab, hvortil hver Mand giver sin Skilling. De ere tillige næsten alle forbundne ved Slægtskabsbaand, og det er som een stor Familie. Da derfor en Baad under mit Ophold herude paa sin Tour til Hesseløen udeblev noget længe i en temmelig stormfuld Tid, var der almindelig Sorg i Byen, og de ilede hyppigt op til Gilbjerget for at see, om Baaden ikke lod sig tilsyne. –

71 Blandt Bønder her paa Egnen har jeg truffet en, som virkelig udmærkede sig meget, nemlig Jens Andersen i Fjellenstrup. Han havde ikke blot megen Læsning i Bibelen men ogsaa i historiske Skrifter f. Ex. i Saxo, Snorre og de islandske Sagaer, udgivne af det oldnordiske Selskab (dem havde han laant af Præsten); talte derhos meget fornøftigt for sig, ja jeg kunde næsten sige med Salvelse, – men han har desværre den Feil, at han drikker, og da skal jeg ikke nægte, at hans Tale endog var modbydelig, netop fordi han førte den samme, som naar han var ædru.

72

Kjøbenhavn, den 1ste Juni 1835.

De veed, med hvor megen Begeistring jeg i sin Tid hørte Dem tale; hvor entusiastisk jeg var for Deres Beskrivelse af Deres Ophold i Brasilien, og i den Henseende igjen ikke saa meget med Hensyn til den Masse af enkelte Iagttagelser, hvormed De havde beriget Dem selv og Deres Videnskab, som med Hensyn til det Indtryk, Deres første Udtræden i den vidunderlige Natur gjorde paa Dem; Deres paradisiske Lykke og Glæde. Noget Sligt maa altid virke sympathetisk paa ethvert Menneske, som dog ellers har nogen Følelse og Varme, om han endog mener at finde sin Tilfredshed, sin Virksomhed i en ganske anden Sphære, men især paa den Yngre, der endnu kun drømmer om sin Bestemmelse. Vor første Ungdom staaer som Blomsten i Morgendæmring med en deilig Dugdraabe i sit Bæger, hvori alle Omgivelser harmonisk-melancholsk speile sig. Men snart hæver Solen sig paa

Horizonten, og Dugdraaben udtørres; med den forsvinder Livets Drømmerier, og nu gjælder det, om Mennesket er istand til, for atter at tage et Billede fra Blomsterne, at udvikle – ved sin egen Kraft ligesom en Nereum, – en Draabe, der kan staae som Frugten af hans Liv. Dertil hører først og fremmest, at man kommer til at staae i den Jordbund, hvor man egenlig hører hjemme; men den er ikke altid saa let at finde. Der gives i den Henseende lykkelige Naturer, som have en saa afgjort Tilbøielighed til en vis Retning, at de troligen arbeide frem ad den engang saaledes anviste Vei, uden at nogensinde den Tanke faaer nogen Magt over dem, at det maaskee egenlig var en ganske anden Vei, de skulde betræde. Der gives Andre, som saa aldeles lade sig styre af deres Omgivelser, at det aldrig gaaer ret op for dem, hvor de egenlig stræbe hen. Ligesom den foregaaende Classe har sit indvortes categoriske Imperativ, saaledes anerkjender denne sidste et udvortes categorisk Imperativ. Men hvor Faa ere ikke de første, og til de sidstes Classe ønsker jeg ikke at høre. Større er deres Tal, som i Livet faae at prøve, hvad egenlig denne Hegelske Dialectik vil sige. Det er nu forresten ganske i sin Orden, at Vinen gjærer, inden den bliver klar; men ubehagelig er desuagtet ofte denne Tilstand i dens enkelte Momenter, ihvorvel den naturligviis betragtet i sin Helhed har sin Behagelighed, forsaavidt den indenfor den almindelige Tvivlen dog har sine relative Resultater. Især har den stor Betydning for den, der igjennem den er kommet paa det Rene med sin Bestemmelse, ikke blot for den paafølgende Ro i Modsætning til den foregaaende Storm: men fordi man da *har Livet* i en ganske anden Betydning end før. Det er dette Faustiske Element, som for en Deel mere eller mindre gjør sig gjældende i enhver intellectuel Udvikling, hvorfor det altid har forekommet mig, at man burde indrømme Ideen til *Faust* en Verdens-Betydning. Saaledes som vore Forfædre havde en Gudinde for Længselen, saaledes, mener jeg, staaer Faust som den personificerede Tvivl. Og mere skal han ikke være, og det er vistnok en Synden mod Ideen, naar Goethe har ladet Faust omvende sig, ligesaavel som naar Merimée har ladet Don Juan omvende sig. Man indvende mig ikke, at Faust dog i det Øieblik, han henvendte sig til Djævelen, gjorde et positivt Skridt, thi heri synes mig netop at ligge Noget af det Dybeste i Sagnet om Faust. Han netop hengav sig til ham for at faae Oplysning og havde den altsaa ikke iforveien, og netop fordi han hengav sig til Djævelen, forøgedes Tvivlen (ligesom en Syg, der

falder i en Qvaksalvers Hænder, gjerne bliver endnu værre); thi vel lod Mephistopheles ham see igjennem sine Brilller ind i Menneskene og ind i Jordens forborgne Gjemmer, men Faust maatte bestandig nære Tvivl til ham, fordi han aldrig kunde oplyse ham om det alledybeste i intellectuel Henseende. Til Gud kunde han ifølge sin Idee aldrig komme til at henvende sig, forsaavidt han i det Øieblik, han gjorde det, maatte sige sig selv, at her var i Sandhed Oplysning at finde; men i samme Øieblik havde han jo fornægtet sin Charakter som Tvivler.

Men en saadan Tvivlen kan ogsaa vise sig i andre Sphærer. Om Mennesket ogsaa er kommet paa det Rene med sig selv om enkelte af saadanne Hovedpuncter, saa gives der i Livet andre ogsaa betydelige Spørgsmaal. Ethvert Menneske ønsker naturligviis at virke efter sine Evner i Verden, men deraf følger da igjen, at han ønsker at uddanne sine Evner i en bestemt Retning, i den nemlig, som er meest passende for hans Individualitet. Men hvilken er denne? Her staaer jeg ved et stort Spørgsmaalstegn. Her staaer jeg som Hercules men ikke paa Skilleveien – nei, her viser sig en langt større Mangfoldighed af Veie, og desto vanskeligere er det altsaa at gribe den rette. Det er maaskee netop en Ulykke ved min Existents, at jeg interesserer mig for altfor Meget og ikke afgjort for Noget; mine Interesser staae ikke alle subordinerede een, men alle staae koordinerede.

Jeg vil forsøge at vise, hvorledes Sagerne staae for mig.

1. *Naturvidenskaberne.* Seer jeg for det første hen til hele denne Retning (idet jeg derunder indbefatter alle dem, der søge at forstaaeliggjøre og tyde Naturens Runer, ligefra den, der beregner Stjernerne's Fart og saa at sige standser dem deri for nærmere at undersøge dem, til den, der beskriver et enkelt Dyrs Physiologie; fra den, der fra Bjergenes Høider overskuer Jordfladen, til den, der stiger ned i Afgrundens Dybder; fra den, der forfølger Menneskelegemets Dannelse igjennem de utallige Nuancer, til den, der iagttager Indvoldsormene), da har jeg naturligviis paa denne Vei som paa enhver anden (dog fornemlig paa denne) seet Exempler paa Folk, der have skabt sig et Navn i Literaturen ved en uhyre Samlerflid. En stor Mængde af Enkeltheder kjende de, og de have opdaget mange nye; men heller ikke mere. De have blot leveret et Substrat for Andres Tænkning og Bearbejdelse. Og disse Mennesker staae nu der tilfredse med deres Enkeltheder, og dog forekomme de mig at staae ligesom den rige Bon-

de i Evangeliet; en stor Mængde have de samlet i Laden, men Videnskaben kan sige til dem: »Imorgen vil jeg kræve Dit Liv«, forsaavidt det er den, der afgjør, hvad Betydning hvert enkelt Resultat skal have i det Hele. Forsaavidt nu der var et Slags ubevidst Liv i en saadan Mands Viden, forsaavidt kan Videnskaberne siges at kræve hans Liv; forsaavidt det ikke var, er hans Virksomhed ligesom Menneskets, der ved sit døde Legemes Hensmulren bidrager til Jordens Vedligeholdelse. Anderledes har det naturligviis været med andre Phænomenen, med saadanne Naturforskere, som ved deres Speculation have fundet eller stræbt at finde hiint archimediske Punct, som er intetsteds i Verden, og nu derfra have betragtet det Hele og seet Enkelthederne i det rette Lys. Og med Hensyn til saadanne skal jeg ikke nægte, at de have gjort et høist velgjørende Indtryk paa mig. Den Ro, den Harmoni, den Glæde, som man finder hos dem, finder man ellers sjelden. Vi have her i Byen 3 værdige Repræsentanter: en Ørsted, hvis Ansigt bestandig har forekommet mig som en Klangfigur, som Naturen netop har anstrøget paa den rette Maade; en Schouw, der afgiver et Studium for en Maler, der vilde male Adam, hvor han giver alle Dyrene Navne; og endelig en Horneman, der fortrolig med enhver Plante staaer som en Patriarch i Naturen. I den Henseende erindrer jeg ogsaa med Glæde det Indtryk, som *De* gjorde hos mig, der stod som Repræsentant for en stor Natur, der ogsaa skulde have sin Stemme med paa Rigsdagen. Begeistret har jeg været for Naturvidenskaberne og er det endnu; men dog synes mig, at jeg ikke vil gjøre mig dem til mit Hovedstudium. Mig har altid Livet i Kraft af Fornuft og Frihed interesseret meest, at klare og løse Livets Gaade har bestandig været mit Ønske. De 40 Aar i Ørkenen, inden jeg naaede Videnskabernes forjættede Land, forekomme mig for kostbare og det saa meget mere, som jeg troer, at Naturen ogsaa har en Side at betragtes fra, hvortil ikke hører Indsigt i Videnskabens Hemmeligheder. Hvad enten saa jeg i det enkelte Blomster skuer hele Verden, eller jeg lytter til de mange Vink, som Naturen frembyder med Hensyn til Menneskelivet; eller jeg beundrer hine dristige Frihaandstegninger paa Firmamentet; eller jeg f. Ex. ved hine Naturlyd paa Ceylon erindres om hine Toner i den aandelige Verden, eller ved Trækfuglenes Bortgang erindres om de dybere Længsler i Menneskets Bryst.

2. *Theologien*. Det synes at være det, jeg nærmest har grebet; men ogsaa her møder store Vanskeligheder. Her staaer i Christendommen

selv saa store Modsætninger, at det idetmindste meget forhindrer det frie Blik. Orthodoxien er jeg saa at sige voxet op i, som De nok veed; men saasnart jeg selv begyndte at tænke, begyndte efterhaanden den uhyre Colos at vakle. Jeg kalder den med Flid en uhyre Colos, thi den har virkelig i det Hele taget megen Consequents, og de enkelte Dele ere i de mange henrundne Aarhundreder smeltede saa tæt sammen, at det er vanskeligt at komme den tillivs. Jeg kunde nu vel være enig med den i enkelte Puncter, men disse bleve da at betragte som de Spirer, man ofte kan finde i Klipperifter. Paa den anden Side kunde jeg vel ogsaa see det Skjæve, der laae i mange enkelte Puncter, men Hovedbasis maatte jeg for en Tid lade staae in dubio. I det Øieblik *den* forandredes, antog naturligviis det Hele en ganske anden Skikkelse, og saaledes henledes min Opmærksomhed paa et andet Phænomen: Rationalismen, som i det Hele taget gjør en temmelig maadelig Figur. Forsaavidt nemlig Fornuften consequent forfølger sig selv og – ved at gjøre sig Rede for Forholdet mellem Gud og Verden – nu igjen kommer til at see Mennesket i dets dybeste og inderligste Forhold til Gud og i den Henseende ogsaa fra sit Standpunct af betragter Christendommen som den, der i saa mange Aarhundreder har tilfredsstillet Menneskets dybeste Trang, forsaavidt er der Intet at indvende imod den, men det bliver da heller ikke Rationalisme, thi Rationalisme faaer sin egenlige Farve af Christendommen og staaer altsaa paa et ganske andet Gebet og danner ikke et System men en Noahs Ark (for at benytte et af Prof. Heiberg ved en anden Leilighed anvendt Udtryk), hvori de rene og urene Dyr ligge ved Siden af hinanden. Den gjør omtrent samme Indtryk som vor Borgervæbning i ældre Tid vilde gjøre ved Siden af Potsdammer-Garden. Den søger derfor væsentlig at knytte sig til Christendommen, baserer sine Udviklinger paa Skriften og skikker en Legion af Skriftsteder forud for hvert enkelt Punct; men selve Udviklingen er ikke gennemtrængt deraf. De bære dem ad som Cambyses, der paa hans Tog mod Ægypten skikkede de hellige Høns og Katte iforveien, men de ere derfor ogsaa parate til ligesom den romerske Consul at kaste de hellige Høns overbord, naar de ikke vil æde. Feilen ligger altsaa deri, at de, naar de finde Eenhed med Skriften, basere sig derpaa, men ellers ikke, og saaledes staae paa to fremmedartede Standpuncter.

Nonnulla desunt.

– Hvad smaa Ubehageligheder angaaer, vil jeg kun bemærke, at jeg er ifærd med at læse til theologisk Attestats, en Beskjæftigelse, som slet ikke interesserer og som derfor heller ikke gaaer synderlig rask fra Haanden. Jeg har altid holdt mere af det frie, maaskee derfor ogsaa lidt ubestemte Studium end af den Beværtning ved sluttet Bord, hvor man veed forud, hvilke Gjæster man træffer, og hvilke Retter Mad man faaer hver Dag i Ugen. Da det imidlertid engang er en Nødvendighed, og man knap faaer Lov at komme ind paa de videnskabelige Fællede uden at være indbrændt, og jeg saavel anseer det med Hensyn til min nærværende Sindstilstand for noget Gavnligt for mig, som ogsaa veed, at jeg dermed kan gjøre Fader en stor Glæde (han mener nemlig, at det egenlige Canaan ligger paa den anden Side af theologisk Attestats, men bestiger derhos ligesom Moses for dum Thabor og beretter, at jeg aldrig kommer derind – dog vil jeg haabe, at det ikke ogsaa denne Gang gaaer i Opfyldelse), saa faaer jeg vel at gribe mig an. Hvor lykkelig er ikke De, som i Brasilien har fundet en uhyre Mark for Deres Iagttagelser, hvor der ved hvert Skridt frembyder sig nye Mærkeligheder, hvor den øvrige lærde Republiques Skrig ikke forstyrrer Deres Ro. Thi mig forekommer den lærde theologiske Verden som Strandveien en Søndag Eftermiddag i Dyrehaugstiden† – de storme hverandre forbi, huje og skrige, lee og gjøre Nar af hverandre, kjøre Hestene ihjel, vælte og blive overkjørte, og naar de saa endelig komme overstøvede og forpustede til Bakken – ja saa see de paa hverandre – og vende hjem.

Hvad Deres Tilbagekomst angaaer, saa vilde det være barnagtigt af mig at paaskynde den, ligesaa barnagtigt som naar Achilles Moder søgte at skjule ham for at undgaae den hurtige, hæderlige Død. – – Lev vel!

[Til 72]

73 † Der er noget besynderligt ironisk i Kjøbenhavnernes Dyrehaugstoure; de søge at ryste Byens spidsborgerlige Støv af dem, flye dem selv – og gjenfinde dem selv paa Bakken.

d. 14. Jan. 37.

[I marginen til 72]

- 74 Hvor forvirrende er ikke ofte Betragtningen af Livet, naar det viser sig for os i dets hele Rigdom, naar vi studse over Forskjelligheden i Evner og Anlæg, lige fra den, der saa inderlig har levet sig ind i Guddommen, at han ligesom Johannes fordom kan siges at hvile ved Guddommens Bryst, til den, der i dyrisk Raahed misforstaaer og vil misforstaae enhver dybere Bevægelse i Menneskelivet; fra den, der med Lynceus Blik skuer ind i Historiens Gang og næsten vover at stille dens Viser, til den, for hvem endog den simpleste Ting falder vanskelig; – eller vi lægge Mærke til Uligheden i Stand og Stilling og snart med misundeligt Øie føle Savnet af, hvad der er skjænket Andre, snart med taknemlig Veemod see, hvor Meget der er givet os, som er nægtet Andre; – og nu en kold Philosophi vil forklare os det Hele af en Præexistents og ikke see det som et uendeligt Livsmaalerie med sit brogede Farvespil og sine utallige Nuanceringer.

75

Gilleleie d. 1. Aug. 1835.

Saaledes som jeg har søgt at vise det paa de foregaaende Sider, stode virkelig Sagerne for mig. Naar jeg nu derimod søger at bringe mig selv paa det Rene om mit Liv, forekommer det mig anderledes. Ligesom det varer længe inden Barnet lærer at skjelne sig selv fra Gjenstandene, og det saaledes i lang Tid saa lidet udsondrer sig fra sine Omgivelser, at det med Fremhævelse af den lidende Side siger f. Ex.: »mig slaaer Hesten«, saaledes gjentager det samme Phænomen sig i en højere aandelig Sphære. Jeg troede derfor, at jeg muligens vilde komme mere til Ro ved at gribe et andet Fag, ved at rette mine Kræfter paa et andet Maal. For en Tid vilde det vel og have lykkedes mig at fordrive en vis Uro, men forstærket vilde den vistnok være vendt tilbage som Feberanfaldet efter Nydelsen af koldt Vand. Det, der egentlig mangler mig, er at komme paa det Rene med mig selv om, *hvad jeg skal gjøre**), ikke om hvad jeg skal erkjende, uden forsaavidt en Erkjenden maa gaae forud for enhver Handlen. Det kommer an paa at forstaae min Bestemmelse, at see, hvad Guddommen egentlig vil, at *jeg skal gjøre*; det gjælder om at finde en Sandhed, som er Sandhed

*) Hvor ofte hænder det ikke, at man, naar man allerbedst troer at have grebet sig selv, befindes at have favnet Skyen istedetfor Juno.

for mig*), at finde *den Idee, for hvilken jeg vil leve og døe*. Og hvad nyttede det mig dertil, om jeg udfandt en saakaldet objectiv Sandhed; om jeg arbejdede mig igennem Philosophernes Systemer og kunde, naar forlangtes, holde Revue over dem; at jeg kunde paavise Inconsequentser indenfor hver enkelt Kreds; – hvad nyttede det mig dertil, at jeg kunde udvikle en Statstheorie og af de mangestedsfra hentede Enkeltheder combinere en Totalitet, construere en Verden, hvori jeg saa igjen ikke levede, men som jeg blot holdt frem til Skue for Andre; – hvad nyttede det mig at kunne udvikle Christendommens Betydning, at kunne forklare mange enkelte Phænomener, naar den for mig selv og mit Liv ikke havde nogen dybere Betydning? Og jo mere jeg kunde det, jo mere jeg saae Andre tilegne sig mine Tankefostre, desto sørgeligere blev min Stilling, ei ulig de Forældres, der af Armod maa skikke deres Børn ud i Verden og overlade dem til Andres Pleie. Hvad nyttede det mig, at Sandheden stod der for mig kold og nøgen, ligegyldig ved, om jeg anerkjendte den eller ikke, snarere bevirkende en ængstelig Gysen end en tillidsfuld Hengivelse? Vel vil jeg ikke nægte, at jeg endnu antager et *Erkjendelsens Imperativ*; og at der igjennem det ogsaa lader sig virke paa Menneskene, *men da maa den levende optages i mig, og det er det*, jeg nu anerkjender for Hovedsagen. Det er derefter min Sjæl tørster, som Africas Ørkener efter Vand. Det er det, der mangler, og derfor staaer jeg som en Mand, der samlede Indbo og havde leiet Værelser, men havde endnu ikke fundet den Elskede, der skulde dele Livets Med- og Modgang med ham. Men for saaledes at finde hiin Idee eller rettere sagt finde mig selv, nytter det mig ikke at styrte mig endnu mere ind i Verden. Og det var netop det, jeg før gjorde. Derfor troede jeg, at det vilde være godt at kaste mig ind i *Jurisprudentsen*, for at jeg kunde udvikle min Skarpsindighed i de mange Livets Forviklinger. Her tilbød sig netop en stor Masse af Enkeltheder, hvori jeg kunde fortabe mig; her kunde jeg maaskee fra de givne Facta udconstruere en Totalitet, en Organisme af Tyve-Liv, forfølge det i hele dets dunkle Side (ogsaa her er en vis Associations-Aand i høi Grad mærkelig). Derfor kunde jeg ønske at blive *Acteur*, for at jeg ved at sætte mig ind i en Andens Rolle kunde faae, saa at

*) Da først faaer Mennesket en indre Erfaring; men hos hvor Mange er ikke Livets forskjellige Indtryk lig de Figurer, Havet tegner i Sandet for strax at udlette dem sporløst igjen.

sige, et Surrogat for mit eget Liv, og ved den udvortes Afvexling finde en vis Adspredelse. Det var det, der manglede mig, at føre *et fuldkommen menneskeligt Liv* og ikke blot et Erkjendelsenst, saa jeg der- ved kommer til ikke at basere mine Tanke-Udviklinger paa – ja paa Noget, man kalder Objectivt, – Noget, som dog i ethvert Tilfælde ikke er mit eget, men paa Noget, som hænger sammen med min Existents's dybeste Rod*), hvorigjennem jeg saa at sige er indvoxet i det Guddommelige, hænger fast dermed, om saa hele Verden styrter sammen. See det er *det, jeg mangler, og derhen stræber jeg*. Med Glæde og inderlig Styrkelse betragter jeg derfor de store Mænd, som saaledes have fundet hiin Ædelsteen, for hvilken de sælge Alt, endog deres Liv**) hvad enten jeg seer dem med Kraft gribe ind i Livet, med sikke Skridt, uden at vakle, at gaae frem paa deres bestemte Bane; eller jeg opdager dem afsides fra den alfare Vei, fordybede i sig selv og i Arbeiden for deres ophøiede Maal. Med Ærbødighed betragter jeg endog de Afveie, der ogsaa her ligge saa nær. Det er denne Menneskets indvortes Handlen, denne Menneskets Guds-Side det kommer an paa, ikke en Masse af Erkjendelser; thi de ville vel følge og ville da ikke vise sig som tilfældige Agregater eller som en Række af Enkelt- heder, den ene ved Siden af den anden, uden et System, uden et Brændpunct, hvori alle Radier samles. Et saadant Brændpunct har jeg vel ogsaa søgt. Saavel paa Forlystelsernes bundløse Hav har jeg forgjeves søgt en Ankerplads som i Erkjendelsens Dybder. Jeg har følt den næsten uimodstaaelige Magt, hvormed den ene Forlystelse rækker den anden Haanden; jeg har følt den Art af uægte Begeistring,

*) Hvor nær ligger Mennesket ellers trods al sin Viden ved Galskab? Hvad er Sandhed andet end en Leven for en Idee? Alt maa til syvende og sidst basere sig paa et Postulat; men i det Øjeblik det saaledes ikke længere staaer udenfor ham, men han lever deri, først da er det ophørt at være ham et Postulat. (Dialectik – Disput.)

***) Saaledes vil det blive os let, naar vi først eengang af Ariadne (Kjærlighed) have modtaget hiint Nøgle Garn, da at gaae igjennem alle Labyrinthens (Livets) Irrgange og dræbe Uhyret. Men hvor Mange styrte sig ikke ind i Livet (Labyrinthen) uden at have iagttaget hiin Forsigtighed (de unge Piger og Drengbørn, der hvert Aar offredes til Minotaurus) –?

som den er istand til at fremkalde; jeg har ogsaa følt den Kjedsomhed, den Sønderrethed, der følger derpaa. Jeg har smagt Frugterne af Kundskabens Træ og tidt og ofte glædet mig ved deres Velsmag. Men denne Glæde var kun i Erkjendelsens Øieblik og efterlod ikke noget dybere Mærke i mig selv. Det forekommer mig, at jeg ikke har drukket af Viisdommens Bæger men er faldet ned deri. Jeg har søgt at finde dette Princip for mit Liv ved Resignation, ved at forestille mig selv, at da Alt gik efter urandsagelige Love, det ikke kunde være anderledes, ved at sløve min Ærgjerrighed og Forfængeligheds Følehorn. Fordi jeg ikke kunde faae Alt til at passe efter mit Hoved, trak jeg mig ud deraf med Bevidsthed om min egen Dygtighed, omtrent som naar en aflægs Præst resignerer med Pension. Hvad fandt jeg? Ikke mit Jeg; thi det søgte jeg netop at finde paa hine Veie (jeg tænkte mig, om jeg saa maa sige, min Sjæl som indesluttet i en Kasse med Springlaas for, og som nu de udvortes Omgivelser ved et Tryk paa Fjedrene skulde faae til at springe op). – Det var altsaa det første, der skulde afgjøres, det var hiin Søgen og Finden af Himmerigets Rige. Ligesaa lidet som et Verdenslegeme, naar det tænktes at skulle danne sig, først vilde fatte Bestemmelse om, hvorledes dets Overflade skulde være, til hvilke Legemer det skulde vende den lyse, til hvilke den mørke Side, men først vilde lade Centrifugal- og Centripetal-Kræfternes Harmoni realisere dets Existens og lade Resten komme af sig selv – ligesaa lidet nytter det Mennesket først at ville bestemme det Udvortes og siden det Grundconstituerende. Man maa først lære at kjende sig selv, inden man kjender noget Andet ($\gamma\upsilon\omega\delta\iota\ \sigma\epsilon\alpha\upsilon\tau\omicron\nu$). Først naar Mennesket saaledes inderlig har forstaaet *sig selv* og nu seer sin Gang hen af sin Bane, først da faaer hans Liv Ro og Betydning, først da bliver han fri for hiin besværlige, uheldsvangre Reisekammerat – hiin Livs-Ironi*), der viser sig i Erkjendelsens Sphære og byder den sande Erkjenden at begynde med en Ikke-Erkjenden (Socra-

*) Vel vedbliver den da ogsaa i en vis Betydning, men han er istand til at taale disse Livets Kastevinde; thi jo mere Mennesket lever for en Idee, desto lettere kommer han ogsaa til at sidde paa Forundringsstolen for hele Verden. – Ofte kan ogsaa en underlig Ængstelighed paa-nøde sig for, at man, naar man allermeest troer at have forstaaet sig selv, dog egenlig kun har lært en Andens Liv udenad.

tes)*), ligesom Gud skabte Verden af Intet. Men fornemlig hører den hjemme paa Sædelighedens Farvande for dem, som endnu ikke ere komne ind under Dydens Passat. Her tumler den Mennesket paa det rædsomste omkring; snart lader den Mennesket føle sig lykkelig og tilfreds ved Forsættet om at vandre frem ad den rigtige Vei, snart styrter den ham ned i Fortvivlelsens Afgrunde. Ofte dysser den Mennesket i Søvn ved den Tanke: »det kan nu eengang ikke være anderledes«, for pludselig at vække ham til et strængt Forhør. Ofte lader den ligesom Glemselens Slør falde over det Forbigangne, for da atter igjen at lade hver enkelt Ubetydelighed træde frem i et levende Lys. Naar Mennesket her kjæmper sig frem paa den rette Vei, glæder sig over at have beseiret Fristelsernes Magt, kommer maaskee næsten i samme Moment ovenpaa den fuldkomneste Seir en tilsyneladende ringe udvortes Omstændighed, der støder ham lig Sisyphus ned fra Klippens Spidse. Ofte naar Mennesket har concentreret sin Kraft paa Noget, møder en lille udvortes Omstændighed, der tilintetgjør det Hele. (Jeg vilde sige: som en Mand, der kjed af Livet vilde styrte sig i Themsen, og som nu et Myggestik standser netop i det afgjørende Øieblik.) Ofte lader den Mennesket ligesom den Brystsvage befinde sig allerbedst††, naar det er allerværst. Forgjeves søger han at arbeide imod; han har ikke Kraft nok dertil, intet hjælper det ham, at han saa ofte gennemgaaer det Samme; den Art af Øvelse, som derved opnaaes, kommer det ei an paa. Ligesaalidet som den, der har nok saa megen Øvelse i at svømme, vil kunne holde sig oppe i et Uveir, men kun den, der inderlig er overbeviist om og har erfaret, at han virkelig er lettere end Vandet, ligesaalidet kan det Menneske, der mangler det indre Holdningspunct, holde sig oppe i Livets Storme. – Kun naar Mennesket saaledes har forstaaet sig selv, er han istand til at hævde sig en selvstændig Existents og saaledes undgaae at opgive sit eget Jeg. Hvor ofte see vi ikke – (i en Tid, hvor vi ved vore Lovtaler ophøie hiin græske Historieskriver, fordi han vidste at adoptere en fremmed Stil til den meest skuffende Lighed med dens Ophavsmand, istedet-

*) Ordsproget siger ogsaa: »Af Børn og Afsindige skal man høre Sandheden«. Og her er vistnok ikke Tale om at have Sandheden ifølge Præmissen og Conclusioner, men hvor ofte har ikke et Barns eller en Afsindigs Tale nedtordnet den Mand, som Skarpsindigheden Intet kunde udrette med – ?

for at han burde dadles, da den første Priis for en Skribent altid er at have en egen Stiil : en ved sin Individualitet modificeret Udtryks- og Fremstillings-Maade) – hvor ofte see vi ikke Folk, der enten af aandelig Ladhed leve af de Smuler, der falde fra Andres Bord, eller af mere egoistiske Grunde søge at leve sig ind i Andre, for da tilsidst ligesom en Løgner ved den hyppige Gjentagelse af sine Historier selv at troe dem. Uagtet jeg endnu langt fra ikke saaledes inderlig er kommen til at forstaae mig selv, har jeg med dyb Agtelse for dens Betydning søgt at frede om min Individualitet – dyrket den ubekjendte Guddom. Med en utidig Ængsteligthed har jeg søgt at undgaae at komme i for nær Berøring med de Phænomener, hvis Tiltrækningskraft maaskee vilde udøve for stor Magt over mig. Jeg har søgt at tilegne mig meget af dem, studeret deres Individualitet og Betydning i Menneskelivet, men dog tillige vogtet mig for ikke som Myggen at komme Lyset for nær. Ved Omgang med de sædvanlige Mennesker har jeg kun havt Lidet at vinde eller tabe. Deels har deres hele Syslen – det saakaldte practiske Liv*) – ikkun lidet interesseret mig; deels har den Kulde og den Mangel paa al Sympathie, hvormed de betragte de aandelige og dybere Bevægelser i Mennesket, fjernet mig endmere fra dem. Mine Omgangsvener have med faa Undtagelser ikke udøvet nogen synderlig Magt over mig. Et Liv, der ikke er kommen paa det Rene med sig selv, maa nødvendigviis vise en ujævn Side-Overflade frem; her ere de nu kun blevne staaende ved enkelte Facta og deres tilsyneladende Disharmoni, thi til at søge at opløse den i en høiere Harmoni eller til at indsee Nødvendigheden deraf, dertil havde de ikke Interesse nok for mig. Deres Dom over mig var derfor altid ensidig, og jeg har afvexlende enten lagt for megen eller for liden Vægt paa deres Udsagn. Ogsaa deres Indflydelse og de deraf mulige Misvisninger paa mit Livs Compas har jeg nu unddraget mig. Og saaledes staaer jeg da atter paa det Punct, at jeg maa begynde paa en anden Maade. Jeg vil nu forsøge rolig at fæste

*) Dette Liv, som er temmelig gjennemgribende i hele Tidsalderen, viser sig ogsaa i det Store. Medens de ældre Tider opførte Værker, som Betragteren maatte forstumme ved, bygge de nu en Bro under Themsen (Nytte og Fordeel). Ja, Barnet spørger næsten førend det faaer Tid til at beundre en Plantes Skjønhed eller en eller anden Dyreart: hvortil er den gavnlig?

Blikket paa mig selv og begynde inderlig at handle; thi kun derved bliver jeg istand til, ligesom Barnet ved sin første med Bevidsthed foretagne Handling kalder sig: »jeg«, saaledes istand til i dybere Betydning at kalde mig: »jeg«.

Dog dertil udfordres Udholdenhed, og man kan ikke strax høste, hvor man har saet. Jeg vil erindre hiin Philosophs Methode: at lade sine Disciple tie i tre Aar, saa kommer det vel. Ligesom man ikke begynder en Fest med Solens Opgang men med dens Nedgang, saaledes maa man ogsaa i den aandelige Verden først arbeide i nogen Tid frem, førend Solen ret kan skinne for os og gaae op i al sin Herlighed; thi vel hedder det: at Gud lader sin Sol opgaae over Gode og Onde og lader regne over Retfærdige og Uretfærdige, men ikke saa i den aandelige Verden. Saa være da Loddet kastet – jeg gaaer over Rubicon! Vel fører denne Vei mig *til Kamp*; men jeg vil ikke forsage. Jeg vil ikke sørge over den forbigangne Tid – thi hvortil Sorg? Med Kraft vil jeg arbeide mig frem og ikke spille Tiden med at sørge ligesom den, der i en Hængesæk først vilde beregne, hvor dybt han var sunken, uden at erindre, at han i den Tid, han anvender hertil, synker endnu dybere. Jeg vil ile frem paa den fundne Vei og tilraabe Enhver, som jeg møder: ikke som Loths Hustru at see sig tilbage, men huske paa, at det er en Bakke, vi stræbe op af.

[I marginen til 75]

- 76 † Deraf lader sig ogsaa forklare et ikke ualmindeligt Phænomen, en vis Gjerrighed*) med Ideer. Netop fordi Livet ikke er sundt men Erkjendelsen for prædominerende, opfattes Ideerne ikke som de naturlige Blomster paa Livets Træ og fastholdes ikke som saadanne og som de, der alene have deres Betydning som saadanne – men som enkelte Lysglimt, som om Livet blev rigt ved en Mængde saadanne saa at sige udvortes Ideer (sit venia verbo; – aphoristisk). De forglemme, at det gaaer med Ideerne som med Thors Hammer – den kommer igjen hvor man kaster den hen, om end i en modificeret Skikkelse.

[Til 76]

- 77 *) Et lignende Phænomen er den feilagtige Anskuelse man har af Erkjendelsen og dens Resultater, idet man taler om de objective Resultater og erindrer ikke, at netop den egenlige Philosoph er i høieste Grad subobjectiv. Jeg behøver blot at nævne Fichte. Saaledes behandler man ogsaa Vittigheden, seer ikke den som den af hele Forfatterens Individualitet og Omgivelser nødvendig fremspringende Minerva, derfor i en vis Henseende som noget lyrisk†, men som Blomster, man kan afplukke og gjemme til eget Brug. (Forglemmigeien har sin Plads paa Marken skjult og beskedent men bliver styg i en Hauge.)

[Til 77]

- 78 † Deraf ogsaa den Rødme, der gjerne ledsager en vis Art af Vittighed, der, som netop tyder paa, at den kom naturlig frem, nyfødt.

d. 20. Sept. 36.

[Til 75]

- 80 †† »Es ist, wie mit den unmuthigen Morgentraümen, aus deren einschläferndem Wirbel man nur mit Gewalt sich herausziehen kann, wenn man nicht in immer drückender Müdigkeit gerathen, und so in krankhafter Erschöpfung nachher den ganzen Tag hinschleppen will.« Novalis Schriften, Berlin 1826. 1ster Theil p. 107.

- 81 Det gaar ikke an, saaledes at haste frem som Moralisterne, endogsaa forkastende Anger, mene; – see vi ikke i den physiske Verden Taagen som en stille Bøn at hæve sig op fra Jorden for bønhørt at vende tilbage som forfriskende Dug – ?

- 82 Træffende og meget prægnant er hele Gl. T. Lov Standpunctet i Mod-sætning til N. T. angivet i Heb. 12,24. »αιματι ραντισμου κρειττον λαλουντι παρα τον Αβελ « (Hævn. Straf – Kjerlighed. Naade).

d. 10 Aug. 35.

83 Der gives vistnok Mennesker, hos hvem det Geniale fremtræder paa en ligesaa ubeleilig Maade som det Geniale hos Kørerne i deres Bisen.

84 Der gives Mennesker, der, naar de rigtigheden ville udrette Noget, gribe saa grandieuse Forholdsregler, at de aldeles forfeile Maalet, ligesom Dværgen i Eventyret, der, da han vilde forfølge den flygtende Prindsesse og Prinds, tog Syvmile-Støvlerne paa og ikke, førend han var kommen til Tyrkiet, erindrede, at Flygtringene formodenlig ikke brugte samme Art af Befordring.

85 Modgang sammenknytter ikke blot Msk.; men frembringer ogsaa hiin skønne inderlige Samleven, ligesom Vinterkulden danner Figurer paa Ruden som Solens Varme udsletter.

d. 14 Sept. 35.

86 Det forekommer mig, at *Kunstnerne* gaae frem derved at de gaae tilbage, hvilket jeg i og for sig ikke har noget imod, naar det, som hos de bedre, er en reproduceret Tilbagevenden. Men urigtigt synes det, at de blive staaende ved de engang givne historiske Emner og saa at sige mene, at ene disse egne sig for poetisk Behandling, fordi nemlig disse Emner, som i og for sig slet ikke ere mere poetiske end andre, nu engang ere belivede og besjælede af en stor poetisk Natur. I saa Henseende gaae Kunstnerne frem, derved at de marschere paa Stedet. – Hvorfor ere den nyere Tids Helte osv. ikke ligesaa poetiske? Er det, fordi der er givet saa meget med Hensyn til Indklædningen af Stoffet, desto mere fuldendt kan den formelle Side blive.

d. 29. Sept. 35.

87 Den kritiske Periode forholder sig til den nuværende som et Guldvadskerie til den Bank, der mynter Guldkornene og sætter dem i Circulation.

d. 7 Oct. 35.

88 Hvad *Kritiken* over de forskjellige Bearbejdelser af *Faust* angaaer, da kan man derved begrunde en Inndeling af dem og lette Oversigten over dem ved at lægge Mærke til, hvorledes en saadan Idee maatte speile sig i de forskjellige Tidsaldere, eller hvorledes enhver Tidsalders ved dens Individualitet tilslebne Brille maatte betragte denne Idee. For Ex.: den moraliserende maatte benytte *Faust* som et Involucrum for at lade see det Skjæve i Livet; den critiske maatte indskrænke sig til at see det Overdrevne deri, forklare den som en Munkeopdigtelse osv. Den nyere Tid maatte see det Dybere.

d. 7. Oct. 35.

89 Det gaaer med Christendommen ell. med det at blive Christ. som med enhver Radical-Cour, man udsætter den saa længe som muligt.

d. 9. Oct. 35.

90 Den litteraire *Lærdom* ligner ofte en uigjennemtrængelig Urskov, hvor man vel paa enkelte Puncter finder et Sted, hvor man kan bede, og en Familie, som udgiver sig for at vide Veien i det nærmest liggende District, men som dog mere har Efterretningen derom traditionelt end ved selv at have vandret Veien. I denne litteraire Urskov opholder sig ogsaa en Mængde vilde Dyr (*Recensenter*), som man med allehaande larmende Instrumenter maa holde borte, saaledes f. Ex. ved at træde i Pagt med andre Recensenter. Det allerbedste vilde maaskee være, naar man kunde gjøre ved Recensenterne ligesom ved Rotter: afrette een til at bide andre.

d. 9. Oct. 35.

91 Er da Alt Drømmerie og Skuffelse – er da Naturphilosophernes Begeistring og En Novalis Sjelsfylde Opiums Dunster, – griber jeg da der, hvor jeg troede at møde det Ideelle i sin skjønneste og reneste Farve det Materielle –

d. 11 Oct. 35.

- 92 Det er ikke blot fordi det er en Mskslægt, at Verden ligesom behøvede et Stadium for Synd et andet for Syndebevidsthed (om jeg saa maa sige); den enkeltes Liv viser det Samme. Først Synd, og ofte naar den er ophørt de facto kommer Bevidsthed om Synd.

d. 11 Oct. 35.

- 93 Det er en mærkelig Sammenhæng, der finder Sted mellem Protestantismen, og den moderne politiske Anskuelse, det er en Kamp om det samme, om Folkets Sovverainitet, hvorfor det ogsaa er interessant at see de egl. Royalister, forsaavidt de nemlig ikke vil have en Anskuelse i en Sag og en væsentlig forskjellig i en anden Sag, der dog begge maa begrundes i et Individ paa de samme Principer, – at nærme sig Chatolicismen. –

d. 13 Oct. 35.

cfr. med Hensyn til Luthers Anskuelse i saa Henseende Clausen og Hohlenbergs Tidsskrift 3 B. p. 548 nederst og 557.

- 94 *Philosophie og Christendom lade sig dog aldrig forene**), thi skal jeg fastholde Noget af det meest Essentielle i Christendommen, nemlig Forløsningen, saa maa den naturligviis, dersom den virkelig skal være Noget, udstrækkes til hele Mennesket. Eller skulde jeg tænke mig hans moralske Evner mangelfulde og derimod hans Erkjendelse ubeskadiget? Jeg vil saaledes vel kunne tænke mig en Philosophie efter Christendommen eller efter at et Menneske er bleven Christen, men det blev da en christelig Philosophie. Forholdet blev da ikke Philosophiens til Christendom men Christendommens til christelig Erkjendelse eller – om man endelig vil det – christelig Philosophie, med mindre man vilde have, at Philosophien før eller inden Christendommen skulde komme til det Resultat, at man ikke kunde løse Livets Gaade; thi der negerede Philosophien som en Sig-Rede-Gjøren over Forholdet mellem Gud og Verden sig selv, naar den kom til det Resultat, at den ikke kunde forklare hiint Forhold, saa Philosophien vilde i sin høieste Fuldenndhed involvere sin totale Undergang, nemlig som Evidentsen af, at den ikke kunde svare til sin Bestemmelse. Ja, Philosophien vilde end ikke fra dette Standpunct seet tjene

til en Overgang til Christendommen, thi den maatte nødvendig blive staaende ved dette negative Resultat, og hele Forestillingen om Forløsningstrang maatte nødvendigviis komme ind i Mennesket fra en ganske anden Side, nemlig først føles og derpaa erkjendes. Og om nu end Philosophien blev opmærksom paa en stor Mængde Mennesker, der holdt sig levende overbeviste om sin Trang til Forløsning og virkelig Forløsning, saa vilde den vel kunne kaste sig herpaa – (ihvorvel det muligen ogsaa vilde falde den vanskeligt, idet nemlig Christendommen fordrer inden Prøvelsen af den en Sig-Leven-ind deri men saaledes vel ogsaa en Forløsnings Bevidsthed, og fastholdt han den i Betragtning-Momentet, saa opgav han sin Philosophie, og knyttede han sig til denne sidste, saa manglede han Substratet for sin Reflexion og kunde da i det Høieste see tilbage paa den som noget Forbigangent, hvis sande Realitet han saa netop i dette Øieblik maatte benægte**), nemlig som Philosoph) – og forsøge at forstaae disse Menneskers Overbeviisning; men derfor vilde den dog ikke anerkjende Forløsnings Nødvendighed. Overhovedet, *her* ligger det svælgende Dyb: Christendommen statuerer Menneskets Erkjendelse som mangelfuld formedelst Synd som berigtiget i Christendommen; Philosophen søger netop at gjøre sig Rede for Guds og Verdens Forhold qua Menneske; Resultatet kan derfor gjerne anerkjendes for indskrænket, forsaavidt Mennesket er et indskrænket Væsen, men tillige som det størst mulige for Mennesket qua Menneske. Philosophen kan rigtignok komme til Forestillingen om Menneskers Synd, men deraf følger ikke, at han erkjender, at Mennesket trænger til Forløsning, mindst en Forløsning, der – som corresponderende med den almindelige Skabningens Syndighed – maa overføres paa Gud, men vel en relativ Forløsning (∴ den forløser sig selv). Ja, han vilde netop tilraabe Mennesket at glemme det Forbigangne, thi for hans kraftige Virksomhed er der ikke Tid dertil.

d. 17. Oct. 1835.

*) Jfr. den scolastiske Sætning: »at noget kan være sandt i Philosophien som er falsk i Theologien.«

***) Philosophen maa enten antage Optimismen eller – fortvivle.

95 Den Christne med hele sin Leven og Troen maa dog let komme til at vise sig som et Menneske, der har fixeret sig en bestemt Idee. Før det lykkes ham (saa fortælle de Christne os, naar vi iagttage de i denne Religion eiendommelige Phænomener; jeg vil her nærmest tænke paa dem, der ikke saa meget have søgt at føre Christendommen ind i Verden, men trække sig ud af Verden for at leve i Christus. Jeg sigter til disse Opbyggelsesskrifter, som ere udsugede af et heelt christeligt Liv og altsaa ikke blot ere Iagttagelser over det enkelte Individis Liv, men som igjen have tjent en stor Mængde fromme Christne til Styrkelse i deres Christendom), – før det lykkes ham at komme til den christelige Overbeviisning, møder ham mangan Kamp, mangan sjælelig Lidelse, idet Tvivl reise sig. Naar han endelig har naaet den, saa møder ham Anfægtelse : Fornuften gjør endnu engang sine Fordringer gjeldende før den ganske synker under. Men disse Indvendinger og Spørgsmaal veed den Christne da iforveien Beskeed om, inden han har hørt dem, at de nemlig komme fra Djævelen, saa hele Kunsten bestaaer i at følge det allerede tidligere af Ulysses med Hensyn til Sirenerne anbefalede Middel: at tilvoxte Ørerne, idet man nemlig paa ingen Maade maa indlade sig med dem som kommende fra Djævelen, thi man meente, at saa var man færdig med hans Indvendinger, ligesom man i vore Dage mener, at man er færdig med en Modstander, naar man har angrebet hans Moralitet. Jeg vil derfor ansee hele den Tale om Djævelen for en stor christelig Udflugt. – Grunden hvorfor disse Tvivl anden Gang kunne komme frem (thi det, som nu andengang kommer under Navn af Anfægtelse, er det, som vi paa første Standpunct kalde Tvivl) er, fordi disse ikke førstegang bleve afviste ved en Debat men derved, at en anden Magt eller Spire puffede dem tilside. Grunden hvorfor disse Anfægtelser ikke vedblive hele den Christnes Liv igjennem, er ikke fordi de ere blevne bekjæmpede, thi vi saae jo, at de ikke ville indlade sig med dem; men man kan sløve sig i en vis Henseende, man kan blive aandelig døv paa det ene Øre, saa det er en Umulighed at raabe En op. Endelig staaer da den Christne færdig, og nu viser han da stolt hen paa sin sidste Time og taler med en vis Hovmod om den Ro, hvormed han vil see Døden under Øine; – men hvad Under? Naar et Menneske har anvendt hele sit Liv til at leve sig ind i en bestemt Idee, hvad Under, om han da seer den ligesom den Øiensvage, der overalt seer Funken for sit Øie? Hvad Under, om denne Funke eller

Plet forstyrrer ham i at see det, der virkelig ligger for ham? Det faaer da Udseende af en lykkelig Galskab. Vel vil man henpege paa de mange store Skarpsindige og Dybsindige, der have været Christne, men deels maa jeg reservere mig et eller andet lille Kjættereri for disse betydeligste Navne, deels have vi dog før seet Folk, der i en fix Idee have udviist en mageløs Skarpsindighed; thi som noget af det allerfortrinligste ved Don Quixote forekommer mig den Lethed, hvormed han, naar han f. Ex. feilagtig har antaget Veirmøller for Kjæmper, dog udfinder, at det maa have været den onde Dæmon, der bestandig forfølger ham. Og mon han nogensinde tvivlede om sin ridderlige Bestemmelse? mon han manglede Ro og Tilfredshed? – og det er dog *det*, de Christne fornemlig beraabe dem paa og forlange, at vi, for at bedømme dem, først selv skulle blive Christne.

d. 19. Octb. 35.

- 96 Naar jeg seer paa en Mængde af enkelte Phænomenener i det christelige Liv, saa forekommer det mig, at Christendommen istedetfor at skjænke dem Kraft, – ja, at saadanne Individuer i Sammenligning med Hedningen ved Christendommen ere berøvede deres Manddom og nu forholde sig som Hesten til Hingsten.
- 97 – Christendommen var en imposant Figur, da den kraftigt traadte frem i Verden og udtalte sig, men fra det Øieblik af, da den enten gennem en Pave søgte at afstikke Grændser, eller den vilde kaste Folk Bibelen i Hovedet eller nu senest Troesbekjendelsen, ligner den en Olding, der mener nu at have levet nok i Verden og vil afslutte sig. Derfor falder naturligviis en Deel af dens uægte Børn (Rationalisterne) paa, at den maa erklæres umyndig under Værge, hvorimod dens tro Børn mene, at den ligesom Sophocles i det afgjørende Øieblik reiser sig til Verdens Forundring i fuld Kraft. – Røsten er vel Jacobs men Hænderne Esaus.
- 98 – Følgerne af en saadan Forening (af Christendom og Philosophie) sees af Rationalismen, en Forestilling, hvorpaa Sprogforvirringen er en Type, og ligesom man har bemærket, at mange Ord gaae igjen-

nem de forskjellige Sprog, saaledes have Rationalisterne, uagtet de rive hverandre ned, dog disse Ord tilfældes: philosophisk, fornuftig Christendom (Christendommen og hele Christi Fremtræden er en – Accomodation).

- 99 Jeg har nu søgt at vise, hvorfor vel Christendom og Philosophie ikke lade sig forene. For at eftervise denne Adskillelses Rigtighed har jeg taget Hensyn til, hvorledes Christendommen eller rettere det christelige Liv maa vise sig, seet fra Fornuft-Standpunctet. Jeg skal nu til ydermere Bekræftelse skizzere, hvorledes Mennesket som Menneske udenfor Christendommen maa vise sig for den Christne. I den Henseende vil det være tilstrækkeligt at erindre, hvorledes de Christne betragtede Hedningerne, ansaae deres Guder for Djævelens Værk, deres Dyder for glimrende Laster, hvorledes en af deres Coryphæer erklærer Mennesket for en Klods og Steen før Christus, hvorledes de paa ingen Maade knyttede deres Evangeliums Prædikelse til Mennesket som saadant, hvorledes de bestandig begyndte med: Omvender Eder, og hvorledes de selv erklærede, at deres Evangelium var Hedningerne en Daarskab og Jøderne en Forargelse. Og skulde muligen Nogen have meent, at jeg muligen ved at tage Extremerne havde faaet dem stillede saa skarpt imod hinanden, og at man ogsaa maatte tage Hensyn til de utallige Nuanceringer, der i saa Henseende finde Sted, saa vil jeg da observere dem en Smule, ifald der ellers virkelig skulde gives nogle saadanne. Og hvad er det da, der gjør, at der virkelig gives Mange, som, saa sige de, finde christelige Impulser i deres Bevidsthed men paa den anden Side dog hverken ere eller udgive sig for at være Christne? Det er vistnok, fordi *Christendommen er en Radicalcuur*, som man krymper sig ved, og det uden at disse Mennesker just behøve at have saa udvortes Forestillinger, som i den ældste Tid bragte flere Christne til at udsætte det afgjørende Skridt til sidste Øieblik – det er vistnok det, at de mangle Styrke til at gjøre det fortvivlende *Spring*. Dertil kommer ogsaa den underlig qualme Luft, som kommer os imøde i Christendommen, og som udsætter Enhver for en meget farlig Klimatfeber (hvorom før – Anfægtelser), inden han bliver acclimatiseret. See vi først hen til Livet her paa Jorden, da træde de os imøde med at erklære, at Alt er syndigt, saavel Mennesket som Naturen; de tale om den brede Vei i Modsætning til den

trange. See vi hen til den anden Verden, da møde vi, saaledes lære de Christne, først ret Knudens Opløsning (5te Act). Og have de Christne end ikke havt saa grandieus Phantasie som den, der lod Nordboen udmale sig Loke som bunden til en Klippe med Gift dryppende ned paa ham, men som dog satte ham hans Kone ved hans Side, – saa have derimod de Christne vidst at berøve den Ulykkelige enhver Lindring, – end ikke en Draabe Vand til at lække hans brændende Tunge. Overalt næsten, hvor den Christne beskæftiger sig med det Kommande, der er Straf, Ødelæggelse, Undergang, evig Qval og Pine det, der foresvæver ham, og ligesaa yppig og udsvævende hans Phantasie er i saa Henseende, ligesaa mager er den, naar Talen er om de Troendes og Udvalgtes Salighed, der skildres som en salig Henstirren med et af disse matte, henstirrende Øine, med en stor og fixeret Pupil, eller med et i Fugtighed svømmende Blik, der forhindrer al klar Seen. Der er ikke Tale om noget aandelig kraftigt Liv; den Skuen Gud Ansigt til Ansigt, den hele Forstaaen i Modsætning til vor Skuen her paa Jorden i et Speil og en mørk Tale, den har ikke beskæftiget dem meget. Det forekommer mig ligesom Kjærligheden blev behandlet i en vis Art Romaner. Efter en langvarig Kamp med Drager og vilde Dyr lykkedes det endelig den Elskende at falde i sin Piges Arme, og da faldt ogsaa Tæppet for et ligesaa prosaisk Ægteskab som alle andre, istedetfor der dog vel nu skulde vaagne en Tilvæxt i Kjærlighed, en inderlig Sig-gjensidig-Speilen i hinanden. Mig har altid den Forestilling forekommet langt mere velgjørende: at see hele Verdens store, udmærket begavede Mænd, som have grebet ind i Menneskenes Udviklings Hjul, samlede; for mig har Tanken været begeistrende om en saadan i dybeste Forstand Menneskeslægtens Høiskole, om en saadan videnskabelig Republique, hvor vi – under evig Kamp mellem Modsætningerne – i ethvert Øieblik voxede i Kundskab; hvor Fortidens ofte skjulte og lidet bekjendte Aarsager og Virkninger afsløredes i deres fulde Lys. Imidlertid have de Christne været bange for at tilstede hine store Mænd Adgang til deres Selskab, for at det ikke skulde blive for blandet, for at kun een eneste Accord bestandig kunde slaes an og de Christne saaledes kunne sidde som en chinesisks Raadsforsamling og glæde sig over, at de have opført hiin høie uoverstigelige Muur mod – Barbarerne. Og hvortil nu alt dette? Ikke for at dadle den Christne men for at vise Modsætningen de facto anerkjendt i det christelige Liv, for at advare Enhver, hvis Bryst end-

nu ikke er indsnørt i et saadant aandeligt Snøreliv, fra uforsigtigt at indlade sig paa Sligt, for at sikkre ham mod slige trangbrystige, astmathiske Forestillinger. Det er vistnok haardt at boe i et Land, hvor Solen aldrig skinner paa Horizonten; men det er heller ikke synderlig glædeligt at boe paa et Sted, hvor Solen staaer saa lodret over vor Isse, at den ikke tillader os selv eller nogen Omgivelse at kaste Skygge.

- 102 Philosophen kan ogsaa anerkjende sin Erkjendelses Mangelfuldhed, men Spørgsmaalet bliver, om han skal anerkjende Grunden i sin Indskrænkethed, (en, der sidder i en Peripherie af en Mill. Diameter, vil vistnok ikkun kunne oversee et lidet Rum, men deraf fulgte ikke at han var ypperlig begavet med Evner) ell. man skal antage, den har sin Grund i Msk. selv og dets Syndighed.
- 103 Det egenlig Deilige ved Lemmings Spil (han er en dansk Musicus; jeg hørte ham i Studenterforeningen) var at han *strøg* Guitarren. Disse Svingninger bleve næsten anskuelige for Øiet, ligesom naar Maanen f. Ex. skinner paa Havfladen, saa Bølgerne næsten blive hørlige.
- 104 Det skulde have glædet mig meget, om *Goethe* aldrig havde fortsat »*Faust*«, saa vilde jeg have kaldet den et Underværk; men her har den menneskelige Svaghed beseiret ham. Der hører en vis Styrke til at see Helten i et Stykke ligge under for sin Kamp, som her fortvivle over sin Tvivl; men det var netop det, der gjorde Faust til det store, han er; netop ved Omvendelsen bliver han trukket ned i det mere Hverdagslige. Hans Død er den fuldkomne Harmoni i Stykket, og vi kunne vel sidde og græde ved hans Grav men aldrig falde paa at løfte det Tæppe, som ved Døden gjorde ham usynlig for vore Øine.

d. 1. Novb. 35.

- 105 Der gives Forfattere, der ligesom de Tiggere, der ved at blotte Lege-
mets Feil og Vanskabthed søge at vække Medlidenhed, stræbe efter
ved at afsløre deres Hjertes sønderrevne Tilstand at vække Opsigt.

d. 1. Novb. 35.

- 106 Der gives Kritikere, som, idet de aldeles mangle Øie for det Indivi-
duelle, søge at betragte Alt fra et almindeligt Standpunct, og som
derfor, for at det kan blive saa almindeligt som muligt, stige saa høit
som muligt, indtil de saa i Grunden slet ingen Ting see uden en vid
Horizont, netop fordi deres Standpunct ligger for høit.

d. 2. Novb. 35.

- 108 *Er Kirken berettiget til i det concrete Tidsmoment at skrive en Bibel?*

Man har nu saa længe gjort opmærksom paa det store Fortrin Apost-
lene havde fremfor enhver senere Christen. Og nu er det vistnok, at
den, der staaer Kilden nærmest, ogsaa maa faae det kraftigste og
umiddelbareste Indtryk; men følger ogsaa deraf at det netop var det
reneste? Jeg maa her nødvendigviis gjøre opmærksom paa den saare
væsentlige Omstændighed, at nu efter 1800 Aars Forløb Chrstd: har
gjennemsyret hele Livet, saa at hele Livet i den chr. Kirke væsentlig
er gennemtrængt af det Christelige (chr. Philosophie; chr. Æsthetik;
chr. Historie.), og da gjøre opmærksom paa, at det nu muligen turde
være lettere at udfinde det væsentlige christelige. Man maa ikke stu-
dere Planten i Knoppen men i Blomstret.

Har den apostoliske Kirke og Bibelen præfigureret den chr. Kirke
og dens Lære. Nei! den er ingen præfiguration (en Antagelse som
kunde lede til Antagelsen af Inspiration; ligesom Inspirationen con-
sequent leder til denne Antagelse) den er det første Udvik-
lingsstadium; og Bibelen vor første Telegraph-Efterretning. –

Jeg mener derfor, idet jeg for en Deel maa gaae samme Vei som de,
der netop ville skjærpe Grændsen og ælte Tegl til at opføre Kirkemu-
ren nemlig gennem Anerkjendelse af de bestaaende Grændsers
Daarlighed, og Brøstfældighed (Bibelen constituerende K.? Nei Kir-
ken konstituerer Bibelen det vises vel blandt andet ogsaa derved at
den er skrevet for Christne. Protest. antager Bibelen svævende over
Kirken ligesom Muhameds Ligkiste mellem de 4 Magneter.) – at

Ævret aldeles maa opgives, at Christd. nok kan taale lidt frisk Luft, og at der ligefuldt vil være sande Christne i Verden fordi en saadan himmelhøi Muur (med Rette kalder jeg den saa, da de Christne ikke engang i Himlen vil tilstæde nogen Adgang uden den udfordrede entrée-Billet.) ikke længer skjuler dem for Verdens Øine. Jeg mener dog ogsaa at kjende liberale og liberalisme, uden at jeg derfor nogensteds kan paavise et Samfund, der har udstædt en Trosbekjendelse i saa Henseende, endsiges skulde have forsøgt at gjøre en saadan Trosbekjendelse gjeldende ikke som den umiddelb. Udtalelse af, hvad der lever og rører sig i Samfundet; men som en Toldtarif, hvorefter der kan bestemmes, hvilke Vahrer der maa komme inden for Grændserne, og for tillige at bestemme, hvor lang Tids Quarantaine de skulle udholde. —

d. 3 Novb. 35.

- 109 Man blænder sig ofte selv ved at antage mangt et Indfald og Bemærkning, som enten nu ret livlig springer frem fra en Tid, da man har læst det, eller ligger i hele Tidsalderens Bevidsthed, for sit eget, — ja netop i dette Øieblik, da jeg gjør denne Bemærkning, er denne maaskee igjen et Resultat af Tidsalderens Erfarenhed.

d. 13. Novbr. 35.

- 110 Hvad er egl. den forskjellige Belysning for Maleriet?

111 Det som det egl. kommer an paa ved at speculere er Evnen til at see det enkelte i det Hele, ligesom de Fleste egl. aldrig nyde en Tragødie; men den for dem falder i Stykker i lutter Monologer, og en Opera i Arier etc., saaledes gaer det og i det Physiske, naar jeg f. E. gik paa en Vei, med hvilken der med behørige mellemliggende Stykker Jord løbe 2 andre paralelle Veie, saa ville de Fleste kun see Veien, derpaa Jordstykket og saa Veien; men at see det Hele som et Stykke Tøi, med forskjellige Striber i – det vilde de ei formaae.

d. 7. Jan. 36.

112 Den samme Vanskelighed, der viser sig paa Erkjendelsens Gebeet med H. t. at faae den empiriske Masse med, viser sig ogsaa f. E. paa Følelsens Gebeet; thi sæt f. E. at Een ved et Dødsfald blev sig bevidst at der f. E. døde 100,000 Msk. hver Dag i Europa saa vilde hans Sorg netop forekomme ham latterlig. Deraf sees Nødvendigheden at holde paa Nationaleiendommeligheden i Erkjendelsen.

d. 15 Jan. 36.

113 Forskiellige Maader at opfatte Livets Dialectik paa f. E. i Middelalderens Folkesagn og Eventyr ved Kamp mod vilde Dyr og Uhyrer; i China ved en Examen; i Kirken ved Tvivl. (I Grækenland ved Reiser. Pythagoras. Homer).

Jan. 1836.

114 Det er vistnok ofte noget Sørgeligt og Deprimerende, naar man i Livet vil udrette Noget ved sin Tale, og man dog tilsidst seer, at man Intet har udrettet; men at Vedkommende haardnakket vedbliver sin Anskuelse; men det er dog ogsaa paa den anden Side noget stort, at

hiin anden og saaledes bestandig hver enkelt er en Verden for sig, har sit Allerhelligste, hvor ingen fremmed Haand kan trænge ind.

Jan. 36.

115 Modgang knytter Msk. sammen og bringer Skjønhed og Harmonie i Livsforholdene, ligesom Vinterkuldens Phantasie fremtryller Blomstre paa Ruden, som forsvinde ved Varmen.

Jan. 36.

116 Det er underligt nok med Overtro. Man skulde vente, at den, der eengang havde seet, at hans sygelige Drømmerier ikke gik i Opfyldelse, nu tvertimod for Fremtiden skulde opgive dem; men tvertimod de faae mere Styrke, ligesom Spillelysten stiger hos den, der eengang har tabt i Lotteriet.

Jan. 36.

117 Sentimentalitet forholder sig til den sunde ægte Følelse som Spurven til Svalen, der lader den sidste bygge sin Rede og gjøre Alt færdigt for derpaa at lægge sine Unger deri. (Jeg veed forresten ikke om det netop er Tilfælde med Spurve og Svaler; men saa meget veed jeg, at der gives tvende Fugle Arter, som det forholder sig saaledes med.).

Jan. 36.

118 Det har ofte paatrængt sig mig, naar jeg læste et eller andet godt Digt, et eller andet genialt Arbeide, at det dog var godt, at jeg ikke selv var Forfatter dertil; thi nu har jeg dog Lov til ret at give min Glæde Luft, uden Frygt at blive beskyldt for, at det er Forfængelighed.

Jan. 36.

123 Folk forstaae mig saa lidt, at de ikke engang forstaae mine Klager over, at de ikke forstaae mig.

Feb. 36.

- 124 Det er sært, at vor Tidsalder, der er saa begeistret for det Nyttige, ikke kommer saavidt, at den f. E. afskaffer al Begravelse og Pietæt mod de Døde; og anbefaler f. E. at brænde Ligene man kunde jo deraf faae Patent-Gjødning. –

Feb. 36

- 125 Livs Ironien maa nødvendigviis meest høre hjemme i Barndommen i Phantasiens Periode derfor er den saa paafaldende i Middelalderen, derfor er den i den romantiske Skole. Manddommen, som den der mere er gaaet op i Verden, har ikke saa meget deraf. –

Feb. 36.

- 126 Hele Msklivet kunde godt lade sig opfatte som en stor Tale, hvor da de forskjellige Msk. komme til at repræsentere de forskjellige Taledelle (dette lader sig maaskee ogsaa overføre paa Staterne i Forhold til hverandre). Hvor mange Msk. ere ikke blot Adjectiver, Interjectioner, Conjunctioner, Adverbier, hvor faa ere Subst., Gjærningsord etc., hvor mange ere copula.

Det gaaer med Msk. i Forhold til hverandre, som med de uregelmæssige Verber i adskillige Sprog, alle Verberne ere næsten uregelmæssige.

Martz. 1836.

- 127 Om Betydningen af participier for det filosofiske Sprog – det modsatte er Parentheser – et System i een Periode – Fik man end Een, der kunde skrive det fik man neppe Nogen, der kunde læse det

- 128 Romanen er kommen ind i Reflexion –

- 129 Schiller har rigtig trukket Grænsen mell. det Naive og Sentimentale, ved at sige: at hiint rører os ell. virker paa os ved dets Naturlighed, dets sandselige, objective Sandhed, dets levende Nærværelse; det Sentimentale derimod, der opstaaer ved en Reflexion over det Indtryk,

som Digteren selv modtager af sin Gjenstand, virker kun ved Reproductionen af den samme Reflexion hos Andre.

cfr. Molbech. Forelæsninger 2d D. p. 234.

- 130 For det første maa jeg protestere mod den Anskuelse, at det Romantiske lod sig opfatte i et Begreb, thi deri ligger netop det Romantiske, at det flyder over alle Grændser.
- 131 Skulde det romantiske egl. ikke ligge i den Mangel paa relativ Maalestok, som netop her gjør sig gjeldende; thi vilde man blot see paa det Mangfoldige, saa vilde jo Noget, som dog vistnok er romantisk ikke kunde subsumeres under dette Begreb, jeg mener den vide udstrakte Ørken†, som f. E. den nordafricanske, der dog efter Ehrenbergs (cfr. Noten) Beskrivelse er meget romantisk, saaledes og den jydsk Hede (Blicher); Begyndelsen til Novellen »Telse«

† cfr. det interessante Stykke i Dansk. Ugeskrift. 4 B. p. 153 o:f. p. 154. Note: »Det er allerede af flere Reisende bleven bemærket, at Mangelen paa en Maalestok for Legemernes relative Størrelse i de store, øde africanske Ørkener giver Anledning til besynderlige Forvexlinger. Jeg er selv oftere bleven skuffet saaledes, at jeg i den Formening at see en Grib ell. anden stor Fugl sidde paa en Høi i Nærheden, har begyndt at nærme mig med anlagt Bøsse, indtil jeg tilsidst opdagede, at det ikke var en Fugl i Nærheden; men en Cameel paa en langt bortliggende Høi. Ligeledes har jeg ofte betænkt mig paa og forsømt at skyde efter Fugle, fordi jeg holdt dem for fjerne store Dyr.....Ligedan gaar det med Hørelsen. En saadan Dødsstilhed, som om Natten hersker i disse Ørkener, er for en Europæers Øre noget ligesaa Usædvanligt, som den flade eensformige Slette er det for Øiet. I utrolig Frastand kan man høre Fodtrin, Tale ja endog en sagte Hvidsken«. – Idet man da hell. ikke kan afgjøre om det er langtfra ell. nærvæd Lyden kommer.

[Til 131]

- 132 Man kunde maaskee ogsaa gjøre opmærksom paa Forskjelligheden i Lege, de gl. brugte Legemsøvelser, kastede med Discus, – den romantiske Tid jagede og fiskede (begge Dele netop romantiske. Den hele Drømmen om, hvad man muligen kunde fange etc.).

Martz 1836.

- 133 En egen Art Abe er den saakaldte Entelle (Semn: Entellus), der er lysegraa, men sort paa Ansigt og Hænder.....Den franske Naturforsker Duvaucel havde paa Sumatra stor Vanskelighed med at komme til at skyde disse Enteller, da de Indfødte holdt dem for forvandlede Prindser og Prindsesser med Guddomskraft.

Dansk. Ugeskrift. 4 B. p. 338. (i et Foredrag af Escricht over »Aber«)

- 134 Hvoraf kom det, at de fleste, idetmindste de betydeligste af den rom: Skole, gik over til Chatolicismen, var det ikke, fordi netop Reformationen, som den, der gik tilbage til noget oprindeligt, netop derved antydede, at den havde Ideens Tilblivelse i Formen, et Præsens som den nu netop søgte igjen at gjøre til et Præsens, medens Chatol: væsentlig higede frem (og dog vel ikke af den Grund at Gudstjenesten hos Chatol. var mere sandselig etc.) –

Martz 1836.

- 135 Det antique er et Divisions Stykke af det ideele i det reelle som gaar op, det romantiske giver altid Brøk.

Martz. 1836.

- 136 En ægte romantisk Situation er saaledes Ingeborgs, hvor hun siddende ved Strandbredden forfølger med Øiet den bortseilende Frithiof, ihvorvel ogsaa her det romantiske vilde forsvinde, dersom man tænkte sig hende mere dvæle ved Tanken om sit Tab, end beskæftiget med Frithiofs Færd og Stilling.

Martz. 36.

137 Det Antike er et Præsens, det romantiske et Aorist.

Martz. 36.

138 Det er Forskiellen mell. den, der af Begeistring for en Idee gaer Døden imøde, og Efteraberer der søger et Martyrium, at medens den første netop i Døden meest lever i sin Idee, glæder den anden sig mere ved den underlige bitter Følelse der ligger i at ligge under, den første glæder sig ved sin Seier, den sidste ved sin Lidelse.

Martz 36.

139 Der viser sig ret Modsætningen mell. den romantiske Tidsalder og vor Forstands Periode, medens den fornemlig dvælede ved Tanken om et stort Træ, der ragede op til Himlen (for saaledes at forbinde Himlen med Jorden. Ask Ygdrasil – Giganter?) søger vor Tid at faae Alt til at udbrede sig for Øiet, det Ene ved Siden af det Andet; medens hiin Tid søgte at faae saa at sige hele Slægten til at gaae op i eet Individ, stræber vor Tid efter at faae alle Nationer til at staae ved Siden af hverandre, det saakaldte kosmopolitiske System. Man indvendte ikke, at det foregaaende ogsaa var en Slags cosmopolitisk Betragtning; thi Forskjellen er, at den rom: Tid mere dvælede ved Forestilling om det Store Ophøiede etc. i dette enkelte Individ, hvorimod vor Tid mere dvæler ved Tanken om det Mangfoldige, Heterogene, der forenes til Eenhed. Derfor medens hiin Tid igjen fastholdt Nationaliteten, og saa saa at sige igjen hver Nation opgaaende i sin Repræsentant, dvæler vor Tid mere ved Tanken om de mangfoldige Individer, der ere forenede i een Stat, de mangfoldige Interesser, der her krydse sig, – og altsaa igjen ved det *Mangfoldige*.

Martz. 1836.

140 Det romantiske ligger egl. deri, at een Idees to Halvheder holdes ud fra hverandre ved noget Mellemliggende Fremmedartet. Da Adam var skabt, krævede Adams Ideen sit Supplement i Eva (Dyrene kom til ham og han gav dem Navne – det Mangfoldige er her – Choret om jeg maa sige er her – Ironien er her –) Eva kommer og det romantiske er forbi, der er R.o. – Msk. skabes det synder, dette factum

kræver sit Supplement, nemlig Chr.: Hos de Nationer nu der bleve sig denne Halvhed i Existentsen bevidst udviklede det rom: sig, de øvrige dannede Chor – Ironie etc. Chr: kommer der er R.o. – Chr: Gjenkomst kunde nu behandles saaledes igjen.

Det her anførte lader sig let eftervise, saavel i Middeald. overhovedet, som i de Præstationer der henhøre til det rom:

Martz. 1836

er Ecko romantisk. Ja, men naar det svarer er det romantiske forbi. den romantiske Tid har bestandig noget in mente.

- 141 Det er mærkeligt at see, hvorledes der i alle Livsforholde og Retninger (politisk – religieus etc. etc. ogsaa i det Smaa) har dannet sig en Anskuelse, man kalder juste melieux, men som jeg hell. vilde kalde *Livets Intetkjøn*; thi det er netop den allerkjedsommeligste Art Msk. at have med at gjøre; de ere sande Hermaphroditer.

Martz. 1836.

- 142 Ved det romantiske kommer det igjen an paa om det mere er den længselsfuldt skuende hen i en Evighed (det mere sentimentale) ell. den ved kraftig Handlen betingede Brogethed.

Martz. 36.

- 143 Det Historiske ved Stene og Trolde.

- 144 Det forundrer mig ingenlunde, da det jo var rimeligt, at hiin mægtige Tidsalder maatte afficerer væsentligen af enhver udv: Omstændighed, at netop saadant Noget som store Stene, maatte tiltale den. Deraf er det formodl. kommet, at de tænkte dem Trolde boe under dem, og det galt blot om, at komme imellem, naar Trolde vilde ned, for at aftvinge ham een ell. anden Gave. Men ret mærkelig er saa den Nemesis, der gjerne fulgte med, naar man indlod sig med dem; thi hvorofte hører vi ikke Tale om, naar Vedkommende havde faaet det gode Sværd, den Bue, den Piil etc. han bad om, at der da gjerne fulg-

te et lille »aber« dermed, idet han ofte derved blev et Redskab i Skjebnens Haand til at ødelægge hans egen Familie etc., hvor mange sørgelige Consequentser fører ikke den lille Omstændighed til, at dette Sværd engang draget ei kan stikkes i Skeden, uden at det haver været dyppet i varmt Mskblod.

Martz. 1836.

- 145 Ret interessant er den underlige Comoedie, der f. Ex. i de *nordiske Kjæmpehistorier* spilles med Verden, idet den, man mindst skulde vente Noget af, pludselig træder op med en Kraft og Vælde, der ikke er *dem* synderlig glædelig, der have benyttet hans tilsyneladende Tossethed til at drive Spot med. (Det hele Hamletske; som Exempler vil jeg ogsaa anføre Ketil Hængs Saga 3 D. 2 H. S. 3 o.f.; Buesvingers Saga 3 D. 2 H. S. 211.) Det er imidlertid dog ikke saa mærkeligt, da det er Naturen, der ligesom en Tidlang har ladet den Ild gløde under Asken, der senere blusser desto kraftigere op, som netop her er Tilfældet, idet en pludselig Forsvinden danner Overgangen til den senere glimrende Periode. – Men endnu mærkeligere er det Exempel paa den underlige Art *Ironiseren* over Verden, – idet den i al sin Kløgt staaer overfor et Individ, der spiller den Afsindige og dog overgaer dem alle – som jeg finder i »Schwab, Buch der schönsten Geschichten und Sagen« i Robert der Teufel S. 357, hvor det paalægges ham af den Eremit, han consulerer, at han skal gebærde sig som en Nar og en Stum, ikke nyde nogen Spise uden med Hundene og ligge hos dem osv. Imidlertid udretter han store Ting for den Konge, han er hos, dog uden at Nogen ahner det undtagen Kongens Datter – men han spiller atter sin Narrerolle. – Herfra kunne vi danne Overgangen til en Undersøgelse om *Narrenes* Betydning i Middelalderen: hvorledes Narrene i det Store var, om jeg saa maa sige, Choret i de Verdens Tragoedier, der opførtes i Middelalderen; hvorledes netop Narrens Forhold til hans Herre var en Frugt af den Kløft, der var befæstet mellem Adelen og de ringere Classer; hvorledes netop derfra lod sig danne Overgangen til en Wagners, Leporellos og Sancho Pansas Forhold til deres respective Herrer, for saaledes fra en anden Side at komme ind paa den samme Idee, vi ved en anden Leilighed have omtalt.

Marts 1836.

Det synes næsten, som der behøvedes to Individder for at danne et heelt Menneske; derfra da ogsaa den Begeistring for Fyrsten eller Herren, som Narren ofte udviste. Naar jeg siger, at der skulde ligesom to til for at danne et Individ, saa mener jeg naturligviis ikke det Forhold, Ridderen stod i til hans Riddersvende; thi *de* spillede slet ingen selvstændig Rolle, men til Narren, der netop repræsenterede Intelligentsen.

- 146 Jeg troer, at det kunde blive en ret interessant Idee at udarbeide en comisk *Roman*: »En litterair *Don Quixote*«. Der har i den lærde Verden udviklet sig en reen Misforstaaelse af Bøgers Betydning. Istedetfor at ansee dem for et nødvendigt Supplement til Livet, anseer man det for en Hovedsag at læse saa mange som muligt. Det Comiske vilde nu ligge i den fortvivlede Stræben efter »at følge med«, og ved Siden deraf i den fuldkomne Mangel paa dog at udrette Noget i Verden, idet de bestandig levere lærde Arbeider og tabe sig i Noter; en fiin Ironie skulde der gaae ved Siden af i den simple pretensionsløse Virken ved Skrifter, – f. Ex. en Claudius' – der endog vidste at gjøre hele hiin tantaliske Stræben til en frugtbringende Læsning. Ved Siden deraf kunde ogsaa gaae en Ironie, som laae deri, at han bestandig var den, der gik bag efter og samlede op, ligesom den Pige, der følger Høstkarlens Skridt; at hver Gang han vilde sige Noget, som *han* meente var noget Nyt men som til syvende og sidst var noget Gamelt, han havde læst (thi ogsaa den Side var ret interessant), en Anden saa allerede havde sagt det; – derfra kunde saa udspinde sig et ret comisk Slagsmaal om Ideer (som igjen kastede et nyt Lys over ham).

Det kunde ogsaa blive en ret god Side at lade en saadan Mand faae det Indfald at ville skrive for Menigmand. (Dansk Folkeblad.)

Marts 1836.

- 147 Det kunde blive en ret interessant Sammenstilling mellem vore danske Kjæmpeviser og den Art af Drikkeviser, der for et halvhundrede Aar siden var i Brug her; netop fordi begge Dele have en saa væsentlig Farve af Folkelivet; det kunde være ret betydningsfuldt for at see den i Nationen grundede musicalske Tone. (Beranger).

Martz. 1836.

148 Det vilde være interessant gennem en ordl. historisk Undersøgelse at see de forskjellige Versemaal som en nødvendig Affødning af hele Tidsalderen, hvori de hørte hjemme.

Vor Tid har Romanen og Novellen.

Martz 1836.

149 Det er det Tragiske, der ligger i Umuligheden af at have Een, man kan gjøre sig forstaaelig for, der saa skjønt er udtalt i Genesis, hvor Adam giver alle Dyrene Navne; men finder *Intet* for sig.

Martz. 1836

150 De tre store Ideer (D.Juan; Faust og den evige Jøde) representere saa at sige Livet udenfor Religionen i dets trefoldige Retning, og først idet disse Ideer i Livet gaaer over i det enkelte Msk. og blive middl., først da komme det Moralske og Religieuse, saaledes staaer min Anskuelse af disse tre Ideer i Forhold til mit dogmatiske Standpunct.

Martz 36.

151 Jo mere intensivt Jordlivet er, desto mattere bliver ogsaa Evigheden. Derfor blev saaledes Grækernes Dødeophold kun at ansee som det virkelige Livs Slagskygge, hvorimod hos Nordboerne, de Christne osv. det nærværende Liv kun er et Skyggerids af det tilkommende, ihvorvel de ikke have været heldige i at udmale deres Himmel.

Kan overhovedet Forestillingen om et tilkommende Liv have udviklet sig af Grækernes Individualitet, eller maa der ikke fremmed Hjælp til?

152 Forholdet mell. Loven som det blot udvortes, objectivt Givne og dens Optagelse i Individet kan man f. E. see ved en Læges diætiske Forskrifter, deels er det næsten en Umulighed at følge dem, da han egl. burde staae for i hvert Moment at sige, hvad man burde gjøre, deels om man endogsaa kunde følge dem bringer de ingen »Salig-

hed«, da det egl. kommer an paa, at man dybere har tilegnet sig det diætetiske og netop nu ved en sikker Takt afgjør det enkelte Tilfælde.

April 1836.

- 153 Der gives en vis Art Metaphysikere, der naar de ikke kunne komme videre tager dem selv i Nakken ligesom Münchhausen og saa faaer de noget Apriorisk.

April 1836.

- 154 Humor i Modsætning til Ironie, og de kunne derfor gjerne være forenede i et Individ, begge Dele betinges derved, at man ikke er indgaaet med Verden; men ved det første modificeres denne Ikke-Indgaaen med V. derved, at man bryder sig Pokker om den, ved den anden derimod derved at man søger, at paavirke V.; men netop spottes af denne. Det er de to modsatte Ender af et Vippebredt (Bølgebevægelse); thi Humoristen føler Øieblikke, hvor Verden gjækker ham, ligesom den Anden, der i sin Kamp med Livet ofte maa ligge under, ofte igjen hæver sig over den og smiler ad den. (Naar f. E. Faust ikke forstaaer Verden og dog igjen smiler over Verden, som ikke forstaaer ham.).

April 1836.

- 155 Der eftervises det Romantiske der ligger i Stikordet i hele Baggesens Thora fra Havsgaard, Atterkommeren, jeg kommer igjen –

Er Johann d'Arc romantisk og hvorvidt – ?

Ligger det Romantiske i det Brogede, Mangfoldige. Nei; thi det Antique har jo Nymphes, Nereider etc. etc., men det Romantiske i det Brogede ligger deri, at en utilfredsstillt Trang har fremmanet det, uden dog at finde sin Tilfredsstillelse deri.

April. 1836.

156 Da jeg mærker, at mit Hoved begynder at gjøre sig udtilbeens. – Digteren maa nemlig have, hvad Nordboen ventede i Gimle, et Sviin, som han altid kan skjære af og som altid paa ny voxer ud.

Skyder sig en Kugle for Panden, snip snap Snude, saa er Historien ude, og tip tap Tønde, nu kan en Anden begynde.

158 Een, der gik og tænkte paa et Selvmord, i det Samme faldt en Steen ned og slog ham ihjel og han endte med de Ord: Gud være lovet.

160 Men naar den egl. Erkjendelse endnu erkjendes for mangelfuld, hvorledes kan da det Abstracte være fuldendt.

161 Jeg kommer netop nu fra et Selskab, hvor jeg var Sjælen; Vittigheder strømmede ud fra min Mund, alle loe, beundrede mig – men jeg gik, ja den Tankestreg bør være ligesaa lang som Jordbanens Radier —

hen og vilde skyde mig selv.

162 Død og Helvede, jeg kan abstrahere fra Alt men *ikke fra mig selv*; jeg kan ikke engang glemme mig selv, naar jeg sover.

163 Hvorvidt er det sandt, at jeg ikke maa lee af mine egne Vittigheder?

164 Vittighedens Allestedsnærværelse.

April 1836.

165 Hvori kan egl. den Tilbøilighed ligge, der ytrer sig hos Folk, der i een ell. anden Henseende ere forfaldne, til netop da at styrte sig ind i Verden, istedetfor at skye den. Saaledes siger f. E. J. Jürgensen, at, naar

han er fuld, føler han en næsten uimodstaaelig Trang til at gaae til Folk, gaae hen, hvor der netop er Mange.

cfr. Goethes Faust p. 197. 1: 10 o: f:

166 Samtale med J. Jürgensen d. 18 April 1836.

Han var fuld, hvilket man fornemlig bemærkede ved at iagttage Kanterne af Lebberne. Han meente, at Poesie dog egl. var noget underordnet, en Udvæxt og anpriste det Philosophiske; anpriste Hukommelse, misundte mig min Ungdom, talte om Løvfaldet, om Vindens Susen, Blæst. »Det halve Liv er for at leve det andet halve for at fortryde og jeg gaaer rask ind paa det Sidste«. »I Ungdommen kan man gjøre meget galt og gjøre det godt igjen«. – »Jeg har ført et meget bevæget Liv, staaet i Forhold til Alt, hvad der nu gjør sig gjeldende, er Duus med alle Talenter, spørg mig nu om dem«. –

167 Derfor er det nødvendigt for Msk. at antage en Guds Bistand for at forandre sig, ikke fordi det jo nok kan uden at det gaaer op i dets Bevidsthed forandre sig; men saa er den anden Afvei ligesaa nær, at hovmode sig deraf. Tieck fortæller en Historie (i hans Roman: der junge Tischlermeister. Berlin 1836. 1ste Bind i Begyndels.) om en Mand, der vendte sig af med Drik; men som saa snart troede, at han var en Prophet. –

6. Juni 1836.

168 Skulde Mth: 11,12 egl. ikke være at forklare om Mystikere (idet jeg giver dette Ord end videre Betydning, hvorved det lader sig anvende ogsaa udenfor det theologiske Gebeet), som jo mene, at de staae i et umidd. Forhold til Gud og altsaa ikke ville anerkjende at alle Msk. kun staae i et midd. (Kirken – paa det politiske Gebeet Staten.)

6 Juni 1836.

169 En omvandrende Musicant paa en Slags Rørfløite ell. Sligt (jeg kunde ikke see, hvad det var, da han var i en anden Gaard) blæste Menuetten af D. Juan, og Apothekeren stødte sin Medicin og Pigen skure-

de i Gaarden† etc. og de mærkede Intet og Fløitespill. maaskee hell. ikke og jeg følte mig saa vel.

10. Juni 1836.

† og Staldkarlen striglede sin Hest, slog Striglen af mod Stenen, og fiernt fra en anden Kant af Byen lød en Reiemands Stemme.

- 170 Det er aabenbart, at det romantiske i Tiden efterhaanden mere og mere tager af, i samme Grad nemlig som Nødvendigheden gjøres gjeldende (Hegel), saaledes at det Christ. hell. ikke bliver det rom: (f. E. Schl. en nødvendig Udvikling.). Hvorvidt ligner det antique, der saaledes indtræder det egl. saa kaldte Antique. (Skjønhedens præsens.).

12 Juni 1836.

- 171 Naar jeg taler om Modsætningen mell. det Antique og Romantiske, saa tænker jeg naturligviis ikke paa nogen enkelt æst: species, men paa en Grundmodsætning, som maa give hver enkelt Leed i Æstetik. en anden Farve.

12. Juni 36.

- 172 Chr. er egl. Bevidstheden om det Midd: Forhold, Msk. altid maa træde i til det Gudd:, derfor f. E. at bede i Chr: Navn ∴ at bede saaledes som Bevidstheden af at vi ere hver et Leed i en Udvikling i en Slægt fører det med sig, kun nemlig som saadan kan Msk. stille sig i Forhold til Gud, hvad enten han handler ell. beder, derfor have næsten alle Nationer havt en ell. anden, i hvis Navn de bade, men det var da indskrænket til dem, fordi ikke hele Verdensbevidstheden gik op i dem, men deres Nationbevidsthed, Localbevidsthed – derfor at bede ved Helgene, Cathol. Beden ved Guds Moder er noget Lignende.

d. 12 Juni 1836. (Josty).

173 den underlig forløsende Kraft, der ligger i Børn.
d. 12. en underlig Sikkerhed som Vinden, om hvilken ingen veed
hvorfra den kommer og gaaer hen. –

174 d. 13

Omvendelse gaaer langsomt. Man maae som Fr. Baader rigtigt bemærker, gaae den samme retrograde Vei, som man før gik frem. Man bliver let utaalmodig; naar det ikke strax kan skee, kan man ligesaa godt lade det være eller begynde imorgen og nyde idag; det er Fritelse. – Er *det* ikke Meningen af de Ord: at tage Guds Rige med Vold – ?

Og derfor hedder det, at vi skulle arbeide paa vor Frelse med Frygt og Bæven, fordi den nemlig ikke er færdig ell. fuldendt; men et Tilbagefald muligt. – Og det er vistnok for en Deel denne Uro, der gjorde at Folk med saa stor Iver søgte at blive Martyrer for at gjøre Prøven saa kort og saa momentan stærk som mulig, en Prøve, det altid er lettere at bestaae i end i en langvarig.

175 Omfatten af Alt – Afmagt – Velsignelsen (serbisk Folkesagn). – Stilhed Taushed Guds Siden (Muhamed Pythagoras Chr.): underlig Oscillation snart afrunder det Forbigangne sig for mig til en poetisk Anskuelse, og da synes jeg at det er høist interessant – snart føler jeg det ulykkelige deri, netop fordi (for at benytte en Replique af Guldkorset) det Indfald ikke er af nogen Anden; men af mig selv. –

176 smaa mathemathisk forsvindende Størrelser. –

177 det er farligt at afsondre sig for meget, unddrage sig Selskabets Baand.

[Til 177]

178 behøver Du ikke Samfundets Ledebaand, kan Du undvære den Understøttelse af en Gangkurv, som Dine Samtidige give Dig. –

- 179 underlig Ængstelighed, hver Gang jeg efter at have drukket for meget, vaagnede om Morgen, gik endelig i Opfyldelse.
- 180 de Orthodoxe beraabe sig paa Gud og Samvittighed – Noget Hemmelighedsfuldt – bortskjære Mellemeled. – Romerne gjorde August til Gud ydmyge sig for Gud Hoffmænd – store mod Andre.
- 181 den nærværende Tid er Fortvivlelsens Tid d. evige Jødes Tid (mange reformatoriske Jøder) –
- 182 Een der blev gal ved hvert Øieblik at blive sig bevidst, at Jorden gik rundt.
- 183 Forudvidenhed – Vink i Livet – af forskjell: Art i Forhold til sin Stilling til det – anticipation af St. f.E. hvor mangen Bøg har jeg af en underlig Drift kjøbt og ladet ligge indtil – ogsaa Begivenheder bagvendt fata morgana. mindes Scene hos Scribe. ogsaa i Faust Ex.: ogsaa i Sygdom –
- 184 Don Juan af Hoffmann. (det Melancholske allerede naar Theaterlamperne slukkes – følsom –) –
- 190 Ironie den Uvidenhed, Socrates begyndte med, Verden skabt af Intet, den rene Jomfrue, Chr. blev født af –
- 191 Een der bliver gal ved hvert Øieblik at blive sig bevidst, at Jorden gaaer rundt –

192 Kant fortvivler over at komme paa det Rene med Verden, derfor kaster han sig ind paa et andet Standpunct – den nyere Philos. forlader det *Relativ-Absoluteste*.

194 *Situation*

Een vil gjøre en Tilstaaelse af yderste Vigtighed; men den han vil aabne sig for kommer ikke strax, nu fortæller han noget ganske andet

—

197 Der maa dog gives en Grændse for Begeistring, og der gives dog Ting, som ere saa ringe, at det i høieste Grad er uværdigt at blive begeistret, og hvor man bør revse den – tillod man end Pythagoras under det Udraab *εὐρηκα* at løbe nøgen gjennem Gaderne, saa vilde man vist føle sig høilig forundret, naar Een, der havde fundet en Knappenaal, vilde gjøre det Samme. —

198 Hvoraf kommer det, at vi ønske helst at læse det Comiske i Selskab, det Tragiske alene. —

d. 19. Juni 1836.

199 Der gives Mennesker, der bestandig ere Tiere i Modsætning til de almindelige Enere.

d. 20 Juni 36.

200 Nu forstaaer jeg det, som jeg saa tidt har forundret mig over, at netop Thorvaldsen er opstaaet i vor Tid; han er ret egl. Samtidig med Hegel. Det Romantiske er forsvunden og Nødvendighedens (antique) Præsens indtraadt (Billedhuggerie hører til det antique), og saaledes have vi da oplevet et nyt antique Stadium. Det Romantiske er forsonet med Verden. Saaledes er det ogsaa gaaet med Munkevæsenet, som jo nu forlængst er færdigt i Hist., men hvis sidste Stadium netop var antique, en Form, under hvilken det ogsaa maa komme igjen, dersom det nogensinde gjør det. Først levede Munkene aldeles udenfor

Verden, saa i Kamp med Verden i en særegen Dragt, saa at Enhver kunde kjende dem; endelig levede de i Verden, forsonede med den. (Jesuitter etc.).

d. 2 Juli 1836.

[Til 200]

- 201 Derfor heller ikke længere Opbyggelsesskrifter, der lære at foragte det Nærværende og haste ind i Evigheden; men Hverdagsforfatteres-historier. –

d. 2 Juli 1836.

- 202 Grundtvig anseer det apostoliske Symbolum for det *Feldtraab*†, som Christus hvidskede Msk. i Øret, og som han paa Dommedag vil høre igjen af den *Sidste*.

d. 6 Juli 1836.

† Parole (ogsaa med Hensyn til det, som Grundtvig saa tidt fortæller, at i den ældste Kirke torde de ikke fremsige det. Den ene hvidskede den anden det i Øret og saa fremdeles.)

- 203 Endogsaa den meest antique Uro (f. E. Laokoon, der knuses af Slanger) er dog Ro, – den meest romantiske Ro – Uro f. E.

Waldeinsamkeit

Wie liegst Du weit!

O dich gereut

Einst mit der Zeit. –

Ach einzige Freud

Waldeinsamkeit.

(Tieck. Phantasia 1ste B. samtlige Verker 4 B.p. 161 »der blonde Eckbert«.)

d. 10 Juli 36.

2 Individer, der begge ere forfængelige fortælle hverandre en glimrende Begivenhed af deres eget Liv, saaledes, at den ene ikke hører stort paa den anden; men dog saaledes at den Ene til Slutning gjør den samme Bemærkning om den anden gjensidig, at det er kiedeligt, thi han vil altid tale om sig selv –

d. 11 Juli 36.

205 Hvorvidt er Illusion nødvendig i Livet for Msk. dette i Forhold til det Romantiske – Hvorledes gaar det med Theorien om Verdens Gangen som en nødvendig Udvikling, og hvorledes maa den Theorie virke i Livet? Maa den ikke lamme al Virksomhed idet den ophæver den rigtignok egoistiske; men dog naturlige og entusiastiske Forvisning om i det mindste i Kampens Øieblik, at det man handler for er det ene rigtige. Eller er denne Philosophie kun anvendelig paa det Forbigangne, saa at den lærer mig at løse dets Gaade, og da igjen lade Samtidens Liv staae som den Gaade, den følgende Slægt har at løse. Men hvad nytter da den Philosophie mig. Og ere de, der ynde den, istand til saaledes at resignere, og lade Verden gaae sin skjæve Gang, og hvad skal man tænke om dem, er det Feil hos dem ell. i Systemet –

d. 11 Juli 36.

206 Handlingen uden en Idees Interesse er som Dialectik uden Videns Interesse - Sophistik – Derfor er det ret interessant, at samtidigt med de største Sophister (paa Erkjendelsens Gebeet) levede ogsaa de største Sophister paa Handlingens Gebeet nemlig de, som øvede dem selv i Afholdenhed, ved Selvpaiinsler. –

d. 16 Juli 36.

207 Skulde det Ironiske i Christd. ikke ligge deri, at den gjorde et Forsøg paa at omfatte hele Verden, men til Umuligheden heraf laae Spiren i den selv, og hermed hænger det andet sammen – det Humoristiske – dens Betragtning af det den egl. kalder Verden (dette Begreb hører nemlig egl. med til den og den staaer derfor paa en Maade paa halv

Veien), idet Alt hvad der hidtil havde gjort og endnu gjorde sig gjældende i Verden blev sat i Forhold til den Christnes formentlig ene Sande, og derfor Konger og Fyrster, Magt og Herlighed, Philosopher og Kunstnere, Fjender og Forfølgere etc. etc. forekomme dem at være Intet og ved deres Formening om, at være noget stort – latterlige –

d. 19 Juli 36.

- 208 Alt bliver dog mere tragisk derved at man gjør det, om jeg saa maa sige, historisk, gjør det til Noget, som ikke blot hænder mig; men hele Verden; men naturligviis kun i det Tilfælde, at man først har fastholdt sin egen Nød, og derpaa giver det denne historiske Baggrund. Saaledes Heyne: es ist eine alte Geschichte, wird immer aber neu, und wem sie jetzo passiret, ihm springt das Herz entzwei – dog her er det allerede mere Reflexionen derover; men fornemlig træder det op i sin naive Skikkelse f. E. i flere Digte i Knaben Wunderhorn. – I Novellerne af Brødrene Bernhard er et Ex: i »Børneballet«, hvor man til Slutning seer den samme Lieutenant, som har forgiftet Heltindens Liv, ja saa godt som dræbt hende, gaae bag efter en ikke fuldkommen udviklet Pige, hvorved Historien saa at sige begynder forfra. En saadan Laden Historien begynde forfra kan i en vis Betydning ogsaa blive comisk, idet man gjør Livet til et Lirekasse Stykke, der naar det er ude begynder forfra.

d. 20 Juli 36.

- 209 Vilde et Stykke, hvori Helten ell. Heltinden (f. E. hvis man bearbejdede Lenore som et Drama) døde af Glæde, ell. vilde et Stykke som f. E. Jacob v. Thyboe, dersom man deri lod Leander ved Tilfælde have taget en ladt Pistol og nu skudt Jacob, vilde, siger jeg, disse Stykker være Tragoedier.
- 210 Jeg synes ogsaa, at man aldeles apriorisk maatte kunne føre et Beviis for Chr: virkelige Død; thi det maa jo antages, at have hørt med til hans sande msklige Udvikling.

211 Naar den indiske Lære opfatter Læren om det Onde, saaledes, at den udvikler (cfr. Schlegel Wercke 1. p. 213), at Gud ligesaavel er det Ondes som det Godes Ophav, *παι εν Μααδε* sætter Djævelen med i Triniteten (cfr. Schlegel sammesteds.), er det da ikke Hegelianisme, og hvorvidt lader det sig forene med Forestillingen om det Romantiske, man ell. pleier at lægge i det Indiske.

d. 1 Aug. 36.

212 Hvilken *πρωτυπος* for det enkelte Mskliv ligger deri, at vi altid see Nationernes poetiske Udvikling begynde med det episke og først da følger det lyriske.

d. 2 Aug. 36.

213 Den Tvesidethed, som jeg har paavist i Middelalderen ved Narrene, lader sig ogsaa see deri, at de havde et Sprog for Videnskab, et for det poetiske (latinsk-romanske Sprog).

2 Aug. 36.

214 Ligger ikke i 1 Corinth: XIII,12 *βλεπομεν γαρ αρτι δι' εσοπτρου εν ανιγματι* en Anerkjendelse af *Allegoriens* Nødvendighed for vort nu værende Standpunct?

Allegoriens Forhold til det Romantiske?

d. 3 Aug. 36.

da netop hele Ideen ikke kan hvile og opfattes i det egentlige Udtryk. – Billedet –

215 Forsaavidt Chrstd: blev staaende ved Læren om Gud-Msk. *θεανθρωπος*, forsaavidt er den ikke romantisk; det er og den Side Hegel fornemlig har trukket frem.

d. 4 Aug. 36.

216 Corresponderende Phænomener: Skolastiken i Middelalderens Phantasie-Periode; den romantiske Skole i vor Tids Forstands-Periode.

d. 4 Aug. 36.

217 Det Romantiske har Mirakler, det kan det antique ikke have (Hegelianere – Schleiermacher.).

d. 4 Aug. 36.

218 Det Romantiske kan man paa en Maade ogsaa see i det Draperie, som den moderne Konst giver sine Billedstøtter og Malerier (paa en Maade Allegorie)

cfr. Görres p. 276. lin. 7 o: f: fra oven. p. 302. lin. 5 o: f: fra oven.

d. 4 Aug. 36.

219 Ogsaa det kan man bemærke med Hensyn til Forskjellen mell. Antique og Romantisk; at Skuespillerens (i den rom: Tid) Fremstilling er en bestandig Stræben efter at lade et Phantasiebillede staae for Tilskueren, som han aldrig giver i noget enkelt Moment ell. heelt igjennem; men ved en heldig Mine, Replik, o: s: v: leverer lineamenterne til; hvorimod hos Græk. og Romere Skuespilleren paa sin Cothurne ell. Sokkus øieblikkelig ved Hjælp af Maske etc. traadte saaledes op som han blev hele Aftenen igjennem, ikke saa megen Leilighed for Minespil, noget automatisk.

d. 9 Aug. 36.

cfr. *Schlegel Werke 5te* B. p. 61 midtveis

220 Striden mell. Orthodoxe og Rationalister lod sig opfatte som Striden mell. den gl. og nye Sæbekjelder, der ogsaa har det tilfælleds med de religieuse Stridigheder at den udvikler en Mængde Terminologier, som da endte med: 1) den gl. Sæbekjelder, hvor de nye Sæbekjelder-Folk boe (Rationalisterne, der havde kjøbt de gl. Sæbekjelder-Folk ud af Huset o: bemægtiget sig Kirken) 2) d. ny Sæbekjelder, hvor de

gl. Sæbekjelder-Folk boe (Orthodoxe, der gjøre Fremskridt (Grundvig) forlade Luther etc.)

d. 10 Aug. 36.

221 Det Antique har ikke noget Ideal at stræbe efter; det har derimod det Romantiske. Idet nemlig, det Antique maa misbillige enhver Stræben, der gaaer ud over det Virkelige, i det det Fuldkomne er givet i Virkeligheden, ell. i det mindste det Fuldkomneste, der kan gives i Verden (hvilket her maa falde sammen, da der jo ellers maatte tilraades Msk. at stræbe ud over det Virkelige). Det har intet Ideal, hverken i det moralske, intellectuelle, ell. Skjønne; det har intet Ideal ell. hvad der bliver det samme det har et her i Verden opnaeligt Ideal. Istedetfor det Moralske Ideal træder her en Hvilen i hvad efter den givne Tids conventionelle Forhold ansees for at egne sig for en Samtid; istedetfor Erkjendelsens Ideal træder det nødtørftige Indbegreb af en Samtids Viden, som det høieste for en Samtid (som et saadant Exempel paa en Stræben efter et Erkjendelsens Ideal, maa jeg anføre de Orthodoxes Iver for, ihvordan det end vender og dreier, et over al Tid og Tids Omskiftelse hævet evigt og uforanderligt Guddomsord. Ja om det end ikke ganske er givet ham her i Livet, mener dog den Orthodoxe, at det hisset vil komme; men NB som et Ideal, hvilket f. E. Hegelianeren aldrig kan mene, vel nemlig, at der i Tidens Udvikling vil komme en større Intelligents men aldrig som Ideal, hverken med Hensyn til det forbigangne Erkjendelses Trin, der

222 Istedetfor det Skjønnes Ideal træder National-, ja By- og Klasse-Smag, og det fuldkomneste Aftryk deraf.

d: 11 Aug. 36.

223 Det er ganske sandt, hvad Heyne (romantische Schule) saa ivrig datter hos A.W. Schlegel den underlige Kriebsegang, hvorved han altid har som Maalestok et tidligere Arbeide og saa fremdeles baglænds; men Heyne selv og Consorter ere netop selv forfaldne til den modsatte Yderlighed, idet de bedømme Alt med den Duodez-Maalestok, som den allertidligste Samtid leverer og igjen her i dette korte Tids-

rum har bestandigt et 1 ell. 1/2 Aar yngre Værk at sammenligne det med.

d. 12 Aug.

224 Goethe har vel Ironie og Humor; men svæver over begge - forsaavidt forskjellig fra den græske Tragoedie.

d. 19 Aug. 36.

225 Mærkeligt nok er det, at jeg efter saalænge at have beskjæftiget mig med Begrebet af det Romantiske, nu først seer, at det Romantiske bliver det Hegel kalder det Dialectiske, det andet Standpunct hvor:

Stoicisme – Fatalisme

Pelagianisme – Augustianisme.

Humor – Ironie

etc.

høre hjemme, Standpuncter, der hver for sig ikke egl. have nogen Bestaaen; men Livet er en stadig Pendulbevægelse derimellem.

Jeg indseer nu ogsaa, at naar Heiberg har overført Hegelianismen paa Æsthetiken og meent at finde Treeheden: lyrisk – episk – lyrisk-episk (dramatisk), han vel har Ret; men at dette lader sig gennemføre i en langt større Maalestok – antik – romantisk – absolut Skjønne, og saaledes at netop den Heibergske Treehed faaer sin Betydning, idet saavel det Antike, som det Romantiske og det abs. Skjønne har sit lyriske – sit episke – sit dramatiske.

Hvorvidt er det forøvrigt rigtigt at begynde med det lyriske; Digtekunstens Historie synes at tyde paa en Begyndelse med det episke.

d. 19 Aug. 1836.

226 Den Tvesidethed, jeg fra andre Sider har seet i Middelalderen lader sig ogsaa see deri, Natur og Kunst høre med til at danne en stor Digtter, Middelalderen havde derfor de to Poler udviklede for sig – Natur-Digttere og Kunstdigttere og de grebe *sjeldent* ell. *aldrig* over i hinanden. Overhovedet synes det Characteristisk for Middelalderen, at de to Magter, der skulde forenes med hinanden, gaee op i hinanden,

holdes ude fra hinanden, repræsenteres som 2 Retninger – (f. E. Sko-
lastik – Ridderlivet etc.).

d. 21 Aug. 1836.

227 Mangler den Erkjendelsens Begeistring, som dog maa ansees som eiendommelig for Faust, egenlig ikke i Goethes Behandling? – Vel er det sandt, hvad jeg ved en anden Leilighed har yttret, at Faust optager Don Juan i sig; men desuagtet kan hans Kjærligheds-Liv, hans Sandselighed aldrig blive saaledes; hos ham er det Sidste allerede middelbart, Noget, han drevet af Fortvivlelse styrter sig ind i.

228 Hvorfor tiltaler Lirekassemusik os saa ofte, det er vistnok paa Grund af det Romantiske, der ligger i dens Fremtrædelsesmaade. Det er ligesom noget poetisk i Folkelivet. Man venter slet ikke Musik, og pludselig begynder han at spille.

d. 25 Aug. 36.

229 Den Hegelske Drøvtygningsproces med 3 Maver, først det Umid-
delb.; derpaa bliver det stødt op igjen, saa ned igjen, maaskee derfor en følgende Mester kunde fortsætte det med 4 Maver o: s: f., saa ned igjen saa op igjen, jeg veed ikke om Mester forstaaer, hvad jeg mener.

25 Aug. 36.

230 Da Goethe havde dannet Overgangen til det Antique, hvorfor fulgte Tiden ham ikke, hvorfor følger den ham ikke, da Hegel havde gjort det, hvorfor virker det ikke, fordi disse to havde reduceret den æsthe-
tiske og speculative Udvikling derhen til; men den politiske Udvik-
ling maatte ogsaa gennemleve sin romantiske Udvikling, og derfor er netop ogsaa den hele nyere romantiske Skole – Politikere.

d. 25 Aug. 36.

- 231 Fichte havde i høi Grad denne Ederkoppe-Fugtighed, hvormed han saa snart han fik det mindste Holdningspunct strax styrtede sig ned i Slutnings Formens hele Sikkerhed.

Aug. 36.

- 232 Den Sætning: at det ikke kan være sandt, at Chr. er født af en Jomfrue, fordi man fortæller noget Lignende om Hercules etc. og i den indiske Gudelære etc., hvilket ikke er sandt; er dog underlig; thi den omvendte Slutning synes i en vis Hens. rigtigere netop fordi man fortæller det om saa mange andre store Mænd, hvor det ikke var sandt, netop derfor maa det være sandt om Chr., thi det at man saa ofte har sagt det tyder netop hen paa Msk. Trang dertil. Dersom Een, naar der var Tale om en ny Retning, der vilde gjøre sig gjeldende og man undertiden fortalte, der er det brudt frem, uden at det derfor var sandt, dersom han deraf vilde slutte, at den aldrig vilde bryde frem, turde han maaskee slutte feil, og rigtigere den, som netop nu ventede det.

d. 9 Sept. 36.

- 234 Paa en Tid, da det hører til Dagens Orden, at den ene Forf: plyndrer den anden, er det dog glædeligt, undertiden at støde paa Mænd, hvis Individualitet saaledes stempler og mynter hvert Ord med deres Brystbillede, at det maa paanøde sig Enhver, naar man træffer det paa fremmed Sted at sige til Vedkommende: »giver Keiseren hvad Keiserens er«.

d. 10 Sept. 36.

- 235 Alt ender med Gehør – Gramatikens Regler ender med Gehør – Lovens Bud med Gehør – Generalbassen med Gehør – Philosophiens System med Gehør – derfor fremstilles ogsaa det andet Liv som lutter Musik som en stor Harmonie – gid snart mit Livs Dissonants maatte opløses deri.

d. 11 Sept. 36.

236 Det er i Grunden den samme Stræben, der (i Phantasiens Tid,) gjorde, at man om jeg saa maa sige oversatte Digte i Prosa (den hele Udvikling der fulgte paa Kjæmpeviser etc. – almdl. Morskabslæsning) – der nu i Forstandens Periode gjør at man oversætter det egl. Videnskabelige i en Slags Poesie – Noveller –

d. 12 Sept. 36.

237 *Det er en ret interessant Parallele Hamann anstiller mell. Loven (Mose L.) og Fornuftten.* Han gaaer nemlig løs paa Hume's Sætning: »die letzte Frucht aller Weltweisheit ist die Bemerkung der mslichen Unwissenheit und Schwachheit«. »Unser Vernunft, siger saa Hamann, ist also eben das, was Paulus das Gesetz nennt – und das Gebot der Vernunft ist heilig, gerecht und gut; aber ist sie uns gegeben uns weise zu machen? Eben so wenig als das Gesetz der Juden, sie gerecht zu machen, sondern uns zu überführen von dem Gegentheile, wie unvernünftig unsere Vernunft ist, und dass unsere Irrthümer durch sie zunehmen sollen, wie die Sünde durch das Gesetz zunahm.«

d. 12 Sept. 36.

cf. Hamann Schr: 1ste B: p. 405.

Et andet Sted p. 425. »Ist es nicht ein alter Einfall, den du oft von mir gehört: incredibile sed verum? Lügen und Romane müssen wahrscheinlich sein, Hypothesen und Fabeln; aber nicht die Wahrheiten und Grundlehren unseres Glauben.«

238 Netop fordi det hos Holberg ret egenlig er Lunet, der gjør sig gjældende, derfor gaaer dette paa flere Steder (Erasm. Montanus, Jeppe osv.) over i det Tragiske, overspringende Ironiens Standpunct, der modererer det; ligesom det Tragiske paa det umiddelbare Standpunct let faaer Anstrøg af det Komiske (igjennem det Tilfældige, der som saadant bliver latterligt), eller Ironien allerede slumrer som f. E. i Kjæmpehistorierne.

239 Ironien hører kun hjemme paa det umiddelbare (hvor Individet imidlertid ikke bliver sig den bevidst som saadan) og paa det dialectiske Standpunct, hvorimod paa det 3^{die} (Charakterens) Verdens-Re-

actionen ikke træder op som Ironie, da der nu i Individet er udviklet Resignation, som netop er Bevidstheden om den Grændse enhver Stræben, forsaavidt den vil bestaae i en Verdensorden, maa have, da den som Stræben er uendelig og ubegrændset. Ironie og Resignation ere de modsatte Poler, de modsatte Bevægelses-Retninger.

d. 13 Sept. 36.

- 240 *Elvira (i D. Juan)* er egl. ikke en Charakter, dertil mangler hun de bestemte og tydeligere Omrids, hun er en transparent, gjennemsigtig Figur, igjennem hvilken man seer Guds Finger, Styrelsen, der paa en Maade mildner Indtrykket af den altfor hevnende Nemesis i Commandanten, idet den bestandig aabner D.J. en Mulighed af at undgaae den, Elvira er altfor ætherisk for en Charakter, hun er liig Elverpigerne, der ingen Ryg har.

d. 13 Sept. 36.

- 241 Hvori ligger Begrebet *Mythe* og *Mythologie* – har ikke enhver Tid sin Mythologie – Novalis etc. – hvori forskjellig fra Poesie (det conjunktiviske – Romanen, Prosa poetisk) = en hypothetisk Sætning i Indicativ.

d. 13 Sept. 36.

- 242 *Vil Vaudevillen*, saaledes som den har udviklet sig her, ikke paa en Maade ophæve sig selv; idet nemlig det musicalske Element her er indrømmet en saa stor Betydning, og Pointen bestandig bliver at søge i Musiknummerets Forhold til den Opera, hvorfra det er taget; men Forraadet deraf vel snart er udtømt, idetmindste forsaavidt det kan blive anvendelig i Vaudevillen (almeen bekjendt – folkelig.), og derfor den ny Vaudeville vil komme til at søge sit Point i Anvendelsen af det samme Musiknummer i en anden Vaudeville (saaledes som det allerede, dersom jeg ikke feiler, er skeet i Nei!) og saa fremdeles, indtil den ophæver sig selv, og ligger heri ikke et Beviis for Vaudevillens transitoriske Betydning – Betydning som Udviklingslead. –

d. 14 Sept. 36.

243 Hvorlidt Forstanden kan udrette i speculativ Henseende kan man bedst see deraf, at naar den kommer høist den netop i et *selvmodsigende* Udtryk maa forklare det Høieste. Som Exempel kan tjene flere Udtryk f. E. i formula Concordiæ.

d. 19 Sept. 36.

244 *Hvorfra kommer dog egl. det Comiske, der kan frembringes blot ved at give den samme Idee en anden Indklædning.* f. E. Jeg troer det er i »Claras Skriftemaal« (af Hverdagsforfatterens Historier) at en Dame beskrives saa ætherisk, at hun, som det hedder, ikke gaaer; men svæver, ved hvert Skridt i Begreb med at hæve sig fra Jorden, hun var dannet af Bjergets Taage – og man nu tænker paa Hoffmanns Skræder, der fik Balonspiritus, og derfor begyndte paa Apotheket at hæve sig fra Jorden op mod Loftet; men nedstødt derfra dalede ned igjen o: s: f.: – *Eller naar man istedetfor at sige: ligesom Høstkarlen med sin Lee gaaer over Marken, siger ligesom Barberen med sin Ragekniv gaaer hen over den tætbevoxede Kind.*

d. 19 Sept. 36.

245 Det er ret mærkeligt, at Ingen, saavidt jeg veed, endnu er falden paa, at mane Forfattere op af Graven og lade dem overvære en Auction over deres egne udødelige Værker.

d. 20 Sept. 36.

246 Da man i den fr: Revolution ønskede at see den sidste Konge hængt i den sidste Præsts Tarme, maa dette Ønske let erindre om hiint Ønske af Caligula, at alle Romeres Hoveder sad paa een Hals for paa engang at kunne hugge dem alle af.

d. 20 Sept. 36.

247 Det gaaer mange Msk. med Hensyn til Opfattelsen af sin Samtids Historie i sit Forhold til den forbigangne Udvikling som Een, der paa sin Vei hører et Kirkeuhr slaae; men da han er kommen gaende, kan han forsaauidt ikke vide, om Uhret begyndte at slaae med det

første Slag, han hørte; denne Illusion (at det er det første Slag) gaar han nu i, og deraf bliver let en Følge, at han tæller 2, medens Kl. er 7
o: s: v:

d. 20 Sept. 36.

248 I hvilket Forhold staaer det enkelte Individts Udvikling til det Hele - Jorden dreier sig om sin Axe og gaar rundt om Solen - det Romantiske overlevet - hvorvidt gennemløber hvert enkelt Individ hele Verdens Udviklingen - gennemløber forfra indtil det Stadium paa hvilket hele Udviklingen befinder sig.

d. 25. Sept.

250 Den Forskjel jeg har søgt i de gl. Sprog (Quantitetens) og de moderne (Accentuations) med H. t: Begrebet af det Romantiske har Stefens (i en ganske anden Forbindelse i Caricaturen des Heiligsten 1 D. p. 350) udtrykt saaledes: »Die europäischen Sprachen sind nur Ton; die Buchstaben, die Sylben, die Worte haben nur Bedeutung für das Ohr, der Klang schliesst sich an das innerste, lebendigste, beweglichste Dasein an, und diejenige Sprache vor allen, die den Ausdruck betont, wo die Töne sich, steigend und fallend, hervorgehoben oder zurückgedrängt, an die innere Bedeutung an jede Gemüthsbewegung eng und leicht anschmiegen, kann recht [S. 351.] eigentlich eine *christliche*† Sprache genannt werden, und deutet auf den Sieg der Liebe über das Gesetz.«

† hvad jeg vilde kalde: romantisk.

d. 28 Sept. 36.

251 Overhovedet lod der sig anstille ret interessante Undersøgelser, om den for forskjellige Sprog og Udviklingstrin forskjellige Brug af Lignelsen, i det levende Sprog henkaste vi mere Billedet; det er en vis Duft, der udgydes over Stilen, men som egl. ikke i Reglen fortrænger det virkelige Udtryk, idelige Glimt, der paa en behagelig Maade afficere Gemyttet under Læsningen, - Latineren og Grækeren derimod standser Fortællingens Gang og udfører Billedet saa fuldstæn-

dig at man paa en Maade deri ogsaa maa søge det virkelige Udtryk f. E. Virgil »Saaledes støder en Vandrør pludselig« etc. Som en egen Retning er ogsaa Naturphilosopherne at mærke, der see i hele Naturen et Billede paa Msklivet f. E. Steffens Karrikaturen des Heiligsten 2det Bind, Indledningen.

- 253 Den filosofiske Erkjendelse er først færdig (gaaer op) i Systemet – Idee og Form – derfor intet absolut Princip? Nei – bliver det kun ved Formen.

d. 6te October.

- 254 Det er ret mærkeligt den underlige Maade, hvorpaa noget forlængst Forbigangent pludselig kan springe frem i Bevidstheden f. E. Erindringen om noget Urigtigt, som man neppe er bleven sig bevidst i Handlings Momentet – Lynglimt, der antyde et stort Tordenveier. De træde ikke frem; men springe ret egl. frem med en uhyre Kraft og Fordring paa Gehør. Saaledes i det Store er vel hiint Sted at forstaae i Ev: at Msk. skal paa Dommens Dag gjøre Rede for hvert utilbørligt Ord de have talt.

d. 8 Oct. 36.

- 255 Man maa vogte sig for ikke for tidligt at gaae ind i Videnskabernes hellige Ægtestand, man har godt af at leve ugift en Tid lang, om end det og er slemt at ende som Pebersvend.

d. 8 Oct. 36.

256

August. 36.

Hos de Gl. gik det Guddommelige bestandig op i Verden, derfor ingen Ironie.

- 264 Det jeg kalder det Mythologiske-Poetiske i Historien er den nimbus, der svæver over enhver ægte Stræben i denne, ikke en Abstraction

men en Forklarelse, ikke det prosaiske virkelige, og enhver ægte historisk Retning vil ogsaa afføde en saadan Idee-Mythologie.

d. 17 Oct. 36.

265 Skulde ikke noget af det, jeg har kaldt Ironie, nærme sig til det, som Grækerne kaldte Nemesis f. E. den Overskatten af et Individ, netop i det Øieblik han føler sig ulykkeligst ved en Skyld f. E. Scenen i Faust, hvor de jublende Bønder tage imod ham og takke ham for hans og hans Faders Kunst i Sygdom, saaledes ofte den Wagnerske Beundring.

d. 27 Oct. 36.

267 Netop fordi Livets forskjellige Factorer ikke var hverken i det enkelte Individ ell. hele Slægten bragte til Eenhed, maatte Livet ende med at Heltene gik i Kloster, og skjøndt de i høieste Grad misbilligede, at Een fra sin Ungdom af bestemte sig dertil, (cfr. Historien om den skjønne Melusina: Geoffroy myrder sin Broder Freymund) finde de det ganske naturligt, at de selv efter et omtumlet Liv, gjøre det. f. E. Geoffroy

d. 1 Nov. 36.

268 Man skrev paa flyvende Blade.

3 Nov. 36.

269 Den Mythologie som Middelalderen frembragte, var om jeg saa maa sige msklig : det egl. Mythologie er Skabelsen af Gud i Msk. Billeder; denne Mytholog. skaber Msk. i sit Billede (mere episk) det var Livet der skulde afklare sig.

d. 3 Nov. 36.

270 Hvorledes forholder *Pagen i Figaro* sig til D. Juan.

d. 10 Nov. 36.

271 »Min Gud, min Gud [....]

272 Den dyriske Frisen [....]

273 Det som Schleiermacher kalder »Religion«, de Hegelske Dogmatiker »Tro« er igrunnen ikke andet end det første umidd., Betingelsen for alt – det vitale Fluidum – den Atmosfære vi i aandelig Forstand indaande – og som derfor ikke lader sig med Rette betegne med disse Ord. –

274 Noget, der ogsaa taler for at opfatte Mephistopheles Optræden med H: t: Faust humoristisk, er ogsaa de mange Exempler paa, hvorledes Djævelen bliver tagen ved Næsen cfr. f. E. Historien om Virgilius i v. der Hagen's Märchen 1ste Bind.

d. 12 Nov: 36.

275 Omvendelsesscenen i D. Juan er Resonantsbunden for den følgende store Arie: »Kjølige Druer«.

279 Det gjælder i Livet meget om at passe paa naar Eens Stikord kommer.

280 Spidsborgerlighed. Hoffmanns Meister Floh. Fortællingen om Skrædderen der fik Balonspiritus. Dette blot som saadant er slet ikke humoristisk; men naar det berettes, at han nu havde knebet saa meget fra sine Kunder, at hans Kone havde faaet en ny Klædning, naar det hedder, at han hver Søndag naar han kom fra Kirke fik Lov at gaae over paa Apotheket, kort sagt naar denne commensurable Endelighed i alle Livsforholde bringes i Forhold til Noget saa Extraordinairt, og naar dernæst Hoffmann med en Naturforskers Grundighed fortæller hvorledes han først steg mod Loftet og blev stødt ned

igjen og endelig formedelst Trækken gennem et Vindue blev paa Siden revet ud af dette – saa fremtræder det Humoristiske. –

- 281 Børnekorstoget er at betragte som en stor Sarcasme af Verdenshistorien over hele den ridderlige Retning.
- 282 Kan det ikke synes det Rigtige ligesom hiin gl. Sect (cfr. Kirkehist.) at gennemgaae alle Laster for da netop at have Livserfaring. –
- 283 Et glt. Sagn, at Antichristen skulde fødes af en Nonne og en Munk (blev og anvendt i sin Tid med H: t: Luthers Giftermaal)
- 284 Tvesidetheden i Middelalderen viser sig ogsaa deri, at Menigheden spiste Brødet, Præsten drak Kalken –
d. 20 Nov. 36.
- 285 Da enhver Udvikling efter min Mening først er færdig med dens Parodie, saa vil det vise sig at det *Politiske* er det Parodiske i Verdens Udviklingen – først det egl. Mythologiske (Guds-Siden) dernæst det msklig mythologiske (Msk. Siden) og derpaa en Realisation af Verdens Formaale i Verden (som det Høieste) en Slags Chiliasme, der imidlertid bringer de enkelte Politikere, som begeistrede af abstracte Ideer, i Modsigelse med sig selv.
d. 20 Nov. 36.
- 286 Er ikke ogsaa Prosaens uhyre Overvægt parodisk. Det er ret interessant at see, hvorledes Verseform og hvad dertil hører efterhaanden forsvinder. Romanen var hos Trobadourerne paa Vers og kun saavidt jeg veed Novellen i Prosa (et Bidrag til at opklare Begrebet Novelle)

de fleste af de nuværende Folkebøger have oprindelig været skrevne paa Vers. –

Nov. 36.

- 287 Jødedommen havde udviklet sig til sin Parodie da Chrstd. kom: i Loven ved Pharisæerne – i Prophetierne ved Forestillingen om en jordisk Messias.
- 288 Det Parodiske (som det sidste Stadium i Udviklingen) viser sig ogsaa i den Maade, paa hvilken Barndommen gjentager sig i Alderdommen: »at gaee i Barndommen.«
- 289 Ligesom Opdragelsen er til for at lade Individet gennemleve det Udviklingen har gennemgaaet, saaledes har ogsaa enhver Nation et Stadium, i hvilket den gennemløber det, Verdens-Udviklingen har levet, inden den bliver *verdenshistorisk-myndig*, og jo mere ligesom ved Opdragelsen dette forborgne Liv bliver holdt udenfor Verdens-Debatten desto bedre, desto eiendommeligere.
- 290 Spidsborgerlighed er egl. Uformuenhed til at kunne hæve sig over Tids og Rums absolute Realitet, og kan derfor som saadan kaste sig paa de høieste Gjenstande f.E. Bøn til visse Tider og med visse Ord. Det er det som Hoffmann altid har vidst saa fortræffeligt at fremhæve.
- 291 Dersom Mozart levede nu og skulde componere Musikken til D. Juan og altsaa var sat i den Nødvendighed at skulle bruge en Dandse-musik, vilde det da være rigtigt at bruge en Gallopade eller vilde ikke den frembrusende fortvivlende Musik staae i Modsætning til D.J.^s Charakter, medens den yndefulde saa megen Gratie udfoldende Menuet ypperligt samstemmer med D.J.^s Nyden, ligesom dens Sædelighed ypperligt ironiseres ved D.J.^s Letfærdighed. Det eneste Øieblik da D.J. kunde dandse en Gallopade vilde være med Comman-

danten i sidste Act, dersom hans Livsfylde vilde være istand til at henhvirvle ham og indgive ham den fornødne Livslyst.

292 Hvad vil det sige og hvorvidt er det sandt, at hver Tidsalder har sin Faust etc. – Nei i Verdens-Udviklingen er der kun *een* Faust, kun *een* D. Juan, men for det enkelte Individ ligesom for den enkelte Nation i Verdens-Udviklingen er naturligviis en for hver. Netop derfor kan i en vis Henseende Faust f. E. omvende sig, da det er den ny Tids Opfattelse – som da NB. ikke er en Opfattelse af Faust men er denne Tidsalders Idee. –

294 Naar jeg betragter Sagen aldeles in abstracto, maa jeg ganske consequent komme til det Resultat, at det Romantiske gaer op i en Clasicitet[†], medens naturligviis ethvert Forsøg paa at eftervise den clas-siske Tid i Tiden er af mythologisk Art, og kun fremkommen af den msklige Svaghed, der aldrig kan fastholde et Begreb i dets hele uendelige Forsvinden; men altid maa afpæle det ved Hjælp af Grændser, saaledes Jødernes Forventninger, knyttede til Christi Komme, Christi Komme til hans Gjenkomst, hvilken sidste consequent maa tænkes at pege paa en Gjenkomst o: s: f., idet nemlig ethvert Forsøg paa, at sige, nu er det forbi, er et Forsøg paa at gjøre det til Mythologie.

d. 30 Nov. 36.

[†] *ad lin.* 3 paa den foregaaende Side, den romantiske Stræben er nemlig en sig selv fortærende, og jeg kan ikke gjøre den evig, da jeg da fik en Evighed bestaaende af en uendelig Mængde Momenter – dog Alt dette in abstracto.

295 Deri ligger egl. Løsningen af Prædestinationen, naar det hedder, at de bleve udvalgte »quos vocavit«, de bleve udvalgte til Salighed ell. for-dømte; thi det Udtryk quos vocavit hvad vil det sige Andet end de, i hvis Bevidsthed Christend: traadte op, saaledes at denne Anskuelse netop lader sig forene med Schleierm: relative Prædestination; thi de, som vel have levet her i Verden, men hvem intet Kald kom til, de ere naturligviis ikke prædestinerede da de ikke ere kaldede†, ikke hell. er

det nok til at kunne siges at være kaldet; men kun den, i hvis Bevidsthed Christd. var traadt i Forhold til hans øvrige Livsanskuelse

† med mindre man vilde sige at det at de ikke vare kaldede det netop var Prædestination; men da kom man jo i Modsigelse med det første Udsagn, at de Udvalgte vare de kaldede.

d. 1 Dec. 36.

297 Sammenstødet d. 30 Nov., da de gav »de to Dage« med en ubekjendt, men smuk Dame (hun talte Tydsk) var ene i Parquettet med en lille Broder – hun forstod Musikken.

298 Hvad ligger der i disse Ord: dersom de ikke troe Moses og Propheterne, troe de heller ikke om Nogen opstod fra de Døde. –

d. 3 Dec. 36.

299 Hvor skjønt er ikke Jødedommens forberedende Forhold til Christd. antydet i Sagnet om den evige Jøde (cfr. ein Volksbuchlein p. 27), hvor det fortælles som hans Livs Endeligt, at han bestandig ledsager dem, som komme fra fierne Egne, for at besøge det hellige Land.

d. 4 Dec. 36.

300 Mythologie er Evighedens Idee (den evige Idee) Fastholdelse (Undertrykket-Væren) i Tids og Rums Kategorie – i Tidens f. E. Chilisisme eller Læren om et Himmeriges Rige, der begynder i Tident†; – i Rummets f. E. naar en Idee opfattes i en endelig Personlighed. Ligesom derfor det Poetiske er det Conjunktiviske, men heller ikke gjør Fordring paa at være mere (den poetiske Virkelighed) er det Mythologiske derimod en hypothetisk Sætning i Indicativ (cfr. p. 1 i denne Bog), det ligger netop i Konflikten derimellem idet det Ideelle, tabende sin Tyingde fastholdes i den jordiske Skikkelse. –

† derfor er det i en vis Henseende grund-comisk at tænke sig Pastor Stiefel (samtidig med Luther) der forudsagde Verdens Undergang til

- et vist Klokkeslet, samlede sin Menighed i Kirken; men der blev Intet af, hvorimod det let kunde have blevet hans Undergang, da Folk bleve saa forbittrede derover, at de nær havde slaet ham ihjel.
- 301 Modsætningen til Spidsborgerlighed er egenlig det Quækeriske (i dets abstrakteste Betydning), hvor det ogsaa omfatter den Ubestemt-
hed og Tilfældighed, der findes i Livet hos Mange, overhovedet An-
nihilisation af den historiske Udvikling.
- 302 Den hele idealistiske Udvikling i Fichte f. E. fandt vel et Jeg, en
Udødelighed, men uden Fylde, som Auroras Mand, der vel udødelig,
men uden evig Ungdom endte med at blive en Græshoppe. –
Fichte kastede i Fortvivlelsen den empiriske Baglast over Bord og
kuldseglede. –
- 303 Som Exempel paa en Arie, der i en vis Henseende er tilfældig i en
Opera, men som dog igjen fra en anden Side er af yderste Væsenhed,
er den første Arie i »de to Dage«, der er fremkaldt ved den Gl. Øn-
ske om, at høre den, fordi han holder saa meget af den, (dette er det
Tilfældige ved dens Existens), hvorimod det, at den saa dybt har
grebet den unge Savoyard, der paa en Maade maa ansee den for at
være componeret for sig, for sit Liv; det at det viser sig, at hans Red-
ningsmand er den Greve, som hans Fader igjen frelser, uden at vide
det; det dybe inderlige Liv i Savoyardernes lille Kreds midt i Livets
støiende Larm, som paa en Maade er Grundtonen i Stykket, gjør
netop denne Arie til Noget, der hører til denne Operas Hjerte. –
- 304 Uagtet vi selv saa lidet stræbe hen til at danne Samfund, til at arbeide
i Forening til at stræbe hen til eet Maal, men tvertimod ere temmelig
egoistisk isolerende, separerende, saa interesserer vi os dog bestandig
for det saaledes knyttede Liv (Munke – Tyve – Røvere – det spids-
borgerlige Liv – det religieuse Livs Misfostre ell. Snylteplanter??? po-
litisk Liv i Revolution – Riddervæsenet) idetmindste viser det asso-
cierende Element sig i vor Tid paa en udvortes Maade f. E. ved Pen-

gebidrag (engelske Bibelselskaber – Foreninger til at understøtte Grækerne – Stiftelser for moralsk fordærvede Personer –).

- 305 Schleiermacher som Stoicismen gjenfødt i Christendommen.
- 306 Det er vel sandt (hvad jeg seer af en Kritik over Baggesen efter det Tydske i Kiøbhsposten for idag) at B. mangler hiint »Uudsigelige«, men det er netop det Romantiske, en idelig Griben efter Noget, der svinder bort for Een, derfor kan den aldrig levere det, men kun Afbilledet deraf Skyggen etc. ∴ *Allegorien*, cfr. mine Papirer over det Romantiske, det Classiske har egenlig ingen Allegorie.
- 307 Naar det Dialectiske (Romantiske) er verdenshistorisk gennemlevet (en Periode jeg vistnok ogsaa meget betegnende kunde kalde Individualitets-Perioden (noget, som ogsaa let lader sig historisk eftervise)) maa det sociale Liv igjen i høieste Grad komme til at spille sin Role, og Ideer, som Stat (f. E. som den var hos Grækerne; Kirke i ældre katholsk Betydning) maa nødvendigviis rigere og fyldigere komme igjen det vil sige med alt det Indhold som den overlevede Individualitets Forskjel kan give Ideen, saaledes at Individet Intet har at betyde som saadant; men alt som Leed i Kjeden. Derfor begynder ogsaa Begrebet Kirke mere at gjøre sig gjeldende, Begrebet om en fast objectiv Tro etc., ligesom ogsaa Tilbøiligheden til at constituere Selskaber er en, skjøndt hidentil daarlig, Forløber for denne Udvikling.

d. 11 Dec. 36.

- 308 Politikere – Spartanere – Modsigelse i at opoffre Livet.

Evangeliet lærer om Loven det samme

- 309 Det Romantiske i Solon, der vilde, at hans Love kun skulle gjelde i 100 Aar.
- 310 Naar Staten ret faaer sin Betydning vil det at landsforvises blive, hvad det var hos Grækerne, den haardeste Straf.

- 316 Ligesom der gives en apriorisk Sikkerhed i Sammenligning med hvilken ethvert empirisk Factum er et forsvindende, saaledes er Troen (efter det protest: Lærebegreb) den aprioriske Sikkerhed for hvilken al Gjerningens Empirie forsvinder. —

Mærkeligt er det imidlertid i denne Henseende, at det er Katholikerne, der lære, at Een kan have Troen uagtet han er i Dødsynd, hvorimod Protestanterne benægte det. (cfr. Apologien for den augsburgske Confession).

- 317 Man kan naturligviis gjøre ved Hegels logiske Trehed, hvad man kan gjøre ved Alt — outrere den, ved at overføre den paa de allersimpleste Gjenstande, hvor den vel er sand; men desuagtet latterlig. Saaledes som hvis Een vilde gennemføre den paa Støvler, vise det umidd. Standpunct, derpaa det dialectiske (at de begynde at knarke) dette tredie Eenhedens. —

d. 5 Jan. 37.

- 319 Der maa i Mythologie-Udviklingen være et Stadium, der svarer til den hele Periode i Barndommen, da Individet saa lidet har udsondret sig fra det Hele, at det siger: *mig slaaer Hesten*, hvor Individet er saa lidet sondret fra det Hele, at det kun ligesom i flygtige Øieblikke kommer tilsyne omtrent som »die Wellenmädchen« paa en Tegning, der findes i Kobberne til Wollmer, vollständiges Wörterbuch der Mythologie paa Plade CXV., hvor det saa rigtigt er viist og gjort anskueligt ligesom en Avlekraft i dens Vorden

d: 7 Jan: 37.

321 Jeg haaber, at efterhaanden den momentane Trøst og Tilfredshed, – der ikke er andet end den Busk, der skjød op og skyggede over Propheten Jonas (under hans tunge Kald at forkynde Ninivernes Undergang; og saa længe vi saa at sige have det *samme* Kald med Hensyn til *os selv*, saa længe kan vi i det høieste nyde den samme Husværelse) for strax at visne igjen, – skal afløses af en langt dybere Ro, som vil bevirke, at vel Overfladen kan smertelig berøres men som ikke rører det Inderste.

d. 17. Jan. 1837.

322 Der er mange Mennesker, der komme til et Livs-Resultat ligesom Skoledrenge; de snyde deres Lærer ved at skrive Facitet ud af Regnebogen uden selv at have regnet Stykket.

d. 17. Jan.

324 Det at Christendommen ikke er kommen udover Modsigelsens Grundsætning viser netop dens romantiske Character. Hvad er det, som Goethe har villet oplyse i hans Faust, andet end netop denne Sætning?

d. 22 Jan. 37.

325 Det er ret mærkeligt, at Christus netop blev 33 Aar gammel, hvilket Antal Aar jo efter almindelige Beregninger betegner en Generations Alder, saaledes at ogsaa heri ligger noget Normalt, idet hvad der ligger ud over dette Antal er det Tilfældige.

22 Jan. 1837.

327 Der maa dog gives Noget, der er saa saligt, at det ikke lader sig udsige med Ord – hvorfor blev ellers de Mænd, hvem noget ret Stort blev aabenbart: stumme? –

Paa et høieste Stadium løbe Sandserne i hverandre. Ligesom *Lemming* ved at stryge Guitaren gjorde Tonerne næsten synlige – saaledes bli-

ver ved Maanens Skinnen paa Vandet Overfladens Farvetoner næsten
hørlige.

Jan. 37.

328 Man er for Øieblikket Intet mere bange for end den totale Bankerot, som det synes hele Europa gaaer imøde, og glemmer derover den langt farligere, som det synes uundgaaelige Fallit i aandelig Henseende, som staaer for Døren – en Sprogforvirring, langt farligere end hiin babyloniske (repræsentative), end hiin paa Middelalderens babyloniske Forsøg fulgte National- og Dialectforvirring – en Forvirring nemlig i Sprogene selv, et Oprør, det farligste af alle, Ordenes nemlig, der løsrevne fra Menneskets Herredømme fortvivlede ligesom styrte ind paa hverandre, og af dette Chaos griber Mennesket ligesom af en Lykkepose det første det bedste Ord for at udtrykke sine formeentlige Tanker*). Forgivees søge enkelte store Mænd at mynte nye Begreber og sætte dem i Circulation – det nytter ikke. Kun et Øieblik forbruges de, og det end ikke af Mange, og bidrage saa blot til at gjøre Forvirringen endnu værre; thi een Idee synes at være bleven Tidsalderens fixe, det er den: at være kommen ud over sin Formand. Kan man beskylde Fortiden for med et vist dovent Selvbehag at glæde sig ved det, den havde, saa var det saamænd Synd at beskylde Samtiden derfor (Fortidens Menuet og Nutidens Gallopade). I en underlig Illusion raaber den Ene bestandig, at han er kommen udover den Anden, ligesom naar Kjøbenhavnerne med en filosofisk Mine tage ud til Dyrehaugen »for at see« uden at erindre, at de netop selv derved blive Object for de Andre, der jo ogsaa blot ere komne ud for at see. Saaledes seer man den Ene bestandig at springe Bukkespring over den Anden, – »paa Grund af Begrebets immanente Negativitet«, hørte jeg forleden af en Hegelianer, idet han trykkede min Haand og tog selv Tilløb for at springe. – Naar jeg seer et Menneske med stor Travlhed ile igjennem Gaden, saa er jeg sikker paa, at han i sin Glæde raaber over til mig: jeg er kommen udover – uheldigviis hørte jeg ikke hvem det var (thi det, jeg her fortæller, er en virkelig Begivenhed), men jeg vil lade Navnet in blanco, saa kan Enhver indsætte det,

*) Man taler efter Ideeassociation (Ordenes Selbstsucht).

han finder for godt. *) Har man beskyldt ældre Kritikere for altid i deres Knebsegang at søge en ældre, hvem de kunde bruge som Mynster for at dadle en nyere, saa var det Synd at beskyldte Samtiden derfor, thi her er i det Øieblik, Kritikeren sætter sig ned for at skrive, neppe den Forfatter til endnu, som skal afgive Idealet, og med Forundring seer Forlæggeren, der vil paaskynde Kritikerens Værk, istedetfor dette allerede en Antikritik over den endnu ikke skrevne Kritik†. De fleste Systemer og Anskuelser datere sig ogsaa fra igaar, og Resultatet kommer man ligesaa let til som til Forliebelse i en Roman, hvor det hedder: at see hende og elske hende, det var Eet†† – og det er ved et underligt Tilfælde, at Philosophien har faaet en saa lang historisk Hale som fra Cartesius til Hegel, en Hale, der imidlertid i Sammenligning med den i sin Tid brugte fra Verdens Skabelse ikkun er meget liden, ja næsten at sammenligne med den, som Mennesket efter Naturforskerens Mening har. Men naar man seer, hvor nødvendigt det i den senere Tid er bleven at begynde ethvert philosophisk Værk med den Sætning: »Der var en Gang en Mand, der hed Cartesius«, fristes man let til at sammenligne den med Munkenes bekjendte Adfærd. Men kunne nu end enkelte begavede Mænd nogenledes redde sig selv, saa seer det ogsaa desfarligere ud for dem, som maa leve af Andre. Disse maa nemlig gribe de i den største Fart forbi dem svævende Terminologier, hvorved deres Udtryk bliver saa buntet og broget (en Slags Blumenlese), at ligesom det ved det franske Sprog let kan hænde en Fremmed at sige en Equivoque, saaledes de ofte en heel Bog igjennem sige det Samme, kun med forskjellige Udtryk fra forskjellige Systemer. Paa Grund deraf indtraadte nu ogsaa et Phænomen**), som har megen Lighed med hiin bekjendte Disput mellem en Katholik og en Protestant, der overbeviste hinanden, idet nemlig man ved den aldeles vage og ubestemte Betydning af Ordene let kan overbevise hinanden. Men i denne Ideernes vilde Jagt er det dog ret interessant at observere det lykkelige Moment,

*) Ligesom visse Mennesker med en instinctmæssig Heftighed sløife enhver Ujævnhed i Papiret, saaledes ere de, saasart de høre et Navn, strax ude derover.

***) hvilket i Forening med den barhalsede danske Djærvhed har gjort Polemiken ligesaa unyttig som vammel.

hvori et saadant nyt System naaer Keiserdømmet*). Alt bliver nu sat i Bevægelse, og fornemmelig gaar det ud paa ogsaa at gjøre Systemet populairt; per systema influxus physici griber den alle Mennesker. Hvorledes Kant i sin Tid blev behandlet er noksom bekjendt, og jeg behøver derfor blot at erindre om den uendelige Mængde af Lexiconner, korte Indbegreb, populaire Fremstillinger, Udviklinger for Hvermand osv. Og hvorledes er det ikke i den senere Tid gaaet med Hegel, den af alle moderne Philosopher, der ved sin strænge Form vel meest maatte paabyde Taushed? Hvorledes er ikke den logiske Trethed bleven gjort gjeldende paa den meest naragtige Maade? Og det forundrede mig derfor ikke, at min Skomager havde udfundet, at den ogsaa lod sig anvende paa Støvlers Udvikling, idet, som han bemærker, det Dialectiske, som altid er det første Stadium i Livet, endog yttrede sig her, hvor ubetydeligt det end kunde synes, ved den Knirken, som vist ikke var undgaaet nogen dybere forskende Psycholog, hvorimod Eenhed først senere indtraadte, i hvilken Henseende *hans* Støvler langt overgik alle Andres, der som oftest gik under i Dialectik, en Eenhed, der paa det høieste var opnaaet i hiint Par Støvler, Carl XII foretog det bekjendte Ridt med; og idet han nu som orthodox Skomager gik ud fra den Sætning, at det Umiddelbare (Fødder uden Støvler – Støvler uden Fødder) var en reen Abstraction, optog han det derimod som det første Stadium i Udviklingen. Og nu vore moderne Politikere! De have ved at optage Hegel i Sandhed givet et frappant Exempel paa, hvorledes man kan tjene to Herrer, idet deres revolutionære Stræben blev parret med en Livsanskuelse, der netop er et Helbredelsesmiddel derfor, et godt Middel til at hæve en Deel af den Illusion, der er nødvendig for at begunstige deres phantastiske Stræben. Og Phænomenets Virkelighed vil man dog vist ikke nægte, naar man erindrer, at Ordene: umiddelbar Eenhed forekomme ligesaa nødvendigt i enhver videnskabelig Afhandling som en Brunette og en Blondine i enhver nogenlunde vel indrettet romantisk Husholdning. For det lykkelige Moment fik da ogsaa ethvert Partie en hellig Skrift, hvori der dog var een Bog, der næsten altid var meget kort og undertiden næsten usynlig, og denne var desværre – Apostlenes Gjæringer. Og hvor forunderligt er det ikke

*) Det ender formodenlig med, at man maa sætte Philosophien til Auction; for Øieblikket synes der virkelig ingen Kjøber at være.

at see, at den Tid, hvis sociale Stræben noksom udbasunes, skammer sig ved Middelalderens Munke og Nonner, da dog – for blot at blive ved vort eget Fødeland, – der *der* har dannet sig et Selskab, der næsten synes at optage hele Riget, hvor en Taler begyndte saaledes: Kjære Brødre og Søstre. Hvor underligt, at see *dem* dadle Middelalderens Jesuitisme, da dog netop den liberale Udvikling, som enhver eensidig Begeistring, har ledet og maa lede dertil. Og nu Christendommen, hvorledes er den ikke bleven behandlet? Jeg deler ganske Din Misbilligelse af, at ethvert christeligt Begreb er bleven saa forflygtiget, saa aldeles opløst i en Taagemasse, at man umuligt kan kjende det igjen. Begreberne Tro, Incarnation, Tradition, Inspiration, der paa det christelige Gebeet ere at henhføre til et bestemt historisk Factum, have Philosopherne fundet for godt at give en ganske anden almindelig Betydning, hvorved Tro bliver den umiddelbare Bevidsthed, som i Grunden ikke er andet end det aandelige Livs vitale Fluidum, dets Atmosfære; Tradition er bleven Indbegrebet af en vis Verdens-Erfarenhed, hvorimod Inspiration ikke er blevet andet end Resultatet af Guds Indblæsen af Livsaanden i Mennesket, og Incarnation ikke er bleven andet end en eller anden Idees Tilstedeværelse i et eller flere Individuer. – Og endnu har jeg ikke nævnt det Begreb, der ikke blot er blevet, som de øvrige, forflygtiget men endog profaneret: Begrebet Forløsning, et Begreb som Journalistiken isærdeleshed med en vis Forkjærlighed har optaget og nu anvendt paa Enhver, lige fra den største Frihedshelt og lige ned til den Bager eller Slagter, der forløser sit Quarteer af Byen ved at sælge sine Vahrer en Skilling billigere end Andre. Og hvad er nu herved at gjøre? Bedst var det unægteligt, om man kunde faae Tidens Sangklokke til at forstumme en Stund; men da det formodenlig ikke vil lykkes, saa vil vi idetmindste med vore Finantsmænd tilraabe dem: Besparelser, energiske og gennemgribende Besparelser. Thi at overbyde sine Formænd kan naturligviis ikke nytte, og istedetfor med en Romanskriver, der – i sin Forbittrelse over, at det: at en Pige i en Roman rødmede over hele Ansigtet, ikke var et Tegn paa, at hun var en anstændig Pige – svoer paa, at enhver Pige, der forekom i *hans* Romaner, skulde rødme langt ned af Ryggen – istedetfor med ham at gjøre et Forsøg herpaa, ville vi heller erindre om et glædeligere Phænomen: at man fra at bande er vendt tilbage til det simple Udsagn. – Tillige ville vi ønske, at der maatte fremtræde kraftigt udrustede Mænd, der gjenvandt Ordenes tabte

Kraft og Betydning, saaledes som Luther gjenvandt for sin Tid Begrebet Tro. Thi paa Alt spores den for Tidsalderen saa characteristiske Opfindelse: Hastværks-Pressen, endog paa den besynderlige Reflexion, Tidsalderen er kommen ind i, som gjør, at den, bestandig ved Reflexion limiterende sit Udtryk, egenlig ikke faaer sagt Noget. Denne besynderlige Vidtløftighed har da ogsaa fortrængt de saa megen Tid og Tale sparende prægnante Ordsprog og istedet derfor ladet fremtræde en vis oratorisk Passiar, der jo endog har bemægtiget sig vore Maaltider. Først naar denne Besparelse tillige med Gjenvindelsen af Sprogets forlorne Sønner er indtraadt, da kan man haabe bedre Tider. Og her forekommer det mig, for igjen at komme ind paa Din Skrivelse, at Grundtvig virkelig har Fortjeneste ved at have gjort et Forsøg paa at belive det gamle kirkelige Sprog og gjøre sin Theori om det levende Ord gjeldende, ihvorvel jeg dog ikke kan undlade at bringe Dig i Erindring, at ligesom vi betegne et fuseragtigt Skrift med det Ord Smøreri, at vi saaledes ogsaa have et særdeles godt Ord for at betegne den bagvendte Snak – Mundsvær, og at dette nu virkelig skulde virke mere end Skrift, det vil jeg dog tiltrods for Pastor Grundtvigs Paastand, at det skrevne Ord er dødt og magtesløst, tiltrods for den hans Theorier ved en underlig Ironi af Skjæbnen sanctionerende Hof- og Stadsrets Dom: at hans (skrevne) Ord vare døde og magtesløse – det vil jeg dog, siger jeg, troe at turde paastaae.

[Til 328]

- 329 † Paa Grund af dette Hastværk faaer Generationen da heller ikke noget synderligt reelt Indhold; den bliver, tiltrods for sine Bestræbelser, en Slags Schattenspiel an der Wand og derved selv en Mythe; ja ikke engang Kritiken, som Görres rigtig bemærker (cfr. Chr. Mystik., 1ste D., Fortale, S. VII nederst – Stedet skal citeres.) – Tilslidst bliver Theatret Virkelighed og Virkeligheden Comoedie.

[Til 328]

- 330 †† Saaledes er denne Talen om, at Selvmord er Feighed, hos de fleste Mennesker slet ikke Andet end en Springen over et Stadium, – disse kloge og stolte Charakterer, der aldrig have vidst af, at der hørte

Mod dertil! Thi først den, der har haft Mod til at begaae et Selvmord, først han kan sige, at det var feigt at have begaaet det.

- 331 Jeg har havt Sorg, siden jeg sidst skrev Dig til. Det vil Du blandt andet see af det sorte Lak, jeg – skjøndt ellers en Hader af slige udvortes Kjendetegn – da intet andet er at opdrive i vor sørgelige Familie, har maatte bruge. Ja min Broder er død; men besynderligt nok, jeg sørger egenlig ikke over *ham*, men min Sorg over den for flere Aar siden afdøde Broder er derimod aldeles fremherskende. I det Hele har jeg lagt Mærke til, at min Sorg ikke er en momentant opfattende men i Længden tiltagende, og jeg er sikker paa, at naar jeg engang skulde blive gammel, vil jeg ret komme til at tænke paa de Afdøde, men ikke for – som det hedder i Consolutions-Sproget – at glæde mig ved at møde dem hisset; men for ret at føle, at jeg har tabt dem. Hvad min nu afdøde Broder angaaer, da er jeg sikker paa, at Sorgen først ret vil vaagne efter lang Tids Forløb. – I det første Øieblik møder der saa mangfoldige latterlige Omstændigheder, at jeg umuligt kan lade være at lee. Saaledes for at give Dig et Exempel. Idag træder min Svoger Kommissionæren – jeg har før omtalt ham og skal ved Leilighed skildre ham nøiere, – ind for at trøste hans Søster; med sin fine, underligt skrattende Stemme, der saa ypperligt parodierer det Gentlemansagtige, han søger at tilkjæmpe sig i sit Udvortes, udbrød han: Ja! Was ist der Mensch? En Clarinet, svarede jeg, hvorved han ret faldt ud af sin Rolle og søgte at udvikle for mig, at den egenlige Gentleman ikke havde en Stemme som en Bjørn men en sonor og velklingende. Og under hele denne Udvikling stod han bestandig foran Speilet og glattede sit Haar eller rykkede et eller andet ud, der var bleven lidt graat eller lidt formeget erindrede om dets oprindelige Farve – den røde, – hvortil han forøvrigt paa sit Toiletbord har et eget Instrument, en Niptang, – og jeg troer vist, at det med Sandhed kan siges om ham med Hensyn til hans eget Hovedhaar, hvad der siges i Evangeliet om alle Hovedhaar, at de ere talte. Nu traadte Bedemanden ind for at erkyndige sig, om man ønskede, at der foruden Skinke, Spegepølse og Hollandskost, skulde serveres andet og tilbød sig at foranstalte alt det Fornødne, hvilket min Svoger Kommissionæren erklærede sig imod, da det, som han meente, vilde være godt, at hans af Smerte dybt nedbøiede Søster fik Noget at tænke paa for

derived at glemme det Øde og den Stilhed, der herskede rundt om hende efter hendes »salig Mand«. (Det er forskrækkeligt, saa hurtigt Folk lære at sige *det*, *o*: den Mand, der som salig nu ikke trænger mere til mig, og jeg som en naturlig Følge heller ikke mere til ham. Jeg lægger altid Mærke til Folk, hvor hurtigt de komme igang med at sige: »min salig Mand, min salig Kone«. Ligesom ved et analogt Phænomen: jo hurtigere en Kone taler om Riset – desto mindre Blufærdighed. Derfor vil man vist og lægge Mærke til, at man i Begyndelsen lader Børnene – paa et af de Spørgsmaal, som gjøres ethvert Barn i det korte Indbegreb af Viden, der bibringes dem: »hvad skal Barnet have?« – svare: »Da-Da«; og med slige sørgelige Betragtninger begynder Barnets første dog vel meest uskyldige Periode, – og desuagtet nægter man Arvesynden!

Han raadede hende, da det just var Flyttetid, ogsaa jo før jo hellere at flytte et andet Sted hen for at »undgaae det sørgelige Minde«. Ja rigtigt: »undgaae det sørgelige Minde!« Det passer godt til Erklæringen i Adresseavisen: »at man har tabt Alt«. – Nei i Sandhed, den, der har tabt Alt, for ham blev netop disse Minder dyrebare, glædelige; thi han kan jo aldrig leve lykkeligere end i Fortiden. Een Ting er der, som man kan være temmelig sikker paa, at de Fleste tabe ved slig Leilighed, det er Hukommelsen. – Jeg forbigaaer saa de mellemliggende Dage. Nu kom da Begravelsesdagen. Store Masser af den omtalte Ost, Pølse og Skinke bæres om, diverse Vine og Kager mangle ikke – man seer Ingen nyde Noget – ak, *saa* stor er Sorgen! Her er virkelig den Regel af Bogen »om den fine Levemaade«: at Ingen maa begynde at spise før hans Nabo, bogstaveligt gaaet i Opfyldelse. Gud hjælpe os, skulde den ligesaa bogstaveligt gaae i Opfyldelse ved ethvert Maaltid! I gamle Dage mindedes man ved slige Leiligheder ved en naturlig Ideeassociation om den sande Sætning, at uden Øl og Mad er Helten ingen Ting, og derfor holdt man et Gravøl, men see nu er det blevet til et – Graverøl; thi Bedemænd, Ligbærere, Graverkarle osv., det er dem, der spise for os alle. Ved slig Leilighed faer jeg altid en forskrækkelig Appetit med og begynder tiltrods for den fine Levemaade først, – og desuagtet er der Ingen, der vil følge mit Exempel.

332 Paa Bryllupsdagen kom et Brev fra hendes Broder; han var Captain i brasiliansk Tjeneste. Det blev overgivet til hende, og da vi alle længtes efter at høre fra ham, læste jeg det op:

»Kjære Søster! Hvad han var for Dig, derom vil jeg ikke tale, det føler Du vist selv for vel. Jeg vil blot sige, at uagtet jeg her seer 100 falde daglig, jeg desuagtet i Sandhed føler, at Døden vel er et almindeligt Lod, men ogsaa, at jeg kun har haft een Svoger, ligesom Du vist ogsaa føler, at han var Din første og sidste Kjærlighed.

Din Broder $\frac{+}{1}$

Efterskrift.

Undskyld det korte Svar; langvarig Snak har Du vist maattet døie nok af, og jeg har just faaet Ordre til Slag og maa lette. – Lev vel og husk paa, at den korte Tid var den apparente Polhøide, og tak Gud, at den varede saalænge; som den apparente Høide er, saaledes er den virkelige Quotient.

Din –.«

d. 2. Dec.

333 Jeg vil overhovedet ikke mere tale med Verden; jeg vil see at glemme, at jeg nogensinde har gjort det. Jeg har læst om en Mand, der i 50 Aar har ligget i sin Seng, aldrig talt til noget Menneske, og jeg vil, ligesom Dronning Gudrun efter at have været oppe at skjendes med O...., gaae i Seng efter at have skjendtes med Verden. Eller jeg vil see at flygte hen paa et Sted, hvor Ingen kjender, Ingen kan forstaae mit Sprog, jeg ikke deres, hvor jeg ligesom en Kaspar Hauser den anden kan staae – uden at jeg egenlig veed, hvorledes det er gaaget til, – midt paa Nürnberger Gade.

Det er netop Ulykken, at ligesom man har forud udviklet Noget, saa er man det selv. Jeg meddeelte Dig forleden en Idee til en Faust, nu føler jeg først, at *det var mig selv*, jeg beskrev; neppe læser eller tænker jeg paa en Sygdom, førend jeg har den.

Hvergang jeg vil sige Noget, er der En, der lige i samme Øieblik siger det. Det er ligesom jeg var en Dobbelttænkner, og mit andet Jeg bestandig kom mig i Forkjøbet, eller medens jeg staaer og taler, alle Folk troe, at det er en Anden, saa at jeg med Rette kan gjøre det

Spørgsmaal, som Boghandler Soldin gjorde sin Kone: Rebekka, er det mig, som taler? – Jeg vil rende ud af Verden, ikke i Kloster, – jeg har Kraft i mig endnu, – men for at finde mig selv (det Samme siger enhver anden Vrøvler), for at glemme mig selv; heller ikke hen, hvor en snadrende Bæk over Marken trasker væk. – Jeg veed ikke, om dette Riim er af nogen Digter, men jeg vilde ønske, at en ubøielig Ironi vilde tvinge en eller anden sentimental Digter til at skrive det, dog saaledes, at han selv bestandig læste noget Andet. Eller Echoet – ja Echo, Du Ironiens Stormester, Du, der i Dig selv parodierer det høieste og dybeste paa Jorden: Ordet, der skabte Verden, idet Du blot giver Bobinetsomridset, ei Fylden – ja Echo, hævn alt det sentimentale Vaas, der skjuler sig i Skove og Enge, i Kirke og Theater, og som *der* engang imellem løsriver sig og overdøver mig Alt. Jeg hører ikke i Skoven Træerne fortælle gamle Frasagn osv., – nei *mig* tilhviske de al den Sludder, de saa længe have været Vidner til, *mig* bede de i Guds Navn om at hugge dem om for at fries fra disse Naturens Tilbedere, der vrøvl. – Ja gid alle disse Vrøvlhoveder sad paa een Hals; jeg skulde nok med Caligula vide hvad jeg havde at gjøre. Jeg seer allerede Du bliver bange for, at jeg skulde ende paa Skafottet. Nei seer Du vel – *der* vilde vel Vrøvlhovedet (jeg mener det, der indbefatter alle de enkelte) have bragt mig, men Du forglemte, at det gjør ingen Skade i Verden. Ja Echo, – Du, som jeg engang hørte revse en Beundrer af Naturen, da han udbrød: hør hist, eensomme Fløitetonen af en elskende Nattergal – og Du svarede: gal – ja hævn hævn Du – *Du* er Manden! –

Nei, jeg vil ikke gaae ud af Verden – jeg vil gaae i en Daarekiste, og jeg vil see, om ikke Vanvids Dybsind skal afsløre mig Livets Gaade. O Dosmer, at jeg ikke forlængst har gjort det, ikke forlængst har forstaaet, hvad det vil sige, naar Indianerne ære de Afsindige, gaae afveien for dem. Ja i Daarekisten – troer Du ikke, at jeg kan komme derind?

– Lykkeligt er det dog, at Sproget har en Deel Udtryk for Vaas og Passiar. Hvis ikke, blev jeg afsindig, thi hvad andet var det et Beviis paa, end at alt, hvad man sagde, var Vaas. Lykkeligt er det, at Sproget er saa uddannet i saa Henseende, thi saa kan man dog haabe stundom at høre fornuftig Tale.

Man kalder det en Tragedie, naar Helten sætter sit Liv til for en Idee – Galskab! (Da priser jeg de Christne, de kaldte Martyrernes Dødsdage deres Fødselsdage, idet de dermed forbandt den glade Forestilling, som man ialmindelighed gjør.) – – Nei, Misforstaaelse! Jeg derimod sørger, naar et Barn fødes, og ønsker: o, Gud give, at det dog idetmindste aldrig maa opleve at blive confirmeret! Jeg græder, naar jeg seer eller læser Erasmus Montanus; han har Ret og ligger under for *Massen*. Ja *deri* stikker det. Naar enhver confirmeret Æder er stemmeberettiget, naar Stemme fleerhed afgjør Sagen – ligger man da ikke under for Masse, for Kjødhoveder? – Ja, Giganterne, laae de ikke ogsaa under for Masse? og dog – og det er den eneste Trøst, som er tilbage! – dog skrække de engang imellem de Hottentotter, der trave over dem, ved at drage deres Aandedrag og udstøde et ildglødende Suk, ikke for at beklages – nei, al Condolence frabedes; – men for at forskrække.

Jeg vil – – Nei, jeg vil slet ingen Ting. Amen!

Og naar man nu møder en Idee, der sprang levende og frisk ud af et Individ's Pande, paa tyvende Haand og meget mere, – hvormeget Sandt blev der da tilbage? I det høieste kan man sige med Ordsproget: det smager dog altid af Fugl, sagde Kjærlingen, hun kogte Suppe paa en Green, der havde siddet en Krage paa.

334 Det er den Vei, vi Alle maae gaae – over Sukkenes Bro ind i Evigheden.

335 Det er disse smaa Drillerier, som saa meget forbitte Livet. Jeg kan med Glæde arbeide frem mod en Storm, saa at Blodet er færdig at springe ud af mig; men den Vind, der blæser mig et Støvkorn i Øiet, kan gjøre mig saa ærgerlig, at jeg stamper med Foden.

Disse smaa Drillerier, – ligesom om naar En vilde udføre et stort Værk, en stor Gjærning, for hans og Manges Liv afgjørende – og saa en Brems satte sig paa Næsen.

- 336 Den ene Tanke afløser den anden; ligesom den er tænkt, og jeg vil skrive den ned, er der en ny – hold den, grib den – Vanvid – Afsindighed!
- 337 Før vilde man gjøre Menneskene til Brøks-Mennesker; nu forvandler man dem til en Abstraction; den ene seer aldeles ud som den anden (»djærve, følede, begeistrede Danske«) og nu bliver det let, at der fremtræder en Wehmaler og maler ungersche og dänische Nationalgesichter, Portraiter, som ere malede førend man seer Individet. Alt gaaer jo ud paa at skaffe Enhver Nationalgesicht, ligesom man har en Nationaldragt.
- 338 Jeg hader overhovedet disse halvstuderede Røvere – hvorofte har jeg ikke, naar jeg kom i Selskab, med Flid sat mig hen for at tale med en eller anden gammel ugift Dame, som lever af at fortælle Familie-Nyt, og med den største Alvorlighed hørt paa Alt, hvad hun kunde snakke op.
- 339 Jeg taler helst med gamle Fruentimmer, der føre Familievrøvl, dernæst med Afsindige – og tilsidst med meget fornuftige Folk.

340

Noget om Hamann.

Det er ret interessant netop i vor Tid, hvor det staaer som anerkjendt Udbytte af Tænkning, at det, det kommer an paa, er at leve for sin Tid, og at den abstracte Udødelighed, man hidtil har glædet sig ved, var en Illusion – det er ret interessant netop paa den Tid at see, at der dog ogsaa ligger Noget i det: at leve for en Efterverden og blive misforstaaet af Samtiden. Mellem disse to Extremer bevæger man sig bestandig; medens Nogle staa isolerede i Verden, som en Simon Stylita under utallige smidige Bevægelser, eller i det høieste slaae med Vingerne ligesom tamme Gjæs, beundrede eller rettere begloede af den gabende Pøbel, haanede af Spidsborgerne, tjente af Engle – saa er der

paa den anden Side uendelig Mange, der ret egenlig leve i Tiden, som saa at sige ere Statslegemets Tangenter, der ved den mindste Bevægelse strax svinges, uden Mulighed af at kunne fastholde et bestemt Indtryk, – der ligesom visse Patienter altid faae et lille Anfald af enhver Omgangssyge: en Classe af Mennesker, hvis Mængde er saa stor, at der i hele Samfundet er indtraadt et Slags aandeligt Bugtalerie. Man hører en forvirret Lyd; man veed knap, om det er En selv, der taler, eller en Anden, og fristes let til med Soldin at sige: Rebekka, er det mig, som taler? See paa *den* Maade at leve i Tiden og døe i Tiden, det har ikke noget synderligt opmuntrende ved sig, og dog er det ikke stort mere, der bliver tilbage for de fleste Mennesker, der nu engang have sat deres Fornuft i Pant for den Phrase: at leve med sin Samtid. At *det* nu ikke har været de enkelte store Mænds Mening, der først have udtalt denne Livsanskuelse, det er vistnok; men det er netop Ulykken, at naar en fornuftig Mand lukker Munden op, saa er der strax Millioner parate til i største Hast – at misforstaae ham. Ja Gud hjælpe dem, skulde han paa militairviis høre Feltraabet af den sidste igjen (der gives et Feltraab, som Gud hviskede Adam i Øret, som den ene Slægt skulde overlevere til den anden, og som skal af-fordres dem paa Dommedag) – Gud hjælpe ham, det maatte være frygteligt!

Saa meget med Hensyn til hiin Misforstaaelse, og tillige haaber jeg, at det vil fremlyse, at enhver Mand, der i egenlig Forstand skal udfylde en Periode i Historien, altid maa begynde polemisk, netop fordi det følgende Stadium ikke er et blot og bart Resultat af det Foregaaende. Var det ikke Tilfældet med Holberg, ikke Tilfældet med Goethe, ikke Tilfældet med Kant – osv. osv. Og maa det ikke være saa, maa ikke ligesom ved en Procession (der netop er det Nye, der skal komme) først Stokkemændene gjøre Plads? Her beroer det naturligviis igjen paa, hvor hurtigt det Nye følger ovenpaa Polemiken, om det er Sandheden, der maa kjæmpes for i Aar og Dage, eller det er kun en eller anden ubetydelig Modification.

341 Hvor ulyksalige ere ikke vi Mennesker, hvor faa ere ikke de Ting, der skaffe os varige og solide Glæder. Allerede havde jeg ved min Udhol-

denhed haabet at komme i »Possession af Jomfruen« –. O fortræffelige Holberg! Hvor glædeligt er det ikke at see en Phraseolog som S.T. Hr. Leander saaledes ved et eneste Ord at parodiere sig selv – hans solide Glæder – hans – »Possession af Jomfruen«!

Journalen

27. Jan. 1837 - 1840 (2. Juni)

- 9 Naar man seer Æsthetikens og Theaterkritikens sørgelige Status her og i den sidste in specie Overskou^s (M. Rosiflengius^s) æsthetiske Fiskebløderie, Begrebs-Forflygtigelse og Opløselse i den oprindelige Taagemasse, saa kunde man næsten fristes til at troe, at det var bedst, at lave en ny Samling af Benævnelser; men det er farligt, da saadanne Benævnelser let kunne forblive blotte personlige Anskuelsers Udtryk. Vigtigere er det at faae en Kritiker med saa megen Aandsfylde at han kan gjenføde og gjenerobre de gamle Udtryk, omtrent som Baggesen i »Agnete« har været istand til at give et Ord, som næsten var blevet ækelt, sin hele Fylde – det Ord »sød«.
- 11 Philosophien skyder for hvert Skridt, den gjør, en Ham af sig og deri krybe de daarligere Tilhængere ind. –
- 12 Dersom En efter at have læst Afhandlingen vil sige, at jeg vel taler om den *Kunst at fortælle Historier* men i hele Afhandlingen snarere synes at ivre *derimod*, saa vil jeg ikke *ubetinget* indrømme det, da jeg dog kun har ivret mod Misbrug, og tillige gjøre opmærksom paa, at jeg har taget det Ord: »fortælle Historier« i en vidtløftigere Betydning om alt det, hvormed man beskjæftiger Børns Aand uden for de egentlige Læretimer, og som man ikke ligefrem kan kalde Leg, i hvilken Henseende dog vistnok det at fortælle Historier spiller en Hovedrolle.

★ ★

At saa Mangfoldige give sig af med *at fortælle Børn Historier* er en naturlig Følge af, at der er en saa stor Mængde Børn og af den i dem saa dybt grundede Lyst til at høre fortælle, og dog er der saa Faa, der egentlig have Talent dertil; som en Følge deraf foraarsages der megen Skade derved. Der gives to Maader at fortælle Børn Historier paa,

som er at anbefale; men mellem disse to ligger ogsaa en Mangfoldighed af Afveie.

Den *første* er den, som Ammer – og hvad man kan sætte i Categorie dermed – ubevidst følge. Ved dem gaaer en heel phantastisk Verden op for Barnet, og Ammerne ere inderlig overbeviste om og troe paa Sandheden af deres Historier*), hvilket nødvendigviis maa bringe Barnet en gavnlig Ro, hvor phantastisk forøvrigt Indholdet selv kan være; først naar Barnet selv kommer paa Spor efter, at Vedkommende ikke troer paa sine Historier, først da virke de skadeligt – dog ikke ved Indholdet selv men ved deres Usandhed med Hensyn til Fortælleren – paa Grund af den Mistillid og Mistroiskhed, Barnet efterhaanden udvikler hos sig.

Den *anden* Maade lader sig kun realisere af den, der til fuldkommen Klarhed har reproduceret Barndomslivet, – veed, hvad det forlanger, – veed, hvad der er godt for det, og nu fra sit ophøiede Standpunct byder Børnene en Aandsføde, der er dem tjenlig, – veed at kunne være Barn, medens Ammerne igrunden ere Børn – (at Børn have Leilighed til at nyde godt af begge Maader, er saare gavnligt, og man troe ingenlunde, at det andet Standpunct aldrig vil anerkjende det første. Nei, tvertimod hvad der altid er Tilfældet med Halvstuderede: at bortskjære Udviklings-veien, saa yder den, der har en moden Livsanskuelse, hiin sin Anerkjendelse).

Her er nu ikke en lang Forberedelse. Manden kommer hjem fra det travle Contoir, skifter Strømper, faaer sig en Pibe, kysser Mutter paa Kinden og siger: »Naa, min søde Glut«, (det er for at vænne Børnene til kjærlig Omgang) og nu indtræder der da en Begivenhed, som man seer afbildet paa de fleste Børnebøger: Onkel Frands, der fortæller Historier, hvortil Børnene have glædet sig hele Formiddagen, og lille Frits og Marie komme løbende og klappe i Hænderne: »Onkel**) Frands fortæller.« Moderen grupperer sig mellem Børne-

*) »Ammestue-Historier« – i det Udtryk er der vist ligesaa meget taget Hensyn til Fortællingsmaaden som til Indholdet.

***) Desværre er det ikke uden Grund, at det altid er *en Onkel*, der optræder som virksom, thi Forældrenes Virksomhed indskrænker sig som oftest til paa den maanedlige Regnskabsdag at optræde enten

ne med den Mindste paa Armen og siger: hører nu kjønt efter hvad Jeres kjære Fader fortæller!

Dette med Hensyn til Fortællingens *Ramme*; vor *Fortæller*. Al almindelig Beskjæftigelse for Børn udenfor de egentlige Underviisningstimer – og ogsaa i disse saa meget som muligt – bør være *socraticisk*; man maa vække Lysten til *at spørge* hos dem, istedetfor at et fornuftigt Spørgsmaal, som maaskee gaaer uden for Onkel Frands' Kredse af Viden eller paa anden Maade er ham ubeleiligt, bliver afviist med de Ord: »den dumme Dreng, kan han ikke tie stille medens jeg fortæller?» – og Moderen for at forhindre alvorligere Optrin forsikkrer, »at han aldrig vil gjøre det mere.« Det, det beroer paa, er at bringe *det Poetiske paa alle Maader i Forhold til deres Liv*, at udøve en Tryllemagt, ved den meest uventede Leilighed pludselig at lade et Glimt see og igjen forsvinde; man skal ikke henlægge det Poetiske til visse Timer og visse Dage. Omkring et saadant Menneske springe Børn ikke som bengelagtige Kalve med dinglende Been og klappe i Hænderne, fordi de *skulle* høre en Historie; *ham* nærme de sig med et aabent, frimodigt, tillidsfuldt Væsen, betro sig til ham, indvie ogsaa ham med i mangan lille Hemmelighed, fortælle ham deres Lege, og han veed at gaae ind deri, veed ogsaa at give Legen en alvorligere Side. Børnene falde ham aldrig til Besvær, plage ham aldrig, dertil have de for megen Agtelse og Respect for ham*). Han veed, hvad de bestille i Skolen; han læser ikke Lectier med dem, men i Stilhed erkyn-diger han sig om hvad de læse, sætter sig ind deri, ikke for at prøve om de kan det, ikke for at tage et enkelt Parti og dramatisere det for dem, ikke for derved at kunne give dem Leilighed til, naar der er Selskab, at glimre; – men for pludselig at lade et Glimt deraf træde frem, paa en individuel Maade sætte det i Forhold til det, som de nu

som Profos eller som Præmie-Uddeler for ædel Daad, – begge Dele med en nøiagtig og punktlig Bogholder-Samvittighed. Naar der derfor var Noget ved Onklerne, var der unægtelig Leilighed nok for *dem* til Virksomhed.

*) Man skal ogsaa *selv lære af Børn*, af deres vidunderlige Genialitet, som man ogsaa for en Deel maa lade raade og ikke som visse Selvkloge hovmesterere, og derhos erindre Christi Ord, da han var tolv Aar gammel: »Vide I ikke, at det stedse bør mig at være i min Faders

ellers netop beskæftige sig med, dog aldeles en passant, saa Barnets Sjæl derved elektriseres og føler ligesom Allestedsnærværelsen af noget Poetisk, som vel er ham kjært, men som han dog ikke tør træde for nær*). *Derved* næres hos Børnene en bestandig aandelig Bevægelighed, en permanent Opmærksomhed paa hvad de høre og see, en Opmærksomhed, man ellers maa fremkogle paa *udvortes* Maade ved f.E. at lade Børnene komme ind i et meget oplyst Værelse fra et mindre stærkt oplyst, hvor Onkel Frands sidder – ved at kjede dem hele Dagen med Fortællingen om »hvor rart det er at høre Onkel Frands fortælle« o.s.v.

Men uagtet den Klarhed, her hersker, kan der dog let indtræde en vis Sentimentalitet, idet man glemmer, at Manddommen har, hvad Barndommen lovede; man synes, især naar man har med meget opvakte Børn at gjøre, at den dog lovede noget Mere, thi derved griber man ængstende ind i deres Liv, Noget, der virkelig kan komme af denne Grund og ikke altid af trivielt Flæberi. Disse idelige Forsikringer: »I ere lykkelige, men naar I blive ældre**), saa kommer der Sorger« o.s.v. virke *skadeligt*, da de, forsaa vidt de slaae Rødder hos Barnet, bibringe det en underlig Angst for, hvor længe det dog endnu kan blive ved at være lykkeligt (og derved *ere* de allerede ulykkelige); – eller forsaa vidt denne idelige Jeremiade intet Indtryk gjør, skader den naturligviis som al anden utidig Snak. – Denne Ubestemthed kunde synes at stride imod en vistnok meget rigtig Fordring til Strenghed og skarp Begrændsning: dette skal nærmest re-

Gjærning«? – (Noget Lignende forekommer det mig, at jeg har læst i en af Mynsters Prædikener.) – Man skal heller ikke strax være ved Haanden med det prosaiske Riis som Skolemesteren i »Alferne«, fordi der rører sig noget Dybere i Børnene – *derved* undgaaer man blandt Andet (o guddommelige Nemesis!) at falde 1400 Alen ned under Jorden og blive til et – Mulæsel.

*) Børn interessere sig ikke saa meget for den *græske* Mythologie, idetmindste ikke for det, der i en modnere Alder ansees for det Herligste (dog Herkules vel nok – NB. *Underværkerne*).

***) Og Mange begynde saa tidligt dermed, medens Børnene endnu ere ganske smaa, saa der vist stundom falder et saadant Barn ind det,

præsenteres i Skolen (hiint er jo Adspredelsestimer) i Personligheden selv. Den, der i sin Barndom aldrig har været under Evangeliet men kun under Loven, bliver aldrig fri*) – kanske det er Uret, men der er noget Nobelt deri; medens jo mere *Loven* er udviklet, desto mere fremspire smaa Drillerier, og Intet er saaledes istand til som den at frembringe Kleinmodighed. Der ligger en Magt i Øiet til at fremløkke det Godes Spire og knuse det Onde – men den misforstaaede Strenghed og Tugt, en Datter af Magelighed, vil næsten lade den ene Generation tage Hævn over den anden for de Prygl, den selv har faaet, og de Mishandlinger den selv har lidt, ved at behandle den følgende ligesaa.

– Men skal man da *ikke* fortælle? Jo, Mythologie og gode Eventyr er hvad Barnet behøver – eller: man lade det selv læse dem og fortælle dem og saa socratisk berigtige dem (ved at spørge efterhaanden berigtige dem, saaledes at Barnet nu slet ikke under Læremesterens Tvang corrigeres, men tvertimod synes at berigtige Andre – og den, der ellers forstaaer at behandle Børn, vil vist ikke være udsat for, at det udarter til Hovmod). Men for alting skee det som Impromptu, ikke til bestemt Tid og Sted; Børn skulle tidligen erfare, at Glæden er en lykkelig Constellation, som man maa nyde med Taknemlighed, men ogsaa vide at afbryde itide; og for Alting glemme man ikke *Pointet* i Historien. – (En Afvei, jeg strax her kan berøre, skjøndt den siden kommer igjen, er det: idelig og saagodtsom hele Dagen at fortælle intetsigende trivielle Historier og derved forarbeide disse Romanlæsere, der hver Dag sluge det ene Bind ovenpaa det andet uden et bestemt Indtryk). Derhos fremkalde man en vis Productivitet (tegne eller paa anden Maade) ved selv idet man fortæller paa mangfoldige Maader at sætte det i Forhold til det, Børnene ellers bevæge og røre sig i.

Nu opkommer det Spørgsmaal: *hvad Betydning* har egentlig Barn-

som Abraham af St. Clara fortæller om et lille Barn, at det, lige da det blev født, saa det Jammerlige i Verden saa grant, at det løb ind i Modersliv igjen. – Er det at *styrke* Børn for Livet? Er det ikke at enervere hele deres Liv ved at berøve dem *Enthusiasmens* perpetuum-mobile?

*) En *Stat* bliver paa en Maade ufri derved, at den giver sig Loven.

dommen, er den et blot Trin, der kun har sin Betydning i den Omstændighed, at det paa en Maade betinger de følgende Stadier; eller har det selvstændigt Værdi –? Det Sidste have nu Nogle udvidet i den Grad, at de antog, at Barndommen i Grunden er det Høieste, Mennesket kommer til, og udover det udarter det mere; det Første har havt den Følge, at man deels søgte blot at faae Tiden til at gaae*), – og kunde man ligesom ved Fierkreaturer ved at slutte dem inde i Mørke fede dem saa stærkt som ellers ikke i et heelt Aar, saa vilde man vist gjøre Alt dertil; deels søgte at gjøre denne »Barndommens kjed-sommelige Tid« nyttig og fornemlig sørge for deres physiske Velvære. Den høieste Opdragelses-Maxime paa dette Standpunct lyder saaledes: »Den som ikke spiser Formaden op, faaer ingen Eftermad.« – (Hvor tidt forbittes ikke Børns, det er da især Pigebørns Liv derved, at de idelig maa høre, at man slet ingen Gavn har af dem – o. s. v.).

Afveiene opstaae idet man kommer ud over Ammernes Standpunct og nu ikke fuldender Løbet, men bliver staaende paa Halvveien.

Første Stadium: De, der efter at være komne udover det umiddelbare Standpunct, nu istedetfor, som naturligt var, i den modnere Alder at optage Barndommen forklaret i sig, istedet derfor ere forfaldne til »at være Børn« (jfr. *Foryngelsesdrik*), disse lange Labaner, som ere saa uskyldige og saa naive, som vilde give Meget til, at deres Skjæg aldrig blev saa stærkt, at de behøvede at rage det af, for altid at kunne være dunglatte, barhalsede Ynglinger, – der i den Grad ere blevne Børn igjen, at de tale som Børn, tilegne sig alle Barnesprogets Vendinger, og som forlængst vilde have bevirket, at vi alle kom til at tale som Børn og skrive som Børn tale: en Carricatur, der vel ogsaa vil komme, naar først den modsatte, som nu er saa hyppig: at Børn ville være gamle Folk, er overlevet. Det er et tragicomisk Syn at see disse lange barnagtige Gliedermænd springe omkring paa Gulvet og ride paa Kjøphest med de søde Smaae og høre deres matte Fortællinger om »den uskyldige og lykkelige Barndom«**). – (Jfr. deres Sammen-

*) Dette ligger i Tidsalderens Hastværk, som igrunden miskjender enhver Alder, fordi den troer, at den ene Alder kun er til for den anden.

***) Jfr. Hamann: »Fünf Hirtenbriefe, das Schuldrama betreffend« i »Sämtl. W.«, 2te Th., S. 412 o.f., – men hans altfor polemiske Ironie

stød med halvvoxne Pigebørn, der ville være voxne: de parodierte hinanden).

Deres Fortællinger »for Børn og barnlige Sjæle« (poetisk Skyllenvand). Findes hiin Feil som oftest hos Yngre, saa findes en lignende Afvei hos Ældre, som »nedlade« sig til Børn i den Overbeviisning, at Barndomslivet er saa tomt og indholdsløst i sig selv, at de ligesom ville indblæse det nogen Fylde. I Grunden maa nemlig begge forudsætte Barndommens Tomhed, thi ellers vilde den første ikke indlade sig paa at byde den noget saa Modbydeligt, som en god Natur strax maa secernere; eller den anden indlade sig paa at blæse Livets Aande ind i den. – Man tilintetgjøre heller ikke hele Indtrykket ved efter at have fortalt Noget at ende med: men I begriber da nok, at det *kun* var et Eventyr? – Noget, der ogsaa kommer igjen i en senere Tid hos Folk, der slet ikke have Sands for det Poetiske og derfor fordærve Indtrykket af enhver Anecdote o.s.v. ved at anstille Undersøgelse om den factiske Sandhed.

Den phantastiske og eensidige Retning, som Fortællingen har taget. Man fandt det urimeligt og skadeligt for Fremtiden at overfylde Børnenes Phantasie med slige Historier, hvorimod det var ret godt at fortælle Noget for at udfylde Tiden og more dem, og nu begynder da, eftersom det jo var blot til Moro og man egentlig ikke gad an-

gaaer her ogsaa for vidt; saaledes vil han i Grunden have, at man skal lære Alt af Børnene i den strængeste Forstand, hvortil ogsaa hans Motto tyder: »Es ist ein Knabe hie, der hat fünf Gerstenbrod«, hvori der aabenbart ligger altfor Meget. Men det ligger nu igjen i hele hans Retning, thi det er vistnok ikke fordi han selv troer det, men for at ydmyge Verden; det er noget Andet med Socrates – hvilket Hamann ogsaa forlanger, – at spørge som Barn, men det er denne besynderlige Polemik, der gjør, at han heller vilde høre Viisdom af Bileams Æsel end af den viseste Mand, heller af en Pharisæer mod sin Villie end af en Apostel eller Engel (som han selv siger etsteds). Hans Polemik gaaer forvidt og involverer undertiden, saa synes det mig, noget Blasphemisk, Noget, hvorved han synes ligesom at ville »friste Gud«. – Forøvrigt er der naturligviis fortræffelige Ting ogsaa i disse 5 Breve.

vende nogen Tid til at forberede sig*), hiint uendelige Historie-Vrøvl om den Hund og den Kat o. s. v., i den rædsomste Monotonie, som imidlertid Børnene, da de engang ere forvænt idelig forlange flere og flere Udgaver af, og som derfor med en eller anden vigtig Forandring (f. E. at engang var det en rød Hund, en anden Gang en sort) stereotyperede vende tilbage**).

Ogsaa det fandt man imidlertid var galt, da jo dog den Tid kunde anvendes bedre, kunde bruges om end under Form af Spøg og Leg til noget Bedre, og heraf udspandt sig tvende Veie: *enten* at danne dem i, som man kalder det, moralsk Henseende – *eller* bibringe dem en nyttig Viden. Følgerne af at gaae den sidste Vei vil jeg dvæle lidt ved. Nu kom der ligesom ved et Trylleslag en Landeplage af naturhistoriske, ikke Lærebøger men: Læsebøger og allehaande Billedbøger for at bibringe Børnene Gloser af levende Sprog, og Onkel Frands fortalte sine Reiser i Africa og benævnedes Dyr og Planter med Navne af Systemer, og Forældre og Andre spurgte: hvad en Næse heed paa Fransk? o. s. v., eller man lærte dem at klimpre et enkelt Stykke paa Fortepiano, – og vil man end ved Sligt forhindre Børn fra at være forlegne *ved* at træde frem, saa skal man dog heller ikke gjøre dem forlegne *for* at træde frem. – Heraf udviklede sig nu en reen atomistisk Viden, som ikke traadte i noget dybere Forhold til Børnene og deres Existents, som ikke blev *tilegnet* paa en *sjælelig* Maade og

*) Disse kloge Folk, der mene, at det ingen Kunst er at tale med Børn, – til dem vil jeg sige med Hamann: »Kindern zu antworten ist in der That ein Examen rigorosum; auch Kindern durch Fragen anzuholen und zu witzigen ist ein Meisterstück, weil eben Unwissenheit der grosse Sophist bleibt, der so viele Narren zu starken Geistern krönt – et addit cornua pauperi.« (Horats Od. III, 21).

***) Engang imellem erindre Vedkommende tilfældigviis en mere eventyrlig Historie fra deres Barndom, men den fortælle de for – saa snart de ere færdige og det Spørgsmaal opkommer: er der saadanne Havfruer til? – at svare: nei, det er noget Folk bilder sig ind. – Eller er da Eventyret noget *saa* Intetsigende, at man strax maa tilintetgjøre Historien og dens Indtryk, at man strax vilde slaae den glimrende Sæbeboble itu for at vise, at den hele Herlighed dog ikke var andet end Sæbevand? Barndommen kræver Eventyret, og det er allerede

derved berøvedes al mulig Maalestok, og som en Følge deraf forfaldt de til at antage sig selv for store Naturforskere og Sprogmetere; naar først Enkeltheder skal afgjøre Sagen, er det naturligviis aldeles tilfældigt, hvor mange og hvor faa der høre til Mesterskabet. Deraf Coquetteriet, deraf de travle Marther, der glemme det ene Fornødne. Det er ikke om slig atomistisk Viden det gjælder, at hvad man i Ungdommen nemmer, man i Alderdommen ei glemmer. —

Med Hensyn til den *Maade*, paa hvilken jeg troer det er nødvendigt ved al Underviisning og al Opdragelse at lade Barnet *afføde i al Stilhed Livet i sig*, finder jeg nu, ved i disse Dage at læse Steffens »4 Nordmænd«, en god Bemærkning. Jeg har desværre kun den danske Oversættelse, den Steenske Udgave; Stedet findes 2den Deel, S. 250, 51, 52.

★ ★

Jeg erindrer et Exempel paa, hvorledes i et saadant Liv Alt bliver affødet, Alt, hvad de læste om i Classikerne, afspejledes; da de nu læste om Ostracisme, indførte de strax den i deres Leg — o. s. v.

★ ★

Og saa disse Børnebøger for: »artige, flittige, lydige, elskværdige, uskyldige, ufordærvede« Børn, — hvor man altsaa ved at forære dem

Beviis nok for dets Gehalt. — Her fremkommer nu *det* Spørgsmaal, hvorvidt man *selv skal troe* paa disse Historier. Jeg troer, at naar vor Fortæller gjør det, idetmindste *det* Spørgsmaal ikke vil fremkomme fra Børnene: er det nu sandt? thi Historien maa udøve en paa engang saa overvældende og saa beroligende Virkning, at det aldrig falder dem ind. Og det: ikke at fortælle Børn slige Phantasien beskjæftigende Eventyr og Sagn, giver netop Plads for en Ængstelse, som ikke modereret ved slige Fortællinger kommer desto stærkere igjen (jfr. »die Verlobung«, Novelle v. Tieck, Dresden 1823, S. 63 nederst, 64 og 65. — Jfr. ogsaa den jævne og simple Fortale til »Nordiske Kjæmpehistorier«, udg. af Rafn, 2det Bind (NB. Fortalen er naturligviis ikke af Rafn), især Slutningen af den, S. 9: »kan det nu vel hælde sig, at En og Anden, som hører disse Fortællinger, vil finde, at Sagaens vældige Bedrifter og Stor-Værker ikke passe med hans Færd og desarsag forsmaae dem« — rigtigt: *hinc illæ lacrymæ!*)

et Exemplar siger dem, at *de ere det*, da det jo ellers var en Misforstaaelse at give dem Bogen*).

1837.

*) Jeg ser nu en *god Titel* i den sidste Messecatalog: Blumauer: »die kleinen Enkel auf dem Schoosse der erzählenden Grossmutter, ein Gegenstück der kleinen Enkel am Knie des erzählenden Grossvaters.« (Messecatalog for Juli 1836 – Januar 1837; S. 27, øverst).

- 13 Disposition til en Prædiken. »Hvi tænke I saa ondt i Eders Hjerter« – *Incl:* det passer paa hele Pharisæernes Liv – deres udv: Hellighed – ere da Tanker ikke toldfrie – nei tvertimod betale de Synden langt større Told end Ord og Gjerninger. De invitere til at undskylde sig selv – ved Ord og Gjærning høre vi sjeldnere den Undskyldning jeg kunde ikke gjøre derfor, det ligger i min Natur – de invitere mere til at forblive deri fordi de kunne skjules – de forhindre langt mere Omvendelsen, fordi man bortskjær den Straf og Lidelse og Ydmygelse her i Verden som ogsaa er et Guds Kald.
- 15 Til at kunne skrive en sand dramatisk Replique, hører at man er kommen til betydelig Klarhed og ud over det Almindelige taageagtige Ubestemte; paa et foregaaende Standpunct vil man skrive det der skulde være Replique ind med mell. de parenthetiske Bemærkninger, der gjerne trykkes med smaa Bogstaver og hvori man fortæller, hvad Skuespilleren har at gjøre f. E. »med dyb Følelse« »rørt« etc.

d. 4 Febr: 1837.

[I marginen til 15]

- 16 Det hele bliver et Misfoster ligesom de gldags Træsnit f. E. i »Arndt's wahres Christenthum«, hvor man har kunstnerisk opfattet den Sætning f.E. Jeg dræber mig selv daglig paa følgende Maade: man seer en Dame, med en Dolk i Haanden og paa hendes Bryst er tegnet et Hjerte, hvori disse Ord, jeg dræber mig selv dagligt.

- 17 Det er ret interessant med den Episode, Poul Møller har lagt ind i sin Afhandling om Sjælens Udødelighed i det sidste Maanedsskrift, maaskee vil en saadan Afløsen af den strængere videnskabeligere Tone med lettere Partier, men hvor tillige Livet langt fyldigere træder frem blive almdl.; og paa Videnskabens Gebeet være noget tilsvarende til Choret, til de comiske Partier i de romantiske Dramaer.

d. 4 Febr: 37.

- 18 Der gaaer gjerne en vis Ahnent forud for alt hvad der skal skee (cfr. en Lap Papir); men ligesom den kan virke afskrækkende, saaledes kan den ogsaa virke fristende, idet den Tanke vaagner hos Msk., at han er ligesom prædestineret, han seer sig ligesom gjennem Consequentser bragt hen til Noget, men Consequentser, som han Intet kan influere paa. Derfor maa man være saa forsigtig med Børn, aldrig troe det Værste, ved en utidig Mistanke, ved en henkastet Bemærkning (en Helvedes Brand, der tænder det Tønder, der er i enhver Sjæl) at fremkalde en ængstende Bevidsthed, hvorved let uskyldige; men ikke stærke Sjæle kunne fristes til at troe sig skyldige, fortvivle og derved gjøre det første Skridt til at komme til det Maal, som den ængstende Ahnelse bebudede – en Yttring, hvorved der gives det Ondes Rige Leilighed til med sit slangeagtigt bedøvende Øie at bringe dem i en Slags aandelig Afmagt. Ogsaa i denne Henseende gjælder det: Vee den fra hvem Forargelsen udgaaer.

† [I marginen] Typologiens Betydning med H. t. en Theorie om Ahnelser.

[I marginen til 18]

- 19 Hertil hører den Virkning Læsning af Sygehistorier ofte kan fremkalde – dog allerede her er 2 Momenter, Sygestoffet er paa en Maade givet i Frygten – thi det er vanskeligt, at sige hvilket der fremkalder sit Andet – der gives en vis Modtagelighed som er saa stærk, at den næsten er productiv –

Ogsaa den Virkning som f. E. Henrettelser etc. fremkalde. –

De mange Phænomenener, som ere fremkaldte ved Læren om Synd mod den Hellig-Aand. –

Al Synd begynder med Frygt (ligesom Frygten for en Sygdom er Disposition dertil cfr. Schubert Symbolik) dog begyndte de første Msk. ikke dermed – der var ikke Arvesynd.

[I marginen til 18]

- 20 Det var et høist rædsomt Indtryk, det gjorde paa mig, da jeg første Gang hørte, at der stod i *Afladsbrevene*, at de fyldestgjorde for *alle* Synder: »etiam si matrem virginem violasset«. – Jeg erindrer endnu det Indtryk, det gjorde paa mig, da jeg for en Deel Aar siden, i ungdommelig romantisk Begeistring for en *Mestertyv*, kom til at yttre, at det dog blot var en Misbrug af Kræfterne, og at et saadant Menneske nok kunde omvende sig, og Fader saa med megen Alvor sagde: »der gives Forbrydelser, som man kun kan bekjæmpe under Guds stadige Bistand.« Jeg ilede ned paa mit Værelse og saae mig selv i Speilet (cfr. Fr. Schlegels samtl. W. 7. B. S. 15 nederst) – eller naar Fader ofte yttrede, at det var dog godt, om man havde »en saadan gammel ærværdig Skriftefader, hvem man ret kunde aabne sig for.«

Eller hvilken Romantik for det Rædsomme, hvilket Muligheders Rige af unævnelig Rædsel ligger der ikke i den afdøde Aand, som bad Christian Eisengrün i 21 Dage til en vis Tid paa Kirkegaarden at bede disse Ord, *blot disse Ord*:

1 Cor. 2,11; »thi hvilket Msk. veed, hvad der er i Msk., uden Msk's Aand der er i ham, saaledes veed og Ingen, hvad der er i Gud, uden Guds Aand.«

(Kerner eine Erscheinung aus dem Nachtgebiete der Natur. 1836. p. 217.)

- 21 Ved at see en Aargang af Aftenposten for 1782 seer jeg at den fra sit mere indskrænkede Standpunct har søgt at gjøre det samme som Flyveposten fra sit (NB Flyveposten er bevinget) at opfatte det Hverdagslige og det Poetiske i dets besynderlige Conflict dermed. Forøvrigt gaar det Familieagtige hyggelige mere igjennem Aftenposten.
- 22 Hvad er Venskab uden intellectuell Vexelvirken, et Tilflugtssted for svage Sjæle der ikke kunne respirere i Intelligentsens Æther men kun

i den animalske Uddunstning? Hvor jammerligt slæber det sig ikke hen uagtet alle de udvortes Hjælpemidler, hvorved man vil lappe paa den (ved at drikke Duus etc. etc.)? Hvor karrikeret er den ikke uden for dem, der ligefrem tilstaae, at Venskab ikke er andet end en gjensidig Assurance? Hvor ækelt at høre disse fade stereotyperede Prædikener over Venskab, over den gjensidige Forstaaen. Ja vist hører der en Forstaaen til Venskab, men ikke den, der gjør at den ene bestandig veed hvad den anden vil sige; nei til Venskab hører netop, at den Ene aldrig veed hvad den anden vil sige, saasnart det Moment er indtraadt er Venskabet forbi. Men denne Forstaaen drive slige Personer ogsaa gjerne saavidt, at de troe at forstaae alle andre ogsaa. Derfra den Selvbehagelighed, med hvilken de fortælle, at de ventede, at man vilde svare netop som man svarede etc., hvilket meget ofte er usandt, og har sin Grund deri, at de forudsætte, at Enhvers Tale er ligesom deres egen fad og triviell uden alt Point, og ahne slet ikke den hele Skare af individuelle Træk etc., hvorved enhver Bemærkning bliver interessant. Slige Folk er det altid godt at undgaae, da de trods al deres Forstaaen bestandig misforstaae. Hvad er vel peniblere for en Tvivler end at høre af et saadant »Doucin Msk.«, at »han har erfaret det Samme.« Naar man taler om en stor Mand, har han strax en lille Mand, som han synes er ligesaa stor; alle Phænomener ere naturligviis hentedede fra hans Duodez-Horizont[†]; (et godt Exempel herpaa: Raketten med Stjerner beklagede, at Sibbern nu begyndte at skrive og fandt det dobbelt sørgeligt, da det netop var paa samme Tid, som Dhr. Blok Tøxen og Lange nedlagde Pennen); naar man taler om en stor Tænker, saa have de strax en Mening derom, fordi de maaskee have hørt hans Navn engang. Overhovedet nærme alle Folk sig med Aarene mere og mere til at blive Lirekasser hvad deres Tale angaaer; til at blive Automater i Bevægelse (derunder indbefattet Muskelspil etc.) ligesom Skipperne, der om der end gives dem Leilighed til at spadsere i den længste og skønneste Allee dog vilde foretrække deres Skipper-Quantum. —

[I marginen til 22]

- 23 [†] det ligger deri, at de naturligviis ogsaa blive rørte af Begivenhedernes Gang og de mægtigere Aander og parodisk reproducere dem, ligesom tamme Gjæs og Ænder slaae med Vingerne, skribe og qvæk-

ke for det Moment, at en Vild Gaas ell. And svæver overhovedet paa dem.

- 24 Al sand Kjærlighed beroer paa, at man elsker hverandre i en tredie, og det ligefra det laveste Stadium, hvor de f. E. elske hverandre i en tredie lige til Chrstd: Lære: at Brødrene skulle elske hverandre i Chrsto.

[I marginen til 24]

- 25 Naar der ikke var en høiere Individualitet, hvori den enkelte Indiv: hvilede og hvorigjennem den aandelige Vexelvirkning realiseredes, saa vilde det med H: t: denne i Kjærlighed gaae med Individualiteten som det i sin Tid gik med Katholiken og Protestanten, der disputerede og overbeviste hinanden; den Ene vilde nemlig blive den anden, ligesom Katholiken blev Protestant og Protestanten Katholik. –
- 26 En Thesis: store Genier kunne egl. ikke læse en Bog, de vil nemlig bestandig under Læsningen mere udvikle sig selv end forstaae Forfatteren.
- 27 Naar Grundtvig paa et følgende Standpunct tilbagekalder det foregaaende, saa ligger det ikke i den beskedne Anerkjendelse af sin Feil; men i det nærværendes hovmodige Tilfredshed.
- 29 At den Faust, der nu skulde repræsentere Tidsalderen, er væsentlig forskjellig fra den tidligere og overhovedet fra enhver anden Tids, er saa evident, at det blot behøves at erindre derom. Men hvorledes? See vi hen til Tidsalderen, da finde vi en Mængde Msk. der ret egl. i græsk Forstand ere *πρακτικοί*, hvilke allerede Aristoteles anviser det laveste Trin i Udvikl.: Beskjæftigede med deres Sysler med at dyrke deres Jord og som det hedder at opdrage deres Børn – d: v: s: til »confirmerede Ædere« leve de sorgsløse hen og endog ved deres Død practiserende for Verden – ved nemlig at forraadne og gjøde

Jorden. Hos dem vil der neppe udvikle sig noget Faustisk. Paa den anden Side staaer der en stor Mængde Msk., der enten have vendt Hovedet om for at gjøre Opdagelser i en forsvunden Tid eller fordybe sig i Naturopdagelser. Hos disse træder paa Grund af deres Travlhed det Faustiske heller ikke frem, thi for at dette skal træde frem, maa Energien først paa en eller anden Maade være lammet. – Men nu træder da endelig den Classe Mennesker frem, vi maa iagttage; det er nemlig dem, der ved Anskuelsen søge at opfatte det uendelig Mangfoldige i Naturen, i Livet, i Historien, i Anskuelsens Totalitet. Men her er ogsaa Ulykken, thi Meget er allerede oprullet for deres Blik, Meget kommer der hver Dag til; men under al denne Viden af Meget slumrer Følelsen af, hvor uendelig Lidet det er, og denne Følelse er det, der netop lammer deres Virksomhed, og nu indtræder det Faustiske som Fortvivlen over ikke at kunne omfatte hele Udviklingen i et atomfattende Totalblik, hvor tillige hver enkelt Nuance blev anerkjendt i sin fulde Værdi \circ : sin absolute Værdi. – Men hvori er Forskjellen? Den egentlige Fausts Fortvivlelse var mere practisk. Han havde studeret; men Studierne havde ikke givet ham noget Udbytte (hvorimod den Anden af det, han har seet, dog har noget Udbytte, om end saa uendelig Lidet mod det, han ønsker. Fausts Udbytte af Viden var et Intet, fordi det overhovedet ikke var *det* Spørgsmaal, han søgte besvaret, men Spørgsmaalet om: *hvad han selv* skulde gjøre). Paa Grund af Videnskabernes daværende, langt mindre mangfoldigt udviklede Standpunct kunde han lettere tiltroe sig ved et Overblik at have overbeviist sig om deres Intethed, og formedelst Tidsalderens eiendommelige Charakter – begejstret Handling for at realisere sit Ideal – maatte Spørgsmaalet føres over paa dette Gebeet; han maatte udsone Livet med Erkjendelsen. For vor Tid maa dette Spørgsmaal langt mere træde tilbage, da den intuitive Retning – som jo naturligt, da Verden bliver ældre – her mere maa træde frem, og Spørgsmaalet altsaa bliver: hvorledes den sande Intuition kan indtræde uagtet Menneskets indskrænkede Standpunct. Men det, som driver Mennesket hen til denne Fordring af en fuldkommen sand Intuition, er Fortvivlelse over Alts Relativitet. Ved nemlig, – medens han selv bruger en temmelig stor Maalestok, (og bestyrket i Overbeviisningen herom ved idelig at maatte høre Klage over Phantasterie) – at omgaaes Folk, der bruge alle en Maalestoks mulige uendelige Nuanceringer lige fra en Decimaltomme til Himmelbanens Diameter; lige

fra dem, hvem de største verdenshistoriske Personer begeistre, og lige til dem, for hvem Præsten og Degnen ere hidtil uovertrufne og uovertræffelige Idealer; lige fra dem, der have gennemfølt og gennemlevet alle Hjertets stormfulde Bevægelser, og lige til dem, der, fordi de engang ere blevne rørte af en Gøgler, med et selvkløgt Smil lade os vide, »at de have overlevet hine Børnestreger« o. s. v. ... Ved *det*, siger jeg, vaagner Forestillingen hos ham om, at han selv igjen bruger en altfor relativ Maalestok, og Frygten for selv at synke hen og fortabe sig i Spidsborgerlighed. Han hører Tale om en Opdagelse, der aabner Udsigter over en heel ubekjendt Verden, der maaskee vil tvinge ham til at gradere sin Maalestok endnu anderledens, og gjøre hans Helte, hans Lidelser til forsvindende Størrelser. Han seer, hvorledes de meest Begavede i Samtiden samle et lidet Udbytte sammen (speculativ concentrere - ell. historisk skizzere) han har en hemmelig Frygt for at dette dog muligen ikke er netop som de foregive, det Vigtigste; men kun det, *de* formaae at omfatte og favne - han længes efter en Anskuelse, der ophæver al Relativitæt og viser ham endogsaa det Ubetydeligstes absolute Værd; thi for den sande (∴: gudd.) Anskuelse er Alt ligestort. At en saadan Faust nu ikke mangler Wagnere, det er vel vist og sandt. Heri ligger nu Fortvivlelsen. Hvorledes nu hele Livet slaar om for ham, viser ogsaa ham forskjellig fra den første Faust, thi medens denne ved sin handlende Retning sank ned i Sandselighed - vil denne trække sig ud af alt, glemme, om muligt, at han nogensinde har vidst Noget, vogte Køer - ell. maaskee af Videbegjerlighed flytte sig selv ind i en anden Verden.

d. 19 Mart. 37.

- 30 I denne Henseende har Chrstd. en meget beroligende Kraft i en vis Henseende ved nemlig at gjøre den høieste Grad af Relativitæt gjeldende, ved at opstille en Idee, et Ideal der er saa stort, at Alt Andet forsvinder ved Siden deraf (den romantiske og humoristiske Side af Chrstd.). Derfor er det altid langt fornøieligere at tale med en Chrsten, da han har en Maalestok, der er bestemt; han har en Fylde, i Sammenligning med hvilken den uendelige Forskjel i Evner, i Stilling etc. er Intet. Deraf den Holdning, der, naar den ikke udarter til Hovmod, er saa respectabel. -

37 Den Ro den Tryghed man har ved at læse et classisk Værk, ell. ved at omgaaes med et fuldstændigt udviklet Msk., finder ikke Sted ved det Romantiske, det gaaer næsten der ligesom naar man seer en Mand skrive, der ryster paa Haanden man frygter hvert Øieblik for at Pennen skal løbe fra ham til et ell. andet fratzenagtigt Træk. (Dette er den slumrende Ironie).

[I marginen til 37]

38 Her maa Udviklingen af Begrebet Ironie tage sin Begyndelse, de grandieuse phantastiske Ideer tilfredsstilles og Reflexionen har endnu ikke forstyrret dette Standpuncts Godtroenhed; men nu mærker man, at det ikke gaaer saaledes til i Verden, og, da man ikke kan opgive sine store Idealer, maa man tillige føle, hvorledes Verden paa en Maade spotter Een (Ironie – romantisk, det foregaaende var nemlig ikke romantisk; men en Tilfredsstillelse under Daads Form) (denne Ironie er Verdens Ironie over den Enkelte og forskjellig fra det man hos Grækerne kaldte Ironie, som netop var den ironiske Tilfredshed hvori det enkelte Individ svævede over Verden, og som netop begyndte at udvikle sig, da Statens Idee mere og mere forsvandt derfor i Socrates; men paa det romantiske Standpunct, hvor Alt er Stræben, der kan Ironien ikke indtræde i Individet; men ligger udenfor det, denne Forskjel troer jeg man for meget har overseet.) endelig det tredie Standpunct, hvor Ironien er overlevet.

39 Det har ofte forundret mig at see ellers strænge Chrstne saa let fristes ved Smaating, som det aldrig falder en Anden ind at antage for nogen Sag at overvinde (Jeg har seet dem saa gjerne at ville have Lidt af den Ret, som var dem forbuden, gjerne ville, naar de kunne kjøbe det mod 3 Timers Smerte have et lykkeligt Øieblik under Nydelsen af Et ell. Andet, har seet dem gjøre det til Gjendstand for vidtløftige Undersøgelser, og bildt dem ind at have gjort en stor Seier, naar de have indskrænket Nydelsen til et meget lidet Quantum.) Hvoraf kan det vel komme? Vistnok deraf, at man paa det almdl. Standpunct anseer det for en Indifferents, som altsaa ikke frister, ell. naar man indlader sig derpaa anseer det for ubetydeligt og ikke deler den almdl. christelige Anskuelse af at Djævelen netop i Sligt frister dem, og for-

saavidt kan der ligge Noget i det af Katholiker saa ofte til Beviis for den Sætning at Hedningerne ikke kunne blive salige, uagtet de, som man indvendte dog vare skikkelige Folk opstillede Forsvar, at de synes vel saa; thi da Satan alligevel var sikker paa dem fristede han dem ikke. –

40 Mangen Digter skulde sige med en gl. tydsk Digter:

O starker Gott! O gerechter Richter

Erbarm dich über mich armen Dichter.

(altdeutsche Lieder ved Görres p. 159.)

41 Barndommen er Livets paradigmatiske Deel; Manddommen dets Syntaxe. –

42 Jeg har læst Andersens Novelle: Improvisatoren igjennem finder Intet deri, kun en god Bemærkning, Italieneren siger til Afskeed om Aften: felicissima notte og Andersen bemærker: »Nordboen ønsker: god Nat sov vel, Italienerne ønske: den lykkeligste Nat! Sydens Nætter eie mere end – Drømme« (1 D. p. 102). Herved kommer jeg til at tænke paa disse trohjertige Vægttere der altid forekommer i gl. tydske Sange med deres: Wach uff Wach uff, hvorved de erindre de Elskende om at det gryer ad Dag.

46 En Fortale.

De fleste Msk. gaae gjerne til Læsningen af en Bog med en Forestilling om hvorledes de selv vilde have skrevet, hvorledes en anden har ell. vilde have skrevet, ligesom en lignende Hillethed indtræder, naar de første Gang skulle see et Msk., og som en Følge deraf saa meget faae Msk. egl. veed, hvordan det andet Msk. seer ud. Her begynder nu den første Mulighed af ikke at kunne læse en Bog, der derpaa gaaer igjennem en utallig Mængde Nüanceringer indtil paa det høieste Trin – Misforstaaelse – de to meest modsatte Arter af Læsere mødes – de dummeste og de genialeste, som begge to have det tilfældes, at de ikke kunne læse en Bog, de første af Tomhed de sidste

af Rigdom paa Ideer; derfor har jeg givet dette Skrift en saa almdl. Titel (det skulde hedde »Breve») for at gjøre mit til at forhindre hvad der er ofte*) et Tab for Forfatteren stundom for Læserne – Misforstaaelse.

*)[I marginen] ofte siger jeg; thi det hender ogsaa undertiden, at man ved en Misforstaaelse finder gode Ting i en jammerlig Bog –

- 47 Philosopherne give gjerne med den ene Haand og tage med den anden, saaledes f. E. Kant, der vel lærte os noget om Kategoriernes Tilnærmelse til det egl. sande ($\nu\omicron\omicron\upsilon\mu\epsilon\nu\alpha$) men ved at gjøre den uendelig derved tog alt tilbage. Overhovedet spiller denne Brug af Ordet uendelig en stor Rolle i Philosophien. –
- 48 Forsaavidt Hegel blev befrugtet af Chrstd. søgte han at udskille det humoristiske Element, der er i Chrstd. (hvorum der findes Noget paa et andet Sted i mine Papirer), og forsonede sig derfor ganske med Verden, og førte til en Quietisme. Det Samme er Tilfælde med Goethe i hans Faust, og det er mærkeligt at den anden Deel kom saa silde. Den første Deel kunde han let give; men hvorledes han skulde berolige den engang vakte Storm det var Spørgsmaalet. Den anden Deel har derfor en langt mere subjectiv Side (det er jo noget Goethe i det Hele tilstrækkeligt har udtalt, hvorledes hvad han gennemlevede affødte sig i et ell. andet Kunstværk) det er ligesom for at berolige sig selv han aflægger denne Troeskjendelse. –
- 49 Hegels efterfølgende Standpunct sluger det Foregaaende, ikke som et Livs Stadium det andet, da dog ethvert beholder sin Gyldighed; men som Justitsraaden sluger Kameraaden. –
- 50 I Anledning af en lille Piece af Johannes M..... (Martensen) over Lenau's Faust, hvori der fortælles at Stykket ender med at Faust dræber sig selv og Mephistopheles holder en Epilog, kommer jeg til at tænke, hvorvidt det overhovedet er rigtigt at lade et Stykke af den

Art ende paa den Maade. Og her troer jeg Goethe har Ret ved at ende første Deel med Mephistopheles^s: Heinrich, Heinrich. Et Selvmord vilde nemlig gjøre denne Idee for meget til en Karachteer, det skal være hele Verdens Modvægten der knuser ham, ligesom i D. Juan. – Eller ende med Fortvivlelse (den evige Jøde) Fortvivlelse er romantisk – Straf ikke saaledes som det var Tilfældet med Prometheus.

- 51 Ja rigtigt! saaledes gaar det mig med Alt jeg rører ved som der staaer i et Digt: Knaben Wunderhorn

Ein Jäger stieß wohl in sein Horn,
wohl in sein Horn,
Und Alles, was er bliest, das war
verloren.

- 52 Ligesom der i Familie-Livet gives en vis Klasse af Msk., der, som det saa ypperligt hedder, føre Snak mell: Familier, saaledes gives der en talrig Skare af Msk., der med H. t. Spørgsmaalet om Chrstd. Forening med Philosophie ret egl. føre Snak, idet de uden at kjende nogen af Parterne nøie, paa anden ell. tredje Haand har faaet Noget at vide af den Magister, der paa sin Udenlandsreise har drukket Thee med den ell. hiin store Lærde etc. –

- 53 Faust maa paralelliseres med Socrates, ligesom nemlig denne sidste betegner Individets Løsrivelse fra Staten, saaledes betegner Faust det efter Kirkens Ophævelse fra dens Veiledning løsrevne til sig selv overladte Individ, og deri er hans Forhold til Reformationen betegnet og parodierer forsaavidt Reformationen, ved eensidig at fremhæve den negative Side.

- 54 Det er dog rørende, naar man gaar forbi de allersimpleste Boghandlers Boutiquer og saa seer om den Ærke Troldkarl Faust etc. seer det Dybeste at falbydes den simpleste Classe.

- 55 D. Juan er aldrig bleven saa populair som Faust og hvorfor.
- 56 Faust kan ikke begaae et Selvmord han som den over alle dens factiske Skikkelser svævende Idee maa fuldende sig selv i en ny Idee (den evige Jøde).
- 57 Paa den besynderligste Maade kan Reflexionen slynge sig om Een: Jeg tænker mig, at Een vil fremstille Samtidens Feil paa Theatret; men idet han selv befinder sig blandt Tilskuerne, seer han at i Grunden Ingen lægger sig det paa Hjerte, uden for at finde det hos sin Naboe; han gjør endnu et Forsøg han fremstiller denne Scene paa Theatret og Folk leer deraf og siger: det er forskrækkeligt med mange Msk., de kan godt see Feil hos Andre ei hos dem selv. etc. etc.
- [I marginen] det gaaer med dem ligesom med Kong David, der ikke forstod Prophetens Lignelse førend han sagde: Du est Manden Herre Konge!
- 58 See det er det det kommer an paa i Livet, at man engang har seet Noget, følt Noget, der er saa stort saa mageløst at alt andet er Intet imod det, at man om man end glemte Alt aldrig glemte det, at man med Benvenuto Cellini kan sige, da han, efter i længere Tid at have siddet i et mørkt Fængsel, fik Solen at see: die Gewalt der Strahlen nöthigte mich, wie gewöhnlich die Augen zu schliessen, aber ich erholte mich bald, öffnete die Augen wieder, sah unverwandt nach ihr und sagte: O meine Sonne, nach der ich so lange mich gesehnt habe, ich will nun nichts weiter sehen, wenn auch deine Strahlen mich blind machen sollten, und so blieb ich mit festem Blick stehen.
(Goethe^s W. 8to Stuttgart og T. 1830. 34 B. p. 365 n: og 66 ø.).
- 59 Philosophien er Livets Goldamme, den kan vare om os - men ikke die. -

63 Saaledes tænker jeg mig Forholdet mellem satisfactio vicaria og Menneskets egen Sonen for sine Synder. Det er vel sandt, at paa den ene Side Synderne ere tilgivne ved Christi Død; men paa den anden Side bliver Mennesket derfor ikke ligesom ved et Trylleslag revet ud af sine gamle Forhold, det »Syndens Legeme«, som Paulus taler om (Rom. VII. 25). Han maa gaae samme Vei tilbage som han er gaaet frem, medens Bevidstheden om, at hans Synder ere ham tilgivne, holder ham opreist og giver ham Mod og forhindrer Fortvivlelsen – ligesom En, der i fuld Følelse af sin Synd angiver sig selv og nu med Frimodighed gaaer selve Misdæderens Død imøde*), fordi han føler, at det maa saa være, men Bevidstheden om, at Sagen nu vil gaae over for en anden og mildere Dommer, holder ham oppe. Han gaaer den farefulde Vei (der jo nok kan være tornefuld, uagtet Bevidstheden om Syndsforladelse, fordi man saa ofte glemmer det) og vil ikke friste Gud eller fordre Mirakel af ham.

[Til 63]

64 *) Som Luther ogsaa siger etsteds i sine Tischreden om en Synder:
»Er starb mit fröhlichen Herzen in seiner Leibestraffe.«

d. 26. Aug. 37.

[I marginen til 63]

65 Man maa retrograd gennemløbe den samme Vei, man har gaaet frem, ligesom Trylleriet først ophører ved det musicalske Stykke (Ellekon-gestykket), hvad man kan lære af Ellefolket, naar man spiller det nøi-agtigt igjennem igjen baglænds (retrograd).

d. 11. Oct. 37.

66 Jeg vil vende mig fra dem, der blot staae paa Luur for at opdage, at man har forset sig i en eller anden Henseende, – til ham, der glæder sig mere over een Synder, der ómvender sig, end over de 99 Vise, der ei have Omvendelse behov.

67 O Gud, men hvor let glemmer man ikke sligt Forsæt! Jeg har atter været vendt tilbage til Verden for dog endnu nogen Tid, afsat i mit eget Indre at herske der. O men hvad hjalp det Msk., at han vandt den ganske Verden; men tog Skade paa sin Sjæl. Ogsaa idag (d. 8 Mai) har jeg forsøgt at ville glemme mig selv, dog ikke ved støiende Larm det Surrogat hjælper ikke, men ved at gaee ud til Rørdam og tale med Bolette, og ved (om muligen) at faae Vittigheds-Djævelen til at blive hjemme, den Engel, der med det luende Glavind, som jeg har fortjent det, stiller sig mell. mig og ethvert uskyldigt Pige-hjerte – da Du indhentede mig, o Gud hav tak at du ikke lod mig strax blive af-sindig, – jeg har aldrig været saa angst derfor, hav Tak, at Du endnu engang bøiede Dit Øre til mig.

68 Idag igjen det samme Optrin – Jeg naaede dog ud til Rørdam – mildede Gud, hvorfor skulde den Tilbøilighed netop nu vaagne – O hvor jeg føler, at jeg er ene – o Forbandelse over hiin hovmodige Tilfredshed med at staae alene – Alle ville nu foragte mig – O men Du min Gud slaae Du ikke Haanden af mig – lad mig leve og forbedre mig –

69 Da Adam levede i Paradiis, da heed det: beed; da han blev uddrevet, da heed det: arbeid; da Chrstus kom til Verden da heed det: beed og arbeid. (ora et labora).

77 Naar man ikke nøie fastholder Forholdet mell. Philosophien (den reen msklige Verdens Anskuelse – det *humane* Standpunct) og Chrstd.; men uden synderlig penetrerende Undersøgelser derom, strax begynder at speculere i Dogmet, kan man let faae tilsyneladende glædelige, rige Resultater; men det kan ogsaa let gaee som det i sin Tid gik med Merglet, da man uden at have undersøgt dette og Jorsmondet anbragte det paa hvilken som helst Art – man fik yppig Vegetation nogle Aar; men dernæst befandtes Jorden at være udmarvet.

78 Det Humoristiske, der overhovedet ligger i Chrstd.† er udtrykt i en Hovedsætning, hvor det hedder, at Sandheden er skjult i Mysteriet

(εν μυστηριῳ αποκρυφῆ), hvor jo ikke blot læres, at Sandheden her findes i et Mysterium (et Udsagn Verden i det Hele har haft mere Lyst til at høre, da der jo tidt nok har dannet sig Mysterier, ihvorvel de i disse Indlemmede da igjen strax opfattede den øvrige Verden i det humoristiske Lys); men endog at den er skjult[§] i Mysteriet, hvilket netop den over Verdens Klogskab i højeste Grad humoriserende Livs-Anskuelse; ellers pleier dog Sandheden at være aabenbaret i Mysteriet.

Forsaauidt Chrstd. ikke udskiller det Romantiske fra sig vil den bestandig, hvormeget den christelige Erkjendelse end tiltager, dog altid huske sin Oprindelse og derfor vide Alt εν μυστηριῳ.

Det Humoristiske i Chrstd. træder ogsaa frem i den Sætning: mit Aag er let og min Byrde ikke tung; thi den er det jo vistnok i højeste Grad er tung for Verden den tungeste der kan tænkes – Selvfornægtelse.

Den Chrstnes Uvidenhed (denne reen socratiske Anskuelse[†], saaledes f. E. i en Hamann) er naturligiis ogsaa Humoristik; thi hvori ligger denne uden deri at man derved nedtvungende sig selv paa det laveste Standpunct seer op (∴ ned) paa den almdl: Anskuelse dog saaledes at bag ved denne Sig-Nedsætten ligger en i høi Grad sig Op-høien (den Chrstnes Ydmyghed f. E. der i sin polemiske Skikkelse mod Verden profiterer sin egen Usselhed; medens den paa den anden Side involverer i sin normale Skikkelse en nobel Stolthed (den Mindste i Himmerigesrige er større end Johannes d. Døber) ell. i sin Abnormitæt en hovmodig Isolation fra den almdl. Tingenes Gang (det historiske Nexus). Saaledes spiller ogsaa Miraklet en stor Hovedrolle i denne Livs-Anskuelse ikke paa Grund af det Mægtige der derved er opdreuet for Chrstd.; men fordi derved alle Viismænds dybsindigste Ideer blive (for dette Standpunct) til Intet ved Siden af Bileams propheterende Æsel. Jo ubetydeligere derfor Miraklet er, om jeg saa maa sige, ell. jo mindre det træder i Forhold til den historiske Udvikling, ja endog til den Yderlighed at denne Anskuelse saa at sige frister Gud d: v: s: ønskede et Mirakel der blot blev gjort for at gjøre Hovedet kruset paa Professorer i Physik – desto mere glæder den sig derover, ja den vil vel meest glæde sig over Forvandlingen af Viin til Vand i Cana. Ja naar den glæder sig over Miraklet ved Chrsti Opstandelse, da er det ikke den sande Paaske-Glæde[††]; men meget mere Fornøielse over Phariseerne og deres Soldater og deres store

Steen for Graven. Derfor dvæler denne Anskuelse saa gjerne ved Krybben, ved de Pjalter, hvori Barnet blev svøbt, ved Korsfæstelsen mell. to Røvere.*)

d. 3. Juni 37.

[I marginen til 78]

- 79 † Jeg seer at Daub i sine nu udgivne Forelæsninger over Anthropologie gjør ganske kort en lignende Bemærkning om, hvorfor de Gl. ikke har haft Humor. cfr. p. 482 n:

d. 17 April 38.

[I marginen til 78]

- 80 § og Begrebet Aabenbaring kan i sig meget godt indeholde Begrebet af det Skjulte, ligesom det Ord »Port« bruges for at betegne at man ikke kommer tilbage שַׁעַר־הַמָּוֶת Dødens Porte. –

d. 14 Mai 39.

[I marginen til 78]

- 81 [†] det Socratiske Princip udtrykt paa Gjerningens Gebeet er: Gud være mig arme Synder naadig (det fremtræder netop i sin Modsætning til Pharisæeren og den anden roses derfor).

[I marginen til 78]

- 82 [††] De glemme over Korset hiin dybsindige Bemærkning: at Korset er Stjernens Element.

[I marginen til 78]

- 83 *) og det er jo ogsaa den Vei Chrstd. altid er gaaet gjennem Verden mell. to Røvere (thi det ere vi alle) kun den ene var bodfærdig og sagde at han leed sin fortjente Straf. –

[I marginen til 78]

- 84 Hvorvidt fremtræder det Humoristiske i Chrsti egne Yttringer f. E.: Seer til Lilierne paa Marken – dog siger jeg Eder, at Salomo i al sin Pragt var ikke klædt som Een af dem; Du har aabenbaret det for de Blinde, de Fattige i Aanden; Marthe Marthe. Disse ere alle Yttringer som med Tilsætning af en polemisk Farve alle vilde være humoristiske, men i Chrsti Mund ere forsonende. Ogsaa den Yttring: der er større Glæde i Himlen over een Synder, der omvender sig end over 100, der **ikke** have Omvendelse behov (hvor tillige det Ironiske træder frem†). Det er lettere, at en Kameel gaar igjennem et Naaleøie end at en Røig kommer ind i Guds Rige.

† da Meningen jo aldrig kan være, at der gaves en eneste Retfærdig som ei havde Omvendelse behov; den samme Mening er alvorlig udtrykt i de Ord: den, som er uden Brøde kaste den første Steen.

[I marginen til 78]

- 85 Et Træk med H. t. det Humoristiske i Chrstd. er ogsaa det at i Middealderen der i Chrstd. selv udvikledes Parodien (cfr. hvor det ypperligt er skildret i W. Scott »der Abbt« Stuttgart 1828. 2. D. p. 40 o:f der Narrenpapst, der Kinderbischof, der Abt der Unvernunft, hvor tillige det poetisk er opfattet, da det jo her skeer for at spotte Katholicismen, som en velforskyldt Nemesis.). Denne Bemærkning staaer her raae og maae fordøies i en Afhandling.

- 86 Ingen Prophet, ingen Historiker kunde udfinde et mere betegnende Udtryk for Muhamedanismen end den selv har givet sig idet nemlig dens hellige Grav svæver mellem to Magneter[†], det er det Guddommelige der ikke er bleven msklig (Incarnation), det Msklige der ikke er bleven guddommelig (»Brødre og Medarvinger i Christo«); det er ikke den individualiserede Polytheisme, ikke den concretiserede Monotheisme (Jehovah); men den abstracte Monotheisme »Gud er een« hvor netop Tallet maa urgeres, ikke som Jødernes vel prædikatløse til en vis Grad; men dog mere concretiserede: »jeg er den, som jeg er«[†]; det er ikke Incarnation (Messias); ikke blot Prophet (saaledes som Moses.); thi Propheter vare der flere af hos Jøderne

uden Potents-Forskjel, om end med Grads-; men Muhamed fordrede et specifikt Fortrin som saadan (en Aproximation til en Incarnation; men som naturligviis som Alt i Muhamedanismen blev staaende paa Halvveien.)

d. 3 Juni 37.

[I marginen til 86]

- 87 [†] en attenteret Himmelfart; men Ingen farer op til Himlen uden den, som nedsteeg fra Himlen.

[I marginen til 86]

- 88 Det er derfor ogsaa ret interessant at see Muhamedanerne paa en underlig ironisk Maade føre det Vaaben, der saa træffende karakteriserer deres Forhold til Chrstd. – Maanen, der laaner sit Lys fra Solen. (af en Lap Papir af Dato 5 Jan: 37, som jeg fandt i min Skuffe.)

[I marginen til 86]

- 89 [††] I det Ord: jeg er den som jeg er, træder allerede mere den personlige evige Bevidsthed frem og udvikler derfor ikke Fatalismen saaledes som den kolde »Eenhed«.

Ligesom ogsaa disse Ord »jeg er den som jeg er« er et ypperligt Svar til utidige Spørgere.

- 91 At Pantheismen udgjør et overvundet Moment i Religion, er Grundlag for den, synes nu at blive anerkjendt og herved tillige Feilen i Schleiermachers Definition paa Religion som forblivende i Pantheismen, idet han gjør hiint udenfor Tiden liggende Sammensmeltelses-Moment af det Universelle og det Endelige – til Religion.

–

- 93 Da Gud havde skabt hele Verden da betragtede han den og: see det var saare *godt*, da Chrstus døde paa Korset da lød det: »det er *fuldbragt*.«
- d. 9 Juni 37.
- 97 Det er vel sandt, hvad Daub siger (Bauer^s Tidssk.) at i de 3 Udsagn af Chr. er hele hans Livshistorie indeholdt (Vide I ikke, at det bør mig at være i min Faders Gjerning; Jeg maa udføre dens Værker, der har sendt mig, saa længe det er Dag, Natten kommer, da kan Ingen arbejde; Det er fuldbragt); men man maa dog ikke glemme andre 3: han voxede og blev mægtig i Aand, fuld af Viisdom Luc. 2,40; han fristes; Min Gud, min Gud hvi haver Du forladt mig.
- d. 16 Juni 37.
- 98 Det er den i Rom: VIII,19 omtalte *αποκαταδοκία της κτισσεως* , hvortil enkelte poetiske Glimt svare i Sagnene f. E. om Havfruer der blive forløste ved Msk. Kjærlighed, om Gnomer etc. (F. de la Motte Fouqué, Hoffmann, Ingemann som reproducerende de gl. Sagn, hvis anden Side er den, at disse Aander kunne styrte Msk. i Ødelæggelse.)
- d. 26 Juni 37.
- 99 Saaledes erindre ogsaa Sagn hos forskjellige Folk om deres meest udmærkede Mænd, deres Heroer, – om hiint Ord i Genes: (du skal knuse dens Hoved, naar den saarer din Hæl) derved at disse kun ere saarlige i Hælen – (Krischna, Hercules, Baldur.)
- d. 26 Juni 37.
- 100 Middelalderen som romantisk opfattede kun den ene Side af Evigheden – Tids Forsvinden (cfr. Digte fra Middel: mange Exempler – Syvsovere etc.); men ikke som Jøderne den anden Tids-Inderligheden i Evigheden. Midd: siger vel: 1000 Aar er som een Dag; men ikke een Dag er som 1000 Aar, fordi den som stræbende vel havde et Saligheds Øieblik; men ikke en Evigheds Salighed. Forøvrigt er det mere end den simple Paralellisme der ligger i de Ord: 1000 Aar er

for Gud som 1 Dag, og 1 Dag som 1000 Aar det er meget mere et ægte speculativt Udsagn, idet det ikke ophæver og tilintetgjør Tidsbegrebet; men fuldstændiggjør det.

d. 30 Juni 37.

- 101 Hvor nær ligger dog ikke ofte det *umidd.* *Udtryk* ved det ironiske og dog hvor langt derfra f. E. Oehlenschlaeger

O Blomster som Eder det gaaer
saa gaaer det mig
En stakkels Poet som en Kornblomst staaer
Og græmmer sig.
Det *nærende Korn* han i Veien kun er
hvad retter han ud etc.

Er det den samme, skjøndt langt dybere, *Umiddelbarhed* der gjør, at Chrsti Taler og overhovedet det h: N. T. ikke har det ironiske ell. humoristiske Præg, medens blot en eneste Streg strax vilde give Udtrykket den allerstærkeste Farve af Ironie og Humor.

d. 30 Juni 37.

- 102 Ironien kan vistnok ogsaa frembringe en vis Rolighed (som da maa svare til den efter den humoristiske Udvikling følgende Fred), som imidlertid er langt fra at være den christelige Forsoning[†] (Brødre i Chrsto, hvor jo enhver anden Forskjel er en absolut forsvindende, et Intet i Forhold til den at være Brødre i Chrsto. gjorde Chr. dog ikke Forskjel, elskede han ikke Johannes mere end de Andre – Poul Møller i en høist interessant Samtale d. 30 Juni om Aftenen) – den kan frembringe en vis Kjærlighed†, hvormed f. E. Socrates omfattede sine Disciple (aandelig Paederastie som Haman siger); men det er dog egoistisk, fordi han stod som deres Forløser udvidede deres beængede Udtryk og Anskuelser i sin høiere Bevidsthed i sin Overskuen; men Bevægelsens Diameter er ikke saa stor som Humoristen[††] (Himmel – Helvede – den Chrstne maa have foragtet Alt – Ironikeren høiste polemiske Bevægelse er nil admirari) Ironien er *egoistisk* (den bekjæmper Spidsborgerlighed og dog vedbliver den om den end i det Individet ligesom en Sangfugl hæver sig stiger[†††] i Luften

kaster lidt efter lidt Baglast ud, saaledes at den her løber Fare for at ende med et »egoistisk Fanden i Vold«; thi Ironien har endnu ikke slaaet sig selv ihjel ved at see sig selv, idet Individet seer sig selv i Ironiens Belysning.); Humoren er *lyrisk* (det er den dybeste Livs-Alvor – dyb Poesie, der ikke kan gestalte sig som saadan og derfor krystalliserer under de barokkeste Former – det er den gyldne Aare non fluens – det høiere Livs molimina.).

Den hele Holdning i den græske Natur (Harmonie – det Skjønne) gjorde at om end Individet løsrev sig og Kampen begyndte denne dog endnu bar Præget af at være udsprungen af denne harmoniske Livs-Anskuelse og derfor ophørte den snart uden at have beskrevet en stor Cirkel (Socrates). Men nu traadte en Livs-Anskuelse op der lærte at hele Naturen var fordærvet (den dybeste Polemik, den største Vingestrækning); men Naturen tog Hævn – og nu faaer jeg *Humor* i Individet og *Ironie*† i Naturen og de mødes deri, at Humoren vil være en Nar i Verden og Ironien i Verden antog dem virkelig derfor.

Man vil sige at Ironie og Humor i Grunden er det samme kun med Grads Forskjel, jeg vil svare med Paulus, hvor han omtaler Chrstd. Forhold til Jødedommen: Alt er Nyt i Chrsto.

Den chrstne Humorist er som en Plante, hvis Rod kun er synlig, hvis Blomst udfolder sig for en høiere Sol.

d. 6 Juli 37.

[I marginen til 102]

- 103 [†] Socrates virker derfor ogsaa blot vækkende – Gjordemoder som han var – ikke uden i uegentlig Forstand forløsende.

d. 30 Oct. 37.

[I marginen til 102]

- 104 † og derfor saa uhyre forskjellig fra den nyere idealistiske-philosophiske Fanden i Vold.

[I marginen til 102]

- 105 [††] Humoren kan derfor nærme sig det Blasphemiske Haman vil hell. høre Viisdom af Bileams Æsel ell. af en Philosoph mod sin Villie end af en Engel ell. en Apostel.

[I marginen til 102]

- 106 [†††] det er ingen Himmel-Stige, hvor Englene stige *ned* fra den aabnede Himmel; men det er en Storm-Stige, det gigantiske, det som paa det Chrstlige er at tage Guds Rige med Vold.

[I marginen til 102]

- 107 †† Ironien i Naturen maatte udføres, saaledes dens ironiske Sammenstillinger (Msk. og Aben) etc. hos Schubert findes Adskilligt i hans »Symbolik« det var noget som Grækerne slet ikke kjendte til, saavidt jeg veed.

Middelalderen har i Eventyret *Lune* f. E. den Mand, der staaende 2 Mile borte fra en Mølle faaer den til at gaae ved *at lægge Fingeren paa det ene Næsebor* og blæse med det andet.

[I marginen til 102]

- 108 Jean Poul er den største humoristiske *Capitalist*

- 110 Den gl.-christelige dogmatiske Terminologie er som et Trylleslot, hvor de deiligste Prindser og Prindsesser hvile i en dyb Søvn – den skal blot vækkes belives for at staae i sin fulde Glorie.

d. 8 Juli 37.

- 111 At skrive om romantiske Materier i en adæquat Sindsstemning paa Latin er ligesaa urimeligt som at forlange at man skal beskrive en Cirkel ved Firkanter – de humoristiske Livs-Paradoxers Hyperbler overbyde ethvert Schema, sprænge enhver Spendetrøie det er at sætte nye Viin paa gl. Læderflasker, og vil Latinen endelig beherske den ved et tvungent Giftermaal til den knyttede ungdommelige Elsker,

saa faaer den gl. tandløse Kjerling, der ikke kan articulere sin Tale at undskylde, om han søger sin Tilfredsstillelse ad andre Veie.

d. 8 Juli 37.

- 112 See saa træder det Ironiske ikke mere frem; jeg har saa tidt tænkt mig det som en Verdens Ironie naar f. E. en Bræmse satte sig paa Næsen af en Mand lige i det Øieblik han gjorde det sidste Spring for at styrte sig i Themsen, naar i Historien om Loke og Dværger, da Eitri er gaaet bort og Brock staaer ved Blæsebælgen, der nu sætter sig en Flue paa hans Næse tre Gange; thi her træder det op som en af Lokes Rænker for at hindre ham i at vinde Veddemaalet, i det andet Tilfælde er det en grandieus msklig Plan, der saa rædsomt spottes af en Bremse.

d. 8 Juli 37.

- 114 Humor var der jo vel ogsaa i Middelalderen; men det var i en Totalitet, i Kirken, deels over Verden deels over sig selv, derfor har den hell. ikke saa meget af det Sygelige, som jeg troer hører med til dette Begreb, det var derfor ogsaa, at en Deel af de nyere Humorister bleve Catholiker, ønskede igjen et Samfund, en Holdning som de ikke havde i dem selv.

d. 11 Juli 37.

- 115 Jeg maa dog forundre mig over, at Justinus Kerner (i hans Dichtung-en) paa en saa forsonende Maade kan opfatte det Phænomen, der altid har været saa skrækkeligt for mig lige fra det Øieblik af at jeg først erfarede det, at Een siger aldeles det Samme som jeg. Naar jeg skulde opfatte vilde i det meest forvirrede næsten mester-jakelske Unsinn, den Ene vilde begynde en Periode, som den Anden vilde fuldende, der vilde opstaae en Forvirring, om hvem det var der talte.

d. 11 Juli 37.

[I marginen til 115]

- 116 Justinus Kerner har netop i dette Øieblik interesseret mig saa meget, fordi jeg hos ham, skjøndt med langt større Genie, sporer den samme kunstneriske Uformuenhed som hos mig selv, medens jeg dog tillige seer, hvorledes der kan gøres Noget, skjøndt den egentlige Continuerlighed mangler og kun kan fuldstændiggjøres ved den Stemningens Continuerlighed, hvoraf hver enkelt lille Forestilling er en Blomst, en Slags novellistisk Aphorisme, et plastisk Studium. Medens hans egne »Dichtungen« ere saa fulde af fortræffelige phantastiske Ideer, ere derimod hans »Efterretninger aus dem Nachtgebiete der Natur« saa tørre, at man næsten deraf kunde føre et indirecte Beviis for deres Sandhed.

d. 13. Juli 37.

- 118 [†] Jeg har tidt forundret mig over, hvoraf det kunde komme, at jeg havde en saa stor Ulyst til at optegne enkelte Bemærkninger; men jo mere jeg lærer enkelte store Mænd at kjende, i hvis Skrifter man ingenlunde sporer den kaleidoskopagtige Sammenrysten af et vist Indbegreb af Ideer (i hvilken Henseende Jean Paul maaskee ved sit Exempel har bibragt mig en utidig Ængstelighed) men jo mere jeg erindrer at en saa frisk Forfatter som Hoffmann har gjort det, at Lichtenberg anbefaler det, saa vækkes jeg ogsaa til at see hvori det egl. stak, der gjorde det, som i og for sig var uskyldigt, for mig ubehageligt ja næsten ækkelt. Grunden var da aabenbar den, at jeg ved hvert enkelt Tilfælde tænkte mig en publicistisk Mulighed, hvilken maaske krævede en vidtløftigere Udvikling, jeg ikke gad have Uleiligheden af, og under en saadan abstrakt Muligheds Udmattelse (en vis litterair Hikke og Qualme) bortdunstede Indfaldets og Stemningens Aroma[††]. Istedetfor det mener jeg, at det vil være godt ved hyppigere Optegnelser, at lade Tankerne fremtræde med den første Stemnings Navlestreng, og saa meget som muligt glemmende ethvert Hensyn til deres mulige Anvendelse, som jeg da i ethvert Tilfælde aldrig vil realisere ved at slaae op i mine Bøger, men ligesom expectorerende mig i et Brev til en fortrolig Ven, og derved vinde deels et Kjendskabs Mulighed til mig selv i et senere Moment, deels den Smidighed i at skrive, den Articulation i skriftligt Udtryk, jeg for en Deel har i Tale, den Kjendskab til en Mængde smaa Træk som jeg

hidtil haver ladet staae hen med et flygtigt Blik[††], og endelig ogsaa en Fordel, saavist det er i en anden Henseende sandt, hvad endogsaa Haman siger, at der dog gives Indfald, man kun faaer eengang i sit Liv. En saadan Øvelse bag Coulisserne er vist nødvendigt for ethvert Msk., der ikke er saa begavet, at hans Udvikling paa en Maade er publik.

[†] [I marginen] Resolution af 13 Juli 1837,
givet paa vort Studerekamer Efterd. Kl. 6.

[I marginen til 118]

119 [††] og de Optegnelser derfor jeg har enten vare saa aldeles skrumpe-
de sammen, at jeg nu ikke forstaaer mere af dem, ell. de vare ganske
tilfældige, hvorfor jeg ogsaa kan see, at i Almdl. paa en og samme Dag
falder der en Mængde Optegnelser, hvilket tyder paa, at den har væ-
ret et Slags Regnskabs Dag, men det er galt. –

Den tilsyneladende Rigdom af Indfald og Ideer som man føler i
den abstrakte Mulighed er ligesaa ubehagelig og fremkalder en lig-
nende Uro med den som Kørerne lide under, naar de ikke blive mal-
kede i rette Tid. Man gjør derfor rettest i, naar de udvortes Omstæn-
digheder ikke ville hjælpe Een, da ligesom Kørerne at malke sig selv.

[I marginen til 118]

120 [†††] Noget Lignende seer man ogsaa i videnskabelig Henseende.
Der gives nemlig Msk., der blot læse de aller vigtigste Skrifter om de
allervigtigste Udviklings Momenter, som derfor nok kjende lidt til
den videnskabelige Kongevei; men slet ikke til Biveiene og deres
ubesjunge Vuer og Herligheder; de gjøre for en Deel ligesom En-
gellænderne Fastlands-Routen; men derfor er ogsaa deres Viden saa
compendieus.

d. 26 Aug. 37.

[Til 120]

121 disse abrivierede Msker!

d. 4 Nov. 37.

122 Tak Lichtenberg Tak! fordi Du siger: at der ikke gives noget Kraftlø-
sere end at tale med en saakaldt Litterator i Videnskaben, som ikke
selv har tænkt, men veed 1000 historisk-litterariske Omstændighe-
der[†]. »Es ist fast als wie die Vorlesung aus einem Kochbuch, wenn
man hungert«. O Tak for denne Røst i Ørkenen, Tak for denne Læ-
skelse, lig et Fugleskrig af en vild Fugl i Nattens Taushed sætter den
hele Phantasien i Bevægelse, jeg forestiller mig, at det var efter en
langvarig Passiar med et sligt lærd Udgangsoæg, som maaskee berøve-
de ham et lykosaligt Øieblik. Destoværre er der i det Exemplar, hvori
jeg læser, sat et Mærke, som forstyrrer mig; thi jeg seer allerede i
Aanden en ell. anden Journalist, der omhyggelig har gennemgaaet
dette Værk for at fylde Bladet med Aphorismer med ell. uden Lich-
tenbergs Navn, og derved har han destoværre berøvet mig Noget af
Overraskelsen.

[I marginen til 122]

123 [†] De holde Liste ligesom Leporello, men hvad de savne ja deri stik-
ker det; medens D. Juan forfører og nyder – noterer Leporello Tid,
Sted og Pigens Signalement.

124 Hvilket velsignet Udtryk Lichtenberg proponerer for »at betegne de
Folks Skrivemaade, der i en vis taabelig Modestil skrive Hverdags-
Tanker, hvor idethøieste det bliver udført, som fornuftige Folk allere-
de have tænkt ved det blotte Ord: *Candidat-Prosa*«.

125 Der indtræder undertiden et Phænomen, der i aandelig Henseende
aldeles svarer til den vegetative fordøiende Henslumren i en behage-
lig Reconvalescent-Fornemmelse. Saaledes træder Bevidstheden her
som en overskyggende Maane fra Prosceniet til Baggrunden; man li-
gesom henslumrer i det Hele (et pantheistisk Element, uden at det
imidlertid som det religieuse efterlader en Styrke), i den orientalske
Hendrømmen i det Uendelige, hvor det saa tillige forekommer En,
som om Alt var en Fiction, – – og man stemmes som ved et grand-
eust Digt: hele Verdens Tilvær, Guds Tilvær, min Tilvær er Digt,
hvori alle de mangfoldige, de rædsomme Ujævnheder i Livet, ufor-

døielige for den menneskelige Tænkning, ere udsonede i en taageagtig, drømmende Tilværelse. – O desværre vaagner jeg op igjen, destoværre begynder netop saa den ulykkelige Relativitet i Alt, de uendelige Spørgsmaal om, *hvad jeg er*, om mine Glæder og Andres Interesser for mig, for hvad jeg gjør, medens maaskee Millioner gjøre netop det Samme.

- 126 Alle see det Parodiske i Smaakjøbstads-Liv, men Ingen seer, at *Hovedstaden parodierer* en verdenshistorisk Hovedstad, og dog taler man sammen, og dog eftertrykker øieblikkeligt den Ene med gnidrede *Duodez*-Bogstaver den Andens *Uncialer*, dog opføres paa samme Tid Scene for Scene med de samme Ord Verdens Tragoedier paa det største Theater og paa Vaudeville-Theatret!

d. 14. Juli 37.

- 127 *Spidsborgerne* springe altid et Moment over i Livet, og deraf fremkommer deres parodiske Forhold til dem, der staae over dem. – [...] Moralitet er dem det høieste, langt vigtigere end Intelligents; men de have aldrig følt den Begeistring for det Store, det Talentfulde endogsaa i sin abnorme Skikkelse. Deres *Moral* er et kort Indbegreb af de forskjellige Politie-Placater; det Vigtigste for dem at være et nyttigt Medlem af Staten og holde Aftenbetragtninger i en Klub; de have aldrig følt den Hjemvee efter et ubekjendt, fjernt Noget, aldrig det Dybe, der ligger i slet Intet at være, at spadsere ud af Nørreport med 4 β i Lommen og en tynd Rørstok i Haanden; de have ingen Ahnelse om den Livsanskuelse (som jo en gnostisk Sect gjorde til sin): at lære Verden at kjende gennem Synd, – og dog sige de ogsaa: man maa rase ud i Ungdommen (»wer niemals hat ein Rausch gehabt, er ist kein braver Mann«); de have aldrig haft et Glimt af den Idee, der ligger til Grund herfor, naar man gennem den skjulte, hemmelighedsfulde, i sin hele Rædsel kun for Ahnelsen aabne Dør er trængt ind i hiint dunkle Sukkenes Rige, – naar man seer Forførelsens og Besnærelsens knuste Offre og Fristerens Kulde.

d. 14. Juli 37.

[I marginen til 127]

- 128 Man bebreider Andre: at de for meget frygte Gud. Meget rigtigt, thi til ret *at elske Gud*, hører ogsaa det at have *frygtet* Gud; Spidsborger-nes Kjærlighed til Gud indtræder, naar det vegetative Liv er i fuld Virksomhed, naar Hænderne folde sig behageligt over Maven, og fra det i en blød Lænestol tilbagebøiede Hoved et søvndrukkent Blik hæver sig mod Loftet, mod det Høiere, jfr. det pantheistiske »Velbe-
kom's« (velbekomme os).

[I marginen til 127]

- 129 Naar de tale om Børneopdragelse, saa mene de ved velopdragne Børn dresserede Abekatte, der hidtil Gud skee Lov ikke ere komne (og skulle de hele deres Levetid forblive i deres Forældres Huus, kunne de haabe: komme aldrig) under deres velvise Forsorg i Forhold til noget Poetisk, der i mindste Maade kunde virke skadeligt paa deres Fordøielse – og det er *dette* Opdragelses System, der netop *næg-
ter* Legemernes Opstandelse! Det forstaaer sig, de have da ogsaa ved *en lille*, vel tilladelig exegetisk Modification Skriftens Ord for sig med Hensyn til Guds Rige her paa Jorden: at det (*ikke*) bestaaer i Mad og Drikke.

[I marginen til 127]

- 130 »Man skal elske Næsten som sig selv«, sige Spidsborgerne, og derved mene disse velopdragne Børn og nu nyttige Medlemmer af Staten, – der have megen Modtagelighed for enhver foreløbig Følelses-Influenza, – deels at man, naar En beder om en Lysesax, uagtet han sidder langt borte fra Vedkommende, skal sige »værs'artig« og reise sig »med stor Fornøielse« for at overbringe den, deels at man skal huske paa at aflægge de behørigte Condolations-Visiter; men de have aldrig følt, hvad det vil sige, at hele Verden vender dem Ryggen; thi den hele Stime af Omgangs-Sild, hvori de leve, tillader naturligviis ikke et sligt Forhold at indtræde; og naar der engang behøves alvorlig Hjælp, da vil jo sund Sands sige dem, at Een der i høi Grad trænger til dem og efter al Rimelighed aldrig vil komme i det Tilfælde at kunne hjælpe dem igjen, at han ikke er – deres† Næste.

d. 19 Juli 37.

[Til 130]

- 131 † Man har overhovedet ingen Næste; thi »Jeget« er paa eengang sig selv og sin Næste, som det jo ogsaa er udtrykt: Man er sig selv nærmest (∴ man er sin egen Næste).

d. 7 Octob: 37.

- 132 Jeg har ogsaa forenet det Tragiske med det Comiske: Jeg siger Vittigheder, Folk leer – jeg græder.

d. 14. Juli 37.

- 133 Man ivrer saa meget mod Antropomorphismer og erindrer ikke at Chrsti Fødsel er den største og den betydningsfuldeste.

d. 15 Juli 37.

- 134 Endogsaa Echo, der fra det romantiske Standpunkt seet er i høieste Grad parodisk (altsaa opfattes humoristisk) have Grækerne vidst at passe ind i deres harmoniske Livs Anskuelse og det var en venlig Nymphe.

d. 20 Juli 37.

- 136 cfr. denne Bog p. 10 og 11.

Humoren er den til sin største Vibration gennemførte Ironie, og omendskjøndt det christelige er den egl. primus motor, saa kan der desuagtet findes i et christeligt Europa Folk, som ikke er kommen til at beskrive mere end Ironien, og derfor hell. ikke have kunnet gennemføre den absolut-isolerede, personlig-ene-bestaaende Humor, og derfor enten søge Hvile i Kirken, hvor hele Sammenholdet af Individet udvikler i een Humor over *Verden en chrstlig Ironie*, saaledes som det var Tilfælde med Tieck etc.; ell. hvor det Religieuse ikke kommer i Bevægelse danne en Klub (Serapions Brøder – som dog imidlertid hos Hoffmann ikke var noget Materiellt virkeligt men et ideelt.). Nei Hamann er dog den største og egligste Humorist, den ægte humoristiske Robinson Krusoe ikke paa en øde Øe men i Livets

Larm, hans Humor er ikke et æsthetisk Begreb men Liv, ikke en Helt i et behersket Drama.

d. 4 Aug. 37.

138 cfr. p. 10 og 11 og 19.

Nu indseer jeg hvorfor det egl. Humor ligesom Ironien ikke kan opfattes i en Roman og derved ophøre at være et Livsbegreb, netop fordi det hører med til Begrebet ikke at skrive, hvilket vilde røbe et altfor forsonligt Standpunkt mod Verden. (hvorfor jo ogsaa Haman et Sted bemærker, at der igrunnen ikke er noget Latterligere end at skrive for Folk). Ligesom Socrates derfor ikke efterlod Skrifter, saaledes efterlod Hamann kun saa meget som den nyere Tids Skrivesyge forholdsviis gjorde nødvendigt og tillige blot Leilighedsskrifter.

[I marginen til 138]

139 »Thi hvor skulde det falde Hamann ind at udgive sine samtlige Værker« – han, som aldeles enig med Pilatus, hvem han endog erklærer for den største Philosoph, sagde: Hvad jeg skrev det skrev jeg.

[I marginen til 138]

140 Derfor kan Humoristen egl. hell. aldrig blive Systematiker, thi han anseer ethvert System for et fornyet Forsøg i den bekjendte Blickerske Maneer at sprænge hele Verden med en eneste Syllogisme; medens han selv dermed netop har faaet Øie for det Incommensurable, som Philosophen aldrig kan beregne, og derfor maa foragte. Han lever i Fylden og føler derfor, hvor meget der bestandig bliver tilbage, om han end har udtalt sig allerlykkeligst (deraf denne Ulyst til at skrive). Systematikeren mener, at han kan sige Alt, og at hvad der ikke lader sig udsige er feilagtigt og underordnet.

141 Ironien hos de Gl. er dog af en ganske anden Art end hos de Moderne. Allerede dens Forhold til det harmoniske Sprog, det korte Græsk i Modsætning til den moderne reflecterende Vidtløftighed; men Grækernes Ironie er tillige *plastisk* f. E. Diogenes, der ikke gjør den

Bemærkning, at naar en daarlig Skytte skyder sidder man bedst ved Maalet; men gaaer hen og sidder sig ned ved Maalet. O gid jeg kunde have hørt Socrates ironisere.

- 142 Heyne er unægtelig Humorist (*udviklet som al Humor af Chrstd. selv, idet den, selv humoristisk, traadte og træder i Modsætning til den ironisk udviklede Verden og ved sin Lærdom aflokkede Ironien humoristiske Funker, idet den (Chrstd.) blev til Forargelse[†], og nu Ironien ikke vilde lade sig gjenføde af Humoren og derpaa forsones; men udviklede sig som diabolisk Humor*); men han kunde ikke holde sig ene og constituerede et Modbillede til Kirken, der humoristisk udfolder sig mod Verden, idet Verden nu søgte at constituere sig som en perennerende humoristisk Polemik mod Kirken.

d. 26 Aug. 37.

[I marginen til 142]

- 143 [†] Som jo Chrstd. ogsaa forargede Paulus.

- 149 Det Erkjendelsens Moment som den tilkommende Salighed dog nødvendigviis ogsaa maa indeholde, træder paa en Maade frem Eph: 1,21. »over ethvert Navn, der skal nævnes ikke blot **εν τω αιωνι τουτω**; men ogsaa **εν τω μελλοντι**«, hvor jo dog det tillige er indeholdt, at man vil komme til at gjøre Bekjendtskab med Navne, der have større Betydning end selv de allerstørste verdenshistoriske.

d. 28 Aug. 37.

- 150 Hvilken Type for det msklige Hjertes Historie er dog ikke det Træk hos Jøderne, at de, da det gik dem galt i Verden, forvanskende Haabet om en Frelser, ventede en jordisk Messias? Hvor erindrer det ikke om de mange Drømmerier om Penge, som skulle helbrede og berolige, om et lykkeligt Giftermaal, om Anbringelse i en bestemt Embeds Karriere etc. etc.

d. 31 Aug. 37.

[I marginen til 150]

151 Enhver Chrsten har ogsaa haft sin jordiske Messias. —

152 Man maa med sin Gjenfødelse ikke være for hurtig, at det ikke gaer dermed som det gik med Troldmanden Virgilius, da han vilde forynge sig og til den Ende havde ladet sig slaae ihjel (hugge i Stykker) og nu ved dens Uforsigtighed, der skulde passe paa Kjedelen, denne for tidligen aabnedes, og han (Virgilius) som først endnu var bleven til et Barn forsvandt under Jammertoner.

d. 31 Aug. 37.

155 Det er dog en mærkværdig Overgang, naar man begynder at lære Læren om Indicativ og Coniunctiv, idet her jo det først træder frem for Bevidstheden, at Alt kommer an paa hvorledes det tænkes, hvor altsaa Tænkningen i sin Absolutthed afløser en tilsyneladende Realitet.

d. 4. Septbr: 37.

156 Indicativet tænker noget som Virkeligt (Tænkningens og Virkelighedens Identitet). Coniunctivet tænker Noget som Tæneligt.

157 Skulde Grunden til at Latinerne sætte et Indicativ i saadanne Sætninger som: skulde, burde, kunde, det vilde være for vidtløftigt, ikke ligge deri, at de moderne Sprog involvere en langt større (ell. rettere først udviklede) Reflexionen, hvoraf naturligviis ethvert Udtryk i-gjen bliver svangert. Det er ogsaa Grunden til, hvilket jeg ved en anden Leilighed er kommen til at tænke paa, hvorfor det maatte være langt lettere at katechisere paa Græsk (som jo da ogsaa Grækerne opdrev den største Katechet Socrates) fordi i de moderne Sprog det enkelte Udtryk noksaa simplificeret dog endnu indeholder en Reflexion, som skal udskilles.

d. 5. Sept: 37.

159 Læren om Indicativ og Conjunctiv indeholder igrunden de meest æsthetiske Begreber, og volder den næsten høieste æsthetiske Nydelse (det grændser nemlig til det Musicalske, der er det Høieste) og Conjunctiv gjelder den saa fortærskede Sætning cogito ergo sum, den er Conjunktivets Livsprincip (derfor kunde man egl. foredrage hele den nyere Philosophie under en Theorie om Ind. og Conj., den er nemlig reen conjunctivisk)

160 Man maatte kunne skrive en heel Roman, hvori det præsentiske Conjunctiv var den usynlige Sjæl, var hvad Belysningen er for Maleriet

13 Sept. 37.

161 Deraf kommer det ogsaa at man egl. med Rette kan sige om det Conjunctiv der indtræder som et Glimt af den omtalte Persons Individualitet, ret egl. kan siges at være en dramatisk Replique, hvorved Fortælleren ligesom træder til Siden og giver Bemærkningen som den ud af Individualiteten sande (d: v: s: den poetisk sande) ikke som den factisk virkelige, ikke som om den jo ogsaa kan være det; men den fremstilles netop med Subjectivitetens Belysning. —

d. 13 Sept. 37.

162 Der gives Msk., om hvilke man vel ikke kan nægte, at de ere Msk. (det er høre under Begrebet Msk.); men som mere ell. mindre ere defective casibus.

d. 13 Sept. 37.

163 Det vilde være interessant at forfølge Msk. Naturens Udvikling (i de enkelte Msk. o: altsaa de enkelte Aldere) ved at vise, hvad man i de forskjellige Aldere leer af, dels ved at anstille disse Experimenter med en og samme Forfatter f. E. vor Kilde-Skribent Holberg, dels ved de forskjellige Arter af det Comiske. Det vilde i Foreningen med Undersøgelser og Experimenter over i hvilken Alder det Tragiske meest behager og andre psykologiske Betragtninger over Forholdet

mellem det Comiske og det Tragiske, hvorfor man f. E. hellere læser det Sidste alene, det andet i Forening, afgive et Bidrag til det Værk, jeg mener man nu burde skrive, nemlig den msklige Sjæls Historie (ligesom i et normalt Msk.) i Sjælstilstandenes Continuerlighed (ikke i Begrebet^s) consoliderende sig i enkelte Bjergknuder (∴ verdenshistorisk mærkværdige Repræsentanter for Livs-Anskuelser).

d. 20 Sept. 37.

164 Desto værre er min egl. Aand saa hyppigt tilstæde hos mig kun *κατα κρυψιν*.

d. 20 Sept. 37.

165 Det er altid vort Livs Moses (det er vor hele fulde poetiske Livskraft) der ikke kommer ind i det forjættede Land; det er kun vort Livs Josua der kommer der. Som Moses til Josua forholder vort Livs poetiske Morgendrøm sig til dets Virkelighed.

d. 23. Sept. 37.

166 Nu veed jeg et passende Æmne for en Disputats: om Begrebet Satire hos de Gl., om de forskjellige romerske Satirikeres indbyrdes Forhold.

d. 25. Sept. 37.

167 Det er derved at Holbergs E. Montanus endnu holder sig paa det Comiske (medens den nemlig i saa mange andre Henseender er tragisk) at til Slutningen Galskaben seirer ved at tage en Straf over E. og *tvinge* ham til *Sandheds Erkjendelse* ved et Middel (at prygle ham) der er endnu afsindigere end al deres øvrige Galskab. –

d. 27 Sept. 37.

168 Der gives Msk., der staae i Livet ligesom Interjektioner i Talen uden Indflydelse paa Sætningen – det er Eremiterne i Livet, der i det højeste styre en Casus f. E. O! me miserum.

d. 29 Sept. 37.

171 Mit Liv er desto værre altfor konjunktivisk, Gud give jeg havde nogen indikativisk Kraft.

d. 7 Oct. 37.

172 Hvor det dog er rædsomt naar al Historie forsvinder for en sygelig Grublen over sin egen jammerlige Historie! Hvo viser Middelveien mellem denne Fortæren af sig selv under Betragtninger som om man var det eneste Msk., der nogensinde har været, er ell. vil vorde, og – en daarlig Trøst over et almdl. mskligt commune naufragium? det er dog det, som egl. Læren om en Kirke skulde bevirke. –

d. 7 Oct. 37.

176 Vogter Eder for de falske Propheter, der komme til Eder i Ulveklæder; men indvortes ere Faar, ☉: Phraseologerne.

d. 10 Oct: 37.

[I marginen til 176]

177 Det er nemlig de systematiske Ulve.

178 Det er det Ulyksalige ved vor Tid, at alle Msk. sige Sandhed – hvor langt bedre maa det ikke have været at leve paa en Tid, da alle Msk. løi men Stenene talte Sandhed.

d. 10 Oct: 37.

179 Naar en Ironiker leer af en Humorists Vittigheder og Indfald, da er det som naar Gribben hakker i Prometheus Lever; thi Humoristens Indfald ere ikke Lune-Glutter; men Smertens Sønner og med et-

hvert af dem følger et lille Stykke af hans inderste viscera, og det er den magre Ironiker, der behøver Humoristens fortvivlede Dybde. Hans Latter er ofte som Dødningens Griin. Ligesom et af Smerte afpresset Skrig godt kunde forekomme Een latterlig, der i en stor Afstand Intet ahnede om dens Stilling, fra hvem det kom; og ligesom et Muskelspil paa en Stums ell. en Tavs Ansigt kunde forekomme Een latterligt ∴ fremgaaet af Latter hos Individet, (som jo og Dødmandens Griin er at forklare paa den Maade ∴ det peterfacte Muskelspil – det evig humoristiske Smil over Msk. Jammerlighed.), saaledes gaaer det med Humoristens Latter; og i Grunden røber det større psykologisk Blik at græde over Sligt (NB. ikke under den Jeremiade, det er dog sørgeligt med det Msk., at han bekymrer sig om saa mange uvedkommende Ting) – end at lee deraf.

d. 11 Oct. 37.

- 183 Det gaaer i Verdenshistoriens Udvikling som det gaaer i Disputer, man vikler sig i den Grad ind i Mellemsætninger, at det ved Enden næsten er umuligt, at besinde sig paa, hvorfra man gik ud.

d. 24 Oct. 37.

- 184 Alle andre Religioner ere oblique, Stifteren træder til Side og indfører en Anden talende, de høre derfor selv med under Religionen – Chrstd. alene er direct Tale (Jeg er Sandheden).

d. 29 Oct. 37.

- 185 Derfor holder jeg saa meget mere af Efteraaret end af Foraaret, fordi om Efteraaret seer man paa Himlen – om Foraaret paa Jorden.

d. 29 Oct. 37.

- 187 Der er dog Intet farligere for et Msk., Intet mere lammende end en vis isolerende Henstirren paa sig selv, hvorved Verdenshistorie, Mskliv, Samfund kort Alt forsvinder, og man ligesom *ομφαλοψυχεται* i en egoistisk Cirkel bestandig kun seer sin egen Navle. – Det er derfor saa dybt at Chrstus ene bar Verdens Synd – ene – ikke blot, fordi

Ingen vilde ell. kunde forstaae ham; men ogsaa fordi han maatte tage al den Brøde paa sig som Msk. kun bærer paa, forsaavidt og i den ham tilkommende Grad som Medlem af det msklige Samfund.

d. 3 Nov. 37.

- 188 Det er ret mærkeligt, det er dog de corresponderende Phænomenener, naar i en historisk Periode af Verden den historiske naragtige Grundighed leder Munkene til at begynde deres Historie med Verdensskabelse og til derved aldrig at blive færdige – der i en reflecterende Tidsalder (vor nemlig) saaledes hilder Reflexionen i Reflexion over sig selv, at den derved tilsidst udtømmer sig selv i reent indholdsløse indledende fingerede Bevægelser. Indledende ja det skulde de være; men de ere snarere fraledende, da de ligesom Milepæle der blot angive Veiens Længde ikke afgive nogen Bestemmelse om om man gaaer til sit Maal (Hovedstaden) ell. fra det, ligesom et Uhr, der gaaer galt vel kan angive Tidens Længde rigtigt; men desuagtet gaaer galt. Det er overhovedet latterligt det omvendte Forhold Kortheden i Indholdet i de fleste videnskabelige Værker for nærværende Tid staaer i til Længden i Udviklingen. Det er ikke saa meget den slette Uendelighed som den jammerlige Uendelighed.

d. 3 Nov. 37.

- 189 Det er dog noget Passiar med den Skriven for Samtiden og Tilfredsstillen af den; saaledes gaaer det ikke til. Det begynder med at Een ell. flere, i Forhold til Ideens Størrelse (jeg er overbeviist om, at der i alle Daarekister have været Copernicaner før Copernicus) blive gale – derpaa følger en mægtig Aand der opfatter Ideen; men bliver ikke forstaaet af Samtiden. Nu gaaer den ved et Trylleslag paa eengang op i Flere og ender som reen Trivialitet. – Det er ikke den skjønne Tid, vi leve, hvor Minerva springer ud af Jupiters Hoved – her sprænger hun Hovedet paa hendes egl. Fader og vandrer nu ustadig omkring, indtil hun tilsidst ender i et Asyl. –

d: 4 Nov. 37.

190 Det Aprioriske i Troen, der svæver over al Gjerningens Aposteriori, er saa skjønt sagt i de Ord: Jeg veed at Intet i Verden – Fyrstendømmer etc. skal rive mig fra Chr. J. vor Herre. Hvor hans Tro sætter ham paa en over al Empirie hævet Klippe, medens han dog paa den anden Side umuligt kan have gennemlevet denne hele her omtalte Empirie.

d. 6 Nov. 37.

191 Ahnelse er det jordiske Livs Hjemvee efter det Høiere, efter den *Anskuelighed* som Msk. i sit paradisiske Liv maa have haft.

d. 6 Nov. 37.

192 Humor er derfor først egl. speculativ – den er for al Empirie urokkelig ægte genial Sindsstemning, medens Ironie i ethvert Moment befrier sig fra en ny Afhængighed – hvilket fra en anden Side vil sige er afhængig i ethvert Moment.

d. 9 Nov. 37.

194 Den historiske Anticipation ligesom ogsaa det corresponderende Standpunkt i den rene humane Bevidsthed til det chrstlige Credo ut intelligam, er det Gl. Nihil est in intellectu quod non antea fuerit in sensu.

d. 15 Nov. 37.

195 Naar Ironien (Humor) i sin Polemik har sat hele Verden Himmel og Jord under Vand og til Gjengjæld indesluttet en lille Verden i sig – lader den, naar dens Forsoning med Verden igjen skal begynde først en Ravn flyve ud – derpaa en Due der vender tilbage med et Olieblad† –

d. 15 Nov. 37.

[I marginen til 195]

196 † og derpaa følger der en Velsignelse efter Prophetens Ord (Es. 54,1.) »Fryd Dig Du Ufrugtbare, der ingen Børn fødte, bryd ud med

høi Røst, Du der aldrig var i Barnsnød; thi mange flere Børn faaer den eenstige og forladte Quinde end hun, der har Manden«.

d. 6 April 38.

197 Om end i omvendt Forhold vil dog det sande Kjendetegn paa den sande Chrstus være det samme som paa den sande Eva: dette er Kjød af mit Kjød og Been af mine Been.

d. 23. Nov. 37.

198 Der er fornemlig en Slags Reflexion, hvorved man aldeles taber sit Objekt, det er, naar man bærer sig ad som Ravnene, da den tabte sit Objekt (Osten) formedelst Rævens Veltalenhed. Den er i den Henseende et Billede paa den idealistiske Lære, der da Alt var tabt kun beholdt sig selv tilbage.

d. 24. Nov. 37.

199 Schleiermacher er i Grunden det første Standpunkt af den egl. orthodoxe Dogmatik (og han vil derfor ogsaa igjen faae en stor Betydning), hvor heterodox den end i mange Henseender nu end er, og den vil naturligviis blive betydelig modificeret, idet det dogmatiske Indhold vil faae en ganske anden objectiv Bestemmethed og Bestemthed; men rigtig er hans Stilling i mange Dele, saaledes har han optaget Under-Begrebet i dets Inderlighed i Systemet istedetfor det før prælegomenisk blev holdt udenfor, hans hele Standpunkt er Under, og hans hele Selvbevidsthed er en reen ny chr: Selvbevidsthed.

d. 7 Dec: 37.

200 Jeg vilde skrive en Novelle, hvori der skulde optræde en Mand, der hver Dag gik forbi Gibseren paa Østergade, tog Hatten af og stod et Øieblik stille med de Ord, som han regelmæssigt sagde hver Dag: O Du vidunderlige græske Natur, hvorfor blev det mig nægtet at leve under Din Himmel, i dine Velmagtsdage.

d. 7 Dec. 37. Kl. 11 $\frac{1}{2}$.

201 Jeg har saa tidt tænkt paa om jeg, naar jeg takkede Gud for Noget, om det da mere var Frygten for at tabe det, der afpressede Bønnen, ell: det skete med den religieuse Sikkerhed, der havde overvundet Verden.

d. 8 Dec. 37.

202 Jeg tænker, at jeg, dersom jeg engang bliver en alvorlig Chrsten, vil skamme mig meest over, at jeg ikke er bleven det før, at jeg først har villet forsøge alt Andet.

d. 8 Dec. 37. –

203 Jeg vilde skrive en Novelle, hvori Hovedpersonen skulde være et Msk., der havde faaet et Par Brillor, hvoraf det ene Glas formindske-
de ligesaa stærkt som Oxy-Gas-Mikroskop, det andet forstørrede ef-
ter samme Maalestok, han opfattede Alt meget relativt.

d. 10 Dec. 37.

205 Undertiden hender det mig, at ligesom jeg er gaaet i Sæng og ifærd med at falde i Søvn, at der galer en Hane ved Midnat; det er utroligt, hvor meget det kan beskæftige Phantasien. Jeg erindrer netop igaar Aftes, hvor levende mine Barndoms-Erindringer traadte frem for mig fra Fredriksborg, hvor Hanens Galen forkyndte en ny Glædesdag, hvorledes jeg havde Alt igjen: den lidt kolde Morgenluft, det duggede Græs, som forhindrede i ganske at tumle sig som man vilde.

d. 16. Decbr. 37.

[Til 205]

206 Og jeg tog fejl; thi det var ikke Morgengal; men *Midnatsgal*.

d. 4. April 38.

207 Hvorfor udhviler Sjælen sig saa styrkende ved at læse Eventyr? Naar jeg er træt af Alt og »mæt af Dage«, er Eventyr altid det Fornøyselsens Bad, der viser sig saa velgjørende for mig. *Der* ere alle jordiske, alle

endelige Sorger ophørte; Glæden, ja Sorgen selv er uendelig (og netop derfor virker den saa udvidende velgjørende). Man drager ud for at finde den blaa Fugl, som Prindsessen, der, udvalgt til Dronning, lader en Anden besøge Riget for selv at opsøge sin ulykkelige Elskede. Og hvilken uendelig dyb Sorg ligger ikke deri, at hun, der forklædt som Bondepige vanker om, siger til den gamle Kone, hun møder: »Ich bin nicht allein, meine gute Mutter; ich habe ein grosses Gefolge bei mir von Kummer, Sorgen und Leiden«. Man glemmer saa aldeles den enkelte private Sorg, ethvert Menneske for sig kan have, for at svælge i den for Alle fælleds dybe Sorg, hvorved man saa let fristes til at ønske at møde en gammel Kone, man kunde sige »meine gute Mutter« til – eller en ung Pige, der vanker Verden rundt efter sin Elskede, for i Forening at tiltræde sin Pilegrimsfart. – Eller hvilket kraftigt udholdende evigt Venskab ligger ikke i samme Historie deri, at den Tryllemester, der beskytter »Huldreich«, vandrer Verden 8 Gange rundt, og nu efter Sædvane først støder længe i Hornet og derpaa udraaber 5 Gange af al Kraft: »O Huldreich, König Huldreich! wo bist Du?« – Eller naar der fortælles om en Konge og Dronning, der havde en eneste Datter – der var ikke Tale om Finantser o. s. v. o. s. v. De sammenkalde ikke Stænder – nei! alle Ammer sammenkalde de.

d. 26. Dec. Kl. 11 $\frac{1}{2}$.

1838.

209 April.

En saa lang Periode er atter hængaaet, i hvilken jeg ikke har kunnet samle mig til det Mindste – Jeg vil nu see at tage lidt Tilløb igjen.

Poul Møller er død.

210 Jeg saae imorges i den friske kølige Luft en halv Snees Vild-Gjæs flyve bort, først stode de lige overhovedet, derpaa fjernere og fjernere og tilsidst deelte de sig i to Flokke og hvævede sig ligesom to Øienbryn over mine Øine, der nu skuede ind i Poesiens Land.

d. 1 April.

211 Der er visse Folk, der tage Feil i deres Forhold til Tids-Udviklingen ligesom naar man synger i Kirken, og man da glemmer Orgel og den hele øvrige Menighed og beundrer sin egen dybe Bas, som om det ikke var de Samtliges Samsyngen men Eens egen Stemme alene, der saa mægtigt fyldte Kirken.

d. 1 April.

212 Jeg sad med lille Carl paa Skjødde og talte om at der i de nye Værelser, jeg agtede at flytte hen i, fandtes en gl. Sopha, jeg ret glædede mig til. Det holder jeg ogsaa saa meget af sagde han. Mit Spørgsmaal: hvorfor kunde han naturligviis ikke besvare. Men er det ikke besynderligt, at jeg med en underlig Veemod dvæler ved Mindesmærker

fra en Tid, jeg aldrig har oplevet, og jeg nu igjen seer ham paa en lignende Maade rettet derhen paa.

213 Naar det sortner for en ægte Chrsten i hans Dødsstund, da er det fordi Salighedens Soel-Lys skinner ham for stærkt i Øiet. –

216 Jeg var henne at høre Nielsen fremsige: »Glæde over Danmark«; men jeg blev saa besynderlig grebet af de Ord:
erindrer I den vidt forreiste Mand
ja nu er han vidt forreist – men jeg idetmindste skal nok mindes ham.

d. 2 April.

219 Det er da ikke saa besynderligt med den Rolle, som (Fornuftens Gudinde) det offentlige Fruentimmer spillede i Paris; thi hvor kan den offentlige Mening naturligere incorporere sig end i et offentlig Fruentimmer, og det er hell. ikke første Gang Sligt er skeet; thi allerede Simon Magus udgav jo en Quinde, som var et offentligt Fruentimmer, for sin første udtrykte Tanke (den første der var gjort publici juris).

228 Der gives *en ubeskrivelig Glæde*, der ligesaa uforklarlig gjennemgløder os, som Apostelens Udbrud træder umotiveret frem: »Glæder Eder, og atter siger jeg: glæder Eder«. – Ikke en Glæde over Dette eller Hiint, men Sjælens fyldige Udraab »med Tung og Mund og af Hjertens Grund«: »jeg glæder mig ved min Glæde, af, i, med, hos, paa, ved og med min Glæde« – et himmelsk Omqvæd, der ligesom pludselig afskjærer vor øvrige Sang; en Glæde, der ligesom et Vindpust kjøler og forfrisker, et Stød af den Passat, der blæser fra Mamrelund til de evige Boliger.

d. 19. Mai, Formidd. Kl. 10 $\frac{1}{2}$.

230 Fixe Ideer ere ligesom Krampe f. E. i Foden – det bedste Middel derimod er at træde derpaa.

d. 6 Juli 38.

231 Hvor jeg takker Dig, Fader i Himlene, fordi Du har opbevaret her paa Jorden for en Tid som den nærværende, hvor jeg saa høilig kan behøve det, en jordisk Fader, der saa haaber jeg det, skal ved Din Hjælp have større Glæde af anden Gang at være min Fader end han har haft af første Gang at være det.

d. 9. Juli 38.

232 Jeg vil arbeide paa at komme i et langt inderligere Forhold til Chrstd.; thi hidtil har jeg paa en Maade staaende aldeles uden for den, kjæmpet for dens Sandhed; paa en reen udvortes Maade har jeg baaret Christi Kors saaledes som Simon fra Cyrene. (Luc. 23,26.)

d. 9. Juli 38.

233 Jeg haaber, det skal gaae mig med Hensyn til min Tilfredshed med mit Livsforhold *her hjemme* som en Mand, jeg engang har læst om, der ogsaa var kjed af det hjemme – og vilde ride bort derfra; da han var kommen et lille Stykke, snubler Hesten og han falder af, og idet han reiser sig, kommer han til at see sit Hjem, som nu forekom ham saa smukt, at han strax steeg til Hest, red hjem og blev hjemme. Naar man blot faaer det rette Vue derfor.

d. 10. Juli 38.

234 Det vilde være et fortræffeligt *tragisk* Stof: det unge Menneske, der under M. Aurelius' Forfølgelse, entusiasmeret ved en Polycarp's og saadanne Mænds Mod i deres Dødsstund, ogsaa vilde være Martyr, men da man forestillede ham de rædsomme Pinsler, blev han bange og ... forbandede Christus, som Hedningerne det fordrede. – Deraf seer man, at det gaaer i Christendommen som i det jordiske Liv: man maa først *vøxe* for Gud og Mennesker, og om vi end i vor Tid ikke ere udsatte for saa store Fristelser, der paa en saa rædsom Maade tilin-

tetgjøre det Hele, saa maae dog f. E. vordende Theologer vogte sig for, at de ikke, ved for tidlig at begynde at prædike, snarere *snakke* sig ind i end *leve* sig og finde sig ind i Christendom.

d. 11 Juli 38.

235 I hvor nært et Forhold til og hvor væsentlig det hvorvidt man selv erkjender afhænger af det, hvorvidt man troer sig selv at erkjendes, kan man indsee deraf, at Nærseende heller ikke troe, at Andre paa en længere Distence kan see dem. Saaledes troer den nærseende Synder heller ikke at Gud øiner hans Afveie, medens den fromme Chrsten, idet han erkjendes af Gud nu ogsaa erkjender sin egen Skrøbelighed med en Klarhed, som kun Deelagtighed i den Aands Seerblik, der randsager Nyrrer kan forskaffe det.

d. 11 Juli 38.

236 Hvor det dog gaar tilbage med Verden. I den ældste chrstlige Tid kaldte man dem »Bekjendere« (confessores) »som under deres Formues Tab og Livsfare standhaftigen bekjendte Chrstd.« Nu lærer vi af enhver Geographie at i det og det Land har den christelige Religion saa og saa mange Bekjendere.

d. 11 Juli 38.

237 Forholdet mellem Chrstd. og Gnosticisme er paa en meget betegnende Maade antydet i Forholdet mellem de to Bestemmelser, de komme til: Chrstd. til $\lambda\omicron\gamma\omicron\varsigma$, Gnosticismen til »Navn« (Chrstus var den usynlige Guds Navn) det sidste er netop det i høi Grad Abstrakte, saaledes som jo hele Gnosticismen var en Abstraktion, hvorfor de jo egl. ikke kunde komme til en Tid- og Rum-opfyldende Skabelse; men egl. maa antage Skabelse for identisk med Syndefaldet.

d. 26 Juli 38.

238 Naar jeg saaledes staaer og seer ud over Røyens gl. Sted dybt ind i Hestehaven, og Skoven mægtigt fortætter sig i Baggrunden og gjør det Dunkle og Hemmelighedsfulde i Tykningen endnu mere frem-

trædende ved de enkelte isolerede kun med Krone bevoxede Stammer – saa synes jeg livagtigt at see mig selv som lille Dreng i min grønne Trøie og graae Buxer løbe afsted – men desto værre jeg er bleven ældre, jeg kan ikke *indhente mig selv*. Det gaaer med Opfattelsen af Barndommen som med Opfattelsen af en skjøn Egn, naar man kjører baglænds, man bliver først ret det Skjønne i den vaer i det Øieblik i samme Nu, som den begynder at forsvinde, og det eneste af hiin lykkelige Tid jeg endnu har tilbage er at *græde som et Barn*.

Fredriksborg.

d. 30 Juli 38.

239

Om Forholdet mellem Chrstom og Philosophie

Motto: Naar jen Mand møder jen Mand paa jen Vei, og jen Mand har en Riv og jen Mand har en Spade, kan jen Mand gjøre jen Mand nogen Skade? –

d. 1 Aug. 38.

243 Min Fader døde i Onsdags d. 8. Nat Kl: 2. Jeg havde saa inderlig ønsket, at han skulde have levet et Par Aar endnu, og jeg anseer hans Død for det sidste Offer, han bragte sin Kjærlighed til mig; thi han er ikke død fra mig, men *død for mig*, for at der om muligen endnu kan blive Noget af mig. Af Alt hvad jeg har arvet efter ham er hans Minde hans forklarede Billede, forklaret ikke ved min Phantasies Digtninger (thi det behøver det ikke), men forklaret ved mange enkelte Træk, som jeg nu faaer Efterretning om – mig det dyrebareste og det jeg vil see at holde meest hemmeligt for Verden; thi jeg føler godt, at der i dette Øieblik kun *er een* (E. Boesen) jeg i Sandhed kan tale med om ham. Han var en »fuldtroe Ven«.

d. 11. Aug. 38.

244 Det er en mærkelig Modsætning: Hedenskabet lagde Skat paa Pebersvende-Standen, Chrstd. anbefalede Coelibatet. –

d. 11. Aug. 38.

245 I vore christelige Tider er Chrstendommen nærved at blive Paganisme – Hovedstæderne har den idetmindste forlængst forladt
d. 11 Aug. 38.

246 Om Mandens Forhold til Qvinden betragtet i sin historiske Genesis – »det er ikke godt at Msk. er ene«; den orientalske Anskuelse ifølge hvilken der saa at sige gik flere Koner paa een Mand (Manden Nævner – Konen Tæller). – Qvindens Slaverie – Nordboen – den chr. Anskuelse – den moderne Emancipation. –
d. 13 Aug. 38.

247 Empirie er den idelig sig gjentagende falske Sorites baade i progressiv og regressiv Forstand.
d. 17 Aug. 38.

248 Msket skal efter Chrstd.^s Lære gaae op i Gud ikke ved en pantheistisk Forsvinden, ikke ved en Udslettelse af alle individuelle Træk i det guddommelige Ocean; men ved en potenseret Bevidsthed, »Msket skal gjøre Regnskab for hvert utilbørligt Ord, det haver talt«, og om end Naaden udsletter Synden, saa gaaer dog Foreningen med Gud for sig i den igjennem denne hele Process afklarede Personlighed.
d. 20 Aug. 38.

252 Det er disse to Momenter i det chr: Liv det kommer an paa at forene
a) en urokkelig Sikkerhed, urokkelig Vished om sit Forhold til Gud om Guds Naade og Kjærlighed, som dog ikke maa opfattes i sin Abstraction, hvori den endog igjennem en stor Række af Modificationer tilsidst kan lede Msk. næsten til at synde, for dog netop deri at være vis paa sin Salighed
b) en empirisk Udvikling, som dog ikke maa fortabe sig i sine discrete Momenter, for at den ikke skal omtumle Individet paa et stormende Hav – (jage dem ud i Ørkener, som det hedder i den augsburgske Confession).
d. 23 Aug. 38.

[I marginen til 252]

253 Eenheden deraf er den sande *πλεροφορία*, der efterhaanden tiltager i Kraft og mere og mere fjerner alle Kastevinde og seirrig fører Msk. over alle Hindringer. —

258 Et af de Udbrud, hvor det msklige i Chrsto stærkest træder frem er dog i hans Ord til Judas, hvad Du gjør det gjør snart, og hvor Mod-sætningen ogsaa er saa stærk; thi han vidste jo ifølge sin Forudviden-hed, at Judas vilde forraade (som det jo udtrykkeligt er bemærket i det Foregaaende), men denne msklige Uro, denne Vaklen naar det af-gjørende Øieblik nærmede sig fandt dog ogsaa sin Plads, og vil være Trøst for Mange, naar de erindrers sig det i Nødens Stund.

d. 11 Sept.

[I marginen] cfr. p. 9 i denne Bog øverst.

260 Naar visse Folk forsikre at de ere komne ud over Hegel, saa maa det bedst ansees for en dristig Metaphor, med hvilken de søgte at udtryk-ke og anskueliggjøre den Grundighed de have studeret ham med, at beskrive det umaadelige Tilløb, de have taget for at komme ind i ham, saa at de i Farten ikke have kunnet standse, men ere komne ud af ham.

d. 12 Sept. 38.

261 Det er netop det Dybe i Chrstd., at Chrstus baade er vor Forsoner og vor Dommer, ikke at en er vor Forsoner en anden vor Dommer, thi saa kom vi jo dog til doms, men at Forsoneren og Dommeren er den samme.

d. 12 Sept. 38.

262 Det forekommer mig, at Napoleon ligner meget mere Muhamed end nogen af de store Fortidens Feldtherrer. N. følte sig ell. optraadte idetmindste som Missionair, som den der forkyndte og medbragte og kæmpede for visse Ideer (det Frihedens Evangelium, som nu hørtes klart og tydeligt i hans Fødeland), dette viser f. E. mange af hans Pro-

clamationer i Italien – og dernæst gik N. Tog i modsat Retning af Muhameds Udbredelse men gjennem de samme Lande. M. fra Ø. mod V., N. fra V. m. Ø. –

d. 17 Sept.

- 263 Christi Forsonings objektive Realitet ogsaa uafhængig af den sig denne tilegnende Subjektivitet er meget klarlig antydet i Historien om de 10 Spedalske, der jo alle bleve helbredede, medens det dog kun om den 10de, der taknemligt vendte tilbage at bringe Gud Æren, hedder: din Tro haver frelst Dig. –

d. 18 Sept.

[I marginen] Hvad var det da der havde frelst de Andre.

- 264 Saaledes gaaer det ofte med den egentlig Geniale i hans Tilegnelse af Virkelighedens Indtryk, som Een, der sover, og hører Brandalarm, og henfører nu Alt i sin drømmende Verden, medens det Faktiske deri slet ikke træder frem for ham som saadan. Og der ligger noget ret Betydningsfuldt m: H: t: Forholdet mellem det Poetiske og det Faktiske (hvilket sidste jo ofte kan i høi Grad være det første) naar man siger jeg veed ikke om jeg har seet det ell. jeg har drømt det –

d. 19 Sept.

- 265 Ligesom Jøderne ikke turde udtale Guds Navn, saaledes findes Analogien hertil indenfor Chrstd. ved det latinske Sprogs Brug i Guds-tjenesten. Saavidt var man avanceret, at Geistligheden kunde udtale Gud, men Menigheden er ikke istand dertil.

d. 29 Sept. 38.

266

Om Udholdenhed i Bønnen

Jacob Forstander for Menigheden i Jerusalem fortæller man om, at han havde som Kamelen haard Hud paa Knæerne af idelig at bede, og at han kunde holde ud at bede i flere Dage. For vor Tid synes det vel latterligt; men man skulde dog huske paa hvilken Hjertets Velta-

lenhed, hvilken Fylde der hører til at kunne bede saa længe uden at blive mat, især vi som have ondt nok ved at tilveiebringe en ret hjertelig Bøn. –

d. 1 Oct. 38.

267 Jo mere man giver det Individuelle Spillerum desto mere taber det Continuerlige sig – istedetfor Continent faaer man et Sydsøehav af Øer – maaskee forestaaer denne Udvikling og det er derfor at hiin Verdens-Deel er opbevaret.

d. 3 Oct. 38.

269 Den græske Kirkes Tilbøielighed til Stagnation sees ogsaa af dens Uformuenhed til at fastholde de den ved Udvikling givne Folk, de nordiske Nationer vare alle først Arianere og siden Orthodoxe – de af den græske Kirke omvendte Nationer gik senere over til Rom – ja besynderligt nok havde den græske Kirke ogsaa Fædre i 150 Aar længere end den romerske, men den fik desto færre Sønner. –

d. 6 Oct. 38.

270 I den Forstand er det at Forfatterens Billede, hans Individualitet, skal afprøge sig i hans Værk, saaledes som det Portrait Christus skal have sendt Kong Abgarus af Edessa, der jo ikke var et kunstigt udpendslet Malerie, men ligesom en Udstrømmen paa Lærredet paa en uforklarlig mirakouleus Maade.

d. 6 Oct. 38.

273 Det er dog den interessanteste Tid Forliebelsens Periode, hvori man, efter det ved det første Trylleslag givne Totalindtryk, ved enhver Sammenkomst ethvert Øiekast (hvor hurtigt endogsaa Sjælen saa at sige skjuler sig bag Øielaaget) henter Noget hjem ligesom Fuglen der i sin Travlhed henter det ene Stykke efter det andet til sin Rede, og dog bestandig føler sig overvældet af den store Rigdom. –

d. 11 Oct. 38

276 Deri kan man ogsaa see Forskjelen mellem Orient og Occident. Begge havde et paa en ubegribelig, hemmelighedsfuld-mskelig Maa-
de tilveie bragt Aftryk af Chrstus – Orienten i det bekjendte Portrait
af Chrstus til Kong Abgarus – Occidenten i Chrsti 5 Vunder paa den
hellige Franciscus Legeme.

d. 13 Oct. 38.

277 Foreningen mellem Loven og Evangelium ligger i den skjønnne Bøn:
Viis Du, at Du ikke blot boer i det Høie og i det Hellige[†], men ogsaa
hos en nedbøiet Sjæl og En Sønderknuset i Aanden, til at[††] gjø-
re den Nedbøiedes Sjæl, og den Sønderknustes Aand levende i
Chrsto Jesu vor Herre.[†††]

d. 15 Oct. 38.

[†] [I marginen] Loven

[††] [I marginen] Evangelium

[†††] [I marginen] cfr. Rom. 1,16 *δυναμις γαρ θεου εστιν.*

278 Derved er Vanskeligheden i at bedømme store Mænd (Vanskelighe-
den nemlig for at faae en Maalestok hævet, at disse som oftest føre
en Maalestok med i Lommen, ved den Skare af i og for sig betyd-
ningsfulde Personligheder der grupperer sig om dem, og derved afgi-
ver en Melleminstants, en Stade, fra hvilken man kan betragte den
egentlige Stor-Mand, en Relativitæt til at bedømme ham med.

d. 20 Oct. 38.

280 Der ytrer sig ved en besynderlig ironisk Consequents altid en stor
Tilbøielighed blandt exalterede Partier til ogsaa i det Udvortes at vi-
se sig i den negligè, deres Tankegang altid træder op i: Adamiterne
(blandt Hussiterne) meente, at man for at være fuldkommen frie
maatte gaae splitternøgne og har formodentlig anseet det specifique
forskjellige mellem den paradisiske og Mskets senere Tilstand at ligge
heri – Sansculloterne ere noksom bekjendte – barhalsede Personers
Forsøg paa at restituere den nordiske Aand ere jo i dette Øieblik ret
i fuld Gang. –

d. 29 Oct. 38.

[I marginen til 280]

- 281 Om man end derfor tilgiver Archimedes med Hensyn til hans Opdagelses Vigtighed at han løb splitternøgen gennem Syracus Gader – saa følger deraf ingenlunde at man bør taale disse moderne Naturligheder. –

d. 2 Nov. 38.

- 283 Den catholske Kirke er Modbilledet til Jødedommen; der var det Gud i sin Majestæt, der nedlod sig paa Jorden og vilde fastholdes i denne sin Majestæt (tordnede paa Sinai) og derfor dette historiske Moment, da Himlen var paa Jorden, unddrages Reflexionen, medens man fra den anden Side klamrer sig saa fast som muligt dertil, og ligesom Gud er i sin Majestæt saaledes ogsaa den hele Cultus ved Siden af den Ydmyghed, som Følelsen af at være Intet for Herren indgiver, har netop det Majestætiske udefter – i Kirken er det Msk., der efterhaanden stiger op, hæves op hjælpes op ved Gud – Gud begynder med sin Fornedrelse – Chrstus paatog sig en Tjeners Skikkelse og endnu kalder Paven sig servus servorum. Jødedommen henter Gud ned fra Himlen, Chrstd. henter Msket op til Himlen.

d. 30 Oct. 38.

- 284 Ogsaa hvad Chrsti Lære angaaer bispiser han Folk med 5 Brød og 3 Fiske, naar man seer, hvorledes den ubetydeligste udvortes Omstændighed giver ham Anledning til de dybeste Udviklinger, hvor langt det er fra al storladen Forberedelse, alt prætenderende Apparat.

d. 30 Oct. 38.

- 285 Bøn:

Fader i Himlene! til Dig vender vor Tanke sig, Dig søger den atter i denne Stund, ikke som med en vildfarende Vandrers ustadige Skridt, men med den hjemvante Fugls sikke Flugt; lad Du vor Tillid til Dig ikke være en flygtig Tanke, ikke et Øiebliks Indfald, ikke det jordiske Hjertes skuffende Beroligelser; lad Du vore Længsler efter Dit Rige, vore Forhaabninger efter Din Herlighed ikke være ufrugtbare Veer ikke som de vandtomme Skyer, men af Hjertes Fylde hæve sig til

Dig, og bønørte som qvægende Dug læske vor Tunge, som Dit Himmel-Manna mætte os for stedse! –

d. 30 Oct. 38.

287 Det kunde synes underligt, at det N. T. ender med en Prophetie (Joh: Aabenbaring); er det maaskee en Iteration af Jødedommen, saa at Chrstd. igjen kommer til at pege ud over sig selv? Nei ingenlunde, den er snarere som et Speil, der kaster Straalerne tilbage i det chr. Livs Centrum igjen, den fører derfor ikke Blikket ud i Noget Hiinsides, men belyser kun desto stærkere alt, hvad der er Dennesides, derfor hedder den ogsaa »en Aabenbaring« ikke som Spaadommen der er dunkel indtil dens Opfyldelse, det er den chr. Livsaande, der udaandet i det øvrige N. T. nu saa at sige indaandes igjen i Apocalypsen.

–

d. 1 Nov. 38.

[I marginen til 287]

288 at Chrstd. saaledes allerede i sin første Fremtræden i Chrsto selv har omskibet hele sit Omfang, det sees deraf at d. Hellig-Aand skal blot *minde og erindre* Apostlene om *Alt*.

d. 13 Feb: 39.

289 Det gik med Catholicismen som det er gaaet med hele Jordekloden, der kom ogsaa i den Henseende en Copernicus (Luther) som opdagede at Rom ikke var det Centrum som Alt dreiede sig om men et peripherisk Moment. –

d. 2 Nov. 38.

290 Vor Statsforfatning nærmer sig mere og mere til Chinesernes – det eneste der endnu mangler er, at man skulde forbyde Udvandringerne.

d. 2 Nov. 38.

291 Scholasticismen naaede (ligesom enhver Udvikling efter min Theorie) sin Parodie i Paulus Cortesius Forsøg paa ikke saa meget at omskrive som at reenskrive Scholastikerne paa classisk Latin – Christus døde heed nu han gik over Akeron. etc.

d. 3 Nov. 38.

292 Munkeordenerne ere forbi med Jesuiterne, thi her naaede disse deres Parodie i en saa reen verdslig Stræben.

d. 3 Nov. 38. –

293

Vi fristes i Ørkenen!

(Prædiken over Fristelses-Historien)

Der maa komme Øieblikke ogsaa før den Stund, da der paa Jorden ingen Hjælp er funden, hvor Du føler Dig ene – hvor Du fristes i Ørkenen, saa at om du end raabte over den hele Jord ingen Stemme vilde svare Dig, der kunde trøste Dig – uden den, som det gl.T. saa forfærdelig har skildret uden den Allestedsnærværendes, tager jeg Østens Vinger paa etc. – da er Du der – denne Stemme, som netop er den Chrstne saa trøstelig.

d. 11 Nov. 38. –

[I marginen til 293]

294 Ogsaa senere gjentager det sig i Chrsti Liv, at han fristes i Eensomhed, da Apostlene sove, saaledes gaer det ogsaa os i Øieblikke, hvor det synes os som alle, hvem vi kunne henvende os til, sove trygge ubevægelige, ikke til at raabe op for vore Sorger, da gjelder det at finde en høiere Trøst.

[I marginen til 293]

295

Bøn

Herre vær Du os nær med din Kraft, saa at Vi maae føle Hjertets glade Forvisning om, at Du ikke er langt borte fra os, men at vi leve røres og ere i Dig! –

296 Ligesom Qvækerne af moralske Grunde undgik at aflægge Eed, saaledes dristede det 18de Aarh: Videnskabelighed af intellectuelle Grunde sig aldrig til at kalde Gud til Vidne paa sin Sandhed.

d. 11 Nov: 38.

297 Der gives Msk., hvis Fordærvelse ikke er kommen ved udvortes Skade, men hvor den udvikler sig ligesom Raadenhed i visse Frugter i Hjertet, i Kjernehuset. –

d. 13 Nov. 38.

298 Grækerne havde ikke Under, ligesom de i deres Kunst hell. ikke fremstillede deres Idealer i *overnaturlig Størrelse*. –

d. 22 Nov. 38. –

299 Det ikke-philosophiske Hoved kan vel komme til at indsee et foregaaende Standpunkts Mangelfuldhed; men dette kommer nu til at stille sig som noget Haardt Uigjennemtrængeligt for ham. Man seer derfor ogsaa, at mange Msk. først maa udlade en Masse Polemik før end de kunne komme til deres egl. Gjenstand – det philosophiske Hoved blødgjør de foregaaende Anskuelser nedsætter dem i al Forsonlighed til Momenter. –

d. 22 Nov. 38.

300 Der gives Tilfælde i det aandelige Liv, hvor Prædikateret »mageløs« mod de Vedkommendes Villie, der bruge det, faaer samme Betydning som om man vilde sige om en Handske ell. Strømpe for at rose den – at den var *mageløs*. –

d. 22 Nov. 38.

301 Det gaer med at udvikle de aprioriske Grundbegreber, ligesom det i den chr. Sphære gaer med Bønnen, thi her skulde man jo troe, at Msk. paa den frieste, subjektiveste Maade satte sig i Forhold til Gudd.

og dog høre vi, at det er den Hellig-Aand der virker Bønnen, saa at den eneste Bøn der endnu blev tilbage var den: at kunne bede, ihvorvel ved dybere Eftersyn endogsaa den er virket i os – saaledes gives der hell. ingen Deduction Begrebs-Udvikling, ell. hvad man vil kalde det som har nogen constitutiv Kraft – Msk. kan blot besinde sig derpaa, og det at ville dette, naar denne Villie ikke er et tomt ufrugtbart Gaben – er det som svarer til hiin eneste Bøn, og er ligesom denne igjen virket i os.

d. 2 Dec. 38.

[I marginen til 301]

302 Man kan derfor ogsaa sige, at al Erkjenden er ligesom Aandedraget en *respiratio*.

d. 3 Dec. 38.

303 Paa Grund af det Aprioriske, der ligger i Forsættet i Sammenligning med den timelige successive Udfoldelse – er Forsætter til det Gode saa fristende, og indeholde saa ofte noget Narkotisk, der udvikler en Intuition, og ikke en Elasticitet, der afføder en Energie. –

d. 2 Dec. 38. –

304 Det er et betydningsfuldt Ord med H: t: en utidig Glæde over Magt og Myndighed i aandelig Forstand: »Glæder Eder ikke over, at Aanderne vare Eder underdanige, men at Eders Navne ere indskrevne i Himlene«. Det var med disse Ord at den hellige Antonius ifølge Athanasii Efterretning hos Möhler advarede Asketerne om ei at glemme det ene Fornødne ved Siden af den Magt, de havde til at uddrive Dæmoner. –

d. 6 Dec. 38.

305 Det var en meget god Bemærkning Sibbern idag gjorde paa sine Forelæsninger, hvorledes man maa antage en egl. ideel Væren der i sig har en Væren ogsaa før sin Udtalelse i den actuelle Væren, hvilket

man jo ogsaa kunde see deraf, at man ikke vilde sige om evige Sandheder, at de nu blive til, men de reveleres nu α : i Tidens Fylde. –

d. 17 Dec. 38.

308 Lad vor Tale ikke være som Blomsten, der idag staaer paa Marken og imorgen kastes i Ovnen, ikke som Blomsten, om den end i Pragt overgik Salomos Herlighed. –

d. 24 Dec. 38.

[I marginen til 308]

309 Og vil Du forunde os, at blive bekjendt med Videnskabens mange Herligheder, o lad os dog ikke glemme derover det ene Fornødne, og vil Du udlette vor Aandskraft, ell. vil Du lade os blive gamle paa Jorden, saa vor Aand sløves, o een Ting er der, som aldrig kan glemmes, om vi end glemte Alt, at vi ere frelste ved Din Søn. –

310 Har Du ret følt, det Trøstelige der ligger i den Betragtning: Gud frister Ingen, har Du følt den overjordiske Styrke den overnaturlige Størrelse, Du faaer ligeoverfor Synden ved Tanken om at det er Dit eget Kjød og Blod, ell. dens Fristelser, som dog engang for alle er overvundet (Gud tilskikker vel Msk. Prøvelser, for at styrke ham og modne ham – Fristelser ere jo netop for at knække, fordi man troer, at den Paagjeldende vil ligge under) men har Du ogsaa følt Dig ydmyget ved den Tanke: han fristes og ikke af Nogen – – hvorfor opløfter Du næsten udfordrende saa udæskende din Røst til Himlen – hvorfor stormer dine Tanker den, ell. mener Du ikke, at Din Ulykke er saa stor, Din Klage saa retfærdig, dine Suk saa dybe saa gribende, at Gud ved dem skulde fristes?

Juledags Aften Kl. 11. –

315 I den chr: Udvikling gjælder det, at Disciplen er ikke større end Mesteren; i Verdens-Udviklingen er det ikke Tilfælde – derfor skal vi ære *Fædrenes Overlevering*.

d. 31 Dec. 38.

316 Herren kommer, om vi end maae bie paa ham, han kommer, om vi end blev gammel som Anna, graa som Simeon (denne Noah d. 2den), men vi maae vente paa ham i *hans Huus*.

d. 31 Dec. 38

1839.

317 Det er det samme Mirakel, som gjentager sig i enhver Chrstens Liv, det samme som Samtiden forundrede sig over ved Bryllupet i Cana: Du haver iskjænket den slette Viin først og siden den gode, især vil Enhver istemme det, der har følt, hvorledes Verden først iskjænker den gode og derpaa den slette.

1 Jan: 39.

318 Chr: vandrer paa Havet.

Bøn

Herre berolige Du Bølgerne i dette Bryst, dæmp Stormene! Min Sjæl vær stille, at det Gudd. kan virke i dig! Min Sjæl vær stille, at Gud kan hvile i Dig, at hans Fred kan overskygge Dig! Ja Fader i Himlene ofte nok have vi prøvet at Verden ikke kan give os Fred, o men lad Du os føle, at Du kan give Fred, lad os bemærke Forjettelses Sandhed, at Din Fred kan al Verden ikke tage fra os. –

d. 1 Jan: 39.

319 Jeg føler ret i dette Øieblik den forfærdelige Sandhed af de Ord:

Psalm: 82,6: Jeg har vel sagt til Eder, at I ere Guder, og den Høiestes Børn; men I skulle døe som Msk: og gaae til Grunde som en Tyrann. –

d. 3 Jan: 39.

320 Fader i Himlene! Naar Tanken om Dig vaagner i vor Sjæl, da lad den ikke vaagne som en opskrækket Fugl, der forvirret flagrer om, men som Barnet af sin Søvn med sit himmelske Smil.

d. 6 Jan: 39.

321 Enhver Enkelts Liv har ogsaa sin Genesis og derpaa sin Exodus*) (sin Udgang i Verden,) sin Leviticus, hvor Sindet vender sig mod det Himmelske, sin »Numeri«, hvor man begynder at tælle Aarene, sin Deuteronomion.

d. 6 Jan: 39.

*) [I marginen] cfr. Luc: IX,31.

322 Det er det Forvirrede ved os, at vi paa eengang ere Pharisæeren og Tolderen.

d.7 Jan: 39.

323 Den Christne kan tumles meget i Verden og færdes meget med den, men sit Religieuse maa den beholde for sig, ligesom Jøderne i Handel og Vandel brugte romerske Penge med Keiserens Brystbillede; men i Templet brugte de deres egen Mynt.

d. 8 Jan: 39.

324 Og vil Chrstus end ikke tillade os at følge ham, saaledes som han afslog den Besattes Bøn *ειναι σου αυτω* Luc. 8,38 saa ville vi dog som denne gaae hen til vor Familie og vor Hjemstavn og forkynde Guds Godhed og hvad der er skeet med os. cfr. Luc. 8,39.

d. 9 Jan: 39.

327 Fader i Himlene! Vandrer Du med os som Du vandrede med Jøderne fordem i de gl. Dage. O lad os ikke troe at være voxede fra Din Opdragelse, men lad os voxe til den, voxe under den, som den gode Sæd voxer i Taalmodighed. Lad os ikke glemme hvad Du haver gjort for os, og naar Din Hjælp vidunderlig har været tilrede, da lad os ikke søge den igjen som utaknemlige Skabninger fordi vi aade og bleve mætte. Lad Du os føle at vi uden Dig slet Intet formaaer, men lad os ikke føle det i feig Afmagt, men i kraftig Fortrøstning, i glad Forvisning om, at Du er mægtig i de Svage.

d. 16 Jan: 39.

328 Det er det Sørgelige med mig, at mit Liv mine Sjælstilstande bestandig gaaer efter to Declinationer, hvorved ikke blot Endelserne blive forskjellige, men hele Ordet forandres.

d. 17 Jan: 39.

332 ... Thi Sorg er et gammelt Ord, det er fast ligesaa gammelt som Verden, men »Trøsteren« det er ogsaa et gammelt Ord; men dog ikke slet saa gammelt, som det heller ei i den Enkeltes Liv bliver saa gammelt om han endog blev nok saa gammel, der er dog altid gaaet en Nat forud for den Dag, en Nat, hvor han af Frygt for Verden besøgte Jesus, ell. en Nat, da han mistvivlede om Alt, da han intet Fast fandt mell. Himmel og Jord, en Midnat, – da Chrstus besøgte ham, da Chrstus kom som forud til Disciplene gennem lukte Dørre. –

d. 18 Jan: 39

333 Det første Indtryk man faaer af Chrstd. er saa velgjørende saa mægtig til i et nu at omskabe*) vort hele Sind, at det er intet Under, om vi ønske med Disciplene at blive paa Bjerget at opslaae der vort Telt (cfr. Mc. IX,5 etc.); men vi maae som Disciplene ned igien af Bjerget, og ofte venter da en ligesaa haard Prøvelse som den Dæmoniske var for Disciplene. (cfr. Mc. IX,11 o: s: v:)

d. 18 Jan: 39.

*) [I marginen] cfr. Luc. IX,29.

334 Herre! gjør Du vort Hjerte til Dit Tempel, hvori Du vil tage Bolig. Lad hver ureen Tanke, hver jordisk Begjær som Afguden Dagon hver Morgen findes sønderknuset for Fødderne af Pagtens Ark, lær os at beherske Kjød og Blod, og lad det være det blodige Offer, saa at vi med Apostlen maae sige: jeg dør daglig.

d. 20 Jan. 39.

335 Hegel er en Johannes *Climacus*, der ikke som Giganterne stormer Himlene ved at sætte Bjerg paa Bjerg – men *entrer* dem ved sine Syllogismer.

d. 20 Jan. 39.

336 Gud give Kraft til ene at tænke paa, hvad jeg har at gjøre, og det vil Du anvise mig og byde mig at gaae derefter som Du fordum bød Propheten Elisa: naar Du møder Een paa Din Vei, da hilse Du ham ikke, og naar han hilser Dig, da hilse Du ham ikke igjen. –

d. 22 Jan. 39.

337 Det *bør være* med Mskets Sjælstilstande, som det *er* med Bogstaverne i Lexiconner, nogle ere saa stærke og saa voloumineus udviklede, andre have blot et Par faa Ord under sig – men et fuldstændigt Alphabet *bør* Sjælen have. –

d. 23 Jan. 39.

338 først da naar Hjertets ængstelige ell. hovmodige Hyklerie er fortrængt, først da lyder Ordet for os, ligesom Chrst. først naar Pharisæerne vare bragte til Taushed og havde fjernet sig først da lød hans Ord ret af Hjertets Fylde for *Disciplene*.

d. 27 Jan. 39.

339 Lader os i Taalmodighed forhverve vore Sjæle. (cfr. Luc: XXI, 19).

d. 28 Jan. 39.

342 Fader i Himlene! aaben Du Øiets Kilder, lad en Taarestrøm som en Syndflod udslette hele det forbigangne Liv, der ikke fandt Naade for Dine Øine; men giv Du ogsaa som fordum et Tegn, da Du satte Regnbuen som en Naadeport paa Himlen, at Du ikke mere vil udslette os ved en Syndflod; lad aldrig Synden saaledes faae Magt i os, at Du atter maatte uddrive os af Syndens *Legeme!*

d. 1. Feb. 39.

343 Længsel er det høiere Livs Navlestreng.

346 Der har været Mangfoldige, der omtrent have staaet i samme Forhold til Jesus som Barrabas (han heed: Jesus Barrabas). Barrabas er omtrent paa Dansk: »N. N.«, בַּר אֶבְרָהָם, filius patris, sin Faders Søn. – Forøvrigt er det sørgeligt, at vi slet ikke veed Mere om Barrabas; han forekommer mig i mange Maader at kunne blive et Sidestykke til den evige Jøde. Hans øvrige Liv maa dog være gaaet underligt hen. Gud veed, om han ikke er bleven Christen? – Det vilde være et poetisk Motiv at lade *ham* optræde og vidne for Christum, greben af hans Guddomskraft.

d. 1. Feb. 39.

347 Du mit Hjertes Herskerinde »*Regina*«, gjemt i mit Brysts dybeste Løndom, i min fyldigste Livstanke, der, hvor der er lige langt fra til Himlen og til Helvede, – ubekjendte Guddom! O kan jeg virkelig troe Digternes Fortællinger, at man, naar man første Gang seer den

elskede Gjenstand, troer at have seet hende længe iforveien, at al Kjærlighed som al Erkjenden er Erindring, at ogsaa Kjærligheden hos det enkelte Individ har sine Prophetier, sine Typer, sine Myther, sit Gamle Testamente. Overalt i ethvert Pigeansigt seer jeg Træk af Din Skjønhed, men jeg synes, at jeg maatte have alle Piger for af al deres Skjønhed ligesom at uddrage *Din*; at jeg maatte omskibe hele Jorden for at finde den Verdensdeel, jeg savner, og som dog mit hele Jegs dybeste Hemmelighed polarisk antyder; – og i næste Øieblik er Du mig saa nær, saa nærværende, saa mægtigt udfyldende min Aand, at jeg transfigureres for mig selv og føler, at her er godt at være.

Du Elskovs blinde Gud! Du, der seer i Løndom, vil Du give mig aabenbart? Skal jeg finde, hvad jeg søger, her i denne Verden, skal jeg opleve *Conclusionen* af alle mit Livs excentriske Præmisses, skal jeg slutte Dig i mine Arme, – eller:

lyder Ordren videre?

Er Du gaaet forud, Du min *Længsel*, vinker Du mig forklaret fra en anden Verden? O jeg vil kaste Alt fra mig for at blive let nok til at følge Dig.

d. 2. Feb. 39.

- 348 Det er dog en uforlignelig Følelse, naar man har faaet Ideen indblæst i Begrebets Legeme, naar man i dette har givet hiin sin Begrændsning – ikke et Plankeværk eller en chinesisk Muur, over hvilket den *ikke kan gaae*, men en Skjønhedslinie, indenfor hvilken *Ideen svulmer*, ikke krampagtigt men *jomfrueligt*. Vel bliver man undertiden nødt til paa Grund af vor Erkjendelses jordiske Endelighed at sætte den i et *Jomfrubuur*, indtil vi har fundet en værdig Brudgom; men Herre Gud, – et Jomfrubuur er da intet Nonnekloster.

d. 2. Feb. 39.

- 351 Det Guddommelige kan godt røre sig under de jordiske Forhold, og det behøver ikke disses Tilintetgjørelse som Betingelse for sin Fremtrædelse, saaledes som jo Guds Aand aabenbarede sig for Moses i Tornebusken, der brændte *uden at fortæres*.

d. 3 Feb. 39.

352 Al Poesie er Livets *Forklarelse* (∴ Transfiguration) ved dets *Forklarelse* (ved at det forklares, oplyses udvikles o: s: v:). Det er ret mærkeligt at Sproget har den Tvetydethed.

d. 5. Feb: 39.

353 Det synes som om Philosopherne i deres Efterretninger om den nyere Philosophie siden Cartesius har dannet sig efter den Form, der undertiden findes i Eventyret, hvor man ved at gjentage Alt det Forregaaende, hver Gang man føier et nyt Leed til, tilsidst tilveiebringer en uoverskuelig Række: Stok vil ikke Hund slaae, Hund vil ikke Ko bide, Ko vil ikke hjem gaae etc.

d. 5 Feb: 39.

354 Det er den ene Side af al Guds-Erkjendelse, den historiske Opfattelse; det er derfor yderst betegnende for Jødedommen, at de kun kunne see Ryggen af Jehovah, da jo Historien træder til, idet Jehovah forlader det givne for at gaae videre, da den historiske Opfattelse aldrig bliver præsent med Begivenheden selv. cfr. Exod. 33,20-23. v. 22: »Wenn den nun meine Herrlichkeit *vorüber gehet*, will ich dich in der Felsenkluft lassen stehen, und meine Hand soll ob dir halten, bis ich *vorüber gehe*«.

d. 6 Feb: 39.

[I marginen til 354]

355 Overhovedet var Jøderne i saa meget dybere Forstand en historisk Nation end nogen Anden og en Nation der accentuerede det Historiske, som det at gjøre den 3die Person til den Form, man gaaer ud fra, antyder dette fremfor enten det abstrakte Infinitiv ell. den subjektiverede første Person.

356 Det sidst udkomne Værk af Günther (die *juste-melieu* der Philosophie) har en saa fortræffelig Titel, at jeg i den Grad har forliebet mig i den og beskæftiget mig med den, at jeg nok aldrig faaer læst Bogen; men bliver staaende ved Titelbladets Aphorisme. –

d. 7 Feb: 39.

357 Der kommer ogsaa i aandelig Henseende et Øieblik, hvor vi føler, at vi slet Intet selv formaae, hvor vi gaae ligesaa† nøgne ud af vor Selvbetragtning*), som fordum af Modersliv –

d. 8. Feb: 39.

[I marginen til 357]

358 † og da maae vi med dyb Sorg sige som Adam: jeg hørte din Stemme i Haugen og saae, at jeg var nøgen, og derfor skjulte jeg mig. Gen: 3,10.

[I marginen til 357]

359 *) men det er ogsaa nødvendigt for at Gud kan skabe Noget af os; thi Gud skaber altid af Intet, og behøver hverken Materie eller vor Selvklogt – hverken nogen bequem eller nogen ubequem Materie.

360 Deri viser sig den dybe gennemgribende Betydning af Arvesynden, at al Chrstd. i den Enkelte begynder med Sorg – *Sorgen efter Gud.*

d. 10 Feb: 39.

361 Det gjelder om enhver Idee, hvad der siges om Messias: den er *απατωρ, αμητωρ, αγενεαλογητος, μητε αρχην ημερων μητε ζωης τελος εχων.* (Heb: 7,3.)

d. 10 Feb: 39.

362 En ligesaa dyb og hellig en ligesaa inderlig og stille hellig Sorg, som den æsthetiske Bekymring med hvilken Lavater† taler om den Besmittelse med hvilken Msk. har forvansket Guds Billede i det, forsaavidt dette Guds Billede viser sig i Ansigtet – denne Sjælens Klangfigur – en saadan religieus-moralsk Sorg vilde være den rette christelige Sorgens Gratie, forsaavidt den uden selv at falde ind under Fordærvsens Bestemmelser, blot opfattede Mskslægtens store og dybe Fald.

d. 11 Feb: 39.

† (cf. Lavaters Physiognomonik.)

[I marginen til 362]

363 men en saadan Sorg er der ikke Plads til i Verden, og naar vi stundom see Msk., der søge at fortabe sig i en saadan Intuition, som om det Hele dog egl. ikke vedkom dem, da lyder Herrens Ord: Qvinde græd ikke over mig, men over Dig selv.

365 ... Thi Chrstd. har ogsaa en Kamp større end enhver Strid, der er ført i Verden; thi Chrstd. kjæmper med Verden. Men har Du seet Hæren i Slagets Øieblik begeistres ved Feldtherrens Tale, hvorledes skulde den Chrstne da ikke opflammes ved sit Feldtraab: naar Gud er med os, hvo kan da være imod os, et Feldtraab, der i Sandhed indeholder ikke blot et umiskjendeligt Skjelnemærke fra Fjenden men et Evangelium for hver Kjæmper. Eller skulde den Chrstne ikke opmuntres til at kjæmpe under en Hærfører, der selv haver overvundet Fjenden, til at stride en Strid, hvor Seiren er vis, Belønningen en Evighed. – Chrstd. har ogsaa sin Fred – en Fred, der har overvundet Verden – og Chrstd. har ogsaa en Glæde ikke den, der skjuler sig paa Bunden af det berusende Bæger; men der smiler os imøde fra Bunden af den bittre Kalk, og som kun viser sig tydeligere i samme Grad som Kalken bliver bækere. –

d. 11 Feb: 39.

367 At Tænken og Væren ere eet, det kan man see hos Folk, der lide af fixe Ideer – herved fremgaaer ogsaa et Beviis for Helvedstraffenes Evighed, da Msk's fuldkommere Tilværelse jo netop maa tænkes frie for alle de Adspredelser, Alt det Momentane og Timelige, der gjør at vi ikke føle Identiteten af Tænken og Væren, ikke at tale om, at det der ligger i Kjønforskjel og den hele Historiske Udvikling, der har sit Udgangspunkt heri maa tænkes borte, da vi jo skulde vorde Engle lige (ikke gifte ell. tages til Ægte); men Englenes Fald lærer jo Kfædrene ogsaa er utilbagekaldelig, da det er skeet under den »sande Tids« Form.

d. 12 Feb. 39.

368 Mængden af Msk. gaaer Chrstd. forbi som Stemmen fra Himlen (Joh: XII,29), de høre den, men forstaae den ikke og troe at det er Torden – eller de høre Stemmen, men see ikke, hvo det er der taler. (Acta IX,7.).

d. 12 Feb: 39.

369 Det er den fyldigste Prophetie, der nogensinde har existeret, da Chrstus siger: det er godt for Eder at jeg gaaer bort, da var det Øieblik da Chrsti jordiske Tilværelse havde i den Grad naaet sin Modenhed, da hans Legeme var *indtørret* som Frugten er det, naar dens Tid er forbi, da den hele guddoms Fylde ikke længere kunne rummes i jordisk Skikkelse som *individuell* Existents.

d. 13 Feb: 39.

370 Frygt og Bæven (cfr. Phil: 2,12) er ikke primus motor i det chr. Liv, thi det er Kjærlighed; men den er hvad *Uroen* er i Uhret – den er det chr. Livs *Uro*.

d. 16 Feb: 39.

371 Naar man seer det Uvæsen orthodoxe Hegelianere have drevet med deres Mesters Kategorier, som laae der en Salighed deri, hvo kommer da ikke til at tænke paa de *γενεαλογιαι απεραντοι* som Paulus advarer imod 1 Tim: 1,4.

d. 19 Feb: 39.

372 Jøderne skruede sig bestandig tilbage i Fortiden (de skreve ikke blot i fysisk men ogsaa i aandelig Forstand – fra Høiere til Venstre) men netop jo stærkere de saaledes stemmede sig tilbage, desto nødvendiggere søgte Sjælen et Tilkommende, der var ligesom et Resultat af de Lys-Partikler, Øiet ved at stirre paa Fortiden havde indsuget, og som nu lyste desto stærkere i det tomme og mørke Præsens, de følte dem bundne i. De manglede saaledes den egentlige Evolutions rolige Sikkerhed.

d. 21. Feb. 39.

374 Vor Tid taber mere og mere det teleologiske Moment, der hører med til en Livs-Anskuelse – og iblandt de dannede Classer vil man vist finde Mange, der vil ansee et Ægteskab uden Børn for det Høieste – man tænke i denne Henseende derimod paa Jøderne; der næsten reent opgave deres egen Tilværelse og søgte den kun i en Andens.

d. 25. Feb: 39.

376 Chrstd. indeholder en saa meget større Kløftelse mod Verden i Forhold til Jødedommen som de Ord Chrstus sagde til sine Apostle (»hvo som ikke hader Fader og Moder for min Skyld er mig ikke værdig«) – ere dybere end de Ord, der i Begyndelsen lød til Manden (»han skal forlade sin Fader og Moder«) og som en Følge deraf er ogsaa Foreningen ligesaa meget inderligere.

cfr. p. 27. m:

d. 25 Feb: 39.

378 idet han reed hen til ham, hvidskede han: »Hr. Major, de kommer til at gjøre omkring«; hvorpaa Majoren med høi Komandostemme raabte: »Hele Bataillonon omkring« og kom derved til at holde igjen ligesaa forkeert ikke at tale om at hele Bataillonon kom til at staae forkeert. See det er Ulykken med Politikerne, altid hedder det »hele Bataillonon«, uagtet det kun er dem selv, der skulle gjøre omkring.

d. 3 Martz. 39.

379 I Chrstd. er Alt blevet et Trin lavere, idet der er kommen et høiere Moment ind. *προφητεια* var det høieste i det gl. T.; men i det N. T. er *εν γλωσση λαλειν*, saa at *προφητεια* beholder Bevidstheden i sig ikke som i det gl. T.

d. 9 Martz 39.

382 Det er netop det Sørgelige ved mig, at mit hele Liv er en Interjektion, og slet ikke har noget Nagelfast, (Alt er Rørligt – Intet Urørligt,

ingen *fast Eiendom*) – min Sorg er et fortvivlet Hyl – min Glæde et lyrisk-overvættes Hopsasa.

d. 13 Martz. 39.

- 383 Deri er vor Tids Lyrik forskjellig fra Middelalderens, at medens i vor Tid den tilfældige Individualitet voltigerer i sin egen Tilfældighed, hvorfor ogsaa den Enes Lyrik er uforstaaelig for den Anden; i Middelalderen derimod har Lyriken en heel Objektivitet for sig, det er ikke Individet, det er Mennesket (Adam ∴ Mskheden) ethvert Træk er verdenshistorisk, dette Ord forstaaet i ideel Forstand.

d. 15 Martz. 39.

[I marginen til 383]

- 385 Jeg har faaet en Sorg i mine Ungdoms Dage, der aldrig fra mig gaer saalænge som jeg lever. Det er den største Sorg som nogen overgaaer, det er at elske den man ei kan faae.

Det er den største Sorg som Jorden den kan bære, det er at miste bort sin Hjertens Allerkjæreste, det er den største Sorg som Solen overgaaer, det er at elske den man ei kan naae.

Denne Vise kjøbte jeg for nogle Dage siden hos en af de simple Boghandlere, der tillige ere Bogbindere og som afhænde Tribler Enkes Forlags-Artikler. De to Vers her ere klistrede fast ere i mine Tanker fortræffelige og netop et Exempel paa den anførte Objektivitet som det egl. Folkelige altid beholder, og besynderligt nok medens det i høieste Grad synes at gaae ud over det Individuelle, tilter det netop i største Maade de Msk., der have Individualitet, ligesom en Prædiken ikke bør være nogen spidsborgerlig Leilighedstale, men hell. ikke en Abstraktion; men have den ideale Individualitet for Øie.

d. 23 Martz 39.

386 Jeg hørte forleden en Samtale mell. nogle Bønderpiger og Bønderkarle. Den ene af disse, ret, hvad den jævne Simpelhed kalder en Pigers Jens, sagde til en meget smuk Bondepige med et stærk Udtryk af den Hemmelighedsfuldhed, som Goethe taler om i hans »römische Elegien«, har Du ingen Kjæreste hvortil hun svarede Nei, hvorpaa han svarede: »saa er Du ogsaa en daarlig Pige.« –

d. 23 Martz. 39.

387 Det der egl. vil udgjøre Hovedproblemet m: H: t: Spørgsmaalet om Sjælens Udødelighed vil vist snarere blive Beskaffenheden af Udødeligheden end om Udødeligheden, om nemlig Sjælen maa tænkes ved Døden at slutte sig fast om sit Gjærnings Indhold ell. tænkes som opløst i det Gudd. Alt, og det er saa langt fra at Sjælen derved er opgivet, at man jo paa sig selv kan fornemme Analogier dertil, hvor den blot subjektive Bevidsthed træder i Skyggen for en langt objektivere Bevidsthed, hvor Tilværelsen faaer en Gjennemskuelighed, og Spørgsmaal er det dog, om ikke disse Momenter ere af høiere Art end Gjærningsmomenterne.

d. 28 Martz 39.

388 I Christi Lidelseshistorie fremtræder et Moment, der viser at Loven ikke blot blev opfyldt, men at der traadte mere til, thi da Chrstus havde drukket Edikken, der bødes ham, da sagde han: det er fuldkomment, ∴ nu er Loven fuldbyrdet, men det blev ikke Chrsti sidste Ord; thi han bad ogsaa for sine Fjender og det er af Evangeliet.

d. 28 Martz 39.

389 Det er dog en Fordeel jeg har fremfor Fleertallet af Forfattere, at mine Indfald altid lyde paa Navn ikke paa Ihændehaveren, de lyde paa Navn om jeg endog er anonym.

d. 3 April 39.

390 Det Phantasiebillede som Sjælen en tidlang fordrer for at fastholde sin Gjendstand, dette og den derved betingede Udvortshed forsvin-

der, naar den sande Erkjendelse træder til, ligesom de to Disciple, der vandrede til Emaus, vel mærkede saa at sige at Chrst. var med dem; men først, da de i Sandhed gjenkjendte ham, da blev han usynlig. –

d. 3 April 39.

391 Eller vilde Du, at Guds Riigdom ikke skulde være overflødige end at Din jordiske Forstand kunde beregne den? Eller vilde Du, at Guds Viisdoms Dyb ikke skulde være uudforskeligere end at den kunde udgrundes af Din Kløgt? Eller vilde Du at Guds Raadslutninger ikke skulde være vanskeligere knyttede end at de kunne løses af din Skarpsindighed? Det vil maaskee synes Dig, at det er Afsindighed jeg forkynder, at det er Daarskab. Men jeg vilde spørge Dig, har Du aldrig følt Dig saa ulykkelig i Verden, at Du indsaae, om Du saa end havde al den Viisdom, Din meest glødende Indbildningskraft kunde udmale sig, saa kunde Du dog ikke rede Dig selv ud af Livets Forvikling, eller har Du aldrig følt Dig saa fattig, at Du maatte sige, om jeg end fik al Verdens Skatte og Herligheder, om jeg end blev sat paa Templets Tinde, og Alt, hvad jeg skuede, var mit, blev jeg dog ikke rigere? Og blev Du dog ikke glad igjen, blev Du dog ikke riig igjen, og hvorfra kom vel den Glæde, hvorfra den Riigdom, uden fra Gud, og var den Glæde ikke saligere, og den Riigdom ikke mere overvætted end Alt, hvad Du havde drømt Dig; var den ikke saa stor og saa herlig, at maaskee en hemmelig Frygt listede sig frem, en hemmelig Bekymring for, at den skulde tages fra Dig, da du ikke havde givet Dig den selv? Men da har Du vist ogsaa i samme Stund følt Trøst ved den Tanke, at Du var i hans Haand fra hvem denne Salighed kom; da har Du følt, at der gives en Kjærlighed, der overgaaer al Sands og al Forstand, og at denne Kjærlighed ikke er den, hvormed Du elsker Gud, men hvormed Gud elsker Dig.

d. 7 April 39.

[I marginen til 391]

392 O Riigdoms-Dyb etc., saaledes taler Apostlen P. efter at have fuldendt en af de dybsindigste Udviklinger, Verden nogensinde har hørt, i disse Ord ligesom udhviler han sig ikke træt af Arbeidet, men salig i Beskuelsen; han udhviler sig, siger jeg; thi jeg veed intet bedre Ud-

tryk, jeg veed Intet at sammenligne hans betragtede Virksomhed end med Guds skabende Virken; thi som Guds Aand svævede over Afgrundene, saaledes svæver hans Tanke over Verdens-Historiens Alt, jeg veed Intet at sammenligne hans dybe Følelse af Verdens herlige Indretning, end med hiint Ord: Og see det var saare godt; intet at sammenligne hans Beskuelses Fred med, uden med Guds salige Hvile fra sin Gjerning. Og naar P. nu i dette Sammenhæng udbryder: »O R. D.« etc., hvo føler da ikke, at det er paa dette Sted at hiint Udbrud har hjemme, at der er ligesom et Punkt, hvor Verden ligger bag os som en stille Aften gjennemsigtig og forklaret, en Betragtningens Himmelfart, hvor dette Udbrud i sin dybeste, meest udvidende Forstand har hjemme, at der ligesom kun er et Øieblik, hvor en slig Tanke-Lovsang hører hjemme, et Øieblik, der giver os en Forsmag paa den himmelske Beskuelse Ansigt til Ansigt. Og dog finder jeg netop det Afbrudte i vor Text saa skjønt; det er et Udbrud der ligesom kan*) underlægges hver Christens Liv, hver i Gud levet Time; thi Gud er i Sandhed ikke mindre i den Enkeltes eensformige Liv, end i Verdens-Forviklingens Larm, han er ikke mindre i sine Styrelser med det enkelte Msk., end naar han bøier mægtige Nationer under sin vældige Haand, kun at vi hæve os til ham i sand Andagt, kun at vi med sand Begeistring maatte kunne sige: o Rigdoms Dyb etc.

d. 3 Mai 39

*) det er en Recipisse, som ingen sand Chrsten kan protestere. —

393 Det er et i Sandhed opbyggende Syn, at see den instinktmæssige Sikkerhed hvormed simple Folk tilegne sig Guds Ord, hvorofte de gaae med sand Velsignelse fra en Prædiken, som de dog langt fra have forstaaet; som Himlens Fugle saae de ikke og høste de ikke, og dog nærer den himmelske Fader dem. —

d. 7 April 39.

394 Gud kan ligesaa lidt bevise sin Tilværelse i nogen anden Forstand end han kan sværge; han havde intet høiere at sværge ved end sig selv.

d. 23 April 39.

- 396 Det chr. Liv har Aphorismer af egen Beskaffenhed, som falde udenfor alle æsthetiske Bestemmelser saaledes f. E. Paulus cfr. Rom. 1, 1
αφωρισμενος εις ευαγγελιον .

d. 23 April 39.

- 397 Christus er den sande magister matheseos

εμαθεν αφ'ων επαθε Heb. 5,8.

d. 23 April 39.

- 399 Prædestinationslæren og Montanisternes forklare i Grunden hinanden gjensidig; thi begge gaae de ud fra den levende Erkjendelse af den ved Chrstd. givne grandiose Forsoning af Msk. med Gud, i den glade Forviisning herom seer Prædestinationslæren den endelige Empiries Uformuenhed til at rokke denne, som nu eensidig opfattes som en stor Uforanderlighed; i ængstelig Bevidsthed af Mskets Syndighed seer den anden et Tilbagefald som der vilde forstyrre Alt, men netop ved denne Frygt flygter den (ikke blot i den Enkeltes Liv) men i Tanken selv ind igjen under hiin evangelistiske Sikkerhed, men denne Bevægelse opfattes eensidigen, naar der læres at et Tilbagefald bevirker Umuligheden af nogensinde at vende tilbage. Forvexlingen kommer deraf, at denne Lære et Øieblik streifer over paa det praktiske Gebeet, og optager Bestemmelser heraf i sit dogmatiske Begreb; thi dersom det lod sig tænke, at *hele Mskslægten* kunde synke tilbage til det Syndens Standpunkt hvorpaa Chrst. fandt den, dersom Gud atter kun kunde træde i Forhold til Mskslægten som den straffende, dersom Christi Fremtrædelse ikke havde nogen objektiv Betydning for Gud ikke var en immanent Bestemmelse i hans Væsen – ja da havde Montanisterne Ret. Men i Individernes Sphære har den Anskuelse kun sin relative Betydning. Og den hele Lære er kun et Forsøg paa at gjøre »Frygt og Bæven«, der i den Enkeltes Liv har sin Sandhed, til en videnskabelig-dogmatisk Bestemmelse. –

d. 26 April 39.

- 400 Der gives visse Leiligheder, ved hvilke man især føler, hvor haardt det er at staae ganske*) ene i Verden. Jeg saae saaledes forleden Dag en

fattig Pige, der gik ganske ene til Kirke for at blive confirmeret; og jeg saae en gl. Mand, hvis hele Familie var uddød; en lille Sønneson, hans sidste Trøst, bar han i en Ligkiste under Armen, og nogen Tid efter saae jeg ham paa Kirkegaarden sidde som et Kors paa en Familie-Grav. —

d. 28 April 39.

[I marginen til 400]

401 *) Gud veed hvorfra det Udtryk egl. kommer: mutters-alene

402 Og føle vi end, at vi letsindigt have forspilt vor Førstefødselsret, saa vil dog Gud ogsaa høre os, naar vi med Taarer sige som Esau: Fader har du da kun een Velsignelse, velsign ogsaa mig. Og fandt Isaak ogsaa en Velsignelse for sin letsindige Søn, hvorledes skulde da vor himmelske Fader, som er riig paa Velsignelse† ikke finde een for os.

d. 28 April 39.

[I marginen til 402]

403 † ja der bliver altid den Forskjel, at medens Esau fik en ringere Velsignelse, fordi Isaak havde bortgivet det bedste han havde, saa har Gud derimod gjemt det Bedste saa vist som Velsignelsen i Chr: er langt herligere end der blev de første Msk. til Deel, og ogsaa for den Enkelte, der angerfuld vender tilbage til Gud er Velsignelsen saa overvætt: der er større Glæde i Himlen over en Synder, der omvender sig end over 10 Retfærdige, der ikke have Omvendelse behov. —

404 Der gives især hen mod Foraaret, naar Naturen efter sin lange Søvn vaagner en Smule, men atter slumrer ind igjen (saaledes som ogsaa dette Øieblik er det behageligste i Msk. Søvn) visse Dage, hvor Naturen synes saa drømmende saa tankefuld, at vi ret føle, hvad det vil sige, naar Nordboen dannede Skyerne af Ymers Hjerne; saa underlig skjuler Himlen sig i en gjennemsigtig sur-tout, som en skøn Pige indhyller yndige Former i Phantasiens Hell-Dunkel. — Og ere ikke alle vore Tanker Skyer, som combinere sig i Forhold til de forskellige

Luftstrømninger – ikke andet end Skyer, hvad enten de for en Stund synes at staae stille† over os at ville blive hos os, ell. de hurtigt fortrænge hinanden, fremdrevne af Lidenskabernes Storme. Du kjære Læser, hvis Horizont endnu aldrig har været formørket af slige Skyer, for Dig drive ogsaa denne Skye forbi uformærket og glemt som saa meget Andet, du vel har seet men som intet Indtryk gjorde paa Dig, fordi det ikke i Dig fandt sig selv. –

d. 28 April 39.

† [I marginen] og vi saaledes føle in pausa Glædens Vokal forlænget.

406 Og jeg der af Naturen er et Hvile-Bogstav har endnu ikke fundet Noget jeg kan hvile i, blot jeg snart maatte finde det, at jeg ret kunde blive fuldtonig.

407 »Endnu i denne Stund siger Herren«; thi Herrens Forbarmelse er ligesom Bøgerne, der »trykkes i dette Aar« – evig ung. –

d. 4 Mai 39.

[I marginen til 407]

408 den er ligesom hans Sorg: vidste Du endnu i denne Stund, hvad der tjener til dit Bedste. Luc: 19,41.

409 Caligulas Idee, at ønske at alle Hoveder sad paa een Hals – er ikke andet end et attenteret feigt Selvmord. Det er Modbilledet af et Selvmord, det er to lige fortvivlede Verdens-Anskuelser. –

d. 4 Mai 39.

411 Ligesom det i moralsk Henseende læres, at hvad der var forudskrevet i det Gl. T., var forudskrevet, for at de Christne skulde lægge sig det paa Sinde (Rom. XV,4.), uden at derfor, det der var skrevet, ikke skulde have haft sin Betydning for dem, det oprindeligt blev sagt til –

saaledes, troer jeg, at det i historisk Henseende forholder sig med Prophetiens Betydning for det N. T.

d. 5 Mai 39.

412

7de Forsvar for Anonymitæten.

De fleste Forfattere skrive saa lidet eiendommeligt, at næsten enhver Mand i Kongeriget kunde være Forfatter til det, der skrives, og da saaledes Navnet bliver et aldeles intetsigende Accessorium saa indseer man heraf, at Anonymitæten ogsaa i poetisk Forstand har sin Betydning, da jo desuden, fra den modsatte Side seet, de Forfattere, der have en Individualitet slet ikke behøve at sætte deres Navn under.

d. 6 Mai 39.

413 Det Meste derfor der skrives er ikke andet end asserta paa *slet Papir* – jeg skriver dog paa stemplet.

414 Cornelius Nepos fortæller om en Feldtherre, der blev holdt indesluttet i en Fæstning med et betydeligt Cavallerie, at han, for at Hestene ikke skulde blive syge af den meget Stillestaaen, hver Dag lod dem pidske for paa den Maade at skaffe dem Motion – saaledes lever jeg som en Beleiret paa mit Værelse – jeg gider Ingen see, og hvert Øieblik frygter jeg for, at Fjenderne skulle forsøge en Storm ∴ at Een skal komme og besøge mig; jeg gider ikke gaae ud; men for ikke at tage Skade af den megen Stillesiddens – græder jeg mig træt. –

d. 10 Mai 39.

415 Jeg er i denne Tid i den Grad ulykkelig, at jeg i Drømme er ubeskrivelig lykkelig.

416 Ligesom mit Øie i denne Tid, hver Gang jeg slaer det op, løfter en uhyre Vægt af Lodder (projekterer en Mængde »Fluer«) der øieblikkeligt tyngte det ned igjen, saaledes ogsaa mit Haab; thi den Dør ad hvilken det stundom forundes mig at skue ind i lysere Egne, (thi min

daglige Horizont og Atmosphære det er som Udsigten og Luften i en grøndlandsk Hule, og jeg modtager desaaersag i denne min Vinter-residents meget faae Besøg; thi kun Missionairer have Mod til at krybe paa alle fire ind i en saadan Hule – Haabet, Himlens Missionair udstraalere en sparsom Gang et Glimt) er ikke en Dør, der bliver staaende aabnet, naar den først eengang er oplukket, ei hell. en Dør, der langsomt lukker sig igjen, saa man dog kunde have Haab om at kunne liste sig til at titte ind af den endnu et Par Gange inden den lukkede sig; nei den falder øieblikkelig i igjen, og Forfærdelsen derover gjør, at man næsten glemmer hvad man saae.

d. 11 Mai 39.

417 Thi Brillen skjule meget – ogsaa en Taare i Øiet. –

d. 11 Mai 39.

418 Det er ret mærkeligt, at medens alle andre Bestemmelser, der udsiges om Gud ere Adjektiver, er »Kjærligheden« alene Substantiv, og man vilde neppe falde paa at sige: »Gud er kjærlig«. Saaledes har Sproget selv udtrykt det Substantielle, der ligger i denne Bestemmelse. –

d. 12 Mai 39. –

419 Ligesom Chrsti Fremtræden i Aandens Verden er hvad Skabelsen er i den physiske – saaledes er den Hellig-Aand Opholdelsen i Aandens Verden ☩: Opholdelsens Begreb. –

d. 12 Mai 39.

420 Hele Tilværelsen ængster mig, fra den mindste Flue til Incarnationens Hemmeligheder; heel er den mig uforklarlig meest jeg selv; hele Tilværelsen er mig forpestet meest jeg selv. Stor er min Sorg, grændseløs; Ingen kjender den, uden Gud i Himlene, og han vil ikke trøste mig; Ingen kan trøste mig uden Gud i Himlene, og han vil ikke forbarme sig – Unge Msk., Yngling, Du som endnu staaer ved Begyndelsen af Maalet, har Du forvildet Dig o! vend om, vend Dig til Gud og ud af hans Opdragelse skal Du føre med Dig en Ungdom,

styrket til Manddomsgjærning; Du skal aldrig fornemme, hvad den maa lide, der efter at have forspilt sin Ungdoms Kraft og Mod i Opsætsighed mod ham, nu udmattet og afmægtig maa begynde et Tilbagetog gennem ødelagde Lande og hærgjede Provindser, overalt omgivet af Ødelæggelsens Vederstyggelighed, af afbrændte Byer og skuffede Forhaabningers rygende Tomter, af nedtraadt Velstand og knækket Velmagt, et Tilbagetog langsomt som et ondt Aar, langt som en Evighed, eensformigt afbrudt af det idelig gjentagne Suk: disse Dage, behage mig ikke.

d. 12 Mai 39.

- 421 Jeg siger om min Sorg, hvad Engelskmanden siger om sit Huus: min Sorg is mey castle. – Men der er mange Msk., der naar de have Anledning til Sorg (bære Flor om Hatten) fordre Deeltagelse ikke saa meget for at lindre Sorgen, som for at man skal dægge lidt for dem, og derfor i Grunden ansee det for en af Livets Beqvemmeligheder at have Sorg.

d. 12 Mai 39.

- 422 Jeg kan dog ikke antage Andet end at det er Guds Villie, at jeg skal læse til min Examen, og at det er ham behageligere at jeg gjør det end om jeg ved at fordybe mig i en ell. anden Grandskning virkelig kom til en ell. anden klarere Erkjendelse; thi Lydighed er ham kjære-re end Vedderens Fedme. –

d. 13 Mai 39.

- 423 Gud i Himlene, lad Du mig ret føle min Intethed, ikke for at fortvivle derover, men for desto stærkere at føle din Godheds Storhed.
(dette Ønske er ikke, som Spotteren i mig vilde sige en Epicuræisme, som naar en gourmand sulter sig for at Maden kan smage desto bedre.).

d. 14 Mai 39.

424 At Bogstavet ihjelslaer det kan man see paa Sadducæerne, der holdt saa fast ved Lovens Bogstav, at de nægtede Sjælens Udødelighed.

d. 15 Mai 39.

425 Thi hvad er Udtrykket (Stilen) andet end det evige Modermærke, og disse Folk, der komme til Resultat, som ikke er deres Eiendom, de ere som Høns, der have udruget Ællinger, hver Gang Ideen gjør en Bevægelse ifølge sin Natur (ligesom naar Ællingerne søge Vandet) blive de bange og staae og trippe, fordi de kun kjende Tanken i en bestemt til et bestemt Udviklings-Moment svarende Form; de kunne, som umathematiske Hoveder ikke den Sætning, de før kunne bevise, naar man tegner Figuren anderledens og giver den andre Bogstaver. —

d. 15 Mai 39.

426 At erindre Philosopherne og Dogmatikerne i vor Tid om de Ords Betydning for Speculationen: Omvender Eder; det er omtrent det samme som at raabe Hep efter en Jøde.

d. 15 Mai 39.

427 Det er utugtigt at fremstille en Kvinde i korte Klæder, derimod ikke at afbilde hende nøgen som Grækerne gjorde det; thi det Vellystige ligger netop i det at Gevandtet skjuler og lader ahne. Det er uanstændigt, at lade Af- og Omklædningsscener paa Theatret gaae saavidt, at man seer Skuespilderinden i chemise; thi det er ikke det det kommer an paa, om de have ligesaa mange Klæder under, saa at chemisen egl. blot er en Overkjole, men det det kommer an paa er Nødvendigheden af Ideeassociationen.

Mai 39.

430 Først da naar det ved Livets Opfattelse ikke længere er et Tankeexperiment ligeoverfor et andet Tankeexperiment*), men en Anskuelse, der netop i Kraft af at være dette har en *Drift* (en indre, en immanent Magt) til at fordre sig realiseret, og desaaarsag ogsaa ponerer sig i hvert

Moment, først da indtræder den sande Splid i Msk., først da føler man, at det ikke er et flygtigt Phantom man har at kæmpe med, men at det er en Magt, et Legeme, et Syndens Legeme (Rom: 7.) man skal udrives af, hvormeget det end koster, at det er en Døen af fra (der som enhver Døen har sine Taarer i Begyndelsen bittre, fordi vi skulle adskilles fra Noget, som vi have levet i, og som vi ofte uforstandige nok have ondt ved at glemme, snart blide og stille, fordi vi føle Herrens Trøst, snart Glædestaarer, naar vi see det lakker mod Enden) at det er et Guds Rige, en gegliedert Tingenes Orden, som ikke lader sig tage med Vold, vi skulle indordnes i. –

d. 17 Mai 39.

*) [I marginen] ikke eet: nu kan Du *vælle*.

431 Jeg har læst et Sted i et indisk Værk disse Ord: hvo som ikke troer dette, han skal dømmes til Helvede og gjenfødes til et Æsel. –

d. 17 Mai 39.

432 *Forord:*

Om dette Forord skal blive langt ell. kort, veed jeg i dette Øieblik slet ikke; kun een Tanke udfylder min Sjæl, en Længsel, en Tørst efter ret at forville mig i Forordets lyriske Underskov, ret at baldre mig deri; thi ligesom det maa gaae Digteren, at han snart føler sig lyrisk bevæget, snart episk tiltalt, saaledes føler jeg som Prosaist i det Øieblik en ubeskrivelig Glæde ved at opgive al objektiv Tænkning, og ret at udtømme mig i Ønsker og Forhaabninger, i en hemmelig Hvidsken med Læseren, en Horatzisk sussuratio i Aftenstunden; thi Forordet bør altid opfattes i Aftenbelysning, som ogsaa unægtelig er den skønneste; og det er derfor ikke underligt, at vi læse, at vor Herre spadserede i Aftenkjølingen (Genesis), en Aftenstund, naar Tankens Travlhed lyder fjernt høitideligt som Høstkarlens Lee. –

d. 17 Mai 39.

433 Det er netop den diametrale Modsætning, naar man i ældre Tid, den Gang da Troen paa Gud var større, da Fløilet paa hans Prædikestol

ikke var saa affalmet som i vore Tider – beraabte sig paa Guds Almagt og at Intet var umuligt for Gud for at bevise Legemet Opstandelse f. E. o: s: v: , og naar man i nyere Tid smiler heraf idet man opfatter denne Tanke saa karikeret som muligt – og beraaber sig paa den dybt i Msket begrundede Trang, den Fordring, saa at sige, det Krav Msket har, for at bevise Sjælens Uddødelighed f. E. o: s: v:; thi dette lod sig opfatte ligesaa karikeret, naar man vilde forstaae det om Mskets blotte subjektive Fordring; thi saa kunde jo enhver Grille gjøre lignende Ophævelser. Disse to Sider bør derfor medieres. –

d. 17 Mai 39.

434 Naar i vore Tider enkelte Dogmatikere saa stærkt beraabe sig paa den augsburgske Confession i Modsætning til formula concordiae, saa glemme de, at Forskjellen mell. dem dog mere ligger deri, at en Timeviser aldrig kan vise saa nøiagtigt som en Minutviser, at mange Ting overhovedet ere blevne Spørgsmaal for formula conc. som ikke vare det for Confessionen. –

d. 20 Mai 39.

435 Jeg lever i denne Tid omtrent som en Brik i Schakspil maa være tilmode, naar Modspilleren siger: den Brik kan ikke røres – som en ørkesløs Tilskuer, da min Tid endnu ikke er kommen.

d. 21 Mai 39.

436 Kfædrenes Beskrivelser af Dæmonerne passe i mange Maader paa vor Tids Politikere; de levede nemlig i Luften (de ere nemlig altfor vindige til at kunne faae Fodfæste paa Jorden), de levede af *Offerrog* og *Virak*, de vare meget bevægelige og kunde i *en Hast overfare hele Verden*.

d. 21 Mai 39.

437 *Evigheden er Tidens Fylde* (dette Ord ogsaa taget i den Forstand, hvori det bruges, naar det hedder, at Chrstus er kommen i Tidens Fylde.).

d. 21 Mai 39.

439 Men der gives en Anskuelse af Verden, ifølge hvilken Paradoxen er høiere end ethvert System.

d. 22 Mai 39.

442 Det gjælder om Hamann hvad der staaer skrevet paa en Kakkelovn hos Kold i Fredensborg: *allicit atque terret.* —

d. 22 Mai 39.

443 Den chr. Bevidsthed forudsætter en heel foregaaende msklig Bevidsthed (det gjør den baade i verdenshistorisk og individuell Henseende hos den Enkelte), og medens den Chrstne derfor staaer med Bevidstheden om en Syndflod, der har tilintetgjort den foregaaende Tilvær, troer Philosophien at Tilværelsens Begyndelse skeer her.

d. 24 Mai 39.

444 Besynderligt nok det er Noget, der tidt har ængstet mig, at det Liv, jeg levede ikke var mit eget; men ganske identisk med en anden bestemt Person, uden at jeg var istand til at forhindre det, og først opdagede det, hver Gang det til et vist Punkt var gennemlevet.

d. 24 Mai 39.

445 Endogsaa i Vanvid hersker der saa stor Monotonie, at (efter Lægers Beretning) der meget sjeldent indtræder et Phænomen, som ikke allerede tidligere er beskrevet mange Gange.

d. 24 Mai 39.

446 Hele Læren om Arvesynden fremstilles i den catholske K. igrunnen som det enkelte Msk. saa uvedkommende, at man bedst kunde sammenligne den med en Smuds-Titel, der skjæres bort ved Indbindingen, og *justitia originalis* desaarsag ogsaa saa fjern fra Msk., at denne bedst lader sig sammenligne med en brillant Indbinding, der ikke staaer i Forhold til Bogen.

d. 27 Mai 39.

447 Efter den Maade som Reformatorerne indskjærpe Troen paa, saa følger, at de gode Gjæringer bør staae i samme Forhold til Msk. som Velgjørenhed efter Chrsti Bud: den høiere Haand skal ikke vide hvad den venstre gjør.

d. 28 Mai 39.

450 Chrstd.^s Standpunkt i Forhold til et almdl. humant Standpunkt er som Kirkens til Staten, der ikke negerer Staten, uden forsaavidt denne vil gjøre et Indgreb i hiin.

d. 5 Juni 39.

451 Det er derfor at »Aladin« er saa styrkende ved den geniale barnlige Dristighed i de meest forfløine Ønsker; thi hvor Mange er der vel i vore Tider, der i Sandhed tør ønske, tør begjere, tør fordre, tør tiltale Naturen hverken med et *artigt* Barns »bitte-bitte«, ell. med et fortabt Individ's Raserie; hvormange er der, der i Følelsen af, hvad der i vore Tider snakkes saa meget om, at Msk. er skabt i Guds Billede er hans naturlige Repræsentant, har den sande Komandostemme, den sande gudd. Cancellie-Stiil, ell. staae vi ikke alle der som Nourredin og bukker og skraber, ængstelige for at forlange for meget og for Lidet; ell. nedsætter ikke efterhaanden denne storartede Fordren sig til en sygelig Reflecteren over Jeget, fra at kræve til at *kræve sig*, som Barnet jo strax *opdrages* til.

d. 10 Juni 39.

452 Det almdl.-msklige Standpunkt skriver paa egen Haand usikkert og vaklende, det christelige skriver medt *paaholden* Pen, bevidner Rigtigheden (dette i subjektiv Forstand), men producerer ikke. Heraf den dybe Betydning Ordet »Vidne« har i Chrstd., de ere hverken første Opfindere ell. Forbedrere af det Givne, men Vidner, dels forsaavidt Chrstd. er en objektiv Akt, der realiserer sig i Verden, dels forsaavidt de optage denne i sig.

d. 11 Juni 39.

[I marginen til 452]

453 † thi hvad Msk. gjør paa egen Haand, det bliver dog aldrig mere end *Figenblade*.

454 At relative Modsætninger kan medieres, dertil behøver vi i Sandhed ikke Hegel, da det ligger i det Gl: at de kan adskilles; at absolute Modsætninger skulde kunne medieres, det vil Personlighed i al Evighed protestere imod (og denne Protest er incommensurabel for Mediationens Assertum) den vil i al Evighed gjentage sit *udødelige* Dilemma: at være ell. ikke være det er Spørgsmaalet. (Hamlet.)

d. 14 Juni 39.

455 Den Jagen efter Aandrighed, der er saa karakteristisk for vor Tid, har efterhaanden inficeret endog de helligste Forhold, og Bønnen er lidt efter lidt bleven en ved en udhulende Reflexion udpumpet aandrig Conversation. At vore Bønner skulde blive for lange som Pharisæernes er vel ikke at befrygte, men derimod synes en sygelig Eftertanke henledet paa at udfinde mere og mere pikante Ting at bede om, man skammer sig saa at sige ved sin jordiske Existents, ligesom Gud ikke ogsaa havde sat os i den. Det Hele skal være saa aandeligt, saa vindigt, at det danner en karakteristisk Modsætning til den Troskyldighed, der f. E. gaaer igjennem den Maisang, man hertillands pleiede at af-synge.

d. 14 Juni 39.

456 Hvo kommer ikke under Observationen af Sjælens Vibrationer, af det ogsaa i aandelig Henseende herskende ustadige Veierligt† til at tænke paa hine Fortryllelser, som næsten ethvert Eventyr indeholder Træk til, og hvor forfærdelig bliver ikke Ligheden derved, at man opdager, at der ogsaa i Frihedens Verden findes en Lov, vel ikke en Natur-Lov som for hine Fortryllede, men en Syndens Lov (at Fortryllingen varer 7 Dage, 7 Uger, 7 Maaneder etc.) forfærdeligt fordi man først bag efter opdager Loven, man troer frit at røre sig i en Stemning, da man lidt efter lidt ledes til at bemærke denne nærværende

Stemnings Modsætning til en foregaaende, og nu denne Tanke som et Lyn slaar ned i Sjælen, at det maa være efter en indre Nødvendighed at disse Stemninger afløse hinanden, efter en Lov, som vi ikke ere istand til at beregne: *ταλαιπωρος εγω ανθρωπος! τις με ρυσει εκ του σωματος του θανατου τουτου;* Rom. 7,24. Eller naar som i enkelte Eventyr Tanken udvider sig saa det ikke længere er et enkelt Individ men en heel Udvikling der ligger under for denne Fortryllelse? Og hvor Faae ere det ikke, som selv ikke under denne Lovens Trældom bevæges af dette Indtryk, vove at arbeide til deres Frelse, hvor længe varer det ikke inden Eventyret finder det Redskab, der er istand til at bære disse Besværligheder og have Mod til at vove Alt. Ell. hvor nysgjerrige ere ikke i omvendt Tilfælde Mskene, naar den Ulykkelige ønsker at være ene med sin Sorg, kunde end ikke den skønne Melusinas hele Kjærlighed, hendes dybe rørende Sorg over sin Ulykke, standse hendes Gemals Nysgjerrighed! [†]

d. 17 Juni 39.

[I marginen til 456]

- 457 † Skulde ogsaa i Aandens Verden det gudd. Udsagn have Gyldighed: saa *længe Verden staaer* skal Sæd og Høst, Sommer og Vinter, Dag og Nat ikke aflade?

[I marginen til 456]

- 458 [†] ell. Folk ere tilrede med en ondskafuld Tjenstvillighed; thi Folk er, som J. Paul siger altid beredte til at hjælpe Een at bære Korset, naar det er det Kors, man selv skal ophænges paa. (ligesom Simon af Cyrene).

459

Bibliographie.

1. Naturens Bog. Dette Værk er meget volumineust, og det er endnu ikke lykkedes Nogen blot nogenlunde at faae det indbunden, man har derfor hidtil hjulpet sig med Duodez-Sedez-Udgaver, som man har meent indeholdt det Vigtigste med Udeladelse af alle Naturens kjedsommelige Gjentakelser. Det sidste Forsøg man gjorde paa at

faae det hele Værk fuldstændig samlet og indbunden i 50 trofaste Skind-Bind, systeme de la nature, mislykkedes aldeles, og Naturen var altfor naturlig til at bære franske Snørliv.

2. Glem-Bogen. Medens i Naturens Bog Intet er glemt, ligesom i Naturen Ingen er glemt, saaledes er i Glem-Bogen heller Intet glemt af det, der skal glemmes. Denne Bog føres af et Auxiliair-Korps af allehaande Secretairer af allehaande Aldere, allehaande Nationer, allehaande Anskuelser, den føres med den største Omhyggelighed, skrevet med en smagfuld Fragtur og grandios Lapidar Stiil, med behørigt Tryk og Eftertryk er den eet chaligraphisk Mesterværk. Den er imidlertid et Ideal, som ingenlunde er færdig trods herculiske Bestræbelser, først naar Verden bliver saa gl. saa alderstegen, at den ret kan besinde sig paa Alt, først naar Skrivekunsten er bleven saa hurtig, at den i samme nu kan nedskrive det et litteris tradere, og lade dem beholde det. først da er den færdig.

3. Livets-Bog.

460 Det gaer de Liberale som det gik Skrædderen i Himmelen (cfr. Eventyret: Skrædderen i Himlen) for at straffe en enkelt Misbrug, som de iagttage fra vor Herres usurperede Throne, gribe de Guds Fodskammel og kaster den ned paa Jorden, ja tilintetgjorde gjerne hele Verden for at straffe den.

461 Det er aabenbart at der gives en Erkjendelses-Eenhed af to Momenter, hvor det ene Moment ikke er det andet sideordnet men underordnet, som naar Pigen ved Ægteskab opgiver sit *Navn*. (nomen dare alicui nemlig for at antage hans Navn.).

d. 26 Juni 39.

462 Man taler saa meget om, at Chrstd. slet Intet forudsatte hos Msk., Noget forudsætter den aabenbart: *Selvkjærligheden* nemlig, thi Chrstus forudsætter den jo aabenbart, naar han siger at Kjærlighed til Næsten skal være ligesaa stor som Kjærligheden til os selv.

d. 29 Juni 39.

463 Der gives i selviske Prætensioner til en Prædiken et Standpunkt, der aldeles ligner Pharisæerens i moralsk H.; da han sagde, jeg takker Dig Gud, at jeg ikke er som andre Msker., et Standpunkt, der troer at komme Guddommen nærmere ved Talent og Virtuositæt i Fremstilling. —

d. 30 Juni 39.

464 At Chrstd. er modsat Pantheismen kan man ogsaa see af den Carriatur, der ledsager den; Pantheismens Carricatur er aabenbart den gennem Vellyst tilveiebragte Forflygtigelse af Person, den poetiske Verden, Individet projekterer, hvori den sande bevidste Existent er opgivet og det Hele er Digt, hvori Individet i det høieste er som Blomsten i Damask, naar det væves; Modsætningen til Chrstd. er Hyklerie, men dette baserer sig aabenbart paa Realitæten af de moralske Begreber Personlighed, Tilregnelser.

d. 1 Juli 39.

465 Dersom jeg et Øieblik vilde benytte mig af † de Wettes Terminologie vilde jeg sige, at Dydspligten er Retspligtens Sandhed; Dydspligten er den usynlige Kirke i Retspligternes synlige, og deraf kommer det at Retspligten kan suspenderes medens Dydspligten realiseres. —

d. 3 Juli 39.

† [I marginen] den tyske Uvette almdl. kaldet de Wette.

472 Den Frygt, med hvilken den Afsindige føler den geniale Læges aandelige, hemmelighedsfulde Overlegenhed, maa omtrent svare til det første næsten fjendtlige Trin af *Gudsfrygt*.

d. 7 Juli 39.

473 Det er en ret mærkelig Omstændighed at Talen i Mth: 5 o: fl. kaldes *Bjergprædiken* og derved typisk (ligesom den gjør det i dybere Forstand ved sit Indhold) erindrer om hiin store *Bjergprædiken fra Sinai*, kun med den Forskjel at paa Sinai saaes ikke Jehovah; men Moses besteg *Tinden af Bjerget* for at tale med ham; her derimod sad

Chrstus i Guds Lighed ved Foden af Bjerget, og antydede saaledes typisk at Chrstus var Lovens Opfyldelse, og at denne Lovens Opfyldelse nu var gjort mulig paa Jorden.

d. 7 Juli 39.

474 Individualitæten er det sande Punktum i Skabelsens Udvikling, og som bekendt sætter man Punktum naar Meningen er ude, hvilket ogsaa kan udtrykkes saaledes (i repulserende Bevægelse) at Meningen er der, saaledes først naar Individualitæten er givet, da er Meningen ude ell. der er Mening i Skabelsen, og saaledes seer man Muligheden af at reducere hele Philosophien paa en eneste Sætning. Det guddl. og det msklige er de duo puncta (:) hvilke ende i Punktum, som det ogsaa i den Henseende er mærkeligt, at »:« ikke er et større Adskillestegn end ».«, men et mindre.

d. 10 Juli 39.

475 Skov tager sig bedst ud paa Afstand, den er som saadan en interessant Hemmelighed, nær ved seet er den en løst Gaade; Vand derimod er en dyb Sandhed, der bliver interessantere jo mere man fordyber sig i den, og den mindste Draabe Vand har den samme Indflydelse paa det iagttagende Gemyt, saa her ikke som ved Træer behøves Masse.

d. 14 Juli 39.

476 Det er Ulykken for mig, at medens andre Forfattere som oftest synes mindre godt om det, de tidligere have skrevet, saa gaer det mig omvendt; jeg synes bestandig meget bedre om det jeg tidligere har skrevet end det jeg nu skriver.

d. 14 Juli 39.

477 Det er i aandelig Henseende den samme velgjørende Fornemmelse, den samme Velsignelse, man føler ved at tale med Een i Sandhed os aandelig overlegen, hvor hver Yttring ved hans Bemærkning bliver udvidet bliver understrøget og spatieret til en dygtig Tanke, den sam-

me Velsignelse som i religiøs Henseende gjør Enkens Skjærv i Tempelkisten til en stor Gave.

d. 14 Juli 39.

479 Det er Noget man dog altid bør have for Øie under Læsningen af den hellige Skrift, at hvor meget vi end tillægge den gennem de hellige Forfatteres Liv gjennemgribende Anskuelses Continuerlighed, Stemningen ogsaa havde sin Ret og udøvede den, for at ikke den mageløse Seier over Verden, der med sin Glorie omfunkler deres forklarede Aasyn, skal rent lade os mistvivle om vor om end nok saa fjerne Lighed med disse Herrens Mænd; deels den dybe Sorg, den rædsomme Kamp i Gemyttet skal lade os aldeles mistvivle om Styrke til at bære, hvad der faldt i vort Lod at bære; idet vi nu i slige Tilfælde erindre os om vore egne oplevede mørke og lyse Timer, vil vi ikke tabe Ligevægten; og hverken indbilde os, at Alt er gjort med eet Slag, og ikke hell. fortvivle, naar vi see, at det ikke lader sig gjøre.

d. 15 Juli 39.

480 Derved fremspringer især det Phantastiske, naar man ved at læse ell. høre om Noget *længst Forsvundet*, finder sig saa levende ind deri, at man maa sige derom, hvad man undertiden siger om *færdigsyede Klæder*, at det er som det var syet til Een.

d. 17 Juli 39.

481 Dersom de Orthodoxe og Politikerne skulde forene sig mod Staten, saa tænker jeg det skal gaae dem ligesom det engang gik 2 Drengene, der vilde gynge en tredie og mod hans Ønske svinge ham ret høit, de slaae for lavt med Touget og rammede saaledes ikke ham, og da saaledes den fra begge Sider anvendte Kraft ikke fandt i hans Ryg den ventede Modstand, løb de Panderne mod hinanden, men han der sad i Gyngen svævede sikkert hen over dem begge.

d. 20 Juli 39.

482 Jeg kunde have Lyst til at skrive en Disputats om Selvmord, baade med H: t: de statistiske Oplysninger, dets Forhold til den gl. Verdens-Anskuelse og til den modernes, dens pathologiske Klangfigurer etc. etc.

d. 20 Juli 39.

483 Den Blomst *nymphæa alba* er et skjønt Billede af et Einsidlei. Naar man seer dem svømme mange i Tal ved Siden af hverandre hver med sit lige store Tilliggende (Bladet nemlig) kommer man til at sætte sig tilbage i Oldtidens skjøne Idee med en ligelig Fordeling af Jorderne, og den hvide Farve erindrer om Chorklæderne, Bladet om Klosteret med sin fredelige Hauge – Vandet om Uskyldigheden – og som Klosterlivet synes uden Holdning i Verden uden Familie og Slægt saaledes ogsaa denne, men langt nede paa Havsens Bund slaer den dybe Rødder.

d. 20 Juli 39.

484 Det som vi i en vis Retning betegne med Navnet: »Spleen«, hvad Mystikerne kjende under Benævnelsen: de matte Øieblikke, kjender Middelalderen under Navnet: *acedia* (*ακηδία*, Sløvhed). Gregor *moralia in Job.*: XIII p. 435.: *virum solitarium ubique comitatur acedia...est animi remissio, mentis enervatio, neglectus religiosæ exercitationis, odium professionis, laudatrix rerum secularium*†. Det røber Erfarenhed, at Gregor udhæver *virum solitarium*, da det er en Sygdom, som Isolations-Msket i sin høieste Tinde (det Humoristiske), og Sygdommen er yderst rigtigt beskrevet og rigtigt udhæves *odium professionis*, og naar vi tage dette Symptom i en lidt almdl. Betydning (ikke om den kirkelige Bekjendelse af Synder, hvorved vi jo ogsaa nødes til at tage: *solitarius* om det ligegyldige Medlem af Kirken) om en Sig-Udtalen, saa vil Erfaring ikke lade os i Stikken, dersom man vilde fordre Exempler.

d. 20 Juli 39.

og det røber et dybt Blik i den msklige Natur, at de gl. Moralister regne »*tristitia*« med blandt *septem vitia principalia*. saaledes Isidorus

Hisp., cfr. de Wette oversat af Scharling p. 139. Anm: q. øverst, cfr. Gregor og Maximus Confessor i samme Anmærkning.

[I marginen til 484]

485 † det er det min Fader kaldte: *en stille Fortvivlelse.*

487 Ligesom der for den nervesvage indtræder Øieblikke, hvor Øiets Nerver blive saa mikroskopisk-skærpede, at han kan *see Luften*, saa at denne ikke længere er ham† et Medium, saaledes indtræder der ogsaa i aandelige Henseender exstatiske Momenter, hvori hele Tilværelsen synes saa poetisk, saa udspilet og gjennemsigtig for Contemplationen, at endog den ubetydeligste Ubetydelighed af den slette Uendeligheds Hastværks-Produktioner og Dousin-Arbejder synes idetmindste allegorisk at antyde de dybeste Sandheder, ja kun at have sin Realitet forsaavidt de ere saadanne Allegorier, ja at have deres Tilværelse derved og deri.

d. 20 Juli 39.

[I marginen til 487]

488 † det er overhovedet Noget, der karakteriserer den hele nyere Udvikling, at den bestandig bliver sig Mediet bevidst, og som næsten maa ende med Galskab, ligesom hvis Een hver Gang han saa Solen, Stjerner etc., blev sig bevidst, at Jorden gaer rundt.

Parenthesis.

489 I samme Grad som der egentlig er noget Betydningsfuldt i et Menneskes Udvikling; i samme Grad som hans Dannelse hører ind under Begrebet af guddommelig Opdragelse: i samme Grad kunne I spare Eders Tilraab, I kjære Drøvtyggere, thi som Vink for hans Vandring vil dog Eders Stemme Intet have at betyde, og det Eneste, den vilde formaae, var, at han, der stod paa et farefuldt Sted, styrtede ned, – som vel stundom uvidende Ængstelighed har foraarsaget dens Fald, der ellers vilde have staaet sikker nok.

- 490 Det gaaer mig som Sarah: *νενεκρωμενος* faaer jeg Examen *παρα καιρον ηλικιας* .
- 491 I visse Maader kan jeg sige om Don Juan, hvad Elvira siger til ham:
»Du min Lykkes Morder«; –
thi i Sandhed: det er dette Stykke, der saa diabolisk har grebet mig,
at jeg aldrig mere kan glemme det; det var dette Stykke, der drev
mig som Elvira ud af Klosters stille Nat.
- 492 Min Ulykke med Samtiden er at jeg er jaloux paa Fortiden.
- 493 Det gaaer Philosophien i Forhold til Chrstd. som en Inquisit, der li-
geoverfor sin Inquisitor laver en Historie, der coinciderer i alle væ-
sentlige Momenter og som dog er aldeles forskjellig.
- 494 Saaledes seer man undertiden, medens hele Himlen er overtrukken
et lille Strøg, et lille Partie, der endnu ligesom drømmer sig en Lyk-
salighed, der ligesom udstraalet en Glands, det har i sig selv.
- 495 Det er forfærdeligt, saaledes som jeg at maatte købe hver Dag, hver
Time – og Prisen er saa variabel!
- 496 De abstrakte Begreber ere ligesom den rette Linie usynlige, kun syn-
lige i Concretionerne.
- 497 Jeg vil nu et Aarstid, en Miils Vei i Tiden, styrte mig som Guadalqui-
bir under Jorden; – jeg kommer nok frem igjen!
- 498 Qvindens Kjærlighed er Ja og Amen; Mandens er Snak. Qvindens
Bevidsthed er langt universellere eller idetmindste langt mindre sub-

jektiveret og derfor mere en Menigheds-Bevidsthed (et Amen). – Jeg taler naturligviis ikke om Ung-Blods-Frøkeners Kjærlighed.

- 499 Naar man seer Religionerne i deres historiske Expedition paa deres Vandring gjennem Verden, da er Forholdet dette: Christdommen er den egentlige Selveier, der sidder inden i Vognen; Jødedommen er Kudsk; Muhamedanismen er en Tjener, der ikke sidder hos Kudskmen bag paa.
- 500 Unge Menneske, Du som overmodig trodser paa Din Kraft, maaskee skal det engang siges om Dig, som det lød om den rige Mand: Du har nydt Dit Gode, – engang, naar Manddom og Alderdom nærme sig og gjøre deres Fordringer gjældende.
- 501 Derpaa kan man see, at Kjærlighed har overvundet Verden, at den gjengjelder Ondt med Godt.
- 502 I den Forstand, hvori man kan sige, at den sande chrstne Kjærlighed ingen Fjender har (elsker Eders Fjender) og forsaavidt er Alt i Alle (som Genitiv og Dativs Forhold) i samme Betydning er Gud Alt i Alle, i Forhold af Nominativ og Acc.; men herved er ikke nægtet Realiteten af det Onde, kun med den Forskjel, at det Moment af ydmyg Resigneren paa at dømme Verden, som ligger for en Deel til Grund for Kjærlighed til Fjender, naturligviis ikke finder Sted for Gud.
- 503 Jeg staaer med mine Talenter i Forhold til Samtiden, som man undertiden seer en lille skjøn Egn, der, fordi den ligger for langt borte til Fodtoure og for nær for Expeditioner, desaarsag slet ikke bliver besøgt eller paaagtet; – jeg gaaer saaledes ikke op hverken paa Døgn-Horizonten eller paa den teleskopiske Generations Horizont.

- 504 ... Thi Taarer ere som Regn, Himlens Taarer; snart et Skybrud fra den svangre Himmel eller fra Fortvivlelsens Skymasser, naar Øiets og Himlens Sluser aabne sig, snart en mild og stille Foraarsregn, dog er ingen Regn saa frugtbar som Taarer.
- 505 Det er dog den behageligste, den meest forfriskende Conversation at Træerne føre, og uagtet alle Blade snakke (tiltrods for al Etiquette) i Munden paa hverandre, saa er det dog langt fra forstyrrende, men idet den dysser den udvortes Sands vækker den den indvortes.
- 506 ikke den Latter, der er Smertens Legekamerat, ikke den ønsker jeg; den har jeg; heller ikke det wohlfeile Sirups-Smiil, det frabeder jeg mig - men det Smiil, der er Salighedens Førstegrøde.
- 507 Saalænge vi leve i denne Naadens Tid, om end vor Tilstand er nok saa ulykkelig, vor Mistvivil nok saa nær ved Helvedes Fortvivlelse, saa bliver dog vor Bøn engang imellem bønhørt, og Lazarus faaer Lov at dybde sin Finger for at læske vor Tunge.

Claudatur Parenthesis.

- 508 Nu kan jeg begribe, hvorfor H. Hertz var saa begjerlig efter at tale med mig, nu da jeg læser hans sidste Haandarbeide med politiske Ind- og Anfald. Det er kun Skade, at han har udeladt Translateurens satiriske Indfald, som han jo rigtignok troer lod sig gjøre uden Skade for Hovedindholdet, men jeg troer, at det var det bedste og vel neppe burde udelades alene af dramatisk Interesse for Translateurens Charakter, men det har formodentlig havt sine gode Grunde; thi det er Hertz ikke Mand for.

d. 21 Juli 39.

509 Det er det Sørgelige med mig, at den Smule Glæde og Beroligelse jeg langsomt destillerer i mit møisommelige Tanke-Liv^s dyspeptiske Proces, det forbruger jeg strax ved et eneste fortvivlet Skridt.

d. 22 Juli 39.

510 Derfor er min Gang gennem Livet saa usikker, fordi mine Frembeen (Forhaabninger etc.) ere i min tidlige Ungdom svækkede ved at overforceres.

d. 22 Juli 39.

512 Derfor finder jeg saa liden Glæde ved Tilværelsen, fordi, naar Tanken om Noget vaagner i min Sjæl vaagner den med en saadan Energie, i en saa overnaturlig Størrelse, at jeg ret egl. forløfter mig paa den, og den ideale Anticipation for mig er saa langt fra at være forklarende af Tilværelsen, at jeg af den snarere udgaaer afmægtig, til at finde det til Ideen Svarende, for urolig og saa at sige nerverystet til at udhvile mig deri.

d. 25 Juli 39.

513 Det er dog den største, den *rummeligste**), skjøndt i Rummet den mindste Verdensdeel, det Kjærlighedens Rige, hvori vi Alle kunne være Grundeiere uden at den Enes Eiendom behøver at trænge den Andens, ja snarere udvider den Andens (fra den Spisende Spise kom); og derimod: Vredens og Hadets Rige hvor lille er den ikke i sin egoistiske Isolation, og hvor stort et Rum fordrer den ikke, ja hele Verden er den ikke Plads nok, fordi den ikke *har Plads til Andre*. –

d. 25 Juli 39.

[I marginen til 513]

514 *) ligesom man undertiden hører Folk sige, det er dog ubegribeligt, at alle de Tanker kan *rummes* i eet Hoved.

515 ... Og uagtet, idet man vender sig om for at opfatte det bag Een liggende Liv, dette jo netop er det Oplevede, og hvor megen Aarvaagenhed man end har gennemlevet det med, hvor tidt man end for *Tilbageveiens* Skyld har indpræntet sig, at det der nu laae til Høiere da maatte ligge til Venstre og alle Svingninger og Bøininger skee efter denne Lov, saa har man dog saa ofte ondt ved at hitte Rede deri, fordi saa meget deraf forekommer Een at være noget ganske Andet end det tidligere viste sig at være, som man jo idelig erfarer paa Vandringen, at, naar man ankommet til Maalet atter skal **tilbagelægge** Veien, hele Egnen viser sig som en ganske Anden, og hvor meget mere maatte dette ikke være Tilfælde i Aandens Verden, hvor slet ingen udvortes Haandgribelighed er sat udenfor Een selv, men hvor det Hele beroer paa den sin Tanke sig selv forklarende Tænkning.

26 Juli 39. –

516 Som det gaaer i Sproget, at man stundom støder paa et Ord, der af Naturen (efter Derivationen, *ex radice*) i sig indeholder en Mangfoldighed af Betydninger, en Disposition til et indholdsrigt Liv, men Tidernes Løb afstumper det mere og mere og determinerer det tilsidst udelukkende som Betegnelse for noget Ondt, saa at kun Sprogforskeren en enkelt Gang kommer til at frapperes ved Betragtningen af dets sørgelige Skjæbne, og en ell. anden Skribent, der ikke bruger Snøreliv, drister sig til at tage det i oprindelig Betydning, hvorved det ofte til Forundring men derpaa til Forargelse for Verden tager sig fortræffeligt ud, og dog snart opgiver dette Forsøg dette *Spil* (Ordspil) med dets Existens og atter lader det synke ind under Sprog-Udviklingens *dura necessitas* – saaledes gaaer det ogsaa med det enkelte Msk.

d. 28 Juli 39.

520 Jeg har i denne Tid følt mig ængstet og smerteligt berørt ved min Syngemester Basil Hr. Pastor Ipsens Foredrag om Behagelighederne ved en Stilling ved Prindsens Hof, – jeg som troede i den Grad at have brudt med Verden, at enhver Udsigt i den (jordisk talt; thi Udsigten gennem den til en høiere Hofholdning vil Gud nok gjøre mig sikkrere og sikkrere) var tiltetgjort; jeg som troede, at hele mit

Liv anvendt i Guds Tjeneste vel neppe vilde være nok til at afsone mit Ungdomslivs Udskeielser, jeg hører nu igjen den gl. Sirene-Sang, jeg skulde formodentligt, idet man høfligst og venskabeligst træder tilside for at vise mig Veien, gjøre det første Skridt paa en Bane, hvor Alt er tabt, naar man ikke kan glimre. – Nei Tak Hr. Pastor! Naar jeg sidder ene som Grønlænderen i min Kajak, ene paa det store Verdenshav, snart over snart under Vandet, altid i Guds Haand, da harpunerer jeg vel stundom et Sø-Monstrum, naar det mig saa synes – *Flag-Captain* duer jeg ikke til.

d. 28 Juli 39.

- 521 At mit religieuse Liv i den senere Tid har tabt en Deel af sin Energie, mærker jeg og deraf, at jeg ikke længer finder saa megen Styrkelse i Psalme-Sangens begeistrede Opsving, som i Mesningens hendøende Indlullen, – det chr: Livs sidste Olie.

d. 28 Juli 39.

- 522 Og vidste vi ikke, at Kirken altid har anseet Nadveren for at henhøre til disciplina arcana o! maatte vi da ikke føle det ved hiin forfærdende Simpelhed, hvormed dette Verdens-Forræderie berettes, naar det hedder: vor Herre Jesus Chrstus i *den Nat, der han blev forraadt*, maatte Tanken om denne Nat (kun at sammenligne med den Nat, hvoraf Dagen fremgik) ikke knuge Kirken sammen, lade den ængstende speide, om ikke Forræderiets Nat atter truede, med Frygt og Bæven vogte sine Børn fra ikke selv at forraade deres Herre og Mester.

d. 28 Juli 39.

- 523 Philosopherne mene, al Erkjendelse, ja selve Guddommens Tilværelse er Noget, Mskheden selv producerer, og at der kun i uegentlig Forstand kan være Tale om en Aabenbaring, omtrent i samme Forstand, som man kan sige, at Regnen falder ned fra Himlen, da dog denne Regn ikke er andet end den af Jorden producerede Taage; men de glemme, for at blive i Billedet at Gud i Begyndelsen adskilte

Himlens og Jordens Vande, og at der er Noget høiere til end *Atmosphæren*.†

d. 30 Juli 39.

[I marginen til 523]

524 Modsætningen hertil har jeg udtalt i en af mine andre Bøger i den Sætning: at al Erkjendelse er *respiratio*.

[I marginen til 523]

525 † Erkjendelsen af dette Høiere er naturligviis stykkeviis.*)

*) cfr. Joh: 16,16: Om en liden Stund skulle I ikke see mig, og atter om en liden Stund skulle I see mig.

529 Philosopherne behandle Dogmerne, Skriftens hellige Udsagn, kort den hele hellige Bevidsthed som Appius Pulcher de hellige Høns, man consulerer dem og varsle de ilde, saa siger man som hiin Feldt-herre: vil de hellige Høns ikke æde, saa maae de drikke og dermed kaster man dem overbord.

d. 7 Aug: 39.

530 Og den Chrstne kan vel ogsaa finde sig ulykkelig i Verden, kan sørge derover; men det er ikke en Sorg, han ene bærer paa, men som Gud selv hjælper ved, naar vi ikke ere for storagtige til at indvie Gud deri; det er som Kingo synger:

Græd mit Øie men lad flyde

Al Din Graad i Jesu Skjød,

thi det er den sande Tempelkiste, hvori den Chrstne, endnu fattigere end hiin fattige Enke, nedlægger det eneste han har; thi Guld og Sølv haver han ikke som Petrus sagde.

d. 8 Aug: 39.

531 ... Derfor er Kongen ingen *Incarnation*, ikke et Væsen, vi skulle tilbede, han er et svagt, skrøbeligt Msk., som vi Andre, men han er Konge

af *Guds Naade*, og det er denne religieuse Grændse, der begrænder og afslutter Staten, og dermed er det abstrakte Nonsens om det aller-viseste Individ tilintetgjort, fordi dog al Forskjel mellem msklig Viisdom er relativ, og forsvindende ligeoverfor den gudd. Styrelses Viisdom, der kalder og beskikker den Enkelte.

d. 8 Aug. 39.

[I marginen til 531]

532 og ved det historiske Forhold (ved en guddl. Styrelse betingede), hvori Kongen maa sees til Folket, er det »Vi« han bruger ikke blot et pluralis majestatis, ∴ et singularis, men i Sandhed et pluralis ∴ *den potenserede Statsbevidsthed*.

533 er mine Vittigheder *søgte*, som vel En og Anden siger, nu vel det skal man ikke beskylde deres for; thi de er *vragede*

d. 8 Aug. 39.

534 Blot jeg snart havde min Examen, at jeg atter kunde blive en quodlibetarius.

d. 8 Aug. 39.

535 Geniet gaer ligesom et Tordenveir mod Blæsten.

d. 8 Aug. 39.

536 Fra den Spisende Spise kom – saaledes som man jo ogsaa siger, naar man seer en bestemt Sort Sø-Planter, her er Sudder her er Aal ∴ s: v:, og ikke slutter saaledes fordi disse Planter ere der, derfor er disse Fiske der, men fordi disse Fiske er der derfor er disse Planter der – saaledes er i aandelig Henseende al Reciperen en Producenteren.

d. 8 Aug. 39.

537 Man taler saa meget om Guds Uforanderlighed, for derved at svække Bønnens Betydning, men jeg vilde spørge: troer Du da virkelig, at den Velsignelse, som Præsten lyser fra det hellige Alter virker lige kraftigt paa dem, der nysgjerrig[†] gaaer omkring og beundrer Mskværker (Billedstøtter) i Kirken og dem der her i Stilhed forsamlende selv i Andagt hæve sig til Gud? Eller skulde den aandelige Velsignelse være ligesaa indifferent mod Modtageren, som den befrugtende Regn, som Gud lader falde over Retfærdige og Uretfærdige? Eller er Regnen for at blive i Billedet saa indifferent derimod, ell. bringer den ikke mangefold Frugt paa den veldyrkede Ager, men hentørres uden Frugt paa den golde? Eller gjør Du, der af Vantro nægter Bønnens Gyldighed Dig ikke skyldig i Overtro; thi er det ikke Overtro at Gud paa en blot udvortes Maade skulde virke paa Msk.

d. 9 Aug. 39.

† [I marginen] og det er Noget, der især under Altergang ofte hænder.

538 Fader i Himlene! bortvend ikke længere Dit Aasyn fra mig, lad det paa ny lyse for mig, saa jeg maa vandre dine Veie, og ikke mere og mere forvilde mig langt bort fra Dig, hvor din Stemme ikke mere kunde naae mig, O! lad din Røst lyde for mig, høres af mig, om den end forfærdende maa indhente mig paa mine vildsomme Veie, hvor jeg som syg og besmittet i Aanden lever afsides og eensom, fjernt fra Samfund med Dig og fra Samfund med Msker. Du Herre Jesus Christus Du der kom til Verden for at frelse det Fortabte, Du som forlod de 99 Faar for at opsøge det ene forvildede, opsøg Du mig paa mine Vildfarelsers Afveie, hvor jeg skjuler mig for Dig og for Msk., du den gode Hyrde lad mig høre din milde Røst, lad mig kjende den, lad mig følge den! Du værdige H: A:, fremtræd Du ogsaa for mig med udsigelige Sukke, beed for mig som Abraham for det fordærvede Sodoma, hvis der blot er een reen Tanke, een bedre Følelse i mig, at dog Prøvelsens Tid maa forlænges for det golde Træ, Du værdige Hell. A: du som gjenföder det Uddøde og forynger det Forældede, fornye Du ogsaa mig og skab i mig et nyt Hjerte, Du som med Moder-Omhue freder om Alt, – hvad der end er Livsgnist i O!

bevar Du ogsaa mig fastere og fastere knyttet til ham, min Frelser og Forløser, at jeg ikke helbredet maa glemme som hine 9 Spedalske at vende som den ene Spedalske tilbage til ham, der har givet mig Livet, i hvem ene Salighed er at finde, ja hellige Du mit Idræt og min Tanke, saa det maa kjendes, at jeg er hans Livegne nu og i al Evighed.

d. 16 Aug. 39.

539 Kritiken er den meest hypochritiske af alle Videnskaber, er ret en Øientjener, og det er den, om hvilken der staaer skrevet, at den afsier Myggen, nedsluger Kamelen, ubrugelig undtagen til litterairt Posekiggerie.

d. 24 Aug. 39.

542 Al Grundtvigs Prædiken er dog ikke andet end en idelig gjentaget Phantasiens Udvandring, saa at Benene aldrig kan følge med, en ugentlig Udtømmelse. Han taler idelig om, at Grunden hvorfor Kirken ikke hidtil har viist sig i sin fuldkomne Glands, er fordi den lider et udvortes Tryk; naar det falder bort, da vil det vise sig, ja da vil det vise sig, om denne hans Kirke er den fuldendte Kirke, ell. om ikke den i mange Maader behøvede en Prædikant som Mynster, der bestandig fører Alt tilbage paa Individet og der maa Slaget staae, og ikke fortaber sig i slige historiske Vidtløftigheder.

d. 26 Aug. 39.

543 Den rationalistiske Theologie burde affatte hele sin Lære om Gud under det ene Sted i Ev.: »han lader sin Sol opgaae over Gode og Onde, han lader regne over Retfærdige og Uretfærdige.«; thi den deri indeholdte Uforanderlighed bliver dog Udgangspunktet for al slig Speculation.

d. 28 Aug. 39.

[I marginen til 543]

544 eller den Uforanderlighed Isaaks Velsignelse havde tiltrods for Feiltagelsen.

545 Det er mærkeligt nok, at den Sene, som Gud berørte i Striden med Jakob, den kalder Lægerne i Almdl.: »tendo Achillis«, og bærer saaledes Navnet efter Hedenskabets stærkeste og tappreste Helt, og Hedenskabet kom heller aldrig i saa nær Berøring med det Gudd., at dets physiske Kraft leed derunder, og dog maa man sige, at Jacob var langt stærkere.

d. 28 Aug. 39.

546 Rasmus Nielsens haandfaste og trofaste Moral funden
i Mads Madsens Kiste,
eller
Verden seet fra en Kjelderhals.

547 Som de jødiske Qvinder ansaae det for en Vanære, at være uden Børn, saaledes burde den Chrstne ansee det for en Vanære, at være uden Taarer (der ligesom Børn ere Guds Gaver), og bede som Rachel, at Gud vil aabne dette det himmelske Msk's Modersliv og viscera, og i Hjertets inderlige Rørelser give Vidnedsbyrdet om at der er undfanget.

d. 29. Aug. 39.

548 Min Sjæl svæver i denne Tid som Muhamed's Grav mellem to Magneter, og endnu har den ikke fundet Retningernes Eenhedspunkt, men begge slide og rive paa bedste Maade i den.

d. 30 Aug. 39.

549 Min Bevidsthed er i enkelte Øieblikke altfor rummelig, altfor almindelig; medens den ellers kan krampagtigt-empfindtligt snærpe sig sammen om enhver min Tanke, er den nu saa stor, hænger saa løst om mig, at vi godt Flere kunne hjælpes med den.

d. 30 Aug. 39.

550 Det er Beskrivelsen af den msklige Erkjendelse, som den var før Chrstd., der findes Mc. 7,31-37. »han kunde ikke høre« thi Himlen var ikke aabnet for ham, og Guds Ord havde ikke *gjenlydt* (thi skabt var vel Alt af Gud, men *Gjenlyden*, *Resonantsen* i Skabningen var der ikke endnu) »og kunde kun besværlig tale«; thi da det han havde at sige, var Noget han selv havde udfundet, var det ikke stort bevendt. Og saa stor var Forvildelsen i Verden, at det ikke var nok som fordem at sige: der vorde Lys; men Chrstus »*sukkedede*« og sagde ephphata, og saadan er den christelige Veltalenhed, at den maa prise Gud om det end forbødes (»Chrstus bød dem, at de Ingen skulde sige det til etc.«).

d. 30 Aug. 39.

555 Man har talt saa meget om det Sørgelige der laae i Grækernes Forestilling om de afdødes kraft- og blod-løse Legemer i Underverdenen – men hvilke glædeligere Udsigter er der da i vor Tid, det kan jo knap sammenlignes dermed, naar man tænker paa, at en Mands hele aandelige Bevægelse i Døden snærpes sammen til en Reduction paa en eneste udødelig §.

d. 6 Sept. 39.

556 De Fleste Msk. tænke, tale, skrive som de sove, spise og drikke uden at nogensinde Spørgsmaalet om Forholdet til Ideen kommer i Bevægelse, hos de Færreste skeer dette, og da har dette afgjørende Øieblik enten en i høi Grad fremskyndende Magt (det Geniale) eller det igennem Ængstelse lammer Individet (det ironiske).

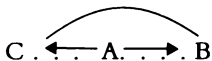
d. 6 Sept. 39.

557 Til Motto for min Barndoms-Liv veed jeg Intet bedre end de Ord af Goethes Faust

»Halb Kinderspiele,
Halb Gott im Herzen!«

d. 9 Sept. 39.

- 558 Ahnelse ligger ikke i Retningen, Veien af Øiets Direction i Retning af Tilværelsen og dens Fremtid, men i Reflexen af Øiets Retning mod Fortiden, saa at i Øiet ved at stirre paa det bag ved Liggende (i en anden Forstand forved liggende) udvikles en Disposition til at see det for ved Liggende (i en anden Forstand bag ved liggende).

er A saaledes den nærværende Tid, den Tid, hvori vi leve og B dennes Fremtid, saa er det ikke ved staaende i A at vende Ansigtet mod B at jeg seer B; thi naar jeg vender mig saaledes seer jeg slet Intet, men naar C er det forbigangne, da er det ved at vende mig mod C at jeg seer B, som jo ogsaa de ahnende Øine, Alrunen i Achim v. Arnims Novelle var i Besiddelse af, sad i *Nakken*, hvorimod de to andre Øine, der ikke vare mere end ordinært fremsynede ∴ slet og ret Øine sad i Panden paa ham som paa andre Msk., ell. i den Deel af Hovedet, der er vendt mod *Fremtiden*.

d. 10 Sept: 39.

- 561 Det Ord: »omsider«, som forekommer i alle vore Collecter er det meest episk-skjebnesvangre og meest lyrisk-utaalmodige, det sande chr: Løsen.

d. 11 Sept: 39.

- 563 Den Assimilations-Kraft, som en udviklet systematisk Anskuelse giver Een ligeoverfor Phænomenet er vel at prise, men den dogmatiske *Concupiscents*, der seer paa enhver Qvinde (Phænomen) for at attraae hende er yderst fordærvelig, da Intet er umuligt for den, er yderst kjedsommelig, da den intet Spillerum har for Phænomenets ungdommelig-kaade individuelle Krumspring.

d. 11 Sept: 39.

- 564 Det er ligesom et Motto paa hele Jødedommen, naar vi læse: Gud gjorde en *Befæstning* til at skilne mell. Himlen og Jordens Vande, det var ikke blot en Adskillelse (og allerede dette var karakteristisk for

deres Monotheisme), men den var befæstet, en Fæstning der aldrig lod sig storme.

d. 11 Sept: 39.

565 Jeg er god at betroe Hemmeligheder; thi jeg glemmer dem ligesaa hurtigt som jeg hører dem.

566 Haabet er det chr: Livs Pleiemoder.

567 I mit Forhold til mine Omgivelser her hjemme kan jeg *nu* sige som Jacob: jeg saae Labans Ansigt og see det var ikke mod mig som igaar ell. iforgaars.

568 Hvad denne ærede Forfatter skriver er i Almdl. saa *keitet*, at man kan give ham den Lov med Rette, at den høiere Haand ikke veed hvad den *venstre* gjør. –

569 Og han der sparede Abrahams Førstefødte, og kun prøvede Patriarchens Tro, han sparede ikke sin eenbaarne Søn.

d. 13 Sept: 39.

571 ... Og naar saa endelig visse Folk skal skrive en Satire, saa gaaer det dem i deres Angst for ikke at blive personlige som det gik Agent Bærendt, der havde mistet en Silkeparaplue men af Frygt for at Vedkommende skulde beholde den, naar de vidste, at den var af Silke, efterlyste en Cambrigdes D^{to}. –

574 Jeg føler ret i denne Tid min Tilintetgjørelse, saa mit Forhold til Chrstd. synes at skulde blive aldeles lidende: *ινα φανερωθη τα εργα του θεου εν αυτω* Joh: 9,3. ligesom ved den *blindfødte*

d. 23 Sept: 39.

Løse Papirer

1837-1839

582 Det kunde være ret interessant, at eftervise alt det Falske i alle Haand-
de Udtryk f. E.: der kunde gjøres Noget ud deraf; (Ja meget rigtigt;
thi den, der overhovedet kan gjøre Noget ud kan gjøre det af Intet)
jeg havde Hastværk
nedsætte det Tidligere

583 Der gives Msk., der tale efter Ideeassociationer, men langt herunder
staaer et Standpunkt, jeg vilde kalde Ordenens Selbstsucht, hvor det
ene Ord river det andet med sig, hvor Ord, som ofte komme sam-
men i Selskab, søge hverandre, omtrent som det vilde gaae med Ord-
ene i et Lexicon, naar de kom tillive, de vilde stille sig i samme Or-
den som de vare vante til.

d. 30 Jan:

584 Naar Noget ret skal blive nedtrykkende, da maa der først udvikle sig
midt i al mulig Begunstigelse en Ahnelse om det dog ikke er galt,
man bliver sig ikke selv noget saa Forkeert bevidst; men det maa lig-
ge i Familieforhold, da viser Arvesyndens fortærende Kraft sig, der
kan stige til Fortvivelse og virke langt frygteligere end det Faktum,
hvorved Ahnelsens Sandhed bekræftes. Derfor er Hamlet saa tragisk.
Derfor spørger Robert le diable drevet af en ængstende Ahnelse†,
hvoraf det dog kunde komme, at han gjør saa meget ondt. – Velsig-
nelsen er omvendt til Forbandelse. – Det er en høist poetisk Styrelse,
der gjør, at den Pige, der ene og alene er istand til at vide, hvad der
stikker under Robert le diables paatagne Galskab (hans Bod) er –
stum.

† Høgne, som Moderen havde avlet med en Trolde, spørger
hende, da han seer sit Billede i Vandet, hvorfra hans Legeme
havde faaet en saadan Dannelse.

cfr. nordiske Kjæmpehist. ved Rafn. 2^d D. p. 242.

585 Der gives Skrifter, hvor en eller anden laant Idee, eller Indfald kommer paa en aldeles udvortes Maade igjen, saa det næsten er det samme som Omqvædene i de gamle Kjæmpeviser NB. dem som forekomme midt i Verset, og som ikke staae i mindste Forhold til Digtet selv.

d. 5 Febr. 37.

586 Det gaaer med mange Msk. ogsaa Philosopher m: H: t: at komme til et Resultat som det gaaer til i Romanen: at see hende og elske hende det var eet. NB. dette finder man naturligviis kun hos Romansmøderne, der ikke vide, hvad Kjærlighed er og derfor springe den over.

Febr. 37.

587 Nordboens Mythologie slog sig ihjel ligesom Solon befalede, at hans Love skulle brændes 100 Aar efter hans Død. –

Febr. 37.

593 Hvorfor strænge Chrstne saa let fristes af Smaating (Mad og Drikke) som vi ikke –

594 Christi Fødsel er ikke blot en Begivenhed paa Jorden men ogsaa i Himlen, men vor Retfærdiggjørelse er ogsaa ikke blot en Begivenhed paa Jorden men ogsaa i Himlen. –

595 Chrstus er i ethvert Moment ligesaa meget Gud som Mand – ligesom i Havet Himlen viser sig ligesaa dybt i det, som den er høit over det. –

596 Naar man først kommer til at reflectere over Chrstd., saa maa den vistnok, inden man kommer ind i den, først have været Een til Fald til Forargelse, ja man maa have ønsket, at den aldrig var kommen ind i Verden, eller i det mindste at Spørgsmaalet om den aldrig var op-

kommet i Eens Bevidsthed. Derfor væmmes man ved al den Snak af geskjæftige mellemsnakkende Mellemmænd, om at Chrstus er den største Helt etc. etc. derfor langt hellere den humoristiske Opfattelse.

—

597 Og hvor ulykkelig er jeg ikke — Martensen har skrevet en Afhandling om Lenaus Faust!

598 Det D. Juanske Liv er egl. musicalsk, og derfor er det saa rigtigt, at Lenau i sin »Faust« da det Moment begynder, i hvilket Faust reproducerer D. Juan, lader Mephistopheles *spille op* — denne Omstændigheds dybere Betydning har Marthensen ei seet. —

599 Den Idee, den Livs-Anskuelse at kjende Alt det Onde, som en Sect af Gnostikere gjorde til deres, er dyb; kun maa man have Modtagelighed derfor, hvilket i Sagnene er antydet, idet at de, der ei ere døbte see Ting, som Andre ikke see. —

600 Metaphysiske Forelæsninger af Tolderen Zacchæus i et Morbærtræ, kjedsommeligt sammensatte til Adspredelse og Beroligelse i mørke og sorgfulde Timer for ængstede Samvittigheder af hans taknemlige Collega forhenværende Under-Toldbetjent. Med en ung Philòlogs udødelige Comentar, for at skaffe Bogen Afsætning følger hermed et kort Indbegreb af Conversations-Themata belieblich udsatte zum Gebrauch für Jedermann.

Dronehuset. trykt i dette Aar.

Hermed følger en Liste over de Skjeldsord, man kan bruge uden at blive sagsøgt.

601 Hvorfor taler man saa meget, ell. rettere hvorfra er overhovedet den Idee kommen at tale om Fandens **Oldemoder**. —

- 602 Een dør netop som han har beviist Helvedstraffenes Evighed, fanget i sin egen Theorie. Mærkelig Overgang fra Theorie til Praxis.
- 603 Ja derfor troer jeg jeg vilde overgive mig til Satan at han kunde vise mig enhver Afskyelighed enhver Synd i sin rædsomste Skikkelse – det er denne Tilbøielighed denne Smag for Syndens Hemmelighed.
–
- 604 Synden begaaes hemmeligt, men neppe veed Een det, førend den Larm, om end svagt, er begyndt, det Blus tændt, hvormed man mere og mere indkniber hans Tumleplads ligesom det vilde Dyrs.
- 605 Faust vilde ikke lære det Onde at kjende, for at glæde sig ved at han ikke var saa slet (det gjør kun Spidsborgeren), men han vil tvertimod føle alle Syndens Sluser aabne i sin egen Barm, det hele uoverskuelige Mulighedernes Rige, alt vil ikke forslaae derimod. Han vil skuffes i sine Forventninger. –
- 606 Hvad forslaaer al den Næring Verdens Viisdom byder Een mod den Chrstd. giver, der skjænker os dens Stifters eget Legeme og Blod. –
- 607 Medens jeg ivrer mod at Andre ikke studerer Kilderne, men Compendier – lever jeg selv et Compendium – medens jeg kan seire i enhver Disput har jeg faaet et Gespenst af min egen Phantasie paa Halsen, som jeg ikke kan bortdisputere. –
- 608 Den hele Holdning i den græske Natur (Harmonien) gjorde, at om end Kampen adskilte dem, denne dog ei blev saa hæftig – dengang var i Naturen Harmonie – i Individet Ironie – nu kom Hævnen – Ironie i Naturen Humor i Individet. Naar man vil sige, at Ironie og Humor ere det samme, kun Grads-Forskjel, saa vil jeg sige, hvad Paulus siger om Chrstd. Forhold til Jødedom »Alt er Nyt«.

609 Jeg seer mig undertiden omgivet af en rædsom phrasenagtig Figur – jeg vilde kalde den et Compendium af et Msk. – et kort Indbegreb af Følelser og Begreber – en belieblich lang tynd Mand, som dog Naturen ligesom har standset i ethvert Fremskridt – han skulde have lange Arme, men see Stykket fra Skuldren til Albuen er saa uendeligt langt, og det fra Albuen til Haanden saa meget lille, ligesaa ogsaa Fingrene, Ansigtet o: s: v: og enhver Tale begynder med en meget lovende Forsætning, saa man allerede i Haabet anlægger en uhyre Maalestok, men see det bliver til Intet. –

610 Et Suk saa stærkt som naar om Vinteren Isen dækker Søen og man lader Vandet løbe bort.

611 Den Vei gaae vi Alle over Sukkenes Bro ind til Evighedens Ro. –

612 Saa er man kommen til Ro, naar man ligesom Alcedo ispida (Iisfuglen) kan bygge sin Rede paa Havet. –

617 Som en eenlig Gran, egoistisk afsluttet og rettet mod det Høiere, staaer jeg, kaster ingen Skygge, og ikkun Skovduen bygger sin Rede i mine Grene.

Søndagen den 9de Juli i Frederiksberg Have
efter et Besøg hos Rørdam.

619 Atter er der nyt Liv paa Amagertorv og Folkelivets brogede Blomsterteppet er udspreddt derover. I Nat Kl. 12 paagreb man der et Msk. i lurvede Klæder, fordi han, som Vægteren sagde, havde udskjeldt Nogle, og den Vægter, der skal give Rapport, har ikke seet det, og de sloge Arrestanten vistnok med Urette og Ingen paatalte det – Ingen veed det. Det samme Liv er idag paa Torvet, og det er dog Amagertorv – hvad er det mod Danmark, Europa, Jorden, Verden. –

620 Der gives Bemærkninger og Følelser, der ere udtalte i et saadant Medium, at ligesom ved en Sort Papiir Skriften først bliver bemærket ved at holdes for Lyset – saaledes her ved at opildnes af Sympathiens Varme og Begeistringens Flamme. –

622 Det er saa umuligt, at Verden kan bestaae uden Gud, at dersom Gud kunde *glemme den*, den øieblikkelig vilde gaae under. –

623 Hamann og overhovedet det personlige Liv i dets umiddelbare Udspringen af Charakterens Dybde er al Livets *Hyperbel*.

624 Daub^s Perioder er sande Labyrinth; der udfordres derfor til at læse dem en Ariadne-Traad – Kjærlighed nemlig og Begeistring.

d. 9 Juni 37.

625 Det er mærkeligt, at den blaa-violette italienske Tone, som vi ellers ikke have her tillands, kan opnaaes ved paa en klar Aften at betragte Luften gennem et Vindue, naar man har et Lys noget fra dette staaende foran sig. –

Mai 37. –

626 det sympathetiske Egoistiske. Ironie.

det Hypochondere Egoistiske. Humor.

man er sig selv nærmest

627 Men har jeg (cfr. en anden Lap) opfattet det romantiske Standpunct som et Vippebredt, hvis Ender Ironie og Humor betegne, saa er det en Følge af Sagen selv, at dets Oscillation kan have en høist forskjellig Bane at beskrive, ligefra den meest himmelstormende Humor til den meest fortvivlende Liggenunder for Ironie, ligesom der jo ogsaa gives en vis Roe og Ligevægt paa dette Standpunct (den Wielandske

»Ironie«); thi Ironien er først overlevet, naar Individet, hævet op over Alt, skuende ned derpaa tilsidst er hævet op over sig selv og har seet sig selv i sin Intethed fra hiin svimlende Høide og derved fundet sin sande Høide. – cfr. Prindsessinn Brambilla.

2 Juni 37.

Denne sig-selv-Overvinden af Ironien er det høiere aandelige Livs Krisis, Individet er nu acclimatiseret – Spidsborgerligheden, som igrunden blot skjuler sig paa det andet Standpunct er beseiret, Individet forsonet.

Ironiens Standpunct som saadan er nil admirari; men Ironien naar den dræber sig selv har ved Humoren *foraget* Alt sig selv med iberegnet. –

628 Det var ogsaa en Maade at forene Livet og Christendommen paa (ligesom man i en senere Tid, den romantiske, gik i Kloster) ved at ud-sætte Daaben til det Yderste til Dødsleiet.

d. 12 Juni 37.

632 Der gives enkelte Ting, man aldrig bliver kjed af, naar man f. E. hører i en Skov Høstkarlene hugge Græs og de da alle paa eengang standse for at hvæsse Leen, en Lyd, der monotonisk kommer igjen som Omqvædet i Viserne – som en Slags Bøn og Paakaldelse. –

633 Maanen er Jordens Samvittighed.

634 Situation

En vil skrive en Roman, hvori en af Personerne bliver afsindig, efterhaanden under Udarbeidelsen bliver han selv gal og ender den i første Person.

- 635 Det er en underlig Indledning til et Besøg paa en Kirkegaard, et nydelig lille Pigeoved sad hos Graveren med Ansigtet paa Ruden og tittede nysgjerrigt ud.
- 637 Jeg gider slet Intet, jeg gider ikke gaee - det anstrænger; jeg gider ikke lægge mig ned; thi enten vilde jeg da ligge længe, og det gider jeg ikke, eller jeg vilde reise mig strax op igjen, og det gider jeg heller ikke - jeg gider ikke ride - det er for kraftig en Bevægelse i Forhold til min Apathie; jeg gider blot kjøre; mageligt, jævnt rystet lade en Mængde Gjenstande glide forbi mig, dvæle ved ethvert smukt Partie blot for at føle min Mathed - mine Ideer og Indfald ere ligesaa ufrugtbare som en Gildings Brynde - forgjeves søger jeg Noget, der kunde oplive mig - end ikke Middelalderens marvfulde Sprog er istand til at tilintetgjøre den Tomhed, der hersker i mig - jeg føler nu i Sandhed Betydningen af det Udsagn om Chrsti Ord: at de ere Liv og Aand - kort sagt: jeg gider heller ikke skrive dette jeg har skrevet, og jeg gider heller ikke slette det ud.
- 638 Man taler saa meget om det Brogede som et nødvendigt Moment i det Romantiske og jeg kunde næsten sige det Modsatte; thi den absolute Eensomhed, hvor ikke en Vind rører† sig, intet fjernt Hundeglam høres - og dog bøie Træerne sig til hverandre og gjentage deres Barndoms Erindringer, da Nympherne boede i dem, og dog svælger netop nu Phantasien i den ypperste Nydelse og hvad andet er vel det Romantiske og jeg vilde blot gjøre Vedkommende et socratisk Spørgsmaal, om den pompeianske Smag ikke er bundet og broget.
- † [I marginen] og dog føler man Luftens Snaksomhed, ligesom ved andre Leiligheder dens Synlighed. -
- 639 Et fjernt Hundeglam, der kalder til fjerne venlige velbekjendte Stæder, - fører det skjønneste Beviis for Sjælens Udødelighed.

- 640 Gud give jeg var Spillemand – et Bonde-Skovbal! – O Gud! det er dog den lykkeligste Classe Mennesker, Bønder og Bønderpiger. Men jeg savner i dette Øieblik Udtryk for alle mine Følelser. O, gid jeg, medens jeg var derude, havde haft En at meddele mig til – En af de Faa, til hvem jeg nu mere end nogensinde klamrer mig fast, og været fri for disse Spidsborgere og disse Cadetter, der ikke som mange Mennesker barnagtigt og godmodigt see det Skjæve, men som i Fornemhed oversee det Gode.
- 641 Enhver mit Hjertes Blomst bliver til en Iisblomst.
- 642 Det gaar med mine Ideer som med Forældre, der vel føde sunde Børn men nu glemme itide at lade dem christne; saa komme de Underjordiske og lægge en Skifting istedet (det Naturlige mangler ikke, men den omhyggelige Pleie og Udvikling).
- 643 Det maatte dog være rædsomt paa Dommens Dag, naar alle Sjæle træde til Live igjen – da at staa aldeles *alene*, ene og *ukjendt* af Alle, Alle.
- 644 Jeg forekommer mig selv ligesom jeg var Helten i en Roman, et *vildt* Skud, som skulde fremstilles tilskue i en Novelle.
- 646 Hvor dybsindigt Folkesagnet dog er, det antager at Elverfolket leger med Mennesker, omtrent som vi lege med en fangen Fisk.
- 647 Det forekommer mig som var jeg en Galeislave, lænket sammen med Døden; hver Gang Livet rører sig, rasler Lænken og Døden lader Alt henvisne – og *det skeer hvert Minut*.

- 648 Alt Mskeligt lyver, Haabet som Fortvivlelsen, læste jeg som Citat af en gammel Opbyggelsesbog.
- 649 Hver tager sin Hævn over Verden. Min bestaaer deri, at jeg bærer min Sorg og min Kummer dybt indesluttet i mig selv, medens Latteren underholder Alle. Seer jeg En lide, da beklager jeg ham, trøster ham saa godt jeg kan, hører rolig paa ham, naar han forsikkrer mig »at jeg er lykkelig«. Kan jeg gennemføre dette til min Dødsdag, saa er jeg hævnnet.
- 650 Der er faa Ord, hvormed Menneskene, uden at vide det, sige saa meget som ved det Ord: orientere; det er et verdenshistorisk memento – hele Historien gaer fra Østen, Menneskeslægtens Udgangspunkt.
- 652 Helten i en Roman vilde just gjøre en Bemærkning, da i det samme Forfatteren tager ham den af Munden, hvorover Helten bliver vred og siger, at den tilhører ham, og viser, at den alene kan være adæquat til hans Individualitet og »naar det saaledes skal gaae til, vil jeg slet ikke mere være Helt.«
- 653 Det gaaer med mine Ideer og deres Udførelse som med Fiskenes Bid i visse Maaneder – de bide falsk – Bid tidt nok men ingen Fisk.
- 654 Det er ethvert Msk. ligesaa nødvendigt som at have en Skygge, at have en bestemt Gjenstand for deres Livs-Polemik en Hamann, som de ved enhver Leilighed afbanke – men det Mærkelige indtræder, naar man seer de utallige Nüancer, fra dem, der polemisere mod en bestemt Person i det samme Qvarteer i det samme Fag (vi taler om Pryssing), ell. polemisere mod et enkelt Begreb lige til dem, der polemisere mod en heel Corporation, mod Nationer, mod Verdner, mod Evigheder.

- 655 Post scriptum. Det er en besynderlig Lyst jeg undertiden kan faae til at slaae et entercha med Benene og et Knebs med Fingrene og derpaa – døe.
- 656 Det er ikke den chr: Retfærdighed man seer afbildet ved Vesterport, bunden for Øinene med Vægtskaalen i Haanden, det er den jødiske – den chr: Retfærdighed er den *eenøiede* Naade, der ikke afveier med vidtløftige Beregninger, den chr: Retfærdighed er ikke blind og ikke bunden for Øinene, den er ikke døv og behøver derfor ikke Vægt-skaaler.
- 657 Guds Styrelser ere netop store i det Smaa, medens det der skorter for Msk., ligesom Kniplinger sete igjennem Mikroskop ere uordentlige og uskjønne, medens Naturens Væv viser sig for den samme Iagttagelse sindrigere og sindrigere. –
- 658 Nu indseer jeg, hvorfor den egl. Humor ikke som Ironie kan opfattes i en Roman og derved ophøre at være et Livsbegreb netop fordi det hører med til Begrebet ikke at skrive – ligesom Socrates ikke efterlod Skrifter, saaledes heller ei Hamann, kun saa meget som den nyere Tids Skrivesyge forholdsviis gjorde det nødvendigt – Leilighedsskrifter. –
- 659 Ironie i Forhold til den antique Sprogbygning – inden den moderne reflekterte Vidtløftighed.
- 660 Hvorvidt kan der ligge noget humoristisk i Bønnen, i den deri indeholdte Tilsidesættelse af al verdslig Relativitæt, det at være Duus med Gud.
- 661 Det som det nu vil komme an paa – som vil, naar det ordentlig bliver udført, blive vor Tids Classicitæt, vil være Stemningens Continuerlig-

hed istedetfor Begrebets, fastholdt i sit nødv. Forhold til en litterair vidensk. Udvikling, begyndende med Græciteten ell. endnu ældre, det skrider bestandig ind paa Intelligentsens Vei ikke paa Følelsers (f. E. Kjærlighed til det andet Kjon vil slet ikke fremtræde, men vel det, hvad Hamann kalder »aandelig Pæderastie«).

662 Jeg er en Janus bifrons: med det ene Ansigt leer jeg, med det andet græder jeg.

664 Det Øie den Belysning i human Forstand, som gjør, at det falder mig lettere, at opfatte et malet Landskab end Naturen, maa den Chrstne dog ikke savne, Guds Øie møder *han* der og i Historien.

666 Et Middel for at sikkre sig mod, at Eens Uhr bliver stiaalet; man lade sit Nakkehaar voxe flætter det i to Pidske omkring Halsen og anbringer Uhret deri. –

667 Jeg har saa tidt tænkt paa, naar jeg følte mig stemt til at takke Gud ved Forestillingen om, at hvor daarligt og sørgeligt det end var, der dog var noget godt (f. E. at jeg nu kan sove om Natten) er det sand Taknemlighed – ell. er det Feighed, Frygt for at det i næste Øieblik skal berøves mig og jeg fortvivle.

668 Det er disse to Sider af Circulationen i Staten, den ene Udvikling fører fra Hjertet til Extremitæterne (det er Embedsclassen) den anden fra Extremitæten til Hjertet (det Communale, Repræsentation i Stænder-Forsamling etc.) derimod Intet abstrakt

669 Der gives visse Indretninger i Staten (visse Autoritæter), der oprindeligt vare i en idelig Fluctuation i Stats-Livet, men som ved Stats-Livets Petrefakt siges at styre en Casus ligesom Præpositionerne, ihvorvel de

egl. ikke gjøre det – de ere Præpositioner, der ere blevne til Adverbier.

d. 29 Sept. 37.

670 derfor have Chineserne hell. ikke Lys og Skygge i Maleriet.

671 Lykkelig den, for hvem de universelle Pligtforhold endnu ikke ere vaagnede – der erkjende et andet Msk. for deres Herrer – derfor ere Drengaaarene saa lykkelige, man gjør Spektakler, faaer Prygl o: s: v: – man søger at illudere sin Lærer. –

672 Men Humoren er ogsaa den Glæde, der har seiret over Verden.

673 De 10 Bud dertil svarer som det egl. Modstykke: Fader vor, ogsaa i sine enkelte Dele, som det eneste befalede.

674 Der gives Msk., der mangle Comparativ, de ere i Almdl. de interessanteste.

675 Chrstus gav sig ikke af med at skrive – han skrev kun i Sandet.

d. 2 Oct. 37.

676 Hedenskabet kommer aldrig længere til Sandheden end Pilatus: hvad er Sandhed og derpaa korsfæste de den.

d. 16 Oct. 37.

677 *Phantasie*: En Mand, der var bleven gal, og som, hvad man end sagde til ham aldrig svarede andet end med Charakterer, naar man spurgte, hvordan har De det, svarede han: mg? o: s: v:.

678 Hegel begyndte egl. først der, hvor Carl V endte – i et Kloster med at stille Uhre.

679 Jeg sad forleden i en underlig i mig selv indsunket (som en gammel Ruin maa være tilmode) og dermed mig selv og mit Jeg tabende Stemning, i en pantheistisk Opløsthed og læste en gl. Folkevis (udgivet af Sneedorf-Birck), hvori der siges om en Pige, at hun ventede sin Elskede en Løverdagften; men han kom ikke – og hun gik i Seng »og græd saa bitterlig«, hun stod op igjen »og græd saa bitterlig« pludselig udvidedes Scenen for mig – jeg saae den jydsk Hede med sin ubeskrivelige Eensomhed og sin eenlige Lærke – og nu stod den ene Generation op for mig efter den anden, og dens Piger sang alle for mig og græd saa bitterlig og sank i deres Grave igjen og jeg græd selv med.

Besyderligt nok, min Phantasie arbejder bedst, naar jeg sidder alene i en stor Forsamling, naar Støi og Larm giver den et Villies-Substrat til at holde fast paa sin Gjenstand, uden hine Omgivelser forbløder den sig i en udmattende Omfavelse af en ubestemt Idee.

d. 30 Dec. 37.

680 Hadet til det monarchiske Princip gaaer i vore Tider saa vidt, at man vil have firstemmige Solo-Partier.

d. 31 Dec. 37.

681 Det gudd: Forsyn gaaer saa at sige efter en høiere Ideeassociation, medens Verden gaaer efter sine endelige Ideeassociationer. Medens saaledes de endelige Individuer realisere, hver sin Idee, glemmer imidlertid Guddommen ikke sine store Planer, og naar Ingen venter det, træder i Historien det Mirakuleuse frem, derved, at det Gudd. gjennem sin Idee-Association vender tilbage til sin Præmiss – saaledes kan et Omqvæd i en Vise (især i Middelalderens, hvor Omqvædet ofte slet ikke staaer i Forhold til Indholdet) komme igjen, og medens det samler og indenfor sin Samlen deraf, lader den i Verset liggende Idee realisere sig, udvikler den sig tillige selvstændigt.

d. 31 Dec. 37.

682 Ironien er en abnorm Udvikling, der ligesom Leverens Abnormitet hos de Strasburger-Gjæs ender med at slaae Individet ihjel.

d. 1 Jan. 38.

683 Jeg vilde skrive en Novelle med Mottoer af mig selv.
Motto: Phantasie for et Posthorn.

=

En Mand, der skriver sit Levnet, hvis Barndom slet ikke har gjort Indtryk paa ham, og han seer deri igjennem en borneret Forstandighed blot det Latterlige – indtil han ved at blive Lærer for Børn nu opdager Barndommens Betydning, og reproducerer sin egen.

Til Motto vil jeg vælge den italienske Text til de Ord i Don Juan: dog de visne snart døe hen.

En heel Erindring af hans Barndomsliv skal træde op for ham gjennem den Sang: mit fulde Glas og Sangens raske Toner.

Det er mærkeligt, at den Livs-Anskuelse, heri er udtalt (og det er det, at den indeholder en Livs-Anskuelse, der gjør den interessant) bragte Folk til at nyde Viin etc. med Maade i Vennelaug – Frygten for den chr. Tvang bragte dem til at forfalde (det sidste er langt hyp-pigere i vor Tid).

=

Vinteren er Sommerens Abbreviatur.

Bogen skulde udgives med tilfældige Omqvæd af en gal Mand.

Det Prototypiske i hans Forkjerlighed for Børsen (dens ruinerede Tilbagegang) af hans Forhold til lutter reducerede Familier.

d. 2 Jan: 38.

684 Hvor besynderligt den ene Dag gaaer jeg paa Cothurnen den anden – paa Støvlerne.

685 Jeg traf forleden paa en Dame (Fr. Ross) som egl. hører hjemme i en Sygestue, hvis hele Tale bevæger sig om Sygdomme og Medicamen-

ter og Forsigtighedsregler for sin Sundhed – men Hovedpunktet er
egl. naar hun kan komme til at tale om, hvorvidt man bør lade de
nærmeste Slægtninge komme ind til en Syg, der saa godt som ligger
paa sit Yderste. –

d. 3 Jan: 38.

686 Er jeg Ukrudt i Litteraturen – nu vel saa er jeg dog idetmindste det
man kalder: »stolten Henrik.«

687 Det er af meget stor Virkning det Bas-Partie, der i den hvide Dame
(i den store Arie: den hvide Dame os om svæver) lægger sig som en
mørk Sky under som Grundlag for at bære det i dette Nummer ind-
holdte Sværmerie

d. 4 Jan: 38.

688 Vaudevillen er den musicalske Idee-association.

689 En Mand, der lader sig levende flaae for at vise, hvorledes det humo-
ristiske Smiil frembringes ved en bestemt Muskels Svulmen – og
derpaa ledsager det med et Foredrag over det Humoristiske.

d. 6 Jan: 38.

690 Jeg ledte netop efter et Udtryk for at betegne den Classe af Msk., jeg
kunde have Lyst at skrive for, i den Overbeviisning, at de ville dele
min Anskuelse, og nu finder jeg det hos Lucian: *παρανεχροι* (Een,
der ligesom jeg er død), og jeg kunde have Lyst at udgive et Skrift
for *παρανεχροι*.

d. 9 Jan: 38.

691 Det er en fortræffelig Dialog i Lucian mellem Charon og Cynikeren
Menippus, der begynder med, at Charon affordre ham en Obol for

sin Uleilighed med at sætte ham over Styx, men Menipp erklærer, at han ikke eier den.

d. 10 Jan: 38.

692

Besynderlig Sammenstilling

Gibseren paa Østergade har i sit Vindue staaende en Venus, der vender Ryggen til Folk og ved Siden af hende en Officier i fuld Uniform, jeg troer endog med Kammerherrenøgle paa, hvilken Modsætning Fru Venus beundrede Lænder og Surrogatet af en Kammerherre-Nøgle.

d. 10 Jan. 38.

693 Naar jeg læser en Bog, er det ikke saa meget det, der fornøier mig, det den er, som den uendelige Mulighed, der paa ethvert Sted maa have været, den vidtløftige Historie, begrundet i Forfatterens Individualitet, Studium etc. ethvert Udtryk maa have haft og maa endnu for Forfatteren have.

d. 13 Jan: 38.

694 Humoristen gaaer ligesom Rovdyret altid alene.

d. 13 Jan: 38.

695 Der gives Folk, der i den Grad omgaaes letsindigt og skammeligt med Andres Ideer, de snappe op, at de burde tiltales for ulovlig Omgang med Hittegods.

d. 17 Jan: 38.

696 Det er sært, at det ikke er falden Nogen ind, at lade en Mand, der var ifærd med at skulle døe, sige til Døden – dersom Du ikke døer, slaer jeg Dig ihjel – og hvilken Confusion vilde det ikke give Anledning til i Verden, dersom det skete, hvor forlegne ville ikke de være, der ventede paa en riig Mands Død.

d. 18 Jan:

697 Det gaaer med dem, der ere komne ud over Hegel ligesom med Folk, der boe paa Landet, der altid maa datere deres Breve »per« en større Bye, saaledes lyde Addresserne her til N. N. per Hegel.

d. 17 Jan:

698 Naar man hører, at Een ved Drik stimulerer sin Aand, saa føler man, om han end frembringer de herligste Ting, en Ubehagelighed en Fornemmelse af det Forbudne og Utilladelige, der ligger i denne Nærmelse til Kundskabens Træ – det er det som Middelalderen kalder at sætte sin Sjæl i Pant til Fanden.

d. 4 Feb: 38.

699 En Forening af det Classiske og det Romantiske.
En nøgen Apollo, der blot har en moderne Livkiøle paa med lange Skjøder og med det ene af disse skjuler han blufærdig sin Blussel.

d. 6 Feb. 38.

701 Som Marqueurer forekomme mig disse Repetenter ved den nyere Philosophie, ikke engang som Marqueurer ved en Skarpskydning, der dog paa en Maade deeltage i en Slags Fare, skjøndt paa en meget udv. Maade, men som Marqueurer ved et Billard, der i Søvnge gjentage deres quatre à pointe etc.

d. 8 Feb:

702 Naar der undertiden er en saadan Allarm i mit Hoved, at det er som om Craniet blev løftet op, og da er det ligesom, naar Nisserne hæve et Bjerg lidt op og nu holde Bal og Lystighed derinde.

d. 9 Feb: 38.

[I marginen] Gud forbyde det!

703 Om end Alle holde nok saa meget af Regjeringen, om end Alle ville gjøre Alt, saa kan man dog være sikker paa, at der findes en Mistel-

tein, der i en blind (anonym) Mands Haand rettes mod denne Enighed.

d. 12 Feb:

705 Staten lider aabenbart for nærværende Tid af Underlivstilfælde (tiers etate Bugvrid) før var det Hovedpine

d. 19 Feb:

706 Det Dialektiske i den nyere Udvikling er vel fremherskende, men bør derfor ikke enervere det Substantielle, det maa være som Vaulunders Sværd, saa smidigt, at han kunde vende det omkring sit Liv, og saa skarpt, at det kløvede Fjeldstykker som Leer.

707 Den liberale Presse skriver aldeles uden al Opfordring, saa det ikke engang er, som ved de simplere Blade – paa de utallige vel destillerede Æggesobkeners *udtrykkelige Opfordring*.

708 Jødernes abstrakte Charakter viser sig ogsaa i deres Forkjerlighed for Penge – ikke for Eiendomme etc. af Pengesværd; thi Penge er en reen Abstraktion.

709 Aphorismen staaer i Forhold til Stemningens Continuerlighed som de enkelte Udtryk i Sproget, f. E. det Ord oppido i Latinen, der ere Mindesmærker om en heel foregaaende Formation, og nogle af dem ere virkelige antidiluvianske Forsteneringer, og ligesom saadanne Ord forstenede i en bestemt Casus. –

710 Vore Politikere ere ligesom de græske Reciproker (*αλληλοιν*), der mangle nominativ, singularis og alle Subjekts-Casus – de kunne kun tænkes i Pluralis og i Forholds-Casus. –

711 Det gaaer med Livet som med Tonerne, den rene Tone er en Svæven mellem det Rene og det Falske og deri ligger det Skjønne, den rene Tone i ængere Forstand ligesom det Logiske, det onthologiske, ell. det abstrakt-moralske – her det mathematiske, vilde være for Musikeren falsk.

d. 11 April.

712 Hvad er Msk. denne Støvdrager i Evighedens Blomster (Historiens Transfiguration).

d. 12 April.

713 Den Vei gaaer Chrst. ligesom i Livet (hans jordiske Levnet) saaledes ogsaa i Historien mellem 2 Røvere, den ene forhærder sig, den anden omvender sig.

d. 12 April.

714 At Jorden er det Centrale kan man ogsaa see deraf, at Chrst. var i Himlen, steeg ned i Afgrunden, men blev paa Jorden, saa at Ingen behøver at stige op til Himlen for at hente ham ned – ell. til Underverdenen for at hente ham op; thi Kirken lærer meget rigtigt, at Chrst. er i den, skjøndt han tillige læres at være i Himlen, uden at denne som saadan er istand til at fatte ham.

715 Hvoraf kommer det, at man, naar man vil udtrykke, at man hurtigt opfatter Noget, siger, at man forstaaer en halv qvædet Vise, og hvorledes gaaer det til, at man langt lettere indpræger sig Musik end Ord – hvilken Side af Sjælen adresserer Musiken sig til – Phantasien? –

716 Grækerne havde i Musiken langt renere Intervaller, derfor vare deres Toner fyldige og livsfrodige – men de formaaede ikke at døe og i deres Hændøen at tabe sig i Himmelen.

- 717 *Phantasie*: en gal Skolemester med et Fastelavnstriis i Haanden, som han paastaaer er Arons Præstestav, der bærer modne Mandler. –
- 718 ja, I tro det ikke, kjære Vantroer! – Men det er desuagtet kun i Arons Haand det bærer modne Frugter.
- 719 Disse litteraire Redicüler, saa kaldte fordi det uvidenskabelige Indhold her er bleven gjort latterligt, førend man kan bruge det.
- 720 Der hersker aldeles ingen Respekt for Eiendoms-Ret i aandelig Forstand – de raabe korsfæst ham, korsfæst ham og derpaa kaste de Lod om hans Kappe.
- 721 Den egl. Deprimerethed er det med ligesom med vapeurs den findes kun i de højeste Cirkler, dette Ord forstaaet i første Tilfælde i aandelig Forstand.
- d. 14 April.
- 722 Ussing er et Udraabstegn efter en Sætning, der NB. skulde give det sin Betydning. Vor Tid er i den Henseende i en mærkelig Modsætning til Middelalderen og Oldtidens Skrivemaade. Denne frembragte Ord, der fortjente Udraabstegn, men fik dem ikke uden i Hjertets Amen; vor Tid frembringer til Erstatning lutter Udraabstegn.
- d. 14 April.
- 723 Vor Tid bebuder og bebuder, og dog fødes der ingen Johannes d. Døber end sige mere –
- 724 Man maatte kunne sige et *Tankedrag*, ligesom man siger et Aandedrag.

725 Livet lader sig først fortolke, naar det er gennemlevet, ligesom ogsaa Chrstus først begyndte at udlægge Skrifterne og vise, hvorledes de lærte om ham, – da han var opstaaet.

d. 15 April.

728 Naar Gjødwad (Licentiaten vilde jeg kalde ham; thi han tager sig en meget stor Licents) bliver dømt, saa kunde man kalde ham: »forhenværende Afgud ved Kjøbenhavnspostens Contoir.« – Det vil forøvrigt blive Kjøbenhavnsposten let at faae en ny Redakteur, da de jo antage tilfældige Incarnationer af Brama – eller ogsaa kunde jo Rosenhoff overtage den med og blive Amtsbarbeer med 3 Bækkener: Kjøbenhavnsposten, den Frisindede, Concordia.

d. 15. April.

729 For Heine er Christendommen traadt op i en saa barok Skikkelse, at han blev bange. Under disse Lidelser udhvilede det Poetiske i hans Sjæl sig i deilige lyriske Frembringelser («Buch der Lieder»), men nu indtraadte Reflexionen. Denne burde nu egentlig have kastet sig over Christendommen for om muligt at udfinde, om det virkelig stod sig saaledes med den, men i det Sted kastede den sig hos Heine over hans egen bedrøvelige Skikkelse (han er i en dyb Betydning vor Tids Ridder af den bedrøvelige Skikkelse), denne forliebede han sig i, og nu nedsatte Phænomenet sig, saa at det, der i hans Buch der Lieder vækker vort Veemod i hans Prosa vækker vor Misbilligelse, og heri forhærder han sig.

d. 16 April.

730 Dersom Chrstus skal komme til at boe i mig, maae det gaae til efter Overskriften af Dagens Evangelium i Almanakken: Chrstus kommer ind af lukkede Dørre.

731 Den Hellig-Aand er det guddommelige »Vi« der omfatter et Jeg og en tredie Person (en objektiv Verden en Tilværelse) idet nemlig det at

der er 2 Subjekter gjør at det bliver Pluralis, det at der er en første Person med giver denne Fortrinnet.

d. 23 April 38.

732 Jeg vilde skrive en Novelle, der begynder med et fuldkomment Stilleben, indtil der igjennem Musiken af Don Juan pludselig gaaer et nyt Lys op, og nu det Hele bliver trukken ind i en reen phantastisk Verden.

733 I Grabbes D. Juan findes enkelte ganske vidunderlig mægtige Tanker, der hver for sig ligesom en umaadelig Gran skyder op i samme Nu og staaer for os.

734 Og Fortidens Bedrifter ligge som Egeløv for dens Fødder, hvori den træder.

Sørgetale over Favnebrænde holden i Charlottenlund d.3 Mai 38.

735 Man kan ikke nægte Politikerne en vis Paapassenhed og Observeren over Alt – de ere nemlig allesteds som de slette Penge.

738 himmelske Degneskrig.

739 En Forfatter bør altid give Noget af sin Personlighed, ligesom ogsaa Chrstus bispiser os med sit Legeme og Blod.

740 Jeg mødte imorges et besynderligt Optog paa Kjærligheds-Stie – nogle unge Piger, der dandsede med hinanden hen af Veien – først tænkte jeg hvilke Flaner, men da jeg kom nærmere fandt jeg, at bag ved dem gik to unge Msk., der spillede paa Fløite, hvorefter de dandsede – nær havde jeg givet mig til at dandse med – saa der gives

endnu Poesie af den Art i Verden. – Møder jeg flere af den Sort Phænomen, saa bliver jeg vist en D. Quixote, der vil see Sligt i Alt.

- 742 Jeg lever omtrent nu som et Brændeviinsaftryk af en Original-Udga-
ve af mit eget Jeg.
- 743 Naar man siger, at Msk. ved Drukkenskab sætter sig under Dyret saa
ligger deri en Anerkjendelse af at der i Msk. slumrer en Syndighed,
thi ellers vilde han jo blot sætte sig paa lige Trin dermed, men nu
vaagner der et Helvede af Tilbøieligheder. –
- 744 Det er meget betegnende at Grækerne kalde en Afsindig $\theta\epsilon\omicron\beta\lambda\alpha\beta\eta\varsigma$;
thi Vanvid har vist sin Grund i Gudernes Vrede, der berøve Een Lei-
ligheden til at forbedre sig og benytte Tiden.
- 745 Jeg har i disse Dage læst Görres Athanasius ikke blot med Øinene
men med hele min Krop – med Hjertekulen.
- 746 Msk. gjør aldrig næsten Brug af de Friheder det har, saaledes f. E. af
Tænkefriheden; istedet derfor fordrer man til Vederlag Yttringsfrihe-
den.
- 747 Der gives en vis reservatio mentalis der er absolut nødvendigt for at
fælde en rigtig Dom.
- 748 Ligesom Socrates maatte staae stille for at besinde sig paa sig selv (In-
dividet) saaledes maatte Middelalderen gaae paa Eventyr for at besin-
de sig paa Verden.

- 749 Med et Mæcenat-Exemplar af min Afhandling: Da jeg veed, at de formodentlig ikke vil læse den, og hvis De vilde læse den, ikke forstaae den, og hvis de forstod den, misbillige den, saa vil jeg henvende Deres Opmærksomhed blot paa det Udvortes: Saffian og Guldsnit.
- 750 Den høiærværdige Allè af Kirkefædre, i hvis Skygge jeg dog endnu stundom kan finde Hvile.
- 751 Enhver Sandhed er dog kun Sandhed til en vis Grad, naar det gaaer derudover saa kommer Contrapunktet og det bliver Usandhed.
- 752 At Gud kunde skabe frie Væsener ligeoverfor sig er det Kors, som Philosophien ikke kunde bære men er bleven hængende paa.
- 753 En Midnats-Time
Satan – Djævel – Flueskarn etc. Du har narret mig, bedraget mig for de Øieblikke, jeg skulde have nydt. – Vægteren raaber: der er ei Frelser fleer.
- 754 Politikerne beskylder mig for, at jeg altid siger imod; dog deri ere de mine Mestere; thi de have bestandig Een mere, de sige imod – dem selv nemlig.
- 755 Paradoxen er det intellectuelle Livs egentlige *Pathos*, og ligesom kun store Sjæle ere udsatte for Lidenskaber, saaledes er kun store Tænkere udsatte for hvad jeg kalder Paradoxer, hvilke ikke ere andet end ufuldbaarne grandieuse Tanker.
- 756 Det varer dog længe inden man egentlig finder sig ind, bliver hjemme (veed, hvor enhver Ting har sin Plads) i den guddl. Oeconomie,

man famler mellem en Mangfoldighed af Stemninger, veed end ikke, hvorledes man skal bede, Chrstus kommer ikke til nogen bestemt Configuration i os – man veed ikke, hvad Aandens Bistand vil sige etc.

d. 7 Juli.

- 757 Det gaaer mig med mine Længsler Ideer i mange Maader som Nebucadnesar, der ikke blot fordrede af Spaamændene, at de skulde fortolke hans Drømme; men ogsaa sige ham, hvad han havde drømt.

[I marginen til 757]

- 758 Gud skaber af *Intet*, forunderligt siger Du. Ja vel, men han gjør det, der er forunderligere han skaber Hellige (de Helliges Samfund) af Syndere.

- 759 Derpaa kjender man, at man er bleven Chrsten, han tager imod Een ligesom Rebekka: jeg vil ikke blot give Dig at drikke; men ogsaa dine Kameler.

d. 18 Juli. 38.

- 760 Mit gode Lune, min Ro stiger som Duen iveiret, forfulgt af Sauls onde Dæmon af Rovfuglen, og det kan kun redde sig ved bestandig at stige høiere og høiere, ved at blive mig fjernere og fjernere.

d. 17 Aug. 38.

- 761 Naar en sand trofast Ven vilde sige til Een af os, Kjære Du synes at være ulykkelig kom til mig, maaskee mit Selskab vil trøste Dig, vilde Du da ikke med Taknemlighed følge hans Indbydelse, vilde Du ikke have hans kjærlige Tilbud i taknemlig Erindring ogsaa da, naar han havde fuldendt sit Løb her paa Jorden, og kun i Tankens Lynglimt samledes med Dig – og dog maa der være forekommet Øieblikke, i hvilke han forstemt maaskee ell. selv nedbøiet ikke kom Dig saa venlig imøde som ellers, Øieblikke, i hvilke Du syntes, at ogsaa han var

tabt for Dig. Dog de enkelte Øieblikkes Salighed har Du følt, og veed, hvad de betyde, - og dog tager Du i Betænkning at følge en Stemme, der ingenlunde er Dig fremmed men tvertimod bekjendt fra tidlig Tid, som har gjenlydt for Dig fra Din Barndom af, en Stemme, der raaber ligesaa blidt, ligesaa hjerteligt, ligesaa frit: »Kommer hid alle I, som lide og ere besværede«, - og dog aabner sig en Favn for Dig, i hvilken Du kan hvile ligesaa trygt, ligesaa sødt som i den bedste Vens, skjøndt denne Favn omslutter »alle dem, som lide og ere besværede«, omslutter dem alle lige ømt; thi det var kun i vor Frelseres jordiske Liv, at Johannes ene laae hans Bryst nærmest. - »Kommer hid, o kommer hid«, saaledes maa ogsaa Ordets Tjener raabe; men er denne hans Røst da hiin i Ørkenen, som bereder Herren Vei? Gjelder den ikke ogsaa os, som ved Opdragelse, Familieforhold og hele Udvikling ere bragte Christdommen nærmere. Jo i Sandhed, ogsaa til os lyder det som en vinkende Stemme, der hvert Øieblik er beredt til at trøste os og hvert Øieblik beredt til at føre os videre: »Kommer hid, o kommer hid!« - indtil den aflægger alt det Vemodige, der nu stundom lyder med i den, og lyder som Englesang, som bekjendte Toner for alle, der have lyttet til den, med evig Kjærlighed: »Kommer hid, I min Faders Velsignede, og arver det Rige, Eder er beredt før Verdens Grundvold blev lagt!«

d. 18. Aug. 38.

762 Disse Skrивerkarle høre til dem, der bringe Snak mellem Folk, de høre til en Species af Planter, som bære et for dem meget betegnende Navn - Sluddermorkler (cfr. Jfr. Nielsens Kogebog).

763 Ligesom den menneskelige Gang er en fortsat Falden, saaledes er al Consequents en fortsat Inconsequents.

764 Da Verden i sin Udvikling var bleven Enke og kun vemodig stirrede tilbage paa sin Fortids Erindringer - i Sørgeaaret da besøgte Gud den - saaledes besøger Gud os ogsaa; men kun maa det ikke gaa med os som med Jøderne, da de ved Nain udbrød i Sandhed Gud haver besøgt os, og dog var det det samme Folk, over hvilket Chrstus

græd og beklagede, at det ikke vidste hvad der tjente det til Gode –
over at det ikke kjendte sin Besøgelsesstund.

765 Det er aabenbart, at den nyere Philosophie gjør den historiske
Chrstus til en Slags *naturlig Søn*, høiest til en Adoptiv-Søn. –

766 Hegelianerne foranstalte mange Ophævelser af Begrebet som det ik-
ke er Umagen værd at gjøre saa mange Ophævelser over. –

767 Det Gudd. og det Diaboliske constituere egl. kun Mysterier, men
Guds Mysteriet er aabenbart i Chrsto – hvorimod Djævelens Myste-
rium (*mysterium impietatis*) først vil komme tilsyne i en lignende
Manifestation – Antichristen. –

770 Mit Standpunkt er *den bevæbnede Neutralitet*.

802

Barndom.

Halb Kinderspiele,
Halb Gott im Herzen.

Goethe.

803

Ungdom.

Trygle - det gjør vi ei!
Ungdom paa Livets Vei
Kraftigt sig Skatten tiltvinger.

Chr. Winther.

804

25 Aar gl.

».. So lass uns leben,
Wir beten, sing'n, erzählen uns Geschichten
Und lachen über goldne Schmetterlinge;

Aus armer Schlucker Munde, schwätzen mit,
 Wer wohl gewinnt, verliert, wer steigt, wer fällt.
 Wir sprechen von geheimnisvollen Dingen,
 Als ob wir in das Tiefste sie durchschauten;
 Und so in unserm Kerker überleben
 Wir alle Secten und Partei'n der Grossen,
 Die mit des Mondes Wechsel sich verändern.«

Kong Lear.

[Til 804]

- 805 Da var det, at den store Jordrystelse indtraf, den frygtelige Omvæltning, der pludselig paanødte mig en ny ufeilbarlig Fortolkningslov af samtlige Phænomener. Da anede jeg, at min Faders høie Alder ikke var en guddommelig Velsignelse men snarere en Forbandelse; at vor Families udmærkede Aands-Evner kun vare til for gjensidig at oprive hinanden; da følte jeg Dødens Stilhed tiltage om mig, naar jeg i min Fader saae en Ulykkelig, der skulde overleve os alle, et Gravkors paa alle sine egne Forhaabningers Grav. En Skyld maatte hvile paa hele Familien, en Guds Straf maatte være over den; den skulde forsvinde, udstryges af Guds vældige Haand, udslettes som et mislykket Forsøg, og kun stundom fandt jeg lidt Lise i den Tanke, at min Fader havde faaet den tunge Pligt at skulle ved Religionens Trøst berolige os, berette os alle, saa at dog en bedre Verden skulde staae aaben for os, om vi end tabte Alt i denne, om end den Straf skulde ramme os, som Jøderne altid ønskede over deres Fjender: at vort Minde skulde aldeles være *udslettet*, at man skulde ikke finde os.

[Til 805]

- 806 Sønderrevet som jeg var i mit Indre, uden al Udsigt til at føre et jordisk lykkeligt Liv («at det maatte gaae mig vel og jeg leve længe i Landet»), uden alt Haab om en lykkelig og hyggelig Fremtid, – som det naturligt fremgaaer af og ligger i det huslige Familielivs historiske Continuerlighed, – hvad Under da, at jeg i fortvivlet Desperation greb ene og alene den intelligente Side i Mennesket, klamrede mig

fast dertil, saa at Tanken om mine betydelige Aandsevner var min eneste Trøst, Ideen min eneste Glæde, Mennesker mig ligegyldige.

- 807 Hvad jeg ofte har lidt af, var, at hvad mit egentlige Jeg ønskede at glemme af Tvivl, Bekymring, Uro med Hensyn til at fatte en Anskuelse af Verden, det søgte et reflecterende Jeg ligesom at indprente sig og opbevare deels som et nødvendigt, deels som et interessant Gjennemgangsmoment, af Frygt for at jeg skulde have tilløiet mig et Resultat.

Saaledes naar jeg nu f. E. har faaet mit Liv stillet saaledes for mig, at det synes mig, at jeg er anviist in perpetuum at læse til Examen, og at mit Liv, hvor langt det end ellers skulde blive, ikke skal komme længere end dertil, hvor jeg engang selv vilkaarlig afbrød, som man undertiden seer sindssvage Mennesker, der glemme hele det mellemliggende Liv og blot erindre deres Barndom, eller glemme Alt med Undtagelse af et eneste Moment af deres Liv, – at jeg saaledes ved Tanken om at være Stud. theol. skulde paa engang erindres om hiin lykkelige Mulighedernes Periode (hvad man kunde kalde Ens Præ-existents) og om min Standsning deri, omtrent tilmode som et Barn, man har givet Brændeviin og derved forhindret i at voxe, maa være det. Naar nu mit virksomme Jeg søger at glemme det for at komme til at handle, saa vil mit reflecterende Jeg saa gjerne fastholde det, fordi det synes interessant, og, idet Reflexion potenserer sig til en almindelig Bevidsthed, abstrahere fra min personlige Bevidsthed.

Journalen

1840 Juli 4. - Aug. 10.

1 Det er nu vistnok, at det Abstrakte, det Metaphysiske bestandig bør forkortes og abbrevieres mere og mere (baade i den Forstand, hvori Maleren forkorter og i den Forstand, hvorved man i strængere Betydning forkorter, da den Tvivl igjennem hvilket Systemet arbejder sig frem mere og mere maa overvindes og derved blive mindre og mindre snaksom) men derved at den metaphysiske Tænkning tillige paastaar at den tænker den historiske Virkelighed hilder den sig. Efterat nemlig Systemet har fuldbyrdet sig og naaet til Virkelighedens Kategorie fremtræder den ny Tvivl, den ny Modsigelse, den sidste og dybeste, hvorved den metaphysiske Virkelighed bestemmer sig til den historiske Virkelighed (Hegelianerne adskille derfor Tilværelse og Virkelighed, det udv: Phænomen er tilværende men forsaavidt det er indoptaget i Ideen er det virkeligt. Dette er nu meget rigtigt, men Hegel: bestemme ikke Grændsen, hvorvidt ethvert Phænomen saaledes kan blive virkeligt, hvilket har sin Grund i, at de fra det Metaphysiskes Fugle-Perspektiv seer Phænomenet og ikke ogsaa fra Phænomenet i Phænomenet seer det Metaphysiske.) det Historiske er nemlig Eenheden af det Metaphysiske og det Tilfældige. Det er det Metaphysiske, forsaavidt dette er Tilværelsens evige Baand, uden hvilket det Phænomenologiske vilde falde løst fra hverandre; det er det Tilfældige, forsaavidt der ved enhver Begivenhed er en Mulighed af, at den kunde skee paa uendelig mange andre Maader, Eenheden heraf er seet fra det gudd: *Forsynet* fra det msklige *det Historiske*. Mening af det Historiske er nu ikke, at det skal annulleres, men at Individet skal være frit der under, men ogsaa glad deri. Denne Eenhed af det Metaph: og det Tilfældige ligger allerede i Selvbevidstheden, der er Personlighedens Udgangspunkt. Jeg bliver mig paa eengang bevidst i min evige Gyldighed i min saa at sige guddommelige Nødv:, og i min tilfældige Endelighed (at jeg er dette bestemte Væsen, født i dette Land, til denne Tid, under alle disse vexlende Omgivelsers mangeartede Indflydelse). Og denne sidste Side skal ikke oversees og ikke vrages, men Individets sande Liv er dens Apotheose,

der ikke bestaaer i, at det tomme indholdsløse Jeg ligesom lister sig ud af denne Endelighed, for at forflygtiges og bortdunste paa sin himmelske Udvandring, men at det Gudd. iboer og finder sig ind i Endeligheden.

d. 4 Juli 1840.

- 3 Man maa overhovedet sige at hele den nyere Philosophie endogsaa i dens meest grandieuse Fremtræden dog egl. blot er en Indledning til en Muliggjøren af at philosophere. Hegel afslutter unægtelig, men kun den Udvikling, der tog sin Begyndelse med Kant og var rettet mod Erkjendelsen, ved Hegel er man i en dybere Form kommen til det Resultat som den foregaaende Philos: tog umidd. som en Begyndelse, at der overhovedet var Realitet i Tænkningen; men den hele Tænkning som gaaende ud fra dette Umidd. (ell. som nu glad ved dette Resultat) gik ind i den egl. anthropologiske Contemplation, den er man ikke begyndte paa.

cfr. K.K. p. 20 og 21.

d. 5 Juli 1840.

- 4 Som Betingelse for den i Troen givne Eenhed af det Gudl. og det Msklige (der svarer til den forud for den i Viden givne Eenhed af det Gudd. og Mskl. det Uendelige og Endelige gaaende Tvivl) gaaer den Tvivl om den syndige Mskhed efter at det oprindelige Forhold er altereret er istand til at vende tilbage til Eenhed med Gud gaaer en Tvivl ell. for at bruge et mere pathologisk og concretere Udtryk *Sorg* (som jo Alt chrstligt er Concretion.).

d. 5 Juli 1840.

- 5 Det er en ligesaa skjøn som dyb og rigtig Tanke, Plato udtaler, naar han siger at al Viden er Erindring; thi hvor sørgeligt vilde det ikke være om det, der saaledes skulde berolige Msk., at han egl. kunde finde Hvile deri, laae uden for ham og forsaavidt jo altid vilde komme til at ligge udenfor ham, og det eneste Trøstemiddel blev ved Hjælp af denne udvortes Videnskabeligheds (sit venia verbo) travle og støiende Larmen at overdøve den indv: Trang som aldrig blev til-

fredsstillet. Dette Standpunkt erindrer om det, der i den nyere Tid har fundet et Udtryk i den Betragtning at al Philosopheren er en Sig-Besinden paa hvad der i Bevidstheden allerede er givet, kun at dette Standpunkt er mere speculativt, hiint mere fromt, og derfor endog lidt mystisk forsaavidt det afføder en Polemik mod Verden, der skulde gaae ud paa at underkue Verdenserkjendelsen for at tilveiebringe den Stilhed†, hvori hine Erindringer bleve hørlige. Men der ved bør man ikke blive staaende, tvertimod her i Erkjendelsens Verden er den over Msk. hvilende Forbandelse (Velsignelse) der byder ham i sit Ansigtssved at æde sit Brød; men ligesom det ved den physiske Existents ikke vil sige, at han skal give Jorden Spirekraft etc. men at han skal gjøre Alt for at den kan komme til at yttre sig; saaledes er det og med Erkjendelsen, og man kan derfor sige, at den endelige Aand er som den er Eenhed af Nødv: og Frihed (den skal ikke gennem en uendelig Udvikling bestemme sig hen til at blive Noget; men gennem Udvikling bestemme sig til det den er.) saa er den og Eenhed af Resultat og Stræben (∴ den skal ikke igjennem Udvikling frembringe et Nyt, men gennem Udvikling erhverve det, den har)

d. 10 Juli 40.

cfr. EE. p. 37. DD. p. 59 n:

† ikke den uendelige Taushed $\sigma\iota\gamma\eta$ der er det abstrakte saa eienommeligt.

- 6 Det er besynderligt med det Had Hegel har til det Opbyggelige, der allevegne stikker frem; men det Opbyggelige er ikke et Opiat der dysser i Søvn, det er den endelige Aands Amen, og er en Side af Erkjendelsen der ikke bør oversees.

d. 10 Juli 40.

- 7 Det var kun ved en tilfældig og vilkaarlig Anvenden af sit eget Princip at Socrates ikke blev positiv, men blot negativ; thi den Kunst at spørge er kun den dialektiske Side af den Kunst at svare (og naar man siger, at een Nar kan spørge mere end 7 Vise kan svare paa, saa skylder man de Vise den Æreserklæring, at Grunden til at de ikke

kan svare ligger deri, at den anden ikke kan spørge) men Socrates anvendte sin Kunst blot polemisk for at vise, at N. N. ikke kunde svare. Det kunde i denne Henseende være et ret interessant Problem at vise, hvorledes de Ord af Socrates, hvor han taler om Udødeligheden og det i det andet Liv betingede Samfund med Homer etc., at han ogsaa ønskede at spørge dem; thi dette maa jo enten være for at vise ogsaa dem at de Intet vidste og saaledes at nedstyre ethvert $\upsilon\psi\omega\mu\alpha$ i Uvidenhedens einfache tomme Uendelighed; eller her det Positive gjorde sig gjældende, en Spørgen i Interesse af at faae noget at vide. Hvad den nyere Philosophie har saa travlt med, at faae fjernet enhver Forudsætning for at begynde med Intet, det Samme gjorde Socrates paa sin Viis, for at ende med Intet.

d. 10 Juli 40.

8 Mysticismen har ikke Taalmodighed til at oppebie Guds Aabenbarelse.

d. 11 Juli 40.

9 Det er godt nok med den megen Snak om at gjøre Erfaring i Mod-sætning til en apriorisk Erkjendelse; men man kan dog ikke nægte, at det var en priselig Takt, der bevægede hiin samvittighedsfulde Dommer, der vilde prøve enhver Straf, for at være desto retfærdigere i at anvende den, det var ret priseligt, at han ikke udvidede det til Dødsstraffen. —

10 thi Naturen er det det Modsatte med af med Msk., den enkelte Egn vinder i Værdie for Een jo oftere man kommer der, om end Nydelses-Momentet hver Gang bliver kortere saa bliver det og fyldigere, fordi den usikkre Famlen mell. Gjenstande efterhaanden ophører og med stedse større Sikkerhed griber det egl. Skjønne, og fordi det man nyder og ønsker at nyde i Naturen er det Eensformige, det der har holdt sig fra det første salige Øieblik af, i Msk. søger man det Foranderlige (ikke i den Forstand, hvori desto værre alle Msker ere

foranderlige ∴ ustadige) ∴: det evig unge Liv og da det ikke findes kjeder Msk: jo længere man har med dem at gjøre.

d. 15 Juli 40.

- 11 Dersom det stod sig rigtigt med Philosophernes Forudsætningsløshed maatte den ogsaa gjøre sig Rede for Sproget og dets hele Betydning og Forhold til Speculationen, thi heri har jo Spec: et Medium den ikke har givet sig selv; og hvad Bevidsthedens evige Hemmelighed er for Spec: som Eenheden af Natur-Bestemmelse og Friheds-Bestemmelse, det samme er Sproget deels det oprindelig Givne, deels det frit sig udviklende. Og ligesaa lidt som Individet, hvor frit det end udvikler sig, nogensinde kan komme til det Punkt, at det bliver absolut uafhængig, da tvertimod den sande Frihed bestaaer i frit at tilegne sig det Givne og altsaa i igjennem Frihed at være absolut afhængig, saaledes ogsaa med Sproget, og vi møde jo vel ogsaa stundom denne misforstaaede Tilbøilighed til ikke at ville tage Sproget som det frit tilegnede Givne, men at give sig det selv, hvad enten den nu viser sig i de høieste Regioner, hvor det da gjerne ender med† Taushed, ell. i den personlige Isoleren i et Rotwelsk Galimathias. Saaledes lader maaskee og Historien om den babyloniske Sprogforvirring sig forklare, at det var det arbitraire Forsøg paa at constituere et vilkaarligt dannet Fælleds-Sprog, hvilket Forsøg, da det manglede det Alt sammenholdende Fælleds netop maatte adsplittes i de løseste Differentser, thi her gjælder det totum est parte sua prius, hvilket man ikke forstod.

d. 18 Juli 40.

† [I marginen] Negationen af Sproget.

- 12 Naar man forstaaer de Ord af Brorson:

Naar Hjertet sidder meest beklemt

Da bliver Frydens Harpe stemt

ikke som de ere skrevne i religiøs men i æsthetisk Forstand, da har man i dem ligesom et Motto for al Digter-Existents, der nødv: maa være ulykkelig.

d. 9 Aug: 40.

13 Disse Ord af Plato (den ægyptiske Præst siger til Solon) Ω Σολων,
Σολων Ἐλληνας αἰ παιδες εστε, γερων δε Ἐλλην ουκ εστιν ερ
den bedste og meest prægnante Aphorisme over Græcitæten.

d. 10 Aug. 40.

Fra Jyllandsrejsen

1840 Juli 19. - Aug. 6.

15 Phantasier for et† Posthorn –

Farvel Du mit Hjem

Farvel tag min Hilsen

Vær hilset Du mægtige Natur, med din flygtende Skjønhed, det er ikke Dig jeg vil det er Dit Minde, forgjebes standser Du mig i min Fart, Du maa bøie Dig under Skjebnens vældige Magt som ved hvert Hjulets Omdreining føder sig det Fatum som er Dig uimodstaaelig kjører hen over Dig.

[Til 15]

16 † Jeg er ikke synderlig musicalsk og det er det eneste Instrument jeg stundom tracterer, og da jeg seer, at man nu ønsker, at Posthornet skal afløses af en ordl. Trompet, og at Postilloner skal underkastes en Examen i Foredraget, saa er det paa den høie Tid at man endnu til Afiskeed bringer. Skade at Befordringsvæsenet ikke kan faae indført, at Fuglene foredrage bestemte følsomme Stykker og ikke dette meningsløse Qvidder og den Kæphøihed, som Ingen kan blive klog paa ell. have sand og forædlende Tilfredsstillelse af – tillige kunde man lade afgangne Journalister og andre reducerede Personer ansætte som Echoer i de forskjellige Skovdistrikter. Her af vilde jo rigtignok blive en Følge, at det ikke altid blev ligesaa punktligt, naar f. E. Echo var i Besøg andetsteds; men saa fik man da ogsaa at høre noget der var værd at høre; thi man burde have visse Formularer, som bleve anvendte, og da man vidste forud, hvad der i den enkelte Distrikt foredroges, saa kunde enhver reise efter sin Smag. Jeg nægter forøvrigt ikke, at det vilde blive en besværlig Post, saaledes strax at maatte springe op af sin Seng, naar en eller anden forfløien Vildttdydsker behagede at overbevise sig om, at der var Echo, ligesom de ogsaa i sproglig Henseende maatte være meget uddannede for at der ikke skulde spørges i Sprog, de ikke forstode; – meget lydhøre for at der

ikke skulde opstaae meningsforstyrrende Misforstaaelser og ikke altfor hyppigt behøve at sige: hvad behager –

[Til 15]

- 17 Vær hilset Du Landsbye-Skjønhed unge Pige som nysgjerrig stikker Hovedet ud af Vinduet, frygt ikke, jeg skal ikke forstyrre Din Ro, O see kun ret paa mig, at jeg ikke ren glemmer Dig.

[Til 17]

- 18 vær hilset Du Himlens bevingede Beboer Du som saa let svinger Dig op, hvorhen vi andre saa møisommelig stræbe –

[Til 17]

- 19 Det er denne Overfladiskhed der er saa karakteristisk for Reiser, derfor pleier man ogsaa at sige om Postillonen naar han blæser, at han blæser Fedtet af Suppen.

[Til 15]

- 20 Vaagn op, reis Dig ifør Dig al din Herlighed, det er ikke Dig der i Din flygtige Jagt skal fare hen over vore Hoveder, Du skal staae, det er os der i flygtig lil svæver Dig forbi.

- 21 Melodram for Posthoren
saa forskaan mig dog
for de idelige Tuderier

- 22 Der er ingen Msk., jeg i den Grad ønsker maa falde, ell. at Knippelbro maa gaae op for dem etc. som disse travle Forretningsmænd, der har saa uendeligt meget at gjøre i Verden, istedetfor at vi andre naar Knippelbro gaaer op vil finde at det er en passende Leilighed til at falde i Tanker –

- 25 Netop fordi der ved det chr: opgaaer et heelt nyt Liv i Msk., vil det være umuligt at afgjøre Noget om den Umiddelbarhed, der gaaer forud og i al Evighed vil gaae forud for den igjennem Reflexionen givne Middelbarhed og Dialektik, saaledes ogsaa ved den naturlige Fødsel om Sjælen maa tænkes i et spontant Forhold til den skabende Guddom, saaledes sees at det vil blive et reent metaphysisk Spørgsmaal, om hvilken der begynder, og det derover reflecterende Individ maa jo altid blive sig et Forhold til det Guddommelige bevidst, men netop fordi den aandelige Fødsel selv ligger ud over al Bevidsthed, maa det lægge i det Gudd., og det at det enkelte Individ kan reflectere derover, viser jo det guddommeliges Prioritæt –
- 26 Idet Individet efter at have opgivet enhver Stræben efter at finde sig selv udenfor sig selv i Existenten i Forhold og Omgivelser, nu efter dette Skibbrud vender sig mod det Høieste da opgaaer efter denne Tomhed det Absolute ikke blot i sin Fylde for ham men ogsaa i det Ansvar han føler han har.
- 32 Herre vor Gud Du kjender vor Sorg bedre end vi selv kjende den, Du veed, hvor let det bange Sind hilder sig i utidige og selvgjorte Bekymringer, vi ville bede Dig, at Du vil give os Indsigt til at gjenemskue disses Utidighed og Stolthed til at foragte dem disse travle selvgjorte Sorger., men hvad Sorg, Du selv paalægger os, den vil vi bede Dig, at vi ydmyge maa modtage den af din Haand, og at Du vil give os Kraft til at bære dem.
- 33 og lader os ikke indbilde os, at Sorg er mere fortjenstlig end Glæde, Selvplagelse etc. –
- 34 Den Betragtning synes mere og mere at gjøre sig gjældende, at Hegel er en Parenthes i Schelling, og man venter blot paa at den skal sluttet

- 35 Jeg er altid beskyldt for at bruge lange Parentheser. Min Examenslæsning er den længste Parenthes, jeg har oplevet.
- 36 Troens aprioriske Charakter kan deels opfattes *fra Erkjendelsens Side*, da er den den, der har Himlen har overvundet enhver Tvivl, thi Tvivlen er det Dæmoniske, der ligger mell. Himmel og Jord, *deels fra Gjerningens Side*, da er den Forvisningen om Seir Rom. 8.
- 37 Den Fortjeneste har allenfals Hegel, at medens den nærmest foran gaaende Philosophie næsten havde realiseret den Tanke, at Sproget var til for at skjule Tankerne (da de jo slet ikke kunde udtrykke das Ding an sich), Hegel viser, at Sproget har Tanken immanent i sig og er udfoldet i dette, den anden Tænken var en bestandig Famlen om Tingen –
- 38 Det er netop Betydningen af Allestedsnærværelse, at Gud ikke blot er tilstæde allestæder og til alle Tider, men ogsaa at han er total nærværende i sin Nærværelse, nærværende i sin Absoluthed i hver Enkelt, heel i Enhver og dog i Alle, han er ikke ligesom udstykket og derfor partielt tilstæde i hver og gennem Succession sig selv total nærv., dette er Pantheisme, men han er total i enhver især og dog i alle det er Theisme, Personlighed, Individualitæt, men efter at man har besindet sig derpaa vil ogsaa den organiske Udvikling faae sin dybere og fyldigere Gyldighed, ligesaa vist som en Armee ikke vilde være ringere fordi hver Soldat var en General i Aand
- 39 Deraf seer man og at Tro er en concretere Bestemmelse end det umidd. fordi paa det rene humane Standpunkt er al Erkjendelsens Hemmelighed at besinde sig paa det i det Umidd. Givne, i Troen anamme vi Noget som ikke er givet og aldrig lader sig uddemonstrere af den foregaaende Bevidsthed, denne var nemlig Syndsbevidstheden og det andet er Forvisningen om Syndernes Forladelse, men denne Forvisning fremgaaer ikke paa samme Maade som Viden fremgaaer af Tvivl med en indre Consequents, og Enhver vilde vistnok føle det

Letsindige i at opfatte det saaledes ell. rettere sagt den der opfattede det saaledes har ikke det foregaaende Standpunkt (Syndsbevidstheden), men den er en fri Akt. Syndsbevidstheden er heller ei som Tvivlen en vilkaarlig Akt af Msk., den er en objektiv Akt, thi Gudsbevidstheden er netop immanent i Syndsbevidstheden. Hertil kommer at Bevidstheden om Syndsforladelse er knyttet til en udvortes Begivenhed Chrsti hele Fremtræden, der vel ikke er udv: i Betydning af os fremmed os uvedkommende men udv: som *historisk*. –

40 Der findes etsteds i Engeland et Gravmonument, hvorpaa der blot staaer disse Ord: den ulykkeligste. Jeg vilde tænke mig at Een læste det og nu troede at der slet ingen laae begravet, men at det var bestemt for ham

41 Mskslægten betragtet under Billedet af den forlorne Søn. –

Der kom i Verden det Øieblik hvor Slægten sagde til Gud som Sønnen i Ev. til Faderen skift og deel med os, lad os erholde den os tilkommende *Arv*.

42 Troels Lund fortalte, at han da han som Dreng hos en ældre Lund engang skulde i Skoven saa ivrigen ønskede at faae en Pibe, og fik en at laane, og alle Ønskers Maal var ham dengang at eie en Pibe; 20 Aar senere fik han netop den samme Pibe til Foræring, ak hvor meget havde han ikke ønsket siden den Tid

44 Jeg er destoværre for godt et Hoved til ikke at skulle føle Erkjendelsens Veer, for daarligt til at føle dens Salighed, – og den Erkjendelse, der fører til Salighed, og den Salighed, der fører til Sandheds-Erkjendelse, har hidtil været mig en Hemmelighed.

48 Det at Philosophien skal begynde med en Forudsætning maa ikke ansees som en Feil, men som en *Velsignelse*, derfor bliver ogsaa dette an sich en Forbandelse, som den aldrig kan blive fri for – det er den-

ne Strid mell. Bevidstheden som den tomme Form, som det af den flygtende Gjenstand fastholdte Billede, der svarer til det samme Problem i Friheden, hvorledes det indholdsløse arbitrium, der ligesom Vægtskaalen Intet har med Indholdet at gjøre, men som den uendelige abstrakte Elasticitet holder sig seirig og indifferent i al Evighed, hvorledes dette bliver til den positive Frihed – ogsaa her møder en Forudsætning fordi dette liberum arbitrium egl. aldrig findes, men allerede Verdenexistensen selv giver det.

- 49 Netop fordi Humor vil have det Absolute uden det Relative, derfor famler den om i de meest fortvivlede Spring, altid i den rædsomste Relativitet –

det ene Glas forstørrer (et Græsstraa er mere værd end al Kløgt) formindsker (heller høre Viisdom af en Pharisæers Mund mod hans Villie end af en Apostel) –

51

d. 17. Juli.

Kallundborg. –

Smakken. Det er forfærdeligt saa trættende Konversationen i Almindelighed er, naar man saaledes skal være i saa lang Tid sammen; ligesom gamle tandløse Folk saa ofte maa vende Maden i Munden, saaledes blev her en enkelt Bemærkning saa ofte gjentaget, at man til sidst maatte spytte den ud. Der var 4 Præster med, og skjøndt Overfarten varede i 8 à 9 Timer (for mig en Evighed), fandt dog de erfarne Passagerer, at det var en usædvanlig hurtig Overfart, hvilket gav samtlige Præster Anledning til først hver især at gjøre den Bemærkning, at Skippere pleiede ikke at ønske at have Præster ombord, fordi det gav Modvind, samt at denne Bemærknings Sandhed nu var omstyrtet, derefter til ved Slutningen af Seiladsen i fuldstændigt Chor at etablere det som en Grundsætning, at det med Modvinden ikke forholdt sig saa. Forgjæves udspændte jeg alle Høre-Organernes Seil for at opfange en Luftning; en Dødsstilhed herskede; kun fra 4 Kanter hørte man Fortællingen om: at Skipperne ikke ønskede Præster ombord (man seer heraf, hvor tvivlsomt et Gode Sognebaandets Løsning dog er; thi uagtet der i Smakken herskede fuldkommen Sognefrihed, saa jeg kunde høre hvilken Præst jeg vilde, saa var jeg dog in-

genlunde hjælpen). Da hver af Præsterne syntes sig selv at være lige interesseret i og berettiget til at eie denne Historie, vilde naturligviis ingen af dem indrømme den anden et privilegium exclusivum. - Jeg havde haabet, at jeg selv skulde være bleven søsyg, eller i Mangel deraf samtlige øvrige Passagerer. Der er noget Eget i at see Folk gaae ombord til en Søtour. En Søexpedition er ligesom et lille Billede af det hele Menneskeliv. Der komme de ombord fra de forskjelligste Forhold og Stillinger, men een fælleds Fare truer dem alle (jeg tænker dog ikke paa Skibets mulige Undergang): det at blive søsyg. Denne Tanke er Resonantsbunden for det Hele, den er den Grundtone, der gjenlyder i Alt, hvad enten den ytrer sig i en vis høitidelig Stilhed eller i en forceret Lystighed eller en overmodig Kjækhed; det Specifique ved alle disse Stemninger er bestandig deres Forhold til denne ene Tanke, - deraf det Tragikomiske. Ligesom Døden er den uendelige Humorist, der omfatter Alt, (medens derimod den menneskelige Humor altid er begrændset, fordi den dog i sin meest fortvivlede Skikkelse altid har en Linie, den ikke kan komme ud over, Noget, hvis Storhed den selv maa indrømme,) - den fordøier Alt med lige Lethed: en Konge og en Tigger, en Himmelskriger og en stille Korsdrager, - saaledes ligger ogsaa ved Søsyge det Komiske deri, at al den jordiske Relativitet, som dog Ingen aldeles kan emancipere sig fra, her er suspenderet. Uden smaalig Jalousie ligge de ved Siden af hinanden, de største Kontraster. Men netop fordi der i Døden er den uhyre Alvor, derfor er Døden selv den Belysning, hvori store Lidenskaber, baade gode og onde, ere transparente, hvor det Udvortes ikke limiterer dem; derfor den Kjærlighed, der ytrer sig saa rørende, fordi den er tilstede i sin yderste Modsætning i Adskillelsen. C. Boesen fortalte mig om en ung Pige, der fulgtes med hendes gifte Søster og dennes Børn paa Dampskibet; den gifte Søster leed af Krampe under Søsygen; den unge Pige var selv søsyg men søgte dog at holde sig overende for at hjælpe de Smaa. Her var Kjærligheden vel tilstæde og maaskee ligesaa stærk, saa sandt som der visselig hører stor Kraft til at overvinde Søsygens Livslede, saa man kan bekymre sig om Andre; men Kjærligheden bevægede sig i et ufuldkomment Medium, thi Søsygen er netop som en transitorisk Bestemmelse saa ubetydelig, at man ikke kan fastholde den egentlige Alvor, naar man tænker sig den unge Pige idelig afbrudt i sin kjærlige Omsorg ved - Opkastning.

Livet i disse Kjøbstæder er ligesaa kummerligt, latterligt og abgescmakt som den Gang, man sætter op i Gaderne. Forgjæves anstrænger man sig for at træde frem i en vis Værdighed (thi at gaae og meditere, det er da reent umuligt; selve Meditationen vilde da falde ud til lutter Tankestreger), – og naar man nu tillige tænker sig som Gjenstand for den saa eiendommelige Kjøbstad-Nysgjerrighed –

Jeg er saa mat og saa glædeløs, at jeg ikke blot Intet har, der udfylder min Sjæl, men ikke begriber hvad der skulde kunne mætte den, – ak, end ikke Himlens Salighed.

Til Dig, o Gud, vende vi os om Fred men giv Du ogsaa den salige Forvisning, at Intet skal kunne berøve os denne Fred, *ikke vi selv*, ikke vore daarlige, jordiske Ønsker, mine vilde Begjæringer, ikke mit Hjertes urolige Higen!

Det er forfærdeligt med den totale aandelige Uformuenhed, hvoraf jeg i denne Tid lider, netop fordi den er parret med en fortærende Længsel, med en aandelig Brynde, – og dog saa formløs, at jeg end ikke veed, hvad det er jeg savner.

Løsgængerens; Vagabonden.

Et ungt Menneske, født i Christiansfeldt af en velhavende Fader, der opdrog ham meget strængt; han blev udsvævende; Faderen slog tilsidst Haanden af ham, han vandrer til Tydskland og lever som Vagabond paa Landeveien. Kom efter et Par Aars Forløb tilbage, kom til Fyen, hvor en ærværdig Geistlig formanede ham til at gaae i sig selv; det hjalp; han blev hos ham i nogen Tid, blev behandlet meget venligt, om end ikke som Medlem af Familien, saa dog heller ei som Tyende, spiste paa sit eget Værelse o. s. v. En Dag arbejdede han i Haven,

og smuk af Udvortes som han var, tildrog han sig en gammel Oberst's Opmærksomhed, der var i Besøg hos Præsten. Han vilde have ham til sin Tjener. Bevægede ham dertil. Nu opgik et nyt Liv for det unge Menneske. Obersten var Pebersvend og fattede en for gamle Folk ikke ualmindelig Forkjærlighed for ham, der snart blev ham Alt og aldeles uundværlig. - Saaledes hengik to Aar. En Morgen ringer Obersten som sædvanlig men der kommer Ingen; den gamle Mand bliver urolig, gaaer ind paa det unge Menneskes Værelse, hvor han finder et Brev til sig, hvori hiin beder ham meget om Tilgivelse: »men Stokken er engang bleven for varm i min Haand, og min Lyst staaer til de tyske Landeveie.« Siden den Tid har man aldrig hørt Noget fra ham. -

I Forbindelse hermed kunde jeg som en sidste Akt have Lyst til at fortælle den Opdragelsesscene, som Md. Boesen i Knebel fortalte mig fra Viborg Tugthuus.

Hun og hendes Mand besøgte Tugthuset. I et særskilt Lukaf fandt de en 5 à 6 voxne Zigeunere (paa en 25 à 30 Aar), der bleve underviste i at læse Bogstaver, for at forberedes til Confirmation. C. Boesen spurgte Læreren, hvem der var den flinkeste af dem, og han pegede paa een, hvorpaa C. opmuntrede ham til udholdende Flid, »da han jo Intet havde at bebreide sig, og der paa saa mange Maader nu aabnedes Udsigt for ham til at blive et nyttigt Medlem af Staten.« De forlode derpaa Arresten og forundrede sig vel lidt over, at Slutteren laasede igjen og saaledes spærrede Læreren inde hos Eleverne. De spurgte desaaarsag Slutteren, hvem Læreren var, og erfarede til deres store Forundring, at ogsaa han var en Tugthuus-Fange, der i tidligere Tid havde været Huuslærer men havde forgrebet sig paa en Kasse. Nu faldt den Tale, C. B. havde holdt, ham ret paa Sinde, da den jo i høi Grad maa have været ydmygende for Læreren, der seet netop fra dette Standpunkt maatte have saare Meget at bebreide sig. - Jeg vilde nu tænke mig, at denne Lærer var min Løsgænger.

- 59 Ligesaalidet som Syndsbevidstheden bør forflygtiges igennem en sorgløs Betragtning af et commune naufragium, ligesaalidet bør den sammensnærpe sig i en fortvivlende Stirren paa det for den Enkelte Selvforskyldte, ikke udarte til et Selvplagerie, som om deri laae en Art Fyldestgjørelse. Thi som Sindet bør være redbon til at bære Til-

skikkelserne, ogsaa naar disse vise sig som selvforskyldte Følger, ligesaa forvisset bør Manden være om, at der ogsaa skal gives ham Kraft til at bære dem; – men hvorledes skal Individet kunne blive overbevist om, at han skal faae Kraft til at bære en Byrde, naar det nu er en, han paa egen Haand paalægger sig, og han altsaa maa stride proprio marte – ?

61 Det er dog en ubeskrivelig herlig Fremstilling af Kjærlighedens Magt til at forædle Mennesket, eller Menneskets Igjenfødelse ved Eros, som findes i Symposion.

62 Det er en underlig veemodig Følelse, der griber En, naar man seer det Poetiske i Fremtrædelsen gennem Individet i Forhold til Udviklingen. Thi det Poetiske er jo det guddommelige Islæt i den reen menneskelige Existents, det er de Fibre igjennem hvilke Guddommen fastholder Existentsen. Man skulde jo altsaa troe, at de vare de lykkelige, disse begavede Individer, disse levende Telegrapher mellem Gud og Mennesker. Men saaledes er det jo netop ikke. Vanvid var deres Lod, ja og Miskjendelse, Fortabelse, kort sagt Tilintetgjørelse af deres personlige Existents, som uformuende til at bære det Guddommeliges Rørelser. Og saaledes gaae de igjennem Verden misforstaaede, upaaagtede, recenserede (kan der tænkes noget latterligere!), – ja misforstaaede, thi maatte det ikke gaae enhver den ligesaa, der forstod dem, maatte ikke ogsaa han forbrænde? Og dette er Verdens Herlighed, det er det Høieste og Bedste paa Jorden: Digteren,...dette høiærværdige Navn, hvortil man knytter de meest ophøiede Forestillinger, de saligste Forventninger, – og dog blev det kun hans Lod: at kjende en Tørst, som aldrig stilles. Den poetiske Existents i Personligheden er det ubevidste Offer*), det Guddommeliges molimina, – først i det Religieuse**) er Offret bevidst og derved Misforholdet hævet.

*) Ligesom Frugtbarhed hos Jøderne var Indbegrebet af den høieste Lyksalighed, saaledes er det Poetiske det for ethvert Menneske, i hvem der rører sig noget Høiere, og dog gik Rachel i Rette med

Gud og siger: er det at være frugtsommelig saaledes, hvorfor blev jeg det da.

***) Derfor tiltaler Goethe mindre, fordi han er sig for meget bevidst til at være et Offer, og ikke dybt nok til at ville være det.

- 63 Det er ikke Mangel, der vækker de sande ideale Længsler hos Mennesket, men Overflødighed; thi Manglen har endnu en jordisk Skepsis i sig.
- 64 Min Ulykke er overhovedet, at i den Tid, jeg gik frugtsommelig med Ideer, da forsaae jeg mig paa Idealet; derfor føder jeg Vanskabninger, og derfor svarer Virkeligheden ikke til mine brændende Længsler, – og Gud give, at det ikke blot ogsaa bliver Tilfældet i Kjærlighed; thi ogsaa der griber en hemmelig Angst mig for at have forvexlet et Ideal med en Virkelighed. Gud forbyde det! Endnu er det ei Tilfældet.
Men denne Angst, som gjør, at jeg saa gjerne vilde vide det Tilkommende forud og dog frygter det! –
- 65 Seiladsen ned ad Gudenaen til Albæk; Besøget paa Støvringgaards Kloster; Aftenbelysningen.
- 66 Jeg havde tænkt paa at præke for første Gang i Sæding Kirke, og det maatte blive nu paa Søndag; til ikke liden Forundring seer jeg derfor, at Texten er Mc. 8,1-10 (Bespiselsen af de 4 Tusinde), og disse Ord: »hvorfra skulde Nogen kunne mætte disse med Brød her i Ørken«, slog mig, da jeg netop skal tale i det fattigste Sogn i Jylland i Hede-Eggen.
- 67 Besøget ved Hald; den gamle Mand, jeg mødte, der lae sorgløs henkastet paa Ryggen i Lyngen, kun Kjæppen i Haanden. Vi fulgtes ad til Non Mølle. Vi kom forbi et rindende Vand, Koldbæk kaldet; han forsikkrede, at det var det lifligste Vand der var i hele Eggen, hvorpaa

han gik ned til det, lagde sig ligesaa lang han var paa Maven og drak af det. Vi fulgtes nu videre ad, og han betroede mig, at han egentlig var gaaet ud for at tigge.

Lykkelige Liv! Saa ubekymret som han der laae i Lyngen og sov, saa tilfreds han der forfriskede sig med det kølige Vand. Sov han maaskee lidt forlænge, nu hvad saa, han havde ingen Børsforretninger,... og naar han nu kommer til sit Bestemmelsessted, saa hilser han paa Herskabet, taler om de trange Tider, beklager »at han ikke fik Kongen i Tale i Viborg, da der dog ikke var Nogen, der fik ringere end 2 Rdl.«; han bliver nu anviist Plads i Borgestuen. Folkene komme hjem fra Marken, Maden bliver sat frem; Alt hvad Huset har oplevet bliver fortalt, og medens han mætter sig, skummer han i en Timestid Fløden af det ringe Quantum Begivenheder (thi det gaaer med Stilleben i Forhold til det mere complicerede historiske Liv som med de Schweitzer-Køer i Forhold til Hollænderi-Køerne: de give mindre Mælk men mere aromatisk. Thi hvilken Aroma hviler der ikke over det stille huuslige Livs sparsomme Begivenheder). Derpaa vandrer han hjem, lægger sig maaskee til at sove underveis.

Og det er dette Liv, vi opdrages til at foragte! Og vi Andre, hvad enten vi slide og slæbe, eller vi i Søvn have Overflødhed, hvilket Liv føre vi dog ikke. Jorden giver ikke mere af sig selv det Mennesket Nødvendige til Livets Ophold, men er dog ikke et saadant Liv det, der meest erindrer om vor paradisiske Oprindelse? Endog det Firma, hvorunder det gaaer: »I Guds Navn«. Er det ikke en Besværgelses-Formular, der paa overnaturlig Maade skaffer, hvad der ikke paa naturlig Maade er at erholde? Og er Sjælen ikke netop ved denne Levemaade saa frigjort, saa emanciperet fra det Tyranni, som Overflod ikke mindre end Mangel binder os i?

Der gives forøvrigt flere Stadier af dette Liv. Dette er det simpleste. Andre repræsenterer mere enkelte Momenter af det Poetiske: Spille-mænd, Virtuoser i at fortælle, i at insinuere sig o.s.v. Disse give ligesom et Vederlag for usus fructus. Er det ikke overhovedet dette Liv i alle sine Former, der har lovet Intet at eie, men som blot beholder usus fructus – ?

Det der gjorde mig ondt var, at den gode Mand vilde kysse mig paa Haanden, fordi jeg gav ham 1 Mk. Jeg vilde have mere Frimødighed. –

(Jeg traf underveis en gammel Kone, der bar en Vugge paa Nakken.

Uvilkaarlig vaagnede derved hos mig Forestillingen om et af disse gamle Væsener, der ere Poesiens Goldammer for Børn, bibringe dem den poetiske Die. Imidlertid slog mine Forventninger feil; thi uagtet hun lod til at kjende Hald fra gamle Dage, viste det sig dog, at det var ikke mere end i en 70 à 80 Aar).

Min Tigger vidste derimod god Besked. Da jeg spurgte ham, hvem der i ældre Tid havde eiet det, svarede han, at det gik tilbage i meget gamle Tider. Jeg blev allerede halv betænkelig og frygtede for, at det ogsaa skulde falde ud til 70 Aar, men derpaa kom han dog frem med Historien om Hr. Bugge, der i 7 Aar blev beleiret paa Hald, tilsidst ikke havde mere end een Ko, som hver Dag iført forskjellige Huder blev ført til Vands. En fattig Kone blev indladt paa Borgen og vendte tilbage med store Gaver, hvorpaa hun forsikkrede Fjenderne, at Hald vilde kunne udholde en Beleiring endnu i 7 Aar uden at udhungres.

- 68 Marschen paa Heden. (Skoveggen ved Hald; den Kone og den lille Dreng, der smuttede ind i Krattet, da jeg kom og uden at ville see paa mig svarede paa mine Spørgsmaal). Jeg foer vild; langt borte høinede en mørk Masse sig, som idelig Uro bølgedes den hid og did. Jeg troede det var en Skov. Jeg blev ganske forundret, da jeg vidste, at der ingen Skov var i Nærheden uden den jeg havde forladt; ene paa den brændende Hede, paa alle Sider omgivet af den fuldkomneste Eensformighed undtagen ligeforan mig det bølgende Hav, blev jeg formelig søsyg og desperat over trods al min anstrængte Vandring ikke at kunne drive det til at komme Skoven nærmere; det kom jeg da heller ikke, thi da jeg kom ud paa Viborg Landevei, viste den sig endnu, kun at jeg nu, da jeg havde den hvide Landevei at gaae ud fra, saae, at det var Lyngbakker paa den anden Side af Viborg Sø. Netop fordi man har saa viid en Udsigt paa Heden, har man slet ingen Maalestok; man gaaer og gaaer, Gjenstandene forandre sig ikke, da der egentlig ingen Gjenstand er (thi til at der skal være en Gjenstand, udfordres der bestandig det *Andet*, hvorved det bliver en *Gjenstand*, men det er Øiet ikke; Øiet er det Combinerende).

- 69 Hundrup fortalte mig om et forulykket Genie, en stakkels Adjunkt Andresen, der var meget forfalden, gik omkring paa de simpleste

Steder og der udfoldede sine matematiske Kundskaber. Engang traf han paa sligt et Sted sammen med en Reisende, hvem han strax at-
traperede og udfoldede sine Kundskaber for i en Deel sindrige ma-
thematiske Beregninger og betingede sig til Vederlag herfor fri For-
tæring; da han nu var færdig og den Reisende, som virkelig havde
fundet Nydelse i hans Udvikling, spurgte hvor meget han skulde be-
tale for hans Fortæring, svarede han: 4 β , 2 β for \emptyset og 2 β for Bræn-
deviin.

- 70 En Mystiker hører man ligesom visse Fugleskrig kun i Nattens Stil-
hed; som oftest har derfor en Mystiker ikke saa stor Betydning for
den larmende Samtid som efter Tidens Forløb i Historiens Stilhed for
den lyttende Aandsbeslægtede.
- 72 Pigerne her i Egnen om Ringkjøbing gaae med Mandfolke-Hatte.
Det seer ret kunstigt ud; jeg saa en af dem underveis løbe ude i
Marken; man skulde troe, det var et Mandfolk, men Gangen forraad-
te, at det var et Fruentimmer. I Eftermiddag mødte jeg en af dem og
ventede, at jeg skulde have den Fornøielse, at hun vilde tage Hatten
af for mig, for at jeg kunde tage min af igjen.
- 73 Jeg sidder her ganske ene (jeg har vel oftere været ligesaa ene, men
jeg er ikke bleven mig det saa bevidst) og tæller Timerne til jeg skal
see Sæding. Jeg kan aldrig erindre nogen Forandring med min Fader,
og nu skal jeg see de Steder, hvor han som fattig Dreng vogtede Faar,
de Steder, jeg paa Grund af hans Beskrivelse har haft Hjemvee efter.
Hvis jeg nu blev syg, og blev begravet paa Sæding Kirkegaard! Un-
derlige Tanke. Hans sidste Ønske til mig er opfyldt, – skulde virkelig
min hele jordiske Bestemmelse gaae op deri? I Guds Navn! Opgaven
var dog ikke saa ringe i Forhold til hvad jeg skyldte ham. Jeg lærte af
ham, hvad Faderkærlighed er, og derved fik jeg et Begreb om den
guddommelige Faderkærlighed, det eneste Urokkelige i Livet, det
sande archimediske Punkt.

75 Man fortæller her i Sæding Sogn, at der ligger et Huus, hvori der har boet en Mand, der i Pestens Tid overlevede alle de Andre og begravede dem. Han grov dybe Furer i Lyngen og begravede Ligene der i lange Rækker.

76 I den Aroma, som Hø altid udbreder, at staae lige uden for Porten til det lille Sted i den sildige Aftenbelysning; Faarene drive hjem og afgive Forgrunden; mørke Skyer, afbrudte af de enkelte stærke Lysglimt, som Skyer har, der tyde paa Blæst, – i Baggrunden høiner Heden sig, – blot jeg maatte ret kunne huske Indtrykket af denne Aften.

77

†

Som man pleier at sige: *nulla dies sine linea*, saaledes kan jeg om denne Reise sige: *nulla dies sine lacryma*.

78 Heden maa netop være skikket til at udvikle kraftige Aander; her ligger Alt nøgent og afsløret for Gud, og her har ikke de mange Adspredelser hjemme, de mange Krinkelkroge, hvori Bevidstheden kan skjule sig, og hvorfra Alvoren saa ofte har ondt ved at indhente de adspredte Tanker. Her maa Bevidstheden slutte sig bestemt og nøieregnende om sig selv. »Hvor skulde jeg henflye for Dit Aasyn« maa man vel med Sandhed sige her paa Heden.

79 I Aarhus, Randers o.s.v. staae Køerne virkelig paa et høiere Culturtrin end i Kjøbenhavn (de vide selv Besked med at hitte hjem o. desl.). Derfor omtales de ogsaa med en vis Agtelse, saaledes af min Postillon fra Salten; da jeg spurgte, hvad det var for Dyr, der græssede, svarede han: »Det er samtlige Aarhus Køer.«

80 Det synes som om jeg ret skal opleve Modsætninger. Efter i 3 Dage at have levet hos min stakkels Faster næsten som Ulysses' Staldbrodre hos Circe, er det første Sted, jeg derfra kommer til, saa overfyldt med

Grever og Baroner, at det var forskrækkeligt. Jeg tilbragte Natten i Them og saavel Aften som Morgen i Selskab med Grev Ahlefeldt, som inviterede mig til at besøge sig paa Langeland. Nu idag er den eneste Bekjendt jeg har truffet min gamle adelige Ven Rosenørn.

- 81 Degnen i Sæding holdt en meget serieus Afskeds-Tale til mig, hvori han forsikkrede mig, at han indsaae af min Faders Gave, at han maatte være en Ven af Oplysning, og jeg kunde holde mig overbeviist om, at *han* skulde arbeide for den i Sæding Sogn.
- 82 Jeg saae paa Veien til Aarhus et saare grinagtigt Syn: to Køer, der vare bundne sammen, kom i kort Galop os forbi, den ene bissede og havde geniale Sving paa Halen, den anden var, som det lod, mere prosaisk og reent fortvivlet over, at maatte deltage i de samme Bevægelser. – Er ikke de fleste Ægteskaber saaledes indrettede?
- 83 Der er dog en Ligevægt i Verden. Den Ene gav Gud Glæderne, den Anden Taarerne, og Lov til en Gang imellem at udhvile sig i hans Favn; – og det Guddommelige reflecterer sig dog langt skjønnere i det taareblendte Øie, saa meget skjønnere som Regnbuen er end den klare blaa Himmel.
- 84 Hvor det lyder herligt det Appel, Dragonerne blæse; det er som hørte jeg allerede Hovslaget, som huggede de ind, – hør, de seire, Seierskriget hviner i Luften, – og dog? Hvad er alle Appeller mod naar engang Erkeengelen blæser Appel: »Vaagner op, I som sove, Herren kommer!«

Journalen

1841-1842 Novbr. 20.

- 89 og vi hørte jo stundom, altid ofte nok, disse Sorgens vilde Skrig: naar dette ell. hiint Ønske ikke opfyldes, ja hvad er da Livet, hvad er selv Himlens Salighed; hvorledes skulde den kunne erstatte mig Tabet af det Eneste, jeg attraaede i Verden, men saaledes maae vi ikke *elske Verden*. –
- 90 Det Eneste, der trøster mig, er at jeg kunde lægge mig til at døe og da i min Dødsstund tilstaae den Kjærlighed, jeg ikke tør saa længe jeg lever, som gjør mig i samme Grad lykkelig og ulykkelig.
- 91 Herre min Gud, giv Du mig atter Mod til at haabe, barmhjertige Gud lad Haabet atter befrugte mit golde og ufrugtbare Sind. –
- 92 Det er besynderligt nok saa den scholastiske Dialektik erindrer om den gothiske Stiil, i hvilken der netop midt i al den store tilsyneladende Rigdom hersker Fattigdom, idet det er de samme fattige Midler der bestandig bruges, men kun combineres saa riigt (den samme syllogistiske Proces) – overhovedet er det mærkeligt, at det Gothiske er den Kunstform, der meest iagttager de mathematiske Forhold og dog er den romantisk, og den scholastiske Dialektik er den meest spidsfindige og dog er den romantisk. Man seer deraf at det Romantiske ligger i det Dialektiske, i den *uendelige Brydning*
- 94 Til det egl. Nydelses-Moment hører ogsaa det, at Existentsen mere og mere er tilintetgjort omkring Een; derfor er Taffel-Scenen i D. Juan saa interessant, fordi Alt er ham frataget, hans kostbare Gemakker, kun et afsides liggende lille Værelse – det er netop Hypochondristens Nydelse, saaledes svævende over Tilintetgjørelsen endnu en gang at

samle al Phantasiens Magt; Hypochondristens Nydelse er et uendeligt Mellemhverandre af den virkelig og den indbildte Nydelse. Men den indbildte Nydelse mætter endnu mere end den virkelig, og jeg troer at en D. Juan ikke bliver nær saa hurtig træt som en Hypochondrist.

- 95 Det Drømmende hæver sig i bestandig høiere og høiere Potentser, saaledes virker en Drøm indenfor en drømt Existent (hvorved denne bliver gjort til en Slags Virkelighed) saa uendeligt forflygtigende. Med hvilket uendelig Sværmerie kan ikke en Yngre læse de Ord af P. Møllers Digt: den gamle Elsker

Da kommer en Drøm fra min Ungdomskaar

Til min Lænestol

Efter Dig jeg en inderlig Længsel faer

Du Qvindernes Sol.

Her er Drømmen for den Yngre i 2d Potens; han drømmer sig først gl., for derpaa gjennem et heelt Livs Tragt at indsuge sin tidligste Ungdoms meest aromatiske Moment.

- 96 Der er som bekjendt Insekter, der døe i selve Befrugtelsens Øieblik, saaledes er overhovedet al Glæde, Livets høieste, yppigste Nydelses-Moment – er ledsaget af Døden. –

- 97 Næstefter at klæde mig ganske nøgen af, Intet at eie i Verden end ikke det mindste, og derpaa at styrte mig i Vandet, er det mig behageligst at tale et fremmed Sprog helst et levende for paa den Maade at blive mig selv entfremdet.

- 98 En reisende Humorist, der samler Forstudier, Forarbejder til en Theodice, han reiser og søger saa vidt muligt at opleve Alt for at bevise, at Alt er Skuffelse.

- 99 Man maa naturligviis ansee det for et Oprør mod Gud at lee der, hvor man ifølge Tingenes naturlige Orden skulde græde. At lee troer jeg er Mskets egen Opfindelse, at græde er en guddommelig Naadegave; derfor hører man ogsaa Folk sige: Gud give jeg ret kunde komme til at græde.
- 100 Jeg kunde have Lyst at oprette en Tausheds-Orden, ligesom Ordenen de la trappe, ikke af religiøse men af æsthetiske Hensyn, for at al den Passiar, der nu høres om mulig kunde forstumme. -
- 101 Der hører mere Mod til at lide end til at handle, mere Mod til at glemme end til at huske, og det er maaskee det meest vidunderlig hos Gud, at han kan glemme Mskers Synder.
- 102 Hedningerne troede, at Guderne forbeholdt sig selv Hevnen, fordi den var *sød*, Jøderne mene, at Gud tilhører Hevnen fordi han er retfærdig; de Chrstne, fordi han er barmhjertig. Hvad Under da om Hedningerne vare hevngjerrige, da de jo ønskede at smage den Sødme, som Guderne havde forbeholdt sig selv.
- 103 Min Tvivl er forfærdelig. - Intet kan standse mig - den er en Forbandelsens-Hunger, ethvert Raisonement, enhver Trøst og Beroligelse kan jeg opæde - jeg løber med en Fart af 10,000 Miil i Sekunden enhver Modstand overende. -
- 104 og det er ikke blot i den synlige Verden, at Gud lader sit Lys opgaae over Gode og Onde, sin Sol skinne over Retfærdige og Uretfærdige - Nei han lader jo hver Helligdag i sin Kirke sin Velsignelse lyse over Gode og Onde. -
- 105 Jeg kunde have Lyst til novellistisk at behandle en Mand, der handlede med Juveler. Det maatte være en Jøde. Hans Klamren sig ved disse

Kostbarheder (han kunde stundom blive raadvild om han skulde sælge dem, saa høit elsker han dem) det uhyre Indblik i ruineret Velstand og Overflods hemmelige Historie – denne Brillant har tilhørt en Mand, der i sin Tid kommanderede over 2 Tønder Guld; jeg nævner ham ikke, han lever endnu er en anseelig Mand, men hans Penge er fløiten. De uhyre pinlige Scener naar en saadan afhænder Sligt, den ellers ydmyge Jøde føler sin Overvægt, det ondskabsfulde Indblik i hans Forfatning, den hemmelighedsfulde Hvidsken mell. hans (Jødens) Medindviede, om hvorvidt hiin Mand er totalt ruineret, ell. blot momentant etc. etc.

107 Det er et positivt Udgangspunkt for Philosophien, naar Aristoteles mener, at Philosophien begynder med Forundring, ikke som i vor Tid med Tvivl. Overhovedet vil Verden nok lære, at det ikke gaar an, at begynde med det Negative, og Grunden hvorfor at det hidtil er lykkedes er fordi de dog aldrig ganske have hengivet dem til det Negative og dog saaledes aldrig har for Alvor gjort, hvad de har sagt. Deres Tvivl er Leflerie.

108 Philosophiens Idee er Mediationen – Chrstendommens Paradoxet.

109 der er ingen skjønnere Seier end den der vindes ved at tilgive, thi her føler endog den Overvundne sig glad ved at forherlige den.

110 At Theatret egl. var for Hedningerne hvad Kirken er for os, sees ogsaa deraf, at Theatret var gratis, og det faldt Hedningerne ligesaa lidet ind, at det skulde koste Noget at gaae i Theatret som os at gaae i Kirke. Overhovedet lod denne Opfattelse af Theatret sig udvide til en heel Anskuelse af Hedenskabet.

111 Et probat Raad for uvittige Forfattere
det koster 5rd

Man nedskriver sine egne Betragtninger skjødesløst, saa vil man ef-

terhaanden igjennem de forskjellige Correcturer faae et ikke ringe Antal af gode Indfald. Derfor fatter Mod I som endnu ikke have dristet Eder til at lade Noget trykke, Trykfeil er ikke at foragte og I behøve jo ikke at lade Eder mærke med at det er Trykfeil, tilmed kan Ingen fravriste Eder Eders Eiendom, da den egl. ikke tilhører Nogen. Den eneste Vanskelighed er at I maa have en god Ven til Hjælp, der forstaaer at afgjøre hvad der er vittigt, at I ikke skal lægge Eder ny Dumheder til. –

- 112 Det er overhovedet Ufuldkommenheden ved al Mskligt, at det er først igjennem Modsætningen det eier det Attraaede. Jeg vil ikke tale om den Formations-Mangfoldighed, som kan give Psychologer nok at bestille (den Melancholske har meest comisk Sands; den yppigste ofte meest idyllisk; den Udsvævende ofte meest moralsk; Tivlveren ofte meest religieus) men igjennem Synden øiner man først Saligheden. Ufuldkommenheden ligger altsaa ikke saa meget i Modsætningen, som i at man ikke paa *eengang* kan see Modsætningen og det Andet.
- 113 Naar man læser 1001 Nat, da anskueliggjøres den orientalske Charakter ogsaa i det sindrige Virvar, hvori de forskjellige Fortællinger slynge sig i hverandre, som et Løvværk af Planter der snoe sig yppigt i hverandre hen af Jorden, og over dette hviler Himlen trykkende, ængstende det er Schehersad, der frister Livet ved at fortælle.
- 114 Foruden min øvrige talrige Omgangskreds, med hvilken jeg i det Hele staaer paa en meget udv. Fod, har jeg endnu een intim Fortrolig – mit Tungsind, og midt i min Glæde, midt i mit Arbeide vinker hun ad mig, kalder mig bort til en Side om jeg end legemlig bliver tilstæde, det er den trofasteste Elskerinde jeg har kjendt og hvad Under da, at jeg ogsaa øieblikkelig maa være beredt til at følge.

- 115 Der er en Raisonnements-Passiar, der i sin Uendelighed staaer i samme Forhold til Resultatet, som de uoverskuelige ægyptiske Kongerækker staae i Forhold til det historiske Udbytte.
- 116 En Replique af en forført Pige
 forskaaner mig for Eders Beklagelse, I forstaae hverken min Sorg ell. min Glæde, jeg elsker ham endnu saa høit, at jeg kun har et eneste Ønske, endnu engang at være ung, for endnu engang at blive be-
 dragen af ham.
- 117 Det er ligesom Indbegrebet af al Leveviisdom Universalisationen af den partikulaire Sætning: gift Dig ell. gift Dig ikke, Du vil fortryde begge Dele, og det personlige Forhold en Lærer altid bør staae i til sine Disciple, lod sig bedst betegne ved et: Velbekomme. Man kan end ikke sige til Een, hvad man dog ellers pleier at ansee for det Yderste-Bedste: det er bedst, at Du gaaer hen og hænger Dig, thi man maa sige: hæng Dig ell. hæng Dig ikke, Du vil fortryde begge Dele. –
- 118 Chrstendommen har først gjort Synergismens Begreb gjeldende og først deri faaer Endeligheden sin Gyldighed, først deri har Spekulationen sit sande Hvilepunkt, Friheden sin Realitæt. Den første Bestemmelse af Synergisme Chrstd. har er *Synden*. Synden er derfor ikke blot Endeligheden, men i Synden er der et Moment med af Friheden og af den fri Endelighed.
- 119 Thi en Ven er ikke hvad vi Philosopher kalde det nødvendige Andet; men det overflødige Andet.
- 120 Narcissus var grusom nok til ikke at agte paa Nymphens (Echos) Kjærlighed. Hun sørgede sig ihjel, saa kun hendes Stemme blev tilbage. Den har formodentlig altid gjenlydt i hans Øre. Hvor forskjel-
 ligt end Mythen om Narcissus bliver fortalt, saa er den dog enig heri,

at han tilsidst i en Flod saae sig selv – forliebede sig i sig selv og blev saaledes paa en rædsom Maade et Offer for ulykkelig Kjærlighed.

- 121 Det var med to aldeles eventyrlige Heste jeg foretog Reisen til Fredensborg; naar de skulde staae, faldt de om; naar de skulde reise sig, maatte de understøttes; naar de gik langsomt haltede de, men naar de gik i stærkt Trav var de de bedste Løbere man kan tænke sig, saaledes gaer det ogsaa med mig, naar jeg først kommer i Fart kan Ingen følge mig.

[Til 121]

- 122 Paa Bunden af Vognen som var tom laae 5 ell. 6 Havre-Kjerner, de dansede under Rystningen og dannede de besynderligste Figurer – jeg hensank i Betragtning derover.
- 123 Alderdommen realiserer Ungdommens Ahnelser, ja i Sandhed det seer man paa Swift, han byggede i sin Ungdom en Daarekiste, i sin Alderdom gik han selv ind deri.
- 124 Mange Msker frygte for Evigheden – naar vi blot kan holde Tiden ud, saa kan vi nok blive færdige med Evigheden. Naar man derfor hører Elskende tilsværge hinanden Kjerlighed for Evigheden, saa betyder det ikke nær saa meget som naar de love det for Tiden, thi den der lover det for Evigheden, kan altid svare for Tiden maa Du have mig undskyldt. –
- 125 det er dog saa skjønt og saa sandt og saa inderligt hvad J. Böhme etsteds siger: i Anfægtelsens Øieblik gjelder det om ikke at have mange Tanker, men at fastholde *een*. Gud give mig Styrke dertil.

- 126 det gjælder dog i Sandhed om at bede til Gud af et oprigtigt Hjerter, at vor Sjæls Løndom ikke svigefuldt gemmer Noget, hvorved vi vel ikke ville bedrage Gud, men som vi ikke have Mod at betro ham. –
- 127 derfor hedder det: Kaster *alle* Eders Sorger paa Gud. Det er ikke saa let, deels at faae efterseet det Alt, deels at gribe det Alt paa eengang. At troe at Gud bekymrer sig om de mindste Begivenheder, ikke at være for stolt til at bede ham derom – medens Andre ere saa forfængelige at de af Forfængelighed troe, at Gud bekymrer sig om det mindste, der vedgaaer dem. –

[I marginen til 127]

- 128 derfor bruger Skriften ogsaa det Ord: at *kaste*, for at udtrykke den Energie, der hører til den Kraft i Beslutningen – thi Sorgerne ere smidige, og om Du end gjør de kunstigste Bevægelser, de slynge sig om Dig fastere og fastere, ligesom Slangerne om Laokoon, de ere de kløgtigste Sophister, mod hvilke alle dine Grunde Intet udrette –
- 129 Du klager over at mange Forventninger bleve skuffede, at intet af Dine hedeste Ønsker blev opfyldt, du er saa fattig at Du selv har tabt Lyst og Mod til at haabe – vi ville ikke nægte det, thi deels have vi alle vel mange taabelige Forventninger, deels lærer Herren os ikke at vente, at Alt skal opfyldes – men der er dog en Forventning, der endnu umuligt kan være skuffet, thi du forventer jo en de Dødes Opstandelse, der er en salig Længsel; thi Du forventer jo, at samles med dem, der vare Dig kjære; en Forlængsel thi Du haaber jo engang at see Dit Liv forklaret i Gud – en Forventning at Gud skal gjøre Alt til det Bedste, thi endnu er Dit Liv jo ikke forbi og Du kjender ikke Tid og Time.

[I marginen til 129]

- 130 Vel vide vi at der vare dem, der ikke bleve skuffede i deres Forventninger, som tidlig lærte, at forhærde deres Sind, som nu med en vis stolt Selvtilfredshed skue omkring sig ud over dem, hvis Hoved bøie

sig i Sorg – de bleve vel ikke skuffede; men der var jo dog en Tid og-saa i deres Liv, da deres Hjerter bevægedes af mægtige Tanker, da Haabet lyste over dem – dengang ventede de visselig ikke at opleve at see sig selv saaledes visne, golde og ufrugtbare –

131 Jeg veed at ikke Engle og ikke Djævle, ikke det Nærværende og ikke det Tilkommende etc. Ja naar Du kan sige dette, da haver Du overvundet Verden, thi vi nævnte det jo, alt det, som kunde have Magt til at skille os fra Gud – det Nærværende med sine Rædsler, det Tilkommende med sine Angster, det Forbigangne med sine Skrækkebil- leder –

132 dersom det at sørge og at græmme sig var det rigtige, da var det jo forgyeves at nævne vor Herre og Mester som vort Forbillede; thi han satte sig jo dog ikke hen og græd over Verdens Synder, og han bar dog al Verdens Synd, og det skulle vi jo dog ikke

R

133 ... og jeg elskede hende meget, hun var saa let som en Fugl saa dristig som en Tanke; jeg lod hende stige høiere og høiere, jeg rakte min Haand ud og hun stod paa den, og slog med Vingerne, og hun raabte ned til mig: her er herligt, hun glemte hun vidste ikke, at det var mig, der gjorde hende let, mig der gav hende Dristighed i Tanken, Troen paa mig, der gjorde, at hun gik paa Vandet, og jeg hyldede hende, og hun modtog min Hylding. – Til andre Tider kastede hun sig paa Knæ for mig, vilde blot see op til mig, vilde glemme Alt.

134 Min Pige – Latineren siger om en flittig Tilhører: pendet ex ore alijus, han tænker nærmest derved paa det Øre, der opfanger og gennem Ørets Løngange dybt inde gemmer det Hørte, vi sige det i en ganske anden Forstand, thi hvorledes hænger jeg ikke stedse ved Din Mund, er jeg ikke flittig, ja endog en flittig Tilhører, thi om der end Intet bliver sagt, saa hører jeg dog hvorledes Dit Hjerter banker.

- 135 og enhver, der begrundet sit Liv paa noget Tilfældigt, etablerer en Røverexistens, det være paa Skjønhed, Røigdom, Herkomst, Viden-skab, Kunst, kort paa Alt det, der ikke kan falde i ethvert Mskes Lod. Og hvis det end lykkedes Dig at gennemføre det... hvis dog en Yngre henvendte sig til Dig, med al Ungdommens Tillid og Ret; thi denne Ret kan du jo dog ikke nægte den Yngre, at kunne spørge Dig, hvorpaa Du har begrundet Dit Liv, stod Du ikke da beskjemmet, thi Du kunde dog ikke indvie ham i al din List og Underfundighed.
- 136 Det det kommer an paa er at frelse saa mange almindelige-musklige Bestemmelser som muligt i et individuelt Liv.
- 137 *hvad det er at elske Gud*
..... og Du, som føler Dig saa langt fjernet fra Din Gud, hvad er det dog Andet, naar Din Anger søger Gud, end at elske Gud.
- 138 hende blev hendes mange Synder tilgivet, fordi hun *elskede Meget*.
- 139 hvad det er at tage Skade paa sin Sjæl.
Dersom det lykkedes Dig at omspinde Dig selv og hvad der var Dig kjær med et saa kløgtigt Net, at Intet formaaede, at trænge ind derigjennem, ingen Fare etc. – og Du levede sikker inden din Befæstning – men tog Skade paa din Sjæl... Der er en udvortes Fordærvelse, der er iøinefaldende for Alle – der er en indiv. som hemmelig fortærer Sjælens Kraft.
Tro – Haab – Kjærlighed
naar Forstandighed træder istedet herfor, da tager man Skade paa Sjælen – – et andetsteds bruges det Udtryk at tabe sig selv –
- 140 Giv Gud Æren.
Det lyder ydmygende for Dig, hvem det blev givet at udrette Meget,

hvem det frister selv at tage Æren (Chrstus tog den ikke – ansaae den ikke for et Rov).

Det lyder trøstende, opløftende for Dig, hvem det ydmyge Lod blev til Deel at modtage. Lad Din Sjæl ikke nedbøies, tag ikke Skade paa Din Sjæl, giv Gud Æren. Og dersom det virkelig er et Gode, Du har modtaget, saa veed Du jo og at det kommer fra Gud: al god Gave, al fuldkommen Gave er herovenfra

- 141 ... og naar den hedenske Digter siger, at Sorgen sidder bag paa Hesten, saa siger den Chrstne, at Glæden sidder foran, og hvad der er bag ved, glemmer man.
- 142 Jeg lever bestandig paa Grændsen af det lykkelige og det øde Arabien.
- 143 og naar da Alt vil storme ind paa os, naar alt vakler, da gjelder det om Smidighed, den der da af sit fulde Hjerte kan sige: al Guds Gave er god, naar den modtages med *Taknemlighed*, han har i denne Taknemlighed og ved denne Taknemlighed overvundet Verden. –
- 144 Og der hører Mod til at gifte sig, og man skal ikke lovprise Jfruskab – thi selv Diana vedblev jo ikke at være Jfru fordi hun følte det Op-højede heri, men fordi hun frygtede Fødselssmerterne, som jo og Euripides etsteds siger, at han hell. vil tre Gange gaae i Krig, end engang føde Børn. –
- 145 For at Erkjendelsens Ret skal have sin Gyldighed maa man vove sig ud i Livet, ud paa Havet, og opløfte sit Skrig, for om Gud ikke vil høre det, ikke staae paa Strandbredden og see de Andre kjæmpe og stride – først da faaer Erkjendelsen sin sande *Tinglæsning*, og det er i Sandhed noget ganske Andet at staae paa eet Been og bevise Guds Tilvær, og paa sine Knæ takke ham. Det er da ikke længer en fiin Silkestige man kaster op som en Erkjendelsens eventyrlige Ridder,

ved hvilken man paa en besynderlig Maade ofte kommer tilveirs, idet man paa eengang gjør Stigen fast og dog staaer paa den (ikke som Brandfolkene med deres Entre-Stige, som dog gaae ind i hver Etage, for at gjøre den fast) men det er en fast Trappegang, og kommer man end langsommere afsted, saa gaaer det og desto sikkrere. –

146 De vita. E vita
Damskibs-Kahyt.

147 Du siger, »hvad jeg har tabt ell. rettere berøvet mig selv«, hvad jeg har tabt, ak hvor skulde Du vide ell. forstaae det. Naar der er Tale herom gjør Du bedst i at tie – og hvor skulde Nogen vide det bedre end jeg som havde gjort hele min uhyre reflekterede Sjæl til en saa smagfuld Indfatning som mulig for hendes rene dybe – mine mørke Tanker – mine tungsindige Drømme, mine glimrende Forhaabninger – og over Alt dette, min hele Ustadighed, kort alt det Glimrende ved Siden af hendes Dybde – og naar jeg da svimlede ved at skue ned i hendes uendelige Hengivenhed; thi Intet er dog saa uendeligt som Kjærlighed – ell. naar hendes Følelser ikke saaledes sænkede sig ned i Dybet – men de i Kjærlighedens lette Spil dandsede hen derover –
hvad jeg har tabt, det Eneste, jeg elskede, hvad jeg har tabt, i Mskers Øine mit ridderlige Ord, hvad jeg har tabt, det jeg altid har og altid skal, ogsaa uden at frygte dette Stød, sætte min Ære, min Glæde, min Stolthed i – at være trofast.....Dog min Sjæl er saa urolig som mit Legeme i det Øieblik jeg skriver dette, i en Kahyt rystet af et Damskibs Dobbeltbevægelser.

[I marginen til 147]

148 og tungt er det for mig netop i dette Tilfælde, hvor jeg saa gjerne vilde handle, at see mig anvist som min eneste Virksomhed, hvad man ell. overlader Qvinder og Børn – at bede.

149 Nu hvi gnider Du saa voldsomt,
 See jeg lystre jo Dit Vink
 Naar Du bruger mig og kalder
 Kommer jeg som Lynets Blink.

Ikke jeg alene, min @ men hver anden *Ringens Aand*, dog vel at mærke ved Ringens forskellige Aander, forstaaer jeg alle de forskellige villige Tjenere, der ere i mig for at lystre Dit Vink, en Tjener for hvert Dit Ønske og om muligt ti for hvert; men alle disse samle sig i mig i een Ringens Aand, der ikke som hiin, der fremtraadte for Alladin, ved en udv. og tilfældig Forbindelse er knyttet i Dig; men med en Sjæls hele Længsel, thi bragte jeg Dig ikke selv den Ring, jeg lystre.

I en anden Forstand ere vi atter begge Ringens Aand forenede.

150 Du siger: hun var smuk. O hvad veed Du derom, jeg veed det; thi denne Skjønhed har kostet mig Taarer – jeg købte selv Blomster for at pynte hende, jeg vilde have hængt al Verdens Prydelser paa hende, naturligviis blot forsaavidt de havde tjent til at fremhæve hendes Ynde – og naar hun da stod der, iført sin Stads – da maatte jeg gaae – naar hendes sjæleglade, livsfro Blik mødte mit – da maatte jeg gaae – da gik jeg ud og græd bitterlig.

151 hun elskede ikke min velformede Næse, ikke mine smukke Øine, ikke mine smaa Fødder – ikke mit gode Hoved – hun elskede kun mig og dog forstod hun mig ikke. –

152 Naar Maanen saaledes reflekterer sig i Havet, da er det som om den spillede paa Strengene.

153 Det er dog intet Under, at man har kaldet Havet Alts Moder – naar det saaledes vugger et Skib mell. sine Moderbryster.

- 154 Det er dog velgjørende engang imell. at føle, at man er i Guds Haand, og ikke evig og altid snige sig omkring i en velbekjendt Byes Kringelkroge, hvor man altid veed en Udvei.
- 155 Jeg kan ret mærke, hvorledes Sproget var mig af Vigtighed for at skjule min Melancholie – her i Berlin er det mig umuligt, jeg kan ikke bedrage med Sproget.
- 156 Man føler dog ret, hvor meget man savner, naar man ikke kan tale et Sprog som sit Modersmaal – alle Mellemtoner.
- 157 Man siger Kjærlighed gjør blind; den gjør mere end det, den gjør døv, den gjør lam; den, der lider deraf, han er den Plante Mimosa, der lukker sig, og ingen Dirk aabner den, jo mere man gjør Vold, jo mere lukker den sig.
- 158 Og naar det da stundom er som du ikke agtede paa min Røst, o Herre, ikke agtede min Klage, mit Suk, ikke min Tak – da vil jeg dog vedblive, at bede Dig, indtil Du bønhører min Taksigelse, fordi Du haver bønhørt mig!
- 159 Og mener Du da ikke, at jeg længes efter at give hende dette Beviis paa min Kjærlighed, denne Opreisning for al den Ydmygelse, hun dog maa have lidt af deeltagende Slægtninge og Venner (Gud veed det, det var ikke min Skyld, at det skete saaledes) ved endnu engang at styrte frem, ved at vise, at det var ikke Hensyn til Pligt, ikke Frygt for Mskers Omdømme, der lod mig blive hos hende – men, at jeg, det ustadigste af alle Msk. dog vendte tilbage til hende. Hvor vilde de ikke blive beskjemmede, hvor vilde de ikke blive afbrudte i deres tandløse Kjellingseludder, hvormed de vel var istand til at forkvakle den Pige, jeg engang satte min Ære i at kalde min. Og i Sandhed, dersom jeg ikke afskyede Selvmord, dersom jeg ikke følte, at alle sli-ge Dyder er glimrende Laster, da vendte jeg tilbage til hende – for

derpaa at ende mit Liv, en Plan, der destoværre altfor længe har foresvævet mig, og som gjør, at Skilsmissen fra mig bliver hende dobbelt tung; thi hvo elsker dog som en Døende, og saaledes har jeg egl. altid tænkt mig, hver Gang jeg hengav mig til hende – at leve med hende i den rolige og tillidsfulde Betydning, som dette Ord har, er aldrig falden mig ind. Det er i Sandhed til at fortvivle over. Det var mit eneste Ønske, at maatte blive hos hende; men fra det Øieblik, jeg følte, at det maatte gaae galt, og dette Øieblik kom desto værre altfor tidlig, besluttede jeg at indbilde hende, at jeg ikke elskede hende; og nu staaer jeg der, hadet af alle Msk. for min Troløshed, tilsyneladende Skyld i hendes Ulykke og dog er jeg hende trofast som altid. Og kunde jeg endda see hende lykkelig med en Anden, hvor meget Smerteligt der end laae for den msklige Stolthed deri, jeg skulde dog være glad; men nu fortærer hun sig selv i Sorg over, at jeg som kunde gjøre hende lykkelig, ikke vilde det. Og i Sandhed jeg kunde have gjort hende lykkelig naar ikke etc.

Og uagtet det er uklogt for min Rolighed, kan jeg dog ikke aflade at tænke mig det ubeskrivelige Øieblik, da jeg vendte tilbage til hende. Og uagtet jeg ell. troer, at jeg er temmelig stærk i at lide, hvad jeg anseer for Guds Straf over mig, saa bliver dette mig stundom for tungt. Tillige synes jeg, at jeg har gjort Uret mod hende ved ikke at lade hende vide, hvor meget jeg lider. Og naar jeg stundom tænker paa at jeg sagde, at Videnskaberne vilde tabe en Dyrker i mig, saa føler jeg kun altfor vel, hvor usandt det var, thi netop derved, at jeg ikke bliver hos hende, har Videnskaben tabt, hvad den kan tabe i mig; thi kun paa hende tænker jeg, og jeg er overbeviist om, at hun ikke lider saa meget som jeg; Gud give, at der dog blot af min Liden, maa følge noget Godt for hende.

160 Du skal vide, at Du anseer det for din Lykke aldrig at have elsket nogen uden hende, at Du sætter Din Ære i aldrig at elske nogen Anden.

161 Hvor er dog qvindelig Hengivenhed stor. – Men dette er den Forbandelse, der hviler over mig, aldrig at turde lade noget Msk. dybt og inderligt knytte sig til mig. Gud i Himlen veed, hvad jeg har lidt, de

mange Gange naar jeg barnagtigt glad havde udtænkt Noget, der ret vilde glæde hende, og jeg da maatte gjøre mig det til Princip aldrig at udføre noget i Glædens Øieblik, men vente til Forstanden og Klogskaben havde forbudet det af Frygt for at drage hende nærmere til mig. Mit Forhold til hende troer jeg, at man i Sandhed kan kalde ulykkelig Kjærlighed – jeg elsker hende – jeg besidder hende – hendes eneste Ønske er at blive hos hende – Familien bønfalder mig – det er mit høieste Ønske – jeg maa sige Nei. For at gjøre hende det lettere vil jeg om muligt bringe hende til at troe, at jeg var en simpel Bedrager, et letsindigt Msk., for om muligt at bringe hende til at hade mig; thi jeg troer, at det altid vil blive hende endnu tungere, hvis hun ahnede, at det var Tungsind – hvor ligner dog Tungsind og Letsind hinanden.

- 162 Og taler man om, at jordisk Kjærlighed gjør Een veltalende, hvor meget mere skulde da Kjærlighed til Dig o Gud, ikke gjøre et Msk. veltalende, Du der selv dannede Mskets Mund til at tale.
- 163 ... og naar jeg da føler mig saa ulykkelig, saa er det min Trøst, min eneste, at hun ikke lider med. Det er haardt at gjøre den Erfaring, at den man elsker blev Een troløs, men denne daglige Liden, ...og naar jeg da blev hos hende, da burde jeg dog være glad, og naar hun da desuagtet fik mig at see lide....naar jeg er glad er det min bestandige Sorg, at hun ikke kan dele den.
- 164 Jeg kan ikke blive dette Forhold qvit; thi jeg kan ikke digte det, fordi i det Øieblik jeg vil digte farer der en Angst i mig, en Utaalmodighed, der vil handle.
- 165 Og klager Du maaskee over, at Msk. bleve Dig troløse – Du har maaskee Uret; thi hvo kjender saa nøie et andet Mskes inderste Hemmelighed – Du har maaskee Ret, Du har maaskee i Gjerningen erfaret det. – Ak, der er dog Een, der ikke bliver Dig troløs – og synes det Dig end, at Msk. dog vare Dig de nærmeste, og synes det Dig

tungt, at Du først ved deres Troløshed skal lære Guds Trofasthed at kjende, synes det Dig langt smukkere, om det var muligt ved Mskers Trofasthed at lære at ahne Guds Trofasthed – Ak Du vilde dog aldrig have fornømt den saaledes som nu – Du vilde aldrig have fornømt at Gud er Din Næste, Din Nærmeste. –

166 ... og denne rædsomme Uro – i ethvert Øieblik ligesom at ville overbevise mig om, om det dog ikke var muligt, at vende tilbage til hende, o Gud give jeg turde det. Det er saa tungt, jeg havde sat det Sidste jeg haabede i Livet, paa hende og jeg maa berøve mig det. Hvor underligt, jeg har egl. aldrig tænkt at blive gift, men at det paa den Maade skulde gaae i Opfyldelse og efterlade et saa dybt Saar, det havde jeg ikke troet. Jeg har altid spottet dem, der talte om Qvindens Magt, det gjør jeg endnu, men en ung skjøn, sjælfuld Pige, der elsker af alt sit Sind og al sin Tanke, der hengiver sig absolut, der beder – hvor ofte har jeg ikke været nærved at opflamme hendes Kjærlighed til en Ildebrand, ikke til en syndig Kjærlighed, men jeg behøvede blot at sige til hende, at jeg elskede hende, saa var Alt i Gang, for da at ende mit unge Liv. Men da faldt det mig ind, at dermed var hun ikke tjent, at jeg maaskee vilde samle et Tordenveir over hendes Hoved, idet hun vilde tilregne sig Skylden for min Død. Jeg foretrak det jeg har gjort; mit Forhold til hende var altid holdt saa svævende, at det stod i min Magt at give det hvilken Fortolkning, jeg vilde. Jeg gav det den Fortolkning, at jeg var en Bedrager. Msklig talt er det den eneste Maade at frelse hende paa, at give hendes Sjæl Spændkraft. Min Synd er at jeg ikke havde Tro, Tro paa, at for Gud er alt muligt, men hvor er Grændsen herimellem og at friste Gud; men min Synd har det aldrig været, at jeg ikke elskede hende. Ja havde hun ikke hengivet sig saa Meget til, betroet sig til mig, ophøre at leve sig selv, for at leve for mig; ja saa var den hele Sag en Smørrebrød; at gjøre Nar af hele Verden, det hviler ikke tungt paa mig men at bedrage en ung Pige. – Ak hvis jeg turde vende tilbage til hende, og hun som om hun end ikke troede, at jeg var falsk, dog visselig troede, at naar jeg først var bleven fri, vilde jeg aldrig vende tilbage. Men rolig min Sjæl, jeg vil handle fast og bestemt ud af den Anskuelse, jeg anser for den rigtige. Ogsaa mine Breve vil jeg vaage over. Jeg kjender mine Stemninger. Men ved et Brev kan jeg ikke som naar jeg ta-

ler, øieblikkeligt fordrive Indtrykket, naar jeg seer det bliver for stærkt.

- 167 Der staaer i dette Øieblik en Mand nede paa Gaden og spiller paa en Lirekasse og synger dertil – det er underligt det er det Tilfældige og Ubetydelige i Livet, der faaer Betydning. Jeg tænker paa de Skibsdrenge, paa Finlapperne der spillede i Maaneskin ombord paa Skibet – en Finlapper, hvo vilde ell. bryde sig om ham.
- 168 Der var i Nærheden af det Huus, hvor hun boede, en Kirke, jeg kan endnu huske og tydelig høre dens dumpe Slag. Naar den bestemte Time var kommen, da lød midt i Dagligstue-Passiaren Signalet, nu begyndte Aftenhvidskningerne. Og det var en Kirkeklokke, der antydede deres Tid.
- 169 Og det veed jeg med mig selv, at endnu i dette Øieblik, hvor jeg kun altfor meget føler, hvor megen Værdie Penge har for mig, dersom hun ønskede den, min hele Formue stod til hendes Tjeneste; og jeg vilde takke Gud for, at han gav mig denne Anledning til at bevise, hvor meget jeg holdt af hende.
- 170 Og naar da Solen lukker sit speidende Øie, naar Historien er forbi, da vil jeg ikke blot indhulle mig i min Kappe, men jeg vil kaste Nat-ten som et Slør om mig, og jeg vil komme til Dig, – jeg vil lytte som den Vilde lytter – ikke efter Fodtrin, men efter Hjertebanken. –
- 171 Efter Aftale sender jeg Dig herved den Blomst tilbage, der nu i 8 Dage har glædet mig, har været Gjenstand for min Omhu og Ømhed. Dog det vil kun lidt sige; thi Du har jo selv *opelsket* den – opelsket den, hvad det dog er for et skjønt og indholdsrigt Ord, hvad dog et Sprog eier for Skatte – opelsket; thi skulde Dit fyrige Blik, der atter og atter har fæstet sig paa den spæde Plante, skulde hele Din Elskovs Varme ikke være mere end tilstrækkelig til i en ganske kort Tid at

bringe den til at udfolde sig. Ubegribeligt, at dit Øies Ild ikke har fortæret den; men ikke sandt, desto værre ikke sandt, der var ogsaa enkelte Øieblikke, hvor Du tvivlede om min Kjærlighed, ell. hvor bange Ahnelser for at vor Lykke ikke skulde blive bestandig, drog hen over Dit Hoved, og da vederqvægede en mild Dug af Taarer den, og see den voxede dobbelt, blev dobbelt skjønt; ogsaa paa denne Maade blev den *opelsket*. –

- 172 Hvor det dog ydmyger min Stolthed, at jeg ikke kan vende tilbage til hende. Jeg havde sat al min Stolthed i at blive hende tro, og dog tør jeg det ikke. Jeg er ikke vant til at sætte min Ære i min Skjendsel – Trofasthed har jeg altid sat min Ære i. Og dog maa jeg staae i hendes Øine som en Bedrager, og det er den eneste Maade jeg kan gjøre godt igjen hvad jeg har gjort galt. Med en rædsom Consequents tiltrods for alle mine egne inderlige Ønsker, thi de udvortes Anfægtelser af Msk. som vil trænge ind paa mig, agter jeg ikke stort, har jeg holdt Stand. Og dog plager en Angst mig endnu. Sæt hun ret inderlig bliver overbeviist om, at jeg er en Bedrager, sæt hun forlover sig med en Anden, hvad jeg i mange Maader naturligviis maa ønske – sæt at hun da pludselig faaer at vide, at jeg virkelig har elsket hende, at jeg af Kjærlighed til hende har gjort det, af inderlig Overbeviisning om, at det maatte gaae galt, eller allenfals, at jeg med den største Glæde af Verden med Tak til Gud vilde dele min Glæde med hende, men ikke min Sorg – ak det Sidste kan blive værre end det første.
- 173 Jeg nyder ingen Glæder mere, jeg hengiver mig ikke i dem med al den Uendelighed som i gl. Dage, jeg vil ikke være glad, naar hun er bedrøvet.
- 174 atter idag har jeg taget mig i et Forsøg paa at bringe hende en Slags Efterretning om, lade hende ahne, at jeg dog elsker hende. Mit Hoved er saa opfindsomt, og det har noget Tilfredsstillende ved sig naar man troer at have fundet et snildt Raad. Jeg vilde skrive et Brev til Hjemmet, der skulde trykkes. Overskriften skulde være: Min ® det var nok for hende. Brevet selv kunde være fuldt af fine Antydninger.

Dog jeg maae lade det være; jeg ydmyger mig under Guds Haand. Hver Gang en Slig Tanke falder mig ind og det skeer i Almdl. mange Gange om Dagen, saa forandrer jeg den til Bøn for hende, at det i Sandhed maa blive til Bedste for hende som jeg ønsker det.

- 175 Jeg saae idag en smuk Pige – det fængsler mig ikke mere – jeg vil det ikke – ingen Ægtemand kan være sin Kone mere trofast end jeg er hende. Det er tillige godt for mig; thi disse smaa Kjærlighedshistorier forstyrrede mig dog meget.
- 176 Ja – dersom det var hende, der havde slaet op med mig, hvor meget jeg end elskede hende, det skulde være mig let at glemme hende; jeg turde sætte alle Seigl til for at glemme; jeg turde digte hende – men nu kan jeg ikke overtale mig dertil. Jeg erindrer mig selv derom ofte nok, og ofte nok kommer Erindringen uden at jeg behøver at fremkalde den. Min Sjæl bliver derved mere alvorlig, ak gid det maa være mig til Bedste.
- 177 Bestandig svæver min Tanke mell. to Skikkelser af hende – hun er ung livsfro, sjæleglad, gjennemsigtig kort saaledes som jeg maaskee aldrig har seet hende – hun er bleeg, indsunken i sig selv, venter paa de ensomme Timer for at græde kort saaledes som jeg maaskee hell. aldrig har seet hende.
- 178 Dog den Sag er nu engang afgjort og dog bliver jeg aldrig færdig. Hun veed ikke hvilken Prokurator hun har inden i mig. Hun var klog. Til Afskeed bad hun mig dog engang imell. at erindre hende. Hun vidste godt at naar jeg først kom til at erindre saa er Fanden i Papirene. Dog ogsaa uden at hun havde bedet derom havde jeg gjort det. –
- 179 Jeg er saa glad ved at have hørt Schellings 2den Time – ubeskrivelig. Saa har jeg da længe nok sukket og Tankerne sukket i mig; da han

nævnedes det Ord: »Virkelighed« om Philosophiens Forhold til Virkelighed, da sprang Tankens Foster i mig af Glæde som i Elisabeth. Jeg erindrer næsten hvert Ord, han fra det Øieblik sagde. Her maaskee kan der komme Klarhed. Dette ene Ord, det erindrede mig om alle mine philosophiske Lidelser og Qvaler. – – Og for at hun ogsaa skal blande sig i min Glæde: Hvor vendte jeg ikke gjerne tilbage til hende; hvor gjerne vilde jeg ikke besnakke mig selv, at det var det Rigtige. Ak, dersom jeg kunde det! – Nu har jeg sat alt mit Haab til Schelling, – men dersom jeg dog vidste, at jeg kunde gjøre hende lykkelig; jeg reiste endnu i Aften. Det er dog tungt at have gjort et Menneske ulykkelig, og tungt, at det: at have gjort hende lykkelig, næsten er det eneste Haab jeg har om at gjøre hende lykkelig.

- 180 Stundom falder det mig ind: naar jeg nu kommer tilbage, maaskee vil hun have sat sig fast i den Tanke, at jeg var en Bedrager; sæt hun havde Kraft til at knuse mig med sit Blik (og det kan krænket Uskyld gjøre), – jeg gyser ved denne Tanke, det er mig forfærdeligt, – ikke at lide dette, det vilde jeg vel, naar jeg vidste det var til hendes Bedste, – men det rædsomme Spil med Livet, der ligger deri, saaledes at bringe et Menneske hvorhen man vil.
- 181 Og i Sandhed, der er et Lidelsernes Samfund med Gud, en Taarernes Pagt, der i og for sig er saa saare skjøn.
- 182 Og Du som siger: »ja lykkelig den, det blev forundt at være troe over Lidet, men mig blev der slet Intet givet at virke med, thi det Pund, der betroedes mig, var ikke en Virkekraft, men en Vægt, en Byrde, der blev lagt paa mine Skuldre«. Det er vel sjeldnere, at et Menneske med Sandhed kan tale saaledes. Men dersom Du bar den med Ydmyghed, dersom Du tabte al Verden uden at tage Skade paa Din Sjæl, dersom Du elskede Gud, dersom selv Dit bekymrede Liv stundom forklares af Taksigelse, dersom Du troede Gud, hans Rigdoms Dyb baade paa Viisdom og Kundskab, – og dersom Du ikke turde opløfte ubesmittede Hænder til Gud, dersom denne Byrde, som forskyldt, hvilede endnu tungere paa Dig, dersom Du dog ydmygede Dig un-

der Guds vældige Haand, ikke klagede, ikke fulgte Verdens vise Raad at glemme, ikke fordristede Dig til at sige: skal da disse Lidelser aldrig ophøre, dersom Du elskede Gud i Din Sorg, – var Du da ikke »tro over Lidet?«

183

Min.

Salomo siger: et godt Svar er som et sødt Kys. Du veed jeg er bekendt, ja næsten ilde lidt, fordi jeg altid spørger. Ak, de veed ikke hvad jeg spørger om. Kun Du veed hvorom jeg spørger, kun Du kan svare; o giv mig et Svar; kun Du kan give mig et godt Svar; thi et godt Svar, siger Salomo, er som et sødt Kys.

Din.

184 Det er mærkeligt: i Evangeliet om den barmhjertige Samaritan giver Christus en egen Definition paa det Ord: Næste. Man troer i Almindelighed, at den er Ens Næste, af hvem man nærmest kan fordrø Nøget. Christus synes at antyde, at man ikke saa meget skal bestræbe sig for at have Mange, man kan kalde Næste, som selv at være Næste for Mange; thi han siger: hvo var hans Næste? og Svaret er: den, der gjorde vel mod ham. Altsaa: ikke den han nærmest havde kunnet regne paa, men den, der selv gjorde sig til Næste.

185 Lidenskab det er dog Hovedsagen, det er den egentlige Kraftmaaler for Menneskene. Derfor er vor Tid saa ussel, fordi den ingen Lidenskaber har. Dersom min gode Jonas Olsen, som han skrev i hiin mindeværdige Billet, virkelig kunde hade som Ingen før har hadet, saa vilde jeg prise mig lykkelig ved at være bleven Samtidig med ham, lykkelig ved at være bleven Gjenstanden for dette Had, – det er dog en Kamp*).

[Til 185]

186 *) Hvor skjønt siger Hegel ikke i »Æsth.« 3. Bd. S. 362: »Denn das Hauptrecht dieser grossen Charakteren besteht in ihrer Energie, sich durchzusetzen, da sie in ihrer Besonderheit zugleich das Allgemeine

tragen; während umgekehrt die gewöhnliche Moralität in der Nichtachtung der eignen Personlichkeit und in dem Hineinlegen der ganzen Energie in diese Nichtachtung besteht.»

187

Situation:

En Forfører, der allerede har taget adskillige Pigers Kjærlighed paa sin Samvittighed, forlieber sig i en Pige, han i den Grad elsker, at han ikke har Mod til at forføre hende, men heller ei kan beslutte sig til i Sandhed at knytte hende til sig. Han seer tilfældig en anden af en paafaldende Lighed med hende; hende forfører han, for i denne Nydelse at nyde den Anden. ·

190 Her i Berlin udfører en Demoiselle Hedevig Schulze, en Sangerinde fra Wien, Elviras Partie. Hun er ret smuk, determineret i sin Optræden, – hun har i Gang, Høide, Paaklædning (sort Silkekjole, bar Hals, hvide Handsker) en paafaldende Lighed med en ung Dame, jeg har kjendt. Det er dog et besynderligt Tilfælde. Jeg maatte ordl. anvende lidt Magt mod mig selv for at fordrive dette Indtryk.

191 .. Og naar Gud ret vil knytte et Msk. til sig, saa kalder han af sin meest trofaste Svend, sit paalideligste Sendebud, og det er Sorgen, og siger til ham: Iil efter ham, hent ham ind, vig ikke bort fra hans Side. ...og ingen Kvinde kan slutte sig ømmere til hvad hun elsker, end Sorgen.

192 Paulus skriver i Brevet til Philipp. Glæder Eder, derpaa, tænker jeg mig, hører han et Øieblik op, lyt nu: den larmende Klagesang af Alle dem som mene, ikke at kunne være glade, de ydmygt sørgende, de stolt sørgende, de som skamme sig ved at sørge og de som sætte en Ære deri, og nu vedbliver han – og atter siger jeg: Glæder Eder.

193 Det er et stort Spørgsmaal, i hvilken Forstand man kalder det jødiske Folk det udvalgte; det lykkeligste var det ikke; det var snarere et Of-

fer, som hele Mskheden krævede; Lovens og Syndens Smerte maatte det gennemgaa som intet andet Folk. Det var det udvalgte i samme Forstand som Digtere o: s: v: ere det ofte, o: de ere de ulykkeligste.

- 196 Og ligesom den, der har Øre til at høre, ogsaa har Evne til at spørge, saa har Gud det ogsaa – han spørger til Dig, flittigere end Nogen Anden, han spørger til Dig; thi hvad er vel Samvittigheden Andet end et Spørgsmaal, han spørger i dit Livs mangehaande Skjebner – og naar han da haver spurgt, da bøier han ligesom sit Øre til Dig for at høre, men Du vil ikke svare. –
- 198 Hvori ligger det Komiske i følgende Begivenhed. I Dag kom et Ladegaardslem til mig ude i Grønningen og overrakte mig en Skrivelse, som han bad mig at gennemlæse. Den begyndte saaledes: Jeg kaster mig i dybeste Underdanighed paa Knæ for Dem o.s.v.; – uvilkaarligt saae jeg ud over Papiret for at see, om han gjorde det; han gjorde det imidlertid ikke. Vilde det have været mere komisk, om han havde gjort det? Ligger det Komiske i denne Modsætning mellem en Talemaade og Virkeligheden?
- 199 Det kunde være et Motiv til en Tragedie at lade en Helt have udført en ægte stor Bedrift, men i Handlingens Øieblik opdagede han ikke Collisionen, først bag efter og dermed begyndte Stykket; han blev raadvild over sig selv, om det var forsvarligt, om man tør krænke de almindelige Love o. s. v. Saaledes f. E. lade Dronning Elisabeth fortryde, at hun havde haft Mod nok til at lade Essex henrette, ikke fulgt Hjertets Dom men Statsforholdenes Bud. Eller Brutus fortryde, at han lod Sønnen henrette.
- 201 Der var en Kone idag, der sagde i Anledning af Regnens Udebliven, vor Herre veed nok naar det er bedst tjenligt, og saa kommer den nok med Guds Hjælp.

202 Det gjælder dog bestandig om, ikke at lade sig forstyrre af det Ud-vortes. Naar man saaledes for at modbevise den Sætning, at der er noget absolut moralsk til, har beraabt sig paa det Modsigende i Skik og Brug, har anført saa himmelraabende Exempler som det, at de Vilde slaae deres Forældre ihjel, saa har man forseet sig paa det Ud-vortes. Dersom man nemlig kunde bevise, at de Vilde paastaae, at man skal hade sine Forældre, saa var det en anden Sag; men det mene de ikke, de mene at man skal elske dem, og Feilen er blot den Maade, paa hvilken det ytrer sig; men det er jo klart, at de Vilde mene ikke at skade deres Forældre, men at gavne dem.

205 Modsigelsen er egl. det Comiskes Categorie.

206 Jo mere organisk et Legeme er udviklet, desto forfærdeligere er For-raadnelsen. Naar Græsset raadner, er det en Vellugt, naar et Dyr raadner, stinker det. En Mands Fortabelse er forfærdelig, end forfærdeli-gere en Qvindes. Er det et Beviis for, at Manden staaer høiere end Qvinden?

207 Jeg kunde nok danne en Ende paa min Antigone, naar jeg lod hende være et Mandfolk. Han forlod da den Elskede, fordi han ikke kunde beholde hende i Forening med sin egen Smerte. For at gjøre det rig-tigt, maatte han gjøre hele sin Elskov til et Bedrag mod hende; thi el-lers fik hun Deel paa en aldeles uforsvarlig Maade i hans Lidelse. Denne Krænkelser opbragte Familiens Vrede; en Broder f. E. traadte frem som Hævner, jeg vilde da lade min Helt falde i en Duel.

d. 20 Nov. 42.

208 *Anlæg.* Een giver en Novelle ud, for at bortlede Opmærksomheden fra det Historiske i den, bruger han fingerede Navne, Skjebnen vil, at han kommer til at bruge et Navn paa en Pige, der virkelig er til, paa hvem mange Smaatræk passe. Pigen i Novellen er fremstillet i et ufordeeltigt Lys; den virkelige Pige er prostitueret. Forfatteren kan

kun redde sig ud af Sagen ved at tilstaae Sandheden. Det kan han ikke – Collision.

d. 20 Nov. 42.

[I marginen til 208]

209 Til en saadan Tragedie kunde Æschylus' Liv give Anledning, da han uvidende aabenbarer Mysterierne.

cfr. Arist. Ethik 3,2.

Løse Papirer

1840-1842

210

Kbhvn. d. 14 Juni 1840.

211

Alt er Nyt i Christo.

dette vil blive mit Standpunkt for en speculativ chr: Erkjendelseslære.
(Nyt ikke blot forsaavidt som det er noget andet, men ogsaa som Forholdet af det Fornyede det Foryngede til det Forældede Udlevede.)

dette Standpunkt vil paa engang være polemisk og ironisk.
det vil tillige vise at Chrstd. ikke er en S sammensnærpen om en enkelt Gjenstand, om et enkelt Normal-Sindelag
ikke som en ny Lap paa et gammelt Klædebon, men som en Foryngelses-Drik.

Det comparative Standpunkt fra hvilket man hidtil har sat Chrstd. i Forhold til Fortiden er det:

Intet er Nyt under Solen.

Dette Standpunkt forholder sig negativt til Phænomenet slaarer Livet ihjel ved den abstrakte Monotonie, der her doceres, istedetfor det andet er befrugtende.

selve Mediationens Idee, den nyere Philosophies Løsen, er netop Modsætningen til det Chr.: for hvilket Standpunkt den foregaaende Existents er ikke saa let fordøielig, men ligger tungt i den og paa den, ligesom for det enkelte Individ hans Existents før Troen ingenlunde blot sorgløst bliver mediert, men med dyb Sorg forsonet; som overhovedet de to Tankebestemmelser ere lige nødv., at Chrstd. er det der ikke opgik i noget Msk's Tanke, og dog i det det gives Msk. er ham naturligt, at ogsaa Gud her er skabende.

==

Naar jeg siger, at Alt er nyt i Christo, saa gjælder dette isærdeleshed om alle de anthropologiske Standpunkter; thi den egl. Viden om Gud (den gudl. Metaphysik, Treenigheden) er uhørt før og altsaa i en an-

den Forstand ny i Chrsto; her seer man fortrinlig Aabenbarings-Begrebets Gyldighed ligeoverfor det reent humane Standpunkt.

Man maa adskille de to Sætninger: Alt er nyt som er en æsthetisk Anskuelse – Alt er nyt i Chrsto som er en dogmatisk, verdenshistorisk speculativ Anskuelse.

[Til 211]

- 212 fortos fortuna er Hedninge-Standp: Gud er mægtig i de Svage er det chr.: man seer strax, at det første er en umiddelbar Bestemmelse, da Lykke her blot er Reflexen af den i den Enkelte givne umidd. Genialitet, er den umidd. harmonia præstabilita; det andet er en reflecteret Bestemmelse, gaaer igjennem det Enkeltes Tilintetgjørelse.
- 213 Der hører moralsk Mod til at sørge; der hører religieust Mod til at være glad. –
- 214 ogsaa herpaa seer man det negative polemiske Forhold, hvori Hedninge-Verdenen satte en tilkommende Existents til den nærværende, at Enhver ved sin Ankomst til Elysium maatte drikke af Lethe; den chr: Anskuelse lærer at Msk. skal gjøre Regnskab for hvert utilbørligt Ord, hvilket blandt andet vel maa forstaaes om det Forbigangnes totale Præsents, om end en anden Lethe skal borttage det Nagende og Fortærende deraf.
- 215 I hvilken Forstand foregaaer der ved Syndernes Forladelse en virkelig reintegratio in statum pristinum, ogsaa hvor der er Spørgsmaal om en Forladelse af actuelle Synder? Dette er af yderste Vigtighed m: H: t: Chrstdommens Opfattelse af Virkeligheden. I hvilket Forhold træder den Angergivne, der har modtaget Syndernes Forladelse til den Straf, som Virkeligheden selv kan indeholde. Skal han vedblive at behandle den som Straf, eller er der foregaaet en Forvandling, hvorved den lader sig opfatte som Tilskikkelse.

- 216 det hele chrstlige Liv er et fuldstændigt Liv og har som saadant sit
- 1) Umiddelbare ∴ Troen (forskjellig fra det, der i den blot humane Udvikling kaldes det umidd., derved, at der er et historisk Mellemværende – Synd etc.) og dog umidd. Troen er paa eengang sig selv og Betingelsen for sig selv, det meest subjektive og det meest objektive (Troen kan saaledes aldrig emancipere sig fra dette: *jeg troer* om dette »Jeg« endog er et idealt Jeg.) Videnens Stræben er det netop at lade Jeget forsvinde i sin Gjenstand, Troens at conserve det i og med Gjenstanden.
 - 2) Middelbare ∴ Kirken. (svarer til hvad Staten er paa det reent humane Standpunkt.)
 - 3) Identitæt hvorved ethvert udv: Phænomen af Kirken er overvundet, dog ikke saaledes at Kirken derved er ophævet, men saaledes, at Individet nu ikke blot er et Moment i den Tingenes Orden som Kirken er ikke igjennem det Synlige stræber til det Usynlige, men i Kraft af det Usynlige (der er i den Enkelte ikke blot som Moment for det Hele men som blivende i den Enkelte) gjenemtrænger det Synlige og i det Synlige fuldbyrder sig. –

217 Der er overhovedet en Forskjel som mellem Himmel og Helvede paa det stolte Mod, der tør driste sig til at frygte Alt, og det ydmyge Mod, der tør haabe Alt.

d. 15. Nov. 40.

218 Jeg har Mod til at tvivle, jeg troer om Alt; jeg har Mod til at kjæmpe – jeg troer mod Alt; men jeg har ikke Mod til at erkjende Noget, ikke Mod til at besidde, til at eie Noget. De Fleste klage over, at Verden er saa prosaisk, at det gaaer ikke til i Livet som i Romaner, hvor de Elskende ere saa heldige; jeg klager over, at det ikke er i Livet som i Romaner, hvor man har haardhjertede Fædre at stride med, Jomfrubure at sprænge, Klosters Mure at storme imod. Jeg har kun de blege, blodløse, seiglivede, natlige Skikkelser at stride med, som jeg selv giver Liv og Tilvær.

d. 16. Nov. 40.

219 Der gives Dyr, der ikke kunne æde, saasart Nogen seer derpaa, Dyr, der paa de besynderligste og underfundigste Maader forskaffe sig deres Næring, – saaledes jeg med mine Stemninger; hvad jeg synes at foragte, indsuger jeg paa denne Maade skjult og ubemærket.

220 Jo ældre man bliver, desto mere Trang føler man til ved enkelte Leiligheder at udraabe: Allah er stor, saaledes som Araberne næsten ved ethvert Livsforhold gjøre det. Idag var et Papir bleven borte for mig; det var mig af yderste Vigtighed at vide om det var til eller ikke; det var istand til, hvis det var til, at tilintetgjøre et saare vidtløftigt Arbeides hele Point, – jeg lukker et Gjemme op for at søge ganske andre Ting og see, der er det – og jeg raabte: Allah er stor.

221 Min Paraplui, mit Venskab.

Den forlader mig aldrig, kun engang har den gjort det. Det var et forfærdeligt Stormveir; jeg stod ene og forladt af alle Mennesker, ene paa Kongens-Nytorv; da vendte ogsaa min Paraplui sig. Jeg var raadvild, om jeg skulde lade den fare for dens Troløshed og blive Misanthrop. Den er bleven mig saa kjær, at jeg altid gaar med den enten det er Regnveir eller Solskin; ja forat vise den, at jeg ikke elsker den blot for Nyttens Skyld, gaar jeg stundom op og ned af Gulvet i min Stue og lader ligesom jeg var ude, støtter mig paa den, slaar den op, understøtter min Hage med Haandgrebet, bringer den nær til mine Læber o. s. v.

222 I gamle Dage skrev man som bekjendt det ene Ord i det andet uden Ophør, den ene Sætning i den anden uden Adskillelse; det gyser i Een, naar man tænker paa at læse en saadan Skrift. Nu er man imidlertid gaet til den modsatte Yderlighed, man skriver slet ikke andet end Tegnene, ingen Ord, ingen Mening, men lutter Udraabs- og Spørgsmaalstegn.

223 Dersom jeg ikke vidste med mig selv, at jeg er en ægte Dansk, saa kunde jeg næsten for at forklare de Modsætninger, der i mig ere i

Bevægelse, fristes til at antage, at jeg var en Irlænder. Dette Folk nænner nemlig ikke at døbe deres Børn ganske, de vil dog beholde lidt af Hedenskabet tilbage, og medens man ellers dypper Barnet heelt under Vandet, lade de den høire Arm være fri, for at han med den kan føre Sværdet, kan omfavne Pigerne.

224 Mit Hoved er saa tomt og dødt som et Theater, hvori der har været spilt.

225 ... Og naar man saa har levet en halv Snees Aar i dette rædsomme Stilleben, saa har dette usle, magre Liv sat saa megen Fløde, som man kan sluge i et eneste Øieblik uden at forsluge sig. Den Takt kan jeg ikke gaae i.

226 Hvad er Synd: en ond Samvittigheds Pagt med Djævelen, – og hvad har den Hukommelse som en ond Samvittighed?

Disjecta Membra.

- 228 og dersom da Lidelsernes bittre Kalk rækkes mig, da vil jeg vel bede, hvis det er muligt, da tages den fra mig, men hvis det ikke er muligt, da vil jeg med freidigt Mod gribe den og jeg vil ikke fæste mit Øie paa Kalken, men paa den der rækker mig den, og jeg vil ikke vende mit Blik mod Kalkens Bund for at see om den snart er udtømt, men jeg vil betragte ham, som rækker mig den, og idet jeg svinger Bægeret tillidsfuldt, da vil jeg ikke sige til noget andet Msk.: Dit Velgaaende, idet jeg selv nyder dets Velsmag, men jeg siger: mit Velgaaende og tømmer dens Bitterhed, mit Velgaaende, thi jeg veed det og er forvisset derom, at det er mit Velgaaende, idet jeg tømmer den, mit Velgaaende, idet jeg ikke lader en Draabe tilbage.
- 229 og det var hans Øies Lyst og det var hans Hjertets Begjering. Og han udstrakte sin Arm efter det og han greb det, men han kunde ikke beholde det; det tilbødes ham, men han kunde ikke besidde det – ak og det var hans Øies Lyst og det var hans Hjertes Begjering. Og hans Sjæl var Fortvivlelsen nær; men han foretrak den større Smerte, at tabe det og opgive det for den mindre at besidde det med Urette; ell. rettere talet, thi saaledes vilde vi vel udtrykke os paa dette hellige Sted, han valgte den mindre Smerte at undvære det for den større at besidde det i Sjælens Ufred.... og det viste sig underligt, at det var til hans Bedste.
- 230 ... Thi det var jo ikke det Forfærdelige, at jeg skulde lide Straf, som jeg havde fortjent den, fordi jeg gjorde Uret, men det Forfærdelige, at jeg ell. noget Msk. skulde kunne gjøre Uret og der var Ingen der

straffede det; og det var jo ikke det Forfærdelige, at jeg med Angst og Gru vaagnede op i mit Hjertes Bedaarelse, men vel dette om jeg ell. noget Msk. skulde saaledes kunne bedaare sit Hjerte, at der var ingen Magt mere, der formaaede at vække det.....men jeg vil handle som jeg i dette Øieblib anseer det for det bedste, men da vil jeg bede Dig o Gud, hvis jeg handlede Uret, at dine Straffedomme ikke maa unde mig Fred før jeg har indseet min Vildfarelse; thi ikke er det mig magtpaaliggende, at jeg maa slippe derfra, men at Sandheden maa skee. Ikke vil jeg skjule mig, ell. skjule min Handling for mig selv; jeg veed og vil vide hvad jeg har gjort, og om jeg end vaagnede op midt i Natten vil jeg dog med Bestemthed kunne sige, hvad det var jeg gjorde, og jeg vil ikke bedaare mig selv, jeg vil vide det tydeligt og klart, hvad enten det i en senere Tid skal være mig til Beskjæmmelse ja til Forfærdelse, ell. til Glæde og Beroligelse.

- 231 Der gives Msker, der med en vis Stolthed sige, jeg skylder intet andet Msk. Noget, jeg har dannet mig selv. Der gives Andre som sige, hiin store Tænkter er min Lærer, hiin udmærkede General, og jeg regner mig det til en Ære, at være hans Discipel, at have fægtet under hans Øine – men hvad mener Du, hvis et Msk. vilde sige, Gud i Himlen var min Lærer, og jeg regner mig til en Ære at være hans Discipel, han opdrog mig.
- 232 Derfor skal min Stemme juble høit, høiere end den Qvindes Røst, som haver fødet, høiere end Englenes Glædesskrig over en Synder, som omvender sig, glædere end Fuglenes Morgensang; thi hvad jeg haver søgt, det haver jeg fundet, og om Msk. berøvede mig Alt, om de udstødte mig af deres Samfund, saa beholdt jeg dog denne Glæde; om Alt toges fra mig, jeg vilde dog endnu bestandig beholde det Bedste – den salige Forundring over Guds uendelige Kjærlighed, over hans Raadslutningers Viisdom.
- 233 Nu har man ofte nok udviklet Arvesyndens Væsen, og dog har man manglet en Hovedcategorie – det er *Angst*, dette er den egl. Bestemmelse deraf; Angst er nemlig en Attraae efter hvad man frygter, en

sympathetisk Antipathie; Angst er en fremmed Magt der griber Individet, og dog kan man ikke løsrive sig derfra, og vil det ikke, thi man frygter, men hvad man frygter det attraaer man. Angst gjør nu Individet afmægtigt, og den første Synd skeer altid i Afmagt; den mangler derfor tilsyneladende Tilregnelighed, men denne Mangel er den egl. Besnærelse.

[Til 233]

- 234 Qvinden er mere angst end Manden; derfor var det hende, Slangen udsaae til Angreb, og bedrog hende ved hendes Angst.

[Til 233]

- 235 Hamann gjør i 6te B. af hans Skrifter p. 194, en Bemærkning, som jeg kan bruge, skjøndt han hverken har forstaaet den som jeg ønsker at forstaae den, ell. tænkt noget Videre ved den: Diese Angst in der Welt ist aber der einzige Beweis unserer Heterogenität. Denn fehlte uns nichts, so würden wir es nicht besser machen, als die Heiden und Transcendental-Philosophen, die von Gott nichts wissen, und in die liebe Natur sich wie die Narren vergaffen, keine Heimweh würde uns anwandeln. Diese impertinente Unruhe, diese heilige Hypochondrie
- 236 Har Du sagt det til Dig selv, naar Du var saa glad, at Du med Lethed vilde kunne gaae ene igjennem Livet, har Du sagt det til Dig selv, naar Du var saa sørgmodig, at det var Dig, som om selv Gud i Himlen ikke kunde hjælpe Dig.
- 237 ... Maaskee udtrykker Du Dig mere barnligt, maaskee siger Du: Gud er jo almægtig, ham er det saa let en Sag for, og for mig er det saa saare vigtigt, at mit Ønske opfyldes; min Fremtid, min Glæde, Alt afhænger deraf. Det er Elskeligt, at Du, skjøndt Lidelserne true, ikke taber Din Barnlighed; Du bestikker os – og dog ikke sandt?, Du kunde ikke ønske saaledes at bestikke Gud; thi om Du da fik, hvad Du ønskede, da fik Du det jo som et Barn faaer det, Du kunde ikke

elske Gud af Dit ganske Hjerte, ikke elske ham med al din Lidenskab – og først denne Kjærlighed er dog sømmelig for et Msk. først den gjør ham lykkelig.

238 Naar da Alt er tabt, naar det blev Dig nægtet hvad Dig var kjærest, naar der ingen Tvivl bliver tilbage, der kan holde Sjælen i Aande, naar den vil hensynke i Død og Mathed »fordi der Intet mere er for den at gjøre«. Skulde der slet Intet være? Jeg veed dog eet endnu, hvis Du, inden Du lagde Dig hen for at døe om Du end vedblev at leve, spurgte Dig selv: elsker jeg endnu Gud ligesaa høit som fordem. See, hvis Du maatte tilstaae, at Du ikke gjorde det, da vilde Din Sjæl ikke have Tid til at slumre ind, men meget at gjøre; og hvis Du fornåm, at Du gjorde det, da vilde Du blive saa glad, at Du følte Dig mere levende end nogensinde.

239 ... man kunde og ikke altid bedømme Lidelsens og Smertens Størrelse, efter Skriget og Larmen.

240 ... og finder, at det er en Gaade som er dybere end nogen Tanke, der er opkommet i et Mskes Hjerte, at Gud er en Hader af alle Ceremonier, at man tør uden videre (ex tempore) tale til ham, uden at blive meldt o:s:v., i Livets Lyst, i sorgfulde Nætter; at man altid har Anledning til at takke ham, og naar man glemmer det er han kjærlig nok til at minde dem derom. Jeg grunder paa, hvor ligelig Gud deler med Msket; thi det maa være langt vanskeligere for ham at elske et Msk. saaledes, at han ikke knuses af Guds Kjærlighed, langt vanskeligere for ham, at gjøre sig saa lille, at et Msk. virkelig kan elske ham.

Og naar man ikke har et eneste Msk., man kan gjøre sig forstaaelig for, da er han villig til at høre og han kan huske bedre end alle Msker bedre end Een selv. Og naar Eens Tanker forvirre sig, saa man hverken veed ind ell. ud, saa har han ikke glemt end ikke det Mindste af hvad man har bedet ham om at erindre; og hvis det ikke var saa, da var Alt ligegyldigt, enten man selv kunde huske det ell. ikke.

241 Og da Du ret var bleven træt af Verden, da Du vilde give Din Lidenskab Udbrud i et eneste Ord, da sagde Du maaskee: Verden for-gaaer og dens Lyst. Men i samme Øieblink mindedes din Siel, at det var et gammelt Ord, og Du kom uvilkaarlig til at gjentage din næste Barndoms-Erindring: Guds Ord varer evindelig. Først sagde Du det mere ligegyldig; men tilsidst blev det Dig Alt.

242 og selv det blot eengang at have været Gjenstand for den strængere Dom selv om man havde forbedret sig, det er dog Noget som ikke lod sig glemme.

243 det eneste, der er at befrygte er, at de prostituerede Fruentimmer skulde falde paa at nægte hendes Ønske; thi da er Alt tabt, de havde vundet et Skin af Sandhed, og Pigen havde tabt Alt.

244

Skeptikeren

Ligesom Forfæreren skulde give et reflekteret Billede af den ufuld-baarne Stræben, der vilde realisere sig i Forhold til »Qvinden«, saaledes Skeptikeren i Forhold til Manden som et Forsøg paa at fravriste ham Alt

Journalen

20. Novbr. 1842 - 1844 Marts

- 2 Cartesius har for en stor Deel nedlagt sit System i de 6 første meditationes. Man behøver da ikke altid at skrive Systemer. Jeg vil udgive »philosophiske Overveielser« i Hefter og deri kan jeg rykke ud med mine midlertidige Betænkninger. Det var maaskee ikke saa galt at skrive paa Latin.
- 6 Det er gaaet i Videnskabernes Verden som i Handelens. Først skete Omsætningen in natura, siden opfandt man Penge; nu skeer i Videnskabens al Omsætning i Papirspenge, som intet Msk. bryder sig om uden Professorer.
- 8 Det var et ret brugeligt Motiv til en Tragedie, naar man modernisere det lidt, den Historie, der fortælles i Aristoteles Politik 5,4. angaaende Oprindelsen til politiske Uroligheder i Delphi, grundede paa en Giftermaalssag. Brudgommen, hvem Augurierne forudsige en Ulykke, der vilde have sin Oprindelse af hans Giftermaal, forandrer pludselig sin Plan, idet han kommer for at hente Bruden. Familien bliver fornærmet, da den antager det for en Spot, for at hævne sig skaffer den et Tempel-Kar iblandt hans Husgeraad, medens han er i Templet, og han blev dømt som Tempelrøver.
- 11 Der er 2 Ting, siger Leibnitz strax i Begyndelsen af Theodiceen, der især har voldet Msk. Vanskeligheder, det er Forholdet mell. Frihed og Nød:, og Materiens Sammenhæng og dens enkelte Dele. Det første Problem har beskæftiget alle Msker, det sidste Philosopherne.

Et Msk. modtager et Brev fra et andet Msk. Saasnaart han blot seer Udskriften ahner han strax dets Indhold, hvilket er yderst afgjørende for hans hele Liv. Han giver sig ikke Tid til at læse Brevet, styrter hen til den Anden. Denne forudsætter at han har læst Brevet, og da det virkelig handlede om, hvad den første havde ahnet, bestyrkes den Anden i sin Vildfarelse. Det forundrer ham, at der intet Hensyn tages til dets Indhold, han maa ansee det for en Art Haardnakkethed. Endnu staaer det i hans Magt at give Sagen et andet Udseende, der forandrer Alt og deres Forhold. Det lykkes. Lang Tid efter kommer den Første til at læse Brevet, og seer hvorledes han ved sin Overilelse har gjort alt galt og den Anden Uret. (denne Skyld er en tragisk Skyld. Dronning Elisabeth i den bekjendte Situation med Ringen har ingen Skyld, Skylden ligger i en Anden, det er det Ufuldkomne). (Overilelsen kunde motiveres derved, at der i Øieblikket maatte skee Noget, fordi Tiden var kort, og saaledes det første Msk. i denne Skynding fæstede sin Opmærksomhed alene paa at handle, hvilket var tilgiveligt, saa meget mere som han godt vidste, at han maatte vide det Almindelige)

- 24 Naar man vil opfatte Troen som en blot Erkjenden af historiske Ting, saa kommer man consequent og simplement til saadanne Latterligheder som at mene, at det om Jorden er flad ell. rund hører med til Troen. I Erasmus Montanus siger derfor Jeronymus meget rigtigt, at Erasmus har vildfarende Meninger i Troen, og anfører dette, at han troer Jorden er rund.
- 27 Det kunde være et lille Epigram paa Forholdet mell. Hedenskab og Chrstd. de Ord, der findes i Philostrat den Ældres Heltehistorier (i Oversættelsen p. 20): paa vilde Træer er Blomsterne vellugtende, paa tamme Frugterne.
- 28 Da Amor forlod Psyche sagde han til hende: Du skal blive Moder til et Barn, der vil blive et Gude-Barn, hvis Du tier, kun et Msk., hvis Du forraader Hemmeligheden. – Ethvert Msk., der veed at tie bliver

et Gudebarn; thi i Taushed ligger Besindelsen paa sin guddl. Herkomst, den, der taler, bliver et Msk. – Hvor Mange veed at tie – hvor Mange forstaae blot, hvad det vil sige: at tie

- 31 Abælard lod sig ypperlig behandle dramatisk. I Bossuets Geschichte, 6te Bind p. 315 o: fl., har jeg understreget enkelte Vink hans Liv be-
træffende. Situationerne vilde blive yderst interessante; Heloise har
ikke blot været forelsket i Abælard, men filosofisk forgabet i ham,
stolt af hans Navnkundighed, iversyg paa hans filosofiske Ære.
- 33 Jo mere ophøiet et Msk. er over et andet, hvem han elsker, desto me-
re vil han (msklig talt) føle sig fristet til at drage ham op til sig; men
desto mere vil han (guddl. talt) føle sig bevæget til at stige ned til
ham. Dette er Kjærlighedens Dialektik. Besynderligt nok at man ikke
har seet det i Chrstd., men bestandig talt om Christi Mskblivelse som
en Medlidenhed ell. som en Nødvendighed.
- 34 Dersom jeg nogensinde skulde blive anklaget, da vilde jeg strax ind-
gaae med et Bønsskrift til hans Majestæt, om det ikke maatte forun-
des mig den Naade strax at blive idømt den (i Forhold til Tilfældet)
høieste Straf, om det saa var at blive henrettet, om det strax maatte
blive exequeret. Dette vilde jeg ansøge af følgende Grunde: 1) fordi
Processen koster Penge. 2) koster Tid, og jeg har ikke Tid til at vente
paa, at Msken skulde faae afgjort hvad der er det Retfærdige, hvilket
desuden er mig ligegyldigt, naar jeg blot faaer en Ende paa Sagen 3)
fordi den hele Snak om Retfærdighed er Passiar, og man kan ligesaa
godt lade sig henrette uden Lov og Dom, som efter 3 Instantsers
Kjendelse.
- 35 Jo betydningsfuldere en Individualitet er desto lettere vil han finde
Virkeligheden, desto tungere vil han finde Muligheden. Dette er
Udtryk for en ethisk Betragtning. Æsthetisk betragtet (∴ i Forhold
til Nydelse) vil han finde Muligheden intensivere end Virkeligheden.

38 Det er ret interessant, at Pythagoræerne antog, at $\epsilon\nu$ både er $\pi\epsilon\rho\iota\tau\tau\omicron\nu$ og $\alpha\rho\tau\iota\omicron\nu$ – det er ligesom den Væren der baade er Væren og Ikke-Væren \circ : Bevægelsen.

42 Naar jeg har ladet »Enten – Eller« ende med den Sætning: at kun den Sandhed, der opbygger, er Sandhed for En, saa er der destoværre vel kun Faae, der see den Anskuelse, der ligger deri. Der er bleven stridt meget i den græske Philosophie om Sandhedens Kriterium (cfr. f. E. Tennemann Gesch. d. Philos. 5. B. p. 301); det vilde være ret interessant at forfølge denne Sag videre. Jeg tvivler imidlertid stærkt paa, at man vil finde et concretere Udtryk. Folk troe formodentlig, at hine Ord staae i »Enten – Eller« som et Udtryk; der kunde ogsaa være brugt et andet Udtryk. Ordene ere jo ikke engang spatierede, – Herre Gud, saa er der formodentlig ikke stort ved dem.

43 Min Dom om »Enten – Eller«.

Der var et ungt Menneske, lykkeligt begavet som en Alcibiades. Han foer vild i Verden. I sin Nød saae han sig om efter en Socrates, men i sin Samtid fandt han ingen. Da bad han Guderne at forvandle ham selv dertil. Og see! Den, der havde været saa stolt af at være en Alcibiades, han blev saa beskjemmet og ydmyget ved Gudernes Naade, at han, da han netop havde faaet det han kunde være stolt af, følte sig ringere end Alle.

44 Det er det, jeg ønsker hos et Msk., hvad en Stoiker bruger i ond Forstand: $\epsilon\upsilon\kappa\alpha\tau\alpha\varphi\omicron\rho\rho\rho\iota\ \epsilon\iota\varsigma\ \pi\alpha\theta\omicron\varsigma$ (cfr. Tennemann Ges. d. Ph. B. 4. p. 129. not.).

45 Om jeg end ikke har beviist Andet ved at skrive »Enten – Eller«, saa har jeg dog beviist, at man i dansk Litteratur kan skrive et Værk, at man kan arbeide uden at behøve Sympathiens varme Omslag, uden at behøve Forventningens Incitament, at man kan arbeide, medens man har Strømmen mod sig, at man kan være flittig uden at synes det, at man i Stilhed samler sig, medens næsten enhver Styrper af

Student tør tillade sig, at ansee Een for en Dagdriver. Om Bogen selv var meningsløs, dens Tilblivelse er dog det fyndigste Epigram, jeg har skrevet over en vrøvlevoren filosofisk Samtid.

- 46 Man siger, at Erfaringen gjør et Msk. klog. Det er meget ufornuftigt talet. Var der ikke noget Høiere til end Erfaring, saa vilde den netop gjøre ham gal.
- 47 Chrsti Fremtræden er og bliver dog et Paradox. I Forhold til hans Samtid laae det deri, at han dette bestemte enkelte Msk., der saae ud som andre Mske, talte som disse, fulgte Skik og Brug, at han var Guds Søn. For enhver senere Tid er Paradoxet et andet; thi da den ikke seer ham med legemlige Øine er det lettere at forestille sig ham som Guds Søn, men nu kommer det Anstødelige, at han talte i en bestemt Tidsalders Tankegang. Og dog hvis han ikke havde gjort det, saa havde der været skeet en stor Uretfærdighed mod hans Samtid; thi den havde da været den eneste, der havde haft et Paradox at forarge sig over. – At hans Samtid har haft det værste Paradox, det er idetmindste min Mening; thi den sentimentale Længsel efter at have været samtidig med Chrsto, som Mange tale om, har ikke stort at betyde, at være Vidne til et saadan Paradox er en høist alvorlig Sag.
- 48 Det er et herligt Digt af Evald, Advarsel mod Selvmord. Et Vers især:
Mon Havets Bølger slette ud?
Mon Gift fortærer Præg af Gud?
Kan Dolken dræbe Tanker?
- cfr. 1ste B. p. 299.
- 49 Bevidstheden forudsætter sig selv, og at spørge om dens Oprindelse, er et ørkesløst Spørgsmaal, der er ligesaa captieust som det gl.: hvad har først været til Træet ell. Kjernen? Var der ingen Kjerne hvoraf blev da det første Træ? Var der intet Træ, hvoraf blev da den første Kjerne?

- 50 Det er besynderligt nok, at Schakspeare i Machbet har ladet det blive en Søvnjænger-Scene, hvori vi ahne Lady M. Samvittigheds-Nag. Jeg troer Virkningen vilde have blevet endnu større, hvis han havde ladet hende selv vide, at hun gik i Søvn, og nu aldrig turde betro sig til Sønnen af Skræk for at forraade sig. I en saadan Nattetime, hvor hun havde fjernet Alt fra sig, hvor hun vilde ønske hele Verden en tryk og urokkelig Søvn, blot for at hun da turde forunde sig selv et Blund, i denne natlige Angst, hvor hun blot blundede og hvert Øieblik vaagnede vilde hendes Qval tage sig forfærdelig ud.
- 51 Den egl. Rugen over Ideen bør være skjult for enhver profan Viden og Indblanden af Fremmede – saaledes vil Fuglen ikke udruge sit Æg, naar man har rørt ved det.
- 52 Livets Udvikling er en besynderlig Tilbagegang; Barnet bryder sit Hoved med at forstaae de vanskelige Ting, den Ældre kan netop ikke forstaae de allersimpleste.
- 53 Da jeg var meget ung kunde jeg ikke forstaae, hvorledes man bar sig ad med at skrive en Bog. Det forstaaer jeg nu meget godt, nu derimod kan jeg ikke begribe, hvorledes Nogen gider gjøre det.
- 54 Hvad der fortrinligt beskæftigede den ældre Philosophie, den ældste i Grækenland, er Spørgsmaalet om *Bevægelsen*, hvorved Verden blev til, Elementernes constitutive Forhold til hinanden. – Hvad der især har beskæftiget den nyeste Philosophie er Bevægelsen ∴ den logiske Bevægelse. Det vilde ikke være uden Betydning at parallelisere de forskjellige Sætninger fra disse tvende Sphærer. Den nyere Philosophie har aldrig gjort Rede for Bevægelsen. Saaledes findes der i den ellers noksom vidtløftige Categorie-Tavle ingen Categorie, der hedder Mediationen, hvilken dog for den nyeste Ph. er den væsentligste af Alle, ja egl. Nerven i den, det hvorved den vil adskille sig fra enhver ældre.

- 59 En af de 7 Vise har sagt, at det var forunderligt, at paa Løbebanen stred de Kunsterfarne, men de i Kunsten Uerfarne vare Dommere.
- 60 Det Forfærdelige er, naar et Mskes Bevidsthed fra Barndommen af har faaet et Tryk, som al Sjælens Elasticitet, al Frihedens Energie ikke kan hæve. Sorg i Livet kan vel fortrykke Bevidstheden, men indtræder Sorgen først i en modnere Alder faaer den ikke Tid til at antage denne Natur-Skikkelse, det bliver et historisk Moment, ikke et Noget, der ligger ligesom ud over Bevidstheden selv: Den, der har et saadant Tryk fra Barndommen af, han er ligesom et Barn, der bliver med Tangen taget ud af Modersliv og som bestandig har en Mindelse om Moderens Smerte. Et saadant Tryk lader sig ikke hæve, men derfor behøver man ikke at fortvivle; thi det lader sig bære i Ydmyghed. Det er unægtelig een af de vanskeligste Opgaver, fordi det er saa vanskeligt at faae det ind under Bestemmelsen af Skyld. Der var en Tid, da jeg af Frygt for at blive stolt af mine Lidelser, opstillede den Sætning, at alle Msker i Grunden lide ligemeget. Dog dette er i Grunden en Art Stoicisme, der ved sin Abstraktion hæver den concretere Forestilling om et Forsyn. Pontoppidan i hans Forklaring siger: at enkelte Msker blive forsøgte i usædvanlige Lidelser men dette vil engang baade deres Sjæl. Dette er langt Skjønnere.
- 61 Naar man paastaar, at det, jeg siger, er det Samme, som alle de Andre sige, da skal jeg Intet have derimod, naar man tager det i samme Betydning som naar Leucipp sagde, at et Sørgepil og et Lystspil bestaar af de samme Bogstaver, kun at Ordenen er forskjellig.
 cfr. Tennemann Gesch. d. Ph. 1ste B. p. 264 n:
- 62 At Guds Søn blev Mske er vistnok det høieste metaphysiske og religiøse Paradox, men det er endnu ikke det dybeste ethiske Paradox. Chrsti Fremtræden beholdt en Polemik imod Tilværelsen. Han blev Msk. saaledes som alle Andre, men Virkelighedens concret-ethiske Momenter stod han i et polemisk Forhold til. Han gik omkring og lærte Folket, eiede Intet, havde ikke det han skulde helde sit Hoved til. Det er nu vistnok Opløftende, at see den Tro og Tillid til Forsy-

net, der gjør et Msk. sorgløs som Himlens Fugl og Markens Blomst; men hvorvidt er dette et ethisk Udtryk for et Mskliv. Skal et Msk. ikke arbejde for at leve, er det ikke høiere, tør jeg saaledes lade være at sørge for den Dag imorgen. Her møder de allervanskeligste Problemer. Chrsti Liv havde et negativpolemisk Forhold til Kirke og Stat. Det høieste ethiske Paradox, vilde være, naar Guds Søn gik ind i hele den Virkelighed, blev et Leed deri, bøiede sig under hele dens Smaalighed; thi om jeg end har Mod og Tillid og Tro til at døe af Sult, saa er dette Beundringsværdigt, og i hver Generation er der vel ikke 10 der har det, men vi lære jo dog og forkynde, at det vilde være endnu større, at indordne sig derunder.

Gud hjælpe det stakkels Hoved, der har med den Art Tvivl at gjøre, det ulykkelige Msk., der har Lidenskab nok til at tænke, det stumme Bogstav, der ikke kan gjøre Andet for andre Msker, end tie stille med hvad han lider og om muligt smile, at Ingen skal mærke det paa ham.

- 63 Vil man kalde min Smule Viisdom Sophistik, saa maa jeg dog gjøre opmærksom paa, at den mangler een Egenskab idetmindste, som dog saavel efter Platos som Aristoteles^s Definitioner hører til: at man tjener Penge ved den.

cfr. Tennemann Ges. d. Ph. 1ste B. p. 355. not. 6 b.

65

Anlæg.

Et Msk. har i sin tidlige Ungdom engang ladet sig i en exalteret Tilstand henrive til at besøge et offentlig Fruentimer. Det Hele er glemmt. Nu vil han gifte sig. Da vaagner Angesten. Den Mulighed, at han kunde være Fader, at der etsteds i Verden kunde leve en Skabning, der skyldte ham Livet, martrer ham Dag og Nat. Han kan Ingen indvie deri, han eier end ikke selv en paalidelig Vished om Faktum. - Det maa derfor være skeet hos et offentlig Fruentimer, i Ungdommens vilde Hensigtsløshed; havde det været en lille Forelskelse, ell. en virkelig Forførelse lod det sig ikke tænke, at han kunde være uvidende, men nu er netop denne Uvidenhed Uroen i hans Qval. Paa den anden Side kan Tvivlen, netop paa Grund af det hele Faktums Letsindighed, først ret komme i Bevægelse, idet han virkelig bliver forelsket.

66 Det er bedre at give end at tage, men det kan stundom være ydmygere at ville modtage, end at ville give. Der var maaskee den, der var redebon til af Kjærlighed at bortgive Alt, men ikke vilde modtage Noget.

67 ... et Kys, der var noget mere end en Mundsmag.

68

Anlæg.

Et Mske, der længe har gaaet og gjermt paa en Hemmelighed, bliver sindssvag. Her skulde man troe, at hans Hemmelighed maatte komme for Dagen, men see trods sin Afsindighed fastholder hans Sjæl dog sit Skjul, og hans Omgivelse bliver endnu mere overbeviist om at den falske Historie, med hvilken han har bedraget den, er Sandhed. Han helbredes for sin Galskab, faaer Alt at vide, hvoraf han indseer, at han Intet har forraadt. Var det nu glædeligt for ham ell. ikke, maaskee kunde han have ønsket i sin Afsindighed at blive af med sin Hemmelighed; det er som var der en Skjebne, der nødsagede ham til at forblive i sin Hemmelighed og ikke vil lade ham slippe ud deraf. Eller var det ikke glædeligt, var det ikke en god Genius, der hjalp ham til at bevare sin Hemmelighed.

70 Naar jeg ikke er reus voti saa vil Intet gaae for mig. Derved fik jeg theologisk Attestats, derved skrev jeg min Disputats, derved blev jeg i 11 Maaneder fix og færdig med »Enten – Eller«. Hvis noget Msk. fik den egl. Bevæggrund at vide, ... Herre Gud et saadant stort Værk tænker man vel maa have en meget dyb Grund ... og dog betræffer den aldeles mit private Liv – og Hensigten – ja fik man den at vide, saa blev jeg erklæret for splittergal. Om jeg selv ansaae det for et interessant Arbeide, det vilde man maaskee tilgive mig, men at jeg antog det for en god Gjerning, at det er det der tiltaler mig meest ved den hele Sag ...

71 Hvor er Grændsen dog mellem Leve-Viisdom og Religieusitet. Mynsters Prædikener ere langtfra altid reent religieuse, han trøster

ogsaa med, at det maaskee kan blive godt igjen, at der kommer blidere Dage o: s: v:, hvilket dog egl. ikke endnu er en religious Trøst, man krymper sig ved at gaae ud paa Strømmen, man søger at vade saa længe som muligt. Saa længe dette ikke bestemt er afgjort, bliver der altid en Tvivl om Virkelighedens Betydning i Eens hele Tankegang.

72 Det Skeptikerne egl. skal fanges paa, er det Ethiske. Alle ligesiden Cartesius have meent, at i den Tid i hvilken de tvivlede, turde de Intet bestemt udsige m: H: t: Viden, men derimod turde de vel handle, fordi man i denne Henseende kunde nøies med det Sandsynlige. Hvilken uhyre Modsigelse! Som om det ikke var langt forfærdeligere at gjøre Noget, hvorom man var tvivlsom (thi derved paadrager man sig Ansvar) end at statuere Noget. Eller var det fordi det Ethiske i sig var vist? Saa var der da altsaa noget som Tvivlen ikke kunde naae!

73 Chrstus skjulte noget for sine Disciple fordi de ikke kunde bære det. Det var kjærligt gjort af ham, men er det ethisk? det er en af de vanskeligste ethiske Tvivl, naar jeg ved at fortie Noget kan frelse et andet Msk. for en Smerte, har jeg Lov dertil, eller gjør jeg ikke et Indgreb i hans msklige Existens.

[I marginen] Paa dette Punkt ligger mit Livs Paradox, mod Gud har jeg altid Uret, men er det en Forbrydelse mod Msker?

74 Hiin Qvinde, der i den franske Revolution blev tilbudt »som Fornuftens Gudinde« kunde afgive et tjenligt Stof til et Drama. Hun døde, som bekjendt, senere i den usseleste Tilstand i et Hospital.

75 Theodorus Atheos har sagt: han gav sin Lære med den høire Haand, men hans Tilhørere modtog den med den venstre.
cfr. Tennemann Ges. d. Ph. 2d B. p. 124. not. 39.

Lad os antage (hvad hverken det gl. T. ell. Koranen melder om) at Isaak vidste, at det var Hensigten af den Reise han med sin Fader skulde foretage til Moriaberget, at han skulde offres – hvis der nu levede en Digter i min Samtid, han vilde kunne fortælle, hvad disse tvende Mænd talte sammen om paa Veien†. Jeg tænker først har Abraham seet med al sin Faderkjerlighed paa ham, hans ærværdige Aasyn hans sønderknuste Hjerter har gjort hans Tale mere indtrængende, han har formanet Isaak at bære sin Skjebne med Taalmodighed, han har ladet ham dunkelt forstaae, at han som Fader leed endnu mere derved. – Dog det hjalp ikke. Da tænker jeg, at Abraham har et Øieblik vendt sig bort fra ham, og da han atter vendte sig til ham, da var han ukjendelig for ham, hans Øie var vildt, hans Mine isnende, de ærværdige Lokker havde reist sig som Furier over hans Hoved. Han greb Isaak i Brystet, han drog Kniven, han sagde: »Du troede, at det var for Guds Skyld, at jeg vilde gjøre det, Du tog feil, jeg er en Afgudsdyrker, denne Lyst er igjen vaagnet i min Sjæl, jeg vil myrde Dig, det er min Lyst, jeg er værre end nogen Menneskeæder, fortvivl Du taabelige Dreng, der indbildte Dig, at jeg var din Fader; jeg er din Morder, og det er min Lyst.« Og Isaak faldt paa Knæ og raabte til Himlen: Forbarmende Gud, forbarm Dig over mig. Men da sagde Abraham ganske sagte ved sig selv: »Saaledes skal det være; thi det er dog bedre, at han troer, at jeg er et Umenneske, at han forbander mig, at jeg var hans Fader, og endnu dog beder til Gud, end at han skulde vide, at det var Gud, der paalagde Fristelsen, thi da vilde han tabe sin Forstand og maaskee forbande Gud.«

– Men hvor er vel den Digter i Samtiden, der ahner saadanne Collisioner? Og dog var Abrahams Adfærd ægte poetisk, høimodig, høimodigere end Alt, hvad jeg har læst om i Tragedier. – Naar Barnet skal vænnes fra, da sværter Moderen sit Bryst, men hendes Øie hviler ligesaa kjærligt paa Barnet. Dette troer, at det er Brystet, der har forandret sig, men Moderen er uforandret. Og hvorfor sværter hun Brystet, fordi hun siger, at det var Synd, at det skulde see lifligt ud, naar Barnet ikke maa faae det. – Denne Collision er let løst; thi Brystet er kun en Deel af Moderen selv. Held den, der ikke oplevede rædsommere Collisioner, der ikke behøvede at sværte sig selv, der ikke behøvede at fare til Helvede for at faae at vide, hvorledes en Djævel seer ud, at han kunde tegne sig selv saaledes, og om mulig paa

den Maade frelse et andet Menneske idetmindste i dets Guds-Forhold. Det vilde være Abrahams-Collisionen.

– Den, der har forklaret denne Gaade, han har forklaret mit Liv.
Dog hvo var der i min Samtid der forstod denne?

[I marginen til 76]

77 † Man kunde tillige lade Abrahams tidligere Liv ikke have været uden Skyld, og nu lade ham i sit stille Sind gumle paa den Tanke, at det var Guds Straf, maaskee endog lade ham faae den tungsindige Idee, at han maatte komme Gud til Hjælp i at gjøre Straffen saa tung som mulig.

78 Idag stod der i Adresseavisen: »formedelst anden Bestemmelse sælges 16 Alen svært sort Silketøi«. Gud veed, hvilken den første Bestemmelse har været. Det kunde blive en god Replik, om man lod en Pige, der i de afgjørende Dage før Brylluppet blev bedraget, avertere, at 16 Alen svært sort Silketøi o: s: v:, der var bestemte til en Brudekjole.

79 Mit Kjærligheds-Forhold er af en egen Natur. Det er en almdl. Taktik theolog: Candidater bruge, at de begynde med at være Lærere, ja saa smaat Sjælesørgere for deres Udvalgte og ende med at blive Elskere og Ægtemænd. Jeg begyndte med at være Elsker og endte med at være Sjælesørger. Naar galt skal være saa er dog min Adfærd langt bedre, jeg har ikke nedværdiget det Hellige i min Kjærligheds Tjeneste, jeg bøier ligesaa meget mig selv som jeg søger at bøie en Anden under det Religieuse

80 Det Opbyggelige er det eneste, der i Sandhed forener Spøg og Alvor. Det er saaledes en Spøg, der er kosteligere end hele Verden, at Gud i Himlene er den eneste Store, til hvem man frisk væk siger Du, om man er nok saa lille, men denne Spøg er tillige den dybeste Alvor, netop fordi ethvert Msk. gjør det. Det er derimod en saare ufuldkommen, daarlig, msklig Spøg, at en enkelt Yndling tiltaler den jordi-

ske Majestæt med det fortrolige Du, derfor er der hell. ingen Alvor i denne Spøg.

- 81 Der er et Sted herude i Gribs-Skov som hedder Otteveiskrogen. Det Navn behager mig særdeles meget.
- 82 Jo mere et Msk. formaaer at glemme, desto flere Metamorphoser kan hans Liv faae, jo mere han formaaer at erindre, desto guddommeligere bliver hans Liv.
- 83 Det er curieust nok. Hiint lille Forord til de »to Prædikener« havde jeg besluttet at forandre, fordi det forekom mig at skjule en vis aandelig Erotik i sig, og fordi det falder mig saa overordentlig besværligt at hengive mig saa fredeligt, at den polemiske Modsætning ikke er tydelig tilstæde. Jeg iler op i Bogtrykkeriet. Hvad skeer. Sætteren beder for dette Forord. Jeg loe rigtignok lidt af ham, i mit stille Sind derimod tænkte jeg: saa kan han jo være den »Enkelte«. Af Glæde herover havde jeg først besluttet kun at lade trykke 2 Exemplarer og forære Sætteren det ene. Der var virkelig noget skjønt i at see hans Bevægelse. En Sætter, som man skulde troe maatte blive nok saa kjed af et Manuscript som en Forfatter!
- 85 Efter min Død skal Ingen i mine Papirer (det er min Trøst) finde en eneste Oplysning om hvad der egentlig har udfyldt mit Liv; finde den Skrift i mit Inderste, der forklarer Alt, og som ofte gjør hvad Verden vilde kalde Bagateller til uhyre vigtige Begivenheder for mig, og hvad jeg anseer for Ubetydelighed, naar jeg tager den hemmelige Note bort, der forklarer det.
- 86 Paa følgende Maade frelser man i vor Tid det Religieuse. Man kvitterer Virkeligheden til Takke med Humor (thi Endeligheden er vel Synd men ikke den, der skal sørges over) og paa den Maade kan man bevare det sundt. Man gaaer ikke i Kloster, men man bliver en Nar i

Verden; man mindes Christi Ord: naar Du faster (hvad vil dette sige andet end: naar Du sørger, thi Fasten var jo blot Sorgens udvortes Tegn) saa salv Dit Hoved og toe Dit Ansigt, at Du ikke maa synes fastende for Mennesker. Ved disse Ord er al Sludder og Sladder om Menighed og Leven for Menighedens Idee ophævet. Det Første, det Religieuse gjør, er at det lukker sin Dør og taler i Løndom.

Overhovedet er Inderligheden langt mere incommensurabel for Yderligheden, og intet Menneske, ikke det aabenhjertigste, formaaer at sige Alt og at begrunde alle Modsætnings-Udtrykkene.

87 Min Bestemmelse synes at være, at jeg skal foredrage Sandheden, saavidt jeg opdager den, saaledes, at det skeer ved samtidig at tilintetgjøre al mulig Myndighed. Idet jeg da bliver umyndig, i høieste Grad upaalidelig i Menneskers Øine, siger jeg det Sande og bringer dem derved i den Modsigelse, hvoraf de kun kan hjælpes ud ved selv at tilegne sig Sandheden. Først dens Personlighed er modnet, der tilegner sig det Sande, ligegodt enten det er Bileams Æsel der taler, eller en Grinebidder med sin Skoggerlatter, eller en Apostel og en Engel.

88 Det at være Forfatter er da efterhaanden bleven det usleste af Alt. I Almindelighed skal man træde frem ligesom hiin Gartnersvend paa en Vignet i Adresseavisen, med Hatten i Haanden, bukkende og krybende, anbefalende sig ved gode Recommendationer. Hvor dumt: den, der skriver, skal forstaae det hvorom han skriver bedre end den, der læser, ellers skal han ikke skrive. –

Eller man maa see at blive en snu Lommeprokurator, der veed at dreie Publikum en Næse. – Det vil jeg ei, det vil jeg ei, det vil jeg ei, nei, nei, Fanden i Vold med det Hele. Jeg skriver som jeg vil og her skal Skabet staae, saa kan de Andre jo gjøre hvad de vil, lade være at købe, at læse, at anmelde o. s. v. –

89 Det er besynderligt, saa strængt jeg i en vis Forstand bliver opdraget. Af og til bliver jeg sat ned i det mørke Hul, der kryber jeg omkring i Qval og Smerte, seer Intet, ingen Udvei. Da vaagner pludselig en Tanke i min Sjæl saa levende som om jeg aldrig havde havt den før,

om den end ikke er mig ubekjendt, men jeg har før kun ligesom været viet til den ved venstre Haand, nu vies jeg til den ved høire. Naar denne nu har sat sig fast i mig, da bliver der kjælet lidt for mig, jeg bliver taget paa Armene, og jeg, der var skrumpet sammen som en Græshoppe, jeg voxer nu op igjen, sund, trivelig, glad, blodvarm, smidig som en Nyfødt. Derpaa maa jeg ligesom give mit Ord paa, at jeg vil forfølge denne Tanke til det Yderste, jeg sætter mit Liv i Pant, og nu er jeg spændt i Selerne. Standse kan jeg ikke, og Kræfterne holde ud. Da bliver jeg færdig, og nu begynder Alt forfra.

[Til 89]

- 90 Naar jeg har Guds Mishag, da er jeg elendigere end en Spæde-Kalv; naar han tilnikker mig Bifald, da er jeg stoltere end hele Verden.
- 91 Jeg veed meget godt, at jeg i dette Øieblik er det meest begavede Hoved blandt alle Yngre, men jeg veed ogsaa, at dette kan tages fra mig imorgen, ja inden jeg faaer endt denne Periode. Naar en Anden opdager, at han er et godt Hoved, saa mener han derved at være forsørgt for hele sit Liv, det mener jeg ikke; i den Forstand at bygge paa Endeligheden kan jeg ikke.
- 92 Man skal være saa æsthetisk udviklet, at man kan gribe de ethiske Problemer æsthetisk, ellers er det Skidt med det Ethiske. Hvor Mange formaae det? Daub siger etsteds, at naar en Soldat staaer ene paa Post i en stormfuld Uveirs-Nat med ladt Gevær ved et Krudttaarn i Lynild og Torden, saa faaer han Tanker som Andre ikke faae. Vel muligt, hvis han er æsthetisk nok udviklet; vel muligt, hvis han er æsthetisk nok udviklet til ikke at glemme. Hvor mange Mennesker kunde man ikke fortælle om hiin Asket, der levede i Eensomhed og kun drak Dug og Regn, og som et Øieblik forlod sin Eensomhed, fik Viin at smage og faldt til Drik – hvor Mange kan man ikke fortælle dette, uden at det for dem bliver Andet end et Curiosum? Hvor Mange føle den Angst og Bævelse, der fatter det ethiske Problem?

- 93 Jeg sidder og lytter til Tonerne i mit Indre, Musikkens glade Vink og Orgelets dybe Alvor; at sammenarbejde dem, det er en Opgave ikke for en Componist, men for et Menneske, der i Mangel af større Forordringer til Livet indskrænker sig til den simple, at ville forstaae sig selv. – At mediere er ingen Kunst, naar man ingen Momenter har i sig.
- 94 Det er en Fortjeneste, som Bournonville har i sin Fremstilling af Mephistopheles, det Spring, med hvilket han altid træder frem og springer sig ind i en plastisk Stilling. Dette Spring er et Moment, som bør paaagtes i Opfattelsen af det Dæmoniske. Det Dæmoniske er nemlig det Pludselige –
 En anden Side af det Dæmoniske er det Kjedsommelige, saaledes som lille Winsløv saa ypperligt opfattede det, hvorved det gaar over i det Komiske (den Maade paa hvilken han sagde: »Taalmodighed« i Carl den Store som Pipin – cfr. hans Klister i de Uadskillelige).
- 97 Første Paaskedag til Aftensang i Frue-Kirke (i Mynsters Prædiken) nikkede hun til mig, jeg veed ikke om det var bedende ell. tilgivende, men i ethvert Fald saa hengivende. Jeg havde sat mig paa et afsides Sted, men hun opdagede det. Gud give hun ikke havde gjort det. Nu er halvanden Aars Lidelser forspildte, alle mine uhyre Anstrængelser, hun troer dog ikke, at jeg var en Bedrager, hun troer mig. Hvilke Prøvelser forestaaer der ikke nu hende. Det næste bliver, at jeg er en Hykler. Jo høiere vi komme op, jo rædsommere. At et Msk. med min Inderlighed, min Religiositet kunde bære sig saaledes ad. Og dog kan jeg nu ikke længere leve alene for hende, ikke udsætte mig for Mskenes Foragt, for at tabe min Ære, det har jeg jo gjort. Vil jeg ikke i Vanvid gaae hen og blive en Skurk blot for at faae hende til at troe det - o hvad hjalp det. Hun vil dog mene, at jeg ikke forud var det. Hver Mandag mell. 9-10 Formiddag har hun mødt mig. Jeg har intet Skridt gjort derfor. Hun veed, hvilken Vei jeg pleier at gaae, jeg veed, hvad Vei hun

[Et blad fjernet af Journalen]

jeg har dog gjort Alt saaledes, at hun ikke ahner, at hun dog maaskee selv har lidt Skyld. En ung Pige skulde jo have Stilhed og Ydmyghed, i det Sted var det hende der var stolt, mig der maatte lære hende Ydmyghed ved selv at ydmyge mig. Da tog hun mit Tungsind forfængelig, hun troede, at det var fordi hun var en saa mageløs Pige, at jeg var saa ydmyg. Da bød hun mig Spidsen. Gud tilgive det, hun vakte min Stolthed, det er min Synd. Jeg løb hende paa Grund, det havde hun fortjent, det er min oprigtige Mening men ikke det Senere. Da var det at mit Tungsind vaagnede, jo mere hun nu i lidenskabelig Heftighed klamrede sig om mig, desto mere følte jeg Ansvarret, saa tungt var det aldrig bleven, havde denne Strid ikke været. Da brast Baandet.

- 98 Den anden Prædiken kunde ogsaa være anlagt anderledens. Den kunde begyndt med de Ord: vide I da som ere onde at give Eders Børn gode Gaver, hvor meget mere skulde da Gud ikke vide det. † Den skulde da begynde med Tvivlen om nu virkelig et Msk. vidste at give gode Gaver. Denne Tvivl skulde gennemføres til det yderste Paradox, saa selv Kjærligheden (den reen msklige) blev en tvivlsom god Gave. Det viste sig da, at hine Ord af Chrstus snarere vare en Ironi end som man i Almdl. forstaaer dem. Derpaa skulde Bevægelsen gøres.

[Til 98]

- 99 † Chrstus vil deraf bevise Guds Godhed, og Beviset er slaaende; men han vil ikke bevise den første Sætning.

[I marginen til 98]

- 100 Mskene forstaae sig meget lidt paa hvad det Gode er. De vide Beskeed om Veier og Vind (cfr. et Sted i Evangel.: naar Himlen rødmer da sige I: det bliver Blæst)
Job. 28,1-11. v. 12.

Dagen efter min Ankomst var jeg meget slet, færdig at synke i Knæ.

I Stralsund var jeg nær bleven gal ved at høre en ung Pige ovenover spille Fortepiano, blandt Andet ogsaa Webers sidste Valts. Den forrige Gang jeg var i Berlin var det det første Stykke, der modtog mig i Thiergarten, foredraget af en blind Mand, der spillede paa Harpe.

Det er som om Alt blot var for at minde mig; min Apotheker, der var en ivrig Pebersvend, har giftet sig. Han forklarede i den Anledning flere Ting: man lever kun eengang; man maa have et Menneske, man kan gjøre sig forstaaelig for. Hvor Meget ligger der ikke heri, især naar det siges uden al Prætension, da rammer det mig.

I Hotel Saxen har jeg et Værelse, der vender ud til Vandet, hvor Baadene ligger. Herre Gud, det erindrers om det Gl. – I Baggrunden har jeg Kirken, – og dens Klokkelyd, naar den afgiver Tiden, trænger ind til Marv og Been.

102 Den Tanke, at Gud er Kjærlighed i den Forstand, at han altid er den samme, er saa abstrakt, at den i Grunden er en skeptisk Tanke.

103 Det absolute Paradox vilde være, at Guds Søn blev Menneske, kom til Verden, gik saaledes omkring, at slet Ingen mærkede det, blev i strengeste Forstand et enkelt Menneske, der havde en Næringsvei, giftede sig o. s. v. (Paa dette Punkt lod de enkelte Bemærkninger sig afhandle, om hvorledes Christi Liv er lagt an efter en høiere Maalestok end det Ethiske). Isaaftald havde Gud været den største Ironiker, ikke Gud og Menneskenes Fader. (Dersom mine høistærede samtidige Theologer og Philosopher havde for 4ß Tanker i deres Pande, da havde de forlængst opdaget dette, maaskee gjort Blæst nok. Dog Tanker har jeg just ikke funden hos dem). Det guddommelige Paradox er, at han bliver bemærket, om ikke paa anden Maade saa ved at blive korsfæstet, at han gjør Mirakler o. s. v., hvori ligger, at han dog er kjendelig paa sin guddommelige Myndighed, om den end fordrer Troen for at løse dens Paradox – den daarlige msklige Forstand vil, at han skal have Fremgang, gribe sin Samtid, begejstre den o: s: v: Herre

Gud, der er vistnok skeet noget Stort i Verden ved at gribe sin Samtid.

104 Gud er vistnok Kjærlighed, men ikke Kjærlighed til Syndere. Dette er han først i Chrsto o: Forsoningen.

105 Den Eneste, jeg nogensinde har talt liderligt med er egl. den gl. China-Captain, med hvem jeg samtaler hos Mini og som troer, at jeg er 40 Aar gl. Dog er denne Samtalen mere humoristisk. Naar han begynder at fortælle om, hvorledes paa Manila Enhver har en Tøs, ell. om det Commerce han i sin Ungdom har haft med Tøsene (det er hans Yndlingsudtryk) i London, som man beværter med et Glas Grog; »thi det holde de saa meget af«. – Situationen er humoristisk nok, en gl. China-Captain (74 Aar gl.) taler med mig paa den Maade derom. Forøvrigt har han vistnok ikke selv været synderlig med; thi der er endnu en Reenhed i ham, som vidner for ham; hans Udtryk er derfor mere humoristisk end liderligt.

106 Det er ogsaa en Følge af vor Tids Forstand Udvikling og Viisdom, at Intet er bleven et Msk. fjernere end Gud, uagtet Intet er ham nærmere, derfor har det Religieuse antaget en vis dum Høitidelighed, hvori der ingen Mening er, og Guds Navn nævnes med en lignende intetsigende Veneration som det Blækhuus betragtes, der i høieste Ret forestiller Kongen. Derfor kan i vor Tid en simpel og naturlig Udgydelse af det Religieuse næsten blive Blasphemie, og den Maade man i det gl. Testamente tillader sig at tiltale Gud maa vække Forargelse som usømmelig og stridende mod Ceremoniellet, og dog nærede hine Mænd vistnok en ganske anden, dyb Ærbødighed for Gud.

107

d. 17 Mai.

Havde jeg haft Tro, da var jeg bleven hos Regine. Gud skee Lov og Tak det har jeg nu indseet. Jeg har været nærved at miste min Forstand i disse Dage. Msklig talt har jeg haft Ret mod hende, jeg burde maaskee aldrig forlovet mig, men fra det Øieblik har jeg handlet re-

deligt mod hende. I æsthetisk og ridderlig Forstand har jeg elsket hende langt høiere end hun har elsket mig; thi ellers havde hun hverken været stolt mod mig ell. senere ængstet mig med sit Skrig. Jeg har da begyndt paa en Fortælling, betitlet: Skyldig - Ikke Skyldig, det vilde naturligviis indeholde Ting, der kunde forbause Verden; thi jeg lever i mig selv i 1 1/2 Aar mere Poesie end alle Romaner til-sammen; men jeg kan og vil dog ikke, mit Forhold til hende skal ikke poetisk forflygtiges, det har en ganske anden Realitet. Hun er ikke bleven nogen Theaterprinsesse*), saa skal hun om muligt blive min Kone. Herre Gud det var jo mit eneste Ønske, og dog maatte jeg nægte mig det. Og deri havde jeg msklig talt fuldkommen Ret og har handlet i høi Grad nobelt mod hende ved ikke at lade hende ahne min Smerte. Jeg har reent æsthetisk talt været et stort Msk., jeg tør give mig selv den Lov, at jeg har gjort hvad Faae i mit Sted vilde gjøre; thi havde jeg ikke tænkt saa meget paa hendes Vel, da kunde jeg jo have taget hende, da hun selv bad derom (hvilket hun visselig aldrig burde have gjort, det var et falsk Vaaben), da Faderen bad derom, gjort en Velgjerning mod hende og faaet mit Ønske opfyldt, og var hun da engang bleven træt, da kunde jeg jo have tugtet hende med den Forklaring, at hun selv havde forlangt det. Det har jeg ikke gjort. Gud er mit Vidne, at det var mit eneste Ønske, Gud er mit Vidne, hvorledes jeg har vaaget over mig selv, at ingen Glemsel skulde udlette Mindet af hende, jeg har ikke talt, troer jeg, til nogen ung Pige siden den Tid; jeg har tænkt, at enhver Slyngel af en Forloved saae i mig et ufuldkommen Væsen, en Skurk, jeg har tjent min Samtid; thi i Sandhed det var vistnok

[I marginen] *) hvor skulde En ogsaa have ahnet, at en saadan ung Pige kunde gaae og gjemme saadanne Ideer. Det var da ogsaa en meget umoden og kun en forfængelig Idee, som Eftertiden viste; thi hvis der virkelig havde været Elementer, da vilde den Maade, paa hvilken jeg hævdede Forlovelsen, have været absolut afgjørende. Sligt maatte netop give den Art af Elasticitet. Men saaledes var min Pige, først knibsk og elleveld af Stolthed og Overmod, saa feig.

[Et blad fjernet af Journalen]

var det vist skeet. Men m: H: t: et Ægteskab gjelder det ikke, at Alt

sælges i den Tilstand, i hvilken det ved Hammerslaget befindes, her gjælder det om lidt Redelighed for den tidligere Tid. Her er igjen min Ridderlighed klar. Havde jeg ikke hædret hende høiere end mig selv som min tilkommende Ægteviv, havde jeg ikke været stoltere af hendes Ære end af min, saa havde jeg tiet og opfyldt hendes og mit Ønske, ladet mig vie til hende – der er saa mangt et Ægteskab, der skjuler Smaa-Historier. Det vilde jeg ikke, saa blev hun min Medhustru, saa vilde jeg hellere myrde hende. – Men skulde jeg forklaret mig, da maatte jeg indvie hende i forfærdelige Ting, mit Forhold til Fader, hans Tungsind, den evige Nat, der ruger inderst inde, min Forvildelse, Lyster og Udskeielser, som dog maaskee i Guds Øine ikke ere saa himmelraabende; thi det var dog Angst, der bragte mig til at fare vild, og hvor skulde jeg søge Tilhold, da jeg vidste ell. ahnede, at den eneste Mand, jeg havde beundret for sin Styrke og Kraft, vaklede. –

108 Troen haaber derfor ogsaa for dette Liv, men vel at mærke i Kraft af det Absurde, ikke i Kraft af msklig Forstand, ellers er det kun Leve-Viisdom, ikke Tro.

109 Troen er derfor hvad Grækerne kaldte den guddl. Vanvid. Dette er ikke blot en aandrig Bemærkning, men Noget, der ligefrem lader sig gennemføre.

110 Hvad der endnu boer i mig af mørke Tanker og sorte Lidenskaber, det vil jeg see at blive af med i et Skrift, som skal hedde:

En Spedalsks Selvbetragtning

[I marginen til 110]

111 det skal være en Scene mellem To Spedalske, den ene er sympathetisk og vil ikke vise sig for ikke at ængste Msk., den anden vil hævne sig ved at indjage Angst. Den ene har Brødre, har først senere opdaget, at det var Tilfælde med dem, den hele Familie er hjemfalden til Spedalskhed.

- 112 Det høieste Udtryk som den ethiske Betragtning af Livet har, er, at angre, og jeg skal altid angre – men dette er netop det Ethiskes Selvmodsigelse, hvorved det Religieuses Paradox bryder frem ∴ Forsoningen, hvortil svarer Troen. Reent ethisk talt maa jeg sige, at selv det Bedste jeg gjør kun er Synd, altsaa vil jeg angre det, men saa kan jeg egl. ikke komme til at handle, fordi jeg skal angre.
- 113 Jeg havde tænkt paa at bearbejde Agnete og Havmanden fra en Side, som nok ikke er opkommen i nogen Digtets Hoved. Havmanden er en Forfører, men da han har vundet Agnetes Kjærlighed, da bliver han saa rørt derover, at han vil tilhøre hende ganske. – Men see det kan han ikke, da maatte han indvie hende i hele sin sørgelige Existens, at han til visse Tider er et Uhyre o. s. v., Kirken kan ikke lyse sin Velsignelse over dem. Da fortvivler han, dukker i sin Fortvivlelse ned paa Havets Bund og bliver der, men indbilder Agnete, at han kun vilde bedrage hende.
- Det er dog Poesie, ikke dette usle erbarmelige Sludder, hvor Alt dreier sig om Latterligheder og Narrestreger.
- En saadan Knude lader sig kun løse ved det Religieuse (som deraf har sit Navn, fordi det løser alt Tryllerie); hvis Havmanden kunde troe, saa kunde hans Tro maaskee forvandle ham til et Menneske.
- 114 Jeg maa endnu engang have fat paa min Antigone. Det vil da blive Opgaven psykologisk at udvikle og motivere Ahnelsen af Skyld. – Til den Ende har jeg tænkt paa Salomo og David, Salomos Ungdoms Forhold til David; thi det er ganske vist, at baade Salomos Forstandighed (det Overveiende deri) og hans Vellyst ere Consequentser af det Store hos David. Han har tidligere ahnet den uhyre Bevægelse i David, ikke vidst, hvad Skyld der kunde hvile paa ham, og dog seet denne dybt gudfrygtige Mand give sin Anger et saa ethisk Udtryk; thi en anden Sag havde det været, om David havde været Mystiker. Disse Forestillinger, disse Ahnelser qvæle det Energiske (undtagen i Phantasiens Form), vække det Forstandige, og denne Combination af det Phantastiske og det Forstandige, hvor Villies-Momentet mangler, er egentlig det Vellystige.

- 116 Dersom man ved at angre kan forblive i et Kjærligheds-Forhold til Gud, saa er det dog væsentlig Mennesket selv, der gjør Alt, selv om Angeren bestemmes i sin yderste Grændse som en Liden. Angeren er intet Paradox, men idet den slipper, da begynder Paradoxet; derfor er den, der troer Forsoningen, større end den dybest Angrende. Angeren hilder bestandig sig selv; thi skal den være det Høieste, det Eneste i et Menneske, det Frelsende, saa gaer den igjen ind under en Dialektik, om den nu er dyb nok o. s. v.
- 117 Det gjælder netop om at kunne troe Gud i Smaating, ellers staaer man dog ikke i noget rét Forhold til ham. Dersom man vilde sige om et Menneske: han er min Ven, det veed jeg, og hvad der saa end skeer, saa bliver han min Ven; men det træffer sig saa besynderligt, at hvert Øieblik er vor Anskuelse af det Enkelte lige modsat; men desuagtet holder jeg det fast, at han er min Ven, – saa var der dog noget Bagvendt deri, og det var egentlig en Art Sværmerie. Saaledes gjælder det ogsaa at drage Gud ind med i denne Verdens Virkelighed, hvor han dog vistnok er. Da Paulus var ombord paa Skibet, der var nær ved at forlise, da bad han ikke blot for sin evige Salighed, men ogsaa for sin timelige. Maaskee skulde han strax have tænkt: nu er det forbi, etc., jeg vil alene tænke paa min Sjæls Salighed. Og han var dog en Herrens Apostel.

119 Idee:

Erindringer af mit Liv
af
Nebucadnezar,
forhen Keiser, siden en Oxe.

Udgivet
af
Nicolaus Notabene.

- 121 Exempel paa Dialektik i Retning af Skyld og Uskyld
 En gl. Vellystning, dog endnu vittig ironisk (en Diplomat) fører nogle unge Piger ind i et Billedgallerie af græsk Skulptur. Der er nogle unge Herrer med i Selskabet. En af de unge Piger, den uskyldigste af dem alle, kommer til at rødme, ikke fordi det forstyrrer hende, men fordi der i den gl. Slyngels Mine er noget der saarer hendes Blufærdighed. Men denne Rødmen undgaaer ikke hans Opmærksomhed, hun læser Dommen i hans Mine, og i det samme seer ogsaa een af de unge Herrer paa hende – hun er krænket, hun kan ikke tale til noget Msk. derom, og hun bliver melancholsk.
- 125 Der ligger noget besynderligt tragisk og comisk deri, at Gud i Himlen er den eneste Potentat, der faaer Lov til at bevare sit Incognito; ellers har Menneskene travlt nok med at opdage Sligt.
- 126 Til Motto paa »Frygt og Bæven« skulde først have staaet: »Skriv« – »for hvem« – »Skriv for de Døde, for dem Du elsker i en Fortid« – »ville de da læse mig?« – »Nei!«
- 128 Jeg kunde have Lyst til at skrive et Modbillede til »Forførereens Dagbog«. Det skulde være en qvindelig Figur: »Hetærens Dagbog«. En saadan Skikkelse var Umagen værd at tegne.
- 129 Fortsættelsen af Forførereens Dagbog maatte være i det Piquante, hans Forhold til en ung Kone.
- 130 Saaledes skulde Litteraturen være, ikke et Pleiehuus for Krøblinger, men en Tumbleplads for sunde, glade, trivelige, smilende, fuldbaarne Luneglutter, velskabte, sluttede, selvtilfredse Væsener, der hver især var Moderens udtrykte Billede og Faderens Lænders Kraft, ikke afmægtige Ønskers Aborter, ikke Efterveers Silding.

131 Det er aldeles ingen sofistisk Betragtning, at man hvert Øieblink holder den Mulighed i sin Sjæl, at Gud endnu i dette Øieblink kan gjøre Alt godt. Holder man ikke den oppe, da afmætter man sig selv i Fortvivlelse og er end ikke istand til at modtage det Gode, naar det virkelig tilbydes.

132 Blade af en Gadecommissairs Lommebog.

Under denne Titel kunde jeg have Lyst at beskrive de enkelte Qvarterer af Byen, over hvilke der saa at sige er udbredt en poetisk Stemning, f. E. Kultorget (det er det Torv, hvor der er meest Stemning), Gadescener, et Rendesteensbræt o. s. v., Fiskerqvaserne. Hvilken fortræffelig Modsætning, i det ene Øieblink lade sin Tanke haste ud i den uendelige Udsigt over Vandet ved Knippelsbro, i det næste Øieblink fordybe sig i at beskue Torsk og Rødspætter i et Hyttetfad. Personer skulde bestandig slynges ind deri, Elskovs-Eventyr, Tjenestepigerne o. s. v. Det er overhovedet mærkeligt, hvilken sund Humor man ofte finder hos Tjenestepigerne, især naar de recensere de fornemme Dammers Pynt.

– Det er mig et Studium i denne Tid at faae ethvert Barn, jeg møder, til at smile.

[To blade fjernet af Journalen]

133 hende. Dersom hun vidste alle mine Lidelser i det senere Aar. Hun skulde aldrig have opdaget Noget. Men da forandres paa eengang hele min Anskuelse. Ved Vielsen skal jeg aflægge en Eed – altsaa tør jeg Intet fortie; og paa den anden Side der er Ting, jeg ikke kan sige hende. Det at det Guddl. kommer ind med i Ægteskabet er min Ruin. Dersom jeg ikke lader mig vie til hende, da krænker jeg hende. Kan et uethisk Forhold være forsvarlig – saa begynder jeg endnu imorgen. Hun har bedet mig, det er mig nok. Hun kan stole ubetinget paa mig, men det er en usalig Existent. Jeg danser paa en Vulkan og maa da lade hende dandse med, saa længe det kan vare. Derfor er det ydmygere af mig at blive i Stilhed. At det ydmyger mig, det veed jeg kun altfor godt.

- 134 Hovedsagen er det dog, at man er ret oprigtig mod Gud, ikke søger at komme bort fra Noget, men trænger igjennem til han selv giver Forklaringen; hvad enten den nu er som man selv kunde ønske den eller ikke, den er dog den bedste.
- 135 Det kunde blive en god dramatisk Figur: en dyb humoristisk Natur, der havde etableret sig som Modehandler, og anvendte Alt, Indflydelse, Pengemidler for at gjøre Fruentimmerne latterlige, medens han i Forhold til dem var saa insinuant som mulig, bedaarede dem ved sin Smiger og Tale, ikke fordi han attraaede nogen Gunst (dertil var han meget for aandelig) men for at bringe dem til at klæde sig saa latterligt som muligt og da mættede han sin Foragt for Fruentimmer, og især naar en saadan Dame fandt en Mand, der var ligesaa stor en Daare. – For at straffe ham kunde man lade det dramatiske Anlæg føre dertil, at alle Msk. virkelig antog det for smagfuldt som han paa sin ondskafulde Maade indførte i Mode, saa han selv blev den Eneste, der loe, og dog havde han fuldkommen Ret. – Da blev han selv forelsket i en Pige. Hende vil han undtage, han kan ikke taale, at hun skal gaae i den latterlige Dragt, som han selv har bragt i Moden for at prostituere Kjønnets. Imidlertid kan han ikke overbevise hende og maa nu taale, at hans Elskede gaar ligesom de Andre.

[Til 135]

- 136 Han faaer Damerne til i deres Paaklædning at ville antyde de Partieforskjelligheder i hvilke Mændene ere adskilte; dette vinder Mændenes Behag og saaledes er Alt prostitueret.

[I marginen til 135]

- 137 Han inventerer f. E. en ny qvindelig Dragt til at gaae i Kirke med for ogsaa der at prostituere dem.

[I marginen til 135]

- 138 Replik: Hvad er Alt i Livet, det er Modesag – Guds frygt er Modesag og Kjerlighed og Fiskebeensskjorter og Ring i Næsen hos de Vilde –

– kun deri er jeg forskjellig fra Andre, at jeg har indseet det og paa enhver Maade kommer hiin ophøiede Genius til Hjælp til jeg skoggerleer af det latterligste Dyr af alle Dyr ∴ Mennesket; men der kommer Baronesse von der Vüe, hun skal formodentlig købe sig en ny Narredragt.

[I marginen til 135]

- 139 Jeg bedrager ikke mine Kunder, jeg sætter altid det bedste Tøi i Alt, ægte Guld, ægte Brüssler-Kniplinger, kun har jeg min Glæde af at forskjære Alt og bringe det Smagløse ud deraf; thi Guld og Sølv og ægte Schawler foragter jeg netop lige saa dybt som Qvinderne der svøbe sig deri.
- 140 Under Titlen: Gjennemsnits-Segmenter (eller ogsaa: Paa kryds og paa tværs) vilde jeg give en skummel Skildring af Livet, som det til visse Tider paa Dagen er i Kjøbenhavn. Kl. 9: Smaa børnene som gaae i Skole; Kl. 10: Tjenestepigerne; Kl. 1: den fornemme Verden. Dette at overhovedet Livet til forskjellige Tider er forskjelligt farvet, ligesom Vandet af de forskjellige Fiskestimer, – det skulde begynde med en Lyrik over min kjære Hoved- og Residensstad Kjøbenhavn.
- 141 Det er dog curieust med min lille Secretair Hr. Christensen. Jeg vedder dog paa, at det er ham, der paa forskjellig Maade ligger og smører i Bladene og i smaa Pjecer; thi det er ikke sjældent jeg møder Anklang af mine Ideer, ikke saaledes som jeg pleier at skrive dem, men mundtligt at henkaste dem. Og jeg der behandlede ham saa velvillig, betalte ham godt, converserede ham hele Timer, som jeg betalte ham for, blot forat det ikke skulde krænke og ydmyge ham, at hans Uformuenhed gjorde ham det nødvendigt at være Afskriver; jeg gjorde ham til Medindviet i det Hele, kastede et Mystifications-Slør over det Hele, gjorde ham paa enhver Maade Tiden saa behagelig som det var muligt. – Den er dog vist af ham den lille Artikel i Portefeullen, der stod lige nogle Dage før Enten – Eller udkom. Det var dog ikke smukt af ham. Han kunde jo betroe sig til mig og sige, han havde Lyst til at være Forfatter; men hans Forfatterskab har ingen god Sam-

vittighed. Han mærker nok selv, at jeg er lidt forandret, skjøndt jeg var lige høflig og velvillig mod ham. Derimod har jeg vendt ham af med en vis nysgjerrig Snusen om paa mit Værelse; man maa holde ham lidt fra Livet; jeg hader alle Eftertrykkere.

- 142 Mine Optegninger m: H: t: mit Forhold til Reginne ere besynderlig bagvendte; thi hvad der i Tiden var først bliver altid optegnet sidst, netop fordi det Første gjorde et saa afgjørende Indtryk paa mig, at jeg ikke behøvede at befrygte Glemsel. Saaledes har jeg endnu ikke engang optegnet noget af det meest Afgjørende, at hun selv flere Gange erklærede, hvis jeg blot kunde overbevise hende om, at jeg var en Bedrager, saa vilde hun finde sig i Alt. Forøvrigt var denne Yttring, naar jeg nu betænker den, igjen en Udfoldelse af hendes Overmod, som om hun havde en saadan ethisk Structur. Der burde derfor ikke være lagt saa meget Vægt derpaa. Tilværelsen er dog dybsindig. Jeg viste Pigen den Tillid at troe alt det Store hun behager at lade mig forstaae om sig selv, i Kraft deraf handler jeg – o saa bliver det maaskee værst for hende. Der seer man da hvor ulyksaligt det er, naar en Pige ingen religiøs Opdragelse har faaet. Naar jeg tænker paa, at der virkelig gik nogen Tid hen inden det egl. gjorde Indtryk paa hende, at jeg eengang om Ugen læste Mynsters Prædikener op for hende. Det er nu besynderligt, at en Pige kan være saa stor i sine egne Øine, at det, at hun (qua den Enkelte) bærede mig med sin Kjerlighed, ell. rettere ved at være forlovet, at det skulde ryste mig saaledes. Naar det kom an paa Differentser troer jeg dog nok, jeg kunde hamle op med hende.

- 143 Det er det vanskelige af det, at man baade har det gl. og det n: Testamente; thi det gl. har ganske andre Categorier. Thi hvad vilde vel det n: T. sige om en Tro, der mener at skulde faae det rigtig godt i Verden, i det Timelige, istedenfor at opgive dette for at gribe det Evige. Deraf den Ubestandighed i det geistlige Foredrag, alt eftersom det gl. ell. det n: T. er transparent deri.

- 144 Jeg kunde maaskee reproducere min Barndoms Tragoedie, den forfærdelige hemmelige Forklaring af det Religieuse som bange Ahnelse spillede mig i Haanden, som min Phantasie udhamrede, min Forargelse paa det Religieuse i en Novelle kaldet: den gaadefulde Familie. Der skulde begyndes aldeles patriarchalsk idyllisk, saa Ingen ahnede det før pludselig hiint Ord lød ind deri og forklarede Alt til Forfærdelse.
- 145 Thi om Bønnen end Intet udretter paa Jorden, den arbejder dog i Himmelen.
- 146 Og om Du end veed med Dig selv, at Du har lidt meget, og denne menneskelige Formodning vaagner i Din Sjæl, at det dog vil tage en Ende og der vil komme bedre Tider, hvad hjælper det Dig, naar Du blot vil stirre paa det Forbigangne og suge ny Sorg ud deraf, istedenfor at glæde Dig til, at Din Befrielses Time maaskee snart skal slaae, at Du ikke skal være saa afmattet, at Du ikke kan høre dens Slag, naar den slaer.
- 147 En Sindssvag, der gik omkring og betragtede alle Børn; thi han havde engang, som han troede, besvangret en Pige, men vidste ikke hvor hun var bleven af og var nu ene bekymret for om muligt at opdage Barnet. Ingen kunde forklare sig den ubeskrivelige Deeltagelse, med hvilken han kunde betragte et Barn.
- 148 Nullum exstitit magnum ingenium sine aliqua dementia dette er det verdslige Udtryk for den religieuse Sætning: den Gud velsigner i religieus Forstand ham forbander han eo ipso i verdslig. Saa maa det være, det første har sin Grund i Tilværelsens Grændse, det andet i Tilværelsens Duplicitet.
- 149 Da begynder først Livet at blive vanskeligt, naar Livets Opgave selv bliver dialektisk ∴: naar en foregaaende Dialektik maa constituere

Opgaven. Overalt hvor saaledes Friheden kommer ind i Discussionen, der er et saadant Tilfælde. Et Msk. er sindssvagt, den msklige Kraft, Villiens Frihed kan jo modarbejde det, her er Problemet: skal han ligesom forfølge sig selv, og maaskee blive gal over at han ikke kan hæve det; ell. skal han ydmyge sig derunder. Og dog denne Ydmygen er den ikke Svaghet? Skam skulde de Msk. faae, som klynke, hvor Opgaven selv ikke er dialektisk.

[Et blad fjernet af Journalen]

150 Den Methode at begynde med Tvivl for at komme til Philosophie synes ligesaa hensigtsmæssig som at lade en Soldat ligge krum for at han kan komme til at staae lige.

151 Der gives Msker, der inddele deres Tale ligesaa viist og abstrakt, som et Stueuhr, en Familie af mig havde, inddeelte Tiden. Det tænkte formdl. som saa: hvor urimeligt at slaae 12 Slag paa eengang og en anden Gang kun 1. Det brugde derfor lige lang Tid mellem hver Slag, naar da Kl. var 12 slog det eet Slag, og derpaa hvert Qvarteer 1 Slag, saa at Kl. var bleven 3 inden det var færdig med 12.

152 Replik:

En humoristisk Individualitet træffer sammen med en Pige, der engang har forsikkret ham, at hun vilde tage sin Død, hvis han forlod hende; han træffer hende nu forlovet. Han hilser paa hende og siger: maa jeg takke Dem for den Velgjerning, De har beviist mig, maaskee tillader De, at jeg viser min Erkjendtlighed, (han tager af sin Vestelomme 2 Mk. 8 Sk., som han rækker hende. Hun bliver stum af Forbittelse, men bliver dog staaende og vil imponere ham med sit Blik; da vedbliver han:) Intet at takke for, det er til Hjælp til Udstyr, og den Dag, da De holder Bryllup og først kroner Deres Velgjerning forpligter jeg mig til ved alt hvad Helligt er, for Guds Skyld og Deres evige Salighed, at sende Dem andre 2 Mk. 8 Sk.

153 Istedefor det Anlæg i »Gjentaelsen« kunde jeg tænke mig et andet. Et ungt Msk. med Phantasie og mange andre Elementer, men som hidtil havde været i anden Tjeneste, forelsker sig i en ung Pige; thi at bruge en erfaren Coquette hertil interesserer ikke saa meget psykologisk uden fra en anden Side. Denne unge Pige er vel reen og uskyldig men meget phantastisk netop i Retning af det Erotiske. Han kommer med sine enfoldige Forestillinger. Hun udvikler ham. I det Øieblik hun ret har Glæde af ham, viser det sig, at han ikke kan blive hos hende. Den eventyrlige Trang til det Mangfoldige er vakt og hun maa bort. Hun havde selv paa en Maade dannet en Forfører af ham, en Forfører, der har den Grændse, at han aldrig kan forføre hende. Forøvrigt kunde det være ret interessant at lade ham i en senere Tid, da han staaer i sin fulde Kraft, beriget med Øvelse, lægge an paa og-saa at forføre hende, »fordi han skyldte hende for meget.«

154

Anlæg.

Et Genie, udrustet med alle mulige Gaver, med Magt til at beherske hele Tilværelsen og lade Menneskene lyde sig, opdager i sin Bevidsthed et lille fast Punkt, en lille Galskab. Derover bliver han saa forbitret, at han beslutter at dræbe sig selv; thi dette lille Punkt er for ham Alt, det gjør ham til en tjenende Aand, et Menneske. Dette lille Punkt er tillige ikke noget blot Udvortes (f. E. at være halt, eenøiet, grim o. s. v., Sligt vilde ikke beskjæftige ham) men har et Moment af Aand, og man skulde da synes, at det kunde hæves ved Frihed; derfor hidser det ham.

155 Det er dog egentlig en Ufuldkommenhed ved en Personlighed, at den kan give sig saaledes hen til et andet Menneske, at den ikke beholder sig selv tilbage. En ægte modnet Personlighed tilhører sig selv netop saaledes som en slagvant Due tilhører Slaget; man kan sælge den til saa Mange man vil, den vender altid tilbage til Slaget.

156 Gjentaelsen kommer igjen allevegne. 1) Naar jeg skal handle, da har min Gjærning existeret i Bevidstheden i Forestilling og Tanke, ellers handler jeg tankeløs ∴ jeg handler ikke. 2) Idet jeg da skal handle, da

forudsætter jeg, at jeg er i oprindelig integer Tilstand. Nu kommer Syndens Problem det er den anden Gjentagelse; thi nu maa jeg tilbage til mig selv igjen. 3) Det egl. Paradox, hvorved jeg bliver den Enkelte; thi dersom jeg forbliver i Synden opfattet som det Almene, er kun Gjentagelsen No 2 der.

Man kan hermed sammenligne den aristoteliske Categorie: Das – Was – war – seyn. cfr. Marbach Geschichte der Philos. des Mittelalters § 128 p. 4 og 5. og § 102 i hans Geschichte der griechischen Philosophie.

- 157 Guddommens Forhold til Mennesket saaledes som al Philosophie er istand til at opfatte den, har allerede Aristoteles udtrykt fortræffelig, naar han siger: at Gud bevæger Alt, selv *ακίνητος*. (Saavidt jeg erindrer gjorde Schelling opmærksom herpaa i Berlin.) Det er egl. det abstrakte Begreb af U-Foranderlighed, og hans Virken er derfor en magnetisk Tryllevirken ligesom en Cirene-Sang. Saaledes ender al Rationalisme i Overtro.
- 158 Det er et Exempel, jeg kan bruge. Steffens fortæller i 7d Bind af hans Erindringer om en Borgemester Benda, en forøvrigt talentfuld og energisk Mand, at han baer en Paryk. Saasnart han tog den af, forvirrede Alt sig for ham. – Denne Trældom i den Forstand at være bunden til en Paryk. Ikke blot at han som Andre fik lidt Forkjølelse, men at han blev gal. cfr. p. 215 og 216.
- 159 Den Trilogie der er gjort saa megen Blæst af: Kunst, Religion, Philosophie, har da allerede Plato og især Plotin: Musik, Kjærlighed, Philosophie.
- 160 Det er nu godt nok, at man siger, at det ethiske Udtryk er at forvandle sit Talent til sit Kald. Men Spørgsmaalet er her langt difficilere. Hvorvidt bør et Individ i sit Valg ikke overse Hensynet til det Religiøse? Mit eget Liv er et Exempel. Havde jeg fulgt min Lyst, valgt hvad jeg aabenbart har haft et afgjort Talent til: at blive Politi-Em-

bedsmand, saa var jeg bleven langt lykkeligere end jeg senere blev det, om nu end Alt er bedre. Min Skarpsindighed havde vendt sig ud efter. Det Religieuse var bleven en Inderlighedsbestemmelse, som ikke videre var bleven forfulgt, om jeg end ofte vilde have vendt tilbage til den. Ved at gaae gjennem det Religieuse til min egentlige Opgave, vendte jeg min Skarpsindighed mod mig selv. Dersom denne saakaldte Virkelighed er det Høieste burde jeg have valgt anderledes. Her seer man en ny Vanskelighed.

- 161 Loven for Delicatessen, med hvilken en Forfatter har Lov til at benytte hvad han selv har oplevet, er, at han aldrig siger det Sande, men beholder det Sande for sig selv og kun lader dette bryde sig paa forskjellig Maade.
- 162 Heiberg bemærkede i hans Anskrig i Anledning af »Enten – Eller«, at der var Bemærkninger i den, som man ikke ret vidste, om de vare dybsindige eller ikke. Det er den store Gevinst, Prof. Heiberg og Consorter har, at hvad de sige, om det veed man forud, førend man hører det, at det er dybsindigt. Tildeels har det sin Grund deri, at man hos dem sjelden eller aldrig finder en eneste primitiv Tanke. Hvad de veed, laane de af Hegel. Og Hegel er jo dybsindig, – ergo er det Prof. Heiberg siger ogsaa dybsindigt. Paa den Maade kan enhver theologisk Student, der i sin Prædiken indskrænker sig til lutter Bibelcitatater, blive den Dybsindigste af Alle; thi Bibelen er dog vel den dybsindigste Bog.
- 163 Der er i vor Tid mange Mennesker, der eie hele Tilværelsens Resultat, og ikke veed at gjøre Rede for det Mindste.
- 164 Det er ganske sandt, hvad Philosophien siger, at Livet maa forstaaes baglænds. Men derover glemmer man den anden Sætning, at det maa leves forlænds. Hvilken Sætning, jo meer den gjenneemtænkes, netop ender med, at Livet i Timeligheden aldrig ret bliver forstaaeligt, net-

op fordi jeg intet Øieblik kan faae fuldelig Ro til at indtage Stillingen: baglænds.

- 165 Der er dog ikke Noget med Tiden at gjøre, før den faaer langt dybere Rystelser. Hele Tiden kan deles i dem der skrive, og dem der ikke skrive. De, der skrive, repræsenterer Fortvivlelsen, og de, der læse, misbillige det vel og mene at have en bedre Viisdom, og dog, hvis de var istand til at skrive, saa skreve de det Samme. I Grunden ere de Alle ligemeget fortvivlede, men naar man ikke kan faae Leilighed til at blive vigtig med sin Fortvivlelse, saa er det ikke Umagen værdt at fortvivle og at lade sig mærke dermed. Er det at have overvundet Tvivlen? – Det kan egentlig ansees som et Motto paa hele Tiden, hvad der staaer i den tydske Theologie: (maaskee det tydske Ord ikke i Forfatterens Mening ganske har havt den Betydning, han har ikke ahnet Fortvivlelsens Maximum): »naar vi ikke mere ere aandelig rige, saa forglemme vi Gud og rose (rühmen) os af, at vi ere fortabte«. (cfr. Cap. 10. p. 41). Det er denne Roes, Tiden saa at sige vil have for Gud. Saaledes viser Tidens Fortvivlelse, at den dog ikke kan undvære Gud, thi Pointet i dens Fortvivlelse er netop, at der er en Gud til. Den er ligesom en Pige, der, naar hun ikke kan faae sin Villie med den Elskede, for at trodse ham forelsker sig i en Anden. Derved viser hun netop sin Afhængighed af ham, og Pointet i hendes første Kjærlighed er netop Forholdet til den Første. Saaledes vil Tiden ligesom blive sig selv vigtig i Guds Øine. Den behandler ham ligesom Emmeline i den første Kjærlighed behandler Faderen. Kan hun ikke faae sin Villie, saa bliver hun syg, og saa dør hun: »og naar jeg saa engang er død, saa er det bag efter«. – Formodentlig mener Tiden, at Gud paa en lignende Maade skal komme i Forlegenhed.
- 166 Det Forfærdeligste, der kan hænde et Menneske, er at han bliver sig selv comisk i det Væsentlige, at han opdager, at hans Følelsers Gehalt er Piat f. E. Dette kan da et Menneske let løbe Fare for ved sit Forhold til et andet Menneske, f. E. ved at troe Udraab og Skrig o. s. v. Her gjelder det om at være godt bygget.

- 167 Jeg frabeder mig enhver Recension; thi en Recensent er mig ligesaa modbydelig som en gadestreifende Barbeersvend, der kommer rendende med sit Skjæggevand, der bruges til alle Kunder, og med sine klamme Fingre fiamsker mig i Ansigtet.
- 168 Nytaarsgratulationer gaae vidt. De mistænkelige Personer (især de snildeste, der volde Politiet meest Uleilighed) gratulere Politi-Embedsmændene. Det manglede blot, at Skarpretteren skulde gratulere den, han har betjent med en Kagstrygning.
- 169 »Gjentagelsen« er og bliver en religiøs Kategorie. Constantin Constantius kan derfor ikke komme videre. Han er klog, Ironiker, bekvjæmper det Interessante, men mærker ikke, at han selv bliver hængende i det. Den første Form af det Interessante er at elske Afvexlingen; den anden er at ville Gjentagelsen, men dog i Selbstgenugsamkeit, ingen Liden deri, – derfor strandede Constantin paa den han selv har opdaget, og det unge Menneske kommer videre.
- 172 Naar jeg ret vil forvisse mig om, hvor elendigt det er at ville virke for Menneskene i den Forstand, at man mener noget Øieblik at høste i det Synlige, – saa læser jeg den Scene i Shakspeares Julius Cæsar, hvori Brutus og Antonius tale efter hinanden over Cæsars Liig.
- 173 I vore Tider bliver Bogskriveriet saa elendigt, og Folk skrive om Ting, som de aldrig have tænkt over, end mindre oplevet, – jeg har derfor besluttet, kun at læse de Mænds Skrifter, der ere blevne hennrettede, eller paa anden Maade have været i Fare.
- 177 Abælard maa jeg dog engang bruge. Han maa aldeles moderniseres. Conflicterne i hans Sjæl maa ikke være mellem Pavens og Kirkens Auctoritet og hans Viden, men mellem Sympathien i ham, der gjerne vil holde det Bestaaende oppe. – Og saa Heloise –
cfr. p. 13 i denne Bog.

178 Constantin Constantius Reise til Berlin er ikke noget Tilfældigt. Han udvikler især Stemningen for Possen, og naaer her Yderspidsen af det Humoristiske.

179 ... Thi det er kun Daglønnerne i Livet, der som Fabrik-Arbeidere fordre Betaling hver Løverdags-Aften og umulig kunne vente længere (hvilket da hell. ei er saa underligt; thi det de arbeide for, vilde blive altfor ubetydeligt, naar man skulde vente for længe derpaa), men den høimodige Sjæl har Courage til at gjøre hele Timeligheden til den Uge, i hvilken man arbeider uden at faae Løn.

[I marginen til 179 slutningen]

180 og naar endog Lønnen begynder at blive Utak saa bliver han ret begejstret, thi saa kan han i Sandhed sige, han tjener gratis.

181

Forførerens Dagbog
Nr. 2
Et Forsøg i det Dæmoniske
af
Johannes Mephistopheles.

NB. Det er det Tiden vil have, svimle for det Rædsomme og saa indbilde sig selv at være bedre. Fra mig skal den ikke faae det.

Fortale.

Ideen skylder jeg den af Victor Eremita udgivne, og kan jeg kun beklage, at denne Forfatter istedenfor at forfølge de fortræffelige Tanker, der stode ham til Raadighed, er bleven opbyggelig.

Scenen er i Cordelias Huus, hvem han træffer gift med Edvard; – i hendes Huus er der en ung Pige, der er Gjenstanden, medens det, at det er i Cordelias Huus, er Raffinementet.

Han potenserer Nydelsen ved i ethvert Moment at holde den Tanke fast og ligesom dividere den med ind i Nydelsen, at det bliver hans sidste Eventyr, – fremdeles potenserer han ved i den enkelte Situa-

tion af alt Erotisk at reproducere compendieust Erindringen om den Pige, der gik til Grunde paa denne Side af Qvindelighedens Idee, – han potenserer ved at reproducere hele sit eget Liv, hvorved de psykologiske Forudsætninger i hans Sjæl komme tilsyne.

Han lærer at kjende en Hetære, med hvem han stifter en psykologisk Forening til at overveie Forholdet mellem den Forførelse, der udgaaer fra en Mand, og den, der udgaaer fra en Kvinde; – tilsidst beslutter han at styrte hende med.

Han carambolerer med en Don Juan paa den samme Pige. Derved belyses Methoden, men han veed at benytte Don Juan som et tjene-
nende Moment i sin Plan.

182 Det kunde være moersomt at lade et Skuespil begynde saaledes, (Scenen var i en Mands Dagligstue paa Landet og han talte med hans Naboe):

»Ja min Ven og Naboe, det bliver som jeg har sagt, vort Forhold er uforandret, om jeg end er bleven Cammerraad.«

183 Derfor er Incarnationen saa saare vanskelig at forstaae, fordi det er saa saare vanskelig for den absolut Ophøiede at gjøre sig forstaaelig for den Ringe i Kjærligheds Lighed, (ikke i Kjerligheds Nedladenhed) – dette er det Erotisk-Dybe deri, hvilket man ved en jordisk Misforstaaelse har opfattet som var det skeet til Forargelse og Fald. – Hvis en Fyrste elskede en ringe Bondepige, saa vilde Opgaven være saare vanskelig for at finde Ligheden. Han vilde ikke blot skjule sin kongelige Værdighed (ikke lade den titte igjennem) men, naar hun nu ønskede, at han skulde vist sig som Konge og hæve hende op til sig, da vilde han sige »det er uskjønt«, og det vilde netop vise det dybe Erotiske i ham, at han var bekymret for ikke at saare hende og heller ei at tilfredsstille hendes jordiske Forfængelighed (hvilket i en anden Forstand er Synd mod hende, om hun end beder derom) men i Sandhed elske hende og blive aldeles lige med hende. –

- 184 ... Thi Tiden er det Farligste at stride med, den saarer ligesom den parthiske Skydte, idet den flygter, og angriber altid værst bagfra.
- 185 Systemet er i den hegelske Skole en lignende Fiction som den Schelling bragte til Verden i »det uendelige Epos« og som i sin Tid gjorde Lykke nok.
- 186 ... den Dag idag er en Fugl i Haanden, der vil flyve, og den Dag imorgen er en Fugl paa Taget. –
- 187 Hvad er dette Liv, hvor det eneste Visse er det Eneste man ikke med Vished kan faae Noget at vide om: Døden; thi naar jeg er, er Døden ikke, og naar Døden er, er jeg ikke.
- 188 Hvad er Lykke? Et Spøgelse, der først er, naar det har været. Hvad er Haabet? En paatrængende Plageaand, man ikke kan blive af med; en snild Bedrager, der holder ud længere selv end Ærlighed; en trettekjær Ven, der altid beholder Ret, selv naar Keiseren har tabt sin. Hvad er Erindringen? En besværlig Trøster; en Nidding, der saarer bag fra, en Skygge, man ikke kan sælge selvom nogen vilde købe den! Hvad er Lyksalighed, et Ønske man giver til hvem, der vil have det, hvad er Troen, en Strikke, hvori man bliver hængende, hvis man ikke hænger sig selv; hvad Sandhed en Hemmelighed den Døende tager med sig. hvad er Venskab, en Plage mere! hvad er Forventning, en flyvende Piil der ikke kommer af Stedet, hvad er Opfyldelsen en Piil, der farer Maalet forbi.
- 189 Som Forestillingen om Gud udvikler sig af Msk.Aanden gjennem dens Forhold til sig selv og Verden, saaledes Forestillingen om Kristus gjennem Syndsbevidsthed. Denne var det som Hedenskabet manglede og ikke saa meget den historiske Aabenbarelse.

- 190 Det er dog mærkeligt, at Spinoza bestandig mod Underet, mod Aabenbaringen o: s: v: bruger den Indvending, at det var en Eiendommelighed hos Jøderne, at føre noget umiddelbart tilbage til Gud og overspringe Mellem-Aarsagerne, ret som om, at det blot var noget eiendommeligt for Jøderne, og det ikke er det Eiendommelige i al Religieusitet, saaledes, at Spinoza selv har gjort det, hvis han ellers har havt Religieusitet, og ligesom ikke netop her laae Vanskeligheden: om, hvorvidt, hvorledes, kort: Undersøgelser, som kunne give den skarpeste Tænkning fuldt op at gjøre.
- 191 Det er og bliver dog en Betragtning, man ikke saaledes uden videre kan afvise: hvorvidt Fornuften bør ansees som Anfægtelse i Forhold til Troen, hvorvidt Fornuften er syndig, hvorvidt dette, at Troen og Fornuften stemme overeens atter er en Troes-Gjenstand.
- 192 Den Betragtning, der seer Livets Dupplicitet (Dualisme) er høiere og dybere end den, der søger efter Eenheden eller »gjør Studier til Eenheden« (et Udtryk af Hegel om al Philosophies Stræben); den, der seer Evigheden som $\tau\epsilon\lambda\omicron\varsigma$, og overhovedet den teleologiske Betragtning er høiere end al Immanents, eller al Tale om causa sufficiens. Den Lidenskab, der saae Hedenskabets som Synd, og antog Helvedsstraffenes Evighed, er større end summa summarum af den Tankeløshed (der er løs paa Traaden) som seer Alt under Immanenten.

- 193
- Interjections-Bemærkning
betræffende
Anmeldelsen af »Frygt og Bæven« i Scharlings
og Engelstofts Tidsskrift
af
Johannes de silentio.
-

Strax da jeg havde læst denne Anmeldelse sagde jeg til mig selv, her har vi det, sagde jeg, denne Forfatter er Manden, han forklarer Alt, forklarer alle Vanskeligheder og spilder ikke Tiden paa foreløbigen at

forstaae dem; maa jeg deraf tage Anledning til at ønske denne Forfatter al mulig Held og Lykke: Glæde over Danmark, Ære over Forfatteren, Velbehagelighed i Tidsskriftet

ærbødigst

Joh. d. s.

Løse Papirer

1842

196 Scenen er et Øieblik tom, uden forsaauidt en Pige stikker Hovedet ud deraf og seer rundt omkring – Alex. kommer ind fra den samme Side. – træder frem i Prosceniet

Alex. Rigtig hun er paa sin Post. See blot hvor hun speider. Der-nede i Gaden vilde hun kjende mig blandt hundrede.

(lister sig under Vinduet ind af Døren. kommer frem bøier sit Hoved over hende)

(høit) »hvor bliver han dog af«

Rosalia: hvilken Vei er Du kommen. jeg har nu i en halv Time pas-set paa

Alex. det forstaaer sig de 29 Minuter kunde Du have sparet, naar Du blot havde passet paa i den ene Minut jeg brugte til at smutte ind af Gadedøren.

Ros. men hvorfor smutte ind

Alex. deels for om muligt ved en lille Overraskelse at forhøje det Værd, jeg smigrer mig med at have i dine Ø. – ved en lille Ov. at gjøre mig den Eiendom et Øieblik usikker, jeg veed mig i lovlig Besiddelse – deels

Ros. deels fordi Du er bange for Naboer og Gjenboer, men det er ikke smukt af Dig af Frygt for dem at berøve mig en af

197 Jeg havde Lyst at skrive et Stykke som skulde hedde: *Livet paa Prøve*. Det maatte holdes meget phantastisk. Her kunde deels den hypo-chondriske Ængstelighed, deels den egoistiske Nydelsessyge gestalte sig paa allehaande Maader, saaledes at Stykket hævede sig selv, idet alle de Magter, der paa denne Maade fjernede sig fra hinanden, tilsidst see dem besnærede i en Virkelighed, som de selv havde hypothetisk opstillet; men som nu ifølge den Kraft, Virkeligheden altid har, fødte en Virkelighed, som de slet ikke ahnede.

Saaledes f. E. et hypothetisk indgaaet Ægteskab, hvor Børnene gjorde en Streg i Regningen.

En hypotetisk Embeds-Ansættelse, der indviklede En i Virkelighed.

En hypotetisk Stat, der fik Bryderier med Virkeligheden.

Journalen

1844 Marts-Decbr.

1 Der gives kun 3 Stillinger mell. Tro og Viden.

1) Paulus: jeg veed, hvad jeg har troet

2) credo ut intelligam.

3) Troen er det umiddelbare.

I dem alle er Viden et Senere end Troen.

2 Naar man er Barn, og intet Legetøi har, saa er man vel forsørget; thi da tager Phantasien sig af Een. Endnu tænker jeg med Beundring paa min Barndoms Vindepind, det eneste Legetøi jeg havde – hvilket Bekjendtskab var saa interessant som dette. Og dog tilhørte den mig end ikke ganske. Den havde, saa at sige, sine Embedsforretninger som virkelig Vindepind, og da først i dens otium blev den min Moro. Man klager i vore Tider over, at en Embedsmand forener for mange Embeder, men den forenede Alle.

3 1813 blev jeg født i det gale Pengeaar, da saa mangen anden gal Seddel blev sat i Circulation. Og en saadan Seddel synes min Existents bedst at kunne sammenlignes med. Der er Noget ved mig som var jeg noget Stort, men paa Grund af de gale Conjunkturer gjelder jeg kun lidet.

Og en saadan Seddel blev stundom en Families Ulykke.

4 Opfyldelsen af Moderpligter tager sig bedst ud i Collision med de conventionelle Former. Saaledes saae jeg idag en fornem Dame, der gik med sit lille Barn selv paa Armen; Barnet var formodentlig bleven træt eller kjed af at gaae, i ethvert Fald var det mod Aftale og Overenskomst; thi ellers var der formodentlig bleven taget en Do-

mestik med. Saaledes gik hun gjennem Østergade og var slet ikke vred, forlegen, arrig, men saae glad til sit Barn. Det var virkelig et *skjønt* Syn.

- 5 At et Menneske bøies lidt i Livets Modgang er ham gavnligt ligesom at Voxlysets Tande bøies eengang, – saa pudser det sig selv den hele Aften.

- 6 At jeg er til, var den antike Verdens evige Forudsætning; at jeg er en Synder, er den christelige Bevidstheds ny Umiddelbarhed; det Ene lader sig ligesaa lidet demonstrere som det Andet.

- 7 Det at ville bevise Guds Tilværelse er det Latterligste af Alt. Enten er han til, og saa kan man ikke bevise det (ligesaa lidet som jeg kan bevise, at noget Menneske er til; jeg kan i det Høieste lade Noget bevindne det, men saa forudsætter jeg jo Tilværelsen); – eller han er ikke til, og saa kan det jo heller ikke bevises.

- 8 Hvad Betragtningen af Naturen er for den første (humane) Gudsbevidsthed, er Betragtningen af Aabenbaringen for den anden umiddelbare Gudsbevidsthed (Syndsbevidsthed). Det er her Slaget skal staae, ikke paadutte Folk Sandsynligheden o. s. v. af en Aabenbaring, men stoppe Munden paa dem og lægge deres Gudsbevidsthed ind under Syndsbevidsthed.

- 9 Der gives i Tænkningens Sphære en Prutten, en til en vis Grad Forstaaen, der ligesaa vist fører til Passiaren som de gode Forsætter føre til Helvede.

- 10 Dersom Christendommen kunde blive til Natur i Verden, saa behøvede jo ethvert Barn ikke at døbes; thi saa var jo det Barn, der fødtes af christelige Forældre, allerede Christen ved Fødselen.*) Syndsbe-

vidstheden er og bliver *conditio sine qua non* for al Chrstd. og kunde noget bare fritages for den, da kunde han heller ei blive Chrsten. Og dette er netop Beviset for, at Christendommen er den høieste Religion, at ingen har givet et saa dybt og saa høit Udtryk for Menneskets Betydning som det, at han er Synder. Denne Bevidsthed er det, at Hedenskabet mangler.

[Til 10]

- 11 *) Imidlertid har man egentlig villet naturalisere Christendommen. Dertil sigter, maaskee ubevidst, Martensens berømmelige Daabs-Theorie.

- 12 Det er vistnok sandt, at man lærer ved at undervise Andre, men man har ogsaa stundom Skade deraf. Naar saaledes en ung theologisk Candidat for tidlig kommer til at prædike for Andre, da hævner det sig let bag efter. Han bliver vant til at skildre Troens Herlighed f. E. saa glødende, phantasifuldt, som nu han formaaer. Hans Handlen staaer imidlertid ikke i Forhold dertil, og har hidtil ikke havt Leilighed fordi han kun er lidet forsøgt. Naar det nu viser sig, at han ikke strax just bliver en Apostel o: s: v:, da ender det let med at han aldeles forsager.

- 13 NB. Berusede i Løfters usunde Bedunstelse.

- 14 Allerede Plato (og hvor besynderligt er ikke dette for Folk som Feuerbach, der have saa travlt med at gjøre Kjønssforskjelligheden gjeldende, i hvilken Henseende de dog vel nærmest skulle beraabe sig paa Hedenskabet) antager egl. at Mskets fuldkomne Tilstand er Kjønssindifferent. Han antager, at oprindelige var kun Mandkjønnet til (naar der ikke tænkes noget Qvindekjøn er jo Kjønssforskjellen indifferentieret), men ved Fordærvelse og Udartning fremkom Qvindekjønnet. Han antager at de slette og feige Mænd i Døden blive til Qvinder, men giver dem dog Haab om igjen at blive ophøiede til Mandkjønnet. I det fuldkomne Liv mener han vil Mandkjønnet

ligesom i Begyndelsen, være det eneste \circ : Kjønnnet er indifferent. Saaledes Plato og det uagtet Stats-Ideeen var hans Philosophies Culmination; hvor meget mere da den christelige Anskuelse.

[I marginen til 14]

15 Aristoteles siger ogsaa, at Dyr, ja Qvinder ere mislykkede, og ufuldstændige Former.

16 I Grunden staaer Sagen saaledes, at dersom et Msk. ikke bruger al den Kraft ham er givet først mod sig selv, hvorved han tilintetgjør sig selv, saa er han enten en Dødsmer ell. feig trods al sit Mod. Den Kraft der er et Msk. givet (i Muligheden) er aldeles dialektisk, og det eneste sande Udtryk for den sande Forstaaelse af sig selv i Muligheden, er at han netop har Magt til at tilintetgjøre sig selv, fordi han, selv om han er stærkere end hele Verden, dog ikke er stærkere end sig selv. Naar man først faaer lært det, da skal vi nok skaffe Plads for Religiositet, og da vel ogsaa for Christendommen; thi denne Afnagts værste Udtryk er Synden. Og kun derfor er Christendommen den absolute Religion, fordi den har opfattet Mennesket som Synder; thi ingen anden Forskjellighed kan saaledes anerkjende Mennesket i sin Forskjellighed fra Gud.

17 Medens idag Spang traadte paa Prædikestolen med al sin Aplomb og Salvelse o. s. v., og gestikulerede vidt og bredt, — sad der en Tjenestepige lige under Prædikestolen. Hun havde sjunget Psalmen ganske rolig; men saasnart Prædikenen begyndte, begyndte hun at græde. Det er nu overhovedet vanskeligt at komme til at græde over Spang, men især over Begyndelsen af denne Prædiken var det absolut umuligt, hvorfor jeg slutter, at hun er kommen i Kirke for at græde. Det var rystende: paa Prædikestolen al den Præention med Miner og Gebærder; lige under den en Tjenestepige, der ikke hører et Ord af hvad han siger eller kun leilighedsviis plukker et Ord af, og betragter Guds Huus om ikke som et Bedehuus saa dog som et Grædehuus til at græde sig ud i for alle de mange Krænkelser, hun har lidt siden sidst hun var der. Egentligt burde det stipuleres enhver Tjenende at

gaae ud hver Søndag og gaae i Kirke hver Søndag Formiddag. – Tjennestepigerne er mig det kjæreste Folkefærd overalt, baade i Kirken og paa Frederiksberg.

- 18 Hvilken uhyre Confusion i Begreberne i vor Tid! Især viser det sig tydeligst i Præsternes Præk. De ere blevne saa høilærde, tale altid om hele Verdenshistorien, og saa maaskee lidt til Slutningen om den Enkelte i Besynderlighed. Og nu deres Categorier! Jeg hørte en Præst, der prædikede over et Evangelium, det var om Himmelfarten. Han vilde udhæve det Historiske deri, den historiske Tildragelse; og nu dannede han en skøn Climax; Apostlene havde nemlig ikke blot seet det med Troens Øine (dette udførtes og naturligviis for den overtroiske Virknings Skyld saaledes, at det ikke blev noget Overordentligt), men ogsaa med sine sandselige Øine (dygtig sandselig Gesticulation). Han slog i Prædikestolen, saa Menigheden idetmindste hørte det (Slaget nemlig), ja og Menigheden blev overbevist. Hvilket uudtømmeligt Galimathias! Hans Climax er netop dannet bagvendt, og medens Tanken skoggerleer af ham, fordi hans Tale ikke stiger men tager af (gaaer fra det Høiere til det Lavere), saa tiltager hans Gesticulation, som gik han fra det Lavere til det Høiere. At Cæsuren i Verset kan falde paa urette Sted og forvirre Tanken, det er tilgiveligt; men en saadan Modsigelse – hvilken Comik ligger dog ikke heri. Ak, ak, men Folk bryde sig saa lidt om det Aandelige, at de slet ikke mærke det.
- 19 Menneskene synes ikke at have faaet Talen for at skjule Tankerne (Talleyrand, allerede før ham Young i Nattetankerne); men for at skjule, at de ingen Tanker har.
- 20 Forstanden forsmaaer Alt, hvad Phantasien og Følelsen hitter paa. Dette er meget rigtigt af Forstanden; men Følelsen og Phantasien gjør det samme med samme Ret med Forstanden. Eller tilhører Følelse og Phantasie ikke et Menneske ligesaa væsentligt som Forstanden? Eller vil Forstanden maaskee først paatage sig at bevise, at den er det Høieste; og hvem vil den overbevise derom; sig selv? Det

behøves jo ikke. Phantasien, Følelsen? Det kan den ikke. Det er derfor akkurat ligesaa stor en Vilkaarlighed udelukkende at hylde Forstanden, som udelukkende at hylde Følelse og Phantasie. Her ligger det Sande i at tage Forstanden fangen, at forsage Forstanden for at komme til Sandheden; thi Forstanden er ligesaa selvsk og bedragerisk som Følelse og Phantasie.

- 21 Næste Gang vil jeg kalde mig Petrus Ramus, og som Motto anbringe den historiske Efterretning om ham, at han blev dadlet, dass er gegen die Observants mit der Philosophie Beredsamkeit verbinde. (cfr. Jacobi, Smtl. W. 4. Bd., 1. Afdeling; Forordet).
- 22 Nicodemus kom vel med Natten, men gik ikke bort med Dagen. At søge Sandheden om Natten er ligesom at søge den Opstandne blandt de Døde.
- 23 Opgaven er ikke, som Menneskenes Dumhed troer det: at retfærdiggjøre Christendommen for Menneskene; men: at retfærdiggjøre sig selv for Christendommen.

24

Situation:

En Mand, der staaer paa en Flydebro, opdager ved Hjælp af en Kikkert, at Noget rører sig i Vandet, indtil han seer, at det, han seer, er Skyggen paa Bunden af et lidet Dyr, der ligger paa Overfladen ifærd med at drukne. Først kaster han sig nu ned, saa lang han er, for med en Stang at frelse det; men Strømmen gjør det umuligt; da klæder han sig af, vader ud, med Kikkerten i den ene Haand for at faae Øie paa det, da Havets Bevægelse forstyrrer Synets Rolighed, – og frelser det endeligen. I Anledning heraf har der samlet sig adskillige Mennesker for at see, hvad han gjør; en Politibetjent kommer til og anholder ham, fordi han er gaaet i Vandet paa et Sted, hvor det ei er tilladt. Da tager han sit lille Dyr frem, der imidlertid er saa lille som en Marie-Agerhøne, viser og forklarer, at han har vovet sig ud for at frelse det, – og hele Mængden leer af ham, og Politiet mulcterer ham!

Feilen ligger nu ikke i, at man ikke kan forstaae hans Medlidighed (thi den er der ikke saaledes Tale om), men at man ikke kan indsee, at en Ubetydelighed ved et Menneskes Indbildningskraft o. s. v. kan komme til at beskjæftige ham *absolut*.

- 25 Det naturlige Udgangspunkt for Guds frygt er Forundring. Saa længe imidlertid Forundringen er uden al Reflexion, saa er den ogsaa priisgiven og kan falde paa det Allerlatterligste. Dersom ikke Christendommen betragtede Hedenskabet som Synd; dersom ikke det Guddommelige var En saa helligt, saa man ikke kunde lade sig friste til at ville gjøre dets latterlige Misbrug og Vildfarelse til Gjenstand for comisk Behandling, saa var det vel længst skeet. Dog, at det ikke er skeet, viser maaskee tillige, hvor dumme Religionsspotterne i Almindelighed ere, at de end ikke have Aand nok til at fatte Opgaverne. Naar den hedenske Tydsker gik i de uhyre Skove, naar Solens Straaler faldt skuffende over en Træstamme, saa den lignede et uhyre Menneske, eller naar Maanens blege Lysning ligesom beaandede en saadan Skikkelse, – da troede han det var Guden. Her var Fordele nok for en æsthetisk Opfattelse af det Comiske i den romantiske Omgivelse, – og nu det Comiske: at dette er Guden. Gik et saadant Menneske lidt længere ind i Skoven, og saae et endnu større Træ, der paa en lignende Maade forundrede ham, – saa var det Guden.

Saasart Reflexionen træder til, bliver Forundringen luttret; men nu kommer Forstandens uhyre Vildfarelse, der er ligesaa dum som Overtroen, at Reflexionen skulde tage Forundringen bort. Nei! den tager Alt det bort, som kun var Menneskets egen Opfindelse, hvilket Overtroen endnu ikke vidste af, – men saa staaer man netop ved den rette Afgjørelse, der, hvor den absolute Forundring svarer til det i Sandhed Guddommelige, som Forstanden ikke har hittet paa. Her begynder først Troen.

- 26 Saaledes er det ogsaa comisk (Opgave for Ironien), at man siger, at en Konge har »indført« Christendommen i sit Rige ligesom man indfører en forbedret Faareavl. Christendommen er netop det Eneste, der ikke lader sig indføre.

27 Jeg kunde have Lyst at skrive nogle »Brudetalere« i samme Stil som mine opbyggelige, saaledes at de Paagjældendes Forhold var reent digterisk anlagt.

28 Denne er Scalaen:

Det Umiddelbare. I Forhold hertil er allerede alle Sandsynligheder en Daarskab (saaledes Forelskelse – naar Desdemona forelsker sig i Othello). De fleste Mennesker leve nu i en vis Reflexion og gjøre derfor aldrig Noget reent umiddelbart men fuske i det Umiddelbare og Reflexionen. – Naar Reflexionen er aldeles udtømt, saa begynder **Troen**. Her er det igjen ligesaa daarligt at komme med Sandsynligheder eller Indvendinger; thi for at være kommen til Troen, maa netop alle saadanne Midlertidigheder være udtømmede. Alt hvad Reflexionen derfor kan hitte paa, det har allerede Troen gennemtænkt.

29 Det er et ypperligt Ord af Hamann om de abstrakte Bestemmelser: »die Jungfraukinder der Speculation«.

30 Cartesius Sætning: jeg tænker – altsaa er jeg, er, logisk seet, et Ordspil, fordi det: jeg er, logisk ikke betyder Andet end: jeg er tænkende eller jeg tænker.

cfr. Jacobi S.W. 2d B. p. 102. not.

32 Naar man siger at Troen støtter sig til Auctoritet og dermed mener at have udelukket det Dialektiske, saa er dette ikke Tilfældet; thi det Dialektiske begynder med at spørge, hvorledes det nu gaar til at man hengiver sig til denne Auctoritet, om man ikke selv kan forstaa hvorfor man har valgt den, om det er et Tilfælde; thi i saa Fald er Auctoriteten ikke Autoritet end ikke for den Troende, naar han selv veed med sig selv, at det er et Tilfælde.

En Fortælling.

Engelænderen Swift oprettede i sin Ungdom en Daarekiste, i hvilken han selv kom i sin Alderdom. Her skal han, saa fortælles der, ofte have betragtet sig i et Speil og sagt: Stakkels gamle Mand.

Det var en Fader og en Søn. Begge meget aandeligt begavede, begge vittige især Faderen. Enhver, der kjendte deres Huus og kom der, fandt vist, at det var meget underholdende. I Almindelighed disputerede de kun sammen, og underholdt hinanden som to gode Hoveder, uden at være Fader og Søn. En sjelden Gang, naar Faderen saae paa Sønnen og saae han var meget bekymret, da stod han stille foran ham og sagde: Stakkels Barn Du gaaer i en stille Fortvivelse. Men han spurgte ham aldrig nærmere ak! og det kunde han ikke; thi han gik ogsaa selv i en stille Fortvivelse. Ellers blev der aldrig vexlet to Ord om den Ting. Men Faderen og Sønnen var maaskee to af de tungsindigste Mennesker, der har levet i Mandsminde.

Herfra hidrører det Ord: den stille Fortvivelse. Det er aldrig ellers brugt; thi man har i Almdl. en anden Forestilling om Fortvivelse. Saasomt Sønnen blot nævnede dette Ord for sig selv: den stille Fortvivelse brast han altid i Graad, deels fordi det var saa uforklarligt rystende, deels fordi han mindedes Faderens bevægede Stemme, da han som al Tungsind var laconisk, men ogsaa havde Tungsindets Fynd.

Og Faderen troede, at han havde forskyldt Sønnens Tungsind, og Sønnen troede, at han havde forskyldt Faderens Tungsind, derfor talde de aldrig sammen. Og hiint Udbrud af Faderen var et Udbrud af hans eget Tungsind, saa han naar han sagde det, mere talte til sig selv, end til Sønnen.

- 34 Den Skizze jeg har henkastet i »Begrebet Angst« af en Iagttager vil formodl. forstyrre Een og Anden. Imidlertid hører den dog med, og er ligesom et Vandmærke i Arbeidet. Jeg staaer overhovedet altid i digterisk Forhold til mine Arbeider, derfor er jeg pseudonym. Paa samme Tid som Bogen udvikler Noget, bliver den tilsvarende Indivi-

dualitet tegnet af. Vigilius Hauf. tegner nu flere af; men tillige har jeg henkastet en Skizze af ham i Bogen.

- 35 Dette er ogsaa en af de misforstaaede Climaxer man har dannet med H. t. Christendommen. Man tegner i Ord og Skildring et Billede af Christus, nu siger man: alene en saadan Idee maa bevæge ethvert Msk. end sige da Virkeligheden. Sagen er at det er langt lettere og langt mindre farefuldt for Forstanden at beundre Ideen end at troe Virkeligheden. Dertil kommer, at man lader den egl. Pointe være svævende: at det er Guden.

Som Exempel kan anføres et Sted af Claudius, der citeres hos Jacobi S.W. 3^d B. p. 282.

- 36 Det er dog en rystende Veltalenhed (om end paa en anden Maade dog rystende som Røsten af Abels Blod, der skriger mod Himlen) naar man læser det korte Ord, som en Afdød har ladet sætte paa sin Grav, det sidste Ord, den sidste Villie, det sidste Skrig, hvori han lagde hele sin Sjel. Hvad er alt Præstepræk i Sammenligning med denne Commentar. Under Helliggeistes Kirke er der nogle smaa Kjeldervinduer med Jernstænger for. Et Dødningehoved er afbildet, og nu den korte Sentens bragt an. Saaledes raaber den op fra Graven til Een. – Dødens sidste Strid, hvor der ikke længere er Tid til at gjøre stort Udvalg, ell. at snakke om Kategorier, eller om Forskjellen mellem Hedenskab og Chrstd.

- 37 Det er den store Forskjel i Henseende til Betragtningen af Syndens Forladelse, at man tilgiver et andet Msk. den samme Synd, er overbeviist om at Gud vil tilgive den; men naar det er Een selv saa kniber det. Den filosofiske Snakken, der Intet forklarer og Intet forstaaer, men blot gaar videre, bliver naturligviis ikke staaende ved Synden. Dette er imidlertid den første Betingelse for at gaae videre, at man bliver saaledes skyldig, at medens alle andre Mske kunne finde Tilgivelse, kan man det ikke selv. Man er villig til at troe, at der var saa Meget der tjente til Undskyldning for de Andre; men for Een selv er

der ingen Undskyldning. – Alt dette er aldeles i sin Orden, og denne Subjektivitetens Emphasis er nødvendig for at ikke hele Tilværelsens skal opløses i høist ligegyldig Snak om Persien, China.

- 38 I gl. Dage blev man sig selv vigtig ved at være adelig, formuende o. s. v., nu er man bleven mere liberal og mere verdenshistorisk, nu blive vi os Alle vigtige ved at være fødte i det 19^d Aarh. – O! Du vidunderlige 19^d Aarhundrede. O! misundelsesværdige Lod.
- 39 Mine opbyggelige Taler kunde jeg maaskee gjøre endnu mere særlige: opbyggelige Taler for Konger og Dronninger, – for Tiggere, – o. s. v. –
- 40 Hvad Jacobi afvisende (nemlig at det ikke er saa) siger om det Gode, det Skjønne, det Sande, at de ere Ideer udfundne af Nød, Kategorien der Verzweiflung, det gjelder i Sandhed om Troen (Frygt og Bæven) og det er Troens Betydning. Den er en Idee, man kun finder i Nøden, og en Fortvivlelsens Kategorie.
Jacobi S.W. 3^d B. p. 435.
- 41 Er der da ingen evig Overeenskomst (harmonia præstabilita) truffet mellem det Himmelske og det Jordiske?
- 42 Egentlig er Gud terminus medius i Alt hvad et Msk. foretager sig; Forskjellen mellem den Religieuse og det blotte Msk. er, at denne Sidste ikke veed af det – derfor er Chrstd. den højeste Forbindelse mell. Gud og Msk., fordi den netop har bragt dette til Bevidsthed.
- 44 Al min Tale om Pathos og Lidenskab misforstaae Ingen, som agtede jeg at lyse enhver uomskaaren Umiddelbarhed enhver ubarberet Lidenskab i Hævd.

46 Den danske Philosophie, hvis der engang skal kunne blive Tale om en saadan, vil deri være forskjellig fra den tydske, at den slet ikke begynder med Intet, eller uden al Forudsætning, eller forklarer Alt ved at mediere, da den tvertimod begynder med den Sætning: at der er mange Ting mellem Himmel og Jord, som ingen Philosoph har forklaret.

Denne Sætning vil, ved at være optaget i Philosophien, afgive det behørig Correctiv og tillige kaste en humoristisk-opbyggelig Bevægethed over det Hele.

47 Har jeg overhovedet (hvor gjerne jeg end vilde have at Nogen skulde dele min Anskuelse) Lov at bruge min Kunst for at vinde et Msk., er det dog ikke paa en Maade at bedrage ham. Naar han seer mig bevæget, rørt begeistret o. s. v. saa antager han min Anskuelse, altsaa af en ganske anden Grund end jeg og en usand Grund.

De Fleste forstaae formdl. slet ikke hvad Talen er om, naar man har nogen Kunst at bruge saa skal man bruge den, ja den der ikke bruger den saaledes han er et usædeligt Msk., der ikke erkjender Pligten, uden Alvor, selvkjærlig o. s. v. Svar: Bæ!

48 I denne Tid har jeg været saa indolent, at jeg slet Intet har gidet, og medens jeg har vaandet mig i Melancholie, da var det eneste jeg vilde, at sidde paa Gangeren, med »en Dame for Øie, der fra Borgens Altan staaer og vinker med sit Slør« min Mening at Borgen skulde ligge i en Skov, dog saaledes at Altanen var at see fjernt, foran Skoven skulde der ligge en Eng, en Kløvermark, der ved en lille Indgrøftning var adskilt derfra, og over Engen skulde jeg ride – og hiin Deilige paa Borgen dog ikke være bestemtere end at hun næsten selv kunde forvexles med Sløret. Dette skulde skee i Eftermiddagen, naar Solens milde Blanding — eller i den sildige Aftenstund naar Himlen holder Omgang med Havet, da afbryde denne Forbindelse, at gjenneuskære Vandet at see hende staae ved Kysten og vinke med Sløret, dog saaledes, at hun selv og Sløret kunde forvexles med Aftentaagens Skikkelser.

- 49 Det er og bliver dog den tungeste Anfægtelse, naar et Msk. ikke veed om en Lidelses Grund er Sindssvaghed eller Synd. Friheden som ellers bruges til at kjæmpe med er her bleven i sin forfærdeligste Mod-sætning dialektisk.
- 50 Er det ikke ogsaa et coup des mains, at Guds vældige Haand, som han lægger paa et Msk. for at ydmyge, er i samme Øieblik Velsignel-sens Haand.
- 51 Det individuelle Livs Taushed er ligesom en Qvindes Jomfruelighed og Den, som bryder den han er ligesom en Qvinde, der skal til at el-ske anden Gang, og en Qvinde, der skal til at elske anden Gang er som et knækket Blomster.
- 52 Det gaer mig med min Følelse i Livet ligesom en Engellænder, der kom i Pengeforlegenhed, uagtet han havde en Note paa 100 Pund men paa Stedet, hvor han var, var der ingen Mand for at bytte den.
- 53 Der gives egl. kun en eneste Qvalitet, det er Individualiteten. Herom dreier alt sig, og deraf kommer det ogsaa, at Enhver om sig selv forstaaer qualitativt hvad han om Andre forstaaer quantitativt. Dette gjør Individualiteten, men ikke ethvert Msk. vil have den.
- 54 Hvor utaalmodig jeg i Grunden er seer jeg bedst deraf, at en frugt-sommelig Qvinde forekommer mig det forfærdeligste at være, fordi det netop skal være 9 Maaneder, og saaledes al Villie al Lidenskab, den yderste Kraftanstrængelse Intet formaaer.
- 55 Enhver haaber dog Noget i det han gaer ud i Verden – og vil nu være tro over det Lidet. Men Den, der gik ud i Verden, og Intet eiede uden en dyrebar Erindring, Intet forventede, men var Mindet tro,

han var jo ogsaa tro over Lidet og han skal sættes over mere; thi en saadan Erindring skal blive for ham det Evige.

56 M: T: thi det er saa besynderligt, det gives jo ikke Enhver at vorde Forfatter i Livet, dertil høre forskjellige Gaver. Ak men gaae engang ud paa Kirkegaarden, betragt Gravene, og see! der er stundom et Msk. bleven Forfatter som allermindst tænkte derpaa. Disse korte Indskrifter, et fromt Ord, en Anmindelse f. E.: den Gudfrygtiges Minde er i Velsignelse. – derude prædiker Alt; thi som Naturen forkynder Gud, saa prædiker enhver Grav. Der er et Grav-Monument, det forestiller en ung Pige i Bryststykke, hun har vist været deilig, nu er Stenen sunken sammen, og Nelder voxer om Graven. Hun synes ingen Familie at have havt. – En anden Grav gemmer en Krieger, hans Hjelm og Sværd ligger paa Kisten, og underneden staaer, at hans Minde aldrig skal glemmes. Ak og dog er allerede Laagen paa Rækværket revet af lave, man fristes til at tage hans Sværd og værne om ham, han gjør det ikke mere – og de Sørgende meente, at hans Minde aldrig glemmes.

57 Hvad er dog Goethe andet i aus meinem Leben end en talentfuld Defensor for Fadaiser. Paa intet Punkt har han realiseret Ideen; men snakke sig fra Alt (fra Piger, og Elskovens Idee, og Chrstd. o. s. v.) det formaaer han.

[I marginen] og alt det er dog en meget ringe Ting, naar man vil det, og han bliver dog kun Gradsforskjellig fra en Forbryder, der ogsaa digter Skylden bort, »fjerner den fra sig ved at digte«

58 Dersom Nogen vilde drage Rigtigheden af den Sætning i Tvivl, at det er en bevæget Tid, i hvilken vi leve, da betænke han, at Pastor Grundtvig lever, en Mand, der langt overgaaer Archimedes og end ikke behøver ell. drømmer om at behøve et fast Punkt for at bevæge Himmel og Jord, nei han gjør det uden Fodfæste. Saa lidet behøver han, ell. rettere saaledes behøver han Intet for at frembringe denne uhyre Virkning, og da han tillige som bekjendt, over Intet er istand til

at blive rasende, saa vil man let indsee, at Tiden ikke blot er bevæget, men det er ordentlig ængstelig at være samtidig med denne ølnordiske Kæmpe.

59 Det er mærkeligt nok, at en ung Pige, netop jo renere hun er, er Den, der er først til at erkjende sin Syndighed. Dette har glædet mig meget, thi egl. var det ved dette Phænomen at jeg havde størst Vanskeligheder for at tænke Synden og lægge Alt under Synd; med os Andre er det let nok.

60 Den der for at bevise Sandhedens Rigtighed beraaber sig paa »Flere« paa Tidens, Tidernes Bifald (ikke i Forhold til den factiske Sandhed, thi denne er jo netop det reent historiske) men i Forhold til det Evi-ge, den evige Sandhed, han modbeviser netop Sandheden ved sit Beviis; thi Sandheden er netop den, at hver skal gjøre Gud Regnskab for sig. Dette (∴ Sandheden) vil han ikke forstaae, og dog vil han bevise dens Rigtighed

61 Det er fatalt nok at blive overrasket, naar man søger Eensomhed. Dog gaaer det an, naar man overraskes af en Vildfarende ell. et Selskab, der formdl. kun sjeldent kommer der, men at have fundet sin eensomme Krog og nu pludselig overraskes af en ensom Mand, der søger det Samme, er ligesaa fatalt som at blive Gjenstand for en gal Mands fixe Idee ell. for et*) hysterisk Fruentimmers fixe Idee.

*) [I marginen] (Politivennen skriver dette Ord: hylsterisk)

62 Jeg vil nu skrive Leilighedstaler, istedenfor opbyggelige Taler. Brude-
taler og Skriftetaler, ell. Gravtaler.

63 Det er et skjønt Ord, som den menige Mand bruger om at døe: at Gud eller vor Herre klarer op for ham. Altsaa medens det netop bliver mørkest, thi hvor er saa mørkt som i Graven, klarer Gud op.

64 Det andet Ægteskab er kun et maadeligt Eftertryk, en maadelig anden Udgave.

65 Man sysler med det Hellige, gaaer flittig i Kirke, beder, læser opbyggelige Skrifter, ak man gjør dog forsaavidt mere end mange Andre; men sæt nu Gud slet ikke brød sig derom, sæt han med Uendelighedens Overlegenhed sagde: hvad vedkommer Du mig. Var der Nogen der kunde udholde denne Tanke; thi at lade være at tænke den, er ikke saaledes vanskeligt.

66 Den unge Moder, (smuk, rank, et Fløiels-Schavl, rask gaaende) med sin lille Søn. Hun lod sig aldeles ikke forstyrre af Drengens smaa Spilopper, men holdt sin Kirkebøn, læste Alt med i Psalmebogen under Mesningen. Hun udfandt den Forsigtighedsregel, at anvise Drengen en lille Plads af Stolen, hvor han skjøttede sig selv, medens hun var aldeles fordybet i det Guddommelige. Ak! ellers har Forældrene gjerne saa travlt med at faae Børnene til at sidde stille, som var det deres Forretning i Kirken. Hvor skjønt at see hende vælge det ene Fornødne, og hvor skjønt løste hun ikke Collisionen. Jeg takkede: reent æsthetisk alle gode Genier, at alt gik stille af, og skal ikke saa let glemme dette skønne Billede.

67 At omskifte det Timelige med det Evige (det siges i Almdl. om Døden) lod sig bruge med megen Virkning i det Opbyggelige.

68

NB.

At Identitets-Principet i en vis Forstand er høiere end, er det til Grundliggende for Contradictionsprincipet er ikke vanskeligt at indsee. Men Identitets-principet er blot Grændsen for den msklige Tænkning, den er som de blaae Bjerger, som den Linie, Tegneren kalder Grunden – Tegningen er Hovedsagen. Saa længe jeg lever i Tiden er Identitets-Princ. kun en Abstraktion. Intet er derfor lettere end at bilde sig selv og Andre ind, at man tænker Identiteten af Alt, ved at lade Forskjelligheden fare. Man maatte dog spørge et saadant

Msk. hvorledes han bærer sig ad med at leve, thi i Identiteten er jeg udenfor Tiden. Et Selvmord er derfor den eneste ethiske Consequents af Identitets-Principet fastholdt i Tiden. Forvirringen opkommer derfor blot ved at man lever i andre Kategorier end dem man skriver Bøger i – o! elendige Bogskriften.

Saa længe jeg lever, lever jeg i Modsigelsen, thi Livet selv er Modsigelse. Paa den ene Side har jeg den evige Sandhed, paa den anden Side den mangfoldige Tilværelse, som Msk. som saadan ikke kan gennemtrænge, thi saa maatte han være alvidende.

Forbindelsesleddet er derfor Troen.

[Til 68]

- 69 Identiteten kan aldrig blive terminus a quo, men er terminus ad quem, man kommer bestandigt kun til den, ved Abstraktion nemlig.
- 70 Begyndelsens Dialektik er fortærsket nok, dog har man glemt en Side, at Begyndelsen maa være en Afbrydelse og altsaa forudsætte en heel Tankerække, for at komme til at begynde. Saaledes gives der ingen forudsætningsløs Begynden; thi om der ikke forudsættes Andet forudsættes den Akt, hvorved jeg abstraherer fra Alt. Men dette kan jeg i intet Øieblik gjøre; thi saa kan jeg slet ikke komme til at begynde, da jeg bruger min Kraft for at abstrahere fra Alt.
- 71 I denne Tid lider jeg meget af Tankernes stumme Qualmen. Der er en Angest over mig, jeg kan end ikke sige hvad det er jeg ikke kan forstaae. Ligesom Nebucadnezar maa jeg bede ikke blot om Forklaringen af Drømmen, men at man vil sige mig, hvad det var jeg drømte.
- 72 En Begyndelse er altid en Beslutning, men en Beslutning er egl. evig, (thi ellers er det kun Narrestreger og hvad der for en senere Betragtning vil vise sig som Skepsis). Naar jeg saaledes vil beslutte mig til at studere Logik. Saa sætter jeg hele Livet ind. Ellers duer det ikke, og jeg studerer kun som til anden Examen. I samme Øieblik møder den

Betænkelighed, om det kan være Livets Bestemmelse, ell. forsvarligt at anvende hele Livet derpaa. Har jeg ikke denne Reflexion ell. en lignende, saa begynder jeg ikke i Kraft af Beslutning, men i Kraft af Talent (ell. Taabelighed – Mode – o: s: v: for at være med) og begynder altsaa umiddelbart, hvilket slet Intet forklarer.

Hvorfor dog den nyere Videnskab er bleven saa svigefuld, og fortier hvorledes den Enkelte bar sig ad. Derfor kan man ikke forstaa dem, fordi de ikke veed, hvorledes de selv gjorde. Selv betydningsfulde Skrifter skjuler saaledes ofte en Usandhed, fordi Forfatteren ikke har forstaaet sig selv, men vel en vis Videnskab, hvilket Sidste er meget lettere end det Første.

73 Dersom Hegel havde skrevet hele sin Logik og i Forordet skrevet, at den kun var et Tankeexperiment, i hvilket han endogsaa paa mange Steder havde skulket sig fra Noget, saa var han vel den største Tænker, der havde levet. Nu er han comisk

74 De øverste Principer lader sig kun bevise indirecte (negativt). Denne Tanke findes oftere udviklet hos Trendlenburg i logische Untersuchungen. Den er mig af Vigtighed for Springet, og for at vise, at det Høieste naaes kun som Grændse.

[I marginen] cfr. Trendlenburg elementa p. 15 n. og 16 ø. og mange Steder i logische Untersuchungen.

I Slutningsfigurerne har Muligheden af at slutte negativt langt Overvægten over Bejaelsen. cfr. Trendlenburg Erläuterungen til hans aristoteliske Logik p. 58.

Af Analogie og Induction lader sig kun slutte ved et **Spring**.

Al anden Slutning er væsentlig Identitet.

Trendlenburg synes slet ikke opmærksom paa Springet.

- 75 Den dobbelte Betydning af det Umiddelbare hos Aristoteles.
Trendlenburg Erläuterungen p. 109. henviist til § 51.
I den hegelske Philosophie bruges det Umidd. deels vilkaarligt deels subrept (i Betydning af det Sandselige).
- 76 Bestandigen at kunne sysle med det Samme, er et godt Tegn; thi det er kun Zigeunere, der naar de eengang have været eet Sted aldrig komme der mere. (cfr. Preciosa, hvor den gl. Zigeunerqvinde siger det).
- 77 Som Tordenskjold bedrog Svensken m: H: t: sine Troppers Antal ved at lade de samme Soldater marschere om af en anden Gade da igjen marschere forbi – som Den, der ved Nytaarstid seer det utrættelig virksomme Brandfolk styrte gratulerende gjennem Gaderne, maa tro at Brandchoret er meget talrigt, men det er bestandigt de Samme: saaledes skulde man ogsaa tro, at vor Tid i Sandhed var bevæget, vor Tid i Sandhed havde noget at sige, men det er kun de samme forsultne Talemaader, der marschere om af en Tvergade og saa komme igjen, disse forsultne Talemaader: det er det Tiden fordrer, et længe følt Savn, Faren staaer for Døren. Saaledes er nu en ny Psalmebog bleven Tidens Fordring, Heiberg troer det er Astronomie – maaskee burde der vælges astronomiske Psalmer i Tillæget. – Jeg troer, at Tiden kun har een Fordring, den nemlig at blive tagen ved Næsen. Denne Trang vil nok blive tilfredsstillet.
- 78 NB. Kun i Vidunderet kan Gud vise sig for Mennesket, ∴ saasart han seer Gud seer han et Vidunder. Men at see Vidunderet er ham ikke muligt ved sig selv, da Vidunderet er hans egen Tilintetgjørelse. Dette udtrykte Jøderne billedligt ved, at det at see Gud var Døden. Rigtigere maa man sige at det at see Gud ell. at see Vidunderet er i Kraft af det Absurde, thi Forstanden maa gaae af Veien

[I marginen] **NB**

79 Efterhaanden bliver der da lidt mere Tale om Paradoxet; snart bliver da Snakken derom og ved Hjælp deraf Paradoxet til et *ενδοξον*. Hvor det dog er comisk med disse Msker, der eengang for alle ere fritagne for at tænke Noget ved hvad de sige, og som blot ere graadige efter at faae et nyt Ord at rende med.

82 Meget af det der siges *in vino veritas* vil maaskee forekomme skrækeligt sandseligt; jeg hører allerede et Ramaskrig, og dog hvad er dette mod Goethe f. E. Philine i Wilhelm Meister.

83 Rachel siger: er det saaledes at være Moder – saa. Om hvor mange Ting i Livet gjelder ikke dette: er det saaledes.

84

Ved Esrom

Solskin i Forgrunden. Skyerne samle sig hen over Gribbs Skov (ad Nøddeboe). Skyerne vandre ned mod Esrom, Træerne bøie sig under dem, (af Vinden). Det seer ud som var det Hele en Armee, et Folk der udvandrede; Skyerne er som det lette Kavallerie der flankerer der over.

85 Det Comiske ligger bestandigt i Modsigelsen. Hvis en Mand søger om at maatte nedsætte sig som Øltapper, og det afslaaes er det ikke comisk. Hvis derimod en Pige søger om Tilladelse til at maatte nedsætte sig som offentligt Fruentimer, og det afslaaes, hvad stundom skeer, saa er det comisk, og det indeholder flere Modsigelser og er derfor meget comisk.

[Til 85]

86 Hvis det formeentes Øltapperen, fordi der var saa mange, var det ikke comisk, men hvis det formeentes ham, fordi der var saa faae, vilde det være latterligt, ligesom da en Bager, hvem en Fattig bad om Noget, svarede: nei Moder, hun faaer ikke Noget, man kan ikke give Alle, der var Een nylig, han fik heller ikke Noget.

87 Forførerens Taler er ligesom de Skyer man kalder Ilinger.

88 I Anledning af hvad jeg læser hos Rötcher om den ethiske Accent, falder det mig ind, at ogsaa jeg i mit personlige Liv har benyttet den rigtigt baade som Digter og som Declamator, da jeg i Anledning af mit Forhold til Regine og Forlovelsens Hævelse, og hendes visse Død sagde: hun vælger Skriget, jeg Smerten; nu kan jeg sige, hun valgte Skriget, jeg valgte Smerten.

89 Shelley bemærker i Indt. til hans Digt Prometheus i Anledning af Prometheus, at Ideen hertil forekommer ham langt skjønnere end Ideen til Djævelen, fordi Prometheus er reen, ophøiet, ikke fordærvet og fordærvende som Satan. Det er sandt, men Ulykken er en ganske anden: ligeoverfor Gud at tænke en saa berettiget Idee som Prometheus. Vel er Satan stor, men hans Fordærvethed gjør netop at man kan tænke ham sammen med Gud.

90

NB.

Al Tale om en høiere Eenhed, der skal forene absolute Modsætninger er kun et metaphysisk Attentat paa Ethiken. Saaledes ogsaa al den dumme Tale om det Positive og det Positive, at man er en nægtende Aand, men den Talende er en positiv Aand – Vaas! I samme Grad et Msk. har Positivitet har han ogsaa Negativitet. Denne Frihedens dialektiske Oprindelse, glemmer Friheden aldrig. Det kommer kun af at man jadsker i sine Kategorier, man taler om det Gode og priser det, man anfører maaskee et Exempel og see det er en reen umidd. Bestemmelse som f. E. et godt Hjerte, hvad man kalder et godt Msk. Man taler om, at man skal tvivle om Alt, og naar man saa skriver om Hamlet, saa korsers man sig, at det er Reflexionssyge, og Hamlet havde dog endnu ikke bragt det til at tvivle om Alt. – Væ! Væ! Væ! Siebenbürgen.

»Som Pige lærte min Kone mig at skrive smaa Perioder; thi hun sad stundom hos mig, og ved Udgangen af hver Periode lovede hun mig et Kys. Da jeg saa havde lært at skrive smaa Perioder, hvorfor min Recensent roste mig, blev jeg gift, og saa lærte min Kone mig, at det var ikke Umagen værd at skrive Bøger.«

[På langs i marginen] Egentlig bestemt for Assessoren i »Vrangen og Retten«

- 93 I gl. Dage maa Klædet have været saa fortræffeligt, at Luven voxte ud igjen paa den indadvendte Side. Deraf kom det, at man kunde lade en Kjole vende to Gange (det har Fader ladet gjøre ved sin Porcelains-Kjole) og da først var den baade vendt og skrabet.
- 94 Det Dumme ved Grundtvig (der nu aldeles er traadt af i Vaudevillen, som han da altid har haft en Eiendommelighed for, blandt andet ved den Tankeløshed at ville være Prophet og Seer, uden at ane, hvorledes en saadan Figur maa være modificeret efter hele Christendommens Criser) er at han altid vil have Sikkerhed paa Aand. Deraf denne fade Djærvhed og Aandrigthed a la Lars Mathiesen. Heldigt at han har valgt de Ord: Damer og Herrer, det erindrer aldeles om Dyrehavsbakken. Som hans Aandrigthed er, saa er ogsaa de Barhalsedes: oi! ei! o! ah! – en Livgarde af Interjectioner, den eneste Msklasse Grundtvig har vundet for sig. – Ved at tale mener han at frembringe saa stor Virkning. o! ja, især i Retning af det Dunkle. Forøvrigt kunde han maaskee ogsaa frembringe Virkning ved at staae paa Hovedet. Tilsidst bliver det at svede, at rynke Bryn, at slaae sig for Panden, at smile selvtilidsfuldt, at besvime synligt under Aandens Magt etc. et Beviis for Lærens Sandhed. Det er ligesom da Helveg sprang paa Prædikestolen til Ære for Christd. og formdl. vilde bevise dens Sandhed derved, at han kunde springe en halv Alen i Veiret.

[I marginen til 94]

95 det forekommer mig lige saa latterligt som naar en bomstærk Karl af en Præst, idet han beder, for at vise, hvor inderlig han beder, giver Gladiator-Stillinger, saa han viser Muskelbevægelserne i Armene o. s. v. Det er ikke Musklerne der behøves for at bede, og for at bede inderligt, – ei heller er det den Art Skjælven, der er Aandens og Inderlighedens.

96 Bevidstheds Forudsætningen ell. ligesom Tonarten stiger bestandigt, men inden derfor gjentager det Samme sig. Det er bekjendt nok, at en Kanonade gjør at man ikke kan høre, men det er ogsaa bekjendt, at man kan blive vant til en Kanonade saaledes, at man kan høre hvert Ord. Saaledes er i den moderne Tid fremfor i Græciteten f. E. Stilheden indenfor hvilken der høres en Larm. Denne Larm vilde have været nok for Grækerne, men vi tale ligesom Een midt i en Kanonade vilde sige hvad behager, idet Kanonaden for ham var Stilhed.

97 Forskjellen mell. Skuespillerens og Virkelighedens Kunst.

Skuespilleren skal synes bevæget, medens han er rolig (er han virkelig urolig, saa er det forfeilet). I Virkeligheden skal man synes rolig, skjøndt man er bevæget (er man ikke virkelig bevæget, saa er det forfeilet, og let nok at være rolig.).

98 Det er mig ganske underligt at læse 3 Bogs 3^d Capitel af Aristoteles de anima. For halvanden Aar siden begyndte jeg en lille Opsats: de omnibus dubitandum hvori jeg gjorde mit første Forsøg paa en lille speculativ Udvikling. Det bevægende Begreb, jeg brugte, var: Vildfarelse. Saaledes gjør Aristoteles det ogsaa. Dengang havde jeg ikke læst det mindste af Aristoteles men vel en Deel af Plato.

Grækerne blive dog min Trøst. Den forbandede Løgnagtighed, som ved Hegel kom ind i Philosophien, den uendelige Antyden og Forraaden, og Squadroneren og Udtværen af et ell. andet enkelt Sted af det Græske.

Priset være Trendlenburg; en af de ædrueligste tænkende Philologer, jeg kjender.

99 **NB.** Ligesom »Forord« af Nicolaus Notabene, saaledes maa jeg igjen have en lille polemisk Piece ud. Jeg tænker man kunde gjøre det under Navn af: Forskrifter, eller Prøver paa forskjellig Skrift. Man parodierer da de enkelte. Dette er tillige for at Ironien kan tage sig bedre ud.

[I marginen] **NB**

Journalen

1844 Decbr. - 1845 Decbr.

- 1 Det er aabenbart, at den Plads, som Politik indtog i Grækenland, har Religionen indtaget i Chrstd. (det egl. Folkelige), hvorom der tales og hvor der virkes ved Talen. Aristoteles Rhetorik vil derfor reent formelt kaste mangt et Lys over de religieuse Problemer. Det hele Spørgsmaal om Væren og Ikke-Væren, som slet ikke findes i den aristoteliske Philosophie (hans *ουσια πρωτη* og *δευτερα* cfr. categorierne er noget ganske Andet) henlægger han til Rhetoriken, som den der især skal frembringe Overbeviisning. *πιστις*, i pluralis bruger han det *πιστεις*.
- 2 Hvis jeg ikke husker feil er det i Minna v. Barnhelm, at Lessing lader een af Personerne sige, at et Suk uden Ord er den bedste Maade at tilbede Gud paa. Det lyder ret godt, men betyder dog egl., at man ikke ret tør ell. vil inlade sig med det Religieuse, men kun engang imellem stirre derefter som efter Tilværelsens Grændse: de blaae Bjerger. Skal man iføre sig det Religieuse til daglig Brug, saa kommer der Anfægtelser.
- 3 Der ere mange hørøstede og letsvedende Msker, der ere dumme nok til at antage, at deres Dumhed er Alvorlighed, og alvorlig-dumme nok til at ville bilde Andre det ind. Det man saaledes kalder Alvor er den nemmeste af alle Attituder, istedenfor at Alvor er den yderste Reflexions fineste Frugt. Den som nemlig ikke har Spøgen til at controlere sin Alvor med, han bliver alvorlig ligesom Jeronimus hos Holberg. Derfra dette hykkelske Skrig mod Enhver, der ikke er dum nok, men vittig og spøgefuld og da alvorlig paa rette Sted: han er ikke alvorlig. Det er tvertimod omvendt: Den, som ikke hvert Øieblik tør underkaste sin Alvor Spøgens Prøve han er dum er comisk

6 Der er noget ret snurrit deri: Hamann siger, at for Gud er Intet glemt, men at der hos Menneskene gives Ideer og Indfald, som man aldrig faaer mere end eengang i sit Liv, – og denne Yttring, netop denne Yttring forekommer to Gange i 3die Bind og i 5te B. Jeg har i mit Exemplar lagt Mærke ved dem.

7 Det tyndeste Øl kan skumme ligesaa stærkt som det stærkeste, men Forskjellen er, at det tynde Øls Skum holder sig en Minut i det Høieste, det stærke Øls i Forhold til som dets Styrke er. Saaledes ogsaa med Mskene, Forskjellen er ikke den, at nogle kunne skumme, andre ikke, de have alle en Tid dertil, men Spørgsmaalet er, hvorlænge det holder sig.

8 Da Fader var død, sagde Sibbern til mig: »Nu faaer De da aldrig theologisk Attestats«, og saa fik jeg den netop; havde Fader vedblevet at leve, havde jeg aldrig faaet den. – Da jeg ophævede Forlovelsen, sagde Peter til mig: »Nu er Du fortabt«. Og dog er det aabenbart, at dersom jeg ellers er bleven til Noget, saa er jeg blevet det ved dette Skridt.

9 De samme Tvivl som ved Betragtningen af Verden, af Naturen, af sig selv, af Begivenhedernes Gang stille sig imod Troen paa Gud – de samme Tvivl maa finde Sted m:H:t: Chrstdommen. Jeg kan med H:t: Chrstd. ikke forlange større og anden Vished end den jeg har med H:t: hiin Forvisning om Guds Tilværelse. – Denne Parallele var det maaskee værd engang at udføre.

10

Politie-Agenten

Skulde behandles dramatisk.

En dæmonisk Figur, der ligesaa godt selv kunde være bleven en Komersbroder, ja en Morder o: s: v:, men nu er Retfærdighedens Tjener. (en forfeilet Barndom og Ungdom har gjort ham hadefuldt mod Mskslægten.)

Opfattelsen af den hele Politie-Retfærdighed kun som en Nødværge mod Fattigdom ligesom Spartanernes Forhold til Heloter. (Ideens Modsigelse).

Modsigelsen, at en saadan Figur tjener Retfærdigheden, og dog gjør det saa godt, at han er den meest Udmærkede.

[I marginen til 10]

- 11 I hans Optræden skulde der være noget Usikkert, som havde sin Grund i hans indre Usikkerhed, men som han selv lyvende for sig selv og andre forklarede som List. Hans Usikkerhed var ikke Løgn, men det var Løgn at han bag efter forklarede det som Underfundighed. At han stundom sagde hvad han ikke ønskede at sige, var det Sande, men bag efter løi han og forklarede, at det havde været for at udspionere Andre.
- 12 Under Titlen Privatissimer og holdt saa zarte som muligt kunde jeg have Lyst at tegne en qvindelig Figur, der netop var stor ved sin elskelige beskedne bly Resignation (f. E. en noget idealiseret Cornelia Olsen, den fortræffeligste qvindelige Figur, jeg har kjendt, og den eneste, der har afnødt mig Beundring). Hun skulde opleve at Søsteren var gift med den hun selv elskede. Det er Collisionen for Resignation.
- 13 En Mod-Parabel til den om Sædearterne.

Den skulde handle om Prædikanterne.

En Sædegaardseier gav sine Tjenere hver den samme Deel af det samme gode Sædekorn.

Men Een bevarede Sædekornet paa et fugtigt Sted, saa det var forðævet og kom for tidlig til at spire.

Og Een blandede det med simplere Sæd.

Og Een tænkte Sæden er jo nu min, hvorfor skal jeg udsaae den, og han solgte den for Penge.

Og Een strøede den vel ud, men kastede den saaledes skjødesløs hen, som var den Intet værd.

Een strøede den ud, men holdt den for meget i Priis.

Dette er Jadsk, thi Ideens Eenhed er ikke bevaret, men det lader sig bruge, Indfaldet er ret godt og især tjenligt som Slutning af en Tale, ell. som en Begyndelse for at fjerne Misligheder.

- 14 En letsindig og forfængelig Individualitet har altid en overordentlig Forestilling om en Apostels Udmærkelse ∴ det Lykkelige, det Glimrende at være en Apostel; en ydmyg og dyb Individualitet har altid en overordentlig Forestilling om en Apostels Lidelser.

15 Det Populaire

Man er ikke upopulair fordi man bruger Kunst-Udtryk; thi det er Tilfældigt og disse kunne komme imode, som det successivt skeer ligesom ned til den simpleste Mand.

Den er og bliver upopulair, der tænker een Tanke heelt ud. Derfor var Socrates upopulair, uagtet han ingen Konststudtryk brugte, thi hans Uvidenhed, naar den skal fastholdes, er mere livs-anstrængende end hele Hegels Philosophie.

- 16 At holde et Saar aabent kan jo ogsaa være sundt: et sundt og aabent Saar; stundom er det værst, naar det groer til

- 17 Der skal indføres en ny Videnskab: den christelige Talekunst, konstrueres admodum Aristoteles' Rhetorik. Den hele Dogmatik er en Misforstaaelse især saaledes som den nu er bleven.

[I marginen] **NB**

[Til 17]

- 18 Her kunde ogsaa tages et Hensyn til Karneades' Sandsynligheds Lære cfr. Ritter Gesch. der Philosophie 3^d B. p. 677, 78, 79.

[I marginen til 17]

- 19 Aristoteles sætter Talekunsten og Midlerne til at vække Tro ($\pi\iota\sigma\tau\epsilon\iota\varsigma$) i Forhold til Sandsynlighed, saa den har (til Forskjel fra Viden) med det at gjøre der ogsaa kan forholde sig paa en anden Maade. Den christelige Veltalenhed vilde deri være forskjellig fra den græske at den har alene med *Usandsynlighed* at gjøre, med at vise at det er usandsynligt, for at man saa kan *troe* det. Her er Sandsynligheden ligesaa meget at forkaste som hist Usandsynlighed, men Forskjellen fra Viden er i begge den samme.
- 20 I gl. Dage troede man at hvad der hørtes angik Een selv: de te fabula at Alt angik Een, nu troer Enhver at han kan fortælle en Fabel der angaaer hele Mskheden kun ham ikke.
- 21 Et Genie, der bliver misforstaaet af sin Samtid trøster sig til en bedre Eftertid. Det synes Msk. stort talt, og dog er det svagt talt. Verden bliver omtrent altid eens; eller er den Slægt bedre, der hylder hvad han har sagt fordi han har sagt det? Den Slægt der beundrer ham korsfæster paa samme Tid en Samtidig som igjen en næste Slægt beundrer; thi Verden bliver altid eens og det, den ikke kan taale er Samtidighe- den med det Store. – Jeg kan ikke forstaae, hvorledes Sligt kan saa meget beskæftige et Genie. Nei f. E. at haabe engang at træffe sammen med Socr. for at kunne conferere med ham i den skjønne Sam- tale – og saa blæse baade med Samtid og Eftertid.
- 22 Naar en Konge for at være ukjendt gik klædt som en Spekhøker, og tilfældigviis en Spekhøker lignede Kongen skuffende, saa vilde man lee af dem begge, men Grunden omvendt: af Spekhøkeren fordi han ikke var Kongen af Kongen fordi han var Spekhøkeren.
- 23 Den simple Borger-Mand, der naar han gav en Fattig den ringe Ga- ve (han havde ei Raad til mere) altid tog Hatten af saa dybt som var det en Foresat, saa venligt som var det hans bedste Ven.

24 Det er vistnok, at man af Ingen lærer saa meget som af Børn, men det er ogsaa vist, at en Fader let kan fordærves netop derved. Det at have et saadant Væsen om sig som man tør lade Alt gaae ud over, og dog fordrer ikke blot Lydighed men Kjerlighed, at have Een om sig mod hvem man bestandigt beholder Ret, det er en farlig Sag.

25 Af et muligt Forord til mine Leilighedstaler.

... Eller mon ikke en Kvinde, der baldyrer et Klæde til helligt Brug, gjør ethvert Sting saa omhyggeligt som muligt og maaskee flere Gange begynder forfra; men mon det ikke vilde bedrøve hende om Nogen saae fejl og saae paa Perlesyningen istedenfor paa Altarklædet, eller saae en Mangel istedenfor at see Altarklædet? Hun fandt sin ubetalelige Glæde i at gjøre Alt saa omhyggeligt som muligt, netop fordi dette Arbejde ingen Betydning har og ingen skal have, men Betydningen formaaer Syersken ikke at sye ind med i Klædet, den ligger i Betragteren

26 For istedenfor Samvittighed og Guds Aand at faae et Samfund af Mskers dyriske Uddunstning, et Noget, der sveder ud af dem i Trængsel, et Noget, som kaldes den offentlige Mening og af Philosopherne: den objektive Aand

27 Blandt alle glimrende Synder er de affecterede Dyder de værste.

28 Hiin stærke Puster i Orgelets Bryst.

29 Den Modsigelse, Kudskene paa den fattige Liigvogn, der havde lagt Hestedækket kun halvt over den ene Hest for bedre at slaae den...Det dybe i Døden....det prosaiske heri.

30 Synden i et Msk. er lige som den græske Ild, der ikke slukkes med Vand, – her kun med Taarer.

31

Et nyt Skrift.

Guds Dom.[†]

En Lidelseshistorie.

psychologisk Experiment
af

..... de profundis.

Her bruges Syndens Kategorier. Indesluttetheden ligger i, at han ikke tør lade Nogen vide, at det er en Straf han lider.

[† I marginen] En Ægtemand.

[I marginen til 31]

32 Det vilde være ham let nok, at blive løsladt, hvis han vilde indvie hende i sin Lidelse, men det frygter han netop, at dens Forfærdelse skal aldeles tilintetgjøre hende, ell. gjøre hende saaledes sympathetisk, at hun som Cains Hustrue vil følge ham, og det vil han netop ikke. – Paa den anden Side synes han at skyldte Gud det, saaledes erotisk at fortie sine Lidelser.

cfr. p. 185 nederst.

cfr. p. 194.

33

Slutning - Enthymema - Beslutning.

En Trilogie.

Dette vil være en Undersøgelse af Vigtighed for min om Springet og om Forskjellen mell. en pathetisk og en dialektisk Overgang.

Til syvende og sidst er det jeg kalder en pathetisk Overgang hvad

Aristoteles kaldte Enthymema. Maaskee. Hvor forunderligt, da jeg nu først læser om Enthymema i Aristoteles Rhetorik.

- 34 Stundom bliver man utaalmodig, fordi det ikke lykkes bedre med at ville det Gode, men denne Utaalmodighed er dog ikke Sorg over sin Synd, men Voldsgjerning mod Gud. og Mangel paa Oprigtighed.

[Til 34]

- 35 og til al Forbedring hører først og fremmest en ydmyg Erindren af sin Svaghed, hvorledes den var, da gaaer det stundom ligesom en frigiven Forbryder, hvem en bortløben Fange gaaer forbi som en ængstende Erindring, ell. kommer til ham: saaledes kommer stundom Erindringen af noget længst Tilbagelagt ængstende med sit Besøg. Bliver man utaalmodig og vil ikke vedkjende sig det, saa har man tabt. Da klager man, man synes det er uretfærdigt at mindes derom, istedenfor ydmygt at takke for, om man er bedre nu.

- 36 Det gaaer mig i Forhold til Ægteskabet ligesom Diana i Forhold til de Fødende: selv ugift hjalp hun.

- 37 Ikke blot i Grækenland var Theateret Gudstjeneste, ogsaa i Persien, ni fallor. Man antog, at Den, der for egen Regning lod opføre Skuespil blev belønnet i Himlen. Altsaa omtrent ligesom i Middelalderen at bygge Kirker og Klostre.

- 38 Definition paa Ironi.

Ironi er Eenheden af ethisk Lidenskab, der i Inderlighed uendeligt accentuerer det egne Jeg - og af Dannelse der i Udvaltethed (i Omgang med Msk.) uendeligt abstraherer fra det egne Jeg. det Sidste gjør, at Ingen mærker det Første, og deri ligger Kunsten og derved betinges det Førstes sande Uendeliggjørelse.

39 Det er latterligt at høre Præsterne i vor Tid advare mod Middelalderens Askese (Munke og Nonner o: s: v: Flagellationer o:s:v:). Münster anstrænger sig især her – ak! i det 19d Aarh. at advare mod Sligt (det er afsindigt.). – Og saa dømmes man saa dumt om Askesen. Der laae noget Barnligt i den; de havde en Forestilling om det Forfærdelige i at bære et Ansvar og en Skyld hele sit Liv igjennem – denne evige Vedvaren, medens det voxer fra Dag til Dag. Derfor var Askesen et Udtryk for denne Livs-Anskuelse ligesom et Barn der lider sin Straf den Dag og saa er alt glemt og Barnet igjen et rart Barn. – Den var dernæst et erotisk Udtryk. Eller hvis en Pige i et erotisk Forhold forsaae sig mod den Elskede, mon hun strax vilde glædes ved hans uforandrede Elskov, vilde hun ikke sige til ham: o! skjend lidt paa mig. – Mon endeligen ikke Enhver i vor Tid, det vil sige Enhver af de Enkelte der i vor Tid har lidt religiøs Sands, mon han ikke gjør det Samme; men paa en anden Maade, at han f. E. nægter sig selv en Fornøielse, fordi han ikke er glad ell. fornøiet med sig selv, gaaer i Kirke –

De Præster man nu har er de dummeste af Alle. – og saa vil man negligere Biskop Mynster, den Eneste, som veed hvormod Talen er.

40 Nu er Øieblikket der, nu maa der skrives: en dialektisk Veiledning til de pseudonyme Bøger af de samtlige pseudonyme Forfattere. –

41 Forholdet mellem Enten-Eller og Stadierne.

I Enten-Eller var det æsthetiske Moment et Nærværende kæmpende med det Ethiske, og det Ethiske Valget ud deraf. Derfor var der kun to Momenter og Assessoren absolut seierrig, om det end endte med en Prædiken, og med den Bemærkning: at kun den Sandhed, der opbygger er Sandhed for mig (Inderligheden – derfra Udgangspunktet for mine opbyggelige Taler.)

I Stadierne er der 3 Momenter og Stillingen en anden

1) det Æsthetisk-Sandselige er trængt tilbage som noget Forbigagende (derfor »en Erindring«) thi det kan jo ikke blive ganske til Intet. det unge Msk. (Tanke-Tungsind); Constantin Const. (Forstands-Forhærdelse). Victor Eremita, som nu ikke mere kan være Udgiver

(sympathetisk Ironi); Modehandleren (dæmonisk Fortvivlelse) Johannes Forføreren (Fortabelse, en »mærket« Individualitet). Han ender med, at Qvinden er kun et Øieblik. Lige der begynder Assessoren: at Qvindens Skjønhed tiltager med Aarene, hendes Realitet netop i Tiden.

2) det ethiske Moment er kæmpende. Assessoren ikke gemütlig docerende, men stridende i Tilværelsen; fordi han ikke her kan slutte af, om han end atter her kan beseire ethvert æsthetisk Stadium med Pathos men ikke maale sig med Æsthetikerne i Vittighed.

3) det Religieuse bliver til i en dæmonisk Approximation (Experimentets quidam) Humor som dets Forudsætning og dets Incognito (Frater Taciturnus).

42

d. 14 Mai 1845.

ankommen til Berlin.

Den eneste brugbare Figur ombord paa Dampskibet var en ung Knøs. (en Bursch.) med en Fløielskasket paa, fastbunden med et Tørklæde, en sribet Bluse over en Frakke, en Stok hængende foran paa een af Knapperne i en Snor. Troskyldig, aaben, reisende, opmærksom paa Alt, naiv, undselig og dog freidig. Ved at combinere ham med en saadan Tungsindig-Reisende (som Hr. Hagen) lod der sig frembringe en Virkning i det Veemodige.

43 Der maa skrives tvende ny Bøger:

En Digers Bekjendelser.

Hans Lidelse er, at han bestandig vil være en religios Individualitet, og bestandig griber feil og bliver Diger: altsaa en ulykkelig Forelskelse i Gud. (Lidenskabens dialektisk i Retning af, at der er noget ligesom bedragersk ved Gud.)

Et Hjertets Hemmeligheder.
 cfr. p. 163 i denne Bog.
 (Privatissimer)

eller

Næst ved Ulykken og dog den Ulykkeligste.

Saadanne Situationer gives der flere af i Livet, hvor den der staaer ved Siden af og altsaa udenfor dog lider meest.

[I marginen til titlen] Sophie Beaumarchai.

(Clavigo).

En Figur.

En Olding, der sidder i Kongens-Have, ell. Kirsebær- ell. Philosoph-Gangen. (Modsætningen: den varme Sommerluft, det Forfriskende i det Grønne: og den Gl.). Han er selv en gl. Enkemand, har ingen Børn, spiser en Gang imellem hos en Slægtning, der er mere velhavende. Der sidder han regelmæssig visse Dage.

- 46 Det der egl. er det Vanskeligere er at standse det Dialektiske i Guds-Forholdets Lidelse. Man siger man skal haabe det Bedre, man skal endnu engang komme til at takke Gud, efter Regnveir kommer Sol-skin o: s: v:.. Hvad vil dette sige? Hvilket er det Bedre, hvorfor man skal takke Gud; aabenbart Det, hvis Behagelighed ell. hvis Ubehagelighed man efter sin endelige Forstand statuerer. Men saa er jo selve Taksigelsen en Tilbagegang, da jeg i Taksigelsen bevæger mig i de laveste Categorier. Jeg trækker om med Gud ligesom Emeline med sin Fader. Er det sandt og det eneste Udtryk for Guds-Forholdet, at alt, hvad Gud gjør er godt, saa er jo Talen om en Ophør ell. Ikke-Ophør, om godt Veier igjen o: s: v: (hvilket passer i den timelige Verden, hvor ondt Veier virkeligen ikke er godt Veier) en Tilbagegang. Misligheden kommer deraf, at i det ene Øieblik gjør man Mine til at ville gjøre Uendelighedens uhyre Bevægelse, i det næste Øieblik mangler man Mod dertil, og haaber og takker i Endelighedens Categorier. Det er som med Elskende. Nøiede med hinanden vil de undvære ell. kunne

undvære Alt, men snart snart ophøre de vel ikke at elske hinanden, men give Sagen en anden Retning, og naar det saa kniber, saa haabe de paa bedre Tider, hvor Elskoven ret skal være glad (altsaa den er dog ikke absolut nok) og takke saa igjen (altsaa den var ikke absolut nok.). Med H: t: denne dialektiske Krydsen finder man slet ingen Veiledning i de fleste opbyggelige Skrifter. – Maaskee har i umindelige Tider Intet gjort et saa dybt Indtryk paa mig som Davids Psalmer i disse Dage, ak! men han svigter Een i de dialektiske Svingninger. Sagen er den: alt det Mangfoldige, dybt og herligt og vederqvægende og lindrende, naar det ryster Indvoldene, udtrykt er Indhold af hans Liv, men naar jeg nu skal begynde og da samle det i den ligesaa lyriske som dialektiske Total-Tanke, saa brister det. Snart haaber han (og saa igjen snart evigt, snart for Tiden, men disse tvende Bestemmelser af Haab ere adskilte ved en Evighed og det maatte være tydeligt, hvilken der er hvilken) snart trøster han sig ved sin Uskyldighed, snart forbander han Fjender o: s: v: Men Begynderen der altsaa skal begynde uvist, han er ikke tjent dermed, han fordrer den ene Tanke, den ene om det skal være det Evige (at alt er Godt, lige Godt, og det at udsætte Taksigelsen Dumhed ell. Sviig) ell. det skal være: det Behagelige og det Ubehagelige; om Gud skal være Alt, og Msk. ikke knye uden for at sige: det er Godt, ell. Msk. skal snakke med.

47 ad p. 171 nederst.

Den dialektiske Modsigelse maa holdes saaledes, at det er tvetydigt, om han er indesluttet alene af erotisk Forelskelse i Gud, ell. af Stoltthed mod Msker.

Selv i Davids Psalmer findes der Exempler paa den Art af Indesluttethed, der vil unddrage sig ethvert Mskforhold for at blive Du und Du med Gud.

48 Den religiøse Lidelses Uendeligheds Dialektik (f. E. hvis vi alene haabede for dette Liv vare vi de Elendigste af alle) maa standses i Tiden (Gudsfrygt har Forjættelse for det Liv som nu er). Men hvorledes classificeres disse tvende Forhold. Det høieste Udtryk for Jordlivets (Timelighedens) Gehalt er jo netop Forventningen af det Evige, ell. dettes Nærværelse. Men i samme Øieblik har jeg atter opgivet

hele min jordiske Forstands Omfang, og den concretere Forstaaelse af »Forjættelsen for dette Liv« er gjort vanskelig da den egl. er identificeret med den sidste »Forjættelse for det Liv som kommer.« Der- som nemlig Guds frygt har Forjættelse for det Liv, som kommer og jeg er vidende derom, saa er denne min Viden derom, i Timeligheden selve Guds frygtens Forjættelse for det nærværende Liv.

Dersom et Msk. egl. vilde tale med den religiøse Uendeligheds latenteste Bestemmelser i sin Tale, saa vilde man ansee ham for gal. Allerede en saadan Yttring af Socrates »at naar Skipperen har sat den Reisende over Havet til sit Bestemmelsessted saa gaaer han (Skipperen) ganske rolig op og ned ved Strandkysten, tager sin Betaling, og dog kan han jo ikke vide om han har gjort en Tjeneste derved, ell. om det ikke havde været bedre at den Reisende omkom paa Søen,« allerede en saadan Yttring (hvis den Læsende havde Duelighed nok til at mærke den dialektiske Underfundighed, og ikke gled hen derover ell. troede det var en Tale-Maade) vilde ansees som en Yttring af Galskab.

Heri ligger den dialektiske Fremstillings svigefulde Galskab, kun den Dialektiske opdager den, og han veed tillige, at det ikke just er Galskab (ligesaa lidet som det er Galskab at ansee min evige Viden for vissere end min Sandsning; medens man ellers taler omvendt: og naar En turde sige: Gud er ligesaa vist til som det er vist, at jeg holder denne Stok i min Haand. Ak! det er en daarlig Vished, som allerede den græske Skepsis kunde fratage En, nei at Gud er til er ganske anderledes vist end alt Sandset.), den Uerfarne den systematiske Bedaarrede mærker Intet, fordi der ikke vræles, hvilket netop er den dialektiske Modsigelse, thi det Umiddelbare er sig kun bevidst naar det skriger, det Dialektiske er sig selv sikkert.

- 49 ... I Hedenskabet saae man Furierne forfølge den Skyldige, saae deres forfærdelige Skikkelser – men Nag kan man ikke see, Nag det er skjult, en skjult Frugtsommelighed, hvortil en ond Samvittighed er Fader.

[I marginen til 49]

50 og fordi Furierne vare virkelige Skikkelser maatte de blive udenfor Templet, hvor den Ulykkelige fandt Hvile – men Nag følger med derind.

51 Allerede her ligger det Dialektiske (i Forhold til det Religieuses Inderlighed). Nu falder den ængstelige Bekymring En ind, at det Forfærdeligste af Alt vil hænde, hvad saa, skal han saa byde denne Tanke at vige bort for ikke at plage sig selv. I saa Fald afgjør han ved endelige Categorier det Religieuse, hvilket er irreligieust. Skal han aabne sig for den? Hvor standser vi saa det Dialektiske? (cfr. p. 182.) Skal han sige: dog ikke min men Din Villie? Dersom dette bedende Udsagn skal være i Sandhed og ikke en svingagtig Vending i endelige Categoriers Tjeneste, saa maa han virkeligen have tænkt Muligheden af det Værste, men denne Tænken er nok saa slem som Virkeligheden af Lidelsen. Eller skal man maaskee sige, Msks Lyksalighed hører ogsaa med i det Religieuse, derfor skal man holde de mørke Tanker borte; Gud vil vi skal være glade. Rigtigt, men hvor vil han at vi skal være glade. Nu begynder Dialektiken igjen. Skal vi ikke være glade ved at beholde Gud og at tabe Alt, o: ikke blot finde os deri, men begeistrede raabe: see her er den eneste, den eneste Glæde, den eneste Lyksalighed.

52 Den umidd. Religieuse gjør Meget saaledes, at den uendeligt Reflekterede Religieuse, naar han gjør det samme, fordi det er skjønt halv humoristisk og halvt angrende maa opfatte det. f. E. den Umidd. Religieuse gaaer 3 Gange i Kirke hver Søndag. Han bygger vel ikke sin Salighed derpaa, (saa er han Irreligieus, ell. veed ikke, hvad han gjør) men han er dog glad ved ligesom at kunne gjøre Lidt til Gjengjeld for Gud til Gjengjeld for al det Gud kan gjøre mod ham (her passer det socratiske Ord, da Socrates ikke vilde modtage Indbydelsen at komme til Kong Archelaus fordi han ikke kunde gjøre Gjengjeld – saaledes ville mange ikke indlade sig med Gud, fordi de føle de blive til Intet). I det Gl. T. i Muhamedanismen i Midd. fremkommer her det i uskyldig Forstand Fortjenstlige, de gode Gjerninger. – Den uendeligt Reflekterede gjør det Samme, gaaer f. E. 3

Gange i Kirke hver Søndag, men opfatter det reent humoristisk og med en Villighed til strax at angre: humoristisk, at han ikke kan lade det være, at han ikke kan blive træt af at høre hans Ord og være i hans Huus; halvt angrende, hvis det dog skulde være saa, at han atter og atter trænger til nyt Incitament i sit Guds-Forhold.

- 55 Det var maaskee rigtigt, at lægge et psykologisk Experiment hen paa et andet Punkt: en vordende Geistlig f. E. der frygter for at blive Geistlig (gjennem Skyld – Situation han gaaer paa et afsides Sted, fordi han end ikke hjemme tør gjøre det af Frygt for Overraskelse, og læser den canoniske Ret for at see, hvilke Synder det er, som Kirken forbyder – dette: de occultis non judicat ecclesia) og dog er det hans eneste Ønske at blive det, netop fordi det synes ham ad den Vei muligt at gjøre noget Fyldest for sin Synd. – Den dialektiske Modsigelse mell. om han gavner Andre ved at fortie sin Skyld, og søge at virke paa en stillere Maade, ell. om det var bedre at rykke ud med Alt.

[I marginen] *de occultis non judicat ecclesia* kunde blive Titelen.

[Til 55]

- 56 En Situation, hvor han i en landlig Egn hører nogle badende Børns Lystighed i Bugten ved den lille Ferskvands Søe, seer dem derpaa komme marscherende, spøgende hen ad Veien hvorved det ret paa-trænger sig ham Misforholdet mellem saaledes at være Barn og at existere som han med dette uhyre Ansvar; medens Dyrets og Plan-tens og alt Andets modnere Alder svarer til hvad Barndommen er.

[I marginen til 55]

- 57 og en Replik af ham: gid det ikke var saa, at Kirken ikke dømmes om det Skjulte – gid den gjorde det. Hvad der er Mangen en Trøst, er min Lidelses Vedvaren. Skal jeg selv angive det? Saa er min Virksomhed forhindret. Tør jeg lade det være?

[I marginen til 55]

- 58 Replik: hvad jeg især savner er min Prædikestol: det er Situationen naar man har Lidelser, og Dødsleiet og Sygesengen.

[I marginen til 55]

- 59 Jeg har kjøbt et nyt Exemplar af den canoniske Ret for atter at studere om igjen, om jeg tør være Præst igjen – men blot jeg kjøber Exemplaret, gyser det i mig, fordi det er som kunde Boghandleren mærke paa mig, hvilket pijnlijk Studium jeg gjør af den.

- 60 cfr. p. 182.189.

Allerede her ligger det Dialektiske i Forhold til det Religieuse. Naar f. E. et Msk. vilde bedende sige til Gud, at han endnu ikke havde ganske tilegnet sig Chrstd., at han havde Tvivl tilbage, og at Gud derfor vilde give ham Tid til at overvinde dem (og saaledes gaer der jo altid en Tid hen), saa griber strax det Dialektiske ham, thi denne Tids-Anvendelse bliver i samme Øieblik uendelig dialektisk (sæt han døde imorgen, og Chrstd. var det ene Saliggjørende, og han udenfor), fordi den evige Afgjørelse fordrer sig selv med en uendelig Hastighed. Dette viser igjen, hvor vanskeligt det er at faae et historisk Udgangspunkt i Tiden for en evig Salighed.

- 61 Det maa nu gøres: En Indesluttet skildres i et tredie Moment, hvor han selv opdager, at hans Skyld er ingen anden end den at han har været indesluttet. – Det Dialektiske: om han nu selv i dette Øieblik dæmonisk forstaaet ikke er større end om han strax havde talt. Indesluttetheden kommer derfor igjen, og skjøndt han har gjort denne Opdagelse holder han denne atter for sig selv i det Indesluttede.

- 62 Helvede-Straffenes Evighed er paa en Maade let at bevise, og i ethvert Tilfælde lader det sig atter her vise, hvor vanskeligt det er at faae et historisk Udgangspunkt for en evig Salighed i Tiden, og tillige hvor tankeløst Mske. bære sig ad. Det Første («Smulernes» Problem) skal være saa let at forstaae, det fatter Enhver. Det Andet

(Helvedsstraffenes Evighed ∴ en evig Usalighed) vil Ingen antage, og forgive lærer Kirken det, thi man tør meget sikkert antage, at Ingen troer det. Ak! Ak! Ak! hvilke Tænkere. Problemet er aldeles det samme. Kan Nogen tænke det Ene (en evig Saligheds Afgjørelse i Tiden) saa har han eo ipso ogsaa tænkt det Andet. Kan Tiden være et adæquat Medium for Afgjørelsen af en evig Salighed, saa er den det jo ogsaa for en evig Usalighed. Det er her Knuden ligger, medens de Beviser, som Orthodoxe have fremført ere blottede for al Categorier.

Knuden er netop at det Evige unddrager sig Afgjørelse i Tiden, fordi det forudsætter sig selv.

- 63 Spekulanterne i vor Tid ere saa dumt-objektive, at de aldeles glemme, at Tænkeren selv jo er ligesom Fløitespillerens Instrument, og at det derfor er af yderst Vigtighed at kjende sit Instrument (her ligger Psychologien), ja af ganske anderledes Vigtighed fordi Tænkeren er i det uendelige Inderligheds Forhold til sin Gjenstand, som ingen Fløitespiller er det til sit Instrument.
- 64 den objektive Tænkning bryder sig slet ikke om den Tænkende, og bliver tilsidst saa objektiv, at den tænker ligesom hiin Portskriver, at han har blot med at skrive, de Andre med at læse.
- 65 Naar man egl. tænker *en Existents under Evighedens Form, saa følger eo ipso Isolationen*. Det Fortvivlede er, at man aldrig faaer Noget at vide derom hos de Tænkende, Sligt springe de over. Men naar blot f. E. (i Weil biblische Legenden der Muselmänner Frankfurt a. M. 1845) p. 277 det hedder at paa den yderste Dag Adam vil raabe: O! Herre red kun min Sjæl, jeg bekymrer mig hverken om Eva ell. om Abel; og nu alle Chrsti Taler om Jerusalems Undergang, hvor netop det har sin Betydning, at Guds-Forholdet i sin evige Gyldighed vil neutralisere ethvert Forhold, hvor han siger: (Marc. 13,9) Men I tager vare paa Eder selv – hvor bliver saa alle de travle verdenshistoriske sociale Categorier af?

66. Om ogsaa Systemet høfligen vilde anvise mig et Gjesteværelse paa Loftet, for at jeg dog kunde komme med, saa holder jeg dog mere af at være en Tænker, der er som en Fugl paa Qvisten.

67 Saaledes vilde det maaskee ogsaa interessere at opfatte Lady Machbeth: hun gaer ikke i Søvn, men hun tør ikke sove, hun frygter for at Søvnens skal forraade Noget.

Scene ved Midnat: hun sidder alene paa sit Værelse, hun gaer ængsteligt omkring og seer efter, at alle Dørre ere lukkede, (hun bliver tungsindig-distrait, seer flere Gange efter, fordi det er hende som havde hun glemt det den forrige Gang.), saaledes er hun næsten som en Søvnængerske hun sætter sig hen:

Søvn, Søvn, forfærdelige Opfindelse, forfærdelige Nødvendighed, Du eneste Magt, som jeg frygter, som har formaaet at fravriste mig min Hemmelighed, som intet Msk. formaaer det, Du listige Bedaarer, der tryller et Msk. i sin Vold, og gjør ham til sin egen Angiver, altsaa Du har Magten, Du formaaer at gjøre, hvad ingen Anden formaaer at gjøre det medens jeg sover – nei jeg sover jo endnu ikke, jeg vil ikke sove – og dog jeg maa sove o! rædsomme Nødvendighed, hvorfor kan jeg ikke undvære Søvnens som jeg har lært at undvære Hjertets Følelser, der ere Andre en Nødv: – men jeg sover inden lukkede Dørre, Panelet er indrettet til at forhindre enhver Lyd – og dog hvor findes et Indelukke, ogsaa Vægge have Øren.

NB. Dette lod sig maaskee bedre gjøre med en saadan Individualitet som Cromwell, ell. ogsaa maatte Lidenskaben have et mere qvindeligt Præg.

Søvn Du kan komme og besove mig, og berøve mig hvad ingen Mand kan berøve mig; naar jeg opløses i dit Favnetag, da skuer Du dybt i min Sjels Inderste, i denne Afgrund, hvor jeg kun selv tør see, naar jeg veed at jeg kan forhindre Enhver at see derned. – Ak! mit Hoved er saa svagt, jeg trænger til Hvile, og dog kan jeg i det halve Secund, da Bevidstheden flygter for Søvnens Nærværelse, kan jeg forraade Alt, at et halvt Secund har denne Magt over mig, et halvt Secund som Søvnens Nødvendighed grusomt fordrer. Hvorfor frygter jeg Søvnens som en Forbandelse, da den er den største Velsignelse for Andre, – er jeg forbandet? Hvis jeg kunde undvære Søvnens hele

mit Liv! umenneskeligt, jeg næsten gyser for saaledes at være bleven en Aand. Og kan jeg ikke undvære den, Rædsel ved at betroe mig til den. Piinlige Vaagenhed! Dog trænger jeg til den, nei jeg trænger til at døe, til den sidste Søvn, der er min eneste, naar jeg veed det er Dødens Søvn, da tør jeg lægge Hovedet til Pudens, hvorfor? Fordi saa sørger Døden for at Alt bliver roligt. – Jeg hader Lady Seymour, jeg har en Mistanke, at hun opholder sig over mine Forsigtigheds-Regler (jeg maa endelig lyve og angive falske Grunde til mit Sovekammers Indretning) men jeg tør ikke spørge jeg gyser ved netop da at skulle forraade Noget, og dog vilde jeg give Alt for at faae Vished om hendes Tanker!

[[I marginen til 67]

- 68 hun har bestandigt Domestiker, der ikke forstaae Engelsk, af Frygt for at de skulle erfare Noget, i Almdl. Franskmand; men efterhaanden udtrykker ogsaa hendes Qval sig paa Fransk. Scenen kunde derfor begynde med et Par franske Ord.
- 69 Enken der lagde 3 Penninge i Tempelkisten gjorde ogsaa et Mirakel ligesom det med de 5 Brød og de 3 Fiske: hun gav mere end de Rige, altsaa forvandlede 3 Penninge til Overflod.
- 70 To Tjenestepiger; den ene med Kjæreste under Armen, pyntede (det var Søndag) de stod og talte sammen og da sagde Den uden Kjæreste: ja man maa nøies med at have Lønnen i sig selv og saa hisset. See, det er en Tjenestepige, hun er aabenbart ikke fæstet i halvaars- ell. maanedsviis og en god Løn – hun er fæstet evigt – og dog hvor rørende!
- 71 Stundom høres det, at naar man ikke bliver den Samme†, saa er der ingen Udødelighed. Gud veed, hvorledes det skal lykkes den Slags Folk, der i Livet allerede forandres utroligt mange Gange. (Det er ret

godt, hvad der findes hos Plutarch i en lille Opsats om det Ord: $\epsilon\tau$ i Delphi § 18.).

† [I marginen] efter Døden.

- 72 De feige Hunde, som ikke bide, gøe strax, naar de see den Fremmede; naar han er forbi, tie de – de farlige Hunde tie ganske stille, idet man gaaer dem forbi, de følge et Par Skridt efter, derpaa gøe de engang ell. to, saa bide de: saaledes med Mskene i H: t: Indtrykket, som Livets Begivenheder gjøre paa dem, de lavere Naturer gjøe strax – de Alvorligere gaae langsomt bag efter og gjemme Alt.
- 73 Den lille Troup af Begeistrede, der ere dannede paa Pastor Grundtvigs ølnordiske Skjenkestue
- 74 Det er sært, at Corsaren aldrig er faldet paa, at fremstille Folk i antik Maneer, nøgne med et Figenblad.
En Tegning f. E. af Herkules ell. saadan i den Stiil, og saa underne-
den: Pastor Grundtvig.
- 75 Idag vilde jeg gaae ud til Faders Grav, ualmdl. trængte jeg dertil, ualmdl. var jeg sjunken ind i mig selv, - hvad skeer, da jeg kom lige hen til Indgangen ved Svinget, kommer et Fruentimmer løbende med Hat og Schavl paa og Parasol, ret en saadan pianket Dame. Sveden haglede ned af hende, og hun henvender sin Tale til en gl. Kone, der gik et Par Skridt fra mig med en Kurv paa Armen: hvor bliver Du dog af, vi har nu ventet en halv Time, (derpaa fortsattes Samtalen dog saaledes, at hun for Travlhed løb ligesom en Hund foran og saa et Skridt tilbage) vi har ventet en halv Time, min Søster er færdig at græde, Ligvognen var allerede kommen, og hele Følget, og Basunblæserne ere komne o: s: v: – hvor lav-comisk – den Søster, der var nærved at græde er altsaa nær ved at græde over, at Basunblæserne

vare komne og derimod Konen med Kurven ikke. – Jeg gik af en anden Vei, og heldigviis skulde de ikke i Nærheden af Faders Grav. Dog er det besynderligt, hvorledes det Comiske slynger sig ind netop i de afgjørende Stemninger.

d. 10 Juni 45.

[På langs i marginen til 75]

- 76 Dette kunde bearbejdes med ironisk Teint under den Titel: Taarer ved en Grav.
- 77 Nyseelænderne kysse hinanden med Næsen. – Stedet citerer Engel i hans Mimik af en Reisebeskrivelse, som han angiver.
- 78 Saa svigefuldt er William Afhams Partie (i Stadierne) indrettet, at netop dumme og stundesløse Mskers trivielle Dom over det, at det er det Samme, er en Roes og den høieste Anerkjendelse. Ja det er netop Kunsten. Jeg glemmer aldrig den Angest jeg selv var i for ikke at kunne naae, hvad jeg engang havde præsteret, og dog havde det været saa saare let, at vælge andre Navne. Derfor siger ogsaa Afham, at Const. skal have sagt, at han aldrig mere vilde gjøre Gjestebud, og V. Eremita, at han aldrig mere vilde beundre D. J. i Ord. Medens Assesoren derimod siger, at han idelig kan blive ved at gjentage.† Som Forfatteren selv har antydet, hvor det er muligt og hvor det ikke er muligt.
- † »at kun Røvere og Zigeunere sige, hvor man eengang har været, skal man aldrig komme igjen.«
- 79 »Stadierne« faae ikke saa mange Læsere som Enten- eller, vække saa godt som ingen Opsigt. Det er ypperligt, paa den Maade bliver jeg af med den gabende Pøbel, der skal være med naar den troer der er Opløb. Jeg har jo ogsaa selv forudsagt, at dette vilde skee, i Efterskriften til Skyldig? – Ikke-Skyldig?

80 Det er en besynderlig psykologisk Modsigelse, der ligger i Følgende:

Som bekendt er Lidelse og Smerte en Betingelse for mangen Art Udmærkethed, i Forhold til Digtere, Kunstnere, religiøse Individualiteter o: s: v: Uden disse Lidelser ville de ikke være blevne det Store; tag Lidelserne bort, giv dem gode Dage, giv dem deres Ønske – og det Store er forbi. Fik de da Ønsket opfyldt og Lidelsen borttagen, saa havde de jo tabt endnu mere: ergo bør de jo være glade ved Lidelsen, saa glade, at de ikke ønske den bort. Men saa ere de jo igjen ude over Lidelsen. Mon en Individualitet, der var saaledes stillet, virkeligen kunde forstaae dette. – Man kunde holde et Individ lige paa Spidsen, hvor han bestandigt snapper efter det Høieste, for at man kunde faae at see, hvorvidt det lod sig gjøre.

81 Skriften siger at man skal elske Gud af al sin Formue; er der i denne Henseende ogsaa Forskjel paa Formuesomstændigheder –

82 Der er Noget der støder mig i at være Lærer – det var rigtigst om Præsten læste en anden Præsts Prædiken op, for at han ret selv kunde blive Tilhører ved Formaning.

83 Man troer det er saa let, ja man angriber det som en Feil ved min Fremstilling, at den bevarer sig i den Dobbeltthed – de skulde selv forsøge det. Den vrælende forsikkrende ligefremme Meddelelse er uendeligt lettere.

84 Anmeldelsen af mine »Smuler« i det tydske Tidsskrift har den væsentlige Feil, at den lader Indholdet træde docerende frem, istedenfor, at Piecen ved Formens Modsætning er eksperimenterende, hvori netop Ironiens Elasticitet ligger. At lade som var Christendommen en Invention af Joh. Climacus er netop en bidende Satire over Philosophiens Uforskammenhed mod den. Og saa igjen at faae de orthodoxe Former frem i Experimentet »saa vor Tid, der blot medierer o: s: v.: neppe vil kunne kjende dem igjen«*) og troe det er noget

Nyt – det er Ironien. Men Alvoren ligger netop i det Samme, paa denne Maade at ville lade Christend. vederfares Ret – inden man medierer.

*) [I marginen] (disse ere Anmelderens Ord)

85

*Et muligt Slutningsord til
alle de pseudonyme Skrifter
af
Nicolaus Notabene.*

Jeg skal nemlig fortælle et høistæret Publikum, hvorledes det gik til, at jeg blev Forfatter. Historien er ganske simpel, thi det er meget langt fra at jeg har et Syn, en Drøm, en Genius^s Indskydelse eller andet Saadant at beraabe mig paa. Jeg havde tilbragt nogle Aar af mit Studenterliv i en Slags Lediggang, vel læst og tænkt en Deel men min Indolents havde været aldeles overveiende; da sidder jeg nu for 4 Aar siden en Søndag-Eftermiddag ude hos Conditoren i Frederiksberg-Hauge og ryger min Cigar og seer paa Tjenestepigerne, og see pludselig griber den Tanke mig: Du gaaer nu og spilder Din Tid uden at gjøre Gavn; i alle Retninger træder et dyrebart Genie frem efter det andet og gjør Livet og Tilværelsen og den verdenshistoriske Færsel og Communicationen med den evige Salighed lettere og lettere – *hvad gjør Du?* Skulde Du dog ikke kunde hitte paa Noget, hvorved Du ogsaa kunde tjene Tiden. Da faldt det mig ind, hvad om jeg satte mig ned og gjorde Alt vanskeligt. Saaledes maa man søge at være i alle Maader til Tjeneste. Selv om Tiden ikke skulde behøve lidt Baglast, saa maa jeg dog være elsket af alle dem, som gjøre Alt let, thi er der slet Ingen der vil gjøre det svært, saa bliver det altfor let – at gjøre det let. Fra det Øieblik har jeg fundet min Underholdning ved dette Arbeide, jeg mener Arbeidet har været underholdende, thi i anden Forstand har jeg ikke fundet Underholdning derved, men sat Penge til. Man kan jo heller ikke forlange, at Folk skal give Penge for at faae Alt gjort svært, det er jo at gjøre det endnu sværere. Nei egl. skulde de, der gjøre det let, underholde mig, thi de have Gavn deraf. De have ogsaa redelig benyttet mig, og ligefrem antaget, at jeg gjorde det for deres Skyld, blot for at de kunde have Noget at gjøre let.

- 86 Det kunde blive en brugelig dramatisk Modsætning, at fremstille en Spaamand samtidig med Socrates, der varslede om en Helt, der skulde komme. Helten var Socrates og han var til, men det vidste Spaamanden af, og Socrates var den af Alle der mindst syntes at være beregnet derpaa. Hvilken Fortjeneste kunde man nu tillægge en saadan Spaamands Forudsigelse – og dog havde han jo Ret.
- 87 Det kunde være en ret snurrig Plan til en Vaudeville, at lade en svensk Familie, der i Bladene havde læst alt det, om den mageløse danske Gjestfrihed (at Barberene toge Skjæget gratis af, de offentlige Fruentimmer gratis betjente En (cfr. Enten-Eller) o: s: v:) tage ned til Kiøbenhavn en 14 Dages Tid derefter, i den faste Overbeviisning, at det var altid saaledes i Kiøbhv. og nu lade dette udvikle sig i Situationer. Som Vederlag for Misforstaaelsen kunde man lade det ende med en lykkelig Forelskelse, hvis første Spire man kunde lade være Sympathie med Misforstaaelsens Situation.
- 88 inderlig som den Fortabtes sidste Længsel efter sin Sjels Salighed, naar han gaer under. – piinlig som Drankerens første dæmrende Bevidsthed, naar han vaagner.

89

Lovtale over Efteraaret.

poetice....

og naar saa Efteraaret kommer med sin friske styrkende Kjølighed, naar den opbevarede Sommervarme i Atmosphæren er som en Mulighed, en moderlig Omsorg, at den Nydende ikke forkiøles, naar man saaledes bestandig har ligesom et let Overtøi ved Haanden, medens Efteraars-Vinden styrker – og naar saa Efteraaret kommer, og Livets Flygtighed kalder paa Begjeringen, naar Skoven ikke staaer tryk som skulde den staae saaledes til evig Tid, men skifter Farve blot man seer paa den, thi Vexel opflammer Lysten, naar Qvinden staaer tryk og rolig, da hidser hun ikke, men naar hun skifter Farve, da betyder denne Vexel: hurtig hurtig. Og saaledes med Efteraaret. Og aldrig driver Skyen saa hurtig om Sommeren som om Efteraaret, og

aldrig falder det om Efteraaret Echo ind at standse at hvile sig ud i Skovens varme Luft, nei ustandset iler det sig selv forbi.

[Til 89]

- 90 Alt hvad der er Nærværende hidser Critiken, men Erindringen afvæbner den, og lader En bruge Idealiteten ikke til at vrage, men til at forskjønne det Forbigangne.

[I marginen til 89]

- 91 Vel minder Alt i Efteraaret os om Undergang, – og dog forekommer det mig den skønneste Tid: gid da, naar jeg engang er i min Undergang der maatte være En, som da vilde synes saa godt om mig som jeg om Efteraaret.
- 92 Martensen har yderst skarpsindigt viist, at der intet Indifferent er til, men blot er det saaledes fordi vi ikke have fattet dets ethiske Point. Dette har Mag. Hagen endog fundet Leilighed til at citere i sin Afhandling, formdl. for dog at citere Prof. Martensen. Det er af den Sort yderst dybsindige Bemærkninger som især ubetydelige Hoveder forbauses af og forbause med. Saasnt Individet er levende existerer, saa er det Indifferente til og begrundet i selve Existentsens Alternation. Evtigt seet er Alt sat i Afsluttethed, saa er det temmelig naturligt, at der intet Indifferent er. Det Indifferente kan kun tænkes i Forhold til Existents og Vorden. Saasnt Afsluttetheden er der, den evige Afsluttethed, saa faaer det Metaphysiske saaledes Overmagten, at der intet ethisk Indifferent er, fordi det Metaphysiske er. Det Indifferente forholder sig til Vorden, og derfor er den hele Martensenske Viisdom Sidestykket til, at det Forbigangne er mere nødvendigt end det Tilkommende.
- 93 Naar en Skipper seiler ud med sin Pæreskude veed han i Almdl. hele Touren forud; men en Orlogs-Mand stikker i Søen og først paa Dybet faaer han sin Ordre: saaledes med Geniet, han ligger paa Dybet

og faaer sine Ordre, vi Andre veed saadan Dit og Dat om det Dit og Dat vi foretage os.

94

Situation.

Den kunde være med en Modifikation brugt i det psykologiske Experiment (Skyldig? – Ikke-Skyldig?): Experimentets quidam var f. E. theologisk Candidat, var bleven Præst, opholdt sig paa Landet, kom til Hovedstaden, prædikede efter Anmodning af En af hans Venner til Høimesse, holder Prædikenen Alt vel, tager et Stykke Papir frem som er Listen paa dem, for hvilke der lyses fra Prædikestolen – og læser: 3^d Gang for – her fulgte Navnet paa Pigen, med hvilken han havde været forlovet og nu et andet Navn.

95 Naar jeg uendeligt beskæftiger mig med Noget, og jeg vil tale derom til Folk, som ansee det for en Narrestreg, hvad saa? Ja hvis jeg er et*) Genie, der troer mig kaldet til at omskabe hele Verden, saa taler jeg vrælende i den Forvisning, at jeg skal nok faae Folk til at indsee, at det er det uendeligt Vigtige. Men har jeg lidt Forstand, og Reflexion saa antager jeg ikke noget Saadant om mig selv, udtrykker derfor Misforholdet ved at sætte det Comiske imellem os, og i det Comiskes Form at tale derom. Derved undgaaer jeg ogsaa hvad det vrælende Genie altid ender med, at blive comisk, netop fordi jeg selv har fattet det.

*) [I marginen] vrælende

96 I Grunden er ethvert Msk. født til at herske. Det seer man bedst paa Børn. Idag saae jeg en lille Pige, der sad paa en Ammes Arm. De mødte nogle Bekjendtere af Barnets Slægt. Ammen holdt en Blomst i sin Haand, og nu maatte alle samtlige allerunderdanigst lugte til Blomsten og sige: pst! Det blev gjentaget flere Gange, vilde Ammen springe Nogen over, blev hun strax opmærksom og betydede hende, at hun havde at gjøre Alt nøiagtigt. Men Den, som gjorde det rigtigt godt med at nyse, tilsmilede den lille Herskerinde et allerhøieste Velbehag.

Saa vilde Ammen, at hun skulde gaae, men hun bøiede sig lidt ud fra Armen, derpaa hang hun Hovedet lidt ned og lønnede Ammen med et Kys fra neden – og det med en Prætension og dog med en Barnlighed.

97 Den stadselig paaklædte Dame, der seilede alene i en af Eskildsens Baade, Søndag-Eftermiddag, omkring i Kanalen.

98 Replik af en humoristisk Individualitet

»Som det er det behageligste at støvle ukjendt gennem Verden uden at være kjendt hverken af H. Majestæt Kongen Hds Majestæt Dronningen, Hendes Majestæt Enkedronningen, hans kongl. Høihed Kronprindsen – saaledes synes det mig ogsaa at det at være kjendt af Gud gjør Livet saa uendeligt byrdefuldt. Overalt hvor han er med, der bliver enhver $\frac{1}{2}$ Time *uendelig* vigtig. At leve paa den Maade kan man ikke holde ud i 60 Aar, saalidet som den anstrængede Examenlæsning, hvilken man dog kun holder ud i 3 Aar, og som dog ikke er saa anstrængende. Alt opløser sig i Modsigelse. Snart prædikes man op til ikke at gaae og døse, men leve med Uendelighedens høieste Lidenskab. Nu vel man griber sig an, man kommer stiv og stram til Paradet*) – saa hedder det, ja man maa lære at mindske Seilene†. Hvad vil dette sige – am Ende kommer alle Msker lige vidt, og det Hele er ikke Stort værd. Det gaaer her som det gik mig med min Læge. Jeg klagede over Ildebefindende. Han svarer: De drikker vist for megen Kaffe, og gaaer for lidt. 3 Uger efter taler jeg med ham igjen og siger: jeg befinder mig virkelig ikke vel, men nu kan det da ikke være af Kaffe-Drikken for jeg drikker sletikke Kaffe, eller Mangel paa Motion, da jeg gaaer hele Dagen. Han svarer: ja saa maa Grunden være, at De ikke drikker Kaffe, og at De gaaer for meget. Altsaa Ildebefindendet var og blev det samme, men naar jeg drikker Kaffe, saa kommer mit Ildebefindende sig af, at jeg drikker Kaffe, og naar jeg ikke drikker Kaffe, saa kommer mit Ildebefindende sig af, at jeg ikke drikker Kaffe. Og saaledes med os Msker. Den hele jordiske Tilværelse er et Slags Ildebefindende, hos Nogle er Grunden for meget Anstrængelse hos Andre for lidt, og spørger Nogen om Grunden,

saa spørger man ham først: anstrænger De Dem meget; svarer han hertil ja, saa siger man: Grunden er for megen Anstrængelse. Svarer han nei: siger man det Modsatte, stikker Halen mellem Benene og skulker af. Om En gav mig 10Rd vilde jeg dog ikke paatage mig at forklare Livets Gaade. Hvorfor skulde jeg ogsaa det? Er Livet en Gaade, saa ender det vel med, at den der har givet Gaaden op selv forklarer den, naar han mærker, at der ingen Rift er om at gjætte. Jeg har ikke inventeret Gaaden, men saavel i den Frisindede, Freischütz som i andre Blade, hvor der opgives Gaader, følger Forklaringen i næste Nummer. Den Forskjel at blive nævnt i Bladet som Den, der har gjættet Gaaden samme Dag, som vi Alle faae den at vide, beskæftiger mig ikke.«

en gl. Jomfru ell. Pensionist der gjætter Gaader.

[Til 98]

99 Kan Gud Alt uden Møie, saa forhindrer hans Nærværelse Mennesket i at gaae og løie.

[I marginen til 98]

100 *) man kommer løbende med en Lidenskab som ingen Mand havde det i Bombardementet.

[I marginen til 98]

101 † Man staaer som paa Forklarelsens Bjerg og skal afsted – men saa faaer Endelighedens Smaafordringer og Klatgjelden til Urtekræmmeren Skomager og Skrædder fat paa En, og summarum: man bliver ved Jorden og Forvandlingen foregaaer ikke med En men med Forklarelsens Bjerg der bliver til en Mødding. Det er som naar en Mand fra Permadens Gang skal til Hove men møder saa mange Endelighedens Sammenstød inden han slipper ud af denne Gade, at han ikke mere kan vise sig ved Hove og blive hjemme. Tilværelsen er bestandigt en begyndende Tragedie der bliver en Vaudeville.

[I marginen til 98]

102 Hvo falder ogsaa paa, at spende en Pegasus og et Udgangsøg sammen for een Vogn for at kjøre: og saaledes er dog det at existere for den af Endelighed og Uendelighed sammensatte!

103

Replik

Som den Syge længes efter at kaste Bandagen af, saaledes længes min sunde Aand efter at afkaste Legemet's Mathed*) ; som den seierende General i det Hesten bliver skudt under ham, raaber: en ny Hest – o, at saaledes min Aands seierrige Sundhed turde raabe: en ny Hest, et nyt Legeme **) ; som den der i Livsfare paa Søen, naar en Anden Druknende vil gribe i hans Been, støder ham fra sig med al Anstrængelse, saaledes holder mit Legeme som en tyngende Vægt fast i min Aand, saa det bliver Dødens Undergang; som et Dampskib hvor Maskineriet er for stort i Forhold til Skibets Bygning: saaledes lider jeg.

*) [I marginen] dette gjennemsvedte lumre Grød-Omslag, som er Legemet og Legemet's Mathed

**) [I marginen] thi kun Legemet er udtjent

104

Noget om Køernes Bissen.
Et Studium.

især Detail-Beskrivelse af hvorledes de enkelte Køer saae ud, idet de optræde med deres geniale Præstation, Beskrivelse af Halens Sving, af Galoppen paa skjøns, af Udtrykket i Øiet, – af den, som blev generet af at jeg saae paa den, og strax stak Halen mell. Benene igjen

[I marginen] »Hele Naturen har glade Gebærder« saaledes ogsaa Køerne, om det end er et Spørgsmaal, hvorvidt der ikke ligger lidt Ironi til Grund derfor.

105 Dersom man havde sagt til et Barn at det at brække Benet var at synde, hvilken Angest vilde han da ikke leve i og formdl. oftere brække det, og allerede det at have været nær derved ansaae han for Synd. Sæt det var ham umuligt at forvinde dette Barndoms Indtryk. Saa vilde han vel af Kjerlighed til Forældrene, at disses Misgreb ikke skulde blive forfærdeligt ved hans Undergang, holde ud saa længe som muligt. Saaledes spænder man en Hest for for stor en Byrde, den trækker med al Livsens Kraft – saa styrter den.

Og en saadan »Vildledelse« med H. t: hvad Synd er findes vel stundom, maaskee netop foranlediget af en Velmenende. Som hvis en Mand, der havde været meget udsvævende, netop for ret at afskrække sin Søn fra det Samme, opfattede Kjønndriften selv som Synd – og glemte at der var en Forskjel mell. ham og Barnet, – at Barnet var uskyldig, og derfor nødvendigviis maatte misforstaae. Den Ulykkelige, der allerede som Barn saaledes blev spændt for til at trække og trække gennem Livet.

106 Og hvis Du hver Søndag gik i Kirke, og ofte læste opbyggelige Skrifter, og hørte og læste men Alt, hvad der taltes om angik vel Dig, men dog aldrig nævntes den Art af Lidelse, der var Din daglige. Naar det, hver Gang der blev sagt Amen, var din eensomme Opbyggelse at sige: Gud give dette her blev omtalt var min Opgave. Hvis Heste kunde holde opbyggelige Forsamlinger, og der taltes om at lide Hunger at blive grusomt slagen af en Kudsk, at blive sparket i Stalden, at blive drillet, at blive jaget om Vinteren ud under aaben Himmel – men der var en Hest, der var Tilhører, og som hver Gang gik bedrøvet hjem, thi Alt hvad der taltes om og hvad de andre Heste antydede hinanden naar de i Aaget stikke Hovederne sammen, ell. paa Marken aabne sig for hinanden i Fortrolighed*), det forstod den vel, men dens Lidelser taltes der aldrig om.**)

[I marginen] en Hest, som glad kom løbende hver Gang de flokkes om Aftenen i Overdrevet, haabende ved at høre nøie efter at faae noget at vide – indtil den bekymret vendte om igjen og søgte sit eensomme Tilholdssted.

*) [I marginen] eller ved Vrinsken sammenkalde hinanden til fælles Betragtning

***) [I marginen] ell. naar de den duggede Sommermorgen staae og slaae med Hovederne, medens Engen seer saa indbydende ud.

- 107 Det var vel ikke utænkeligt, at et Msk. kunde leve hele Livet altid bekymret for, at han ikke havde Troen, og om hvem der maatte siges og til hvem der vilde siges: Kjære Du havde Troen, og Din Bekymring var blot Inderlighedens Smerte.
- 108 Naar man læser i Luther faaer man jo rigtignok Indtrykket af en vis en sikker Aand, der taler med en Afgjorthed som er »gewaltig« (er predigte gewaltig – $\epsilon\xi\omicron\upsilon\sigma\iota\alpha$ Mth: Ev. 7.). Og dog synes mig denne Sikkerhed at have noget Tumultuarisk ved sig, som netop er Usikkerhed. Det er bekjendt nok, at den modsatte Sjelstilstand ofte søger sit Skjul hos sin Modsætning. Man opmander sig selv ved det stærke Ord, og Ordet bliver næsten endnu stærkere blot fordi man selv er vaklende. Det er ikke noget Bedrag, det er et fromt Forsøg. Angestens Usikkerhed vil man end ikke give Ord, man vil (ell. tør) end ikke rigtigt nævne den, og man tvinger netop Modsætningen frem i Tillid til at det skal hjælpe. Luther bruger saaledes fremherskende, hvad der med saa megen Maadehold bruges i det N. Test. Synd mod den Hellig Aand. For at forcere sig selv og den Troende frem, bruger han strax og drakontisk dette Ord om Alt. Naar saa er, saa bliver der tilsidst ikke et Msk. uden at han ikke blot een men mange Gange har syndet mod den Hellig Aand. Og naar der nu staaer i det N. T., at denne Synd kan ikke tilgives, hvad saa? – Jeg veed det meget godt, at de Fleste ville korse sig, naar jeg sammenlignede Luthers Sikkerhed med f. E. Socrates^s. Men kommer dette dog ikke af, at de fleste Msker have mere Sands og Tilbøielighed for det Tumultuariske. Luther blev, som bekjendt, saa rystet ved et Lyn, der dræbte hans Ven ved hans Side, men saaledes er hans Yttringer bestandigt, ligesom Lynet i eetvæk slog ned bag ved ham.

Et Beviis for Chrstdommens
Sandhed.

Dette Beviis er, at det mange Gange har hændt sig, at dens ivrigste Fjende er bleven dens ivrigste Forsvarer. Det Modsatte hændes ofte Philosophier og andet Saadant, at den varmeste Tilhænger bliver en Fjende, og falder fra. Dobbelt-Forholdet ved Chrstd. viser netop dens absolute Sandhed, at den hidser lige saa stærkt som den tiltrækker. Ellers er Tilhængerens første Forhold bestemt ligefrem ikke som Fjende men som Ven, han bliver indtaget (ved Chrstd. bliver han frastødt) og saa bliver han kjed af det. Med Chrstd. omvendt, saa betydningsfuld er den, at den først støder fra og saa trækker til, og Mod-sætningens Frastød er Inderlighedens Kraftmaaler.

Replik.

Som der i en stor Forsending af Sild er en yderste Række, der er fortrykket og forkommen, som ved Frugts Indpakning de Exemplarer, der ligge yderst blive stødte og forulykkede: saaledes er der ogsaa i hver Generation nogle Msker, som ligge yderst og lide ved Indpakningen, der kun værner om dem, som ligge i Midten

- 111 Den barmhjertige Samaritan kunde belyses ved at sammenligne ham med de to engelske Lorder, der da de saae en Ulykkelig komme paa en vild Hest i strakt Cariere hen ad Landeveien, hvert Øieblik ifærd med at styrte af, raabende om Bistand, ganske roligt saae det an og i samme Nu sagde den Ene: 100 ₤ han falder af, og den Anden svarede: top antaget; hvorpaa de gav deres Veddøløbere Sporen, ilede forud for at faae Ledene underveis lukkede op og betale ved Bommene for at Intet skulde standse den ulykkelige Rytter. Leviten og Præsten gik dog blot forbi, men at gjøre Veddemaal istedenfor at hjælpe.

Bevægelse; Gjentagelse; Afgjørelse
en Trilogie.

- 113 Den ethiske Besindelse i Livet er det afgjørende. Den er Autorisationen og den menneskelige Existentses Maal. Saa kan Differentsen forøvrigt være som den være vil: om en Grosserer udmaaler Millioner Alen og en fattig Enke kun nogle faae hundrede om Aaret, denne Forskjel er ligegyldig, men de maale begge med den autoriserede Alen.
- 114 Den ægte Perle dannes som bekjendt i Muslingen ved at indsuge Duggen. Men ifølge Ammianus Marcelinus skal det gjøre en Forskjel, om det er Morgen- eller Aftenduggen den indsuger. – Saaledes ogsaa med Mskene: Haabets ell. Erindringens ædle Individualiteter.
- 115 Det er mærkeligt nok, at det abstrakte Udtryk i det retoriske Foredrag stundom frembringer mere Virkning end den concrete Skildring. f. E. naar en Præst vil sige: »jeg kjender ikke Dit Liv m: T:, jeg veed ikke hvad der nærmest ligger Dig paa Sinde, hvilken Din skjulte Sorg er – « saa skal han maaskee aflokke Den Taarer, der vilde sidde ubevæget hvis han virkelig skildrede hans bestemte Sorg. Ligesom Middelalderens Lyrik ofte ligger i Universalismen, at den Lidende f.E. istedenfor at tale om sig selv taler om et Msk. i Alm. (denne lyriske Objektivitet) saaledes har Abstraktionen ogsaa noget bestikende, ligesom en Luftning af det Almene, der gaaer over Tilhørerens Hoved, og berører ham netop fordi der ikke bestemt tales om ham.
- 116 Det er mærkeligt nok: en lille Ubetydelighed frister naturligviis et høist foragtet Liv og er overseet af alle Kloge; til Gjengjæld revancerer den lille Ubetydelighed sig stundom, thi naar en Mand bliver gal er det næsten altid over en lille Ubetydelighed.

117

Opgave til et Drama:

En Skuespiller i hans personlige Existents er maaskee i vor Tid den eneste brugbare Figur, som ikke er benyttet. Existents-Modsigelsen, og Vanskeligheden er af dramatisk Virkning. Et saadant Stykke som f.

E. Kean releverer saa godt og den gl. Souffleur er am Ende maaskee den bedste Figur deri.

118 Naar Erasmus beviser at Nille er en Steen, saa seer man comisk hvor afmægtig Syllogismen er; naar Md. Nielsen (i Pigen af Lyon) med hele en eenfoldig Moders trofaste Tilforladelighed, siger om hendes Søn, der har faaet en overordlig Dame til Ægte, at det var dog ikke saa underligt: thi er min Søn end ikke en Prinds, saa burde han være en Prinds, og det er dog næsten lige saa godt – saa viser hun hvilken Magt Pathos har. De selv samme Ord fremsagte med en anden Stemme frembringe en comisk Virkning, fordi det Udsagte i Retning af Forstand er Galimathias men i den ydmyge Moderkjerligheds fromme Bedrag uhyre Pathetisk.

119 Heldigviis er jeg ikke af Lykkens Udkaarne ell. af de meget Beundrede, thi saa villig jeg er til at glæde mig med hine og yde disse min Tribut saa lidet ønskede jeg selv at være en saadan, da en saadan Existens er splidagtig i Forhold til det Almene, trøstesløs i Forhold til de Ulykkelige.

Der er en Fugl som kaldes Regnspaaer og saaledes er jeg, naar i Generationen Uveiret begynder at trække sammen saa viser der sig af den Art Individualiteter som jeg er.

120 af al Udsvævelse er dog denne Forraadnelsens[*] Aandrighed den væmmeligste. Lad et Msk. synde personligt i Ungdommen, lad ham forføre Piger, lad ham begjere Vinen – der er dog Haab om at dette engang som Synd kan falde paa hans Samvittighed. Men denne Fornemhed Fortabelsens elendige Glimmer, at Individet evaporerer i Generationen, forvexler sig selv med Rom og Grækenland og Asien, denne Oplæsthedens Skimmel, saa Individet ikke hører til dem der ved Vellyst legemlig forstaaet er diliciis diffluentes, men aandelig forstaaet i Tankeløshedens Fjollethed ere diffluentes.

[*] I marginen] pantheistiske

- 121 Dersom Undersaatterne i et Land hvor der var en Konge paa Thronen, ville sætte sig hen og undersøge om det nu ikke var rigtigst at have en Konge, saa vilde han vel blive rasende. Og saaledes bærer man sig ad mod Gud – man glemmer, at Gud er til, og overveier om det er rigtigst, antageligst at have en Gud.
- 122 Som der gives Planter, der ikke blot bære deres gavnlige Frugt men tillige rense og forædle Jordbunden hvori de voxe, altsaa saa langtfra at udpine dens Kraft forædle den – saaledes er det med enhver god Bestræbelse, den bærer ikke blot sin Frugt men den renser tillige Sindets Jordbund.

123

Beundringens Dialektik.

Det æsthetisk-sandselige Msk. beundrer det Fremmede, det som staaer i intet Forhold til ham selv; den Ethiske beundrer hvad der indeholder den væsentlige Lighed med ham, det Store, der kan blive Forbillede for hvad han selv skal være; den Religieuse beundrer Gud der nok er det absolut Forskjellige, men dog det med hvilket han skal have Lighed gennem den absolute Ulighed. (Tilbedelse).

- 124 det er humoristisk rigtigst, at Hamlet sværger ved en Ildtang; det omvendte er lige saa. f. E. hvis En vilde sige: jeg tør give mit Hoved paa, at der er rigeligt for 4 Sk. Guld paa Bindet af Heibergs Urania.

Modsigelsen ligger i det Pathetiske: at give sit Hoved paa; og saa 4 Sk., og skærpes ved det Prædikat: rigeligt.

- 125 Besynderligt nok; iaften gik jeg ud af Vesterport, det var mørkt; i en af de Smaa-Alleer gik jeg et Par Drenges forbi. Jeg bemærkede dem neppe, var dem forbi, da hørte jeg, at den ene sagde til den anden fortællende: »derpaa kom de da til en gl. Spaavinde.« Her i Sommer hændte det Samme mig i Aftenskumringen ude ved Peblingsøen, det var to Smaa-Piger, og den ene sagde: »derpaa saae han langt borte et gl. Slot.« Jeg troer neppe den største Digter kunde frembringe en

saadan Virkning, som disse gribende Minder om Eventyret: om det gl. Slot langt borte, om dette derpaa, ell. de gik længe *indtil*, o: s: v:.

- 126 Thi gaae langs Strandbredden og lad Havets Bevægelse ledsage Tankernes Ubestemthed – men staae ikke stille, opdag ikke Eensformigheden, blot Du $\frac{1}{2}$ Secund har hørt den: saa er det allerede vanskeligt at løsrive sig fra dens Trolddom. Sid i Baaden lad Vandets Sulpten blande sig forvirrende i Tankens Fastholden af en eneste Tanke, saa Sulptet snart høres, snart ikke høres – men lad ikke Øiet forelske sig i Vandets Bevægelse, blot Du $\frac{1}{2}$ Secund hengiver Dig til dens Eensformighed, saa er Natur-Overtalelsen næsten som et Løfte for evig.
- 127 ... Men der er Ingen der *frygter* Gud; man hører ham ikke i Tordenen, dertil har man for aandelige Forestillinger; man seer ham ikke i Skjebner – og Inderlighed har man ingen af. Men som alt er dresse-ret i Endelighedens Convenients, saa er Gud selv bleven afrettet; Præsterne har ham i en Snoer, ved Hjælp af visse Betingelser. alt eftersom de trække i Snoren.
- 128 Grimur Thomsen maa dog være en meget lærd Mand; det seer man af de mange Skrifter han citerer i sin Disputats, og dog seer man af Disputatsen at han maa endnu have læst flere Skrifter f. E. Frygt og Bæven, Angest, Enten-Eller, som han ikke citerer. –

[I marginen til 128]

- 129 han synes at dele Literaturen i to ulige store Dele: de Skrifter, han benytter, og dem han benytter til at citere: saa kan man da ikke nægte, at han har benyttet Literaturen. – Man kan ikke beskyldte ham for at sætte sit Lys under en Skjeppe; men paa den anden Side kan det jo dog ogsaa være vildledende at anbringe et Lys paa et Bjerg, naar det i det Høieste egner sig til at lyse paa de lavere Steder.

- En gl. Falk, af dem hvis Forfædre brugtes til Jagt, sidder i et eensomt Træ, og fortæller sig selv hvorledes det gik til i hine stolte Dage (udføres med et Moment af Sværmerie). i en Mose under neden skjulte af Siv sidde 2 Frøer i dybeste Forundring over hvad Falken fortæller; de vilde just til at begynde at fortælle deres Levnetsløb indbyrdes da de blive opmærksomme paa den, og genere sig nu for at begynde.
- 131 Det kunde være moersomt pludseligt at indrykke det Spørgsmaal i et ell. andet Blad: hvorfor har dog ethvert Msk. i det mindste til visse Tider en saa ubeskrivelig Længsel efter at være en Fugl? Uden et Ord mere. Novellistisk lod Sligt sig benytte, ved at være et aftalt Tegn mell. Tvende, ell. et Veddemaal, saa Novellen begyndte med at fortælle: en Dag læste man i Speideren under Overskriften et Spørgsmaal følgende Linie – som i Byen M.... vakte almindelig Forundring.
- 132 Naar en Mand, der ell. hilser Een gaar med en meget fornem Mand, hilser han ikke. Er dette nu Stolthed? Langt fra ikke, det er fordi han selv fortvivler om at kunne combinere; Goethe havde ikke gjort det.
- 133 Vanskeligere end at skrive en heel Æsthetik er det at beskrive en enkelt Skuespiller, vanskeligere end at beskrive en enkelt Skuespiller er det at beskrive en eneste Præstation af ham. Jo mindre det Stofartige er (alt det om det chinesiske Drama og Middelalderen, og det oldnordiske, det spanske o: s: v: o: s: v:) desto vanskeligere er Opgaven, fordi Opgaven directe prøver Fremstillingskræfterne. Jo mere man tør bruge Oversigts-Mediet desto lettere, thi da Masserne ere saa store saa synes det at man dog siger noget ved disse aldeles abstrakte Betragtninger, som Enhver kan udenad. Men jo concretere Opgaven er jo vanskeligere. Gud veed hvor længe Philosopher skulle vedblive at gjøre sig tykke ved den Illusion, de have faaet sig selv og Andre indbildt, at Oversigter er det Vanskeligste.

- 134 Peter Rørdam er et meget haabfuldt og barnligt Msk. (han siger: jeg er vred; og saa igjen er han ikke mere vred; og saa igjen vred, han kræver sig, og er i intellectuel H. i det Afsnit hvor man som Børnene lader Alt gaae i Buxerne) kun Skade, at 70 Aar er Livets Maximum; dersom det var Skik og Brug at man i Gjennemsnit blev 250 Aar gl., saa vilde R. være normal som han nu er i sit 40de Aar.
- 135 Byrden bliver bestandigt den samme; men hver Gang han træt raaber: hvad er Klokken, er Svaret: en Evighed.
(der fortælles i et italiensk Folkesagn at en Ulykkelig vaagne-
de i Helvede og raabte: hvad er Klokken og fik Svaret: en
Evighed.)
benyttet etsteds i Enten-Eller.
- 136 Naar intet Jordskjælv, ingen Vulkans Udbrud, ingen Pest, Krig o: s: v: lærer Menneskene Alts Uvished saa skulde til daglig Brug det religiøse Foredrag virke saaledes. Ja tag det der.
- 137 Der ligger noget Forfærdeligt i for et Msk., der er ifærd med at frelse sig selv og nu seer en Anden synke netop for den samme Vildfarelse (dette er berørt i Skyldig – Ikke-skyldig, i Frater Tacit. Skrivelse der om den sympathetiske Anger). Men gjelder det, at jeg ikke har Lov til at sammenligne mig med Andre for at rose og hæve mig selv, men blot har at forholde mig til Idealet; saa gjelder det ogsaa at jeg ikke har Lov til at sammenligne mig med Andre for at fortvivle over mig selv, men atter her skal jeg holde mig i mig selv og i Sandheden, og aldrig indlade mig paa hverken stolt ell. sympathetisk at ville forstaae Sandheden gennem en Tredies Skjebne, som jeg aldrig kan kjende, men fatte den evige Sandhed.
- 138 Et besynderligt ynkeligt Syn er det, at see et stakkels Udgangsøg, naar det staaer spændt for en Vogn, med Muleposen for og end ikke kan æde. Eller naar en saadan stakkels Hest har faaet Muleposen for-

keert, og ikke kan komme til at æde, og Ingen tænker paa at hjælpe den.

- 139 Det vilde være en humoristisk rigtig Replik af en Ægtemand til sin Hustrue, naar denne var frugtsommelig: hør nu lille Mutter kunde Du nu ikke see og skynde Dig lidt med det Stykke Arbeide. En Humorist er let lidt utaalmodig, men Naturens Gang er en Satire over msklig Hurtighed og msklig Langsomhed.

140

Afsluttende eenfoldigt Efterskrift.

Meningen af den sidste Passus i Forordet (ell. om den kommer til at staae i Bagordet): »Thi at jeg selv skal sige det: jeg er intet Mindre end en Satans Karl« o: s: v: er at der overhovedet ingen Læremester ligefrem forstaaet kan være i den Kunst at existere. Dette er ofte nok sagt i Bogen, og dog er det her sagt saaledes at Mangen vil forstaae det ligefrem, og dog vist Ingen gjøre mig Indvending. Hagerne stikke i de Ord: »den tvetydige Kunst«*) og længere henne: »dette være nu et glædeligt ell. sørgeligt Tegn,« et glædeligt nemlig, at der Ingen er, fordi den, der ligefrem vil være det er en Daare, og endeligen: »langt fra mig være den tomme og forfængelige Tanke at være en saadan Læremester« (forfængelig er her i bibelsk Forstand). – I Forhold til at existere gives der kun Lærende, thi Den, der indbilder sig at han er saaledes færdig, at han kan lære Andre og derover glemme selv at existere og lære: han er en Daare. I Forhold til at existere er der for alle Existerende een Læremester: Existentsen selv.

*) [I marginen] derpaa: saa skal der sku nok komme Noget ud af det. Meningen er enten Nogen kunde lære Noget ved at være Vidne, thi det at være Vidne er ikke nogen ligefrem Meddelelse, ell. at det blev klart, at der ingen Læremester er.

- 141 I Skriftet »Afsluttende Efterskrift« har jeg etsteds citeret nogle Ord af Luther (om det babyloniske Fangenskab). Der staaer »in diesen Sacramenten« og det er unægteligt at Luther dermed har meent de 5

katholske. Nu styrter der da en Mand frem og gjør Indsigelse, o: s: v.:
Ja vær velkommen. Det var netop det jeg vilde. I Bogen vilde jeg ikke aabne en lærd Undersøgelse hell. ikke bruge mine bedste Vaaben. Nu frister en lille Fordeel en Æret: og saa kan jeg komme til at citere det langt Vigtigere i samme Skrift, som jeg har bemærket i mit Exemplar (Gerlachs Udgave).

Journalen

1846 Jan. - Septbr.

2

Afsluttende Efterskrift.

Det hele Manuscript var indleveret i Bogtrykkeriet, Rub og Stub medio Dec. ell. saa 1845. - »En første og sidste Forklaring« var henkastet paa et Stykke Papir i det oprindelige Manuscript, men lagt til Side, for at udarbejdes og blev først afleveret saa sildigt som muligt, for ikke at ligge og flyve i et Bogtrykkerie. En Note til et Sted om de pseudonyme Skrifter har jeg ikke villet lade trykke med, blot fordi den var skrevet under Trykningen. Den Løgn og Bysnak og Pøbelagtighed man er omgivet af gjør Ens Stilling stundom vanskelig nok, gjør mig maaskee altfor overspændt ængstelig for at have Sandheden paa min Side indtil den mindste Trævl, hvad hjælper det?

[I marginen til 2]

- 3 Jeg har et Øieblik været raadvild, om jeg ikke af H: t: Omstændighederne (Corsar-Vrøvlet og Bysnakken) skulde lade Vedgaaelsen af mit Forfatterskab ude, om jeg ikke skulde i det Trykte bemærke ved Datoernes Angivelse, at det Hele var Ældre, end alt dette Vrøvl. Men, nei! Jeg skylder Sandheden netop intet Hensyn at tage til alt Sligt, og gjøre Alt som det har været bestemt, henstillende til Gud, hvad han vil der skal komme ud der af, modtagende Alt af hans Haand som en god og en fuldkommen Gave forsmaaende, at handle klogt, fortroende mig til, at han vil give mig en sikker og vis Aand.
- 4 Min Idee er det nu at uddanne mig til at blive Præst. Jeg har i flere Maaneder bedet Gud om at hjælpe videre, thi for mig har det nu længere staaet tydeligt, at jeg ikke bør være Forfatter mere, hvilket jeg nemlig enten kun vil være ganske ell. slet ikke. Af den Grund har jeg heller ikke samtidigt med Correkturen begyndt paa noget Nyt,

men kun paa den lille Anmældelse af de to Tidsaldere, der atter er afsluttende.

d. 7 Febr. 1846.

5 Det Forfærdelige med den Mand, der engang som lille Dreng, da han gik og vogtede Faar paa den jydsk Hede, leed meget ondt, sultede og var forkommen, paa en Høi stod op og forbandede Gud – og den Mand var ikke istand til at glemme det, da han var 82 Aar gl.

6 De occultis non judicat ecclesia

cfr. p. 268.

cfr. p: 194, 185 og 171 i denne Bog.

Tør jeg fortie Skylden? Og dog tør jeg selv angive den. Dersom Gud vil have den aabenbar: saa kan han jo nok gjøre det, og denne Selvangivelse kan jo dog ogsaa være at spille Forsyn.

Idag gik der en Erindring mig anklagende forbi. Sæt Anklagen nu brød frem. Jeg kunde reise langt bort bort herfra, leve i et fremmed Land, et nyt Liv, fjernt fra Erindringen, fjern fra enhver Mulighed af, at det kunde blive aabenbart. Jeg kunde leve skjult – Nei, jeg har at blive paa Stedet uforandret at gjøre Alt, uden en eneste Klogskabs-Forholdsregel overladende Alt til Gud. Forfærdeligt hvad det kan udvikle et Msk. saaledes at blive paa Stedet kun uddannet ved Mulighed.

[På langs i marginen til 6]

7 Her kunde ogsaa benyttes det tyske Ordsprog: Gott richt't, wenn niemand spricht (∴ naar Alle tie, naar Ingen tænker paa at anklage, Ingen drømmer om at der er Klage, ell. naar Anklageren er en Død.) cfr. Deutsche Märchen und Sagen v. I. W. Wolf. Leipzig 1845 p. 213.

9 Hidtil har jeg været tjenende ved at hjælpe Pseudonymerne til at blive Forfattere, hvad om jeg nu fremtidig beslattede mig til for den Smule Produktivitet jeg kan indulgere, at gjøre det i Form af Kritik, saa jeg nedlagde hvad jeg havde at sige i Critiker, der ud af et eller

andet Skrift viklede mine Tanker, saaledes at de dog ogsaa kunne ligge i Skriftet. Saa undgik jeg dog at blive Forfatter.

i Febr. 1846.

- 10 Egentlig er det Samvittigheden, der constituerer en Personlighed, Personlighed er en individuel Bestemthed constateret ved at vides af Gud i Samvittighedens Mulighed. Thi Samvittigheden kan slumre men dens Mulighed er det Constituerende. Ellers vilde Bestemmetheden være et transitorisk Moment. End ikke Bevidstheden om Bestemmetheden Selvbevidstheden er det Constituerende, forsaavidt dette kun er det Forhold, hvori Bestemmetheden forholder sig til sig selv, hvorimod Guds Samviden er Fixeringen Befæstelsen.

- 11 Prof. Nielsen sagde til Sager, da denne, i Anledning af at han havde seet paa Værelser hos ham ude paa Fredriksberg, yttrede, at det var saa skjönt for Prof. at kunne leve derude og studere i sit Otium: »nei, (sinne, sinne,) Sager, nu skal jeg ikke læse mere, nu skal jeg døe.« I Modsætning til Directeur Sagers vistnok galante Forestilling om det at studere, gjør gl. Mikkels »læse« et herligt Indtryk; den hele Historie er en ypperlig Betegnelse af Prof. Nielsens ædle Simpelhed – og nu det Resignerede: nu skal jeg blot døe.

- 12 Den litteraire Foragteligheds Begreb lader sig bestemme ved følgende Prædikater: den er uden Idee-Berettigelse, selv om den har noget Talent, uden Livs-Anskuelse, feig, trællesindet, fræk, pengebegierlig; og det hører den derfor væsentlig til at være anonym. Vil man, for ret at see Forskjellen, til Sammenligning tænke paa Grækenlands Opløsning og Aristophanes^s Comedie, saa staaer Aristophanes bemyndiget ved Idee, udmærket ved Genie, ophøiet ved personligt Mod. Der hørte i Sandhed Mod til at fremstille Demagogen Kleon, og til, da ingen Skuespiller turde det, selv at overtage hans Partie i Stykket. Men saa lidet som Oldtiden overhovedet kunde naae den moderne Opløsnings Abstraktion, saa lidet har den, selv i Fordærvethedens Periode, nogen egl. Analogie til den Art af feig Usselhed, som Anonymiteten vil begunstige. Vel siger Socrates i Apologien, at hans egl. An-

klagere, de, der allerede gennem mange Aar havde anklaget ham, vare ligesom Skygger, hvilke Ingen kan faae fat paa, men er end By-snakken og Talen mell. Mand og Mand ligesom Skygger, saa dannes den dog paa en Maade af virkelige Msker, men ved Anonymiteten kan een Eneste fremkogle en Legion af Skygger.

- 13 Enhver i vor Tid kan skrive en nogenlunde Opsats om enhver Ting; men Ingen vil ell. kan udholde det anstrængende Arbeide at tænke een eneste Tanke heelt ud i alle dens fineste Consequentser. Til Gjengjeld paaskjønes det netop i vor Tid at skrive Bagateller, og Den, der skriver en stor Bog, gjør sig næsten latterlig. I gl. Dage læste man store Bøger, og forsaavidt man læste Flyveskrifter og Blade, vilde man ikke ret være det bekjendt: nu føler Enhver sig forpligtet til at have læst, hvad der staaer i et Blad og i et Flyveskrift, men han undseer sig ved at have læst en stor Bog igjennem, han frygter for det skal ansees for Indskrænkethed.
- 15 Det ender dog tilsidst med, at ligesom Metaphysik har fortrængt Theologie, saaledes fortrænger Physik Sædelære. Hele den moderne statistiske Betragtning af det Sædelige bidrager dertil.
- 16 Hver Gang jeg seer et nyt Blad »til Munterhed« at udkomme: saa tænker jeg altid med Veemod: Herre Gud der er nu igjen En, der var ifærd med at springe i Stranden, men dog forinden vilde vove det Yderste med at forsøge sig som Bladskriver i det Vittige, det Satiriske.
- 17 Den ny Udvikling i vor Tid kan ikke blive en politisk, thi det Politiske er dialektisk i Forholdet mell. Generation og Individ i *repræsenterende* Individ; men i vor Tid er allerede hver Individ ifærd med at være for meget reflekteret til at kunne være nøiet med blot at være *repræsenteret*.

18 Honoraret, selv for de navnkundige Forfattere, er i dansk Literatur nuomstunder meget lille, derimod er Drikkepengene, der falde af til de literaire Sjouere, meget betydelige. Jo mere foragtelig en Literat er nuomstunder, desto mere fortjener han.

19 Man troer det er comisk at En har en falsk Forestilling, og man leer af den, naar den yttres. Selv Holberg bruger saadan Comik, skjøndt denne egl. er uægte og kun tilfældig. f. E. Folk paa Bjerget antage at Jorden er flad. Nu Herre Gud det er da ikke saa forskrækkelig en Sag, det Comiske ligger snarere paa den anden Side, at Nogen kan være saa selvtilfreds over at vide, at den er rund. Dersom det at have en usand Forestilling om et Noget er comisk: saa ere vi alle mere ell. mindre comiske, og da venter vel en ell. anden Opdagelse paa os for at gjøre os latterlige. Men dette Comiske er som sagt det Underordnede, og dog er Sandsen for og Forstanden paa det Comiske saa lidet udviklet at dette næsten altid bruges og saare sjældent det rene Comiske.

Det rene Comiske er, at en Mand veed det Rette og dog viser at han ikke veed det. Her er den væsentlige Modsigelse. En Mand veed at der er en Gud til – og han siger: det veed jeg Fanden gale mig. Han veed Alt er uvist, og dog »har Erfaring lært ham« at holde sig til det »Visse« til det Visse nemlig, som netop er Uvist.

20 *Menighedens eller Samfundets Dialektik er følgende:*

1) de Enkeltheder, som i Forholdet forholde sig til hinanden, ere hver for sig lavere end Forholdet.

Saaledes er i den legemlige Organisme det enkelte Lem lavere; i Solsystemet det enkelte Himmellege.

2) de Enkeltheder, som i Forholdet forholde sig til hinanden ere hver især lige for Forholdet.

Saaledes i den jordiske Elskov, hver især er Noget for sig, men Trangen til Forholdet er den samme for begge.

3) de Enkeltheder som i Forholdet forholde sig til hinanden ere hver især høiere end Forholdet.

Saaledes i den religiøse høieste Form. Den Enkelte forholder sig først til Gud og saa til Menigheden; men dette første Forhold er det høieste, om han dog ikke forsmaaer det sidste.

cfr. ogsaa afsluttende Efterskrift p. 327. at Opgaven ikke er fra Individet at komme til Slægten, men fra Individet gennem Slægten at naae Individet.

cfr. en Afhandling af Dr. Bayer der Begriff der sittlichen Gemeinschaft (i Fichtes Tidsskrift. 13^d B. 1844 p. 80.).

hans Tredeling er: Beziehung, Bezug, Einheit. (cfr. p. 80 og 81.)

21

De occultis non judicat ecclesia.

cfr. p. 256, 194, 185, 171.

Man kunde deri indslynge en ulykkelig Elskerindes Lidelses-Historie, saa de svarede paa Dato til hinanden, uden forøvrigt at have det Mindste med hinanden at gjøre.

Begge Dele var Udgiveren paa en besynderlig Maade kommen i Besiddelse af.

22 Naar en indtil Fortabelse Vildledt vil til at gaae under, saa er dette den sidste Replik og Tegnet: der gaar dog i mig noget Bedre under. Saaledes opstiger der en Boble fra den Druknende, det er Tegnet – saa synker han. Ligesom Indesluttethed kan blive et Mskes Undergang, fordi han ikke vil udsige det Skjulte, saaledes er Udtalelsen af hiint Ord: Undergangen. Thi Udtalelsen er netop Udtrykket for at han blev sig selv saa objektiv, at han tør tale om sin egen Undergang, som om noget Afgjort, der nu psykologisk kan interessere en Trediemand. Det Haab om at der dog var noget Bedre i ham, som skulde i Taushed være brugt til at arbejde paa sin Frelse, det Haab gives ud og benyttes som en Ingrediens i den Liigtale, han holder over sig selv.

23

Regnestykket.

Dersom jeg nu var en Præst, og kunde tale saaledes, at den Enkelte, naar han gik hjem fra Kirke blot længtes efter at høre mig næste Gang, medens han prisede og jublede over mig; – paa den anden Si-

de dersom jeg opmærksom paa den Enkelte, ved at studere hans Individualitet, vidste hvorledes han skulde paavirkes, og jeg da stødte ham fra saa han tilsidst næsten blev vred paa mig, og gik ind og lukkede sin Dør og bad til Gud: i hvilket Tilfælde havde jeg gavnet ham meest; i det ene Tilfælde hjalp netop mit Bedrag ham til Sandheden, i det andet Tilfælde blev netop min Understøttelse til Sandheden Bedraget; i det ene Tilfælde endte han med Sandhed og begyndte med Bedraget, i det andet endte han med Bedraget og begyndte med Sandheden.

Men Mennesker vil desuagtet en Saadan behøve, om ikke i anden Forstand, saa i den Betydning som Stoikerne sagde: sapientem nulla re indigere, et tamen multis illi rebus opus esse. – Ergo quamvis se ipso contentus sit sapiens, amicis illi opus est, non ut habeat, qui sibi ægro assideat, sed ut habeat aliquem, cui ipse assideat, pro quo mori possit.

Dette er citeret efter en lille Afhandling af Dr. Bayer i Fichtes Tidsskrift. 13^d B. 1844. p. 86. –

- 24 Den Berlingske Tidende kan i literair og kritisk Henseende (thi med hvad der hovedsagligen er dens Opgave: det Politiske, forholder det sig anderledes) bedst sammenlignes med Smørrebrøds-Papir; man læser det medens man spiser, ja i Mangel af en Serviet har jeg endog seet en Mand tørre sig af i Avisen. Men det gjelder i Forhold til Alt at Omgivelsen har stor Betydning; hvad derfor, uden at være saa høit at det ikke meget godt kan forstaaes af Enhver, ønskes at gjøre en Læser om muligt lidt alvorlig: det maa ikke læses paa den Maade. Derfor ønskede jeg ikke at see Noget aftrykt i B.T. Hellere end den Udbredthed, som hvad jeg skriver, kan faae ved at staae i B.T., langt hellere ønskede jeg kun een eneste Læser.

[I marginen til 24]

- 25 Denne Mangel paa Selvhævdelse er og bliver Ruinen, Alt dreier sig om Penge; naar det kunde betale sig, er jeg sikker paa, at man fik et Msk. til at udgive en Journal som var beregnet paa kun at læses paa Locumet.

26 Og saa dadler man mig, fordi jeg holder paa Mynster, og ogsaa med Glæde modtager en lille Yttring af hans Anerkjendelse. Er det ikke det Samme jeg sagde i Fædrelandet 1845, da jeg frabad mig at blive roest af Berlingske Tidende, er det ikke det Samme jeg altid har sagt, i mit første Skrift og indtil det Sidste.

Og nu Fortalen til »afsluttende Efterskrift.« 1) er den af Johannes Climacus, og det gjælder jo atter her, hvad der staaer bag i Bogen, at Pseudonymen ikke er mig, og tillader sig en Hensynsløshed, som jeg hverken kan ell. vil. 2) hvilke Yttringer af Bifald og Dadel tales der om? Om Analogier til Folkehobens Hurra og pereat. Altsaa fordi han forsmaaer og vrager al denne Opløbs-Anerkjendelse forsmaaer han derfor den enkelte i Sandhed Udmærkede? Hvilken Taabelighed. Dersom et saadant Blad som Corsaren ikke ganske manglede Selverkjendelse, da vilde det let see, hvorfor jeg ikke vil anerkjendes af det; og dersom det blot havde en nogenlunde Selverkjendelse vilde det indsee, hvorfor jeg endog vil udskjeldes af det, hvis Foragtelighed kun er skjult for dets egne Øine.

27 Thi efter mit Begreb betyder det at seire ikke, at jeg seirer, men at Ideen seirer ved mig, om jeg og offres.

28 Det som netop gjør Videnskaben saa vanskelig overseer man ganske. Man antager, at Enhver og saaledes ogsaa Videnskabsmanden veed hvad han skal (ethisk) gjøre i Verden – og nu offerer han sig for sin Videnskab. Men selve den ethiske Besindelse var jo det der først maatte besørge – og saa vilde maaskee hele Videnskaben strande. Sit personlige Liv har da Videnskabsmanden i ganske andre Categorier end sit videnskabelige, men netop hine første vare jo de vigtigste.[†] Videnskabsmanden f. E. beder – og hele hans Stræben har nu travlt med at bevise Guds Tilværelse. Men hvorledes kan han saa bede inderligt naar hans Væsen er splittet ad i denne Selvmodsigtelse. Og dersom han beder inderligt, saa spørges hvorledes han fra det at bede gaaer over til det at sysle med sin Videnskab, der spørges, hvorledes han som Videnskabsmand forstaaer sig selv i det at bede, og hvorledes han som Bedende forstaaer sig selv at være Videnskabsmand.

[I marginen til 28]

- 29 [†] Saaledes begynder en lille Afhandling af Spinoza (de emendatione intellectus p. 495.) saa naturligt og simpelt.
- 30 Naar et Msk. vil arbeide af yderste Evne, men bestandigt tilføie, at han ikke forlanger at udrette Noget, saa bliver han anset for Egoist; arbeider han halvt saa meget, men bestandigt forsikkrende, at han vil saa gjerne udrette Noget o: s: v: saa bliver han priset for Sympathie, og hvorfor? Fordi denne Tingenes Orden indeholder en Concession mod Hoben af Msk., hvem det smigrer, at han har saa travlt med dem. Det er denne Forholdenes Omvendthed, til hvilken der paa saa mange Maader tenderes hen. En Forfatter underordner sig Publikum, beder om skaansom Dom af Publikum o:s:v:, det smigrer og tilsidst bliver en Forfatter kun en Leietjener og hver en Spekhøker Publikum.
- 32 Naar galt skal være (thi bedst er det senere, bene latuit) saa er det da altid bedre, at Msks Gjennemsnit rive En ned, end at de beundre En; thi Gjennemsnittet af Msker bliver væsentligen det samme, enten det gjør det Ene ell. det Andet, bliver lige dum, lige taabelig; men naar det gjør det Første er Forholdet mindre Afsindighed end naar det gjør det Sidste. Man forstaaer ikke det Sande – nu saa river man ned derpaa; det er der dog Mening i. Men man forstaaer ikke det Sande – og saa beundrer man det. Det er Afsindighed.
- 33 Dersom ikke pludseligen et Par 1000 Aar skjæres bort for Msk., og denne Bro afhugges, for at lære Menneskene at begynde med selve Livets og Tilværelsens Problemer: saa forvirres Alt. Man forvexler selve det eksistentielle Problem med dets Reflex i alle Generationers Lærdes Bevidsthed. Hovedsagen er i Forhold til ethvert eksistentielt Problem, dets Betydning for mig, dernæst kan jeg see, om jeg duer til at afhandle det lærd.

- 36 Idag bekjendtgjordes der i Adresseavisen, at en lille Dreng paa 8 Aar var død og Avertissementet endte saaledes: »dette bekjendtgjøres sørgeligst for hans Smaa-Venner«. bravo Dreng antages at læse Aviser og see om en af deres Smaa-Venner ere døde.
- 37 Efterhaanden vil Blad-Critiken komme til at udbrede sig over Gjenstande som man mindst tænker paa. Forleden stod der i en af Provinds-Aviserne, at en Mand var bleven henrettet af Skarpretter N. N., der gjorde det med megen Accuratesse; ogsaa Skarpretter F F. der var tilstæde for at kagstryge En gjorde det fyldestgørende.
- 38 At jage efter Øieblikkets Bifald er ligesom at jage efter sin egen Skygge. Den, som jager efter den, ham undflyer den. Jeg tænker paa et Billede i et Opbyggelses-Skrift: et Barn der løber efter sin egen Skygge, og Skyggen løber jo netop med ham.
- 40 Ude paa Kirkegaarden har en Enke sat følgende Vers over sin Afdøde:

Mand! Du har nu stridt

Men Mand saaledes emphatisk betyder en Helt, det betyder ikke en Ægtemand (thi kun i lavere Stil siges det saaledes: Mand, min Mand, hendes Mand) endnu mindre en Bedemand. Ak og den Afdøde var netop Bedemand.

- 42 Hebræer-Brevet:

X, 39: Men vi ere ikke af dem, *som unddrage sig til deres Fordærvelse.*

- 43 I et gl. Opbyggelses-Skrift (Arndt sande Christd.) commenteres der saa skjønt over det Bibelord: »at Gud skal aftørre vore Taarer« – han tilføier nemlig det ypperlige catechetiske Spørgsmaal: men hvorledes skal Gud kunde aftørre dem, naar Du slet ikke har grædt? – Hvilken Sandhed i denne Eenfold; hvilken rørende Veltalenhed.

44 Anaxagoras skal have sagt: indskrænket er Sandsen, svag er Aanden, kort er Livet.

Det staaer nok hos Cicero i *quæstiones academicæ* 1,12.

45 I Samvittigheden, der har Gud Magten. Lad saa et Msk. end have al-Verdens Magt, derinde er Gud dog den Mægtige. Og saaledes taler jo den Mægtige, der veed han har Magten, til den Afmægtige: gjør Du kun hvad Du vil, lad det kun synes at Du er den Mægtige, hvorledes det hænger sammen det bliver en Hemmelighed mell. Dig og mig.

46 Af en Leilighedstale

... Skoven vil ikke indlade sig med den Eensomme, derfor giver den ham Ordet tilbage uden Forandring uden Deeltagelse, dens Gjenlyd er som et Nei, selv om den lyder flere Gange den er dog kun et gjentagent Nei; vilde Skoven tale med ham, da svarede den vel; havde Skoven Deeltagelse med ham, da vilde den jo beholde Ordet, gjemme det uforandret. –

48 Det er en meget god Bemærkning af Ritter (i Incl. til 1ste Bind[†]) angaaende den construerende Opfattelse at det gaaer bedre an at konstruere hele Verdens Historie end Jordens og Mskhedens Historie, bedre an at konstruere Mskhedens Historie end Philosophiens – samt at det dog heldigviis ikke er falden Nogen ind at ville konstruere et enkelt Mskes Historie. – Dette er ret satirisk og sandt. Konstruktionens Idee er phantastisk og kommer netop derfor i Forlegenhed ved det Concrete. Saaledes skjuler ogsaa store Oversigter – over et Mskes Uvidenhed (hvorfor især Halvstuderede excellere deri) og en lille Concretion gjør den aabenbar.

[† I marginen] p. 23.

49 Den litteraire Forægtelighed hører det væsentligen til at være anonym, for at gjøre det complet er selv dens Subscribenter anonyme; den re-

præsenteres ved Sjouere, og for at gjøre det complet lod selv Subscriberne sig repræsentere ved Gaardskarle.

- 50 Efterhaanden som Oplysningen og Dannelsen tiltager, og Fordringerne blive større og større, bliver det naturligviis vanskeligere og vanskeligere som Philosoph at tilfredsstille Tidens Fordring. I Oldtiden fordrede man: Aandens Evne, Sindets Frihed, Tænkningens Lidenskab. Man sammenligne Nutiden, nu fordrer man, i Kjøbenhavn, at en Philosoph tillige skal have tykke ell. dog velskabte Been, og at hans Klæder skal sidde paa Moden. Det bliver vanskeligere og vanskeligere, med mindre man nøies med den sidste Fordring alene og antager, at enhver der har tykke eller dog velskabte Been og hvis Klæder sidde paa Moden er Philosoph.
- 51 Tilsidst vendes Alt paa Hovedet. Der skrives ikke for at Nogen skal lære Noget deraf; ih, Gud bevares hvilken Uhføflighed, Læseverdenen veed Alt. Det er ikke Læseren der trænger til Forfatteren (som den Syge til Lægen) nei det er Forfatteren der trænger til Læseren. En Forfatter er derfor kort og godt en Mand der er i Pengeforlegenhed; han skriver da, og dette er at være oppe til en Examen, hvor Læseverdenen, som veed Alt, censurerer. En der skriver men ikke tjener Penge er ikke Forfatter; derfor kalder man jo ikke dem Forfattere, som skrive i Adresseavisen, thi det koster Penge. – Saaledes ogsaa i Kunst. En Skuespiller er ikke En, der indviet i den skuffende Kunsts Hemmeligheder lærende vil bedrage Tilskuerne. Ih, Gud bevares, Publikum kan selv godt spille Comedie. Det er ikke Publikum der behøver Skuespilleren men Skuespilleren, der behøver Publikum. En Skuespiller er en Mand, der er i Pengeforlegenhed, og naar han spiller, er han til Examen. –
- 52 thi da han i Overflødhedens Dage samlede ell. da al Verdens Riigdom strømmede til ham, var han da rigere end den Fattigste? Eller fylder al Verdens Guld gjemt i Pengebegjerlighed mere end ell. engang saa meget som Skjærven i den Fattiges Nøisomhed.

- 53 Naar der er Torden i Luften, og man da seer Vandfladen og det enkelte Træ, da er det Hele ligesom naar der er spillet paa en Glasflade, hvorved Klangfiguren fremkommer. Der er endnu noget Zittrende i Skikkelsen.
- 55 Som enhver Logerende har en Støvlepudser, saaledes har enhver større Forfatter een ell. anden Bønhas, der betjener ham med Udskjelding, der regelmæssig hver Gang denne Forfatter skriver Noget, i et Blad forkynder, at det er det arrigste Sludder o:s:v:. Saaledes har Madvig Baden, en saadan Bønhas er ogsaa P. L. Møller. En saadan Bønhas er ligesom en af Torvesjouerne; naar Bønderne komme til Torvs, saa udseer hver Sjouer sig sin Vogn, hvor han troer der kan være Noget at tjene, og saaledes udseer Bønhasen sig en Forfatter, paa hvem der kan tjenes Noget, forsaavidt Forfatterens Navn borger for, at Publikum nok vil læse – noget Ondt om ham. –
- 56 Den Umiddelbare mener og indbilder sig, at Hovedsagen naar han beder, det han især har at drive paa, er at *Gud hører* hvad det er **han beder om**. Og dog er det i Sandhedens evige Forstand lige omvendt: ikke da er Bønnens Forhold det Sande, naar Gud hører hvad der bedes om, men naar det er *den Bedende*, der vedbliver at bede, indtil det er ham *der er den Hørende*, som hører hvad Gud vil. Den umiddelbare gjør mange Ord og er derfor egl. fordrende naar han beder; den sande Bedende er blot *hørig*.
- 57 Forunderligt! Der uden for Byen ligger de Dødes Have – et lille Husmandslod, knap saa stort som en Husmands Lod, og dog rummes her hele Livets Indhold. Det er et compendieust Afbillede af Virkeligheden, et kort Indbegreb, en Lomme-Udgave!
- 58 »Drenge skulle dømmе Eder« siger en af de gl. Propheter og forkyn- der det som den haardeste Straf over det ulydige Israel. Det passer paa vor Tid – Drenge skrive i Bladene o:s:v:. Her passer ogsaa hvad Socrates taler om i Platos Stat, at tilsidst Forældrene ere bange for

Børnene og af Frygt for dem maa gjøre Løier og spase – saadan som Børnene ville have det.

59 Der ere visse Ting som høre med til Livets Ubehageligheder, og som skjøndt ubetydelige kan være kjedelige nok. Dertil regner jeg: Træk, og Røg, og Væggetøi, og Snak.

61 Det bedste Beviis for at der er en retfærdig Styrelse er at sige: »jeg vil troe det hvad der saa end skeer.« Al Bevisen er Fjanterie, en Art Tve-sindethed, der ad to Veie (den objektive og den subjektive) vil naae paa eengang det Samme. Den Troende siger til sig selv: »det Afskye-ligste af Alt var dog om Du tillod Dig i nogen nok saa skjult Tanke, at fornærme Gud at tænke om ham, at han gjorde Uret. Hvad enten derfor Nogen vil skrive en stor Bog for at retfærdiggjøre Gud ell. for at anklage, hvad vedkommer det mig, jeg vil tro. Hvor det er mig som kunde jeg forstaae, der vil jeg dog foretrække at tro, thi at tro er saligere; og saa længe vi Mennesker leve i denne Verden bliver det at forstaae let en Indbildning og en kameratlig Paatrængenhed; og hvor jeg ikke kan forstaae, ja der er det saligt at tro.«

62 Ak, naar en Regjering først skal til at retfærdiggjøre sig paa Prent, saa seer det galt ud, men saaledes er Guds Forhold til Verden da ikke som en jordisk Regjering, han har dog vel Skaberens Ret til at fordre Tro og Lydighed af det Skabte, samt at enhver Skabning skal i sit Hjerte kun turde tænke om ham Alt hvad som angenemt er. Gud er dog ikke som en Valg-Konge, der kunde blive afsat ved næste Stænder-For-samling, hvis han ikke tilstrækkelig retfærdiggjorde sig. Sagen er ganske simpel. Straffen er opfundet af den kjerlige Fader for Overtræ-delsernes Skyld. Men som det nu gaaer i en stor Husholdning, hvor der er mange Børn, der faaer stundom den Uskyldige lidt med, saale-des i den store Husholdning, hvor der er saa mange Millioner...nei ikke saaledes, thi Grunden hvorfor det gaaer saaledes til i den Hus-holdning, hvor der er mange Børn, er at Faderen og Læreren dog kun er Msker, men Gud kan godt overskue Alt for ham løber det ikke surr, han som tæller Haarene. Den Uskyldige faaer derfor ikke

noget med af Straffen, men maa bære Noget med af Lidelsen. Saa snart den uskyldigt Lidende henvender sig til Gud og spørger om det er en Straf, saa faaer han strax det Svar: »nei mit kjære Barn det er ingen Straf, det veed Du nok.«

- 63 Schelling siger rigtigt i Fortalen til Steffens efterladte Skrifter: »naar det først er kommen saavidt, at Mængden er Dommer over hvad Sandhed er, saa varer det ikke længe inden det gaaer løs paa at afgjøre det med Næverne.«
- 64 En Ironiker, som er i Majoriteten er eo ipso en maadelig Ironiker. Det at være i Majoriteten er et Umiddelbarhedens Ønske, Ironien er mistænkelig baade til Høiere og Venstre. En sand Ironiker har derfor aldrig været i Majoriteten. Det er Spasmageren.
- 65 Man troer og vrøvler og er rørt over, at Socrates var saa populair. Ja pyt, Alt det med at gaae og samtale med Skomagere og Garvere o: s: v: det var ironisk Polemik mod de »lærde Philosopher« og saa morede det ham, at det saae ud som talte de sammen (han og Skomageren) fordi de brugte de samme Udtryk – men Socr. forstod noget ganske Andet derved.
- 66 H: Hertz gjør det Indtryk paa mig som Polemiker ligesom en Officer, der som Volonteur har i fremmed Tjeneste været Tilskuer ved et Slag, kommer hjem og nu paa Fælleden arrangerer en Manoeuvre som skal være Slaget: Hertz arrangerer et Slag, naar det er bag efter.
- 67 En Pidskebaands-Jøde vil Publikum allerhelst have til Forfatter, thi ham kan man schofle ret. Det morer og tilfredsstiller allernaadigst Publikum, at Aandens Gaver er Noget man fornemt kan kjøbe for et Par Rbd. og saa sparke til Jøden. Ingen anden kan naturligviis som Forfatter byde saadanne Vilkaar, i den Grad kræmmeragtigt staae krybende i sin Bod – naar han barestens tjener Penge.

68 Hvad Dygtighed der er i et Individ kan man maale paa hvor langt han har imellem at *forstaae* og at *ville*. Hvad et Msk. kan *forstaae*, det maa han ogsaa kunne tvinge sig selv til at *ville*. Imellem at *forstaae* og at *ville* ligger Undskyldningerne og Udflugterne.

69 *Hvorfor sammenlignede Socrates sig selv med en Bremse?*

Fordi han kun vilde have ethisk Betydning. Han vilde ikke være et beundret Genie der stod udenfor Andre og derfor i grunden gjør de Andre Livet let, idet de sige: ja han kan sagtens han er Genie. Nei han gjorde kun hvad ethvert Msk. kan, han forstod kun hvad ethvert Msk. *forstaaer*. Deri det Epigrammatiske. Han beed sig fast i den Enkelte, bestandigt tvingende og drillende ham med dette Almindelige. Saaledes var han en Bremse, der pirrede ved den Enkeltes Lidenskab, der ikke tillod ham mageligt og blødagtigt at beundre og beundre, men fordrede sig selv af ham. Naar et Msk. har ethiske Kræfter, vil Folk gjerne gjøre ham til Genie, blot for at blive ham qvit; thi hans Liv indeholder en Fordring.

70 Det Fortræffelige ved Platos Stat er netop, at han ikke gjør Staten høiere end den Enkelte, allermindst i hegeliansk Sludder-Forstand. For at beskrive den Enkelte beskriver han Staten, han beskriver en Demokrat, og for at gjøre det beskriver han Demokratiet; han *construerer* en Stat for den Enkelte, *unum noris omnes* – dette er den rette msklige Idealitet; ellers faer man dog den Confusion om at Mange bringe noget ganske Andet ud ved at være Mange, end hvad hver især er.

71 Ingen Tvangsskole dimmitterer til Evigheden

72 Naar et Msk. ikke bliver det, han kan *forstaae*, saa *forstaaer* han det heller ikke. Kun Themistocles forstod Miltiades, derfor blev han det ogsaa.

- 73 Det Begreb, i hvilket Chrstd. maaskee bestemtest differentierer sig fra Oldtiden er Begrebet det Gode. Græciteten kunde ikke tænke det Gode uden det Skjønne (Retningen ud efter). I Chrstd. er det Godes væsentlige Udtryk Lidelse (Retningen ind efter; thi Lidelse ligger netop i, at Retningen ud efter er negeret – Verdens Synd.).
- 74 Det, at flere af Platos Dialoger ende uden Resultat, har en langt dybere Grund end jeg før har tænkt. Dette er nemlig en Gjengivelse af Socrates^s maieutiske Kunst, der gjør Læseren ell. Tilhørerer selvvirk-som, og derfor ikke ender i Resultat, men med en Braad. Dette er en ypperlig Parodie paa den moderne ramsende Methode, der siger Alt jo før jo hellere og paa eengang, hvilket ikke vækker nogen Selv-virksomhed, men kun foranlediger Læseren til at efterramse.
- 75 Der vil nok komme den Tid, da man vil finde det lige saa abge-schmackt, at meddele Resultat (hvad Tiden nu fordrer og vræler paa) som engang at skrive en Nutzenwendung til moralske Fortællinger. Den som ikke ved Hjælp af Veien selv kan finde Resultatet, han faaer det alligevel ikke, han indbilder sig det blot.
- 76 Sensation er den maadeligste af alle Categorier. Dersom man vilde tænke sig en gudfrygtig Qvinde synge en Psalm ret med from In-derlighed, vel tydeligt saa hvert Ord hørtes, men ingenlunde med opløftet Røst, snarere med den næsten som Dødens Resignation yd-mygt skjælvende Qualthed ell. Dæmpethed: saa maatte man være ganske stille for at høre det – men Sensation er som naar en brølen-de Vægter overdøver alle Andre, uden at have det mindste Inderlig-hed. Thi det at have en smuk ell. ikke en smuk Stemme gjør hverken fra ell. til i Forhold til Inderlighed.
- 77 Det at der er Forlæggere, at der gives Msker hvis hele væsentlige Existents udtrykker, at Bøger er Vare, og en Forfatter Kjøbmand: er et aldeles usædeligt Forhold. Forsaavidt i et Aands-Forhold (som det at være Forfatter) det Pecuniaire træder til, at han lønnes, faaer Honorar

o: s: v:: bør Den der constituerer Aands-Forholdet væsentligen ogsaa selv constituere Penge-Forholdet, selv overtage det Pecuniaire, in- genlunde for en mulig større pecuniar Fortjenestes Skyld, o langtfra, nei men for at der dog kan være lidt Undseelse. Constitueres Penge- Forholdet til at være et ganske andet Mskes Næringsvei, saa bliver dette let Frækhed. Forlægger-Frækhed har man da Exempler nok paa; det Frække ligger i ganske uforbeholdent indtil det Yderste at betragte Aands-Frembringelse som Vare. Publikum faaer saa igjen ved Penge Magten over Forlæggeren, Forlæggeren ved Penge-Forholdet Magten over Forfatteren, og saaledes sidder maaskee stundom en Forfatter (der bør være kydisk og undseelig i Forhold til Penge som en Pige i Forhold til at sælge sin Dyd) og rødmer, krænket, men uden Magt til at trænge igjennem.

Lad os antage, at det blev Skik, at en Præst havde en Avlsforvalter, der indcasserede hans Penge, Tiende, Offer o: s: v:: herimod er Intet at indvende, forsaavidt Avlsforvalteren er i Præstens Tjeneste. Men lad os antage, at en saadan Avlsforvalter blev en egen Næringsvei, der af- kjøbte Præsten hans Tilkommende, og nu selv spekulerede, og havde ene Penge-Interessen af at Præsten stod sig godt med Menigheden. Hvad saa? Ja saa blev Følgen, at det blev Skik, at Præsten Løverdag Aften naar han var færdig med sin Prædiken gik over til Avls-Forval- teren og lod ham see den. Og saa sagde Avlsforvalteren: »ja vil Deres Velærværdighed tale paa den Maade, saa kommer der Ingen i Kirke, og det er jeg sku fanden gale mig ikke tjent med for Tavle-Pengenes Skyld; og saa kan jeg hell. ikke svare saa meget om Aaret, hvilket jo er Deres egen Interesse. Nei De maa smigre lidt for Menigheden; nu skal jeg sige Dem hvorledes. Kan jeg just ikke skrive en Prædiken, saa veed jeg ypperlig Beskeed om Tiden og Menighedens Fordring.«

Jeg tænker Præsten rødmede af Undseelse og sagde: »er jeg da be- skikket til Lærer for at smigre Menigheden og for at De kan tjene Penge.« Men Avls-Forvalteren svarer: »det er Overspændthed og Sligt, sligt Fornemhed kommer sku ikke mig ved. Enhver er Tyv i sin Næringsvei, og det er min Næringsvei, at Deres Velærv: tilfredsstiller Tiden.«

Saaledes mell. Præsten og Avlsforvalteren: allerede det Væmmelige at Penge-Manden skal snøfle i Prædikenen og bedømme den lucra- tivt er afskyeligt nok. Og saa er Avls-Forvalteren dog ikke saaledes

understøttet som en Forlægger, hvis Penge-Betragtning finder Medhold i alle Dags-Pressens Leie-Svende.

Men uden Undseelse intet sandt Aands-Forhold; men hvor skal Forfatterens mulige Undseelse komme Læseren til Gode, naar den skal gaae igjennem dette Medium af Frækhed: Penge, Penge, Penge, Tidens Fordring, Penge, Penge.

- 78 Det er dog egl. en svigefuld Vending af Biskop Mynster, naar han i hans Prædikener (den: giv os idag vort daglige Brød; og den om Miraklerne) siger angaaende Synds-Forladelsen: *eengang* (∴ i Evigheden) skal der dog siges til Den der angrende ydmygede sig og troede: »Dine Synder ere Dig forladne.« *engang* ∴ i Evigheden; men Knuden med Syndsforladelsen er netop, at faae den gjort gjeldende i Tiden. Den er den ny Skabning; og Præsten siger jo ved Skriftemaalet: »jeg tilsiger Dig Dine Synders naadefulde Forladelse« er denne Tilsigelse blot futurisk. Det er igjen at bruge Immanentsen (dette *engang*) istedenfor Transcendentsen
- 79 Det forfærdeligste Udtryk for hvorledes Chrstus blev misforstaaet: er end ikke om han var bleven aldeles ubemærket, nei men det at blive Gjenstand for den tankeløse Mængdes Nysgjerrighed, saa den evige Sandhed gik omkring i Livet, og Gadedrengene løb efter ham, og Tjenestepigen rendte ud paa Gaden – for at gloe paa ham – men Ingen, Ingen tænkte paa, hvad han var, ell. fik noget Indtryk.
- 80 Vanskeligheden med at speculere tiltager i Forhold til som man eksistentielt skal bruge det man speculerer over. Den der sidder med en sønderknuset Samvittighed og hvert Øieblik kunde bruge den Lindring at tro paa Syndernes Forladelse: naar han skal spekulere saa kniber det. Men i Almdl. gaaer det Philosopherne (baade Hegel og alle de Andre) som det gaaer de fleste Msker at de i Grunden existere til daglig Brug i ganske andre Categorier end dem hvori de speculere, trøste sig ved noget ganske Andet end hvad de høitideligt tale om. Deraf al den Løgnagtighed og Confusion som er i Videnskaben.

- 81 I Esaias 46 findes et saare dybt Udtryk for Forskjellen mellem en Afgud og den sande Gud. Jehovah siger til Israel: *at han bærer sit Folk, istedenfor at Afgudsdyrkerne maa bære deres Afguder.*
- 82 Det gaaer de fleste Systematikere i Forhold til deres Systemer som naar en Mand bygger et uhyre Slot og selv boer ved Siden af i en Ladebygning: de leve ikke selv i det den uhyre systematiske Bygning. Men i Aands-Forhold er og bliver dette en afgjørende Indvending. Aandelig forstaaet maa en Mands Tanker være den Bygning, hvori han boer – ellers er det galt.
- 83 Det er ubegribeligt, at en Psalmedigter som Kingo kunde falde paa at skrive saadanne Psalmer, som de historiske Fordævelser af Evangelierne, hvor Rimet viser sig som en generende Narragtighed i Sammenligning med Evangeliernes egne korte eenfoldige Fortællinger.
- 84 Alt dreier sig om at gjøre Forskjel absolut mellem den quantitative og den kvalitative Dialektik. Hele Logiken er quantitativ Dialektik, ell. modal Dialektik, thi Alt er, og det Hele er Eet og det Samme. I Tilværelsen hører den kvalitative Dialektik hjemme.
- 85 Den der, som jeg, fra Barn af har haft en polemisk Forestilling om hele Tilværelsen, og nu i den sidste Tid en føie Stund har været paa første Pleie i »Corsaren« han kan ansees for at have gode Forudsætninger i Forhold til Tiden. Sligt er mange Penge værd.
- 86 Livet paa Landet har dog den Behagelighed, at der gaaer 10 Køer, saa omtrent, 15 Faar, 2 Sviin, en Mængde Spurver paa eet Msk. – hvoraf man seer, at et Msk. har noget at betyde. I Hovedstaden gaaer der 100 Msk. paa een Koe, hvoraf man seer at en Koe har Noget at betyde. Men uagtet den i Hovedstaden circulairrende Mske-Masse er gale Penge, saa synes dog Ingen at bryde sig om – at *blive* Menneske, men

derimod ere de fleste Msker giftesyge, og de respektive Ægteskaber i travl Virksomhed – for at der kan *blive* endnu flere Msker.

87 Naar et Msk. er meget ivrig i at anklage et andet Msk. hos Gud, at indstævne Sagen for Guds Domstoel: da gaaer det ham som det i sin Tid gik en af Kiøbenhavns Lommetyve. Han havde i Forening med en anden gjort et betydeligt Tyverie, og fik ved Delingen blandt Andet 3 Hunderdalersedler. Med een af dem gik han nu op til en Hæler, for at faae den byttet. Hæleren tager Sedlen, gaaer ind i et andet Værelse – som for at bytte den. Derpaa kommer han ud igjen, og byder god Dag og lader som Ingenting. Sagen var foregaaet under 4 Øine med al juridisk Forsigtighed, saa Hæleren var sikker nok. Det har formdl. Lommetyven selv indseet. Imidlertid blev han dog saa rasende derover, over denne Lumskhed, at han gik hen og angav Sagen for Politiet. Et virksomt og nidkjært Politie gjør naturligviis Alt for om muligt at hjælpe den Uskyldige til sin Ret, ell. til de 100 Rbd., men betragter tillige Sagen ikke eensidigt, men fra et høiere Synspunkt og spørger derfor ganske rigtigt den Bedragne hvorfra han da selv havde faaet de 100 Rbd. Ak den stakkels Bedragne, der nu ovenikjøbet endte med at blive arresteret for den samme 100daler-Seddel.

88 Da er det behageligt at gjøre Besøg paa Landet, naar man er i den Alder, at Vert og Vertinde blot ønsker at man vil gaae og skjøtte sig selv, og blot passe paa at man ikke kommer til Skade.

89 Affectation oversættes bedst paa Dansk ved: Tillyvelse; den Affecterede lyver ikke, men han tillyver sig Noget, enten ligefrem ell. ved at gjøre det Modsatte, ell. ved at lade Noget være.

90 Destoværre maa jeg sige: mit Liv er forspildt. Dersom jeg levede paa et andet Sted end her i Kiøbenhavn, vilde man vel derved forstaae, at jeg havde ødslet min Ungdoms bedste Aar i Letsindighed, i forvirrede Studier, maaskee i Udsvævelser. Ak, nei det er Omvendt. Jeg er netop bleven til Noget – og derfor er mit Liv at betragte som for-

spildt her i Kiøbh., hvor man kun kan leve lykkelig og yderst behageligt saa længe man er Ingenting, her i Kiøbh. hvor der ikke siges stort Andet end Ondt om enhver der er Noget, hvoraf aabenbart følger, at den der er Ingenting, med Stolthed kan sige: mig siges der intet Ondt om. Naar man her i Kiøbh. er Student, Candidat men hell. ikke videre, Copiist Fuldmægtig i et kgl. Contoir, Kræmmersvend, Elev ved Kunstakademiet men hell. ikke mere, saa kan man, naar Heden er meget stærk, uagtet det ikke er Skik og Brug her at gaae med Parapluie for Solen, dog frit og roligt gjøre det – men dersom jeg f. E. er saa dristig at gjøre det saa er det Stolthed. Der vogter en Cerberus-Misundelse paa ethvert Skridt af Den, der er Noget, for at kunne forklare det som Stolthed og Hovmod.

91 Det er overhovedet et stort Spørgsmaal, hvorvidt det er tilladeligt, at virke saaledes reent personligt, som ved at sige: at man er reddet paa en vidunderlig Maade. I ethvert Tilfælde maa man undgaae at frembringe en phantastisk Virkning. Man maa saa nøiagtigt og bestemt sige, hvori Ens Vildfarelse og Synd har bestaaet, ell. kan man let ængste netop Uskyldigere ved en gruelig Forestilling om det Onde. – Forøvrigt er det Omvendte stundom ogsaa farligt, naar et Msk. reent fortier sit eget Liv, men i Skildringer lægger et saadant Colorit, at man uvilkaarligt kommer til at gjøre en Slutning betræffende hans eget Liv. En kan selv have gjort et saa forfærdeligt Bekjendtskab med det Onde, at der, hvis der skulde f. E. prædikenes for ham, uden Skade kunde bruges saadanne Skildringer, men man kan ogsaa ængste ved dem. Og En kan velmenende skildre det Onde saa rystende, og derved netop friste Angesten ind i en Ynglings Sjel.

92 Det er ganske vist, at Noget af det, der bidrog til at Enten-Eller gjorde Lykke, var at den var det Første, at man kunde troe, den var mange Aars Arbeide – og saa slutte at Stilen var god og udarbeidet. Den er skreven, Rub og Stub, i 11 Maaneder, kun i det Høieste en pagina (af Diapsalmata) har existeret. Forsaavidt har jeg ogsaa anvendt mere Tid paa alle de senere. Det meste af Enten-Eller er kun skreven 2 Gange (foruden naturligviis hvad der er gennemtænkt medens jeg gaer, men det er altid saa); nu omstunder skriver jeg gjerne 3.

93 Ethvert Natur-Phænomen *beroliger*, og desto mere, jo længere man seer ell. hører derpaa. Ethvert Kunstprodukt hidser Utaalmodigheden. Loven for et Fyrværkerie vil tilsidst blive, at det skal brændes af i 5 Minuter, jo kortere jo bedre. Men Vindens Susen, og Bølgens Vexelsang, og Græssets Hvislen o: s: v: vinder for hver 5 Minutter man hører derpaa

94 Det Evangelium om den barmhjertige Samaritan kunde der prædikes saaledes over:

om de Tre, som gik »ad den samme Vei« – og dog hver sin Vei.

dette: »ad den samme Vei« er Textens Ord.

96

Naar man siger: medens Det og Det skete, skete noget Andet, tænker man altid det Første, som noget der varer længere, og derfor kan bruges saaledes, at det andet udfylder kun et Moment indenfor det første medens. Man siger: medens Cicero var Consul skete det og det; medens Pitt var Minister o: s: v:.. Det frembragte derfor en ypperlig parodisk Virkning, da man i sin Tid læste i Avisen angaaende Festlighederne ved Skamlingsbanken: *medens* Grundtvig talede ankom Fyenboerne. Det Ligegyldige er naturligviis Fyenboerne, men det ypperlige og vittige er den Forestilling man faaer om Pastor Grundtvigs Tales phantastiske Længde, – at *medens* han talede (medens Cicero var Consul). Man kunde f. E. sige: *medens* Grundtvig talede løb en fransk Flaade i Søen og erobrede Algier.

»Afsluttende Efterskrift« er ude; Pseudonimiteten overtagen; een af Dagene vil Trykningen af den »litteraire Anmældelse« begynde. Alt er i sin Orden; jeg har nu blot at forholde mig rolig, taus, stolende paa at Corsaren nok vil understøtte det hele Foretagende negativt netop som jeg ønsker det. Jeg er i dette Øieblik, i Ideen seet, saa correct situeret i Literaturen som muligt, og tillige saaledes at det bliver en Gjerning at være Forfatter. Det var i sig selv den lykkeligste Idee, netop i det Øieblik jeg var færdig med mit Forfatterskab og ved at overtage alle Pseudonymerne netop løb den Risico at blive en Slags Auctoritet, at jeg da brød med Corsaren for at forhindre enhver ligefrem Tilnærmelse.[†] Dertil kommer, at i det Øieblik jeg rykker ret polemisk frem mod Tiden, skylder jeg Ideen og det Ironiske at forhindre enhver Forvexling med det ironiske Finkel som Corsaren bevrærter med paa Foragtelighedens Dandsebod. Forøvrigt er det gaaet mig her som saa ofte, at trods al min Reflexion er der dog et Mere, som kommer ud, hvilket ikke skyldes mig, men Styrelsen. Det viser sig bestandigt saaledes, at hvad jeg gjør efter den størst mulige Over-

[†] [I marginen] og før den Tid kunde der Intet gøres, min Arbeiden for min Idee fordrede al min Tid hvert Minut, og om muligt saa uforstyrret som muligt. Det er virkelig ypperligt, at netop naar Nogen troer og maaskee endog onskabsfuldt glæder sig over, at jeg gjør et overilet Skridt – da er jeg netop allermeest beregnende og besindig. Men den bedste Understøttelse i Henseende til al Handlen er – at bede, det er egentlig den sande Genialitet, saa kommer man aldrig tilkort.

veielse, forstaaer jeg dog altid bag efter langt bedre, baade dets ideelle Betydning, og at det netop var, hvad jeg skulde gjøre.

Anstrængende er imidlertid denne Existents; jeg er forvisset om, at ikke et eneste Menneske forstaaer mig. I det Høieste vilde Nogen, selv en Beundrende, indrømme, at jeg med en vis Holdning bærer alt dette Vrøvl, men at jeg ønsker den, ja derom vilde naturligviis Ingen drømme. Paa den anden Side vilde det igjen være den hurtige menneskelige Tankeløshed, der, hvis den forstod hvorfor jeg i Kraft af Dobbelt-Reflexionens Idee maa ønske det, da vilde slutte ergo lider han slet Intet, fornemmer Intet til alle disse Yttringer af Raahed og fræk Løgn. Ret som kunde man ikke med frie Beslutning overtage alle Gjenvordigheder naar Ideen byder det. Artiklen mod P. L. Møller var skrevet i megen Frygt og Bæven, jeg brugte Helligdagene dertil, og forsømte hverken at gaae i Kirke eller at læse min Prædiken for at danne den regulerende Modstand. Ligesaa Artiklen mod Corsaren. Paa den anden Side vare de rigtigt skrevne, thi havde jeg yttret Lidenskab, saa havde dog Nogle ad den Vei fundet Leilighed til et lige-fremt Forhold til mig. Moersomt var det og psykologisk ypperligt var det, at see den Hurtighed med hvilken P. L. Møller forstod det givne Vink om at aftræde i Corsaren. Han kom frem og bukkede ærbødigst og saa afsted derhen, hvor han hører hjemme.

Hvad der berører mig smerteligt er forøvrigt ikke Pøbelagtigheden, men de Bedres skjulte Deeltagelse med den. Ønske det kunde jeg dog ogsaa at gjøre mig forstaaelig for et enkelt Menneske, for min Læser. Men det tør jeg ikke, saa besviger jeg Ideen. Netop naar jeg har seiret, idet Raaheden spiller frækkest op, tør jeg ikke sige det. Endeligen er det mig et Ansvar, om jeg dog ikke bidrager til at Adskillige reent forvildes, netop ved min consequente Urokkelighed. Det faaer saa at være. Jeg har at tie.

For min Iagttagelse har de sidste tvende Maaneder været meget rigge. Det er dog saa sandt hvad der staaer i min Disputats, at Ironie gjør Phænomenerne aabenbart. Mit ironiske Spring ind i Corsaren bidrager først til at gjøre det aldeles tydeligt, at Corsaren ingen Idee har. I Ideen seet er den død, selv om den fik endnu et Par Tusind Subscribenter. Den vil være ironisk og forstaaer end ikke Ironie. I det Hele vilde det have været Epigram over min Existents, om det engang maatte siges, samtidig med ham bestod et fuskeragtigt ironisk Blad, af hvilket han blev roest; nei holdt, – han blev udskjeldt, og han

forlangte det selv. – Mit ironiske Spring i Corsaren gjør dernæst Omverdenen aabenbar i sin Selvmodsigelse. Alle have nu gaaet og sagt: det er Ingenting, hvem bryder sig om Corsaren o: s: v:.. Hvad skeer, idet En saa gjør det, da bliver han dømt for Letsindighed, man siger han har fortjent alt Dette (nu er det altsaa alt Dette), fordi han selv foranledigede det; de tør neppe gaae med mig paa Gaden – af Frygt for ogsaa at komme i Corsaren. Forøvrigt har Selvmodsigelsen en dybere Grund; de ønske nemlig saa smaat i christelig Misundelse at Bladet maa bestaae, hver især haabende paa, at han ikke bliver angreben. Om Bladet sige de nu, at det er foragteligt og Ingenting; den enkelte Angrebne imponere de til ikke at turde blive vred eller tage til Gjenmæle ergo maa Bladet florere. Og Publikum har først Misundelsens Purring, og saa den frække Fornøielse at passe paa den Angrebne – om det nu officerer ham.[†] Og dette Phænomen i et saa lille Land som Danmark; dette Phænomen som det eneste herskende: det skulde være Ingenting! Hvor dog Feighed og Foragtelighed passe for hinanden i Usselhedens Forbindelse. Og naar saa det Hele en Gang brister, saa skal det da gaae ud over Goldschmidt; og det er ganske det samme Publikum, – og saa er Verden bleven en rar Verden!

Fremdeles bekræfter min Iagttagelse mig indtil Overflod, at det er saa: naar et Menneske consequent udtrykker en Idee, saa vil enhver Indvending mod ham indeholde en Selvangivelse af den Talende.[††] Man siger det er mig, som bryder mig om Corsaren. Hvad skeer? Den »afsluttende Efterskrift« var heel og holden indleveret til Luno førend jeg skrev mod P. L. Møller. Nu fandtes der især i Forordet til den (som forøvrigt er skrevet i Maj 45.) noget der kunde synes at tyde hen paa noget af det Sidste. (Dette viser blandt Andet, hvor længe iforveien jeg har været opmærksom). Hvis jeg nu havde bekymret mig om Corsaren, saa havde jeg forandret Lidt deri, netop for at undgaae Skinnet. Jeg veed, hvad jeg kæmpede i mig selv, om jeg dog

[†] [I marginen] og have nu her Leilighed til at lyve om ham: at han officeres; at han kan skjule det, men alligevel officeres. Den sidste Formel er især den bekvemteste for Bagvaskelsen.

[††] [I marginen] der saaledes ikke taler om ham, men om sig selv.

ikke skulde gjøre det, fordi det smertede mig at tænke f. E. Biskop Mynster sige: at Kierkegaard endogsaa i en Bog vil tage Hensyn til Sligt. Dog blev jeg mig selv tro i ikke at bryde mig om Corsaren – og hvad skeer? Ja som det lod sig vente, i Alt hvad jeg skriver seer man Hentydninger til Corsaren. Her er Selvangivelsen, thi saa maa det jo være »man« der selv har Corsaren in mente, siden den endog finder den i hvad der er skrevet før den Tid.

Mig beskæftiger især to Ting 1) at jeg intellectuelt i græsk Forstand bliver min Existents-Idee tro, hvad det end koster. 2) at det i religious Forstand bliver saa forædlende for mig som muligt. Dette Sidste beder jeg Gud om. Eensom har jeg altid været, nu faaer jeg ret igjen Leilighed til at øve mig. Og see min eensomme Hemmelighed er ikke min Græmmelse, men netop at jeg har Magten, at jeg forvandler det Fjendtlige som tjenende min Idee, uden at det selv aner det. Ja vist er dette Liv tilfredsstillende, men det er ogsaa forfærdeligt anstrængende. Og fra hvilken sørgelig Side man dog lærer Menneskene at kjende, og hvor veemodigt, at hvad der paa Afstand vil tage sig godt ud, altid skal misforstaaes af Samtiden! Men Religieusiteten er atter det Frelsende, i den er der Sympathie med Alle, ikke i snaksom Sympathie med Partie-Venner og Tilhængere, men uendelig Sympathie med Enhver – i Taushed.

Men Dannende er det unægteligt at staae saaledes stillet i en saa lille Bye som Kjøbenhavn, som jeg er det. At arbeide af yderste Evne næsten til Fortvivlelse, med dybe Sjæls-Qvaler og mange Lidelser i mit indre Liv, at sætte Penge til for at udgive Bøger – og saa, bogstaveligen ikke have 10 Mennesker, som ordentligen læse dem igjennem; medens det derimod falder Studerende og andre Forfattere bequemt næsten at gjøre det latterligt at skrive en stor Bog. Og saa have et Blad som Alle læser, der nu eengang har Foragtelighedens Privilegium paa at turde sige Alt, de løgnagtigste Fordreielser – og det er Ingenting, men Alle læse det; og saa den hele Stok af Misundere der hjælpe til ved at sige lige det Modsatte, for paa den Maade at forkleine. Idelig og idelig at være Gjenstand for alle Menneskers Samtale og Opmærksomhed, og saa Omsætningen er at forsvare mig mod et Angreb, hvis man gjør det, for selv at angribe mig endnu værre. Enhver Slagtersvend troer sig berettiget til næsten at fornærme mig ifølge Corsarens Ordre; de unge Studenter grine og fnise og ere glade over at en Fremragende trædes ned; Professorerne ere mis-

undelige, og sympathisere hemmeligt med Angrebene, udbrede dem rigtignok med Tilføiende at det er en Skam. Det Mindste jeg foretager mig blot jeg besøger en Mand bliver det løgnagtigt fordreiet fortalt alle Steder; faaer Corsaren det at vide, trykker den det og det læses af hele Befolkningen. Den Mand jeg har besøgt bringes derved i Forlegenhed, han bliver næsten vred paa mig, og man kan ikke for-tænke ham. Tilsidst maa jeg trække mig tilbage og kun omgaaes dem, jeg ikke kan lide, thi de Andre er det jo næsten Synd imod. Og saaledes gaaer det hen, og naar jeg saa engang er død, saa faaer man Øinene op, saa bliver det beundret hvad jeg har villet, og samtidigen bærer man sig igjen ad paa samme Maade mod en Samtidig, der formodentligen netop er den Eneste, der forstaaer mig. Gud i Himlene, dersom der dog ikke var et Inderste i et Menneske, hvor alt Dette kan være glemt, o ganske glemt i Samfundet med Dig: hvo kunde holde det ud.

Men min Forfattervirksomhed er nu Gud være lovet forbi. Det er forundt mig, hvad jeg næst efter at have udgivet Enten-Eller takker Gud for, det selv at slutte af, selv at forstaae, naar det bør sig at holde op. At dette atter igjen ikke saaledes vil vise sig for Menneskene, at jeg med to Ord faktisk kunde bevise, at det var saa: det veed jeg nok og finder i sin Orden. Det har smertet mig, den Anerkjendelse syntes jeg dog at kunne have attraaet: lad saa være.

Blot jeg kan drive det i mig selv til at blive Præst. Derude i den stille Virksomhed, i Fritimerne indrømmende mig en lille Produktion, der vil jeg dog aande mildere, hvormeget end det nu værende Liv har tilfredsstillet mig.

Efterskrift og noter

Efterskrift

I. Indledning

Det her præsenterede udvalg af Søren Kierkegaards dagbøger fra 1834 til foråret 1846 adskiller sig iøjnefaldende fra Klassikerseriens hidtidige publikationer. De kierkegaardske optegnelser kan næppe kaldes tekster, som naturligt tilkommer den status, der gør betegnelsen »en dansk klassiker« berettiget. Udvalget indeholder formuleringer og udsagn, der ganske vist er berømte og ofte citerede, men det har netop ikke været sigtet med udgivelsen at tilrettelægge en serie højdepunkter fra det man i ældre jargon ville kalde Kierkegaards »skatkammer«. Ønsket har været at fremlægge et udvalg, der er repræsentativt for hvordan hans dagbogsoptegnelser nu engang foreligger fra deres begyndelse og frem til månederne efter udgivelsen af *Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift*. Som bekendt skulle »Afsluttende« netop tages alvorligt, idet Kierkegaard på dette tidspunkt (1845/46) gav udtryk for at føle sig digterisk udtømt og syntes ifærd med at indstille sig på en fremtid som præst. Når udvalget slutter dér, er det dog ikke ud fra nogen betragtning om at det også er dér, den rigtige Kierkegaard ender. Hvad der afsluttes er alene den første, store udfoldelse og gennemspilning af det litterære projekt, han havde indledt med *Enten-Eller*. Og netop sådan er udvalget tænkt og lagt frem: som supplerende materiale til den stadigt fornyede interesse for dette projekt.

Dermed skal udvalget heller ikke forestille at give dækkende udtryk for hvad Kierkegaards dagbøger i deres helhed har at byde på. I hans senere år skifter de tydeligvis karakter og bliver i stigende grad til et organ for en fortsat selvretfærdiggørelsesproces. Og det er vel at mærke en proces, der udfolder sig over adskillige tusind sider. Især hober optegnelserne sig op fra 1850/51 til 1854, hvor han udadtil forholder sig tavs og journalen er blevet det eneste medium for hans skriftlige produktivitet. Med andre ord: hvis man sammenlagt vil tale om den rolle dagbøgerne spiller i Kierkegaards liv, kan udvalget her næppe siges at dække mere end begyndelsen. Men netop som begyndelse har teksterne et andet præg end de senere års optegnelser, hvor han synes drevet til at gardere sig mod misforståelser af enhver art og dermed skabe den ene *lukning* af forfatterskabet efter den

anden. Det foreliggende udvalg har taget parti for begyndelsen og åbnin-
gerne.

II. Dagbøgerne og forfatterskabet

I sin helhed er Kierkegaards forfatterskab som skabt til at efterlade sin læ-
ser i vildrede. Den, der ønsker at fastholde ham på det ene eller andet
standpunkt, vil vanskeligt kunne undgå tilbagevendende at havne i en vis
forlegenhed. Hvornår mener han det han skriver, så man med sindsro kan
give sig selv lov til at sige: »Som Kierkegaard har sagt: ...«. De færreste vil
nok finde på at betvivle, at han var, hvad han i sine senere år selv utrætte-
ligt understregede: en religiøs forfatter. Men det, man står over for i den
overvejende del af forfatterskabet, adskiller sig klart fra sædvanlige forestil-
linger om, hvordan en sådan forfatters værk tager sig ud. Hvad man mø-
der er en ejendommelig maskerade af pseudonymer og litterære stilarter,
en indirekte meddelelsesform, der med lag på lag af ironi og forstillelse
utydeliggør den »midte«, hvor det alt sammen måtte krydses. Sådan har
han også selv beskrevet de bøger, der ikke blot kvantitativt udgør hoved-
parten af forfatterskabet, men også er den del der – med rette eller urette
– har påkaldt sig størst opmærksomhed: »Der er saaledes i de pseudonyme
Bøger ikke et eneste Ord af mig selv; jeg har ingen Mening om dem
uden som Trediemand, ingen Viden om deres Betydning uden som Læser,
ikke det fjerneste private Forhold til dem, som dette da er umuligt at have
til en dobbelt-reflekteret Meddelelse.«¹

En »dobbelt-reflekteret Meddelelse« indebærer åbenbart meddelerens re-
trætte fra rollen som den der umiddelbart indestår for meddelelsen. Den
skal med andre ord indestå for sig selv. Men når nu meddelelsen både har
været så opsigtvækkende og samtidig så besværlig at få hold på som i
Kierkegaards tilfælde, må det være rimeligt nok at fatte interesse for den
mening han selv – om ikke andet som »Trediemand« og »Læser« – måtte
have om den. Derfor kan det ligne en særlig lykkelig omstændighed, at
netop denne mand efterlod sig en række dagbøger. Men lad det straks væ-
re sagt, at man næppe skal have de store forventninger om her at møde de
endegyldige forklaringer og anvisninger, der afgørende kan forkorte vejen
gennem forfatterskabets labyrint. Dagbøgerne er ikke nogen facitliste,
men snarere blot en inventarliste til forfatterskabet – og endda kun en

ufuldstændig. Som Kierkegaard selv udtrykker det, er der tale om en »Øvelse bag Coulisserne« (II A 118). Altså alt andet end en *journal intime* som vil udstille forfatterens inderste anfægtelser og hemmeligheder, gøre rent bord over for en instans – det være sig en samvittighed, en offentlighed eller en gud – der excellerer i at presse tilståelser ud af individet. Øvelser bag kulisserne er noget, der foregår på et teater. Ikke selve forestillingen, men noget der udspiller sig inden eller sideløbende med denne. Det er mindre den færdigstøbte skikkelse eller *persona*, der udfolder sig, mindre det fuldbyrdede æstetiske bedrag end en række af de fagter, der ender med at skabe det. Det er med andre ord øvelser inden der kommer publikum på. Men det bliver de ikke mere intime af. Som dagbøgerne fra 1834 til foråret 1846 demonstrerer, synes optegnelserne for en stor del blot efterladt som spor i et værksted, hvor der var større ting på færde.

Og dog er dette kun en meget vag karakteristik af det læseudbytte, der kan hentes i dagbøgerne fra disse år. Som i forfatterskabet overraskes man ustandseligt af de mange sammenstød mellem kulturelle epoker og brudflader, de mange usandsynlige dialoger, der pludseligt viser sig mulige. Disse tilbagevendende konfrontationer – mellem det antikke og det moderne, det jødiske og det græske, det kristne og det humanistiske, det mytologisk-litterære og det filosofiske, det folkelige og det akademiske etc. – kan i sig selv ligne et projekt. Og dog fremstår dette uoverskuelige net af forbindelseslinier med en mærkelig selvfølgelighed, som var det hele blot den umiddelbare refleks af en usædvanlig litterær spændvidde og modtagelighed. Først når man forsøger at systematisere den række af temaer, som dagbogsoptegnelserne grupperer sig i, kan man risikere, at det hele ikke alene tager sig ud som et temmelig indviklet, men også ganske tungt maskineri. Udgiverne af *Søren Kierkegaards Papirer* – dvs. P. A. Heiberg og V. Kuhr – prøvede i 1909 i en enkelt sætning at sammenfatte hvad Kierkegaard synes at sigte til, når han i en optegnelse fra 1836² taler om sit »Forhavende«. Det er – ganske udtryksfuldt – blevet til en usædvanlig lang sætning: »at samle Bidrag til en *Karakteristik af Middelalderens Tidsaand* gennem et *almindeligt historisk Studium* af de for Tidsalderen ejendommelige Fænomener paa alle Aandslivets Omraader, i Litteratur, Kunst, Religion, Videnskab og sociale Forhold, koncentrerende sig om et *mere indgaaende konkret Studium* af den middelalderlige Folkeaands Udslag i Poesi, Sagn, Eventyr og Historier, *specielt* om de af Middelalderens folkelige Livs Bevidstheds-Verden udsprungne Idee-Repræsentationer (sml. S.V. I, S. 69 ff.):³

Don Juan – Faust – den evige Jøde, og Alt i Belysning af en *jævnsløbet*, mere abstrakt-hegeliansk-filosofisk Interesse for, gennem Bestemmelsen af Begreber som det Antike, det Romantiske (»Dialektiske«), det Moderne, – det Komiske, det Tragiske, Ironi, Humor, Resignation osv. osv., at fixere Stadierne i Aandsudviklingen i det Hele taget saavel indenfor »Verdenshistorien« som inden for det enkelte Individets »Mikrokosmos«. ⁴

Enhver læser af dagbøgerne fra de tidlige år vil oven i købet hurtigt kunne konstatere, at denne liste mangler en del i at være komplet. Frem for alt kan det undre, at opremsningen klart underbetoner de mange udslag af, at det fra begyndelsen er en teologistuderende og vedblivende en religiøs forfatter, der fører pennen. Det er klart, at optegnelserne fra de yngre år virker som et inciterende materiale for en rekonstruktion af den unge Kierkegaards »indre livshistorie«. Selv om de ikke samler sig i et klart overskueligt, historisk forløb, indeholder de – som alle dagbøger – konturerne af det almene drama, der hedder et levet liv. Søren Kierkegaard er ikke kun en signatur, men en person med familierelationer, studieår, rejser, en forlovelseshistorie m.v. Altså – som os alle – en person, hvis liv er forviklet i historier. Dvs. en person, der har fortalt historier om sig selv og tilbagevendende har ændret disse historier, ændret på mulighederne for hvordan de *kunne* komme til at lyde, og ændret dem i overensstemmelse med sit skiftende syn på hvordan de *burde* lyde. Og på samme tid er han en person, der har været ude af stand til at beskytte sig mod udenforståendes mere eller mindre afvigende historier. Måske har han endda – meget menneskeligt – været i tvivl om sine egne historier, samtidig med at han lige så lidt som nogen anden har kunnet beslutte, at hans liv *ikke* skulle være forviklet i historier. De, der har fortalt historier om Søren Kierkegaard, både mens han levede og senere, danner tilsammen en lang tradition. Første gang, det offentligt fandt sted, var i det angreb, han blev udsat for fra tidsskriftet *Corsaren* i januar 1846. Den mere betydningsfulde del af traditionen indledte Georg Brandes med sin bog om Kierkegaard i 1877. Med denne bog blev samtidig den biografiske tendens anslået i Kierkegaardforskningen. Den betød, at man ikke mindst gennem flittig brug af dagbøgerne forsøgte at konstruere historien om manden for dernæst at læse forfatterskabet i lyset af denne konstruktion.

Fremgangsmåden er naturligvis lige så nærliggende som den er problematisk. Og det problematiske skyldes ikke alene den biografiske metodes mange vanskeligheder. På Kierkegaards tid er dagbogen som *fiktionsform*

en veletableret litterær genre. Det turde være overflødigt at anstille overvejelser om, hvorvidt forfatteren til *Forsøgerens Dagbog* har været sig dette bevidst i sin egen. Dermed er ikke sagt, at teksterne i dette udvalg generelt er mærket af en overordnet hensigt: tværtimod fremstår den eksemplariske optegnelse med den »uskyld«, som tilkommer en penneøvelse, der måske fører noget med sig, måske fører ingen steder hen. Kierkegaard er endnu ikke blevet den nidkære administrator af sin egen position. Utvivlsomt har der været tale om et vist revisionsarbejde af fortløbende karakter, men ikke systematisk. Præget af tilrettelæggelse er først og fremmest mærkbart i form af enkelte demonstrative markeringer netop blandt de optegnelser, der nok er de mest stimulerende for en biografisk nysgerrighed. Paradeeksemplet er den berømte bemærkning (IV A 85):

Efter min Død skal Ingen i mine Papirer (det er min Trøst) finde en eneste Oplysning om hvad der egentlig har udfyldt mit Liv; finde den Skrift i mit Inderste, der forklarer alt, og som ofte gjør hvad Verden vilde kalde Bagateller til uhyre vigtige Begivenheder for mig, og hvad jeg anseer for Ubetydelighed, naar jeg tager den hemmelige Note bort, der forklarer det.

Når han her anfører, at han direkte har smidt den nøgle væk som en *journal intime* ville have overrakt på et sølvfad, er det unægteligt effektfuldt som mystifikation. Og – må man vel tilføje – helt i den litterære ånd hvormed han indleder et par af de pseudonyme værker ved at lade udgiveren bedyre, at den efterfølgende, foruroligende læsning kun er mulig takket være en kæde af tilfældigheder, der har bragt det skrevne frem fra sit hemmelige skjulested. Selv om den tvetydige udstråling fra en sådan optegnelse måske snarere bundes i et kompliceret, idiosynkratisk forhold til enhver form for offentlighed, står den samtidig – som *manøvre* – i ledtog med den afstand, han i det tidligere citat lægger mellem sig selv og de pseudonyme bøger. I det første citat begrundes han fraværet af sine egne, autentiske ord med bøgernes karakter af »dobbelt-reflekteret Meddelelse«. Og dette har meget lidt med mystifikation at gøre, for i sin kerne synes det blot at være en nøgtern og meget generel formel for hans syn på litteraturens muligheder som meddelelse. Den vilje til mystifikation, der udstråler fra optegnelsen om »den hemmelige Note«, kan både føles stødende og måske ligefrem ufrivilligt komisk. Men ret beset understreger en så-

dan manøvre vel blot i hvor høj grad den samme mand – nemlig digteren Søren Kierkegaard – er på færde såvel i dagbøgerne som i projektet.

III. Meddelelsesstrategi og litteraturteori

Det højeste kan man, netop fordi det er udsigeligt,
kun sige allegorisk. (F. Schlegel)

For di dagbøger så let tillægges dokumentarisk værdi, er der altså grund til – et kort øjeblik – at fange den indtrædendes opmærksomhed med skiltet *Advarsel: Digter i arbejde!* Men advarslen er naturligvis ment som det modsatte: en anbefaling. Ordene betyder ikke først og fremmest, at et menneske i sin fantasi vold, en bedrager, en illusionist er på færde. Men hvad de under alle omstændigheder betyder er, at man har at gøre med en person, der har særlige forudsætninger for at vide besked om, hvad han laver, når han skriver: én der ved noget om, hvad sproget kan, og hvad det ikke kan. I Kierkegaards tilfælde er der oven i købet tale om én, der direkte har demonstreret en sådan bevidsthed med en række berømte stikord om, hvad det indebærer at meddele sig. Denne »meddelelses-teori« hører umiddelbart sammen med forfatterskabet og ikke med dagbøgerne. Dvs. det er i virkeligheden den, man prøver at springe over, når man – biografisk – vil læse forfatterskabet i lyset af dagbøgerne. Men det er faktisk den stik modsatte læseretning, der her skal anbefales. Øvelserne i kulissen har først og fremmest betydning i lyset af selve forestillingen.

I det meste af Kierkegaards store litterære produktion fra den periode, der dækkes af dagbogsudvalget – dvs. fra *Enten-Eller* til *Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift* – er det en kendt sag, at han ikke siger tingene ligeud, men benytter en indirekte meddelelsesform. Både af ham selv og den senere tradition er dette blevet fremhævet som et »socratisk« træk ved forfatterskabet. Ligesom den græske filosof forsøgte at aktivere sine samtalepartners latente viden ved selv at stille sig spørgende og uvidende an, kan også størstedelen af Kierkegaards forfatterskab kaldes *maieutisk*, dvs. anlagt som fødselshjælp eller i det mindste anlagt til læserens selvprøvelse. Imidlertid tilgodeser denne vigtige bestemmelse ikke i hvor høj grad der også er tale

om en *digterisk* problemstilling, altså om noget der lige så vel kunne kaldes litteraturteori som fødselshjælperkunst.

En af de centrale forudsætninger for denne »teori« er måske overraskende, når man er bekendt med hvor hyppigt en religiøst motiveret modvilje mod det at være digter kommer til udtryk hos Kierkegaard. Forudsætningen – som han deler med de tyske romantikere – er nemlig, at digtning i sidste instans er teologisk, dvs. rettet mod at udsige det højeste. For romantikeren er det en bestemmelse der ikke betyder, at digteren bedst løser sin opgave ved at skrive salmer, men at han befinder sig i en ironisk situation. Det, der skal siges, er noget der netop ikke kan siges i nogen fuldstændig form: »En litterat, som kan og vil tale rent ud af posen, og som intet beholder for sig selv i ønsket om at sige alt, er stærkt at beklage.«⁵ Friedrich Schlegel, der på dette punkt næppe ville have grund til at beklage Kierkegaard, så netop *ironien* som et nøglebegreb for den moderne digtning. Og han definerer den bl.a. som bevidstheden om »umuligheden og nødvendigheden af en fuldstændig meddelelse.«⁶ I Kierkegaards disputats *Om Begrebet Ironi*, der internationalt stadig gælder som det centrale værk om emnet, hedder helten ganske vist Sokrates og slet ikke Friedrich Schlegel. Men kritikken, som rettes mod romantikernes forvaltning af ironien, er ikke udtryk for en uenighed om dens berettigelse, der netop skyldes digtningens metafysiske bestemmelse. Tværtimod anklager han dem for at forsynde sig mod denne bestemmelse gennem deres tendens til at selvstændiggøre ironien i stedet for at holde den på plads i en tjenende rolle.

Dagbøgerne demonstrerer til overmål forbindelsen til den litterære romantik hos den unge Kierkegaard. Hans interesse for middelalderen, for epokenodsætningerne – frem for alt mellem det antikke (hedenske) og det moderne (kristne) – indgår centralt i det projekt, som penneførererne for den romantiske digtning i Tyskland lagde frem i slutningen af 1790'erne. At disputatsen munder ud i en kritisk fremstilling af hovedpersonerne i denne litterære bevægelse, betyder hverken dér eller senere, at han kan løbe fra sin egen delagtighed i den refleksionsform, der kendetegner bevægelsen. Hos Kierkegaard er det højeste – som fordrer en ufuldstændig meddelelse – dog ikke som hos romantikerne *det absolutte*, men snarere

muligheden af et *forhold* til dette, dvs. muligheden af et Guds-forhold. I lighed med romanen og den plads, den rummer til læserens identifikation med helten, samler alle trådene sig hos individet i dets endelighed og i dets konkrete livsverden. Det absolutte kommer således alene på tale som noget dette individ står i forhold til. Men også omvendt: det individ, forfatteret kredser om, er vedholdende sat i spørgsmålstejn af Guds-forholdets mulighed. Hvad Kierkegaard kalder »en dobbelt-reflekteret Meddelelse« betyder en meddelelse, der er formet af dette sigte. Og det vil igen sige formet af bevidstheden om en uudryddelig forskel mellem hvad der skal siges og hvad der *kan* siges, da meddelelsen angår en dimension i individet, som der egentlig kun kan ties om.

Hvis det højeste en digtning kan forholde sig til netop er Guds-forholdet, indebærer det i Kierkegaards forståelse et alvorligt dilemma: at dette forhold ifølge sit væsen slet ikke er et digterisk anliggende, men noget der skal realiseres i den enkeltes eksistens. Denne modsigelse i hele hans produktivitet kan til gengæld ikke løses gennem nogen digterisk strategi. Bevidstheden om den er følelig i hans forskellige redegørelser for sin forfattervirksomhed. I bøgerne optræder den allerede i den fremhævede position, der tilkommer det ordløse, *tavsheden*. Men mest umisforståeligt er den nok til stede i den tilbagevendende polemik mod alt æstetisk og digterisk – en polemik der sammenfattes i den nådesløse erklæring: at »enhver Digter-Existent« for en kristelig betragtning er »Synd, den Synd: at digte istedetfor at være«. ⁷ Til det fulde omfang af dette tema hører naturligvis også de mange bemærkninger om, hvem der har »Myndighed« – eller ikke har det – til at meddele, hvad der skal meddeles. For hans eget vedkommende skal der ikke herske tvivl: »»Uden Myndighed« at gøre opmærksom paa det Religieuse, det Christelige, er Categorien for hele min Forfatter-Virksomhed totalt betragtet. At jeg var »uden Myndighed« har jeg fra første Øieblik indskærpet og stereotyp gjentaget; jeg betragter mig selv helst som *Læser* af Bøgerne, ikke som *Forfatter*«. ⁸

Som *kristen* digter er Kierkegaard i den situation, at det der skal meddeles om Guds-forholdet ikke er alt muligt – selv om han i en vis forstand netop kan beskyldes for, at det både er det han gør og det han har sin styrke i. Hvad der skal meddeles er noget ganske bestemt, der allerede er meddelt for længe siden. Anderledes sagt: for den kristne *eksisterer* den fuldstændige meddelelse allerede. Alle dobbelt-refleksionens forskydninger og hele den

indirekte meddelelses komplicerede netværk har med et korrektiv at gøre, der hedder *Den hellige Skrift* og betyder intet mindre end *Guds Ord*. Hvis de mange radikalt »moderne« træk ved Kierkegaards forfatterskab har et punkt, hvor de kolliderer med noget lige så radikalt »umoderne«, er det her. Og her findes samtidig en anledning til foruroligelse over forfatterskabet, der næppe stammer fra et digterisk greb: at det i snart halvandet århundrede har kunnet ramme sine læses pulsslag *uden* at falde på plads blandt de dokumenter, som vi elsker fordi de bekræfter os i vores moderne selvforståelse.

Som enhver kan forvise sig om, er dette kompleks af problemer, der tilsammen danner baggrunden for Kierkegaards berømte »meddelelsens dialektik«, lige så nærværende i dagbøgerne som i de pseudonyme værker. Det må dog understreges, at hans fortjeneste som forfatter naturligvis ikke ligger i, at han har skabt den ene eller anden »løsning« på meddelelsesproblemet. De forskellige strategier siger i sig selv intet om deres afgørende rolle: hvordan de forbinder sig til hans sindsbevægende – filosofiske – digtning om hvad der *menneskeligt* står på spil, når sagen gælder Gudsforholdet. I dagbøgerne er det måske ikke strategier i vanlig litterær forstand, der gør sig gældende, men i og med at det netop er *dagbøger*, er det til stadighed forfatterskabets problemområde, der er nærværende: spørgsmålet om subjektivitetens væsen og hvad der i denne sag kan meddeles og hvad der kun kan ties om.

Hvad Kierkegaard siger om sine bøger – at han »helst« vil betragte sig selv som deres læser og ikke deres forfatter – kunne han i princippet lige så godt have sagt om dagbøgerne. Den romantiske digter Jean Paul har alment gjort en sådan relation mellem forfatter og værk: »Tidligere, hvor digteren troede på og var i besiddelse af Gud og verden, fremstillede han, *fordi* han skuede – mens han nu fremstiller *for* at skue.«⁹ I romantikken hører det åbenbart ikke længere til digterens selvforståelse, at han umiddelbart oplever sig selv som meddelelsens ophavsmand. Digteren skriver for at læse. Anderledes sagt: forfattervirksomhed er en specialfunktion af læsevirk-somhed. Budskabet læses i højere grad end det bringes. Når man kan være sin egen – eventuelt måbende – læser, betyder det at det er en refleksionsstruktur der behersker forholdet mellem digteren og hans digtning. I en optegnelse fra 1836 refererer den 22-årige Kierkegaard Friedrich Schillers bestemmelse af det moderne som *det sentimentale* i dets kontrast til *det nai-*

ve: det sidste »rører os ell. virker paa os ved dets Naturlighed, dets sandse- lige, objektive Sandhed, dets levende Nærværelse; det Sentimentale der- imod, der opstaaer ved en Reflexion over det Indtryk, som Digteren selv modtager af sin Gjenstand, virker kun ved Reproductionen af den samme Reflexion hos Andre« (I A 129). Den sentimentale digtning – dvs. den moderne – finder sted på læsningens betingelser og har et åbent spillerum mellem tegn og betydning som sit arbejdsvilkår. Allerede her foreligger elementerne til den meddelelses-strategi, der udfolder sig i forfatterskabet. Kunsten er blevet reflekteret, ligesom dens modtager er det. Skal *selvet* – sat i spørgsmålstegn af Guds-forholdet – være det overordnede tema i et forfatterskab, må det, som Kierkegaard ynder at udtrykke det, blive et for- fatterskab til læserens »Selvprøvelse«. Skulle det være anderledes fat med dagbøgerne? Er en dagbog ikke nødvendigvis også en inkomplet medde- lelse? Er den ikke et litterært fænomen, der lever på betingelse af sin stumme halvdel, dvs. af alt det, forfatteren ikke behøver eller ikke har lyst til eller måske simpelthen ikke er i stand til at fortælle sig selv?

Det er vel netop den mærkeligt uhåndterlige viden, som Kierkegaard de- ler med så mange moderne forfattere, at som subjektivitet – eller *selvbe- vidsthed* – befinder individet sig i et uafslutteligt mellemværende med sig selv. Det bliver aldrig absolut identitet, men er dømt til at erfare sin per- manente selv-fordobling som *forskel*. I en optegnelse fra 1854 fremstiller han dette forhold ved – ligesom romantikerne – at skelne mellem en en- delig og en uendelig refleksion: »Gud er uendelig Fordoblelse, det kan na- turligviis intet Menneske være, han kan hverken ganske blive sig selv saa- ledes overlegen, at han fuldkommen forholder sig objektivt til sig selv, ei heller blive saaledes subjektiv, at han ganske kan fuldkomme hvad han i objektiv Overlegenhed over sig selv har forstaaet sig selv betræffende, han kan ikke ubetinget, fuldkomment objektivt see sig selv, og kunde han det, kan han ikke ubetinget subjektivt gjengive dette Syn af sig selv«. ¹⁰ – An- derledes sagt: kun for Gud er forfatter- og læsevirkosomhed én og samme forskelsløse aktivitet. Kun hvis Gud – uendeligt overflødigt – skrev dag- bog, ville der være tale om et absolut ubetvivleligt dokument, som han ganske vist kun selv ville forstå at læse på den eneste rigtige måde.

IV. De efterladte papirer

Det spørgsmål er tilbagevendende blevet stillet, om forfatterskabet virkelig fra første færd har været anlagt som et forsøg på at »bedrage« sin læser ind i kristendommen. Eller om denne kerne i den indirekte meddelelsesform ikke snarere er en efterrationalisering, der formuleres på et tidspunkt, hvor enheden i mangfoldigheden også er blevet et problem for Kierkegaard selv. Man har haft grund til tvivl på dette punkt, også selv om man godtog hans egne ord – fra 1849 – om, at »Forfatterskabet, *totalt* betragtet, er religiøst fra Først til Sidst«. ¹¹ For som han selv føjer til: »Saaledes forstaaer jeg det Hele *nu*; fra Begyndelsen har jeg ikke saaledes kunnet overskue, hvad der jo tillige har været min egen Udvikling«. ¹² For mange har attraktionen ved Kierkegaards tidlige dagbøger netop været muligheden for at eftergå forudsætningerne for den senere indvundne selvforståelse. Og naturligvis er dagbøgerne frem til 1846 fascinerende læsning for en interesse af denne art. Men som allerede understreget skal man være varsom med sin tiltro til, at man her står over for et materiale, der mere autentisk end de færdigstøbte værker viser hans fortsatte samtale med sig selv. Samtalen er der, og muligheden for at eftergå den – og det vil i sidste instans sige *deltage* i den – er der også. At man så ikke i tilgift får Kierkegaards »indre livshistorie« fuldstændigt blotlagt, kan man efter smag og behag kalde en mangel eller en pointe. Men der er andre faktorer end Kierkegaards specielle administration af dagbogsgenren, der har haft betydning for, hvordan hans dagbøger fremtræder for læseren – f. eks. i dette udvalg.

De historiske omstændigheder er i korthed følgende: Da Kierkegaard døde den 11. november 1855, havde han testamentarisk gjort sin tidligere forlovede, nu Fru Regine Schlegel, til arving af sit samlede »Efterladenskab«. Det eneste hun udbad sig var brevene fra forlovelsestiden samt en gruppe optegnelser, som fremstillede et tilbageblik på hans forhold til hende. ¹³ Resten – og det vil stort set sige alt hvad han efterlod sig af håndskrevne papirer – kom dermed i hænderne på svogeren J. C. Lund, der gennem længere tid havde forvaltet Kierkegaards formue. Dennes søn, lægen Henrik Lund, gik i gang med en første registrering af dagbogsoptegnelserne, uden at arbejdet dog blev ført til ende. I 1858 blev papirerne overdraget broderen, biskop Peter Christian Kierkegaard, som i 1859 sør-

gede for offentliggørelsen af »Synspunctet for min Forfatter-Virksomhed«. Men først i tiåret efter Kierkegaards død begyndte den gennemgang af optegnelserne, der førte til udgivelsen af *Søren Kierkegaards Efterladte Papirer*.

Arbejdet havde broderen i mellemtiden overdraget til juristen H. P. Barfod, der med sin udgivelse af de to første bind (1869-1872) fremlagde de kierkegaardske optegnelser fra deres påbegyndelse frem til 1846, altså just det tidsrum som nærværende udgave holder sig inden for. Det var de samme to bind, Georg Brandes havde til disposition for sin udviklingsroman om Kierkegaard. At optegnelserne netop havde deres store værdi som materiale til en sådan, skulle der heller ikke herske tvivl om ifølge Barfods forord: det ophøjede formål med udgivelsen var dens enestående værdi for »den fremtidige Skildring af Søren Kierkegaards Historie«. Barfod måtte dog indrømme at materialet kun kunne danne grundlag for »et saavidt muligt ordnet Arkiv af løse, tidt ikke engang indbyrdes sammenhængende Bilag« til en sådan skildring.¹⁴ Men alt hvad læseren mødte var til gengæld »løftet lige ud af Søren Kierkegaards eget Liv«. ¹⁵ Det springende punkt er naturligvis *hvilken* historie materialet kan tjene som afsæt for. Enkelte – f. eks. biskop H. L. Martensen – synes at have haft en så klar opfattelse af denne histories grundlæggende træk, at det nærmest blev for meget også at skulle se den dokumenteret: »Jo mere han [dvs. Kierkegaard] kom i Udvikling, desto mere udfoldede hans Liv og Virksomhed sig som en Eenhed af Sophistik og et dybt, om end sygeligt Gemyt. Men at Sygdommen i dette dybe Gemyt i Aarenes Løb mere og mere tog Overhaand, derpaa har han selv givet det uimodsigeligste Beviis i de af ham efterladte Dagbøger, hvilke man har havt den Taktløshed og Uskaansomhed mod den Af-døde at udstille for Offentligheden«. ¹⁶

I 1877, hvor Brandes' bog udkom, var Barfod – i al taktløshed – klar med optegnelserne fra 1847, mens den resterende del fra 1848 til 1855 blev udgivet af H. Gottsched i 1880 og 81. Der er blevet sagt en del om Barfods indsats. P. A. Heiberg, den senere udgiver og samtidig den første der som biograf virkelig gik i detaljer i Kierkegaards livshistorie, har været skånselsløs i sin kritik. Den store og iltre kender af epoken, Henning Fen-ger har derimod kun ros til Barfod og til gengæld ikke så lidt ris til Heiberg.¹⁷ Problemerne samler sig især om materialet til de to første bind, der som nævnt netop spænder over det samme tidsrum som nærværende

udgave. Udgaven her slutter nemlig akkurat, hvor Kierkegaard for alvor sætter sin dagbogsvirksomhed i system. Eller mere nøjagtigt: dens sidste optegnelse – VII 1 A 98 – er identisk med den indledende tekst i den første af de i alt 36 indbundne »Journaler«, som Kierkegaard forfattede fra 1846 til 1855. Inden for rammerne af denne velordnede feuilleton efterlod han over 7000 håndskrevne sider. Optegnelserne frem til foråret 1846 foreligger ikke i en tilsvarende orden, men som en samling af »større eller mindre Hefter, Notesbøger, løse Ark og enkelte Blade af forskjelligste Formater, Strimler og Stumper, Udkast og Aforismer, Uddrag af læste Værker, Fortegnelser paa Bøger, som skulde læses og var læste, osv osv«. ¹⁸ Tilmed optræder dateringerne i denne uensartede bunke kun mere eller mindre sporadisk. Og følger man dertil Kierkegaards vane med at tage tidligere optegnelser frem til videre bearbejdelse, forstår man hvilken besværlig opgave det har været – og fortsat er – at få disse manuskripter anbragt i en nogenlunde tilfredsstillende orden.

Da de senere udgivere – P. A. Heiberg og V. Kuhr – gik ombord i samme bunke, var problemerne ikke blevet mindre af, at Barfod i overensstemmelse med en dengang udbredt praksis ofte havde afleveret originalen, når han sendte optegnelserne til trykning. Hvor dette var sket, betød det at de nye udgivere – hvad enten de havde lyst eller ej – måtte behandle Barfods udgave som det primære dokument. Det overordnede princip for den nye udgave skulle ligesom hos Barfod være det, en dagbog lever af: kronologien. Men hos Heiberg og Kuhr får princippet ikke lov til at være enerådende. De opdeler de kierkegaardske papirer i tre grupper: A, B og C, der henholdsvis dækker »en Gruppe med Karakteren af Dagbogs-Optegnelser (ligefra løsrevne Udraab og Notater til sammenhængende Rejsedagbogs-Skildringer – en Gruppe knyttet til Udarbejdelsen af Forfatterskab af en eller anden Art (ligefra Smaaafhandlinger og Avisartikler til store Værker¹⁹) – en Gruppe knyttet til Studium og Læsning (ligefra aforistiske Smaaoptegnelser til hele Kollegier og vidtløftige Excerpter)«. ²⁰ Opdelingen er diskutabel, men bestemt ikke uberettiget. Nærværende udgave har helt og aldeles taget den på ordet og alene fremlagt optegnelser fra gruppe A. Men det må indrømmes, at det er umuligt at studere nogen af grupperne nærmere uden at støde på optegnelser, som forekommer fejlplaceret eller rettere: som minder én om hvor nemt der kan opstå strid mellem selv et fornuftigt redigeringsprincip og materialet det anvendes på. Udgifterne siger det selv: som manuskripterne foreligger fra Kierkegaards hånd

»falder de næsten af sig selv«²¹ i de tre grupper. De kunne roligt have sat »næsten« i kursiv.

Opdelingen i grupperne A, B og C bør her også nævnes som den ene af faktorerne i det nummereringssystem, der siden Heiberg og Kuhrs udgave har været internationalt gældende. Som det hedder i fortalen: »Indenfor de tre Hovedgrupper er hver enkelt Optegnelse bleven forsynet med sit Løbenummer, saaledes at den paa simpel Maade kan betegnes og citeres, nemlig ved et af Bogstaverne A, B, C og et arabisk tal, hvortil saa Udgavens Bindtal kan føjes med Romertal (I A 254, I B 6, I C 96 osv.)«. ²² Systemet er naturligvis også anvendt i nærværende udgave, der i det hele taget ikke har foretaget andre justeringer af Heiberg og Kuhrs tekstudgave end hvad *Dagbøger i udvalg 1834-1846* indebærer. Det betyder ikke, at udgivelsens tilrettelæggere har overset behovet for en fornyet kritisk gennemgang af de efterladte papirer. Når dette arbejde tages op, vil det utvivlsomt føre til en del omplaceringer både i det kronologiske forløb og – hvis man opretholder opdelingen – mellem de tre hovedgrupper. Udgaven her har givet afkald på sådanne ambitioner. Den henvender sig først og fremmest til de mange Kierkegaardinteresserede, der hverken er i besiddelse af førsteudgaven eller de 25 bind som *Søren Kierkegaards Papirer* består af i den »Anden forøgede Udgave« ved Niels Thulstrup, der udkom i 1968 med tre registerbind af Niels Jørgen Cappelørn. Det siger sig selv at udvalget her på ingen måde skal forestille at erstatte nogen af disse udgaver, heller ikke hvad angår det pågældende tidsrum.

V. Retningslinier for udvalget

Bortset fra, at enkelte trykfejl stiltiende er rettet, bringes der således ingen forbedret udgave af Kierkegaards efterladte papirer i denne omgang. Men et udvalg af A-optegnelserne i *Søren Kierkegaards Papirer* Bd. I – VII 1 (1909-1915) stillet til disposition for mandens stadigt store publikum af lystlæsere og nysgerrige. Vi har ønsket at udvalget skulle være så fyldigt, at det i det store og hele var repræsentativt for et læseudbytte af samtlige A-optegnelser fra tidsrummet. Vi har også ønsket at yde læseren hjælp i form af noter, der i højere grad end Heiberg og Kuhrs udgave tilgodeser en beskeden paratviden i forhold til det niveau af belæsthed, Kierkegaard befandt sig på. På et enkelt område har vi direkte sat en ære i klart at overgå

forlægget. Det er nemlig slående at alle de åbenlyse eller skjulte bibelciter, det vrimler med hos Kierkegaard, kun i meget ringe omfang er identificeret i Heiberg og Kuhrs udgave. Det er der her rådet kraftigt bod på, uden at det dog giver anledning til at hovere over den manglende bibelstyrke hos de tidligere udgivere. Derimod kan det tænkes at sige en del om ændrede læsevaner, for det er vel i sidste instans dem, der afgør, hvornår det er på sin plads med en note.

Som sagt: i filologisk henseende er ingen af optegnelserne forandret i forhold til Heiberg og Kuhrs udgave. Flere ejendommelige ordformer er således blevet stående, uden at en filologisk nyvurdering er forsøgt, f.eks. er *indspirerende* ikke rettet til »inspirerende« (I A 60); *accenturet* er ikke rettet til »accentueret« (I A 64) og *kuldsejlede* ikke rettet til »kuldsejlede« (I A 302).

I nogle henseender præsenteres optegnelserne dog anderledes end tidligere, selv om den typografiske opstilling grundlæggende er opretholdt. Den løbende nummerering har man kunnet forenkle ved at anbringe den fulde nummerbetegnelse øverst på hver enkelt side. Optegnelserne er således alene markerede ved hjælp af deres arabiske tal i nummereringssystemet, uden det skulle kunne skabe misforståelser for den der ønsker at citere fra udvalget. Kierkegaards egne dateringer er naturligvis opretholdt, men hvor sådanne mangler, har vi ikke set nogen grund til at fastholde udgavernes monotone »U. D.« Redaktionelle bemærkninger af typen »I marginen til 135«, der angiver hvor Kierkegaard har sat en note eller tilføjelse til optegnelsen, står ikke længere i kursiv, men er anbragt i kantet parentes. Kursiv er derimod anvendt i selve grundteksten som erstatning for den tidligere brug af spatiering. Tekstkritiske tegn, der signalerer hvornår et ord eller en passage er resultat af Kierkegaards indgriben i og rettelse af en optegnelse, er udeladte, da udvalget netop ingen præntioner har om at imødekomme en filologisk grundforskning, men sigter mod en bred læserkreds. I øvrigt henvises til *Pap.*'s tekstkritiske afsnit.

Et udvalg af Kierkegaards dagbøger betyder en udgave, hvor der er foretaget en række *fravalg*. Det er gået ud over optegnelser, der overvejende består i direkte afskrift af anden litteratur og ikke synes at supplere det i forvejen store resonansrum fra Kierkegaards omfattende læsning; desuden over optegnelser, der i for høj grad forekommer som gentagelser af andre, men mere prægnant formulerede; og endelig over optegnelser, hvor for-

holdet mellem deres læseværdi og de noter, de ville kræve, synes påfaldende skævt. Desværre leverer ingen af disse kriterier nogen som helst garanti for at det skøn, der træffer valget, fuldstændig har hævet sig over enhver lighed med den rene vilkårlighed. Selv hvor en afgørelse har forekommet aldeles oplagt, har muligheden for en sådan lighed meldt sig pinefuldt. Antageligt en erhvervslidelse for fravælgere. To forhold har dog været til stadig trøst: for det første at den særligt interesserede læser altid via et bibliotek kan få adgang til optegnelserne *in toto* i den store udgave af papirerne; for det andet at man vanskeligt kan forestille sig, at nærværende udgave – lige så lidt som Heiberg og Kuhrs – skulle være den sidste form, hvorunder Kierkegaards skriftlige efterladenskab præsenteres for offentligheden.

VI. Noter til Efterskrift

1. Søren Kierkegaard, *Samlede Værker*, 2. udg. København 1920-36 (herefter *SV*), Bd. 7 s. 617 (10, 286).
2. Søren Kierkegaards *Papirer*, 2. udg. København 1968 (herefter *Pap.*), I C 83 (s. 236).
3. Angivelsen af bind og sidetal refererer til 1. udg.; i *SV* I, 79 ff. (2, 83 ff).
4. *Pap.* I s. XV f.
5. Friedrich Schlegel, *Kritische Schriften*, München 1970, s. 9 f.
6. Friedrich Schlegel, op. cit. s. 20.
7. *SV* XI, 213 (15, 131).
8. *SV* XIII, 535 (18, 69).
9. Citeret efter W. Preisendanz, »Zur Poetik der dt. Romantik« i H. Steffens (Hrsg.), *Die Deutsche Romantik*, Göttingen 1970, s. 60.
10. *Pap.* XI 2 A 97 (s. 105).
11. *SV* XIII, 529 (18, 64).
12. *SV* XIII, 534 (18, 69).
13. *Pap.* X 5 A 148-150 (s. 159-175).
14. *Søren Kierkegaards Efterladte Papirer*, Bd. I ved H. P. Barfod, København 1869, s. XI.
15. op. cit. s. X.
16. H. L. Martensen, *Af mit Levnet* (1882); her citeret efter *Erindringer om Søren Kierkegaard*. Samlet udg. ved Steen Johansen, København 1980, s. 29. – Martensen kan meget vel have følt, at udgivelsen ikke mindst var en taktløshed mod ham selv, da Kierkegaard i sine sidste år bl.a. røbede sit »sygelige Gemyt« ved både offentligt og i dagbøgerne at udsætte biskoppen for de heftigste angreb.
17. Henning Fenger, *Kierkegaard-Myter og Kierkegaard-Kilder*, Odense 1976, s. 41 ff.
18. Barfods forord, op. cit. s. VII.

19. Der tænkes nok frem for alt på værkerne *Johannes Climacus eller De omnes dubitantum est* (IV B 1) og *Bogen om Adler* (VII 2 B 235).
20. *Pap. I*, »Fortale«, s. X.
21. op. cit. s. X.
22. op. cit. s. XI.

VII. Litteratur til Kierkegaards dagbøger

Maurice Blanchot, »Le »Journal de Kierkegaard« i samme forfatters essay-samling *Faux pas*, Paris 1945, s. 27-33. – Den meget fortættede tekst kredser især om hvordan »det hemmelighedsfulde« er blevet den centrale litterære figur, hvormed Kierkegaard vælger at præsentere sig i dagbøgerne.

Georg Brandes, *Udvalgte skrifter bind 3*, red. af Svend Møller Kristensen, København 1985. – Foruden bogen *Søren Kierkegaard fra 1877*, der støtter sig kraftigt til de to første bind af Barfods udgave, indeholder dette bind en mindre artikel fra 1880 »i Anledning af Efterladte Papirer 1849«. Her mener Brandes at kunne forudse, at dagbogsudgivelserne må føre til at man vil »skatte« Kierkegaard »adskilligt mindre højt som Karakter end man gjorde det, før disse Optegnelser forelaa trykte«.

Niels Jørgen Cappelørn, »The Retrospective Understanding of Kierkegaard's Total Production« i *Kierkegaard. Resources and Results*, ed. by Alastair McKinnon, Montreal 1982. – Artiklen argumenterer for at dagbøgerne bør betragtes som en integrerende del af Kierkegaards samlede forfatter-skab.

Henning Fenger, *Kierkegaard-Myter og Kierkegaard-Kilder*, Odense 1976. – I forhold til almindelig standard for kollegiale uoverensstemmelser i dansk litteraturforskning går forfatteren befriende uærbødigt til værks i sin ofte meget overbevisende kritik af Heiberg og Kuhrs store udgave af *Søren Kierkegaards Papirer*.

Manfred Jurgensen, *Das fiktionale Ich. Untersuchungen zum Tagebuch*, Bern 1979. – Ved siden af kapitler om dagbøger af Goethe, Kafka, Mann, Frisch og Handke fremstilles Kierkegaards dagbøger som permanente »krisebø-

ger«, der i deres kronologiske udvikling bevidner en individuel erkendelsesproces.

Gregor Malantschuk, *Dialektik og Eksistens hos Søren Kierkegaard*, København 1968. – Med dagbøgerne som den afgørende dokumentation udfolder bogens to første hovedafsnit den »Enhedstanke«, der ifølge forfatteren karakteriserer Kierkegaards forfatterskab fra dets begyndelse.

Ralph R. Wuthenow, *Europäische Tagebücher. Eigenart – Formen – Entwicklung*, Darmstadt 1990. – Generel fremstilling af dagbogen som litteraturhistorisk fænomen med en kortfattet indplacering af Kierkegaards bidrag til genren.

Noter

Henvisninger til Kierkegaards *Samlede Værker* (forkortet *SV*) er til 2. udg., I-XV, Kbh. 1920-36, med det tilsvarende sted i 3. udg., 1-20, Kbh. 1962-64, angivet i parentes.

Hvor henvisningen gælder et værk i en udgave, der indgår i Kierkegaards private bogsamling – jf. *Auktionsprotokol over Søren Kierkegaards bogsamling*, ved H. P. Rohde, Kbh. 1967 – er * tilføjet angivelsen. Når Kierkegaard citerer på græsk eller hebraisk, gentages citatet af tekniske grunde ikke i noterne; i stedet angiver henholdsvis *Gr.* og *Hebr.* stikordet til den efterfølgende oversættelse. Hvor datidens oversættelse af *Det Nye Testamente* citeres, er (1819) tilføjet citatet. Henvisninger til *Søren Kierkegaards Papirer* (forkortet *Pap.*) er til 2. forøgede udg., I-XVI, Kbh. 1968-78.

Udgivernes noter i *Pap.* er i reglen overtaget, ofte dog i redigeret form. Desuden er der draget nytte af noter i følgende udgaver:

Sören Kierkegaard, *Die Tagebücher*, ausgewählt, übersetzt und erläutert von Hayo Gerdes, I-V, Düsseldorf – Köln 1962-74.

Søren Kierkegaard's Journals and Papers, translated by Howard V. Hong and Edna H. Hong, 6 vols., Bloomington 1978.

Søren Kierkegaards Dagbøger, udvalgt og kommenteret af Peter P. Rohde, I-IV. Kbh. 1961-64.

Søren Kierkegaard, *Værker i Udvalg*, udgivet af F. J. Billeskov Jansen, I-IV. Kbh. 1960.

Historiske personer, som Kierkegaard nævner i optegnelserne, kommenteres kun i sjældne tilfælde i noterne. De mest nødtørftige oplysninger om dem findes i den alfabetisk ordnede *Navneliste* bagest i bogen.

- I A 2** *Prædestinations Lære*: læren om, at Gud på forhånd har udvalgt, hvem der skal frelses, og hvem der skal fortabes; det er dermed samtidig en lære om forholdet mellem Guds forudbestemmende vilje til at frelse mennesker og deres egen vilje til at blive frelst. – *Manichæerne*: religiøs retning i senantikken, der udfoldede en lære om to adskilte og stridende verdener, lysets og mørkets.
- I A 3** *Chrstd. Lære om Djævelens Fristelse*: jf. 1. Mos. 3,1-13; Matt. 4,1-11 og 1. Pet. 5,8. – *Analogie*: der sigtes antagelig til en traditionel analogi mellem Eva, som fristes af slangen (Djævelen), og sexuel forførelse.
- I A 4** *absolute Naadevalg*: at Guds nåde kun gælder enkelte mennesker, som alene er forudbestemt til at frelses, jf. noten til I A 2. – *Particularismen*: den opfattelse i Det Gamle Testamente, at Gud kun har udvalgt Israels folk, og at hans vilje til at frelse først og fremmest gælder jøderne. – *Fetischismen*

- (fr. *Schleiermacher*): I *Der christliche Glaube* 3. Ausg. (1835)*, Bd. 1 s. 47 f. anfører den tyske teolog et slægtskab mellem fetichdyrkelse og tanken om at det kun er Abrahams stamme, der ejer Guds kærlighed. – *Acta*: Apostlenes Gerninger. – *Chrstd.* (*dens Universalisme*): at kristendommens budskab om frelse ved Jesus Kristus gælder alle, jøder såvel som hedninger, jf. f.eks. Rom. 10,12; Gal. 3,28. – *Jødechristnene*: kristne af jødisk afstamning, der fastholdt den jødiske lovgivning og kulturelle tradition. – *Hedninge-Christne*: betegnelse for ikke-jøder, der tilsluttede sig kristendommen.
- I A 5** *Prædestination*: se note til I A 2.
- I A 6** *Gr.*: »syndernes forladelse«, jf. Ef. 1,7.
- I A 8** *archimediske Punct*: efter en udtalelse af den græske fysiker Archimedes: »Giv mig et fast punkt, hvor jeg kan stå, og jeg skal dreje jorden.« – *anthropomorphistiske*: overføring af menneskelige egenskaber på ikke-menneskelige områder. – *Ossian*: i keltisk mytologi en blind olding, der besynger fortidens heltegerninger; i det 18. årh. opnår sagnskikkelsen litterær verdensberømmelse gennem den skotske digter James Macphersons *The Works of Ossian* (1765) – *Forfatter over Biérne*: François Huber, der var blind fra sit 15. år, men med venners hjælp udgav *Nouvelles observations sur les abeilles* (1792).
- I A 9** *Act.*: Acta (latin), dvs. Apostlenes Gerninger.
- I A 10** *Prædestinations-Læren*: se note til I A 2. – *Myreslugeren*: der tænkes på myreløvens larve. – *Laokoon*: i græsk mytologi Apollontemplets præst, som efter forgæves at have forsøgt at overbevise sine trojanske landsmænd om at henernes svigagtighed blev angrebet og dræbt sammen med sine sønner af to kæmpeslanger.
- I A 11** *Fra Diavolo*: Broder Djævel, tilnavn for den napolitanske munk og forbryder Michele Pezza; titelfigur i opera af D. F. E. Auber (1830), der blev opført første gang i København i 1831. – *Peer Mikkelsen ... Morten Frederiksen*: omtalt i hhv. *Archiv for danske og norske Criminalhistorier* ved T. Ph. Hansen (1834), s. 55 ff, og *Criminalhistorier uddragne af Danske Justits-Acter* ved P. L. Benzon (1827), s. 46 ff. – *Foster*: Johann Paul Forster – *Feuerbach*, 2den Deel: Anselm v. Feuerbach, *Aktenmässige Darstellung merkwürdiger Verbrechen II* (1829), s. 123 ff. og 142 ff.
- I A 12** *Kagerup*: omtalt i C. H. Visby, »Psychologiske Bemærkninger over den med Øxen henrettede Morder, Søren Andersen Kagerup« i *Borgervennen* (1832), nr. 20-25.
- I A 13** *En Ugelspil*: Till Eulenspiegel; tysk sagnfigur fra det 14. århundrede, der gør grin med den menneskelige dårskab bl.a. ved at stille sig dum an og tage alt, hvad der siges, bogstaveligt.
- I A 14** *naar en Peer Mikkelsen ...*: beskrivelsen her svarer ikke til beretningen i *Archiv for danske og ...*, jf. note til I A 11.
- I A 16** *hoslagte Seddel*: I A 17.
- I A 18** *Den italienske Røver*: Michele Pezza; se note til I A 11.
- I A 19** *Prædestinations-Theorien*: se note til I A 2.
- I A 22** *Prædestinationslæren*: se note til I A 2. – *Fichtes Identitets Lære*: læren om, at enhver erkendelse eller bestemmelse af noget som noget (A = A) må tæn-

kes afledt af et principielt jeg, der er identisk med sig selv og vidende om denne identitet (Jeg = Jeg).

- I A 23** »*Qvækeren og Dandserrinden*«: lystspil (1832) af A. E. Scribe og P. Duport, oversat af J. L. Heiberg.
- I A 24** »*Aprilsnarrene*«: vaudeville (1826) af J. L. Heiberg, scene 23.
- I A 25** *Jacob v. Thyboe*: komedie af L. Holberg (1725). – *Lenore*: digt (1774) af Gottfried August Bürger i *Bürgers Gedichte*. 1. Theil (1828), s. 48 ff.
- I A 26** *Inspiration*: i betydningen »Helligåndens indgivelse«; inspirationsteorien, dvs. læren om, at Gud har »indblæst« sin ånd i Bibelens ord (jf. 2. Thim. 3,16), spillede en vigtig rolle i den lutherske ortodoksi; sml. note til I A 45.
- I A 27** *sit venia verbo*: med forlov at sige.
- I A 28** *urgere*: lægge vægt på, insistere. – *Mth*: Mattæusevangeliet. – *conditio sine qua non*: ufravigelig betingelse. – *1 Cor.*: 1. Korintherbrev. – *Eph.*: Efeserbrevet.
- I A 29** *de rationalistiske Dogmatiker*: den på S. K.'s tid bl.a. af Kant påvirkede teologiske rationalisme ser fornuften som det grundlæggende kriterium for religionen (S. K. refererer dog her specielt til H. N. Clausens forelæsninger i dogmatik); som en konsekvens af denne »fornuftstro« identificeres Gud med egenskaber ved den metafysiske traditions fornuftsbegreb (her: *Uforanderlighed*); historisk udformer rationalismen en kritisk fortsættelse af den lutherske ortodoksi (se I A 45) gennem eliminering af alle dogmatiske trossandheder, som ikke er i overensstemmelse med menneskets sunde fornuft; i I A 72 sættes »Rationalismen, som i det Hele taget gjør en temmelig maadelig Figur« i kontrast til ortodoksien, som »jeg saa at sige [er] voxet op i«. – *vindicere*: gøre krav på, fastholde.
- I A 30** *Clausen fremhæver*: se note til I A 29. – *kantiansk Standpunkt*: den moralske stræben beror ifølge Kant grundlæggende på menneskets egen fornuft og er for så vidt uafhængig af nogen højere instans.
- I A 31** *Adam ... giver dem Navne*: 1. Mos. 2,19–20.
- I A 33** *Familien Riquebourg*: drama (1832) af A. E. Scribe, oversat af J. L. Heiberg. – *Goethes Egmont*: Goethes sørgespil *E.* (1788). – *den Stundesløse*: komedie (1726) af L. Holberg.
- I A 34** *Jeppes paa Bjerget, Erasmus Montanus, den Stundesløse*: komedier (begge skrevet 1722) af L. Holberg. – *Goethes Egmont*: se note til I A 33.
- I A 35** *Stenen ... for Christi Grav*: jf. Matt. 28,2 og Mark. 16,3–4.
- I A 36** *den, som ikke troer skal straffes*: jf. 2. Thess. 2,8–12.
- I A 37** *Möhler*: Dr. J. A. Möhler i »Symbolik eller Fremstilling af de dogmatiske Modsætninger imellem Katholikerne og Protestanterne efter deres offentlige Bekjendelsesskrifter.« – *Clausens og Hohlenbergs Tidsskrift: Tidsskrift for udenlandsk theologisk Litteratur*, udg. af Dr. H. N. Clausen og Dr. M. H. Hohlenberg. 2. Aarg. (1834), s. 107 ff. – *Pelagianisme*: lære, som blev fremført af den britiske munk Pelagius (omkring år 400), og som benægter arvesynden og hævder, at mennesket – ved at strenge sig an – kan frelses ved egne kræfter og ikke alene af nåde.
- I A 38** *Möhler, Clausens og Hohl*: se note til I A 37. – *Moralloven*: fornuftens prin-

- cipper for moralsk handling. – *Pauli Udvikling*: Rom. 3,19 f. – *Thi enten maa ...*: sml. I A 152.
- I A 41** *Magnetiserede*: personer, der er bragt i hypnotisk tilstand ved hjælp af strygninger. – *Eu*: Evangeliet. – *Tutti Frutti*: Hermann von Pückler-Muskau, *Tutti Frutti. Aus den Papieren des Verstorbenen*. Bd. 1-5 (1834). – *et Sted*: ikke 3., men 5. Bd., s. 202.
- I A 43** *Prædestinationen*: se note til I A 2. – *Origenes Ord*: der tilslutter sig Rom. 8,28 ff. i hans kommentar til Romerbrevet, *Epist. ad Roman. comm.* VII 7 f.
- I A 45** »*Orthodoxie*«: rettroenhed; den lutherske o., som der refereres til, udviklede sig i slutningen af det 16. årh. i retning af en dogmatisk konsolidering af Luthers lære; den havde en bogstavtro opfattelse af Bibelen som Guds egne ord (jf. noten til I A 26), hvorved Bibelen fik karakter af en samling definitive læresætninger; S. K. bruger hyppigt begrebet i en løsere betydning, hvor det bl.a. dækker den kristendomsforståelse, han kendte fra sit hjem og fra Mynsters prædikener; sml. I A 72.
- I A 46** *Perfectibilitet*: mulighed for at fuldkommengøre sig.
- I A 48** *Gr.*: »Verdens Børne-Lærdom« (1819). – *Mosaismen*: Moses' lære (jf. De fem Mosebøger).
- I A 49** *pædagogos*: opdrager, tugtemester; ordet bruges i Gal. 3,24.25.
- I A 50** *Inspiration*: se note til I A 26.
- I A 51** *Ugelspegel*: se note til I A 13.
- I A 53** *Hvad Jøderne ... have fordret af Chr.*: se f.eks. Mark. 8,11.
- I A 56** *Troesbekendelsen*: Den apostolske Trosbekendelse, som indledes med »Jeg tror«; jf. note til I A 57.
- I A 57** *ap. Symbolum*: Symbolum apostolicum eller Den apostolske Trosbekendelse, dvs. den trosbekendelse, som ifølge den oldkirkelige overlevering stammer fra apostlene; sml. *Grundtvigs Kirke-Theorie* i note til I A 60.
- I A 58** *de Orthodoxe*: se note til I A 45.
- I A 59** *K.*: Kirken. – *Indlednings Vidensk.*: studiet af de bibelske skrifers tilblivelse og historie som grundlag for deres fortolkning. – *det apostolske Symbolum*: se note til I A 57.
- I A 60** *Grundtvigs Kirke-Theorie*: For Grundtvig er kirkens fundament menigheden, som samles om Guds ord – vel at mærke ikke det, der står skrevet i Bibelen, men det mundtlige ord, nemlig trosbekendelsen ved dåben og indstiftelsesordene ved nadveren (sakramenterne); det skrevne ord i Bibelen er menighedens værk og derfor sekundært i forhold til trosbekendelsen, der er den oprindelige forudsætning for menigheden og dermed kirken; senere udbygges teorien med den opfattelse, at Jesus havde meddelt disciplene trosbekendelsen i de 40 dage mellem opstandelsen og himmelfarten. – *Grundtvig mener...*: *Kirkens Gienmæle* (1825), i N. F. S. Grundtvig, *Værker i Udvalg*, ved G. Christensen og H. Koch (1940 ff.), Bd. 2, s. 326 f.; *Om Daabs-pagten* (1832), i samme udg. Bd. 3, s. 305 f. – *K.*: Kirken. – *sit Angreb*: på H. N. Clausen, der i sin bog *Catholicismens og Protestantismens Kirkeforfatning, Lære og Ritus* (1825)* havde afskrevet kirken som retningsgivende for den kristne tro

og erklæret de bibelske skrifter for troens eneste fundament; sml. note til I A 328. – *Lindberg*: J. C. L. – *eo ipso*: i sig selv. – *urgere*: se note til I A 28. – *Inspirationbegrebet*: se note til I A 26. – *Mag. Lindb.*: J. C. Lindberg. – *et Sted i Theol. Maanedsskrift*: 6. Bd. 1826, s. 239. – *Indstiftelsen af Nadveren ... fortælles i det N. T.*: Matt. 26,26; Mark, 14,22 ff.; Luk. 22,15 ff. og 1. Kor. 11,25 f. – *Hedning-* ... *Jødechristne*: se note til I A 4. – *udfandt Mag.*: J. C. Lindberg, *Historiske Oplysninger om den danske Kirkes symbolske Bøger* (1830), s. 48 ff. – *Alterbogen*: håndbog for præster, indeholdende forskrifter for gudstjenesten med bønner og afsnit fra *Det Nye Testamente* til brug på kirkeårets søn- og helligdage samt forskrifter for de kirkelige handlinger. »Alterbogen« udkom første gang i 1556; den, der var gældende på S. K.'s tid, gik i alt væsentligt tilbage til udgaven fra 1688. – *Symbolet*: se note til I A 57. – 1. *Cor.*: 1. Kor. – *apost. Symb.*: se note til I A 57. – *Gr.*: »jeg annammede det fra Herren, som jeg og haver overantvordet Eder« (1819), 1. Kor. 11,23. – *Daabsformularen*: Den apostolske Trosbekendelse. – *Clausen ... gaae ind paa en Undersøgelse*: H. N. Clausen i *Maanedsskrift for Litteratur*, 8. og 11. Bd. (1832 og 34), hhv. s. 606 ff. og 26 ff. – *Engelbrecht*: W. F. Engelbreth i *Sendebrev til Høiærværdige Hr. Dr. theol. Prof. Clausen* (1834).

- I A 61** *Gr.*: »logos« betyder i nytestamentlig sammenhæng »ordet« (jf. Joh. 1,1-2) og frem for alt Guds ord; i den antikke gr. filosofi angår »logos« den menneskelige tænkning og tale, som begrebet betoner i retning af »fornuft« eller »ånd«. – *Indlednings Videnskab til Symbolet*: se note til I A 57 og 59.
- I A 63** *Thiele*: *Danske Folkesagn*: J. M. Thiele, *Danske Folkesagn*, 1.- 4. Saml. (1818-23)*. – *Nexus*: forbindelse. – *solo gloria*: ene til ære.
- I A 64** *Thiele*: *Danske Folkesagn*: se note til I A 63. – *Grevens Feide*: dansk borgerkrig 1534-36. – *Recitativ*: deklamerende sangstil, hvis rytme og melodi lægger sig tæt op til talesproget. – *Webersk*: refererer til komponisten Carl Maria von Weber (1786-1826). – *Schimmelmann*: Ernst S. – *K*: Ole J. Kold, kroværten på Rogaardhuse; sml. II A 442.
- I A 65** *Præliminairerne*: de forberedende forhandlinger før en overenskomst. – *Chenille*: kappe med skulderslag.
- I A 66** *Zephyr*: mild vestenvind.
- I A 67** *Pastor Lyngbyes*: Hans Christian L. – *Friherre von Gyldenstjerne*: Nils Christoffer Gyllenstierna.
- I A 68** *Kroen*: Gilleleje kro. – *Encliticon*: tryksvagt ord, der slutter sig til det forudgående trykstærke. – *Christi Ord*: Matt. 10,29. – *Cryptogamerne*: sporeplanter (ordret: de hemmeligt gifte); tidligere alle blomsterløse planter, hvis forplantningsmåde var ukendt. – *hiint archimediske Punct*: se note til I A 8. – *Jomfru Maria ... gjemmer ... det dybt i sit Sind*: jf. Luk. 2,19. – *eleverende*: løftende. – *Parnas-Høide*: refererer til bjerget Parnassos i Grækenland, der var helliget Apollon og muserne. – *den Fichteske Bemærkning*: i J. G. Fichte, *Die Bestimmung des Menschen* (1800), s. 23 ff. (Neue Ausg. 1838)*.
- I A 69** *Pastor Lyngbye*: se note til I A 67. – *Molluskernes*: bløddyrenes. – *Becker*: J. G. Burman-Becker, *Efterretninger om de gamle Borge i Danmark og Hertugdøm-*

merne (1830). – »Ave Maria!«: »Vær hilset, Maria!« (jf. Luk. 1,28); begyndelsesordene i en meget anvendt katolsk bøn. – *Dronning Helvig*: Valdemar Atterdags dronning, d. ca. 1374.

- I A 72 *De*: formodentlig P. W. Lund; sml. note til I A 46. – *Nereum*: der tænkes antagelig på den honningfyldte Oleander (Nerium). – *categoriale Imperativ*: moralsk fordring, der er hævet over enhver speciel omstændighed. – *Hegelske Dialectik*: begrebet dialektik synes her anvendt i en meget løs betydning, der blot dækker, at Hegel hyppigt demonstrerer et gensidigt spændings- og afhængighedsforhold mellem den ydre, sociale verden og det mentalt indre; Hegel ser bl.a. en sådan »dialektik« mellem de ydre omstændigheders »prosa« og »hertets poesi« komme centralt til udtryk i den nutidige roman. – *dette Faustiske Element*: S. K. ser Faust som et af tvivl og fortvivelse fortabt væsen; i forhold til Goethes tragedie af samme navn bygger han frem for alt sin opfattelse på stykkets 1. del (1808), sml. I A 104. – *Gudinde for Længselen*: der tænkes muligvis på Freja, som over savnet af sin ægtefælle græd tårer af guld. – *Merimée*: Prosper M.; i fortællingen *Les Âmes du purgatoire* (1834) lader han Don Juan omvende sig og gå i kloster. – *Hercules ... paa Skilleveien*: ifølge græsk overlevering mødte den unge Hercules (Herakles) på en korsvej dyden og lasten, begge i lokkende skikkelser. – *den rige Bonde i Evangeliet*: Luk. 12,13-21. – *hiint archimediske Punct*: se note til I A 8. – *Ørsted*: fysikeren Hans Christian Ø. havde i *Det Kgl. Danske Videnskabernes Selskabs Skrifter* (1807-08) skrevet et »Forsøg over Klangfigurerne«. – *Schouw*: plantegeografen Joachim Frederik S. – *Adam ... giver alle Dyrene Navne*: jf. 1. Mos. 2,19-20. – *Horneman*: botanikeren Jens Wilken H. – *De 40 Aar i Ørkenen ...*: jf. 4. Mos. 14, 33. – *Naturlyd paa Ceylon*: S. K. har læst om dette fænomen i G. H. v. Schuberts værk *Die Symbolik des Traumes*. 2. Aufl. (1821)*, s. 38. – *Orthodoxien*: se note til I A 45. – *in dubio*: i tvivl. – *Rationalismen*: se note til I A 29. – *et af Prof. Heiberg ... anvendt Udtryk*: i *Kjøbenhavns Flyvende Post* (1830), nr. 143, hvor han beskriver »Kjøbenhavns-Posten« som »en sand Noahs-Ark, hvori de rene og urene Dyr broderligen ligge ved Siden af hverandre«; i *Prosaiske Skrifter*, 1-11 (1861-62), bd. 10, s. 478. – *Cambyses*: perserkonge, der erobrede Ægypten 525 f. Kr. – *den romerske Consul*: Publius Claudius Pulcher, der under forberedelserne til et søslag i den 1. puniske krig (264-241 f. Kr.) fik meddelt, at de hellige høns, som skulle have givet ham et varsel om udfaldet, ikke ville forlade deres bur; han lod dem kaste i havet med ordene: »Vil de ikke spise, så må de drikke«, jf. Cicero, *De natura deorum* II 3,7; Valerius Maximus, *Facta et dicta memorabilia*, I 4,3. – *Nonnulla desunt*: Noget mangler; konstatering af dagbøgernes første redaktør, H. P. Barfod. – *theologisk Attestats*: den teologiske embedseksamen. – *det egenlige Canaan*: Det forjættede Land (Palæstina), som Gud ifølge Det Gamle Testamente havde lovet patriarkerne, at deres efterkommere skulle få i eje (jf. 1. Mos. 12,7); også billedligt som belønning efter udholdte anstrengelser. – *bestiger ... ligesom Moses forud Thabor og beretter, at jeg aldrig kommer derind*: Moses fik ikke lov at komme ind, men kun at se ud over Det forjættede Land fra bjerget Nebo, der her forveksles

med bjerget Thabor, jf. 5. Mos. 34, 1-4 (her delvis sammenblandet med 4. Mos. 14, 20-24). – *Achilles Moder*: Thetis, der forklædte sin søn som pige og sendte ham til øen Skyros, da det var blevet spået, at han enten skulle dø ærefuldt som ung helt eller i ubemærkethed opnå en høj alder.

I A 74 *ligesom Johannes ... hvile ved Guddommens Bryst*: jf. Joh. 13, 23. – *Lynceus Blik*: græsk sagnfigur, der med sine »øjne som en los« kunne se gennem mørket. – *en kold Philosophi*: der tænkes sandsynligvis på F. von Baaders lære – som senere Schelling overtog – om, at materiens skabelse er en følge af et førtidligt syndefald.

I A 75 *favnet Skyen*: jf. det græske sagn om Ixion, som begærede Zeus' hustru Hera (Juno) og omfavnede en sky, der lignede hende. – *et Erkendelsens Imperativ*: erkendelse som absolut fordring, dvs. for erkendelsens egen skyld. – *Jurisprudenten*: retsvidenskab, jura. – *en Organisme af Tyve-Liv*: sml. I A 11-18. – *Associations-Aand*: sml. I A 304. – *Acteur*: skuespiller. – *fundet hiin Ædelsteen*: Matt. 13, 45-46. – *Ariadne*: kong Minos' datter, der af kærlighed til Theseus skænkede ham et garnnøgle, så han undgik at fare vild i labyrinten i Knossos; her besejrede han uhyret Minotaurus og kunne føre »de unge Piger og Drengbørn«, der var valgt til ofre for uhyret, med sig ud. – *smagt Frugterne af Kundskabens Træ*: jf. 1. Mos 2, 17. – *Gr.*: kend dig selv. – *hiin Livs-Ironi*: sml. I A 125. – *en Ikke-Erkjenden (Socrates)*: jf. den græske filosof »teknik«: at igangsætte en erkendelsesproces hos en samtalepartner ved selv at indtage den uvidendes position; sml. I A 190 og note dertil. – *Sisyphus*: græsk sagnkonge, der for at undslippe sit endeligt lagde dødsguden i lænker; til straf skulle han rulle en sten op ad en bjergskråning, men ved toppen rullede den i hvert forsøg ned igen, så han atter og atter måtte begynde forfra. – *Forundringsstolen*: selskabsleg, hvor en person anbringes på en stol, mens en anden går rundt og hviskende spørger de andre deltagere, hvad der forundrer dem hos vedkommende, hvorefter de forskellige svar forelægges hovedpersonen, der så må gætte, hvem de enkelte udtalelser stammer fra. – *dyrket den ubekjendte Guddom*: jf. Ap. G. 17, 23. – *hiin Philosophs Methode*: der tænkes på Pythagoras, der prøvede sine tilhængere ved at beordre dem flere års tavshed, hvor de blot skulle være opmærksomme tilhørere. – *Gud lader sin Sol ...*: Matt. 5, 45. – *Saa være da Loddet kastet*: Da Cæsar (år 49 f.Kr.) uden tilladelse overskred Galliens grænse mod Italien ved floden Rubicon, skulle han have fremsagt ordene »Jacta est alea«, der almindeligvis oversættes til »Terningerne er kastet«. – *Loths Hustru*: 1. Mos. 19, 26.

I A 76 *Livets Træ*: jf. 1. Mos. 3, 22. 24. – *sit venia verbo*: med forlov at sige. – *Thors Hammer*: der som kastevåben altid ramte sit mål og vendte tilbage til ejeren.

I A 77 *subobjectiv*: udtrykket kan være inspireret af J. G. Fichte, *Die Bestimmung des Menschen* (1800), s. 129 (Neue Ausg. 1838)*, hvor følgende fremsættes: »Jeg er subjekt og objekt: og denne subjekt-objektivitet, denne erkendelsens drejen tilbage i sig selv, er det, jeg betegner gennem begrebet jeg«. – *Minerva*: romersk skytsgudinde for håndværk, kunst og videnskab; identificeres hyppigt med den græske Athene, Zeus' datter, der fødtes ved at springe ud af faderens hoved, fuldt udrustet med skjold og lanse.

- I A 80** »*Es ist ...*«: »Det er ligesom med de behagelige morgendrømme, hvis søvndyssende malstrøm man kun med vold formår at rive sig ud af, hvis man ikke vil have i en stadig mere trykkende døsighed og senere henslæbe resten af dagen i sygelig udmattelse.« – *Novalis Skrifter*: I-II, hrsg. von Ludw. Tieck und Fr. Schlegel (1826)*.
- I A 82** *Heb.*: Hebræerbrevet. – *Gr.*: »Bestænkelsens Blod, som taler bedre, end Abel« (1819).
- I A 84** *Dværgerne i Eventyret*: sml. *SV I* s. 15 (2, 31 f.).
- I A 88** *Faust*: De forskellige overleveringer om personen af dette navn, der skulle have levet ca. fra 1485 til 1540, blev første gang samlet i en *Historia von Doktor Johann Fausten* (1587); ved siden af Goethes tragedie er især Christopher Marlowes dramatiske bearbejdelse af stoffet, *Doctor Faustus* (1592), berømt; se også I A 72. – *Involucrum*: skjul, dække.
- I A 90** *Recensenter*: anmeldere.
- I A 91** *Skuffelse*: illusion.
- I A 93** *Clausen og Hohlenbergs Tidsskrift*: se note til I A 38; her 3. Aarg. 1835.
- I A 94** *scolastiske*: højmiddelalderens teologi og filosofi – generelt »skolastikken« – var ikke mindst beskæftiget med spørgsmålet om forholdet mellem troens og fornuftens sandheder.
- I A 95** *Ulysses*: latin for Odysseus, der modstår fortryllesen fra Sirenerne sang ved at sejle forbi deres ø med tilstoppede ører og bundet til masten. – *Don Quixote*: Miguel de Cervantes Saavedra, *Don Quixote af Manchas Levnet og Bedrifter* (1605–15), overs. af C. D. Biehl. 4 Bd. (1776–77)*.
- I A 97** *nu senest Troeskjendelsen*: der sigtes til Grundtvig; se I A 59 og 60. – *Sophocles*: refererer til historien om, at den græske tragediedigter, efter at hans børn havde begæret ham juridisk umyndiggjort, »forbausede Dommerne og Folket ved at digte en af sine skønneste Tragedier«, jf. *SV VII* s. 217 (9, 193). – *Jacobs ... Esaus*: 1. Mos. 27, 22.
- I A 98** *Rationalismen*: se note til I A 29. – *Accomodation*: en føjen sig, tilpasning.
- I A 99** *Hedningerne en Daarskab ...*: 1. Kor. 1, 23. – *den brede Vei i Modsætning til den trange*: jf. Matt. 7, 13–14. – *Knudens Opløsning (5te Act)*: intrigen eller plottets opløsning i tragediens sidste akt; refererer til Aristoteles' lære om digtekunsten. – *Loke som bunden til en Klippe*: i nordisk mytologi hævner guderne Balders død ved at binde Loke til tre gennemborede sten og over ham anbringe en giftslange, hvorfra der drypper edder ned over hans hoved; dråberne rammer ham imidlertid kun, når hans hustru skal tømme det fad, hun står og holder under. – *en Draabe Vand til at læske hans brændende Tunge*: Luk. 16, 24. – *Skuen her paa Jorden i et Spiel*: 1. Kor. 13, 12. – *hiin høie uoverstigelige Muur*: se I A 108.
- I A 104** »*Faust*«: se note til I A 72 og 88.
- I A 108** *præfigureret*: været forbilledet for. – *Inspiration*: se note til I A 26. – *Muhameds Liggiste mellem de 4 Magneter*: sml. II A 86 og II A 548.
- I A 112** *den empiriske Masse*: den erfaringsmæssigt givne stoflighed eller materie, som begreberne i deres idealitet abstraherer fra.

- I A 125** *den romantiske Skole*: brødrene Schlegel, Novalis, Tieck m.fl.; den romantiske digtning anvender ofte middelalderen som historisk afsæt for et fantastisk og eventyrligt handlingsforløb; S. K.'s disputats, *Om Begrebet Ironi*, SV XIII s. 101 ff. (1, 59 ff.), er viet dette for »skolen« helt centrale begreb.
- I A 129** Schiller: der refereres via Molbech til Friedrich Schillers afhandling *Ueber naive und sentimentalische Dichtung* (1795). – Molbech. *Forelæsninger*: C. Molbech, *Forelæsninger over den nyere danske Poesie*. 2. Deel (1832).
- I A 131** *Novellen »Telse«*: *Samlede Noveller af S.S. Blicher* (1833) s. 1 ff. – *Dansk Ugeskrift*. 4 B.: Årg. 1834.
- I A 133** *Semn*: semnologi, dvs. fornemmere udtryk. – *Dansk Ugeskrift*: se I A 131.
- I A 136** *Ingeborgs ...*: i Esaias Tegnér, *Frithiofs Saga* (1825).
- I A 137** *et Præsens ... et Aorist*: henholdsvis en nutidsform og en fortidsform af et græsk verbum; bogstaveligt forskellen mellem at forholde sig til noget nærværende og til noget uafgrænset, ufuldendt, sml. I A 129.
- I A 139** *Ask Ygdrasil*: i nordisk mytologi »Verdenstræet«.
- I A 140** *sit Supplement i Eva*: 1. Mos. 2,18. – *Dyrene kom til ham ...*: 1. Mos. 2,19–20. – *Eva kommer*: 1. Mos. 2,21–23. – *Msk. ... synder*: 1. Mos. 3. – *sit Supplement, nemlig Chr.*: Rom. 5,12–19. – *Ecko*: nymfe i græsk mytologi, der – bogstaveligt så kun hendes stemme bliver tilbage – fortæres af kærlighed til Narkissos, som er hensunken i betragtningen af sit eget spejlbillede.
- I A 141** *juste melieux*: juste milieu, den rette midte.
- I A 144** *Nemesis*: straffende eller udlignende retfærdighed over for et overmål af lykke eller handlingsmod. – »aber«: »men«.
- I A 145** *de nordiske Kjempehistorier*: *Nordiske Kæmpe-Historier*, efter islandske Haandskrifter fordanskede ved C. C. Rafn. Bd. 1–3 (1821–26)*. – *Robert der Teufel*: middelalderligt sagn fortalt i G. Schwab, *Buch der schönsten Geschichten und Sagen I–II* (1836–37)*; sml. II A 584. – *deres respective Herrer*: hhv. Faust, Don Juan og Don Quixote.
- I A 146** *Don Quixote*: se note til I A 95. – *en Claudius'*: Matthias Claudius' *Sämtliche Werke* (1819)*. – *tantalske*: kvalfulde. – *Dansk Folkeblad*: udgivet af »Selskabet for Trykkefrihedens rette Brug«, 1. Aarg. 1835–36.
- I A 147** *Kjæmpeviser*: folkeviser.
- I A 149** *Genesis*: 1. Mosebog. – *Adam giver alle Dyrene Navne ...*: 1. Mos. 2,19–20.
- I A 150** *D. Juan*; *Faust*: se noter til I A 72. – *den evige Jøde*: en middelalderlig sagnfigur, senere kaldt Ahasverus eller Jerusalems skomager; ifølge én af legenderne blev han dømt til evigt at være på vandring, fordi han nægtede Jesus at hvile i skyggen af sit hus under dennes vandring til Golgata; de »tre store Ideer«, der repræsenterer »Livet uden for Religionen«, kan sammenfattes som sanseligheden (Don Juan), tvivlen (Faust), fortvivlelsen (hos den verdens-hjemløse Ahasverus). – *midl*: middelbare, her formodentlig i betydningen »formidlet i det« (dvs. i mennesket).
- I A 153** *Münchhausen*: i *Baron von Münchhausens vidunderlige Reiser, Feldttog* og

Hændelser, fortalte af ham selv, udg. af A. C. Hanson (1834), s. 27 hæver baronen sig over jorden ved at trække opad i sin hårpisk. – *Apriorisk*: forud for erfaringen.

- I A 155** *Thora fra Havsgaard*: »Thora. Et Fragment i ni Sange« (1814-16) i *Jens Baggesens danske Værker*, udg. af Forfatterens Sønner og C. J. Boye. 7. Bd. (1831)*, s. 307 ff. – *Nereider*: havnymfer, havfruer.
- I A 156** *Gimle*: i nordisk mytologi de lykkeliges hjemsted efter Ragnarok.
- I A 165** *J. Jürgensen*: Jørgen Jørgensen; politisekretær og fuldmægtig under Kriminal- og Politiretten. – *Faust p. 197* ...: Goethe, *Faust, eine Tragödie* (udg. fra 1834)*; der tænkes på den døende Valentins ord: »Jo hæsligere dens [dvs. skændslens] ansigtstræk bliver, desto mere søger den dagens lys.«
- I A 166** *J. Jürgensen*: se note til I A 165. – *Lebberne*: læberne.
- I A 168** *Mth: 11, 12*: »Men fra Johannes den Døbers Dage indtil nu trænger man med Vold ind i Himmeriges Rige, og de, som trænge ind, rive det til sig« (1819).
- I A 169** *Menuetten af D. Juan*: det første musikindslag under balscenen i finalen til 1. akt af Mozarts opera *Don Giovanni* (1787); sml. *SV I* s. 29 (2, 43).
- I A 170** *Nødvendigheden gjøres gjeldende (Hegel)*: sml. I A 200. – *det rom.*: det romantiske. – *Schl.*: Schleiermacher.
- I A 172** *Chr.*: kristendommen. – *det Midd.*: det middelbare. – *bede i Chr. Navn*: jf. f. eks. Joh. 14, 13-14; 16, 26. – *Guds Moder*: der tænkes på Jesu moder, Jomfru Maria. – *Josty*: café på Pile Allé ved Frederiksberg Have.
- I A 174** *Fr. Baader ... bemærker*: i *Vorlesungen über speculative Dogmatik*, 1. Heft (1828)*, s. 80. – *retrograde*: tilbagegående. – *at tage Guds Rige med Vold*: Matt. 11, 12, jf. note til I A 168. – *arbejde paa vor Frelse med Frygt og Bæven*: Fil. 2, 12.
- I A 175** *serbisk Folkesagn*: »Bärensohn« i *Erzählungen und Märchen*, hrsg. von H. v. der Hagen, (1825). – (*Muhamed Pythagoras Chr.*): sml. I A 75. – *Oscillation*: svingningsbevægelse. – *Guldkorset*: Lystspil i to Acter efter det Franske ved J. L. Heiberg (1836).
- I A 180** *de Orthodoxe*: se note til I A 45. – *August*: kejser Augustus.
- I A 181** *d. evige Jødes*: se note til I A 150.
- I A 183** *fata morgana*: synsindtryk fremkaldt ved luftspejlinger. – *Scribe*: A. E. S. – *Faust*: se note til I A 72.
- I A 184** *Don Juan af Hoffmann*: E. T. A. Hoffmanns fortælling i brevform om en opførelse af Mozarts opera (1813).
- I A 190** *Socrates*: der »kun plejede at spørge, ikke at svare; thi han bekendte, at han intet vidste«, jf. Aristoteles, *Soph. elenchi* 183 b, 7; sml. I A 75. – *den rene Jomfrue*: Matt. 1, 18.
- I A 192** *det Relativ-Absoluteste*: Kants udgangspunkt var, at vi besidder forudsætningerne for en absolut gyldig viden om fænomenerne, nemlig i den udstrækning, det er vores erkendelses form, der bestemmer den måde, fænomenerne foreligger på, dvs. i den udstrækning, de er relative til den menneskelige forstand.
- I A 197** *Pythagoras*: der tænkes på Arkimedes. – *Gr.*: Jeg har fundet det.
- I A 200** *Jesuiter etc.*: sml. II A 292.

- I A 201** *Hverdagsforfattereshistorier*: sml. I A 244.
- I A 202** *Grundtvig ... det apostoliske Symbolum*: se noter til I A 57 og 60.
- I A 203** *Lakoon*: berømt antik skulpturgruppe, der i det 18. årh. både blev anset som repræsentativ for den græske kulturs »ædle enfold og stille storhed« (Winkelmann) og for samme kulturs evne til at »føle og frygte« (Lessing); sml. note til I A 10. – *Waldeinsamkeit ...*: Skovensomhed / Hvor er du fjern! / O med tiden / vil du angre – / Ak eneste glæde / skovensomhed. – *samlige Verker*: *Ludwig Tieck's Schriften* 4. Bd. (1828). – »*der blonde Eckbert*«: den eventyrtælling (1797) af Tieck, hvori det citerede digt optræder.
- I A 205** *Theorien om Verdens Gangen*: der sigtes til Hegels historiefilosofi.
- I A 206** *de største Sophister*: S. K. tænker muligvis på spidsfindige skolastikere og mystikere snarere end på de græske lærere i veltalenhed og filosofi på Sokrates' tid.
- I A 208** *Heyne*: Heinrich Heine. – *es ist eine alte Geschichte ...*: det er en gammel historie, som dog stadig bliver ny, og den, den rammer, hans hjerte går itu; »Ein Jüngling liebt ein Mädchen«, fra »Lyrisches Intermezzo« i H. Heine, *Buch der Lieder* (1827). – *Knaben Wunderhorn*: *Des Knaben Wunderhorn*, som var den første omfattende samling af tysk lyrisk folkedigtning fra middelalderen til det 18. årh., udvalgt og redigeret af Achim von Arnim og Clemens Brentano (1806 ff)*. – »*Børneballet*«: i *Noveller*, udg. af Carl Bernhard (1836).
- I A 209** *Lenore*: se note til I A 25. – *Jacob v. Thyboe*: komedie (1725) af L. Holberg.
- I A 210** *apriorisk*: se note til I A 153.
- I A 211** *Schlegel Werke*: *Friedrich Schlegel's sämtliche Werke*. Bd. 1-10 (1822-25)*. – *Triniteten*: Treenigheden, dvs. Faderen, Sønnen og Helligånden. – *Hegelianisme*: Hegels filosofi har været berømt og berygtet for det mønster for tankens bevægelse, der kaldes en »triade« og forløber i rækkefølgen »position«, »negation« og »negationens negation«, eller »tese«, »anti-tese«, »syntese«; i hans logik demonstreres en triade med rækkefølgen »væren«, »intet« og »vorden«; baggrunden for et mønster af denne art er, at Hegel betragter negativiteten i enhver bestemmelse – at den fastsætter noget gennem det, den udelukker – som tænkningens bevægende princip (her: *Djævelen ... i Triniteten*).
- I A 212** *Gr.*: protypos, forud-prægning.
- I A 214** *Gr.*: Thi nu see vi ved et Speil, i en mørk Tale (1819). – *Allegoriens*: Allegorien betegner i modsætning til symbolet et indirekte forhold mellem tegnet og det betegnede; den henviser til sagen, som dermed ikke selv er nærværende i tegnet, men først fremkommer gennem refleksion.
- I A 215** *Gr.*: Gud-menneske; læren om, at Jesus er både Gud og menneske, jf. f.eks. Fil. 2,6-7.
- I A 217** *Hegelianere* – *Schleiermacher*: S. K. har endnu kun indirekte kendskab til Hegel og gør misvisende hans tilhængere til romantikere; han kan have haft J. L. Heiberg i tankerne, der blev hegelianer »ved et Mirakel«, jf. *SV VII* s. 169 (9, 153); selv om Schleiermacher tilsvarende kun med forbehold kan kaldes repræsentant for det antikke (bortset fra hans bedrift som oversætter af Pla-

tons værker), er det den forblivende opfattelse hos S. K., at den tyske teolog var tænker i græsk forstand, fordi han ikke tog udgangspunkt i det spekulative, men i noget erfaringsmæssigt givet, nemlig følelsen af »en absolut [schlechthinnige] afhængighed«.

- I A 218** *Allegorie*: se note til I A 214. – Görres: J. J. Görres, *Die teutschen Volksbücher* (1807)*.
- I A 219** *lineamenterne*: de fysiognomiske træk. – *Cothurne ell. Sokkus*: tyk- eller tyndsålet fodtøj. – *Schlegel Werke*: jf. udg. i note til I A 211.
- I A 220** *Orthodoxe og Rationalister*: se note til I A 29. – *den gl. og nye Sæbekjelder*: »Striden« er omtalt i J. Davidsen, *Fra det gamle Kongens Kjøbenhavn* (1880), s. 13; fra S. K.'s hånd findes udkastet til et »heroisk-patriotisk-cosmopolitisk-philantropisk-fatalistisk Drama« med titlen *Striden mellem den gamle og den nye Sæbekjelder* (Pap. II B 1-21).
- I A 223** *Heyne (romantische Schule)*: Heinrich Heine, *Die romantische Schule* (1836)*, s. 116 og 121. – *Duodez-Maalestok*: diminutiv målestok.
- I A 225** *Det Dialectiske, det andet Standpunct*: svarende til negationen eller antitesen i *Treheden* eller »triaten«, jf. note til I A 211. – *Stoicisme*: antik filosofisk retning, der ser verden styret af en absolut nødvendighed, men i modsætning til en ren *Fatalisme* forfægter viljens frihed. – *Pelagianisme*: oldkirkelig retning, der ved at benægte læren om arvesynden står i modsætning til epokens store teolog, Augustin (354-430) og hans tilhængere. – *Heiberg har overført ...*: i sit tidsskrift *Kjøbenhavns flyvende Post* (1828), nr. 8.
- I A 227** *Goethes Behandling*: sml. note til I A 72. – *Faust optager Don Juan i sig*: Faust bliver Margaretes forfører.
- I A 229** *Drøvtygningsproces med 3 Maver*: sml. note til I A 211.
- I A 231** *Fichte*: Johann G. F.; sml. note til I A 22.
- I A 232** *at Chr. er født af en Jomfrue*: jf. Matt. 1,20-23. – *fortæller noget Lignende om Hercules*: at Herkules er født af en jomfru ved Jupiters mellemkomst, jf. W. Vollmer, *Vollständiges Wörterbuch der Mythologie aller Nationen* (1836)*.
- I A 234** »giver Keiseren hvad Keiserens er«: Matt. 22,21.
- I A 236** *Kjæmpeviser*: folkeviser. – *almdl. Morskabslæsning: Almindelig Morskabslæsning i Danmark og Norge igennem Aarhundreder*, beskrevet af Rasmus Nyerup (1816).
- I A 237** *Humes Sætning*: »die letzte Frucht ... «: »Al livsvisdoms sidste frugt er konstateringen af den menneskelige uvidenhed og svaghed.« – »*Unser Vernunft, siger saa Hamann ...* «: »Vores fornuft ... er altså netop, hvad Paulus kaldte loven – og hvad fornuften byder er helligt, retfærdigt og godt; men er den givet os for at gøre os vise? Lige så lidt som loven er givet for at gøre jøderne retfærdige, men for at få os til at tilstå det modsatte, hvor ufornuftig vores fornuft er, og for at vores fejltagelser gennem den skal tiltage, ligesom synden tiltog gennem loven.« – *Hamann Schr.: Johann Georg Hamann's Schriften*, hrsg. von Fr. Roth. Bd. 1- 8 (1821- 43)*. – »*Ist es ...* «: »Er det ikke en gammel talemåde, som du ofte har hørt fra mig: Utroligt, men sandt? Løgne og romaner skal ligesom hypoteser og fabler være sandsynlige; men ikke vor tros sandheder og grundsætninger.«

- I A 238** *Erasm. Montanus, Jeppe*: se note til I A 34 – *Kjæmpehistorierne*: se note til I A 145.
- I A 239** *det dialectiske Standpunct*: sml. I A 225 og note dertil.
- I A 240** *Elvira*: ligesom *Comandanten* en skikkelse i Mozarts opera *Don Giovanni*; sml. SV I s. 116 (2, 113). – *Nemesis*: se note til I A 144.
- I A 241** *Mythe ... = en hypothetisk Sætning i Indicativ*: sml. SV XIII s. 204 f. noten (1, 146 n.). – *Novalis*: pseudonym for Fr. von Hardenberg, jf. *Novalis' Skrifter*, hrsg. v. L. Tieck og Fr. Schlegel (1826)*.
- I A 242** *Vaudevillen*: I sit skrift »Om Vaudevillen som dramatisk Digtart og om dens Betydning paa den danske Skueplads« (1826) definerer J. L. Heiberg denne genre som »Eenheden af to Kunstarter, af Musik og dramatisk Poesie« og »et Situationsstykke, med løselig antydede Characterer, og hvor Sangen træder i Dialogens Sted overalt hvor denne har hævet sig til de interessanteste Puncter«, *Prosaiske Skrifter* (1861–62), Bd. 6, s. 49 og 54 f. – *Nej!*: vaudeville (1836) af J. L. Heiberg, hvor der til sangen i 8. scene, »Taarnet skulde styrte sammen ...«, er anvendt den samme melodi som til sangen i 9. scene af Heibergs tidligere vaudeville *Aprilsnarrene* (1826). – *transitoriske Betydning*: dens betydning som overgangsled (mellem musik og dramatisk poesi).
- I A 243** *formula Concordiæ*: Konkordieformlen, det sidste lutherske bekendelsesskrift, som afslutter *Konkordiebogen*, dvs. den fuldstændige samling af lutherske bekendelsesskrifter (1580).
- I A 244** *Hverdagsforfatterens*: forfatteren til »En Hverdags-Historie« (1828), Thomasine Gyllembourg; »Claras Skriftemaal« findes i hendes *Noveller*, udg. af J. L. Heiberg (1834), 3. Bd., s. 29–98. – *Hoffmanns Skræder*: i E. T. A. Hoffmanns eventyrtælling »Meister Floh« (1822); sml. I A 280. – *Balonspiritus*: i fortællingen drikker skrædderen en flydende form for »brændbar luft, hvormed luftbolde fyldes«.
- I A 246** *fr.:* franske.
- I A 250** *Steffens ...*: Henrich Steffens, *Caricaturen des Heiligsten*, Bd. 1–2 (1819–21)*. – »*Die europäischen ...*«: »De europæiske sprog er lutter tone; bogstaverne, stavelserne, ordene har kun betydning for øret, klangen knytter sig til det inderste, det mest levende og bevægelige, og et sådant sprog, der betoner udtrykket, så tonen, stigende og sænkende sig, fremhævet eller holdt tilbage, nøje og ubesværet følger sig efter enhver sindstilstands indre betydning, – et sådant sprog kan i egentlig forstand kaldes et *kristeligt* sprog, og tyder på kærlighedens sejr over loven.«
- I A 251** *Steffens Karrikaturen ...*: se note til I A 250.
- I A 254** *hiint Sted ... i Ev*: Matt. 12,36.
- I A 256** *de Gl.:* de gamle; evt. de græske tænkere forud for Sokrates, men formentlig mere summarisk ment som overhovedet de førkristelige (i så fald minus Sokrates).
- I A 264** *nimbus*: glans, strålekrans eller glorie.
- I A 265** *Nemesis*: se note til I A 144. – *Scenen i Faust*: 1. Del, »Uden for porten«. – *den Wagnerske Beundring*: Wagner er Fausts tjener i Goethes tragedie.

- I A 267** *Historien om den skønne Melusina*: middelalderligt sagn om en greves ægteskab med en havfrue; Geoffroy og Freymund er 2 af deres 10 sønner.
- I A 268** *flyvende Blade*: dvs. trykte skrifter af mindre omfang med aktuelt indhold, ofte ledsaget af et træsnit.
- I A 270** *Pagen i Figaro*: Cherubino i Mozarts opera *Figaros Bryllup* (1786), som i »De umiddelbare erotiske Stadier eller Det Musikalsk-Erotiske« i *Enten-El-ler* optræder som personificeringen af det første erotiske stadium, hvor »Attræen ... kun er tilstede i en Anelse om sig selv«, *SV* I s. 67 (2, 74).
- I A 271** »*Min Gud, min Gud*«: jf. Sl. 22,2; Matt. 27,46.
- I A 273** *Fluidum*: væske, stof i flydende tilstand.
- I A 274** *Mephistopheles*: den personificering af det djævelske, som Faust slutter sin pagt med i Goethes tragedie. – *Hagens Märchen*: se note til I A 175.
- I A 275** »*Kjelige Druer*«: arien »Fin ch'han dal vino ...«, også kaldet »Champagne-arien« i Mozarts opera *Don Giovanni*; 1. akt, 15. scene i *Don Juan*. Opera i 2 Akter, bearbejdet af L. Kruse (1807).
- I A 280** *Meister Floh*: sml. I A 244.
- I A 281** *Børnekorstoget*: legende – ikke uden historisk belæg – om en stor skare børn, som i 1212 efter det 4. korstog drog af sted fra Frankrig og Tyskland for at generobre Palæstina; de, der ikke nåede at blive sendt hjem fra Italien, omkom eller endte som slaver.
- I A 282** *hiin gl. Sect*: den gnostiske sekt karpokratianerne, der hævdede, at man for at opnå fuldkommenhed først måtte begå alle synder.
- I A 283** *Antichristen*: Mod-Kristus, dvs. modstander af Kristus og de kristne; en person (eller flere personer), hvis komme er forudsagt, og i hvem alle kristendomsfjendske kræfter tænkes samlet, jf. 1. Joh. 2,18; 4,3. – *Luthers Gifte-maal*: 1525 giftede Luther sig med den tidligere nonne Katharina af Bora.
- I A 285** *Chiliasme*: forventning om et tusindårigt Kristi rige på jorden, med bibelsk baggrund i Johannes' Åbenbaring 20,1–6; bruges også om troen på, at menneskeheden udvikler sig til større og større fuldkommenhed, f. eks. i moralsk henseende.
- I A 291** *Gallopade*: eller Galop; dans i 2/4 takt i rask tempo.
- I A 292** *een Faust .. een D. Juan*: den forklarede form, hvori disse skikkelser fremtræder i hhv. Goethes tragedies 1. del og Mozarts opera.
- I A 294** *in abstracto*: i almindelighed, generelt. – *o:s:f*: og så fremdeles.
- I A 295** *Prædestinationen*: se note til I A 2. – *naar det hedder*: Rom. 8,28–30. – »*quos vocavit*«: »dem han har kaldet«, Rom. 8,30 (Vulgata). – *Schleierm*: *relative Prædestination*: Schleiermachers prædestinationslære bygger på en tanke om altings guddommelige forudbestemmelse, der ikke udelukker, men *indbefatter* den menneskelige frihed.
- I A 297** »*de to Dage*«: *Les deux journées*, da. *De to Dage eller Flygtningene*, syngestykke (1800) af J. Bouilly, overs. af N. T. Bruun (1802).
- I A 298** *dersom de ikke troe Moses ...*: Luk. 16,31.
- I A 299** *Sagnet om den evige Jøde*: sml. I A 150. – *ein Volksbuchlein: Ein Volksbüchlein*, hrsg. von L. Aurbacher, 1–2 (2. Aufl. 1835–39)*, indeholdende »opbyg-gelige og fornøjelige historier«, herunder »Historien om Den evige Jøde«.

- I A 300** *Chiliasme*: se note til I A 285. – p. 1 i denne Bog: I A 241. – *Pastor Stiefel*: Michael S.
- I A 301** *det Quækeriske*: det skælvende; »Skælv for Herrens ord!«, skulle have været den formaning, kvækernes leder George Fox fremsatte til dommerne, da han stod anklaget for kætteri. – *Annihilation*: tilintetgørelse.
- I A 302** *Auroras Mand*: Kefalos, som efter ønske af morgenrødens gudinde (også kaldet Eos) fik et evigt liv, men hun glemte at præcisere, at det var hans ungdom, der skulle være evigt.
- I A 303** »de to Dage«: sml. I A 297.
- I A 304** *engelske Bibelselskaber*: The British and Foreign Bible Society, stiftet i 1804; Det danske Bibelselskab blev stiftet i 1814 som et datterselskab af BFBS.
- I A 305** *Stoicismen gjenfødt*: ligesom stoikerne ser den tyske teolog ingen modsætning mellem en urokkelig verdensorden og en menneskelig etik; sml. note til I A 295.
- I A 306** *Kjøbhavsposten for idag*: *Kjöbenhavnsposten*, d. 10. dec. 1836. – *Allegorien*: se note til I A 214.
- I A 307** *constituere Selskaber*: sml. I A 304.
- I A 316** *apriorisk*: se note til I A 153. – *Gjerningens Empirie*: handlingsverdens kendsgjerninger. – *Apologien for den augsburgske Confession*: Melancthons i 1530-31 forfattede forsvarsskrift for Den augsburgske Bekendelse (*Confessio Augustana*), sml. note til II A 434.
- I A 317** *Hegels logiske trehed*: se note til I A 211.
- I A 319** »die Wellenmädchen«: havfruerne. – *Wollmer*: se note til I A 232.
- I A 321** *den Busk, der ... skyggede over Propheten Jonas*: Jonas 4, 6. – *hans tunge Kald at forkynde Niniviternes Undergang*: Jonas 1,1-2; 3,1-4.
- I A 324** *Modsigelsens Grundsætning*: at ét og samme udsagn ikke på samme tid kan være sandt og falsk. – *Goethe har villet oplyse*: ved at fremholde Faust som den endeløse tvivler.
- I A 328** *hiin babiloniske*: 1. Mos. 11,9. – *Ordenes Selbtsucht*: deres kærlighed til sig selv, dvs. deres selvavlende væsen. – *immanente*: iboende; se noten til I A 211. – *in blanco*: udfyldt rubrik. – *Fortiebelse*: forelskelse. – *Cartesius*: René Descartes, der filosofisk gjorde subjektet – og ikke det værendes totalitet (»verden«) – til sit systematiske udgangspunkt, gælder i almindelighed som den moderne filosofis grundlægger. – »Der var en Gang en Mand ... «: henviser til en artikel af H. L. Martensen i *Maanedsskrift for Litteratur*, 16. Bd. (1836), s. 516 ff. – *Blumenlese*: antologi. – *Equivoque*: en tvetydighed. – *per systema influxus physici*: gennem naturens indflydelse på systemet og systemets indflydelse på naturen; ældre betegnelse for en erkendelsesteori, hvor overensstemmelsen mellem forestilling og genstand forklares ud fra en vekselvirkning mellem sjæl og legeme. – *den logiske Trehed*: se note til I A 211. – *Støvler, Carl XII foretog det bekjendte Ridt med*: dvs. de støvler, der måtte skæres af den svenske konge, da han i 1714 på 16 dage havde redet fra Tyrkiet til fæstningen Stralsund i Polen. – *et Selskab*: Selskabet for Trykkefrihedens rette Brug (stiftet 1835). – *Middelalderens Jesuitisme*: antagelig er meningen med

- udtrykket, at middelalderens kristendom indeholder tankegange, der svarer til den senere jesuitiske formel om »målet«, der »helliger midlet«. – *Inspiration*: se note til I A 26. – *Fluidum*: se note til I A 273. – *Guds Indblæsen af Livsaanden*: 1. Mos. 2,7. – *sin Theori om det levende Ord*: se note til I A 60. – *Hof- og Stadsrets Dom*: 30. okt. 1826 faldt der dom til fordel for H. N. Clausen i den injurieszag, han havde rejst mod Grundtvig; i skriftet *Kirkens Gienmæle* (1825) havde Grundtvig ikke blot kritiseret Clausens bog *Catholicismens og Protestantismens Kirkeforfatning, Lære og Ritus* (1825)*, men opfordret ham til at fratræde sit embede som ekstraordinær teologisk professor.
- I A 329** *Schattenspiel an der Wand*: skyggespil på væggen. – *Chr. Mystik*: J. Görres, *Die christliche Mystik*. 1. Bd. (1836)*.
- I A 331** *Consolations-Sproget*: ord til trøst. – *Was ist der Mensch?*: Hvad er mennesket? jf. Sl. 8,5. – *sonor*: klangfuld. – *i Evangeliet om alle Hovedhaar*: Matt. 10,30; Luk. 12,7. – *Hollandskost*: hollandsk ost. – *Adresseavisen*: den ældste danske avertisements-avis (1749–1908). – *Bogen »om den fine Levemaade«*: G. J. Wenzel, *Manden af Verden eller Grundsætninger og Regler for Anstand, Tække, fiin Levemaade og sand Hæflighed*, overs. af N. T. Bruun (1818).
- I A 332** *apparente*: øjensynlige. – *Quotient*: det tal, der fremkommer, når man har divideret.
- I A 333** *Dronning Gudrun*: sandsynligvis fejl for Brynhild; i *Nordiske Kæmpe-Historier* (jf. note til I A 145), Bd. I, s. 100 lyder det: »Nu lagde Brynhild sig til sengs, og det blev Kong Gunnar fortalt, at Brynhild var syg. Han gik da til hende og spurgte, hvad der var gået hende imod, men hun svarede intet og lå som død.« – *Kaspar Hauser*: halvvoxsent hittebarn, der i 1828 dukkede op i Nürnberg uden at kunne meddele noget om sin herkomst. – *en Faust*: sml. note til I A 72. – *Boghandler Soldin*: Hartvig Soldins Boghandel lå i Pilestræde i København; sml. *SV IV* s. 356; *SV VII* s. 153 (6, 144; 9, 139). – *Bobinetsoomidset*: kant med kniplinge- eller blondegrund. – *Caligula*: sml. *SV II* s. 203 (3, 176). – *Du er Manden*: jf. 2. Sam. 12,7. – *Erasmus Montanus*: se note til I A 34.
- I A 334** *Sukkenes Bro*: »Il ponte dei sospiri« i Venedig, hvorover de dømte blev ført fra Dogepaladset til deres fængsler.
- I A 337** *Wehmaler ...*: henviser til Clemens Brentanos novelle, *Die mehreren Wehmüller und ungarischen Nationalgesichter* (1833)*. – *ungersche og dänische Nationalgesichter*: ansigter med ungarsk og dansk nationalpræg.
- I A 340** *at leve for en Efterverden ...*: henviser til *Hamann's Skriften* (jf. note til I A 237), Bd. 1, s. X. – *Simon Stylita*: eremitten Simon Søjlehelgen. – *Soldin*: sml. I A 333. – *et Feltraab*: sml. I A 202.
- I A 341** *S.T.*: Salvo titulo; med udeladelse af eller forbehold over for titlen. – *Leander*: i L. Holbergs komedie *Den honette Ambition* (1731), 3. akt, 1. scene.
- II A 9** *in specie*: i særdeleshed. – *Overskou*: i tidsskriftet *Dagen*, red. af Th. Overskou. – *M. Rosiflengius*: Magister Rosiflengius er den pukkelryggede frase-mager og lejligheds poet i L. Holbergs komedie *Det lykkelige Skibbrud* (1731).

- »Agnete«: digtet »Agnete fra Holmegaard« (1808) i *Jens Baggesens danske Værker*. Bd. 1-12 (1827-32)*, Bd. 2, s. 349.
- II A 12** *den Kunst at fortælle Historier*: sml. Poul Martin Møllers artikel »Om at fortælle Børn Eventyr« i *Efterladte Skrifter* 1-3 (1839-43)*, Bd. 3, s. 322 ff. – *socratisk*: jf. den græske filosofs fødselshjælperkunst: »Nogle af dem, der søger mit selskab, synes i begyndelsen endog meget uvidende, men efterhånden som bekendtskabet skrider frem, udviser alle, hvem Gud tillader det, forunderlige fremskridt, både i egne og andres øjne. Og dog er det klart, at de intet har lært af mig, men ved egen kraft har de fundet og bragt til verden mange og smukke ting. Men forløsningen er Guds og min sag.« (*Theait.* 150 D). – *Profos*: foresat; i militæret den, der sørger for, at disciplinen opretholdes. – »*Alferne*«: eventyrkomedie af J. L. Heiberg (1835). – *Nemesis*: se note til I A 144. – *Herkules*: græsk sagnhelt, der udførte 12 bedrifter eller »underværker«. – *Kleinmodighed*: modløshed. – *Abraham af St. Clara*: i samme forf., *Sämtliche Werke* 1-22. (1835-54)*, 8. Bd., s. 14. – *perpetuum-mobile*: evighedsmaskine. – *Impromptu*: improviseret digt eller musikstykke. – *Hamann*: »*Fünf Hirtenbriefe ...* «: *Schriften* (jf. udg. i note til I A 237), 2. Theil, s. 413 ff. – »*Es ist ...* «: »Her er en dreng, som har fem bygmelsbrød«, jf. Joh. 6,9. – *secernere*: udskille. – *høre Viisdom af Bileams Æsel*: jf. 4. Mos. 22,22-35. – »*Kindern zu antworten ist ...* «: »At give børn svar er i sandhed en streng eksamen; også at indfange børn og bibringe dem kløgt gennem spørgsmål er et mesterstykke, netop fordi uvidenheden forbliver den store sofist, som har kronet så mange narre til stærke ånder – et addit cornua pauperi [og indgiver den fattige mod]«, *Hamann's Schriften* (jf. udg. i note til I A 237), 2. Theil, s. 424 f., hvor også henvisningen til Horats findes. – *v. Tieck*: Ludwig von T. – *Onkel Frands*: J. C. Grote, *Onkel Frands's Reise giennem alle fem Verdensdele* (da. overs. 1827). – *de travle Marther*: jf. Luk. 10,41-42. – »*Nordiske Kjæmpehistorier*«, *udg. af Rafn*: se note til I A 145. – *hinc illæ lacrymæ*: derfor disse tårer. – *Steffens* »*4 Nordmænd*«: *De fire Nordmænd*. En Cyklus af Noveller ved Henrich Steffens (da. overs. ved J. R. Reiersen, 1835). – *Ostracisme*: folkeafstemning i oldtidens Athen om en borgers landsforvisning med potteskår som »stemmesedler«. – »*die kleinen ...* «: »de små børnebørn på skødet af den fortællende bedstemoder, et modstykke til de små børnebørn på den fortællende bedstefaders knæ.«
- II A 13** »*Hvi tænke I ...* «: Matt. 9,4. – *udv.*: udvortes.
- II A 16** »*Arndt's wahres Christenthum*«: Joh. Arndt's *Vier Bücher vom wahren Christenthum* (1721).
- II A 17** *Afhandling om Sjælsens Udødelighed*: Poul Martin Møller, »Tanker over Muligheden af Beviser for Menneskets Udødelighed, med Hensyn til den nyeste derhen hørende Literatur« i *Maanedsskrift for Litteratur*, 17. Bd., Januarhæftet, 1837, s. 1 ff.; *Efterladte Skrifter*, Bd. 2 (1842)*, s. 158 ff.
- II A 18** *en Lap Papir*: sml. II A 584. – *prædestineret*: forudbestemt. – *Vee den fra hvem Forargelsen udgaar*: jf. Matt. 18,7.
- II A 19** *Læren om Synd mod den Hellig-Aand*: jf. Mark. 3,29. – *Schubert Symbolik*: G. H. Schubert, *Die Symbolik des Traumes*. 2. Aufl. (1821)*, s. 155.

- II A 20** »etiam si ...«: »også om han så havde voldtaget jomfrumoderen«. – Fr. Schlegels samtl. W.: se note til I A 211. – *den afdøde Aand*: i det anførte skrift af Justinus Kerner; sml. II A 116. – 1. Cor.: 1. Kor.
- II A 21** *Aftenposten*: *Kiøbenhavns Aften-Post*, 11. Aargang, indeholder »Spisebords-Post«, »Ægteskabs-Post«, »Sovekammer-Post«, »Ammestue-Post«, »Dagligstue-Post«, »Kiøkken-Post« osv. – *Flyveposten*: *Kjøbenhavns flyvende Post*.
- II A 22** *Duodez-Horizont*: stærkt formindsket horisont. – *Raketten med Stjerner*: sensationspræget blad (1834–41); i 1836 red. og udg. af C. F. Reiffenstein, »fhv. Konditor«, 11. Bd. (1836), s. 169 ff. – *Blok Tøxen*: Jørgen K. B. T. – *Lange*: Joh. Chr. L. – *nedlagde Pennen*: der sigtes muligvis til, at Lange opgav hvervet som medred. af det politiske tidsskrift *Hamborgposten*, p. gr. a. uenighed med kollegaen Blok Tøxen. – *ligesom Skipperne*: sml. SV VI s. 293 (8, 92).
- II A 29** *Grundtvig ... tilbagekalder det foregaaende*: sml. I A 60.
- II A 27** *Faust*: S. K. sigter til Nikolaus Lenaus drama *F*. (1835), der er udformet som et bevidst modstykke til Goethes tragedie og ender med, at Faust, som en konsekvens af sin nihilisme, begår selvmord. – *Gr. praktikere*. – *Aristoteles anviser*: f.eks. *Hist. Anim.* VIII 12, 596 b. – *Wagnere*: sml. I A 265.
- II A 37** *fratzenagtigt*: fordrejet, karikeret.
- II A 40** *O stærke Gott! ... Dichter*: O stærke Gud! O retfærdige dommer / Forbarm dig over mig arme digter. – *altdeutsche Lieder ved Görres*: *Allteutsche Volks- und Meisterlieder*, hrsg. v. J. Görres (1817)*.
- II A 41** *paradigmatiske*: mønstergyldige; gram. vedrørende bøjningsmønsteret eller overhovedet systemet af sprogets udtrykselementer. – *Syntaxe*: sætningbygning.
- II A 42** *Andersens Novelle*: rettere roman af H. C. Andersen (1835). – *felicissima notte*: som hos Andersen: »lykkeligste Nat«. – *gl. tyske Sange*: se note til II A 40. – *Wach uff ...*: Vågn op, Vågn op.
- II A 46** *dette Skrift ... skulde hedde »Breve«*: S. K. synes at have planlagt en bog, måske en roman, bestående af breve.
- II A 47** *Kategoriernes Tilnærmelse til det egl. sande*: en forstandskategori, f.eks. om tingenes årsagssammenhæng, har ifølge Kant kun afgørende betydning for den virkelighed, vi er henvist til som endelige væsener. – *Gr.*: noumena; de ting, der kun kan tænkes; noumenon er hos Kant det samlende begreb for en oversanselig virkelighed, som den må tænkes at eksistere for et uendeligt væsen.
- II A 48** *et andet Sted i mine Papirer*: sml. II A 30, II A 78 samt I A 207. – *Quietisme*: en meditatív hvilen i Gud gennem opgivelse af selvet. – *Goethe i hans Faust*: sml. note til I A 72.
- II A 49** *Hegels ... sluger det Foregaaende*: at en position sluger, dvs. »ophæver« den foregående, betyder hos Hegel, at den på én og samme tid bevarer, opløfter og sætter sig ud over denne.
- II A 50** *en lille Piece ...*: Hans Martensens afhandling »Ueber Lenau's Faust« (Von Johannes Martensen, 1836); i dansk udg.: »Betragtninger over Ideen af Faust. Med Hensyn paa Lenaus Faust«, i J. L. Heibergs tidsskrift *Perseus*. Nr.

- 1 (1837)*. – *Goethe*: i hans tragedie *Faust*. – *Mephistopheles*⁵: *Heinrich, Heinrich*: i tragedien er det ikke Mefistofeles, men »En stemme«, der som afslutning på 1. del kalder på Faust ved hans fornavn. – *D. Juan*: Mozarts opera *Don Giovanni*. – *den evige Jøde*: se note til I A 150. – *Prometheus*: græsk sagnfigur, der stjal ilden fra guderne og til straf blev lænket til en klippe, hvor en grib flænsede hans lever.
- II A 51** *i et Digt: Des Knaben Wunderhorn*: digtet »Die schwarzbraune Hexe – Fliegendes Blatt«, i Bd. 1, s. 34 i udg. anført i note til I A 208. – *Ein Jäger ... verlorn*: En jæger stødte godt i sit horn, / godt i sit horn, / Og alt, hvad han blæste, havde han / mistet.
- II A 52** *den Magister*: H. Martensen.
- II A 53** *Socrates*: sml. II A 38.
- II A 54** *den Ærke Trolldkarl Faust*: S. K. ejede en tryksag med titlen *Den i den ganske Verden bekiendte Ertz-Sort-Kunstner og Trolld-Karl Doctor Johan Faust, og Hans med Dievelen oprettede Forbund, Forundringfulde Levnet og skrækkelige Endeligt*, der var »Tilkjøbs i Ulkegade No. 107« (sml. note til II A 385); se *Pap.* I C 107.
- II A 55** *D. Juan ... Faust*: der kan anføres grunde til at anse Don Juan for en knapt så moderne idé som Faust, jf. *SV* I s. 82 f. (2, 85 f.).
- II A 56** *Faust kan ikke begaae et Selvmord*: sml. II A 50. – *den evige Jøde*: sml. I A 150.
- II A 57** *Prophetens Lignelse ...*: 2. Sam. 12,1-14.
- II A 58** *Benvenuto Cellini*: der refereres til Goethes meddigtende oversættelse (1803) af den italienske renaissancekunstners selvbiografi (påbegyndt 1557). – *die Gewalt ...*: strålernes styrke tvang mig, som det er almindeligt, til at lukke øjnene, men jeg kom mig snart, åbnede atter øjnene, så ufravendt på den og sagde: Oh min sol, som jeg i så lang tid har længtes efter, nu vil jeg ikke se andet end dig, om så dine stråler skal gøre mig blind, og sådan blev jeg med fast blik stående. – *Goethes W.*: S. K. citerer efter *Goethe's Werke, Vollständige Ausgabe letzter Hand*. Bd. 1-55 (1828-33)*.
- II A 59** *Goldamme*: amme der passer småbørn, men uden at die dem.
- II A 63** *satisfactio vicaria*: stedfortrædende fyldestgørelse; teologisk betegnelse for Kristi forsoningsgerning. – *Han maa gaae samme Vei tilbage*: sml. I A 174.
- II A 64** *Luther ... i sine Tischreden*: stedet findes anført i F. L. V. v. Dobeneck, *Des deutschen Mittelalters Volksglauben und Heroensagen*, hrsg. v. Jean Paul (1815), Bd. 1, s. 150. – »*Er starb ...*«: »Han døde med et glad hjerte under sin korpørlige straf.«
- II A 65** *retrograd gjennemløbe den samme Vei*: sml. I A 174 og II A 63. – *Ellekon-gestykket*: findes i *Mythologie der Feen und Elfen vom Ursprunge dieses Glaubens bis auf die neuesten Zeiten* – aus dem Englischen übersetzt v. Dr. O. L. B. Wolff (1828).
- II A 66** *ham, der glæder sig ...*: jf. Luk. 15,7.
- II A 67** *vandt den ganske Verden ...*: Matt. 16,26. – *Rørdam ... Bolette*: Peter Rørdam, der var S. K.'s studiekammerat og ven, boede sammen med søsteren Bo-

lette hos deres mor, enke efter provst Thomas Skat Rørdam; her traf S. K. d. 9. maj første gang sin senere forlovede Regine Olsen, der dengang var 14 år.

II A 68 Rørdam: se note til II A 67.

II A 69 ora et labora: bed og arbejd. *Rørdam:* se note til II A 67.

II A 77 penetrerende: gennemtrængende.

II A 78 Gr.: skjult i mysteriet, jf. 1. Kor. 2,7. – *Gr.:* i mysteriet. – *mit Aag er let og min Byrde ikke tung:* Matt. 11,30. – *den Mindste i Himmerigesrige er større end Johannes d. Døber:* Matt. 11,11. – *Nexus:* sammenknytning. – *Bileams profeterende Æsel:* jf. 4. Mos. 22,22–35. – *Forvandlingen af Viin til Vand i Cana:* (fejl for vand til vin), jf. Joh. 2,1–10. – *Mirakelet ved Christi Opstandelse:* jf. Matt. 28,1–7. – *Pharisæerne og deres Soldater:* jf. Matt. 27,62–66; 28,4.11–15. – *ved Krybben, ved de Pjalter, hvori Barnet blev svøbt:* jf. Luk. 2,7.12.16. – *Korsfæstelsen mell. to Røvere:* jf. Luk. 23,32–33.

II A 79 Forelæsninger: »Vorlesungen über die philosophische Anthropologie« (1838), Bd. 1 i *Carl Daub's philosophische und theologische Vorlesungen*, hrsg. v. Marheineke u. Dittenberger, Bd. 1–7 (1838–44)*. – *de Gl:* de gamle, dvs. mennesket i antikken.

II A 80 Hebr.: dødens porte, jf. Sl. 9,14; 107,18; sml. Matt. 16,18.

II A 81 Gud være mig arme Synder naadig: Luk. 18,13.

II A 83 mell. to Røvere ... kun den ene var bodsfærdig: Luk. 23,39–43.

II A 84 Seer til Lilierne paa Marken ...: Matt. 6,28–29. – *Du har aabenbaret det for de Blinde:* jf. Matt. 11,25; Luk. 10,21. – *Marthe Marthe:* Luk. 10,41. – *større Glæde i Himlen over een Synder:* Luk. 15,7. – *Det er lettere, at en Kameel gaar igjennem et Naaleøie ...:* Mark. 10,25. – *den, som er uden Brøde ...:* Joh. 8,7.

II A 85 W. Scott »der Abbt«: tysk oversættelse af Walter Scott's roman *The Abbot* (1820). – *der Narrenpapist ...:* narrepaven, barnebiskoppen, dårskabens abbed. – *Nemesis:* se note til I A 144.

II A 86 mellem to Magneter: sml. II A 548. – *Incarnation:* træde i legemlig skikkelse (som Jesus). – *»Brødre og Medarvinger i Chrsto«:* jf. Kol. 1,2; Rom. 8,17. – *»Gud er een«:* 5. Mos. 6,4; Gal. 3,20. – *urgeres:* understreges. – *»jeg er den, som jeg er«:* 2. Mos. 3,14. – *Messias:* (hebraisk) den Salvede, svarende til det græske Kristus. – *Aproximation:* tilnærmelse.

II A 87 Ingen farer op ...: Joh. 3,13.

II A 88 en Lap Papir: sml. I A 318.

II A 89 jeg er den som jeg er: 2. Mos. 3,14.

II A 91 Pantheismen: læren om, at Gud og verden er ét. – *Schleiermachers Definition paa Religion:* sml. note til I A 217.

II A 93 see det var saare godt: 1. Mos. 1,25; sml. 1. Mos. 1,31. – *»det er fuldbragt«:* Joh. 19,30.

II A 97 Daub siger: C. Daub, »Die Form der christlichen Dogmen- und Kirchen-Historie«; i *Zeitschrift für spekulative Theologie*, hrsg. v. Bruno Bauer. 2. Bd. (1837)*, 1. H., s. 88 f. – *det bør mig at være i min Faders Gjerning:* Luk. 4,49. – *Jeg maa udføre dens Værker ...:* Joh. 9,4. – *Det er fuldbragt:* Joh. 19,30. – *Luc.:* Luk. – *han fristes:* Matt. 4,1. – *Min Gud, min Gud ...:* Matt. 27,46.

- II A 98** *Gr*: Skabningens Forlængsel (1819). – *F de la Motte Fouqué, Hoffmann*: f.eks. de la Motte-Fouqués eventyr *Undine* (1811), som E. T. A. Hoffmann brugte som forlæg til en opera af samme navn (1816). – *Ingemann*: f.eks. det store fortællende digt *De sorte Riddere* (1814), eventyrdramaet *Reinald Underbarnet* (1816) samt *Eventyr og Fortællinger* (1820).
- II A 99** *hiint Ord i Genes*:: 1. Mos. 3,15. – *Krischna*: den hinduistiske guddom døde af en pil, der ramte ham i hælen. – *Hercules*: der tænkes snarere på Achilles, der netop var sårbar i hælen. – *Baldur*: der tænkes antagelig på hans død ved misteltenen.
- II A 100** *1000 Aar er for Gud som 1 Dag*: 2. Pet. 3,8.
- II A 101** *O Blomster ...*: Adam Oehlenschlägers digt »Morgen-Vandring« i *Langelands-Reise. I Sommeren 1804 (Poetiske Skrifter 1805)*.
- II A 102** *Brødre i Chrsto*: jf. Kol. 1,2. – *elskede han ikke Johannes mere end de Andre*: jf. Joh. 13,23; 19,26. – *Paederastie*: homoseksualitet mellem voksne mænd og drenge. – *som Haman siger*: i *Skriften* (jf. udg. i note til I A 237), 2. Theil, s. 434. – *nil admirari*: intet at beundre. – *non fluens*: som ikke flyder. – *molimina*: bestræbelser. – *Men nu traadte en Livs-Anskuelse op*: nemlig kristendommen. – *Alt er Nyt i Chrsto*: 2. Kor. 5,17.
- II A 103** *Gjordemoder*: jordemor, dvs. fødselshjælper, jf. note til II A 12.
- II A 105** *Haman*: dvs. Hamann; sml. II A 12 og note dertil. – *høre Viisdom af Bileams Æsel*: 4. Mos. 22,22-35.
- II A 106** *Himmel-Stige, hvor Englene stige ned*: jf. 1. Mos. 28,12; Joh. 1,51. – *at tage Guds Rige med Vold*: jf. Matt. 11,12.
- II A 107** *Schubert ... i hans »Symbolik«*: sml. note til II A 19. – *den Mand, der ...: Kinder- und Haus-Märchen, gesammelt durch die Brüder Grimm, 2. Aufl. (1819)**, 1. Bd., s. 379.
- II A 108** *Jean Poul*: fejl for Jean Paul.
- II A 111** *Hyperbler*: overdrivelser. – *at sætte nye Viin paa gl. Læderflasker*: jf. Matt. 9,17.
- II A 112** *jeg har saa tidt tænkt mig*: sml. I A 75. – *Historien om Loke og Dværgen*: i *Mythologie der Feen und Elfen ...*, jf. note til II A 65.
- II A 115** *Justinus Kerner (i hans Dichtungen)*: refererer til *Die Dichtungen von Justinus Kerner. Neue vollständige Sammlung in Einem Bande (1834)**, s. 386 f. – *det Phænomen*: sml. I A 333. – *Unsinn*: meningsløshed.
- II A 116** *hans egne »Dichtungen«*: se note til II A 115. – *»Efterretninger aus dem Nachtgebiete der Natur«*: J. Kerner, *Erscheinung aus dem Nachtgebiete der Natur*, durch eine Reihe von Zeugen gerichtlich bestätigt und den Naturforschern zum Bedenken mitgetheilt (1836).
- II A 118** *Lichtenberg anbefaler det*: »Jeg tror, at man selv under svindende hukommelse og overhovedet dalende åndskraft stadigvæk kan skrive godt, når man blot ikke for meget lader det komme an på den øjeblikkelige tilstand, men under sin læsning og sine meditationer altid skriver ned til senere brug.« i C. G. Lichtenberg, *Ideen, Maximen und Einfälle*, hrsg. v. Gustav Jördens, 1. Theil, 2. Aufl. (1831)*, s. 119 f. – *expecterende*: opspyttende, udgydende. – *Haman siger*: i *Hamann's Skriften* (jf. note til I A 237), 3. Theil, s. 392.

- II A 120** *compendieus*: sammentrængt, kortfattet.
- II A 121** *abrivierede*: abrivierede, forkortede.
- II A 122** »*Es ist ...*«: »Det er næsten som at få læst op af en kagebog, når man er sulten«, Lichtenberg, *Ideen, Maximen ...* (jf. note til II A 118), 1. Theil, s. 117.
- II A 123** *holde Liste ligesom Leporello*: jf. »Liste-arien« i Mozarts opera, hvor Don Juans tjener i tal opremser sin herres erobringer.
- II A 124** *Lichtenberg proponerer* [dvs. foreslår]: 1. Theil, s. 122 i den i note til II A 118 anf. udg.
- II A 125** *Prosceniet*: den del af teaterscenen, der befinder sig foran tæppet. – pantheistisk: se note til II A 91.
- II A 126** *Duodez-Bogstaver*: små bogstaver passende for det lille duodez-format. – *Uncialer*: store bogstaver, der i ældre bøger indleder et afsnit.
- II A 127** *b*: skilling. – *den Livsanskuelse ...*: refererer til K. Hase, *Kirkehistorie*, overs. af C. Winther og T. Schorn (1837)*, s. 88. – *gnostisk Sect*: se note til I A 282. – »*wer niemals ...*«: »den, der aldrig har haft sig en rus, er ingen hæderlig mand«, fra *Visebog indeholdende udvalgte danske Selskabssange* ved Andreas Seidelin (1814). – *hiin dunkle Sukkenes Rige*: refererer til Görres (jf. note til I A 218), s. 61.
- II A 129** *Skriftens Ord*: Rom. 14,17.
- II A 130** »*Man skal elske Næsten som sig selv*«: jf. 3. Mos. 19,18; Matt. 22,39.
- II A 133** *Antropomorphismer*: forestillinger hvori noget ikke-menneskeligt tillægges menneskelige egenskaber.
- II A 134** *Echo*: sml. I A 140.
- II A 136** *fr. denne Bog p. 10 og 11*: se II A 101-108. – *primus motor*: hoveddrivkraft. – *Serapions Brøder: Die Serapions-Brüder. Gesammelte Erzählungen und Märchen* (1819-21) i E. T. A. Hoffmann's *ausgewählte Schriften* (1827-28)*, Bd. 1-4. – *egligste*: egentligste.
- II A 138** *fr. p. 10 og 11 og 19*: se II A 101-108 samt 136. – *Haman et Sted bemærker*. 1. Theil, s. 423 i den i note til I A 237 anf. udg.
- II A 139** »*Thi hvor skulde ... Værker*«: Roths fortale til den i note til I A 237 anf. udg. – *han ... erklærer*. 5. Theil, s. 274 i den anf. udg. – *Hvad jeg skrev det skrev jeg*: Joh. 19,22.
- II A 140** *Blickerske Maneer*: refererer til St. St. Blichers novelle *Fjorten Dage i Jylland* (1836), i *Samlede Noveller af S. S. Blicher*, 1. – 5. Deel (1833-36)*, 5. Deel, s. 212. – *Syllogisme*: logisk slutning fra noget alment til noget specielt; i sin klassiske udgave er den udformet som tre kategoriske sætninger, hvoraf de to første er præmisser og den tredje konklusionen: (1) Alle A er B; (2) Alle C er A; (3) Alle C er B. – *det Incommensurable*: det usammenlignelige.
- II A 141** *hos de Gl.*: hos de gamle, dvs. i antikken. – *plastisk f. E. Diogenes*: legemlig konkret som hos kynikeren D. fra Synope.
- II A 142** *Heyne*: Heinrich Heine. – *perennerende*: vedvarende.
- II A 143** *forargede Paulus*: sml. Gal. 1, 13.
- II A 149** *Eph.*: Efeserbrevet. – *Gr.*: i denne Verden ... i den tilkommende (1819).

- II A 152** *som det gik med Troldmanden Virgilius*: i historien om »Virgilius der Zauberer« i *Erzählungen und Märchen* (jf. note til I A 175).
- II A 157** *katechisere*: undervise, især gennem spørgsmål og svar.
- II A 159** *cogito ergo sum*: René Descartes' sætning, »Jeg tænker, altså er jeg»; sml. V A 30.
- II A 162** *defective casibus*: udsagnsord, der kun ufuldstændigt kan optræde i bøjede former.
- II A 164** *Gr.*: i det skjulte.
- II A 165** *Moses*: jf. 5. Mos. 32, 48-52. – *Josua*: jf. Jos. 1, 1-9.
- II A 167** *Holbergs E. Montanus*: sml. I A 34.
- II A 168** *Interjektioner*: udråbsord. – *O! me miserum*: O! jeg ulykkelige.
- II A 172** *commune naufragium*: fælles skibbrud.
- II A 176** *Vogter Eder for de falske Profheter*: jf. Matt. 7, 15.
- II A 179** *Prometheus*: se note til II A 50. – *Lune-Glutter*: skabte af et lune. – *viscera*: indre dele, indvolde. – *petefacte* [egl. *petrefacte*]: forstenede.
- II A 184** *oblique*: indirekte. – *Jeg er Sandheden*: jf. Joh. 14, 6.
- II A 187** *Gr.*: navlebeskuere.
- II A 188** *den slette Uendelighed*: hegeliensk begreb for en endeløshed, der består i en ophobning i tid eller rum af endelige størrelser; modsat den sande uendelighed, dvs. det absolutte eller Gud.
- II A 189** *Copernicus*: sml. I A 21. – *Minerva springer ud af Jupiters Hoved*: sml. I A 77.
- II A 190** *Det Aprioriske*: det, der gælder forud for, dvs. uafhængigt af erfaringen. – *Gjerningens Aposteriori*: gerningens tilhørsforhold til erfaringens verden. – *Jeg veed at Intet ... skal rive mig fra Chr.J.* [dvs. Kristus Jesus]: Rom. 8, 38-39. – *Empirie*: det erfaringsmæssigt givne.
- II A 192** *Empirie*: se note til II A 190.
- II A 194** *Anticipation*: foregribelse. – *Credo ut intelligam*: Jeg tror for at kunne forstå/erkende; sætningen stammer fra Anselm af Canterbury (1033 – 1109). – *Nihil est in intellectu quod non antea fuerit in sensu*: Intet er i forstanden, som ikke først har været i sanserne; en i den middelalderlige teologi og filosofi ligeledes central sætning, som senere især fik udbredelse gennem oplysningsfilosoffen John Locke (1632 – 1704).
- II A 195** *først en Ravn ... derpaa en Due*: jf. 1. Mos. 8, 7-8.
- II A 197** *dette er Kjød af mit Kjød ...*: jf. 1. Mos. 2, 23.
- II A 199** i *Grunden det første Standpunkt af den egl. orthodoxe Dogmatik*: Schleiermacher tager udgangspunkt i troens forudsætning i betydningen; dens grundlag i den menneskelige selvbevidsthed; sml. note til I A 217. – *heterodox*: anderledestroende, afvigende fra den rette tro. – *saaledes har han optaget Under-Begrebet*: et under betyder hos Schleiermacher ikke en ophævelse af den naturlige årsagsforklaring, men er en betegnelse for den religiøse forståelse af en hændelse; sml. IV A 190. – *prælegomenisk*: indledningsvis.
- II A 200** *Gibseren paa Østergade*: gipsaftøberen Barsuglis udstillingsvindue på Strøget i København; sml. II A 692.

- II A 203** *Oxy-Gas-Mikroskop*: projektiions-mikroskop med navn efter det brændstof (oxyhydrogen), der udgør lyskilden.
- II A 207** *den blaa Fugl*: refererer til Mad. d'Aulnoy, *Les Contes des Fées* (1810). – »*Ich bin nicht ...*«: »Jeg er ikke alene, min gode moder; jeg har et stort følge med mig af kummer, sorg og lidelse.« – »*O Huldreich ...*«: »O Huldreich, Kong Huldreich! hvor er du?«.
- II A 208** *Nulla dies sine linea*: ingen dag uden en streg/en (skrevet) linie; udsagnet tillægges Alexander den Stores hofmaler Apelles.
- II A 209** *Poul Møller*: P. Martin M. døde d. 13. marts 1838.
- II A 212** *lille Carl*: antageligt nevøen Carl Ferdinand Lund.
- II A 216** *Nielsen*: skuespilleren Nic. Peter Nielsen. – »*Glæde over Danmark*«: digt af Poul Martin Møller, *Efterladte Skrifter*. Bd. 1 (1839)*, s. 47 ff.
- II A 219** *Simon Magus*: jf. *Justinus Martyrs Apologier eller Forsvarsskrifter for Christendommen*, overs. af C. H. Muus (1836)*, s. 36. – *publici juris*: underkastet offentligheden.
- II A 228** *Apostelens Udbrud*: Fil. 4,4. – »*med Tung og Mund og af Hjertens Grund*«: fra vægterverset ved midnat, der blev sunget på S. K.'s tid og indtil vægterkorpsets ophævelse i 1862; i sin helhed lyder strofen: »Det var om Midnats Tide / Vor Frelser han blev født / Til Trøst al Verden vide / Som ellers var forødt. / Vor Klokk' er slagen Tolv. / Med Tung' og Mund / Af Hjærtens Grund / Befal dig Gud i Vold!« – *Mamrelund*: jf. 1. Mos. 13,18.
- II A 232** *Luc.*: Lukas.
- II A 234** *det unge Menneske*: Quintus fra Frygien, der omtales i *Aposteldisciplen den Smyrnsenske Biskop Polykarps Brev til Philippenserne samt Beretningen om hans Martyrdød*, overs. af C. H. Muus (1836)*, s. 21. – *M. Aurelius' Forfølgelse*: den romerske kejser Marcus Aurelius' forfølgelse af de kristne. – *enthusiasmeret*: bragt i sin entusiastiske tilstand.
- II A 236** »*Bekjendere*« ... »*som under ... bekjendte Chrstd.*«: henviser til Dr. Wilhelm Münscher, *Lærebog i den christelige Kirkehistorie* (da. udg. 1831)*, s. 46.
- II A 237** *Gnosticisme*: den senantikke »gnosis« (dvs. »erkendelse«) repræsenterer ud over sin radikale lære om forløsning fra verden ikke nogen entydig religiøs bevægelse, men identificeres almindeligvis med en absolut dualisme, der bl. a. indebærer en benægtelse af inkarnationsbegivenhedens reale karakter (Kristi legeme var ikke af kød og blod, men et »skinlegeme«); et af tidens centrale værker om gnosticismen var F. Chr. Bauer, *Die christliche Gnosis oder die christliche Religions-Philosophie in ihrer geschichtlichen Entwicklung* (1835)*. – *Gr.*: logos; se note til I A 61.
- II A 238** *Røyens gl. Sted*: det senere »Petersborg« i Hillerød; ejeren, Mads Nielsen Røyen, var bror til S. K.'s fars første hustru.
- II A 245** *Paganisme*: hedenskab.
- II A 247** *Empirie*: se note til II A 190. – *Sorites*: opr. bunke eller dyng; betegnelse for det begrebslogiske problem om, hvor mange korn der skal til, for at der er tale om en bunke.
- II A 248** *pantheistisk*: se note til II A 91. – »*Msket skal gjøre Regnskab for hvert utilbørligt Ord, det haver talt*«: Matt. 12,36.

- II A 252** i den augsburgske Confession: Art. XX i *Confessio Augustana invariata* (1817)*, s. 30; sml. note til I A 316.
- II A 253** Gr.: fylde.
- II A 258** hans Ord til Judas: Joh. 13,27. – det Foregaaende: Joh. 13,21. – *gr. p. 9* i denne Bog øverst: II A 97.
- II A 260** Hegel: optegnelsen tages i Heyo Gerdes' tyske udgave af S. K.'s dagbøger som indicium for et begyndende førstehåndskendskab til Hegels værker; sml. II A 299.
- II A 262** hans Proclamationer i Italien: som f.eks. Napoleons proklamation til lombardiske folk af 19. maj 1796, hvor det bl. a. lyder: »Agtelse for ejendommen, agtelse for menneskene, agtelse for folkenes religion! sådan tænker den franske republiks regering og den sejrende armé i Italien.«
- II A 263** Historien om de 10 Spedalske: Luk. 17,11-19.
- II A 266** fortæller man: beretningen findes i Eusebius, *Kirkens Historie gennem de tre første Aarhundreder*, fordansket ved C. H. Muus (1832)*, s. 97.
- II A 270** Kong Abgarus: med tilnavnet »Ukama« (= det sorte), der ifølge Eusebius' kirkehistorie (jf. note til II A 266) herskede over Edessa i Mesopotamien på Augustus' tid; Eusebius citerer et brev, Kong Abgarus skulle have modtaget fra Jesus.
- II A 273** Forliebelsens Periode: forelskelsens tid.
- II A 276** Kong Abgarus: sml. II A 270. – Vunder: sår. – den hellige Franciscus: Frans af Assisi.
- II A 277** boer i det Høie og i det Hellige: Es. 57, 15. – Gr.: thi det er en Guds Kraft (1819).
- II A 280** Adamiterne (blandt Hussiterne): svarende til en gnostisk sekt i det 2. og 3. årh. forsøgte A. i det 15. årh.'s Böhmen at genoprette den paradisiske uskyldstilstand; de praktiserede kvinde- og ejendomsfællesskab og samledes nøgne. – Sansculloterne: »de uden knæbukser«, franske revolutionære (1789), der med deres klædedragt demonstrerede, at de hverken tilhørte hoffet eller bourgeoisiet. – i dette Øieblik: sigter til den række historiske forelæsninger, som Grundtvig i sommeren 1838 havde indledt på Borchs Kollegium i København.
- II A 281** Archimedes: sml. I A 197.
- II A 283** tordnede paa Sinai: jf. 2. Mos. 19,16. – *paatog sig en Tjeners Skikkelse*: jf. Fil. 2,7. – *servus servorum*: tjenernes tjener.
- II A 284** bespiser han Folk med 5 Brød og 3 Fiske: Matt. 14,15-21.
- II A 287** Iteration: gentagelse. – *Apocalypsen*: åbenbaringen; specielt Johannes' Åbenbaring, også kaldet Apokalypsen.
- II A 288** skal blot minde og erindre: jf. Joh. 14,26.
- II A 289** Copernicus: sml. I A 21.
- II A 291** Scholasticismen: fællesbetegnelse for middelalderens videnskabelige teologi og filosofi (generelt »skolastikken«), der betød en systematisk konfrontation mellem kristendommens åbenbaringssandheder og den hedenske verdens videnskabelige kultur, frem for alt repræsenteret af den filosofiske

- autoritet Aristoteles. – *min Theorie*: sml. I A 285. – *Akeron*: hos Homer en af floderne i dødsriget.
- II A 293** *fristes i Ørkenen*: jf. Matt. 4,1–11. – *tager jeg Østens Vinger paa*: jf. Sl. 139, 8–10.
- II A 294** *da Apostlene sove*: jf. Matt. 26,40–45.
- II A 295** *leve røres og ere i Dig*: jf. Ap.G. 17,28.
- II A 299** *et foregaaende Standpunkts Mangelfuldhed*: sml. note til I A 211. – *det filosofiske Hoved*: dvs. Hegel; sml. II A 260.
- II A 300** *»mageløs«*: refererer til den »mageløse Opdagelse«, dvs. Grundtvigs egen betegnelse for sin teori om trosbekendelsen; sml. note til I A 60 samt SV VII s. 27 (9, 35).
- II A 301** *aprioriske Grundbegreber*: et begreb, der har gyldighed forud for eller uafhængigt af erfaringen, skal ifølge Kant ikke forstås som et, vi selv frit »skaber«, men som udtryk for en overordnet lovmæssighed, som vi adlyder, idet vi anvender det. – *den Hellig-Aand der virker Bønnen* [dvs. bevirker den]: sml. Rom. 8,26. – *Deduction*: et andet ord for »Begrebs-Udvikling«. – *constitutiv Kraft*: magt til at være begrundende for forholdet.
- II A 302** *respiratio*: gen-ånding.
- II A 303** *det Aprioriske*: se note til II A 301.
- II A 304** *»Glæder Eder ikke over ... i Himlene«*: Luk. 10,20. – *den hellige Antonius*: eneboer (3.-4. årh.) kendt for sin egen kamp mod fristelsernes »Dæmoner«. – *Athanasii Efterretning hos Möhler*: Joh. Adam Möhler, *Athanasius der Grosse und die Kirche seiner Zeit, besonders im Kampfe mit dem Arianismus* (1827)*, 2. Theil, s. 98.
- II A 305** *Sibbern ... paa sine Forelæsninger*: i vintersemestret 1838–39 holdt Fr. Chr. Sibbern offentlige forelæsninger over »Christendomsphilosophie«. – *reveleres*: åbenbares.
- II A 308** *idag staaer paa Marken ...*: jf. Matt. 6,30. – *i Pragt overgik Salomos Herlighed*: jf. Matt. 6,29.
- II A 309** *det ene Fornødne*: Luk. 10,42.
- II A 310** *Gud frister Ingen*: jf. Jak. 1,13–15.
- II A 315** *Disciplen er ikke større end Mesteren*: jf. Matt. 10,24.
- II A 316** *blev gammel som Anna*: jf. Luk. 2,36. – *graa som Simon*: jf. Luk. 2,35. – *vente paa ham i hans Huus*: jf. Luk. 3,37.
- II A 317** *Du haver iskjænket den slette Viin ...*: Joh. 2,10.
- II A 318** *Chr. vandrer paa Havet*: Matt. 14,22 ff. – *Bølgerne i dette Bryst*: jf. Sl. 42,6–8. – *Min Sjæl vær stille*: jf. Sl. 62,2.
- II A 319** *Psalm::* Salmernes Bog i Det Gamle Testamente.
- II A 321** *Genesis*: tilblivelse; også betegnelse for Første Mosebog, som begynder med beretningen om altings tilblivelse. – *Exodus*: udgang; også betegnelse for Anden Mosebog, som bl.a. indeholder beretningen om israeliternes udvandring fra Ægypten. – *Leviticus*: betegnelse for Tredje Mosebog, der indeholder love og forordninger for levitterne (dvs. de jødiske præster, som var af Levi stamme). – *»Numeri«*: tallene; også betegnelse for Fjerde Mosebog, som bl.a. indeholder israeliternes folketælling. – *Deuteronomion*: den anden

- lovgivning; også betegnelse for Femte Mosebog, der indeholder Moses' fornyede lovgivning med henblik på forholdene i Kana'ans land. – *Luc.:* Lukas.
- II A 322** *Pharisæeren og Tolderen:* jf. Luk. 18,10-14.
- II A 324** *Gr.:* at han maatte være hos ham (1819). – *Luc.:* Lukas.
- II A 327** *at Du er mægtig i de Svage:* jf. 2. Kor. 12,9.
- II A 328** *Declinationer:* bøjninger.
- II A 332** *en Nat, hvor han ... besøgte Jesus:* jf. Joh. 3,2. – *til Disciplene gennem lukte Døre:* jf. Joh. 20,19,26.
- II A 333** *Mc.:* Markus. – *Luc.:* Lukas.
- II A 334** *Dagon ... sønderknuset:* jf. 1. Sam. 5,3. – *jeg dør daglig:* 1. Kor. 15,31.
- II A 335** *Johannes Climacus:* græsk eneboer og teolog fra det 6. årh., der har tilnavn fra sit skrift »Klimaks tou paradeisou« (Paradis-Stigen); i S. K.'s forfatterkab optræder navnet som et af hans mange pseudonymer. – *Syllogismer:* se note til II A 140.
- II A 336** *Du ... bød Propheten Elisa:* Det var ikke Gud, der bød Elisa, men Elisa, der bød sin tjener Gehazi ikke at hilse på nogen, jf. 2. Kong. 4,29.
- II A 339** *Luc.:* Lukas.
- II A 340** *ad se ipsum:* til sig selv; lat. overs. af den græske titel på kejser Marcus Aurelius' *Selvbetrægtninger*.
- II A 342** *da Du satte Regnbuen:* jf. 1. Mos. 9,13-16. – *Syndens Legeme:* jf. Rom. 7,25; sml. II A 63.
- II A 347** »*Regina*«: dronning. – *polarisk:* polært, i kraft af et modsætningsforhold. – *transfigureres:* kommer til forklarelse. – *Du, der seer i Løndom:* jf. Matt. 6,18. – *Skal jeg finde, hvad jeg søger:* jf. Matt. 7,7.
- II A 351** *Guds Aand aabenbarede sig ... i Tornebusken:* 2. Mos. 3,2.
- II A 353** *Cartesius:* se note til I A 328.
- II A 354** *Exod.:* Exodus, dvs. 2. Mosebog. – v. 22: »*Wenn den ...*«: citeret efter Luthers bibeloversættelse; i den da. oversættelse fra 1740 lyder v. 22 således: »Og det skal skee, naar min Herlighed gaaer forbi, da vil jeg lade dig staae i Kløften paa Klippen; og jeg vil skiule med min Haand over dig, indtil jeg gaaer forbi.«
- II A 355** *den Form, man gaaer ud fra:* i den hebr. grammatik er 3. person ental grundformen for verbernes bøjning. – *det abstrakte Infinitiv:* verbernes navneform.
- II A 356** *Værk af Günther:* Anton Günther, *Die Juste-Milieus in der deutschen Philosophie gegenwärtiger Zeit* (1838). – *juste-melieu:* se note til I A 141.
- II A 358** *Gen.:* Genesis, dvs. 1. Mos.
- II A 361** *Gr.:* »uden Fader, uden Moder, uden Slægtsregister, havende hverken Dages Begyndelse eller Livs Ende« (1819). – *Heb.:* Hebræerbrevet.
- II A 362** *Lavaters Physiognomonik:* J.C. Lavater, *Physiognomische Fragmente, zur Beförderung der Menschenkenntniss und Menschenliebe*. Erster Versuch (1775)*.
- II A 363** *Herrens Ord:* jf. Luk. 23,28.
- II A 367** *At Tænken og Væren ere eet:* central tanke i græsk filosofi siden Parmenides (f. ca. 515 f. Kr.), men også virksom hos Hegel, hvor den bl.a. kommer til udtryk i det citat (Plotin, *Enn.* V. 8, 5), han anbringer i fortalen til sin rets-

filosofi: »Hvad der er fornuftigt, det er virkeligt; og hvad der er virkeligt, det er fornuftigt.«; sml. note til V A 70. – *skulde vorde Engle lige*: jf. Matt. 22,30.
– *Kjædrene*: Kirkefædrene.

- II A 368** *Acta*: Apostlenes Gerninger.
- II A 369** *det er godt for Eder at jeg gaaer bort*: Joh. 16,7.
- II A 370** *Phil*: Filipperbrevet. – *primus motor*: hoveddrivkraft.
- II A 371** *Gr.*: slægtsregistre uden ende.
- II A 372** *skreve ... fra Høiere til Venstre*: skriveretningen på hebraisk.
- II A 374** *det teleologiske Moment*: det målbestemte aspekt; Schleiermacher bruger begrebet »teleologisk« om den form for fromhed, der forbinder gudsbevidsthed med praktisk handlen.
- II A 376** »*hvo som ikke hader Fader og Moder ...*«: Luk. 14,26; – »*han skal forlade sin Fader og Moder*«: 1. Mos. 2,24.
- II A 382** *Interjektion*: udråbsord.
- II A 383** *voltigerer*: danser på slap line.
- II A 385** »*Jeg har faaet en Sorg ...*«: de to første vers af *Vise »Nr. 250«*, som »*Faaes hos P. W. Tribler, Holmensgade 114*«. – *Triblers Enkes Forlags-Artikler*: bogbindeforretning i Holmensgade, der i årene 1819-1839 udgav folkelige viser; indtil 1823 hed gaden Ulkegade, hvor forretningen lå i nr. 107; sml. note til II A 54.
- II A 386** *Goethe ... i hans »römische Elegien«*: i nr. 20 af »*Elegien I*«, (»*Römische Elegien I-XX*«), i *Goethe's Werke*, 1. Bd. (jf. udg. i note til II A 58), s. 291 f.
- II A 387** *en langt objektivere Bevidsthed*: en mere overindividuel B.
- II A 388** *druknet Edikken*: Joh. 19,30. – *det er fuldkomment*: Joh. 19,31.
- II A 389** *om jeg endog er anonym*: sml. II A 412.
- II A 390** *de to Disciple, der vandrede til Emaus ... da blev han usynlig*: jf. Luk. 24,13-35.
- II A 391** *sat paa Templets Tinde ...*: jf. Matt. 4,5.8-9. – *en Kjærlighed, der overgaaer al Sands og al Forstand*: jf. Ef. 3,19. – *hvormed Gud elsker Dig*: jf. 1. Joh. 4,10.
- II A 392** *O Riigdoms-Dyb*: Rom. 11,33. – *Guds Aand svævede over Afgrundene*: jf. 1. Mos. 1,2. – *see det var saare godt*: 1. Mos. 1,31. – »*O R.D.*«: *O Riigdoms-Dyb*. – *den himmelske Beskuelse Ansigt til Ansigt*: jf. 1. Kor. 13,12. – *en Recipisse*: et modtagelsesbevis.
- II A 393** *som Himlens Fugle*: jf. Matt. 6,26.
- II A 396** *Gr.*: »beskikket til at forkynde Evangelium« (1819).
- II A 397** *magister matheseos*: læremester. – *Gr.*: han lærte af det, han leed (1819). – *Heb.*: Hebræerbrevet.
- II A 399** *Prædestinationslæren*: se note til I A 2. – *Montanisternes [lære]*: kristen sekt grundlagt i det 2. årh. i Lilleasien af »profeten« Montanus, der fordrede en streng asketisk livsførelse, og at syndere skulle udelukkes fra det kirkelige fællesskab. – *den endelige Empiries*: erfaringsverdenens. – *immanent*: iboende. – »*Frygt og Bæven*«: jf. Fil. 2,12.
- II A 402** *forspilt vor Førstefødselsret*: jf. 1. Mos. 25,29-34. – *sige som Esau*: 1. Mos. 27,36. – *fandt Isaak ogsaa en Velsignelse*: 1. Mos. 27,39-41.

- II A 403** *Esau fik en ringere Velsignelse*: se II A 402. – *der er større Glæde i Himlen ...*: jf. Luk. 15,7.
- II A 404** *Ymers Hjerne*: iflg. nordisk mytologi er verden opbygget af urjætten Ymers legeme; hans hjerneskal danner himmelhvælvingen og hjernen skyerne. – *sur-tout*: overtøj. – *Hell-Dunkel*: halvllys, clair-obscur. – *in pausa Glædens Vokal*: i ældre hebraisk grammatik kaldes forlængelsen af en vokals betoning i en sætning sidste ord (= in pausa) for »Glædens Vokal«.
- II A 406** *Hvile-Bogstav*: i ældre hebraisk grammatik betegnelsen for en type hjælpebogstaver, hvis konsonantfunktion »hviler«, mens de tager vokalfunktion.
- II A 407** »*Endnu i denne Stund siger Herren*«: sml. Luk. 19,42.
- II A 408** *Luc: 19,41*: fejl for Luk. 19,42.
- II A 409** *Caligulas Idee*: Sml. I A 333. – *attenteret*: forsøgt.
- II A 412** *Accessorium*: tilbehør.
- II A 413** *asserta*: påstande.
- II A 414** *Cornelius Nepos fortæller*: om den makedoniske feltherre Eumenes i *De viris illustribus*, kap. 5, 4 ff.; sml. SV I s. 6 (2, 25).
- II A 420** *Ødelæggelsens Væderstyggelighed*: jf. Dan. 9,27; 11,31 og Matt. 24,15. – *disse Dage, behage mig ikke*: Præd. 12,1.
- II A 421** *min Sorg is mey castle*: min sorg er min borg; sml. SV I s. 6 og 30 (2, 25 og 43).
- II A 422** *Lydighed er ham kjærere end Vedderens Fedme*: jf. 1. Sam. 15,22.
- II A 423** *en Epicuræisme*: efter den græske filosof Epikur (341-270 f. Kr.), der mente, at den rette livsførelse måtte bygge på en række forholdsregler til afværgelse af ulysten. – *gourmand*: en madglad.
- II A 424** *Bogstavet ihjelslaer*: jf. 2. Kor. 3,6. – *Sadducæerne ... nægtede Sjæleens Udødelighed*: jf. Luk. 20,27.
- II A 426** *Hep*: hånende tilråb til jøder.
- II A 427** *chemise*: underbeklædning til kvinder.
- II A 430** *ponerer sig*: gør sig gældende. – *Syndens Legeme*: Rom. 7,25. – *gegliedert*: leddelt, systematisk organiseret.
- II A 432** *en Horatzisk sussuratio*: lav hvisken eller susen (»i stævnemødets time inden nattens«), jf. Horats, *Od.* I, 9, 19. – *vor Herre spadserede i Aftenkjølingen*: 1. Mos. 3,8. – *Genesis*: 1. Mosebog.
- II A 433** *medieres*: formidles.
- II A 434** *enkelte Dogmatikere*: refererer til K. B. Bretschneider, *Handbuch der Dogmatik der evangelisch-lutherischen Kirche*, 3. Aufl. (1828)*, 1. Bd. s. 34. – *en augsburgske Confession*: den i 1530 på rigsdagen i Augsburg bekræftede protestantiske bekendelse. – *formula concordia*: se note til I A 243.
- II A 436** *Ksædrenes*: kirkefædrenes.
- II A 437** *Chrstus er kommen i Tidens Fylde*: jf. Gal. 4,4.
- II A 442** *Kold i Fredensborg*: kroholder Ole J. Cold i Rogaardshuse ved Fredensborg. – *allicit atque terret*: tillokker og afskrækker.
- II A 446** *K.*: kirke. – *justitia originalis*: den oprindelige retfærdighed, det vil

ifølge katolsk dogmatik sige menneskets oprindelige retfærdighed, som gik tabt ved syndefaldet.

- II A 451** »*Aladin*«: A. Oehlenschlägers eventyrkomedie *Aladdin* (1805) opførtes for første gang i sin helhed d. 17. april 1839 på Det kgl. Teater. – *skabt i Guds Billede*: jf. 1. Mos. 1,27. – *Nourredin*: den afrikanske troldmand i eventyrkomedien.
- II A 454** *det Gl: at de kan adskilles*: det gammelkendte, at mellem relative eller »kontrære« modsætninger – x og y – kan x (Peter er stor) være en falsk sætning, uden at det implicerer, at y (Peter er lille) er en sand; dette gælder ikke for en absolut eller »kontradiktorisk« modsætning, f.eks. (x) »Gud er til« og (y) »Gud er ikke til«. – *er incommensurabel for Mediationens Assertum*: unddrager sig formidlingens gyldighedsområde. – *Hamlet*: W. Shakespeares tragedie (1601) 3. akt, 1. scene.
- II A 455** *Bønner ... lange som Pharisæernes*: jf. Matt. 6,5. – *Maisang*: trykt i *Samling af danske Sange*, udg. af »Selskabet for Trykkefrihedens rette Brug«, samlet og ordnet af H. Hertz, 1. Hefte (1836), s. 36 ff.
- II A 456** *Rom. 7,24*: »Jeg elendige Menneske! hvo skal frie mig fra dette Dødsens Legeme?« (1819). – *den skønne Melusinas*: Ludwig Tieck's fortælling »Sehr wunderbare Historie von der Melusina« i hans *Sämmtliche Werke* (1837)*, Bd. 2, s. 417 ff.; sml. I A 267.
- II A 457** *saa længe Verden staaer skal Sæd og Høst ...*: 1. Mos. 8,22.
- II A 458** *J. Paul*: sml. SV V s. 63 (5, 242 f). – *ligesom Simon af Cyrene*: jf. Matt. 27,32.
- II A 459** *Duodez-Sedez-Udgaver*: udgaver i lille format. – *systeme de la nature*: naturens system; titlen på et værk (1770) af den tysk-franske oplysningsfilosof P. H. T. Holbach, der tillige var medarbejder ved den 28 bind store *Encyclopédie* (1751-72), red. af Diderot og d'Alembert. – *Auxiliair-Korps*: hjælpekorps. – *Fragtur*: fejl for »fraktur«, betegnelse for den renæssanceskrifttype, der populært kaldes »krøllede bogstaver«, og hvormed næsten alle dansksprogede bøger dengang blev sat. – *Lapidar*: egl. stenstil, her brugt om store bogstaver egnede til indskrifter, titelblade etc. og uden de små tværstreger ved enden af bogstavet. – *et litteris tradere*: og meddele det på skrift.
- II A 460** *Skrædderen i Himlen*: hos Brd. Grimm (jf. udg. i note til II A 107) 1. Bd., s. 177 ff. – *usurperede*: frarøvede.
- II A 461** *nomen dare alicui*: give sit navn til nogen.
- II A 462** *Kjærlighed til Næsten ... som Kjærligheden til os selv*: jf. Matt. 22,39.
- II A 463** *H*: henseende. – *jeg takker Dig Gud, at jeg ...*: Luk. 18,10.
- II A 464** *Pantheismen*: se note til II A 91.
- II A 465** *de Wettes Terminologie*: W. M. L. de Wette adskiller »Dydspligten« fra »Retspligten« i sin *Lærebog i den christelige Sædelære og sammes Historie*, overs. af C. E. Scharling (1835)*, s. 44 og 213 f.
- II A 473** *Mth: 5 o: fl.*: Mattæusevangeliet kap. 5-7. – *Bjergprædiken fra Sinai ... Moses besteeg Tinden af Bjerget*: 2. Mos. 19. – *Christus var Lovens Opfyldelse*: jf. Rom. 10,4.
- II A 474** *repulserende*: tilbagestødende. – *duo puncta*: to punkter.

- II A 483** *nymphæa alba*: nøkkerosen (tilhørende åkandefamilien). – *Einsidlei*: eremitbo.
- II A 484** »*Spleen*«: livslede, melankoli. – *Gregor moralia in Job.*: Pave Gregor den Stores exegetiske og moralteologiske værk med udgangspunkt i Jobs Bog (omkr. år 600). – *acedia ... virum solitarium ubique ... secularium*: sløvhed følger det ensomme menneske overalt ... den er sjælens afslappelse, sindets svækkelse, forsømmelse af den religiøse tugt, had til kaldelsen og forkærlighed for det jordiske. – »*tristitia*«: tungsind. – *septem vitia principalia*: de syv hovedsynder. – *Isidorus Hisp.*, *cf. de Wette*: ligesom citatet af Gregor er Isidorus Hispalensis (Isidor fra Sevilla) fra det 7. årh. og *Maximus Confessor* fra det 6. årh. anført i de Wettes bog (jf. note til II A 465) s. 141 (i en oversigt over de autoritative tekstlige kilder til pavedømmets lære om menneskelige laster).
- II A 485** *en stille Fortvivlelse*: sml. *SV VI* s. 212 f. (8,23 f.).
- II A 487** *Contemplationen*: den indre, åndelige betragtning. – *allegorisk*: se note til I A 214.
- II A 489** *Parenthesis*: parentes, mellemspil.
- II A 490** *som Sarah*: jf. Hebr. 11,11. – *Gr.*: afdød, dvs. »Kraftesløs« (1819) på grund af alder, bruges i Hebr. 11,12 om Abraham. – *Gr.*: »over hendes Alders Tid« (1819), dvs. ude over den fødedygtige alder.
- II A 491** *Elvira siger ... »Du min Lykkes Morder«*: »Er du ei Don Juan! min Lykkes Morder«, s. 18 i Kruses bearbejdelse af *Don Giovanni*, jf. udg. i note til I A 275.
- II A 493** *en Inquisit*: en kriminelt anklaget. – *coinciderer*: er sammenfaldende.
- II A 497** *Guadalquivir*: flod i det sydlige Spanien.
- II A 500** *Du har nydt Dit Gode*: Luk. 16,25.
- II A 502** *elsker Eders Fjender*: Matt: 5,43. – *Gud Alt i Alle*: 1. Kor. 15,28. – *Acc.*: akkusativ.
- II A 506** *wohlfeile*: billige.
- II A 507** *Lazarus faaer Lov ...*: jf. Luk. 16,24. – *Claudatur Parenthesis*: parentes – eller mellemspillet – slut.
- II A 508** *hans sidste Haandarbeide*: Henrik Hertz, *Stemninger og Tilstande. Scener og Skildringer af et Ophold i Kjøbenhavn* (1839).
- II A 509** *dyspeptiske*: af dyspepsi, fordøjelsesbesvær.
- II A 513** *fra den Spisende Spise kom*: Dom. 14,14.
- II A 516** *Derivationen, ex radice*: afledningen, fra roden. – *dura necessitas*: hårde nødvendighed.
- II A 520** *Syngemester Basil*: i Mozarts opera *Figaros bryllup* (1786) 1. akt 7. scene. – *Pastor Ipsens Foredrag*: S. K. blev som en del af det teologiske studium undervist i liturgisk sang af sognepræst Peter D. Ibsen. – *Prindsens*: den senere Kong Christian VIII. – *den gl. Sirene-Sang*: se note til I A 95.
- II A 522** *disciplina arcana*: hemmelig lære. – *vor Herre Jesus Christus i den Nat ...*: 1. Kor. 11,23. – *Fornæderiets Nat*: jf. Matt. 26,14–16. – *Frygt og Bæven*: jf. Fil. 2,12.
- II A 523** *Gud i Begyndelsen adskilte Himlens og Jordens Vande*: 1. Mos. 1,6–8.
- II A 524** *har jeg udtalt*: se II A 302.

- II A 529 *Appius Pulcher*: sml. I A 72.
- II A 530 *Kingo synger: Psalmer og aandelige Sange af Thomas Kingo*, udg. af P. A. Fenger (1827)*, s. 301. – *hiin fattige Enke*: jf. Mark. 12,42–44. – *som Petrus sagde*: Ap.G. 3,6.
- II A 532 *pluralis majestatis*: når *Vi* erstatter *jeg* for at angive storhed eller værdighed eller for at give stilen et ophøjet præg.
- II A 534 *en quodlibetarius*: en »hvadsomhelst'er«.
- II A 536 *Fra den Spisende Spise kom*: Dom. 14,14. – *Sudder*: karpefisk.
- II A 537 *Regn, som Gud lader falde ...*: jf. Matt. 5,45.
- II A 539 *hypochritiske*: overkritiske. – *afsier Myggen, nedsluger Kamelen*: jf. Matt. 23,24. – *Posekiggerie*: smålig, nærgående nysgerrighed.
- II A 542 *Grundtvigs Prædiken*: G. blev kaldet til Vartov Kirke 28. maj 1839 og prædikede dér første gang d. 9. juni. – *Mynster*: Biskop J. P. M.
- II A 543 *det ene Sted i Ev.*: i Matthæusevangeliet 5,45.
- II A 544 *Isaaks Velsignelse*: jf. 1. Mos. 27,33.
- II A 545 *den Sene, som Gud berørte*: der er ikke tale om akillesenen (»*tendo Achillis*«), men om hoftenerven, jf. 1. Mos. 32,24–32.
- II A 546 *Rasmus Nielsens ... Moral*: den daværende cand. theol., senere professor R. N. annoncerede 1839 i *Kjøbenhavnsposten* et kommende værk, *Grundtræk af en christelig Moral*, til subskription; værket udkom aldrig.
- II A 547 *bede som Rachel*: jf. 1. Mos. 30,22. – *viscera*: indre dele, indvolde.
- II A 548 *Muhameds Grav mellem to Magneter*: sml. I A 108.
- II A 549 *emfindtligt*: sensibelt.
- II A 550 *Mc.*: Markusevangeliet. – *der vorde Lys*: 1. Mos. 1,3. – *ephphata*: luk dig op, Mark. 7,34.
- II A 557 »*Halb Kinderspiele ...* «: »Halvt barneleg / Halvt Gud i hjertet«, i Goethe, *Faust. Eine Tragödie*. (udg. fra 1834)*, s. 199; ordene udtales af »den onde ånd« i scenen i domkirken, hvor hele sætningen (i P. Hansens oversættelse) lyder: »Margarete, kan du mindes, da end du fuld af uskyld herhen for altret trådte, da af den lille slidte bog du stammed dine bønner frem, halvt barnets lege, halvt Gud i hjertet!«; sml. II A 802.
- II A 558 *Achim v. Arnims Novelle*: »Isabella von Aegypten« i *Novellen von Ludwig Achim von Arnim*, hrsg. von Wilh. Grimm. 1. Bd. (1839)*, s. 1 ff.
- II A 561 *Collecter*: de to bønner, der bedes af præsten ved gudstjenestens begyndelse og slutning; her tænkes på indledningskollekten.
- II A 563 *Concupiscents*: begær; sml. Matt. 5,28.
- II A 564 *Gud gjorde en Befæstning*: jf. 1. Mos. 1,6–8.
- II A 567 *jeg saae Labans Ansigt*: 1. Mos. 31,2.
- II A 568 *den høiere Haand ikke veed ...*: jf. Matt. 6,3.
- II A 569 *han der sparede Abrahams Førstefødte*: jf. 1. Mos. 22,12. – *han sparede ikke sin eenbaarne Søn*: jf. Rom. 8,32.
- II A 571 *Agent Bærendt*: historien om agent og stadsmægler J. J. Behrend fortæles i *Dumriana eller Indfald, Anecdoter og Charactertræk af Claus Dumrians Levnet*, samlede og udg. af L. N. Bjørn (1829).

- II A 574** *Gr.*: »paa det, at Guds Gierninger skulde blive aabenbarede paa ham« (1819).
- II A 583** *Ordenens Selbtsucht*: se note til I A 328.
- II A 584** *Hamlet saa tragisk*: fordi »han aner Moderens Forbrydelse«, jf. *SV I* s. 153 (2, 144). – *spørger Robert le diable*: der hos sin moder erfarer, at han kom til verden, med Djævelens mellemkomst; sml. note til I A 145. – *nordiske Kjæmpehist. ved Rafn*: se note I A 145.
- II A 597** *Martensen ... om Lenaus Faust*: se note til II A 50.
- II A 598** *Lenau i sin »Faust«*: se note til II A 29 og 50. – *Faust reproducerer D. Juan*: dvs. bliver Margaretes forfører.
- II A 599** *en Sect af Gnostikere*: se note til I A 282; omtales i K. Hase, *Kirkehistorie*, overs. af C. Winther og T. Schorn (1837)*, s. 88.
- II A 600** *Tolderen Zacchæus i et Morbærtræ*: jf. Luk. 19,4. – *Themata*: temaer, emner. – *belieblich*: efter behag. – *zum Gebrauch für Jedermann*: til brug for alle og enhver.
- II A 606** *dens Stifters eget Legeme og Blod*: jf. Matt. 26,26–28.
- II A 608** *hvad Paulus siger ... »Alt er Nyt«*: jf. 2. Kor. 5,17.
- II A 609** *belieblich*: efter behag.
- II A 612** *Alcedo ispida ...*: jf. en gammel forestilling om, at isfuglen byggede rede på vandet; sml. *SV I* s. 342 (2, 301).
- II A 617** *hos Rørdam*: se note til II A 67.
- II A 623** *Hyperbel*: her i betydningen overskud, overdådighed.
- II A 627** *en anden Lap*: I A 154. – *Oscillation*: svingningsbevægelse. – *den Wielandske »Ironie«*: i Jean Paul, *Vorschule der Ästhetik* (1815)* hedder det – § 37 – om »det fortløbende« i Wielands »prosa«, at det »ofte udspringer af et blidt humoristisk eller også ironisk anstrøg, som han midt i alvoren forlener den med«. – *Prindsessinn Brambilla*: E. T. A Hoffmanns fortælling *Prinzessin Brambilla. Ein Capriccio nach Jakob Callot* (1821), i samme forf., *Ausgewählte Schriften*, Bd. 1–10 (1827–28)*, Bd. 9, s. 127 ff. – *nil admirari*: intet at beundre.
- II A 637** *Gildings*: kastrats. – *Udsagn om Chrsti Ord*: jf. Joh. 6,63.
- II A 650** *et ... memento*: en påmindelse.
- II A 654** *en Hamann*: sml. Est. 3,1 ff. – *vi taler om Pryssing*: se *Recensenten og Dyret*, vaudeville af J. L. Heiberg (1827), 1. akt, 12. og 13 scene (s. 38 og 40).
- II A 655** *Post scriptum*: efterskrift. – *entercha*: entrechat, balletspring, hvorunder benene krydses flere gange.
- II A 656** *afbildet ved Vesterport*: Frihedsstøtten.
- II A 658** *Socrates ... Hamann*: sml. II A 138.
- II A 661** *Græciteten*: samlende, idealiserende begreb for det antikke Grækenlands kultur; hos S. K. især betegnelsen for en tilstand forud for den uovervindelige spaltning mellem menneskets bevidsthed om sig selv og dets kødelighed, som accentueres med kristendommen; denne tanke om en slags sjæl-legemlig uskyldstilstand hos grækerne svarer nøje til betragtninger i Hegels æstetik, hvor den græske gudestatue overgår al senere kunst i skønhed ved at opvise en fuldkommen harmoni mellem indre og ydre, som ikke er

- mulig i den kristne kulturepoke. – *hvad Hamann kalder »aandelig Pæderastie«*: sml. II A 102.
- II A 662** *Janus bifrons*: den romerske gud Janus, der bevogtede alle døre og porte, fremstilles ofte med to ansigter (*bi-frons*), dvs. som på én gang fremad- og tilbageskuende.
- II A 669** *Fluctuation*: bølgebevægelse. – *Petrefakt*: forstening. – *en Casus*: et tilfælde eller forhold; grammatisk: bøjningsform af navne- og stedord.
- II A 673** *De 10 Bud*: 2. Mos. 20,3-17. – *Fader vor*: Matt. 6,9-13.
- II A 675** *skrev kun i Sandet*: jf. Joh. 8,8.
- II A 676** *Pilatus: hvad er Sandhed*: Joh. 18,38.
- II A 677** *mg?*: »meget godt« med spørgsmålstegn (dvs. minus), jævn karakter i ældre karakterskala.
- II A 679** *en gl. Folkevise*: visen »Det var en Lørdagaften« i *Danske Folkeviser og Melodier*, samlede af Fr. Sneedorff-Birch (1837), s. 4. – *Substrat*: grundlag.
- II A 682** *de Strasburger-Gjæs*: som specialfodres for at overudvikle leverens størrelse.
- II A 683** *den italienske Text til de Ord af Don Juan*: Lorenzo da Pontes tekst til Mozarts opera i L. Kruses bearbejdelse: »Dog de visne snarlig hen«, s. 23, jf. udg. i note til I A 275; fra Leporellos arie »Madamina, il catalogo è questo ...«, også kaldet »Liste-arien«. – *Abbreviatur*: forkortelse.
- II A 684** *Cothurnen*: de tyksålede sko, som skuespillerne brugte i de græske tragedier.
- II A 687** *Arie: den hvide Dame ...*: A. E. Scribes syngespil *Den hvide Dame*, oversat af Th. Overskou (1826), s. 15ff.
- II A 688** *Vaudevillen*: sml. I A 242.
- II A 690** *hos Lucian*: det græske ord S. K. har fundet i Lukians *Dialogi mortuorum* 2,1 (i *Luciani Opera* (1829)*) er formodentlig (Gr.), som i *Lucians Skriften*, 2. Teil. (1769)*, s. 358, er oversat: »so todt, wie ihr selbst.«
- II A 691** *Dialog i Lucian*: *Dialogi mortuorum* 22,1, jf. udg. i note til II A 690. – *Charon*: færgemanden, der ifølge græsk mytologi fragter de døde til underverdenen over floden Styx. – *Obol*: oldgræsk mønt, som man plejede at anbringe under den dodes tunge som færgpenge til Karon.
- II A 692** *Gibseren paa Østergade*: se note til II A 200. – *en Venus*: dvs. en gipsafstøbning af den romerske kærlighedsgudinde. – *Kammerherrenøgle*: en særlig distinktion i form af en gylden nøgle, som er knyttet til hof titlen »Kammerherre«, og som bæres på højre frakke- eller kjoleskøde på kammerherrens uniform.
- II A 696** *dersom Du ikke dør*: formodentlig: dersom jeg ikke dør.
- II A 697** *komne ud over Hegel*: sml. I A 328.
- II A 698** *Kundskabens Træ*: jf. 1. Mos. 3,2.
- II A 699** *Apollo*: den græske gud Apollon.
- II A 701** *Marqueurer*: personer, der i billardspil noterer point eller ved skydeøvelser viser, hvor skuddet har ramt. – *Repetenter*: underlærere eller ældre studerende, som ved højere læreanstalter gennemgår det foreløste med yngre studerende. – *quatre à pointe*: formentlig: »fire point« (i ukorrekt fransk form).

- II A 705 *tiers etate*: tredjestanden, dvs. den borgerlige stand. – *Bugurid*: mavesmerter, kolik.
- II A 706 *Vaulunders*: eller Vølunds; i nordisk mytologi asernes kunstfærdige smed.
- II A 707 *Æggesobkeners*: æggesnaps bestående af æggeblomme, sukker og brændevin.
- II A 709 *oppido*: (adv.) meget, i høj grad. – *antidiluvianske*: fra før syndfloden, jf. 1. Mos. 7,10–24.
- II A 711 *ængere*: snævrere. – *det onthologiske*: det der vedrører det værende, sådan som det er.
- II A 713 *mellem 2 Røvere*: jf. Luk. 23,39–49; Joh. 19,18.
- II A 714 *stige op til Himlen for at hente ham ned ...*: jf. Rom 10,6–7.
- II A 717 *Arons Præstestav, der bærer modne Mandler*: jf. 4. Mos. 17,8.
- II A 718 i *Arons Haand*: jf. II A 717.
- II A 719 *Rediculer*: latterlige personer.
- II A 720 *korsfæst ham ...*: Luk. 23,21. – *kaste de Lød om hans Kappe*: Luk. 23,34.
- II A 721 *vapeurs*: såkaldt »modesygdøm« (især hos kvinder), der kan jævnføres med hysteri og hypokondri, men også spleen; sml. II A 484.
- II A 722 *Ussing*: Tage Algreen–Ussing; sml. *SV* III s. 213 (5, 131 f.).
- II A 723 *Johannes d. Døber*: Johannes Døber, som bebudede Jesu komme, jf. f.eks. Joh. 1,6–8.15.
- II A 725 *udlægge Skrifterne*: jf. Luk. 24,27.
- II A 728 *Gjødwad ... bliver dømt*: avisen *Kjøbenhavnsposten*'s redaktør J. F. Giødwad var den 15. april 1838 flere gange blevet anklaget for overtrædelse af presseloven; det følgende halvår blev han frikendt fire gange, men måtte dog betale omkostningerne i to af tilfældene. – *Brama*: verdensskaberen i indisk religion. – *Rosenhoff*: C. C. R., fra 1835–46 redaktør af *Den Frisindede. Et Ugeblad af blandet Indhold*. – *Concordia*: enighed; romersk gudinde for specielt kejsersfamiliens enighed.
- II A 729 *Heine ... »Buch der Lieder«*: sml. I A 208.
- II A 730 *Dagens Evangelium i Almanakken*: d. 22. april 1838. – *Christus kommer ind af lukkede Døre*: jf. Joh. 20,19.26.
- II A 732 *Musiken af Don Juan*: dvs. Mozarts musik.
- II A 733 *Grabbes D. Juan*: C. D. Grabbe, *Don Juan und Faust. Eine Tragödie* (1829)*.
- II A 739 *Christus bespiser os med sit Legeme og Blod*: jf. Matt. 26,26–28.
- II A 740 *D. Quixote*: Cervantes' romanheld, der førte krig mod en gruppe vejrmøller, som han antog for kæmper; sml. note til I A 95.
- II A 744 *Gr.*: egl. »skadet af en gud«.
- II A 745 *Görres Athanasius*: J. Görres, *Athanasius*. I–IV (1838)*.
- II A 747 *reservatio mentalis*: åndelig tilbageholdenhed/forbeholden sig.
- II A 749 *Mæcenat-Exemplar*: særlig fint eksemplar af en bog som forfatteren sender til de personer (mæcener), der har understøttet dens udgivelse. – *Søfian og Guldsnit*: blød, farvet læderindbinding af gede- eller fåreskind med guldbelægning på side- og endefladerne af bogens tilskårne blade.

- II A 753** *Vægteren raaber*: i »Verset kl. 1« iflg. *Instruction for Natte-Vægtene i Kiøbenhavn* (1784).
- II A 756** *bestemt Configuration i os*: bestemt del af os. – *Aandens Bistand*: jf. Fil. 1,19.
- II A 757** *Nebucadnesar ... fordrede af Spaamændene*: Dan. 2,5.
- II A 758** *de Helliges Samfund*: jf. den 3. artikel i *Den apostolske Trosbekendelse*.
- II A 759** *ligesom Rebekka*: jf. 1. Mos. 24,18-19.
- II A 760** *Sauls onde Dæmon*: jf. 1. Sam. 16,14.
- II A 761** »Kommer hid alle ... «: Matt. 11,28. – *Johannes ... laae hans Bryst nærmest*: jf. Joh. 13,23; 21,20. – *hans Røst ... i Ørkenen, som bereder Herren Vei*: jf. Es. 40,3 og Matt. 3,3. – »Kommer hid, I min Faders Velsignede ... «: Matt. 25,34.
- II A 762** *Species*: art. – *Sluddermorkler*: en spiselig svampeart. – *cf. Jfr. Nielsens Kogebog*: Margrethe Sophie Nielsen, *Veiledning i Kogekunsten for Huusmødre og Huusholdersker* (1829), s. 120.
- II A 764** *Jøderne, da de ved Nain udbrød*: jf. Luk. 7,16. – *over hvilket Christus græd ... ikke kjendte sin Besøgelsestid*: jf. Luk. 19,41-44.
- II A 766** *Ophævelser af Begrebet*: sml. note til II A 49.
- II A 767** *mysterium impietatis*: ugudelighedens mysterium.
- II A 802** *Halb Kinderspiele ...*: se note til II A 557.
- II A 803** *Chr. Winter*: fra digtet »Det nye Aar« i *Nytaarsgave fra danske Digtere*, udg. af H. P. Holst (1837).
- II A 804** » ... So lass uns leben ... «: » ... Så lad os leve, / vi beder, synger, fortæller os selv historier / og ler ad gyldne sommerfugle; / vi hører nyheder fra hoffet / af en arme stymperes mund, snakker med / om hvem der mon vinder, taber, får fremgang eller går under. / Vi taler om hemmelighedsfulde ting, / som om vi gennemskuede dem i deres inderste; / og sådan overlever vi i vores fangehul / alle de store mænds sekter og partier, / der som månens skifte kommer og går.« – *Kong Lear*: drama (ca. 1605-06) af W. Shakespeare, 5. akt, 3. scene; her citeres fra den tyske udg. *Dramatische Werke*, übers. v. E. Ortlepp. Bd 1-8 (1838-39)*.
- II A 806** »at det maatte gaae mig vel ... «: jf. 5. Mos. 5,16.
- II A 807** *in perpetuum*: for stedse, i al evighed.
- III A 1** *abbrevieres*: trænges sammen, forkortes. – *Maleren forkorter*: nemlig når han udfører en perspektivisk fremstilling. – *den metaphysiske Tænkning ... paastaaer*: både for Schelling og Hegel er det centralt dels at tænke det metafysiske (Ånden) som proces, dels at se denne proces manifesteret i historien; der kan muligvis også sigtes til A. P. Adlers magisterafhandling, *Den isolerede Subjektivitet i dens vigtigste Skikkelser* I. Deel (1840), s. 7 ff., 13 f., 18 ff. – *hilder den sig*: spænder den ben for sig selv. – *udv.::* udvortes. – *Hegel.::* hegelianerne. – *Apotheose*: ophøjelse til guddommelighed.
- III A 3** *Hegel afslutter unægtelig*: jf. den uundgælige opfattelse, at Hegel i sit filosofiske system fremstiller en forklarelse og fuldendelse af åndens totale proces. – *den egl. anthropologiske Contemplation*: hvor udgangspunktet for virkelighedsforståelsen – herunder frem for alt gudsforholdet – er det menneske-

lige bevidsthedsliv i dets konkrete udformninger. – *K. K. p. 20 og 21: Pap. II C 55*, hvor diskussionen refererer til Julius Schaller, *Der historische Christus und die Philosophie. Kritik der Grundidee des Werks: Das Leben Jesu von Dr. D. F. Strauss* (1838)*.

- III A 5** *Plato ... siger: jf. Phaidon 72 e, Menon 81 d. – sit venia verbo: med forlov at sige. – den Betragtning at al Philosopheren ... : jf. J. L. Heiberg, Om Philosophiens Betydning for den nuværende Tid* (1833)*, s. 49 ff.; *Prosaiske Skrifter* (1861) Bd. 1, s. 432 ff. – *i sit Ansigtssved at æde sit Brød: jf. 1. Mos. 3,19. – cf. EE. p. 37: II A 523–28. – DD. p. 59 n: II A 301–2. – Gr.: sigæ, tavshed, stilhed.*
- III A 6** *Had ... til det Opbyggelige: »Filosofien må vogte sig for at ville være opbyggelig,« hedder det i Hegels fortale til sin Phænomenologie des Geistes* (1807; genudg. af J. Schulze (1832)*), og tilbagevendende kritiserer han den opfattelse, at fornuften væsentligt skulle være et medium for *fordringer* til mennesket og ikke noget, der allerede er virksomt i dets handlinger. – *Opiat: opiumsholdigt lægemiddel.*
- III A 7** *sit eget Princip: hans stillen sig uvidende an; sml. noter til I A 190 og II A 12. – de Ord af Socrates: Platon, Sokrates' Forsvarstale 41 a–c. – Gr. (hypsoma): ophøjethed, højhed; sml. 2. Kor. 10,5. – einfache: simple.*
- III A 8** *oppebie: vente på.*
- III A 9** *apriorisk: forud for erfaringen.*
- III A 11** *Philosophernes Forudsætningsløshed: sml. note til V A 70. – et Rotwelsk Galimathias: »rotwelsk« vil sige det sprog, der tales blandt sigøjnere og omstrejfer, jf. N. V. Dorph, De jydskke Zigeunere og en rotwelsk Ordbog* (1837)*. – *den babyloniske Sprogforvirring: jf. 1. Mos. 11,6–9. – totum est parte sua prius: helheden er forud for sine dele.*
- III A 12** *Ord af Brorson: i H. A. Brorson, Troens rare Klenodie, udg. af L. C. Hagen* (1834)*, s. 12.
- III A 13** *Ord af Plato: »O Solon, Solon, I Grækere er altid Børn; en gammel Græker eksisterer ikke.« (Tim. 22 b.) – Græcitateten: se note til II A 661.*
- III A 16** *Echo: sml. III A 120 samt note til I A 140.*
- III A 22** *Sml. SV I s. 10 (2, 28).*
- III A 25** *ved det chr. opgaar et heelt nyt Liv i Msk.: jf. Rom. 6,4.*
- III A 34** *en Parenthes ... man venter blot paa at den skal sluttes: siden 1820'erne havde F. W. J. Schelling annonceret en »positiv filosofi«, der skulle overvinde Hegels »negative«; han havde været en filosofisk berømt, længe før ungdomsvennen blev den dominerende filosofiske skikkelse i Tyskland, og siden 1834 – med umiskendeligt symbolske overtoner – været på tale som kandidat til professoratet i Berlin efter denne (Hegel døde 1831); da Schelling i et brev af 1. august 1840 omsider kaldes til embedet, citeres Friedrich Wilhelm IV af Preussen for det betimelige i, at kampen nu tages op mod »den hegelske panteismes dragesæd«.*
- III A 36** *Troens aprioriske Karakter: dvs. at troen går forud for erfaringen (ved at betyde en bestemt måde at møde verden på).*
- III A 37** *allenfals: i hvert tilfælde. – das Ding an sich: tingen i sig selv (i modsætning til, hvordan endelige væsener som os har mulighed for at erfare den).*

- III A 38** *Pantheisme*: læren om at Gud og verden er ét, dvs. at Guds allestedsnærværelse ikke forstås som en persons nærværelse over for noget forskelligt fra ham selv. – *Theisme*: læren om at Gud er forskellig fra verden, men både opretholder den og virker i den.
- III A 40** *etsteds i England*: sml. SV I s. 223 (2, 201).
- III A 41** *som Sønnen i Ev. til Faderen*: Luk. 15,12.
- III A 51** *Smakken*: færgefartøjet, som S. K. ifølge passagerlisten sejlede med fra Kalundborg til Århus den 19. juli 1840; S. K.'s egen datering er altså forkert. – *et privilegium exclusivum*: en forret frem for andre. – *limiterer*: sætter en grænse (for). – *C. Boesen*: sognepræst Carl Ulrik B., broder til K.'s ven Emil B. – *transitorisk*: midlertidig, forbigående.
- III A 52** *abgeschmakt*: flovt, smagløst.
- III A 55** *at Intet skal kunne berøve*: jf. Rom 8,38–39.
- III A 57** *Md. Boesen*: Carl Ulrik Boesens hustru. – *Slutteren*: arrestforvareren.
- III A 59** *commune naufragium*: fælles skibbrud. – *proprio Marte*: ved egen kraft.
- III A 61** *Eros*: kærlighed, elskov; i gr. mytologi kærlighedens gud. – *Symposion*: 209 e 5 ff. i Platons dialog.
- III A 62** *molimina*: bestræbelser. – *gik Rachel i Rette med Gud*: forveksling af Raket med Rebekka; 1. Mos. 25,22.
- III A 66** *Sæding*: fødestedet for S. K.'s far, Michael Pedersen Kierkegaard. – *nu paa Søndag*: 2. august 1840. – *Mc.*: Markusevangeliet.
- III A 67** *Hald*: herregård og borgruin sydvest for Viborg. – *Vi*: S. K. rejste sammen med sin tjener Anders. – *usus fructus*: brugen og nyden (af en andens ejendom). – *Goldammer*: se note til II A 59.
- III A 69** *Hundrup*: F. E. H. – *Adjunkt Andresen*: J. A. A. – *attraperede*: fangede. – *b*: skilling.
- III A 73** *det ... archimediske Punkt*: se note til I A 8.
- III A 77** *nulla dies sine linea*: ingen dag uden en streg/en (skrevet) linie; sml. II A 208. – *nulla dies sine lacryma*: ingen dag uden tårer.
- III A 78** »Hvor skulde jeg henslye for Dit Aasyn«: Sl. 139,7.
- III A 80** *Faster*: Else Pedersdatter Kierkegaard. – *Ulysses' Staldbrødre hos Circe*: Da Odysseus (lat. Ulysses) ankommer til troldkvinden Kirkes ø, stænger hun hans mandskab inde i en svinestald og forvandler dem til svin. – *Them*: herregård nordøst for Ringkøbing. – *Grev Ahlefeldt*: Elias Carl Fr. Ahlefeldt-Laurvigen. – *Rosenørn*: antagelig kammerjunker Matthias Hans Rosenørn.
- III A 81** *Degnen i Sæding*: Jens Jensen Kirkeby, degn i Sæding 1837–41. – *min Faders Gave*: det i 1821 stiftede legat, »Niels Sedings Minde« til bedste for skolevæsnet i Sæding sogn.
- III A 94** *Taffel-Scenen i D. Juan*: 2. akt 17. scene, jf. udg. i note til I A 275.
- III A 95** *den gamle Elsker*: i den i note til II A 216 anførte udg. 1. Bd., s. 11 ff.
- III A 97** *entfremdet*: fremmedgjort.
- III A 98** *Theodice*: retfærdiggørelse af Gud over for den anklage, der kan rettes ud fra lidelsen og det onde i verden.
- III A 100** *Ordenen de la trappe*: Trappistmunkenes orden.
- III A 107** Som note til optegnelsen citerer S.K. først Aristoteles, så Platon på

græsk; i oversættelse lyder de to steder således: »Både nu og oprindeligt begynder menneskets filosoferen med undren« (*Met.* 982 B), og »Det at undre sig er noget kendetegnende for filosofien; for det er den eneste begyndelse til filosofi« (*Theaitetos* 155 D).

- III A 113** *1001 Nat*: orientalsk eventyrsamling fra det 14. årh. – *Schehersad*: den sultaninde, som fortællingerne er lagt i munden på; med disse får hun først udskudt og – efter 1001 nat – til sidst ophævet sultanens beslutning om at gifte sig med en ny kvinde hver aften og henrette hende om morgenen som hævn for en tidligere hustru, der bedrog ham.
- III A 117** *gift Dig ell. gift Dig ikke ...*: efter *Diogenes Laertius* II, 33 (i *Diogenes Laertius filosofiske Historie*, overs. af B. Riisbrigh (1811-12)*, 1. Bd., s. 71); sml. *SV I* s. 26; *VI* s. 169 (2, 40; 7, 140 f.).
- III A 118** *Synergismens Begreb*: begrebet om en »sam-virkning« mellem menneskets frie vilje og Gud.
- III A 120** *Narcissus ... Nymphens (Echos) Kjærlighed*: sml. note til I A 140.
- III A 123** *Swift, han byggede i sin Ungdom en Daarekiste ...*: Jonathan S., forfatteren til *Gullivers rejser*, der endte som sindssyg, havde i sit testamente betænkt »St. Patrick's Hospital for Imbeciles« med en tredjedel af sin formue; sml. *V A 33* samt *SV I* s. 5; *VI* s. 212 (2, 24; 8, 23).
- III A 125** *J. Böhme etsteds siger*: i *Christosophia oder Wæg zu Christo* (udg. fra 1731)*, s. 387 og 388 f.
- III A 127** *Kaster alle Eders Sorger paa Gud*: 1. Pet. 5,7.
- III A 128** *at kaste*: jf. III A 127. – *Laokoon*: se note til I A 10.
- III A 131** *ikke Engle og ikke Djævle ...*: jf. Rom. 8,38-39.
- III A 133** *R*: Regine (Olsen).
- III A 134** *pendet ex ore alicujus*: hænger ved en eller andens mund/læber.
- III A 138** Luk. 7,47.
- III A 139** *tage Skade paa sin Sjæl*: jf. Matt. 16,26. – *tabe sig selv*: jf. Luk. 9,25.
- III A 140** *ansaa den ikke for et Rov*: jf. Fil. 2,6. – *Lad din Sjæl ikke nedbøies*: jf. Sl. 42,6. – *tag ikke Skade paa Din Sjæl*: jf. Matt. 16,26. – *Giv Gud Æren*: jf. Joh. 9,24. – *al god Gave, ...*: Jak. 1,17.
- III A 141** *den hedenske Digter siger*: Horats, *Od.* III 1,40.
- III A 142** *det lykkelige og det øde Arabien*: ældre betegnelse for henholdsvis det sydøstlige område (Arabia Felix) og det nordlige (Arabia Deserta).
- III A 144** *Jfruskab*: jomfruskab. – *Euripides etsteds siger, at han*: i sin tragedie *Medea*, vers 249 f.; replikken er Medeas, jf. Euripides, overs. af Chr. Wilster (1840)*, s. 58.
- III A 146** *De vita. E vita*: Om livet. *Fra/Ud af livet*; læst (eller skrevet) uden mellemrum står der *Devita. Evita*: Undgå (i betydningen »sky«). Undgå (i betydningen »undvig«). – *Damskibs-Kahyt*: på det svenske dampskib, hvormed S. K. den 25. oktober 1841 forlader København på sin vej til Berlin.
- III A 149** »Nu hvi gnider Du ... «: replik af Lampens Aand i A. Oehlenschlägers eventyrkomedie *Aladdin eller den forunderlige Lampe*, 2. akt, 2. scene, jf. hans *Poetiske Skrifter*. 2. Deel (1805)*, s. 273 f. – *R*: Regine (Olsen). – *Ringens Aand*: i Oehlenschlägers eventyrkomedie en magt, der varetager lykken i

ydre forstand, i modsætning til »Lampens Aand«, der angår sjælens lykke; S. K. har den 11. oktober 1841 endegyldigt ophævet forlovelsen med Regine Olsen.

III A 159 †: henviser sandsynligvis til en tilføjelse i margin, som ikke findes, da hele den marginale del af siden er fjernet, formentlig af S. K. selv.

III A 166 for Gud er alt muligt: jf. f.eks. Matt. 19,26.

III A 168 det Huus, hvor hun boede: Regine Olsen boede hos sine forældre, Nye-Børs nr. 66 i nærheden af Holmens Kirke.

III A 174 R: Regine (Olsen).

III A 179 Schellings 2den Time: d. 22. november 1841; S. K. havde den 15. november også overværet Schellings tiltrædelsesforelæsning som professor i Berlin (jf. Schellings *erste Vorlesung in Berlin* (1841)* og note til III A 34), der var indledningen til hans forelæsningsrække over *Åbenbaringens Filosofi* for vintersemesteret 1841/42; blandt de øvrige tilhørere til forelæsningsrækken kan nævnes Michail Bakunin, Jacob Burckhardt, Friedrich Engels, Arnold Ruge og Henrich Steffens. – som i *Elisabeth*: jf. Luk. 1,41. – mit Haab til Schelling: S. K.'s breve fra Berlin demonstrerer, at dette håb efterhånden blev afløst af en større og større skuffelse, og i et brev til broderen P. C. Kierkegaard fra februar 1842 hedder det omsider: »I Berlin har jeg altsaa ikke mere at gjøre. Min Tid tillader mig ikke draabevis at indtage, hvad jeg knap vilde lukke Munden op for at sluge paa eengang. Jeg er for gammel til at høre Forelæsninger, ligesom Schelling er for gammel til at holde dem. Hans hele Lære om Potenser røber den høieste Impotens.« (*Breve og Aktstykker vedr. Søren Kierkegaard*, I-II (1953-54), ved Niels Thulstrup; Bd. I, s. 110); S. K. var tilbage i København den 6. marts 1842.

III A 181 et Lidelsesnes Samsfund: jf. Fil. 3,10.

III A 182 at være troe over Lidet ...: jf. Luk. 19,11-27. – tabte al Verden uden at tage Skade paa Din Sjæl: jf. Matt. 16,26. – Rigdoms Dyb ...: jf. Rom. 11,33.

III A 183 Salomo siger: Ordspr. 24,26.

III A 185 Jonas Olsen: Regine Olsens bror.

III A 186 »Æsth.« 3. Bd. S. 362: i *G. W. F. Hegel's Werke*. Vollständige Ausgabe durch einen Verein von Freunden des Verewigten, Bd. 1-18 (1832 ff.)*, Bd. 10, 3. Abth. svarende til *Vorlesungen über die Aesthetik*, 3. Bd. – »Denn das Hauptrecht ...«: »For den væsentlige ret, der tilkommer disse store karakterer, består i den energi, hvormed de sætter sig igennem i kraft af at de i deres individualitet tillige bærer det almene; mens den sædvanlige moralitet modsat består i misagtelsen af ens egen personlighed og i at kanalisere hele energien i denne misagtelse.« – Umiddelbart før den citerede passage er helten Akilleus blevet nævnt som eksempel på »det episke individ«, der har en »ud fra hele verdenstilstanden begrundet ret til at være og gøre gældende, hvordan og hvad det [selv] er, da det lever i tider, hvor netop denne væren, den umiddelbare individualitet, hører hjemme.«

III A 190 *Elviras Partie*: Donna Elvira i Mozarts *Don Juan*. – ordl.: ordentlig.

III A 192 i *Brevet til Philipp*: Fil. 4,4.

III A 196 den, der har Øre til at høre: jf. f.eks. Matt. 11,15 og Joh. Åb. 2,7.

- III A 198 Ladegaardslem:** fattiglem, en person, der underholdes af fattigvæsnet.
- III A 199 Dronning Elisabeth ... :** i Thomas Corneille's sørgespil *Le comte d'Essex* (1678); omtalt som *Graf von Essex* i *Hamburgische Dramaturgie*, 1. Bd. 22. Stück, i G. E. Lessing, *Sämtliche Schriften* 1-32 (1825-28)* ; sml. IV A 23; *SV* III s. 157 f. (5,85). – *Brutus fortryde ... :* sml. *SV* III s. 121 f. (5, 54 f.).
- III A 207 min Antigone:** se *SV* I s. 133 ff. (2,127 ff.).
- III A 211 Alt er Nyt i Christo:** jf. 2. Kor. 5,17. – *en ny Lap paa et gammelt Klædebon:* jf. Matt. 9,16. – *Mediationens Idee:* ideen om formidlingen, der ophæver en modsætning. – *det der ikke opgik i noget Msks Tanke:* jf. 1. Kor. 2,9. – *ex tempore:* ektemporalt, på stående fod.
- III A 212 fortes fortuna** [adjuvat]: lykken står den kække bi. – *Gud er mægtig i de Svage:* jf. 2. Kor. 12,9. – *harmonia præstabilita:* på forhånd etableret harmoni.
- III A 214 Elysium:** i græsk mytologi de saliges opholdssted efter døden. – *drikke af Lethe:* drikke af glemslens flod. – *gjøre Regnskab for hvert utilbørligt Ord:* jf. Matt. 12,36.
- III A 215 redintegratio in statum pristinum:** genindsættelse i den tidligere tilstand.
- III A 217 haabe Alt:** jf. 1. Kor. 13,7.
- III A 227 Disjecta Membra:** spredte dele, brudstykker.
- III A 228 Lidelsernes bitter Kalk rækkes mig ...:** jf. Matt. 26,39.
- III A 232 den Qvindes Røst ...:** jf. Joh. 16,21. – *Englenes Glædesskrig ...:* jf. Luk. 15,10.
- III A 234 hende, Slangen udsaae til Angreb:** jf. 1. Mos. 3,1-7.
- III A 235 i 6te B. af hans Skrifter p. 194:** jf. udg. i note til I A 237. – *Diese Angst in der Welt ... :* Denne angst i verden er dog det eneste bevis på vores samensatte natur. Var der ikke noget vi savnede, da havde vi intet fortrin for hedningerne og transcendentale-filosofferne, der intet ved om Gud og naragtigt forgaber sig i den kære natur, og ingen hjemlængsel ville gribe os. Denne utilbørlige uro, denne hellige hypokondri.
- III A 237 elske Gud af Dit ganske Hjerte:** jf. Matt. 22,37.
- III A 240 dybere end nogen Tanke, der er opkommen i et Mskes Hjerte:** jf. 1. Kor. 2,9. – *ex tempore:* ektemporalt, på stående fod.
- III A 241 Verden forgaaer og dens Lyst:** 1. Joh. 2,17. – *Guds Ord varer evindeligt:* 1. Pet. 1,25.
- IV A 2 Cartesius:** latin for René Descartes. – *de 6 første meditationes:* med »første« menes ikke begyndelsen på en række (hos Descartes findes der kun 6), men »første-filosofiske«, dvs. metafysiske meditationer = *Meditationes de prima philosophia* i R. Descartes, *Opera philosophica* (1678)*. – »philosophiske Overveielser«: sml. *SV* V s. 74 (5, 252).
- IV A 6 in natura:** dvs. i naturalier.
- IV A 8 i Aristoteles Politik:** *Polit.* 1303 b 38 ff.; *Die Politik des Aristoteles*, uebers. von Christian Garve, hrsg. von G. G. Fülleborn (1799)*, s. 407 f. – *Augurierne:* præster med funktion som spåmænd i det antikke Rom; sådanne optræder af gode grunde ikke i Aristoteles' tekst, men brudgommen møder på sin vej til bruden »noget, han tyder som et ildevarslenende tegn«.

- IV A 11** *Theodiceen*: G. W. Leibniz, *Theodicee, das ist, Versuch von den gut Gott, Freyheit des Menschen, und vom Ursprunge des Bösen*, 5. Ausg., verbess. von J. Chr. Gottscheden (1763)*, s. 72; sml. note til III A 98.
- IV A 23** *Dronning Elisabeth ...*: sml. III A 199.
- IV A 24** *Erasmus Montanus*: i Holbergs komedie af samme navn. – *Jeronymus*: faderen til Erasmus' forlovede, Lisbed.
- IV A 27** *Philostrat ... i Oversættelsen*: Flavius Philostratus, *Werke*, übers. von Fr. Jacobs (1828)*.
- IV A 28** *Da Amor forlod Psyche*: jf. Apuleius, *Amor und Psyche*, nach dem Lat. von Jos. Kehrein (1834)*, s. 40; sml. SV III s. 151 (5, 80).
- IV A 31** *Abælard*: middelalderfilosoffen og teologen Pierre Abélard, der ikke mindst er navnkundig i senere litteratur i kraft af det kærlighedsforhold, han som 38-årig indledte til den 17-årige Héloïse, og de breve, han senere udekslede med hende; som par kom de til at repræsentere den kærlighed, der umuliggøres af omstændighederne og dog overlever i forvandet (forklaret) form. – *Bossuets Geschichte*: J. B. Bossuet, *Einleitung in die allgemeine Geschichte der Welt*, übers. von M. J. A. Cramer. 1-7 Theile (1748 ff.)*.
- IV A 38** *Pythagoræerne antoge*: jf. W. G. Tennemann, *Geschichte der Philosophie*. 11 Bände (1798-1819)*, 1. Bd., s. 105. – *at gr. (en) baade er gr. (peritton) og gr. (artion)*: at (tallet) ét både er ulige og lige.
- IV A 42** *den Sætning*: se SV II s. 380 (3, 324); *Enten-Eller* var færdig fra trykkeriet den 15. februar 1843. – *den græske Philosophie om Sandhedens Kriterium*: nærmere bestemt de græske skeptikers tvivl om, hvorvidt der kan opstilles et sådant kriterium. – *Tennemann*: jf. udg. i note til IV A 38.
- IV A 43** *Alcibiades*: den græske politiker og feltherre optræder i Platons dialog *Symposion* som den sidste – udefra kommende – taler, der udfolder en forelsket hyldelse til læreren Sokrates.
- IV A 44** *en Stoiker*: Zenon, jf. *Diog. Laert.* VII, 115. – *Gr.*: disposition for liden-skab. – *Tennemann*: jf. udg. i note til IVA 38.
- IV A 48** *Digt af Evald*: »En aandelig Sang« i *Johannes Ewalds samtlige Skrifter*. Bd. 1-4 (1780-91)*.
- IV A 49** *captieust*: spidsfindigt, kværulerende.
- IV A 50** *Søvngjænger-Scene*: i W. Shakespeares tragedie *Macbeth* (ca. 1605), 5. akt, 1. scene.
- IV A 57** *Pythagoras lærte*: sml. IV A 38. – *Eleaten Zeno sagde*: ...: ingen af de ting, der er, er det ene. – *Tennemann*: jf. udg. i note til IV A 38.
- IV A 59** *En af de 7 Vise*: Anacharsis, jf. *Diog. Laert.* I 8, 103 (*Diogen Laërtses filosofiske Historie*, overs. af B. Riisbrigh 1-2 (1811-12)*, Bd. 1, s. 47).
- IV A 60** *Pontoppidan i hans Forklaring*: Erik Pontoppidan, *Sandhed til Gudfrygtighed, udi en Forklaring over Dr. M. Luthers liden Catechismo, ...* (1849)*.
- IV A 61** *Tennemann*: jf. udg. i note til IV A 38; T. citerer det pågældende sted fra Aristoteles, *de Coelo* III, 4, hvor det ikke drejer sig om »Sørgespil« eller »Lystspil«, men om, at det er atomernes indbyrdes orden, der gør ét fænomen forskelligt fra et andet.

- IV A 62** *helde sit Hoved til:* jf. Matt. 8,20. – *sorgløs som Himlens Fugl og Markens Blomst:* jf. Matt. 6,26.28. – *sørge for den Dag imorgen:* jf. Matt. 6,34.
- IV A 63** *Sophistik:* en øvelse i spidsfindigheder, opkaldt efter en gruppe lærere, der prægede Athen på Sokrates' tid; som noget nyt i tiden tog disse opdragere – dvs. sofisterne – honorar for deres virksomhed. – *Tennemann:* jf. udg. i note til IV A 38.
- IV A 66** *bedre at give end at tage:* jf. Ap. G. 20,35.
- IV A 70** *reus voti:* bundet af en ed. – *Attestats:* embedseksamen. – *min Disputats:* *Om Begrebet Ironi* (1841), SV XIII s. 101 ff. (1, 58 ff.).
- IV A 74** *Hiin Quinde:* sml. II A 219.
- IV A 75** *Theodorus Atheos:* Theodorus med tilnavnet »ateisten«. – *Tennemann:* jf. udg. i note til IV A 38; det pågældende sted citeres Plutarch, *Moralia* 467 (de animi tranquillitate).
- IV A 76** Sml. SV III s. 73 f. (5, 14). – *det gl. T.:* Det Gamle Testamente, jf. 1. Mos. 22,1-19.
- IV A 78** i *Adresseavisen:* 10. april 1843, nr. 85.
- IV A 81** *Otteveiskrogen:* hvor otte veje støder sammen i et stjernekruds, sml. SV VI s. 28 (7,21).
- IV A 83** *de »to Prædikener«:* dvs. *To opbyggelige Taler* (1843), SV III s. 15 (4, 13).
- IV A 86** *Christi Ord:* Matt. 6,17-18.
- IV A 87** *Bileams Æsel der taler:* jf. 4. Mos. 22,28.
- IV A 88** *hiin Gartnersvend ... i Adresseavisen:* en vignet forestillende en mand i foroverbøjet stilling med en vandkande i hånden; den optræder i tiden tilbagevendende i *Berlingske Tidende*, når gartnere søger plads eller søges. – *Det vil jeg ei ... nei, nei:* sml. *Fra Diavolo eller Værtshuset i Terracina*, syngespil af A. E. Scribe, overs. af Th. Overskou (1831), s. 3 f.
- IV A 92** *Daub siger etsteds:* C. Daub i en mundtlig udtalelse til Karl Rosenkranz, jf. *Tidsskrift for udenlandsk Theol. Litteratur*, udg. af Clausen og Hohlenberg. 5. Aarg (1837), s. 551.
- IV A 94** *Bournonville ... i sin Fremstilling af Mephistopheles:* i *Faust*, romantisk ballet i 3 akter af Aug. Bournonville, der opførtes 1842-43; sml. SV IV s. 441 (6, 214). – *lille Winsløv ... som Pepin:* skuespilleren Carl Winsløw (død 1834) spillede for sidste gang denne rolle i Oehlsenschlägers tragedie *Karl den Store* (1829) 23. januar 1830. – *de Uadskillelige:* vaudeville af J. L. Heiberg (1827).
- IV A 97** *Første Paaskedag:* i 1843 d. 16. april.
- IV A 98** *Den anden Prædiken:* i *To opbyggelige Taler* (1843), SV III s. 43 ff. (4, 35 ff.). – *vide I da som ere onde ...:* Matt. 7,11.
- IV A 100** *et Sted i Evangel.:* Matt. 16,3.
- IV A 101** *Berlin:* denne gang er der blot tale om få ugers ophold i byen; sml. noter til III A 146 og 179. – *Webers:* den tyske komponist Carl Maria von Weber. – *Thiergarten:* bydelen der fra vest støder op til Brandenburger Tor i Berlin; sml. SV III s. 234 (5, 149). – *erindrter om det Gl.:* sml. III A 168.
- IV A 105** *den gl. China-Captain:* sml. SV VI s. 302 (8, 100 f.) – *hos Mini:* Jacob Minis konditori, Kongens Nytorv 3 i København.

- IV A 107** *Skyldig – Ikke Skyldig*: sml. SV VI s. 197 ff. (8, 9 ff.).
- IV A 113** *Agnete og Havmanden*: sml. SV III s. 158 ff. (5, 85 ff.).
- IV A 114** *min Antigone*: sml. III A 207 og note dertil. – *Salomo og David*: sml. SV VI s. 265 f. (8, 68 f.).
- IV A 117** *Paulus ... paa Skibet*: Ap. G. 27.
- IV A 119** *Nebucadnezar*: sml. SV VI s. 379 ff. (8, 165 ff.). – *Nicolaus Notabene*: sml. SV V s. 7 (5, 195).
- IV A 125** *Potentat*: magthaver. – *sit Incognito*: sin skjulthed under et påtaget navn.
- IV A 126** »*Frygt og Bæven*«: SV III s. 63 ff. (5, 7ff.); bogen udkom 16. oktober 1843. – »*Skriv*« – »*for hvem*« ... : citat – bortset fra det sidste udbrud: »*Nei!*« – fra »*Zur schönen Literatur und Kunst*«, Bd 16, s. 114 i *Johann Gottfried von Herder's sämtliche Werke* (1827–30)*.
- IV A 128** »*Forførerens Dagbog*«: SV I s. 315 ff. (2, 279 ff.). – *Hetærens*: glædespigens, den prostitueredes.
- IV A 129** Sml. IVA 128.
- IV A 132** *Fiskerqvaserne*: mindre sejlskibe til transport af levende fisk.
- IV A 135** Sml. SV III s. 191 ff. (7, 62 ff.).
- IV A 140** *Segmenter*: afsnit, aflejringer.
- IV A 141** *Hr. Christensen*: cand. theol. Peter Wilhelm C. – *i smaa Pjecer*: der sigtes muligvis til en anonym pjece som *Med hvad Ret kaldes Theologien Løgn? Nogle Modbemærkninger til det Brøchnerske Skrift*, averteret i *Berlingske Tidende* 14. august 1843. – *den lille Artikel i Portefeuillen*: »*Litterært Qvægsølv eller Forsøg i den høiere Vanvid*« i *Ny Portefeuille*, 12. februar 1843, se SV XIII s. 506 ff. – *Enten-Eller udkom*: se note til IV A 42.
- IV A 148** *Nullum exstitit ...* : Der har ikke eksisteret et stort geni uden en eller anden slags galskab; jf. Aristoteles, *Problem.* 30, I 9; citeret hos Seneca, *Dial.* IX (»Om sindsro«) 17,10. – *eo ipso*: netop derfor.
- IV A 150** *at begynde med Tviivl*: Descartes' metode, som S. K. 1842–43 viede en længere, delvis selvbiografisk »fortælling«, *Johannes Climacus eller »De omnibus dubitandum est«* (Pap. IV B 1 ff.), der aldrig blev færdigbearbejdet til udgivelse.
- IV A 153** »*Gjentagelsen*«: SV III s. 191 ff. (5, 113 ff.); bogen udkom 16. oktober 1843 – samme dag som *Frygt og Bæven*.
- IV A 156** *integer*: ren, uberørt. – *den aristoteliske Categorier*: *Das – Was – war – seyn*: begrebet om en tings »essens«, som Aristoteles bestemmer med formlen »to ti en einai« (quod quid erat esse, på dansk ca. »væren hvad-det-var«) i betydningen dét, som en ting ifølge sin natur virkelig er, som giver den dens identitet og gør den til det, den er; jf. *Met.* 983 a 27. – *Marbach Geschichte ...* : G. O. Marbach, *Geschichte der Philosophie des Mittelalters* (1841)* ... *Geschichte der Griechischen Philosophie* (1838)*.
- IV A 157** *har allerede Aristoteles udtrykt*: i *Met.* XII 7, 1072 b 3. – *Gr.*: ubevægelig. – *Schelling ... i Berlin*: sml. III A 179; i referatet af Schellings forelæsninger i vintersemestret 1842–43 (nedskrevet af H. E. G. Paulus) = *F.W.J. Schel-*

- lings *sämtliche Werke* (1856-61) II 4, nævnes Aristoteles' lære om den ubevægede bevæger s. 406 ff.
- IV A 158** *Steffens fortæller*: i Henrich Steffens, *Was ich erlebte. Aus der Erinnerung niedergeschrieben* (1834-43)*.
- IV A 159** *Den Trilogie*: Hegels tredeling af »den absolutte ånd«, jf. hans *Enzyklopädie der philosophischen Wissenschaften*, §§ 553-57. – *Musik, Kjærlighed, Philosophie*: se G. O. Marbach, *Geschichte der Philosophie des Mittelalters* (1841)*, s. 58 samt 63 f.
- IV A 162** *hans Anskrig*: J. L. Heiberg havde den 1. marts 1843 anmeldt *Enten-Eller* i sit tidsskrift *Kjøbenhavns flyvende Post, Intelligensblade*, nr. 24.
- IV A 165** *den tyske Theologie*: der sigtes til *Die deutsche Theologie ... mit Vorrede von Dr. M. Luther u. Joh. Arndt*, hrsg. v. Fr. C. Krüger (1822)*. – *den første Kjærlighed*: lystspil af A. E. Scribe, overs. af J. L. Heiberg (1832)*; sml. *SV I* s. 256 f. (2, 229 f.). – »og naar jeg saa engang er død ... «: den anf. udg. s. 2.
- IV A 166** *Gehalt*: indhold.
- IV A 168** *Kagstrykning*: afstraffelse, hvor forbryderen piskes, bundet til en pæl (kag).
- IV A 169** *Constantin Constantius*: forfatterpseudonymet i *Gjentagelsen*, *SV III* s. 191 ff (5, 113 ff.).
- IV A 172** *den Scene*: William Shakespeare, *Julius Cæsar* (1590'erne), 3. akt, scene 2.
- IV A 177** *Abælard*: sml. *IV A 31*. – *p. 13 i denne Bog*: *IV A 31*.
- IV A 178** *Constantin Constantius Reise til Berlin*: se *SV III* s. 214 ff. (5, 133 ff.). – *Possen*: samme bd. s. 222 (138).
- IV A 181** *Forførelers Dagbog*: sml. *IV A 128-29*. – *Johannes Mephistopheles*: sml. *SV I* s. 370 (2, 324). – *Victor Eremita*: pseudonymet for udgiveren af *Enten-Eller* og dermed også »Forførelers Dagbog«. – *Cordelia(s)*: pigen i samme bogs forførelshistorie. – *Edvard*: Cordelias tilbageholdende ven og tilbeder.
- IV A 184** *saarer ligesom den parthiske Skydte*: dvs. ved at blive overrumplet bagfra af en pil (jf. parthernes krigsstrategi: efter en forstilt flugt at vende sig til et fornyet angreb).
- IV A 185** *Schelling ... »det uendelige Epos«*: F. W. J. Schelling taler om »åndens odysse« i *System des transzendentalen Idealismus* (1800), s. 475, og om »det største og mest bemærkelsesværdige drama ... , som kun kan være digtet i en uendelig ånd« i *Vorlesungen über die Methode des academischen Studiums* (1803, 3. Ausg. 1830*), s. 310 (begge sideangivelser er efter *F. W. J. von Schellings sämtliche Werke* (1856-61) hhv. Bd. III og V); hos Hegel tales der om »det absolutte epos« i *Vorlesungen über die Ästhetik III* (Theorie-Werkausgabe, Bd. 15), Frankfurt M. 1970-71, s. 356.
- IV A 188** *saarer bag fra*: se *IV A 184*. – *en flyvende Piiil*: refererer til eleaten Zenon, der kritiserede tanken om bevægelse bl.a. ved at indvende, at en pil, der tilbagelægger en strækning med stor hastighed, i hvert enkelt øjeblik må være i hvile det aktuelle sted, den befinder sig på strækningen; eksemplet er omtalt hos Tennemann (jf. udg. i note til *IV A 38*), Bd. 1, s. 198 f.

- IV A 190** Spinoza ... bruger den Indvending: »Tractatus theologico-politicus«, kap. VI i Benedictus de Spinoza, *Opera philosophica omnia*, ed. A. Gfroerer (1830)*. – det Eiendommelige i al Religiositet: sml. note til II A 199.
- IV A 192** et Udtryk af Hegel: i *Vorlesungen über die Geschichte der Philosophie*, 1. Bd., G. W. F. Hegel's *Werke*, Bd. 13 (1833)*, s. 32. – Gr.: endemål. – *causa sufficiens*: den tilstrækkelige grund.
- IV A 193** Interjections-: udråbs-. – *Anmeldelsen af »Frygt og Bæven«*: J. F. Hagen i *Theologisk Tidsskrift*, udg. af Scharling og Engelstof. 8. Bd. (1844) s. 191 ff. – *Johannes de silentio*: forfatterpseudonymet i *Frygt og Bæven*.
- IV A 194** Prosceniet: se note til II A 125.
- V A 1** jeg veed, hvad jeg har troet: 2. Tim. 1,12. – *credo ut intelligam*: se note til II A 194. – *Troen er det umiddelbare*: sml. I A 273 og III A 216.
- V A 3** det gale Pengeaar: året for »statsbankerotten« i Danmark.
- V A 4** Domestik: husassistent.
- V A 10** *conditio sine qua non*: ufravigelig betingelse.
- V A 11** Martensens ... *Daabs-Theorie*: H. Martensen, *Den kristelige Daab betragtet med Hensyn paa det baptistiske Spørgsmål* (1843)*.
- V A 14** Plato: f. eks. Tim. 42 a ff., 90 e ff. – *Feuerbach*: Ludwig Feuerbach, *Das Wesen des Christenthums* (2. Aufl. 1843)*, særlig s. 224 noten.
- V A 15** Aristoteles siger: *De part. an.* IV 686 b, 2 ff., 20 ff. og *De gen. an.* II 737 a, 27 f., IV 775 a, 14 ff.
- V A 17** Spang: Peter Johannes S., residerende kapellan ved Helligåndskirken i København siden maj 1840. – *Aplomb*: selvsikkerhed. – *Guds Huus ... som et Bedehuus*: jf. Matt. 21,13. – *stipuleres*: være en kontraktlig bestemmelse (for).
- V A 18** *Cæsuren*: indsnit, pause der deler en verselinie i to dele.
- V A 19** *Talleyrand*: Charles-Maurice de T., der har udtalt: »La parole a été donnée à l'homme pour déguiser sa pensée« (Sproget er givet menneskene, for at de kan skjule deres tanker). – *Young i Nattetankerne*: Edward Y., ikke i *Night Thoughts*, men i *Love of Fame* (1750), jf. *Einige Werke*. Aus dem Englischen ins Deutsche übers. von J. A. Ebert, Bd. 1-3 (1767-72)*.
- V A 21** *dass er ...*: fordi han stik mod alle regler forbinder filosofien med vel-talenhed. – *Jacobi: F. H. Jacobi's Werke* Bd. 1-6 (1812-25)*, 4. Bd., 1. Abth., s. LI.
- V A 22** *Nicodemus kom vel med Natten*: jf. Joh. 3,1-15.
- V A 24** *multerer ham*: idømmer ham en bøde.
- V A 25** *den hedenske Tydsker*: J. W. Goethe i *Aus meinem Leben. Dichtung und Wahrheit*, Bd. 25, s. 13 f. i *Werke* (jf. udg. i note til II A 58). – *skuffende*: illusionsfremkaldende.
- V A 27** *skrive nogle »Brudetalere«*: sml. V A 39. – *mine opbyggelige*: i 1843-44 udsendte S. K. i alt 6 små hefter med »opbyggelige Taler«, som han 1845 samlet udgav med titlen *Atten opbyggelige Taler*, SV III s. 3-62, s. 295-350; IV s. 3-195 (4, 5 ff.).
- V A 28** *Desdemona ... Othello*: i W. Shakespeares tragedie *Othello* (1603).
- V A 29** »die Jungfraukinder ... «: »spekulationens i jomfrustand fødte børn«.

- V A 30** *Cartesius Sætning*: René Descartes' sætning; sml. II A 159. – *Jacobi S. W.*: se note til V A 21.
- V A 33** Sml. *SV VI* s. 212 f. (8, 23 f.). – *Swift oprettede*: se note til III A 123. – *saafortælles der*: se f.eks. Hamann's *Schriften* (jf. note til I A 237), 2. Theil, s. 61 f.
- V A 34** *Den Skizze*: se *SV IV* s. 359 f. (6, 147 f.). – »*Begrebet Angest*«: udkom 17. juni 1844. – *Vigilius Hauf.*: V. Haufniensis, dvs. forfatterpseudonymet i *Begrebet Angest*.
- V A 35** *Claudius*: Matthias C. – *Jacobi S. W.*: se note til V A 21.
- V A 36** *Abels Blod ...*: jf. 1. Mos. 4,10. – *Helliggeistes Kierke*: Helligåndskirken i København.
- V A 37** *Emphasis*: understregning, eftertryk.
- V A 39** *Mine opbyggelige Taler*: sml. V A 27 og note hertil.
- V A 40** *Kategorien der Verzweiflung*: begreber frembragt i nød (fortvivelse). – *Jacobi S. W.*: se note til V A 21.
- V A 41** *harmonia præstabilita*: på forhånd etableret harmoni.
- V A 42** *terminus medius*: mellembegrebet; i den aristoteliske logik det begreb, der i en syllogisme optræder i begge præmisser, men ikke i konklusionen; sml. note til II A 140.
- V A 46** *der er mange Ting ...*: W. Shakespeare, *Hamlet* (1601). 1. akt, 5. scene.
- V A 47** *Svar: Bæ!*: sml. *Jacobi, Werke* (jf. note til V A 21) 4. Bd., 3. Abt., s. 34.
- V A 50** *coup des mains*: kup.
- V A 55** *tro over Lidet ...*: jf. Matt. 25,21.
- V A 57** »*fjerner den fra sig ved at digte*«: J. W. Goethe, *Aus meinen Leben. Dichtung und Wahrheit*, Bd. 25 i *Werke* (jf. udg. i note til II A 58), s. 108 f. og 115.
- V A 58** *Archimedes ... et fast Punkt*: se note til I A 8.
- V A 61** *Politivennen*: red. af L. M. O. Hallberg, nr. 1494, 16. august 1844, s. 524.
- V A 62** *Leilighedstaler*: 29. april 1845 udkom *Tre Taler ved tænkte Leiligheder, SV V* s. 195 ff. (6, 241 ff.); sml. V A 27 og 39.
- V A 66** Sml. *SV VI* s. 148 f. (7, 123 f.). – *vælg det ene Fornødne*: jf. Luk. 10,42.
- V A 68** *Identitets-Princippet*: at noget – A – er identisk med sig selv, dvs. at A er A, uanset hvad A er. – *Contradictionsprincippet*: at noget – A – ikke på én og samme tid kan være både A og ikke A.
- V A 69** *terminus a quo*: udgangspunkt. – *terminus ad quem*: sigtepunkt.
- V A 70** *Begyndelsens Dialektik*: spørgsmålet gælder filosofiens begyndelse (ikke historisk, men principielt), hvor det var det hegelske standpunkt, at den filosofiske tænkning ikke forudsætter andet end sig selv, da den rene tanke og den rene væren er sammenfaldende; i Trendelenburgs *Logische Untersuchung-en* (se note til V A 74) hedder det Bd. I, s. 24 f.: »Thi for at abstrahere må noget være forudsat, som man abstraherer fra. Den rene væren som den rene abstraktion er derfor kun forståelig, hvis tænkningen allerede besad verden i sig og ud af samme verden trak sig isoleret tilbage i sig selv.«
- V A 71** *Ligesom Nebucadnezar*: jf. Dan. 2,5; sml. *SV VI* s. 379 ff (8, 165 ff.).
- V A 73** *Hegel ... sin Logik: Wissenschaft der Logik* (1812), i *G. W.F. Hegel's Werke* (jf. udg. i note til III A 186) Bd. 3-5.
- V A 74** *De øverste Principer*: f. eks. identitetsprincippet og kontradiktionsprin-

- cippet; sml. V A 68. – hos *Trendlenburg i logische Untersuchungen*: F. A. Trendlenburg, *Logische Untersuchungen I-II* (1840)*, II. s. 113 ff og 330 f. – *elementa*: samme forf., *Elementa logicae Aristotelicae* (1842)*. – *Erläuterungen*: samme forf., *Erläuterungen zu den Elementen der aristotelischen Logik* (1842)*.
- V A 75** *Trendlenburg Erläuterungen*: se note til V A 74. – *subrept*: med en tilsnigelse.
- V A 76** *Preciosa*: lyrisk drama (1822) af Pius A. Wolff, overs. af C. J. Boye.
- V A 77** *en ny Psalmebog*: *Psalmebog til Kirke og Huus-Andagt* afløste *Evangelisk-kristelig Psalmebog* i 1855 efter mange års forberedelse. – *Heiberg troer*: jf. *Kjøbenhavns flyvende Post* 1830, Nr. 37.
- V A 79** *Gr.*: noget tilforladeligt, beviseligt; modsat paradoxon.
- V A 82** *in vino veritas*: dvs. i »In vino veritas«, *SV VI* s. 19 ff. (7, 13 ff.). – *Philine i Wilhelm Meister*: den pige fra den omrejsende skuespillertrup, der optræder så erotisk nærgående over for Wilhelm, at han bliver »grebet af en uro, et ubehag, som han aldrig før havde følt magen til i sit liv«, J. W. Goethes roman *Wilhelm Meisters Lehrjahre* (1795-96) 2. Buch, 12. Kap.
- V A 83** *Rachel siger*: forveksling af Rachel med Rebekka; jf. 1. Mos. 25,22.
- V A 88** hos *Rötscher*: H. Th. Rötscher, *Die Kunst der dramatischen Darstellung* (1841)*, Bd. 1, s. 394 ff. – *Regine*: R. Olsen.
- V A 89** *Shelley bemærker*: i *P. B. Shelleys poetische Werke*, übertr. von J. Seybt (1844)*, s. 57.
- V A 90** *skriver om Hamlet*: Rötscher i *Die Kunst ...* Bd. 2, s. 99 ff. (jf. note til V A 88); sml. *SV VI* s. 476; VII s. 104 (8, 247; 9, 99). – *Væ!* ... *Siebenbürgen*: L. Holberg, *Mester Gert Westphaler* (1722). 3. akt, 1. scene.
- V A 92** »*Vrangen og Rettene*«: den oprindelige fælles titel for »In vino veritas« og »Adskilligt om Ægteskabet mod Indsigelser« i *Stadier paa Livets Vei*.
- V A 94** *Grundtvig*: der sigtes til *Brage-Snak om Græske og Nordiske Myther og Oldsagn for Damer og Herrer* (1844)*. – *Lars Mathiesen*: beværtning i Alleegade på Frederiksberg. – *Damer*: sml. *SV VI* s. 35 (7, 26). – *Helveg*: Hans F. Helweg, der i disse år undertiden prædikede i Vartov Kirke.
- V A 96** *Græciteten*: sml. note til II A 661.
- V A 97** *Skuespilleren skal synes*: iflg. Rötscher, *Die Kunst ...* Bd. 1 (jf. note til V A 88), s. 61 ff.
- V A 98** *Aristoteles de anima*: *Aristotelis de anima libri tres* (udg. af Fr. A. Trendelenburg, 1833)*. – *en lille Opsats*: se note til IV A 150. – *gjør Aristoteles ... ogsaa*: anf. bog og kapitel, 427 a, 29 ff.
- V A 99** »*Forord*« af *Nicolaus Notabene*: *SV V* s. 7 ff. (5, 195 ff.).
- VI A 1** *Aristoteles Rhetorik*: hans værk om talekunsten, jf. *De arte rhetorica* (1831)* og *Aristotelis Rhetorik*, übers. von C. L. Roth (1833)*; sml. VI A 17-19 samt 33. – *Gr.*: primære og sekundære substanser eller »værende ting«. – *kategorieme*: Aristoteles' *Categoriae* I 5. 2 a, 11 ff. b. 7 ff. osv. – *Gr.*: tro, overbevisning; bruges i *Rhet.* (I 1355 a, jf. s. 11 i Roths oversættelse) om den sandsynlige, troværdige bevisførelse i modsætning til den videnskabelige påvisning (apodeixis). – *Gr.*: flertalsform af pistis (tro).

- VI A 2** *Minna v. Barnhelm*: i G. E. Lessings komedie (1767) af samme navn; der hentydes til Minnas replik 2. akt, 7. scene: »Blot en enkelt taknemmelig tanke rettet mod himlen er den mest fuldkomne bøn.«
- VI A 3** *Jeronimus hos Holberg*: i komedien *Mascarade* (1724).
- VI A 6** *Hamann ... i 3die Bind og i 5te B.*: i *Skriften*, hhv. s. 392 og s. 25 (jf. udg. i note til I A 237).
- VI A 8** *Sibbern*: Frederik Christian S., der siden 1813 havde været professor i filosofi ved Københavns Universitet. – *theologisk Attestats*: se note til I A 72. – *Peter*: K.'s storebror Peter Christian Kierkegaard. – *Forlovelsen*: med Regine Olsen.
- VI A 10** *Komersbroder*: sjover, ballademager. – *Spartanernes Forhold til Heloter*: de undertvungne heloter havde status som spartanernes livegne.
- VI A 12** *Privatissimer*: aldeles private (optegnelser). – *Cornelia Olsen*: storesøster til Regine Olsen.
- VI A 13** *den om Sædearterne*: Luk. 8,4–15.
- VI A 17** *ad modum*: i stil med. – *Aristoteles^s Rhetorik*: sml. note til VI A 1.
- VI A 18** *Karneades^s Sandsynligheds Lære*: som alternativ til en søgen efter sandheden udviklede den græske skeptiker en teori om vore påstandes forskellige grader af sandsynlighed. – *Ritter*: Heinrich Ritter, *Geschichte der Philosophie alter Zeit*, 1-4. 2. verbesserte Auflage (1836-39)*.
- VI A 19** *Midlerne til at vække Tro (pisteis)*: i *Rhet.*, jf. note til VI A 1 og den der anførte oversættelse s. 16, 24 ff. og 27 f. – *Sandsynlighed*: sml. VI A 33.
- VI A 20** *de te fabula* [narratur]: det er dig, historien handler om (Horats, *Sat.* I, 1, 69 f.).
- VI A 21** *Socr.*: Sokrates.
- VI A 22** *Spekhøker*: viktualiehandler.
- VI A 25** *mine Leilighedstaler*: se note til V A 62.
- VI A 26** *den objektive Aand*: Hegels begreb for den fornuft, der hersker i staten og samfundslivet.
- VI A 30** *den græske Ild*: letantændeligt, brændbart materiale, som kan brænde under vand, og som blev brugt af den græske krigsflåde.
- VI A 31** ... *de profundis*: fra Dybet; Sl. 130,1 (Vulgata 129,1).
- VI A 32** *ham*: Quidam, sml. VI A 41 og note dertil. – *sympathetisk*: medfølende. – *Cains Hustrue*: jf. 1. Mos. 4,16 f.
- VI A 33** *Enthymema*: ræsonnement eller slutning grundet på sandsynlighed. – *læser ... i Aristoteles Rhetorik*: f.eks. *Rhet.* I 1355 a, 3 ff., s. 15 i den i note til VI A 1 anf. oversættelse.
- VI A 36** *Diana*: i græsk mytologi Artemis, der lige nidkært vågede over såvel sin egen kyskhed som andres spædbørn.
- VI A 37** *ni fallor*: hvis jeg ikke tager fejl.
- VI A 39** *Flagellationer*: selvpiskninger. – *Münter*: dr. theol. Balthasar M., residende kapellan ved Holmens Kirke siden 1823 og tillige hofprædikant siden 1828.
- VI A 40** *Veiledning til de pseudonyme Bøger*: S. K. udfører denne plan i »En første

og sidste Forklaring« sidst i *Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift*, SV VII s. 616 ff. (10, 285 ff.).

VI A 41 *Stadierne: Stadier paa Livets Vei*, der udkom 30. april 1845. – *Assessoren*: Assessor Wilhelm, dvs. den fiktive brevsriver i *Enten-Eller*, Andet Halvbind; SV II s. 5 ff. (3, 11 ff.). – *endte med en Prædiken: Enten-Eller* afsluttes med en prædiken, »Det Opbyggelige, der ligger i den Tanke, at mod Gud have vi altid Uret«; SV II s. 373 ff. (3, 313 ff.). – *mine opbyggelige Taler*: se note til V A 27. – *det unge Msk. ... Constantin Const. ... Victor Eremita ... Modehandleren ... Johannes Forførelsen*: talerne i den rækkefølge, de optræder i »In vino veritas« i *Stadier paa Livets Vei*, SV VI s. 19 ff. (7, 13 ff.). – *Lige der begynder Assessoren*: i *Stadier paa Livets Vei* genoptræder Assessor Wilhelm som »En Ægtemand«, der har forfattet »Adskilligt om Ægteskabet mod Indsigelser«, samme bd. s. 99 ff. (81 ff.). – *Approximation*: tilnærmelse. – *Experimentets quidam*: quidam (en vis, dvs. N.N.) er betegnelsen for den person, der »fremmanes« i »Experimentet«, nemlig »Skyldig?« – »Ikke-Skyldig?«, dvs. sidste del af *Stadier paa Livets Vei*, SV VI s. 197 ff. (8). – *Incognito*: med hemmeligholdelse af navnet; her den ydre form, hvorunder det religiøse skjuler sig. – *Frater Taciturnus*: den fiktive forfatter til »Skyldig?« – »Ikke-Skyldig?«.

VI A 42 *Hr. Hagen*: fhv. apoteker Lauritz T. H.; sammen med S. K. og »4 Haandværkssvende« opført på listen over passagerer med dampskibet »Geiser« til Stettin den 13. maj 1845.

VI A 44 *gfr. p. 163 i denne Bog*: VI A 12. – *Privatissimer*: se note til VI A 12. – *Sophie Beaumarchai. (Clavigo)*: S. B., forlovet med Clavigo, der bryder forlovelsen, i Goethes sørgespil *Clavigo* (1774), sml. SV I s. 178 ff. (2, 164 ff.).

VI A 46 *ligesom Emeline med sin Fader: i Den første Kjærlighed*, lystspil af A. E. Scribe (jf. udg. i note til IV A 165); sml. SV I s. 256 f. (2, 229 f.).

VI A 48 *hvis vi alene haabede ...*: 1. Kor. 15,19. – *Gudsfrygt har ...*: 1. Tim. 4,8. – *Ytring af Socrates*: Platon, *Gorgias* 511 d ff.; sml. SV VII s. 71 f. (9, 72). – *den græske Skepsis*: et udgangspunkt for skeptikerne var, at det principielt aldrig kunne udelukkes, at en håndgribelig vished måske var en illusion.

VI A 49 *Furierne*: hævngudinderne i romersk mytologi.

VI A 50 *Furierne*: se note til VI A 49.

VI A 51 *gfr. p. 182*: IV A 46. – *ikke min men Din Villie*: jf. Matt. 26,39.

VI A 52 *det socratiske Ord ... til Kong Archelaus*: jf. Seneca, *De ben.* V,6,2. – *Midd.*: middelalderen.

VI A 55 *et psykologisk Experiment*: sml. VI A 31. 32. 47. – *den canoniske Ret: Corpus Juris Canonici*, hvor den katolske kirkes retsregler var nedskrevet. – *de occultis non judicat ecclesia*: om det skjulte dømmer kirken ikke.

VI A 60 *gfr. p. 182. 189*: VI A 46. 51.

VI A 62 »*Smulernes*« *Problem: Philosophiske Smulers P.*, sml. SV VII s. 82 ff. (9, 80 ff.). – *eo ipso*: netop derfor.

VI A 63 *Spekulanterne*: de spekulative filosoffer, f.eks. hegelianerne.

VI A 64 *Portskriver*: betjent, der ved stadsporten fører bog over de ud- og indgående varer.

VI A 65 *eo ipso*: netop derfor. – *Weil: Biblische Legenden der Muselmänner*. Aus

- arabischen Quellen sammengetræget og med jødischen Sagen verglichen v. G. Weil (1845)*. – *Marc.*: Markusevangeliet.
- VI A 67** *Lady Machbeth*: sml. IV A 50. – *Lady Seymour*: ingen ved dette navn optræder eller omtales i Shakespeare's tragedie; Lady M.'s tjener hedder Seyton.
- VI A 68** *Domestiker*: tjenestefolk.
- VI A 69** *Enken der lagde 3 Penninge*: jf. Mark. 12, 41-44. – *det med de 5 Brød og de 3 Fiske*: jf. Joh. 6, 1-15.
- VI A 71** *en lille Opsats*: »Om indskriften EI i Delphi« i Plutarch, *Moralia* 384 ff.; *Plutarchs moralische Abhandlungen*. Aus dem Griech. übers. v. Joh. F. S. Kaltwasser, 1-9. Bd. (1786)*, Bd. 3, s. 508 f. – *Gr. (EI)*: e, dvs. det femte bogstav i det græske alfabet.
- VI A 73** *ølnordiske*: sml. V A 58.
- VI A 74** *Corsaren*: tidsskrift for politisk og litterær satire; grundlagt 1840 af Meir Aron Goldschmidt. – *Herkules*: romersk sagnhelt (græsk Herakles).
- VI A 75** *Schavl*: sjal.
- VI A 77** *Engel i hans Mimik*: J. J. Engel, *Ideen zu einer Mimik* 1. Theil (1785)*, s. 269.
- VI A 78** *William Afhams Partie*: i »In vino veritas« i *Stadier paa Livets Vei*, SV VI s. 19 ff. (7, 13 ff.); for de øvrige navne – på nær *D.J.*: Don Juan – sml. VI A 41.
- VI A 79** Sml. VI A 41.
- VI A 81** *Skriften siger ...*: 5. Mos. 6, 5.; sml. 2. Kong. 23, 25.
- VI A 84** *mine »Smulere«: Philosophiske Smulere*. – *det tyske Tidsskrift: Neues Repertorium für die theol. Literatur und kirchl. Statistik*, hrsg. v. H. Th. Bruns (1845) 2. Bd., 1. Heft (April) s. 44 ff.; optrykt i *Materialien zur Philosophie Søren Kierkegaards*, hrsg. und eingeleitet v. M. Theunissen und W. Greve. Frankfurt a. M. 1979, s. 127 ff. – *Invention*: opfindelse. – *Joh. Climacus*: forfatterpseudonymet i *Philosophiske Smulere*. – *medierer*: formidler (i anmeldelsen: »vor Tid, der ni-vellerer, neutraliserer og formidler alt ...«).
- VI A 85** Sml. SV VII s. 170 ff. (9, 154 ff.). – *de pseudonyme Skrifter*: hvad S. K. hidtil havde publiceret under pseudonym. – *Nicolaus Notabene*: ét af pseudonymerne; se SV V s. 7 (5, 195). – *indolents*: dvask ligegyldighed.
- VI A 87** jf. *Enten-Eller*: SV I s. 299 (2, 265).
- VI A 89** *Lovtale over Efteraaret*: udfoldes senere i 6 optegnelser i *Pap.* VII 1 B 205-210. – *poetice ...*: digterisk.
- VI A 92** *Martensen har ... viist*: H. Martensen, *Grundrids til Moralphilosophiens System* (1841)*, s. 34. – *Mag. Hagen ... i sin Afhandling*: Joh. Fr. Hagen, *Ægte-skabet, betragtet fra et ethisk-historisk Standpunct* (1845)*, s. 16. – *Alternation*: omskiftning.
- VI A 93** *Pæreskude*: sejlbåd til varetransport.
- VI A 94** *Skyldig? – Ikke-Skyldig?... Experimentets quidam*: sml. note til VI A 41. – *der lyses fra Prædikestolen*: med navns nævnelse gav præsten fra prædikestolen meddelelse om forestående vielser og spurgte, om nogen havde noget at indvende imod dem; der skulle lyses tre gange for hvert par.

- VI A 98** *am Ende*: til syvende og sidst. – *Rd*: Rigsdaler, konverteredes 1875 til 2 kr. – *den Frisindede*: »Ugeblad af blandet Indhold«, 1835–46. – *Freischütz*: tysk ugeblad, udg. i Hamburg 1839 ff.; sml. *SV VII* s. 439 f. (10, 135).
- VI A 100** i *Bombardementet*: under Københavns bombardement 1807.
- VI A 101** *summarum*: (summa s.), alt i alt.
- VI A 102** *Pegasus*: i græsk mytologi en hest med vinger, der nævnes i forbindelse med muserne; billedet af P. som digterens ridedyr stammer dog først fra middelalderen.
- VI A 103** Sml. *SV VII* s. 434 (10, 131).
- VI A 104** »*Hele Naturen ...*«: Chr. Fr. Wadskiær, *Poëtiske Reflexioner, som allerunderdanigst nedlagdes For Begge Deres Kongelige Majestæters Fødder ...* (ved Frederik V og Dronning Louises Salvingsfest i 1747), s. 12.
- VI A 106** *Overdrevet*: fra landsbyfællesskabets tid et areal, der står hen til fællesgræsning.
- VI A 108** *er predigte gewaltig*: Luthers overs. af Matt. 7, 29: han prædikede af al magt (»han lærte dem, som den, der havde Myndighed«, 1819) – *Gr.*: ret, magt, myndighed. – *Synd mod den Hellig Aand*: jf. Mark. 3, 29. – *drakontisk*: med overdrevet strengthed. – *Luther blev ... rystet ved et Lyn*: Under et tordenvejr 2. juli 1505 aflagde L. løfte om at gå i kloster.
- VI A 111** *Den barmhjertige Samaritan*: jf. Luk. 10, 25–37. – *de to engelske Lorder*: sml. *SV VIII* s. 113 (14, 95 f.). – *100 (Gr.)*: 100 pund.
- VI A 112** *Trilogie*: tredelt helhed; sml. *IV A* 159.
- VI A 114** *Ammianus Marcellinus: res gestae*, übers. v. J. A. Wagner, Bd. 1–3 (1792–94)*, 2. Bd., s. 213.
- VI A 116** *revancerer*: hævner.
- VI A 117** *Kean*: skuespil (1838) af Alexander Dumas d. ældre, overs. af C. Borggaard. – *den gl. Souffleur*: ved opførelserne på Det kgl. Teater i 1843–44 blev rollen spillet af J. Ludvig Phister. – *am Ende*: til syvende og sidst.
- VI A 118** *Erasmus beviser*: L. Holberg, *Erasmus Montanus*, 2. akt, 3. scene. – *Sylogisme*: se note til *II A* 140. – *Md. Nielsen*: skuespilleren Anna H. D. Nielsen. – *Pigen af Lyon*: *Pigen i Lyon*, komedie (1838) af Edward G. Bulwer; opført i 1844 og 1845.
- VI A 119** *Tribut*: hyldest.
- VI A 120** *evaporerer*: fordamper, opløses. – *diliciji diffluentes*: opløste i nydelse; sml. Cicero, *Laelius* 15, 52 (: deliicis diffluentes). – *pantheistiske*: her nok mest i betydningen af et religiøst forhold til naturen.
- VI A 124** *Hamlet sværges ved en Ildtang*: sml. *SV VII* s. 504 ff. noten (10, 189 f. noten). – 4 *Sk.*: 4 skilling. – *Heibergs Urania*: årbog udgivet af J. L. Heiberg 1844–46.
- VI A 127** *Convenients*: hvad der er sømmeligt og god tone.
- VI A 128** *Grimur Thomsen ... i sin Disputats: Om Lord Byron*, udg. for Magistergraden af Grimur Thorgrimson Thomsen (1845).
- VI A 135** *et italiensk Folkesagn*: i 1836 anfører S. K. det samme sagn fra »et Sted jeg veed ei hvoraf« (*Pap.* I C 80).
- VI A 137** *berørt i Skyldig – Ikke-skyldig*: dvs. »Skyldig?« – »Ikke-Skyldig?«, *SV*

VI s. 500 f. (8, 267 f.) – *Frater Tacit.*: forfatterpseudonymet i »Skyldig?« – »Ikke-Skyldig?« – *sympathetiske*: medfølende.

VI A 140 *sidste Passus i Forordet*: SV VII s. 612 ff. (10, 282 f.).

VI A 141 *etsteds*: i *Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift*, SV VII s. 54 f. (10, 64). – *nogle Ord af Luther*: i *Luthers Werke*. Vollständige Auswahl seiner Hauptschriften, Bd. 1-10, hrsg. von O. v. Gerlach (1840-41)*, 4. Bd. s. 195. – »in diesen Sacramentem«: »i disse sakramenter«. – *de 5 katholske*: som ikke er fælles med de to luthersk-evangeliske sakramenter (dåb og nadver), nemlig konfirmation, ægteskab, præstevielse, bod og den sidste olie.

VII 1 A 2 *Afsluttende Efterskrift*: *Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift* blev indleveret til Bianco Lunos Bogtrykkeri d. 30. december 1845 og udkom d. 27. februar 1846. – »*En første og sidste Forklaring*«: det »Tillæg« sidst i *A. u. E.*, hvor S. K. dels vedgår de pseudonyme værker, dels forklarer baggrunden for sin brug af pseudonymerne. – *En Note*: *Pap.* VII 1 B 83.

VII 1 A 3 *Corsar-Vrøvlet*: I en artikel i *Fædrelandet* d. 27. december 1845 (se SV XIII s. 459 ff. (18, 31 ff.)) havde Kierkegaard under pseudonymet Frater Taciturnus dels gjort kritikeren P. L. Møller medansvarlig for redaktionen af det politisk-satiriske tidsskrift *Corsaren* (sml. note til VI A 74), dels beklaget, at det aldrig var overgået ham selv at blive udkældt dér. Allerede den 2. januar 1846 efterkom tidsskriftet dette ønske både med en latterliggørende artikel og karikaturtegninger. Udhængningen blev fulgt op i de følgende numre, hvor man bl. a. gjorde sig lystig over S. K.'s »ulige lange Buxelaar«. – *Vedgaaelsen af mit Forfatterskab*: se note til VII 1 A 2. – *en god og en fuldkommen Gave*: jf. *Jak.* 1, 17.

VII 1 A 4 *Anmeldelse af de to Tidsaldere*: »En literair Anmeldelse« (af *Tø Tidsaldere*, *Novelle* af Forfatteren til »En Hverdagshistorie« [dvs. *Thomasine Gyllembourg*], udgivet af J. L. Heiberg, 1845), SV VIII s. 7 ff. (14, 7 ff.), udkom 30. marts 1846.

VII 1 A 5 *den Mand*: K.'s far, Michael Petersen K.

VII 1 A 6 *De occultis non judicat ecclesia*: om det skjulte dømmer kirken ikke. – *cf. p.* 268: se VII 1 A 21. – *cf. p.* 194, 185 og 171 i *denne Bog*: se VI A 55-59. 47 og 31-32.

VII 1 A 7 *Gott richt't, wenn niemand spricht*: Gud dømmer, når ingen taler. – *Deutsche Märchen ...* : *

VII 1 A 9 *indulgere*: tillade sig, hengive sig til.

VII 1 A 10 *transitorisk*: forbigående.

VII 1 A 11 *Prof. Nielsen*: den tidligere »Bestyrer« af Borgerdydskolen i København, Michael N., der boede i Smallegade på Frederiksberg. – *Sager*: Hans Carl S. – *sinne, sinne*: rolig, rolig. – *gl. Mikkels*: Michael Niensens.

VII 1 A 12 *Den litteraire Foragteligheds Begreb*: sml. VII 1 A 49. – *Aristophanes' Comedie*: den græske komediedigters værker er kendt for en politisk satire, der går skånselsløst til værks over for skikkelser i samtiden, men i modsætning til *Corsaren* fremsatte han ikke angrebene anonymt. – *Der hørte ... Mod til ...* : jf. indl. til komedien *Ridderne* (*Die Ritter*) i *Des Aristophanes Werke*,

- übers. von J. G. Droysen, 1-3 (1835-38)*, 2. Theil, s. 307. – *Sokrates i Apologien*: Platon, *Sokrates' Forsvarstale* 18 d.
- VII 1 A 13** *Flyveskrifter og Blade*: se note til I A 268.
- VII 1 A 19** *Folk paa Bjerget antage*: i komedien *Erasmus Montanus*.
- VII 1 A 20** *afsluttende Efterskrift p. 327: Afsluttende uvidenskabelig E., SV VII s. 417 f. (10, 117)* – *Fichtes Tidsskrift: Zeitschrift für Philosophie und spekulative Theologie*, hrsg. von J. H. Fichte. – *Beziehung, Bezug, Einheit*: forbindelse, forhold, enhed.
- VII 1 A 21** *De occultis non judicat ecclesia*: se note til VII 1 A 6 = *cf. p. 256*.
- VII 1 A 23** *lukkede sin Dør og bad til Gud*: jf. Matt. 6,6. – *Stoikerne*: se note til I A 225 – *sapientem nulla re indigere ...*: Den vise mangler intet, og dog har han behov for mange ting. – Altså, selv om den vise har nok i sig selv, har han behov for venner, ikke for at have nogen ved sin side, når han lider, men for at have én, ved hvis side han selv kan være, for hvem han er villig til at dø. – *Dr. Bayer i Fichtes Tidsskrift*: se VII 1 A 20 og note dertil.
- VII 1 A 26** *dadler man mig*: artiklen »Den store Philosoph« i *Corsaren* nr. 285 (6. marts 1846). – *Mynster ... hans Anerkjendelse*: der sigtes til biskop J. P. Mynsters anerkendende ord om *Frygt og Bæven*. – i *Fædrelandet 1845*: »En Erklæring og lidt til«, se *SV XIII* s. 455 ff. (18, 28 ff.). – *Fortalen til »afsluttende Efterskrift«*: *SV VII* s. vii ff. (9, 9 ff.) – *Johannes Climacus*: forfatterpseudonymet i *Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift*. – *bag i Bogen*: *SV VII* s. 616 ff. (10, 285 ff.) – *pe-reat*: Gid han må gå til grunde!
- VII 1 A 29** *de emendatione intellectus*: »Afhandling om erkendelsens forbedring«; om udg. se note til IV A 190.
- VII 1 A 30** *en Concession mod*: en given efter over for.
- VII 1 A 32** *latere, bene latuit*: at være skjult, han skjulte sig godt; refererer til Ovid, *Tristia* III 4, 25: »Bene qui latuit, bene vixit« (Den, der skjulte sig godt, levede godt).
- VII 1 A 36** *Adresseavisen*: 26. marts 1846, nr. 72; se note til I A 331.
- VII 1 A 37** *kagstryge*: se note til IV A 168.
- VII 1 A 43** *Arndt sande Christd.*: se note til II A 16.
- VII 1 A 44** *hos Cicero*: det pågældende sted (*Academica* I, 12) sammenfatter, hvad de filosofiske forgængere for Sokrates mente; foruden Anaxagoras nævnes Demokrit, Empedokles »og næsten alle de gamle filosoffer«; sml. H. Ritter, *Geschichte der Philosophie alter Zeit*, 1-4 (1836-39)*, 1. Th. s. 327.
- VII 1 A 48** *Ritter (i Indl. til 1ste Bind) ... p. 23*: s. 22 i den udg., der er anført i note til VII 1 A 44.
- VII 1 A 50** *velskabte Been*: sml. note til VII 1 A 3.
- VII 1 A 51** *Adresseavisen*: se note til I A 331.
- VII 1 A 55** *Bønhas*: én der (uberettiget) optræder i andres lovlige ærinde, én der fusker i et håndværk eller fag. – *Baden*: historikeren og filologen, professor Torkil B.
- VII 1 A 57** *compendieust*: sammentrængt, sammenfattet.
- VII 1 A 58** *en af de gl. Profheter*: Esajas, jf. Es. 3,4. – i *Platos Stat*: Platon, *Staten VIII*, 563 a.

- VII 1 A 63** Schelling siger: i *Nachgelassene Schriften von H. Steffens*. Mit einem Vorworte von Schelling (1846)*, s. XLVII.
- VII 1 A 64** *eo ipso*: netop derfor.
- VII 1 A 65** *er rørt over*: sml. C. Bredahl, »Fragmenter af 4. og 5. Act af Socrates, Tragedie« i *Gæa – æsthetisk Aarbog 1846*, udg. af P. L. Møller, s. 51 ff.
- VII 1 A 66** *H: Hertz ... som Polemiker*: sml. II A 508.
- VII 1 A 67** *En Pidskebaands-Jøde*: jøde, der sælger bånd til at indflette i en hårpisk. – *Rbd*: rigsbankdaler, se note til VI A 98.
- VII 1 A 69** *sammenlignede ... sig selv med en Bremse*: i sin forsvarstale beskriver Sokrates sig selv som en, der »er blevet sat af Gud paa jeres By ligesom en Bremse paa en stor, ædel Hest, der paa Grund af sin store Krop er noget tung i det og trænger til at blive stukket lidt til for at holdes i Aande« (Platon, *Sokrates' Forsvarstale* 30 c.). – *det Epigrammatiske*: hans fyndige og bidende form.
- VII 1 A 70** *Platos Stat*: det idealsamfund, som Platon skildrer i sin dialog *Staten*. – i *hegeliansk Sludder-Forstand*: hos Hegel har den moderne stat rang som frihedens konkrete virkeliggørelse, hvori individet og det almene er kommet til forsoning. – *unum noris omnes*: at kende én er at kende alle.
- VII 1 A 71** *dimitterer*: giver afgangsbævis.
- VII 1 A 72** *Themistocles forstod Miltiades*: jf. Plutarch, *Themistocles* III, 3.
- VII 1 A 73** *Græciteten*: se note til II A 661.
- VII 1 A 74** *Socrates' maieutiske Kunst*: se note til II A 12.
- VII 1 A 75** *abgeschmackt*: smagløst. – *Nutzanwendung*: nyttebrug.
- VII 1 A 77** *det Pecuniaire*: det økonomiske.
- VII 1 A 78** *Mynster ... i hans Prædikener*: J. P. Mynster, *Prædikener paa alle Søn- og Hellig-Dage i Aaret* (3. Opl. 1837)*, Bd. 1, s. 257 og 166.
- VII 1 A 81** *Esaias*: dvs. Esajas' Bog.
- VII 1 A 84** *den quantitative og den qualitative Dialektik*: S. K. opponerer her utvivlsomt mod den totalitære karakter, som logikken hos Hegel udstråler; i dennes *Wissenschaft der Logik* omfatter afsnittet »kvalitet« begreberne væren, tilværelsen, endeligheden, uendeligheden; med en kvantitativ eller *modal Dialektik* synes S. K. at forstå en logik, der holder sig til, hvad der med logisk nødvendighed er muligt, dvs. en logik, der ikke forgriber sig på spørgsmålet om det muliges virkelighed, som er den eksisterendes anliggende *qua* eksisterende.
- VII 1 A 85** *paa første Pleie i »Corsaren«*: se note til VII 1 A 3.
- VII 1 A 87** *Rbd.*: rigsbankdaler, se note til VI A 98.
- VII 1 A 89** *Affectation*: skaberi, forstilling, et påtaget væsen.
- VII 1 A 90** *Cerberus-Misundelse*: Cerberus var navnet på den hund med tre hoveder, der ifølge græsk mytologi vogtede indgangen til underverdenen.
- VII 1 A 92** *en pagina (af Diapsalmata)*: dvs. en side fra det »mellemspil«, der følger umiddelbart efter forordet i *Enten-Eller*.
- VII 1 A 94** *Textens Ord*: Luk. 10,23-37.
- VII 1 A 96** *i Avisen: Berlingske Tidende*, 6. juli 1844. – *Festlighederne ved Skamlingsbanken*: 1843-59 blev der hvert år ved Skamlingsbanken afholdt en

»Sprogfest« til støtte for den danske sag i Sønderjylland; til den mest berømte i 1844, som S. K. sigter til, mødte ca. 12.000 frem.

- VII 1 A 98** »*Afsluttende Efterskrift*« er ude; *Pseudonymiteten overtagen*: se note til VII 1 A 2. – *den »litteraire Anmældelse«*: se note til VII 1 A 4. – *Corsaren*: se note til VII 1 A 3. – *situeret*: placeret. – *Finkel*: brændevin af tarvelig kvalitet. – *Dobbel-Reflexionens Idee*: den idé om en meddelelsens dialektik, hvormed S. K. begrunder sit forfatterskabs udformning; det er ideen om en meddelelse, der ikke alene meddeler en sag, men frem for alt accentuerer, hvordan meddelelsen selv forholder sig til den; det skal ske sådan, at modtageren henvises til sit eget mellemværende med den, sin andel i den; til forudsætningerne for denne meddelelsesstrategi hører, at sagen ikke er en hvilken som helst, men Guds-forholdet, og at det dermed aldrig kan være et resultat eller en vished, der meddeles, fordi dette forhold, der angår den socialt mest isolerede dimension i subjektet, ifølge sit væsen er under stadig tilblivelse; sml. *SV VII* s. 60 ff. (9, 63 ff.). – *Artiklen mod P. L. Møller*: se note til VII 1 A 3. – *Artiklen mod Corsaren*: »Det dialektiske Resultat af en literair Politi-Forretning« i *Fædrelandet* d. 10. januar 1846; se *SV XIII* s. 468 ff. (18, 39 ff.). – *Han kom frem*: refererer til en artikel af P. L. Møller i *Fædrelandet*, den 29. december 1845. – *hvad der staaer i min Disputats: Om Begrebet Ironi*, *SV XIII* s. 349 ff. (1, 265 ff.). – *Epigram*: kort og fyndigt udtryk, her i den opr. betydning: indskrift på et gravmæle. – *Goldschmidt*: Meir Aron G. var den ansvarshavende redaktør for *Corsaren*. – *indleveret til Luno*: se note til VII 1 A 2. – *i græsk Forstand*: »Det var et græsk Princip jeg eksisterende udtrykte, det er nu forstyrret. Og hvad har forstyrret det? At man skal bruge Pressen efter den Maalestok. Pressen er egentlig det der tilintetgjør al Personlighed; at en feig Usling kan sidde skjult og skrive og trykke for Tusinder. Al personlig Optræden og al personlig Magt maa strande herpaa. Det kunde interessere mig ubeskriveligt at tale med Socrates om den Sag« (*Pap. VII 1 A 112*).

Navneliste

- Abélard, Pierre* (1079-1142): fr. filosof og teolog; IV 31, 177.
Abgarus (1. årh.): konge i Edessa, Mesopotamien; II 276.
Abraham af St. Clara (1644-1709): østr. munk og prædikant; II 12.
Ahlefeldt-Laurvigén, E. C. F. (1816-1864): greve, kaptajn; III 80.
Algreen-Ussing, Tage (1797-1872): jurist og politiker; II 722.
Alkibiades (d. 404 f. Kr.): gr. statsmand; IV 43.
Ammianus Marcellinus (4. årh.): rom. historiker; VI 114.
Anacharsis (6. årh. f. Kr.): skytisk fyrstesøn, en af oldtidens »syv vise«; IV 59.
Anaxagoras (ca. 500-428 f. Kr.): gr. filosof; VII:1 44.
Andersen, H. C. (1805-1875): digter; II 42.
Andersen, Jens: bonde, boede i 1830'erne i Fjellenstrup nær Gilleleje; I 71.
Andresen, J. A. (1798-1832): adjunkt; III 69.
Archimedes (287-212 f. Kr.): gr. matematiker og fysiker; I 197, II 281.
Aristophanes (ca. 445-386 f. Kr.): gr. komediedigter; VII:1 12.
Aristoteles (384-322 f. Kr.): gr. filosof; II 29, III 107, 209, IV 8, 63, 157, V 15, 75, 98, VI 1, 17, 19, 33.
Arndt, Johann (1555-1621): ty. teolog, mystiker; II 16, VII:1 43.
Annim, L. Achim v. (1781-1831): ty. forfatter; II 51, 558.
Augustus (63 f. Kr.-14 e. Kr.): rom. kejser; I 180.
d'Aulnoy, Marie C. J. (1650-1705): fr. forfatter; I 207.
Baader, Franz v. (1765-1841): ty. katolsk teolog og filosof; I 174.
Baden, Torkil (1765-1849): filolog, kunsthistoriker; VII:1 55.
Baggesen, Jens (1764-1826): digter; I 155, 306.
Bauer, Bruno (1809-1882): ty. teolog; II 97.
Bayer, Karl (1806-1883): ty. filosof og pædagog; VII:1 20, 23.
Becker, J. G. Burman (1802-1880): apoteker, historiker; I 69.
Béranger, P. J. de (1780-1857): fr. forfatter af skæmte- og drikkeviser; I 147.
Bernhard, Carl, egl. Andreas de Saint-Aubain (1798-1865): forfatter; I 208.
Blicher, Steen Steensen (1782-1848): forfatter; I 131, II 140, 259.
Blok Tøxen, J. K. (1776-1848): litterat, bladudgiver; II 22.
Blumauer, Aloys (1755-1798): østr. satiriker; II 12.
Boesen, Achthonia F. (1801-1875): gift med C. U. B.; III 57.
Boesen, C. U. (1801-1868): præst, bror til Emil B.; III 51, 57.
Boesen, Emil (1812-1881): præst, S. K. 's ven; II 243.
Bournonville, August (1805-1879): danser og balletkoreograf; IV 94.
Brentano, Clemens (1778-1842): ty. digter; II 51.
Bronson, H. A. (1694-1764): biskop, salmedigter; III 12.
Brutus, Marcus (d. 43 f. Kr.): en af Cæsars mordere; III 199, IV 172.
Bugge, Niels (d. 1358): jy. herremand; III 67.
Bürger, G. A. (1747-1794): ty. digter; I 25, 209.
Böhme, Jakob (1575-1624): ty. skomager, filosof og mystiker; III 125.
Caligula (14-41): rom. kejser; I 246, 333, II 409.

Cambyes (6. årh. f. Kr.): pers. konge; I 72.
Carl V (1500-1558): ty.-rom. kejser; II 678.
Carl XII (1682-1718): sv. konge; I 328.
Cartouche, L. D. (1693-1721): bekendt fr. forbryder; I 14.
Cellini, Benvenuto (1500-1571): ital. billedhugger og guldsmed; II 58.
Cervantes Saavedra, Miguel de (1547-1616): sp. forfatter; I 95.
Christensen, P. W. (1819-1863): teolog, for en tid sekretær hos S. K.; IV 141.
Cicero, Marcus Tullius (106-43 f. Kr.): rom. taler, politiker og filosof; VII:1 44, 96.
Claudius, Matthias (1740-1815): ty. digter; I 146.
Claudius Pulcher, Appius (3. årh. f. Kr.): rom. konsul; I 72, II 529.
Clausen, H.N. (1793-1877): teolog og politiker; I 30, 37, 38, 60, 93.
Climacus, Johannes (7. årh.): gr. munk og teolog; II 335.
Cold, O. J. (d. 1859): kroejer; I 64, II 442.
Copernicus, Nicolaus el. Kopernikus (1473-1543): polsk astronom; I 21, II 189, 289.
Cortesi, Paulus (1465-1510): ital. humanist ved pavehoffet; II 291.
Daub, Carl (1765-1836): ty. teolog; II 79, 97, 624.
Descartes, René (1596-1650): fr. filosof, matematiker og naturforsker; I 328, II 353, IV 2, 72.
Diogenes Laertius (3. årh.): gr. filosofihistoriker; III 117, IV 59.
Diogenes fra Synope (413-ca. 323 f. Kr.): gr. filosof, kyniker; II 141.
Duvaucel, Alfred (1792-1825): fr. naturforsker; I 133.
Ehrenberg, C. G. (1795-1876): ty. naturforsker; I 131.
Engel, J. J. (1741-1802): ty. teaterdirektør, æstetiker; VII:1 77.
Engelbreth, W. F. (1771-1862): teolog; I 60.
Eschricht, D. F. (1798-1863): anatom og fysiolog; I 133.
Euripides (ca. 485/84-407/06 f. Kr.): gr. tragediedigter; III 144.
Ewald, Johannes (1743-1781): digter; IV 48.
Feuerbach, Anselm v. (1775-1833): ty. retspræsident og kriminalist; I 11.
Feuerbach, Ludwig (1804-1872): ty. filosof; V 14.
Fichte, I. H. (1796-1879): ty. filosof, søn af J. G. Fichte; VII:1 20, 23.
Fichte, J. G. (1762-1814). ty. filosof; I 22, 68, 77, 231, 302.
Forster, J. P.: ty. rovmorder; dømt 1821; I 11.
Fra Diavolo, egl. Michele Pezza (d. 1806): ital. munk og kriminel; I 11, 18.
Franciscus fra Assisi el. Frans af A. (1182-1226): ital. munk og prædikant; II 276.
Frederik VI (1768-1839): da. konge; I 63.
Frederiksen, Morten (f. ca. 1786): forbryder; I 11.
Giødwad, J. F. (1811-1891): journalist; II 728.
Goethe, J. W. (1749-1832): ty. digter; I 33, 34, 72, 104, 165, 183, 227, 324, II 48, 58, 386, 557, 802, III 62, V 57, 82, VI 44.
Goldschmidt, M. A. (1819-1887): forfatter og redaktør; VII:1, 98.
Grabbe, C. D. (1801-1836): ty. dramatiker; II 733.
Gregor den Store (540-604): pave; II 484.
Grimm, Brødrene, dvs. Jacob G. (1785-1863) og Wilhelm G. (1786-1859): ty. forfattere; II 460.

Grundtvig, N. F. S. (1783–1872): præst og digter; I 60, 61, 62, 202, 220, 328, II 27, 542, V 58, 94, VI 73, 74, VII:1 96.
Gyllenbourg, Thomasine (1773–1856): forfatter; I 244.
Gyllenstierna, N. C. (1789–1865): sv. baron; I 67.
Günther, Anton (1783–1863): ty. katolsk filosof og teolog; II 356.
Görres, J. J. v. (1776–1848): ty. forfatter; I 218, 329, II 745.
Hagen, Fr. H. v. der (1780–1856): ty. litteraturforsker; I 274.
Hagen, J. F. (1817–1859): teolog; IV 193, VI 92.
Hagen, L. T. (1791–1873): apoteker; VI 42.
Hamann, J. G. (1730–1788): ty. forfatter og filosof; I 233, 237, 340, II 12, 78, 102, 105, 118, 138, 139, 438, III 235, V 29, 33, VI 6.
Hauser, Kaspar (1812–1833): ty. hittebarn; I 333.
Hegel, G. W. F. (1770–1831): ty. filosof; I 170, 200, 225, 230, 328, II 48, 335, 697, III 3, 6, 34, 37, IV 192, V 73, 98, VI 15.
Heiberg, J. L. (1791–1860): digter, redaktør og teaterdirektør; I 24, 72, 225, 242, IV 162.
Heine, Heinrich (1797–1856): ty. digter; I 208, 223, II 142, 729.
Helweg, H. F. (1816–1901): præst; V 94.
Hermann, C. F. (1805–1855): ty. filolog; III 107.
Hertz, Henrik (1797/98–1870): digter; II 508, VII:1 66.
Hoffmann, E. T. A. (1776–1822): ty. digter; I 184, 244, 280, II 98, 118, 136, 627.
Hohlenberg, M. H. (1797–1845): teolog; I 37, 38, 93.
Holberg, Ludvig (1684–1754): forfatter, komediedigter; I 34, 209, 238, 333, 340, 341, II 167.
Homer (ca. 800 f. Kr.): gr. digter; I 8.
Horats, egl. Quintus Horatius Flaccus (65–8 f. Kr.): rom. digter; II 12, 432, III 141.
Hornemann, J. W. (1770–1841); botaniker; I 72.
Huber, François (1750–1831): schweizisk naturforsker; I 8.
Hume, David (1711–1776): skotsk filosof og historiker; I 237.
Hundrup, F. E. (1808–1879): personalhistoriker; III 69.
Ibsen, P. D. (1793–1855): præst; II 520.
Jacobi, F. H. (1743–1819): ty. forfatter og filosof; V 21, 30, 35, 40.
Jean Paul, egl. J. P. F. Richter (1763–1825): ty. forfatter; II 108, 118.
Jeanne d'Arc (1412–1431): fr. nationalhelt; I 155.
Jørgensen, Jørgen (1791–1866): politifuldmægtig; I 165, 166.
Kagerup, Søren Andersen: morder; I 12.
Kant, Immanuel (1724–1804): ty. filosof; I 194, 328, II 47.
Karneades (214–129 f. Kr.): gr. filosof, skeptiker; VI 18.
Kerner, A. J. (1786–1862): ty. læge og forfatter; II 20, 115, 116.
Kierkegaard, Else P. (1768–1844): S. K.'s faster; III 80.
Kierkegaard, Michael Pedersen (1756–1838): hosekræmmer, S. K.'s far; I 72, II 20, 231, 243, 485, 805, III 73, 81, IV 107, VI 75, VII:1 5.
Kierkegaard, Peter Christian (1805–1888): biskop, S. K.'s bror; VI 8.
Kingo, Thomas (1634–1703): præst og digter; II 530, VII:1 83.

La Motte-Fouqué, F. H. C. de (1777-1843): ty. baron, digter; II 98.
Lange, J. C. (1818-1898): botaniker; II 22.
Lavater, J. C. (1741-1801): schweizisk forfatter; II 362.
Leibniz, G. W. (1646-1716): ty. filosof; IV 11.
Lemming, C. F. (1782-1846): violinist og guitarist; I 103, 327.
Lenau, egl. Nikolaus Niembusch v. Strehlenau (1802-1850): østr. digter; II 597, 598.
Lessing, G. E. (1729-1781): ty. digter; VI 2.
Leukippos (5. årh. f. Kr.): gr. filosof; IV 61.
Lichtenberg, G. C. (1742-1799): ty. fysiker og forfatter; II 118, 122, 124.
Lindberg, J. C. (1797-1857): præst; I 60.
Lukian (ca. 130-ca. 200): gr. taler og forfatter; II 690, 691.
Lund, P. W. (1801-1880): naturforsker; I 72.
Lund, Troels (1802-1867): teatermaler; III 42.
Luno, Bianco (1795-1852): bogtrykker; VII:1 2, 98.
Luther, Martin (1488-1546): ty. reformator; I 93, 328, II 64, 289, VI 108, 141.
Lyngbye, H. C. (1782-1837): præst; I 67, 69.
Madvig, J. N. (1804-1886): filolog, politiker; VII:1 55.
Marcus Aurelius (121-180): rom. kejser; II 234.
Martensen, H. L. (1808-1884): teolog, biskop; II 50, 52, 597, 598, V 11.
Melanchthon, Philipp (1497-1560): ty. reformator; I 316, II 252.
Mérimée, Prosper (1803-1870): fr. forfatter; I 72
Mikkelsen, Peder (1762-1809): forbryder; I 11, 14.
Miltiades d. Y. (d. 489 f. Kr.): gr. feltherre; VII 1, 72.
Molbech, Christian (1783-1857): filolog, litteraturhistoriker; I 129.
Mozart, W. A. (1756-1791): østr. komponist; I 64, 291.
Muhammed (ca. 570-632): arab. religionsstifter; I 27, 40, 108, II 86, 262, 548.
Münchhausen, K. F. H. (1720-1797): ty. officer og forfatter; I 153.
Mynster, J. P. (1772-1854): biskop; II 542, VI 39, VII:1 26, 78.
Münter, B. M. (1794-1867): præst; VI 39.
Möhler, J. A. (1796-1838): ty. katolsk teolog; I 37, 38, II 304.
Møller, P. L. (1814-1865): kritiker, litterat; VII:1 55, 98.
Møller, Poul Martin (1794-1838): filosof og digter; II 12, 17, 102, 209, 216, III 95.
Napoleon I (1769-1821): fr. kejser; I 68, II 262.
Nepos, Cornelius (ca. 100-24 f. Kr.): rom. forfatter; II 414.
Nielsen, Anna H. D. (1803-1856): skuespiller; VI 118.
Nielsen, Margrethe S.: forfatter af kogebog (1829); II 762.
Nielsen, Michael (1776-1846): Borgerdydskolens bestyrer; VII:1 11.
Nielsen, N. P. (1795-1860): skuespiller; II 216
Nielsen, Rasmus (1809-1884): filosof; II 546.
Novalis, egl. Friedrich v. Hardenberg (1772-1801): ty. digter; I 80, 91, 241.
Oehlenschläger, Adam Gottlob (1779-1850): digter; II 101.
Olsen, Cornelia (1818-1901): Regine O.'s søster; VI 12.
Olsen, J. Chr. (1816-1902): præst, Regine O.'s bror; III 185.

Olsen, Regine (1822-1904): fra 10.9.1840 til 11. 10. 1841 S. K.'s forlovede, senere gift Schlegel; II 347, III 90, 133, 134, 147, 149-151, 159-161, 163, 164, 166, 169, 171-180, IV 97, 107, 142, V 88.

Origenes (ca.185-254) gr. kirkefader; I 43.

Overskou, Thomas (1798-1873): dramatiker, teaterhistoriker; II 9.

Ovid, egl. Publius Ovidius Naso (43 f. Kr.-18 e. Kr.): rom. digter; VII:1 32.

Pilatus, Pontius: rom. statholder i Judæa 26-36; II 139, 676.

Pitt, W. (1759-1806): eng. politiker; VII:1 96.

Platon (ca. 428/27-348/47 f. Kr.): gr. filosof; III 5, 13, 61, 107, V 14, 98, VII:1 70, 74.

Plutarch (ca. 45-125): gr. forfatter og populærfilosof; VI 71.

Polykarp (d. ca. 155): biskop i Smyrna, martyr; II 234.

Pontoppidan, Erik (1698-1764): biskop, forfatter; IV 60.

Pückler-Muskau, H. L. H. (1785-1871): ty. forfatter; I 41.

Pythagoras (6. årh. f. Kr.): gr. filosof; I 75, 113, 175.

Rafn, C. C. (1795-1864): oldforsker; II 584.

Ramus, Petrus (1515-1572): fr. filosof; V 21.

Ritter, Heinrich (1791-1869): ty. filosof; VI 18.

Rosenhoff, C. C. (1804-1869): forfatter, journalist; II 718.

Rosenkranz, Karl (1805-1879): ty. filosof; IV 72.

Rørdam, Bolette C. (1815-1887): søster til Peter R.; II 67.

Rørdam, Peter (1806-1883): præst; II 68, 617, IV 134.

Rötscher, H. T. (1803-1871): ty. æstetiker, kritiker; V 88.

Røyen, M. N. (d. 1827): restaurationsholder; II 238.

Saxo Grammaticus (ca. 1150-ca. 1220): krønikeskriver; I 71.

Schelling, F. W. J. (1775-1854): ty. filosof; II 34, IV 157, 185, VII:1 63.

Schiller, Friedrich v. (1759-1805): ty. digter; I 129.

Schimmelmänn, Ernst (1747-1831): minister; I 64.

Schlegel, A. W. (1767-1845): ty. forfatter; I 223.

Schlegel, Friedrich (1772-1829): ty. forfatter; I 211, 219, II 20.

Schleiermacher, F. D. E. (1768-1834): ty. teolog og filosof; I 4, 170, 217, 273, 295, 305, II 91, 199.

Schouw, J. F. (1789-1852): botaniker; IV 72.

Schubert, G. H. v. (1780-1860): ty. naturforsker, mystiker; II 19, 107.

Schulze, Hedwig (1815-1845): ty. operasangerinde; III 190.

Schwab, Gustav (1792-1850): ty. digter; I 145.

Scott, Walter (1771-1832): eng. forfatter; II 85.

Scribe, A. E. (1791-1861): fr. dramatiker; I 183.

Seneca, Lucius Annaeus (3 f. Kr. - 65 e. Kr.): rom. filosof; IV 148, VI 52.

Shakespeare, William (1564-1616): eng. digter; IV 50, 172.

Shelley, Percy Bysshe (1792-1822): eng. digter; V 89.

Sibbern, F. C. (1785-1872): filosof, forfatter; II 22, 305, VI 8.

Simon Magus (1. årh.): samaritansk »urkætter« (gnostiker); II 219.

Simon Stylita el. Søjlehelgen (5. årh.): kristen asket; I 340.

- Socrates* (ca. 470–399 f. Kr.): gr. filosof; I 75, 190, II 12, 53, 138, 141, 157, 748, III 7, VI 15, 21, 48, 52, 86, 108, VII:1 12, 58, 65, 69, 74.
- Soldin*, Abraham (1768–1834): boghandler; I 333, 340.
- Solon* (ca. 640–560 f. Kr.): gr. statsmand, en af oldtidens »syv vise«; I 309, II 587.
- Spang*, P.J. (1796–1846): præst; V 17.
- Spinoza*, Baruch de (1632–1677): holl. filosof; IV 190, VII:1 29.
- Steffens*, Henrich (1773–1845): da.-ty. filosof og digter; I 250, II 12, IV 158, VII:1 63.
- Stiefel*, Michael (1487–1567): ty. teolog; I 300.
- Swift*, Jonathan (1667–1745): eng. forfatter; III 123, V 33.
- Talleyrand-Périgord*, C. M. (1754–1838): fr. biskop og politiker; V 19.
- Tegnér*, Esaias (1782–1846): sv. digter; I 136.
- Tennemann*, W. G. (1761–1819): ty. filosofihistoriker; IV 42, 44, 54, 61, 63, 75.
- Themistokles* (d. ca. 460 f. Kr.): gr. statsmand; VII:1 72.
- Theodoros Atheos* (4. årh. f. Kr.): gr. filosof; IV 75.
- Thiele*, Just Mathias (1795–1874): forfatter; I 63, 64.
- Thomsen*, Grimur T. (1820–1896): ministeriel embedsmand, forfatter; VI 128, 129.
- Thorvaldsen*, Bertel (1770–1844): billedhugger; I 200.
- Tieck*, J. L. (1773–1853): ty. digter; I 203, II 12, 136.
- Tordenskjold*, Peder (1690–1720): no.-da. søhelt; V 77.
- Trendelenburg*, F. A. (1802–1872): ty. filosof; V 74, 98.
- Valdemar Atterdag* (ca. 1320–1375): da. konge; I 64.
- Vollmer*, W.: ikke identificeret; I 319.
- Wadskjær*, C. F. (1713–1779): forfatter; VI 104.
- Wette*, W. M. L. de (1780–1849): ty. teolog; II 465, 484.
- Wieland*, C. M. (1733–1813): ty. digter; II 627.
- Winsløw*, Carl (1796–1834): skuespiller; IV 94.
- Winther*, Christian (1796–1876): forfatter; II 80.
- Young*, Edward (1683–1765): eng. digter; V 19.
- Zenon fra Elea* (ca. 490–430 f. Kr.): gr. filosof; IV 57.
- Zenon fra Kition* (ca. 336–264 f. Kr.): gr. filosof, stoiker; IV 44.
- Ørsted*, H. C. (1777–1851): fysiker; I 72.

Indhold

I A.	15.4.1834 til 1837	7
II A.	JOURNALEN 27. Jan. 1837 – 1840 (2. Juni)	123
	LØSE PAPIRER 1837 – 1839	238
III A.	JOURNALEN 1840 Juli 4. – Aug. 10.	268
	FRA JYLLANDSREJSEN 1840 Juli 19. – Aug. 6.	274
	JOURNALEN 1841 – 1842 Novbr. 20.	290
	LØSE PAPIRER 1840 – 1842	316
IV A.	JOURNALEN 20. Novbr. 1842 – 1844 Marts	326
	LØSE PAPIRER 1842	366
V A.	JOURNALEN 1844 Marts – Decbr.	368
VI A.	JOURNALEN 1844 Decbr. – 1845 Decbr.	392
VII A.1.	JOURNALEN 1846 Jan. – Septbr.	432
	»RAPPORT«. Martz 1846	455
 Efterskrift		
I.	Indledning	463
II.	Dagbøgerne og forfatterskabet	464
III.	Meddelelsesstrategi og litteraturteori	468
IV.	De efterladte papirer	473
V.	Retningslinier for udvalget	476
VI.	Noter til Efterskrift	478
VII.	Litteratur til Kierkegaards dagbøger	479
 Noter		
Navneliste		481
Navneliste		537

Danske Klassikere

I hvert bind: kritisk udgivet tekst, efterskrift og noter.
Det første sidetal gælder værket, det andet udgiverens arbejde.
Priser efter omfang fra 100 til 150 kr.

- LUDVIG HOLBERG: *Moralske Tanker* (1744)
ved F.J. Billeskov Jansen og Jørgen Hunosøe · 352 + 78 s.
- JOHANNES EWALD: *Herr Panthakaks Historie. Levnet og Meeninger*
(1770erne) ved Johnny Kondrup · 155 + 55 s.
- B.S. INGEMANN: *Fjorten Eventyr og Fortællinger* (1820-1864)
ved Marita Akhøj Nielsen · 219 + 40 s.
- ST.ST. BLICHER: *Noveller* (1824ff.) · 297 + 60 s.
ved Henrik Ljungberg og Esther Kielberg
- B.S. INGEMANN: *Valdemar Seier* (1826)
ved Marita Akhøj Nielsen · 502 + 56 s.
- H.C. ANDERSEN: *Fodreise fra Holmens Canal til Østpynten af Amager
i Aarene 1828 og 1829* (1829) ved Johan de Mylius · 100 + 56 s.
- H.C. ANDERSEN: *Skyggebilleder af en Reise til Harzen, det sachsiske
Schweitz etc. etc. i Sommeren 1831* (1831) ved Johan de Mylius · 134 + 42 s.
- FR. PALUDAN-MÜLLER: *Dandseninden* (1833)
ved Berit Ziegler · 112 + 43 s.
- THOMASINE GYLLEMBOURG: *Drøm og Virkelighed* (1833)
To Tidsaldre (1845) ved Anne Marie Mai og Anni Broue · 230 + 38 s.
- SØREN KIERKEGAARD: *Dagbøger i udvalg. 1834-1846*
ved Niels Jørgen Cappelørn og Jørgen Dehs · 459 + 80s.
- H.C. ANDERSEN: *Improvisatoren* (1835) ved Mogens Brøndsted · 296 + 34 s.
- H.C. ANDERSEN: *O.T.* (1836) ved Mogens Brøndsted · 260 + 24 s.
- H.C. ANDERSEN: *Kun en Spillemand* (1837)
ved Mogens Brøndsted · 274 + 36 s.
- J.L. HEIBERG: *Nye Digte* (1841) ved Klaus P. Mortensen · 136 + 41 s.
- SØREN KIERKEGAARD: *Frygt og Bæven. Sygdommen til Døden. Taler*
(1843-1849) ved Lars Petersen og Merete Jørgensen · 310 + 78 s.
- SØREN KIERKEGAARD: *Begrebet Angest* (1844)
ved Lars Petersen og Merete Jørgensen · 147 + 60 s.
- POUL CHIEVITZ: *Fra Gaden* (1848)
ved Uffe Andreasen og Esther Kielberg · 156 + 27 s.
- HANS EGEDE SCHACK: *Phantasterne* (1857). *Privatkomedien* (o. 1854)
ved Jens Kr. Andersen · 280 + 54 s.

- M.A. GOLDSCHMIDT: *Arvingen* (1865) ved Johnny Kondrup · 209 + 55 s.
VILHELM BERGSØE: *Fra Piazza del Popolo* (1867/76), tre bind
ved Flemming Conrad og Lars Rømhild · 539 + 113 s.
HOLGER DRACHMANN: *En Overkomplet* (1876)
ved Aage Schiøttz-Christensen · 228 + 42 s.
J.P. JACOBSEN: *Fru Marie Grubbe* (1876)
ved Jørn Erslev Andersen · 204 + 58 s.
Fortællinger og kortprosa 1877-1907 ved Bo Hakon Jørgensen · 322 + 61 s.
ERIK SKRAM: *Gertrude Coldbjørnsen* (1879) ved Pål Dahlerup · 162 + 66 s.
J.P. JACOBSEN: *Niels Lyhne* (1880) ved Jørn Vosmar · 176 + 48 s.
HERMAN BANG: *Stuk* (1887) ved Paul Nørreslet · 236 + 68 s.
HERMAN BANG: *Tine* (1889)
ved Villy Sørensen og Marie Hvidt · 154 + 36 s.
SOPHUS CLAUSSEN: *Unge Bander* (1894) ved Jørgen Hunosøe · 184 + 32 s.
SOPHUS CLAUSSEN: *Antonius i Paris · Valfart* (1896)
ved Jørgen Hunosøe, noter s.m. Esther Kielberg · 289 + 80 s.
HERMAN BANG: *Ludvigsbakke* (1896)
ved Flemming Conrad og Mette Winge · 256 + 38 s.
KARL LARSEN: *Københavnertællinger: Udenfor Rangelasserne.
Kresjan Vesterbro. I det gamle Voldkvarter* (1896-99)
ved Anne E. Jensen · 220 + 36 s.
JAKOB KNUDSEN: *Gjæring · Afklaring* (1902)
ved Poul Zerlang · 395 + 50 s.
MARIE BREGENDAHL: *En Dødsnat* (1912) ved Mette Winge · 112 + 22 s.
HARALD KIDDE: *Jærnet* (1918)
ved Knud Bjarne Gjesing, noter s.m. Thomas Riis · 358 + 86 s.

Til udgivelse i 1993-94 forberedes bl.a.:

- H.A. BRORSON: *Salmer m.m. (1732ff.)* ved Steffen Arndal
Moralske fortællinger 1740-1800 ved Anne-Marie Mai
J.P. JACOBSEN: *Noveller og digte* (1865-1884) ved Jørn Erslev Andersen
ERNESTO DALGAS: *Lidelsens Vej* (1903) ved Henrik Schovsbo
M.A. GOLDSCHMIDT: *Fortællinger*. Et udvalg ved Thomas Bredsdorff

Det danske Sprog- og Litteraturselskab
Borgens Forlag

Søren Kierkegaard (1813-55) skrev dagbøger gennem hele sit voksne liv. Og helt på linie med hans mest berømte bøger har også denne del af forfatter-skabet forlængst placeret sig blandt den vestlige traditions store værker. Kierkegaards dagbøger er med andre ord verdensberømte. Alligevel er det kun de færreste, der kender dem som andet end et uoverskueligt reservoir, hvorfra lærde forskere en gang imellem henter et forunderligt citat.

Jørgen Dehs er cand.phil. i filosofi og forskningsstipendiat ved Aarhus Universitet. Han har skrevet en række artikler og bidrag til samleværker, hvor han især har beskæftiget sig med emner inden for æstetikens område. Cand.theol. Niels Jørgen Cappelørn, der er generalsekretær i Det danske Bibelselskab, udgav 1975-78 *Index* til *Papirer* (XIV-XVI). Han har både medvirket ved bogens tilrettelæggelse og bidraget til noterne, hvor han ikke mindst har stået for den omfattende identifikation af dagbogsoptegnelsernes mange bibelcitater.